

John Carter Brown
Library
Brown University

ATHANASII KIRCHERI
E SOC. IESV

ITINERARIUM
EXSTATICUM

QVO

MVNDI OPIIFICIVM

Bibl. Secus Joannis Francis. Wash. Theod. Doct. ibis. 2. p. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Coelestis expansi, siderumque tam errantium, quam
fixorum natura, vires, proprietates, singulorum-
que compositio & structura, ab infimo Telluris globo,
vsque ad vltima Mundi confinia, per ficti raptus
integumentum explorata, noua hypothesi
exponitur ad veritatem.

INTERLOCVTORIBVS
COSMIELE ET THEODIDACTO.

A D

SERENISSIMAM

CHRISTINAM
ALEXANDRAM

Suecorum, Gothorum, & VVandalorum,
Reginam.

ROMÆ, Typis Vitalis Mascardi, Anno 1656.
SVPERIORVM PERMISSV.

INSTITUTIONS

OF THE

INTERNATIONAL

CONFERENCE

OF

LIBRARIANS

AND DOCUMENTALISTS
HELD AT THE UNIVERSITY OF
TORONTO, CANADA, 1954

PROCEEDINGS
OF THE CONFERENCE

EDITED BY

MARY T. R. H. H.

1954

UNIVERSITY OF TORONTO PRESS

TORONTO

SERENISSIMAE

**CHRISTINAE
ALEXANDRAE**

Suecorum, Gothorum, & VVandalorum Reginae

Cœlestis felicitatis vbertatem precatur

ATHANASIVS KIRCHERVS
Soc. IESV.

COELVM Tibi pando
Regina sapiens, Cœlum
dico, ceu complicatum
librum in varias siederum
systases, in totidem
veluti capita multiplicitatis
rationis partitione
distributum; cuius characteres

✠

2

ipsa

ipfa sunt Sidera; Officina, Mens Arche-
typica; Typotheta, **DEVS** Triunus
est. Qui hunc Tibi librum interdium tan-
quam in candidissimis folijs innumeræ
rerum varietatis, noctu, nigris ijs qui-
dem, at aureis inscriptum literis, id
est, radiofo siderum amictu mirè con-
spicuum, legendum exponit. Homo
index libri atque summarium est: cen-
sor & approbator fuit is, qui vidit om-
nia valdè bona esse, quæ fecerat. In
hoc Itinerario arcana cœlestis libri sacra-
menta Tibi explicabuntur, vt quantas
pro terreni puncti corona coronas,
quanta pro Regnis Regna, quàm ampla,
quàm spatiosa in altioris mundi recessi-
bus **DEVS** Optimus Maximus præ-
parauerit, liberrimo mentis impetu in-
spicias. Cœlum à Chosroë Persarum,
Rege, teste Cedreno, constructum, im-
bres & pluuias dabat, accensisque stel-
larum lampadibus, omnibusq; quæ Phi-
losophia nouit meteororum effectibus
admirandum, fulgure coruscabat, saui-
bat

bat fulminibus, tonitribus reboabat; hic præter Lunæ Solisque labores, singula suos voluebant sidera motus; hic nox diem, dies noctem alterna vicissitudine excipiebat; solo Rege in ipso centro veluti medio mundi folio impunè triumphante. Tu haud absimilis Cœli medium obtinebis Regina, ab omnibus meteororum iniurijs immunis & libera, planetarum siderumque centrum & cor futura; quem in Cœlo locum cordatum. Tuum ingenium, cœlestis indoles & auda encyclopediæ omnis animi eminentia destinavit. Peregrinare nunc aliquantisper in hoc Cœlo, vt in vero illo Cœlorum regno in patria non hospes conquiescas, ad quod Regnum inquirendum voluntariè peregrina è Regno & Patria egressa, coronæ gloriam supergressa, ostendisti, quantum æstimes Regnum illud, Regnum omnium sæculorum.

Ingredere Regina cœlum hoc meum, ingredere sapientiâ illa comite, *quæ gyrum Cœli circumiuit sola*, siquidem ex hoc Cœlo
ceu

ceū multiplici graduum dispositione ad
ipsum Cœli Authorem, veluti ad æterni
Salomonis solium ascendes; ibi altius in-
trospectura, quid sit aurea illa immorta-
lium thesaurorum in DEI Regno æter-
nitas, quam hac animi Tui tam exagger-
rati plusquam Regia maiestate, tam inex-
spectato exempli Regij documento vera
Cœli speculatrix Vrania quæsiisti; com-
periesque inter opera, quæ in principio
edidit omnium Author DEVS, primum
librum fuisse Cœlum, quo assidua men-
tis contemplatione euoluto, vt ad incor-
ruptibilium eius bonorum acquisitio-
nem tandem pertingas, DEVM omni-
bus animi medullis exoro. Vale Reip.
Christianæ diu sospes.

E Collegio Rom. Kal. Iunij 1656.

GOSVVINVS NICKEL
Societatis IESV Præpositus
Generalis .

CVM Opusculum, quod titulo Itinerarium
extaticum prænotatur, P. Athanasij Kir-
cheri Societatis nostræ Sacerdotis , aliquot
eiusdem Societatis Theologi recognouerint , &
in lucem edi posse probauerint , facultatem
concedimus, vt typis mandetur, si ita ijs ad quos
pertinet , videbitur , cuius rei gratia has literas
manu nostra subscriptas , sigilloque nostro
munitas damus Romæ 15. Nouembris 1655.

Gosvvinus Nickel.

Imprimatur,

Si videbitur Reuerendiss. S. P. Ap. Mag.

M. A. Episcopus Hierapolitanus Viceger.

Imprimatur,

F. Raimundus Capisuccus Ord. Præd. S. A. P.
Magister .

Errores sic emenda.

Fol. 4. lin. 3. balteo pro balneo. 16. l. 7. fias pro fas. 37. l. 22. labascunt pro labescunt. 65. l. 3. sicut pro si. 74. l. 24. quidem pro quidam. 76 l. 26. suum pro suam. 83. l. 8. Luna pro Luua. 91. l. 1. nactam pro nacta. 106. l. penult. agarur pro agitur. 129. l. 2. agitaram pro agitata. 164. l. 16. colores pro calores. 215. l. 13. temperiam pro temperiam. 226. l. 7. eripiente pro eripienti. 260. l. vlt. oppositam pro oopositam. 262. l. 28. oppositz pro apposita. 273. l. 26. illud pro illas 276. l. 13. tantam pro Santam. 306. l. antepen. materiz pro materic. 348. l. 24. eas pro ea 320 l. 12. deleatur ad. 390. l. 10. nihisum pro nshilo. 394. l. 2. deleatur cum. 410. l. antepen. nihil pro nihilo.

PRAEFATIO
AD STUDIOSUM
Cœlestis Philosophiæ
LECTOREM.

*T*A est, Lector, ita suaviter
ludit in Orbe terrarum æterna
Dei sapientia, ut vix sæculum
adeò rude & impositum exiite-
rit, quo non Mundum ad anti-
qua veluti nauseabundum novis
diuinæ potentie suæ spectaculis exhilararit, novis
magnæ scenæ præludijs erudierit; ut vel hoc pacto
homines in amorem atque admirationem sui ra-
peret, & si quandoque à via mandatorum diuino-
rum declinassent, formidandis prodigiorum mon-

A

stris

stris præuaricatores ad cor reduceret. Quòd uti
 olim, ita & hisce ultimis potissimum seculis magno
 mortalium stupore euenit. Nihil unquam venera-
 bilis antiquitas de noui Orbis in rerum natura
 existentia norat, nihil de vasta Oceani circa terra-
 rum Orbem diffusionem; nihil de Antichthonum statu
 compererat; cum ecce Deus Opt. Max: post expleta
 inscrutabilis consilij sui tempora nouum nobis
 Mundi theatrum, tanta exoticarum rerum va-
 rietate, quàm cum admiratione ex Historicorum
 noui Orbis monumentis legimus, refertum aperuit,
 quas si Veteribus quispiam enarrasset, eas non di-
 cam inter historias verosimiles, sed puras putas
 inter fabulas & anilia deliramenta haud dubie
 censuissent. Non stetit hic diuinæ benignitatis lusus,
 dum non ita longo annorum interuallo post noui
 Orbis detectionem, nouum nobis Cælestium specta-
 culorum theatrum expandit, inaudita omnibus re-
 trò seculis coelesti tibi beneficio reuelauit. Mun-
 dane machinæ fabrica ab immemorabili hucus-
 que tempore externum tantum faciei suæ decorem
 hominibus ostenderat, modò verò aperto cortice
 nucleum detexit, apertisque claustris interiorum
 rerum statum, rotarum situm, dispositionem, propor-
 tionemq; , globorum quoq; cõpositionem, centrorum
 officia, materiæ & formæ quibus singula compo-

nuntur ostendit ; occultas motuum semitas pandit, nidos lucis ac caloris explicuit tanto Philosophorum stupore, ut nemo ferè esset, qui ad insolentia naturæ monstra summo conatu contemplanda armatis oculis non accederet. Hic in coeli scenam prodierunt præter antiqua, sed olim indistincta in nebulosis sideribus, & in toto Galaxiæ ambitu numerosorum siderum agmina; nouarum stellarum in Cassiopæa, Serpentario & Cygno, naturâ, proprietate, figura, colorumque diuersitate mirum in modum discrepantium geneses; ut interim Cometarum varietatem dira mortalibus omina omit- tam. Hic Sol, quo nihil hucusque mundus lucidius nitidiusque credidit, mira quadam macularum, umbrarumque varietate transformatus, ac ve- luti ingentes æstuum ebullitiones moliens, constan- tissimum Mundi sidus, perpetuæ alterationum vicissitudini obnoxium comparuit. Hic Luna mon- tibus, lacubus, maribus, insulis aggrauata in sce- nam se dedit; quam Venus secuta corniculata fron- te, partium asperitate non ita venustam sese, ac V eteres crediderunt, ostendit. Mercurius lucidus, scaber, ac in varias diuisus facies mirum præ- buit spectaculum; tum Mars gibbo ac retuso quo- dam, nec planè rotundo umbone, at ferruginea ma- tula trux, ignisque eruptione formidabilis; tum

*Iouis sextus quaternis, non tam satellitum quam
 Regulorum circumdatum splendoribus, raro unico,
 sæpius gemino, rarius tergemino baleo transuersim
 cinctum; Agmen tandem claudit Saturnus Plane-
 tarum Geryon, tricorporis stellæ monstro ac stupore
 admirabilis sese horrendâ visui forma exhibuit.
 Hic itaque nouus Mundi apparatus ac inaudita
 lasciuentis naturæ feracitas, tametsi omnium in
 sese Astronomorum oculos attraxerit, dici tamen
 vix potest, quantum tam insolentium effectuum
 causæ nullius non ingenium torserint. Et vi rerum
 insolitarum rumores omnium aures mirum in mo-
 dum vellicant; ita non Mathematicos tantum &
 Philosophos, sed & Principum curiositatem anxie
 exstimulauit. Inter hos meritò connumerari potest
 Augustissimus Cesar Ferdinandus III. Mæcæ-
 nas munificentissimus, qui pro laudabili curiosita-
 tis suæ instinctu, dum Mundi subterranei à me
 iam dudum incepti arcana mysteria vrget, coele-
 stium quoque huiusmodi portentorum, quæ huius
 sæculi sagacitas peperit, rationes & causas vnâ ex-
 poni iussit; cuius quidem imperio non obsecundare
 nefas ratus, nouum hoc Opusculum, non tam spon-
 taneo conatu, quàm armata tanti Principis alio-
 rumque deprecatione extortum condidi; quod qui-
 dem ut incundius amœniusque in legentium ani-
 mos*

mos influeret, in dialogi formam concinnare visum fuit, Extatici Itinerarij nomine indigitatum, in quo observationum hucusque factarum congeriem ad incudem reuocans, hoc unicum intenta mentis contemplatione, pertinaci studio & varia combinationis rerum indagine, nec non multiplici rerum apparatu intendi, ut latentes tantorum paradoxorum causas, ex inaccessa, qua in hac usque tēpora inuoluebantur, caligine, euoluerem, rationibusque assignatis Mundi fabricam multò reconditoribus principijs, quàm sibi aut præteritorum sæculorum simplicitas, aut vulgares huius temporis philosophi persuadere possint, constitutam esse demonstrarem; multoque maiora in abditis illis altioris naturæ sinibus & reconditorijs, quàm hucusque creditum fuit, suis quandoque in mortalium solatium reuelanda temporibus, latere docerem. Quod antequam faciam, hisce ea qua par est animi ingenuitate & candore protestari volui, me nihil hoc in Opusculo, nisi Sanctis Patribus, Sacræ scripturæ & experimentis ab observationibus deductis, undequaque congruum adducturum. Ubi verò Lector audaciores forsan Theodidacti cum Cosmiele sermocinationes euoluerit, cum raptus, extases, exoticasque operationes, similesque contemplantium affectus effectusque tacitus expenderit, hoc obnixè ab

Præfatio
Authoris.

eodem efflagitem, ne de me sinistra, nescio cuius suspicionis umbram animo suo insidere patiatur; meque ideò nonnullius temeritatis arguat, quasi ultra humanum quid altius mihi arrogem, aut revelationum cælitus mihi inspiratarum oraculum, nouus propheta nouam apocalypsin. Mundo confidentius protrudere attentem, aut arcano Numinis consilio interfuisse plus æquo mihi arrogare voluerim: absit, huiusmodi enim maleferiatorum hominum ambitio, quantum ab animo meo abhorreat, ij norunt, qui me meaque omnia norunt. Finis itaque & unica suscepti Operis intentio fuit, eam in hoc libello sectari methodum, quam iam olim ex veteribus Trismegistus, Plato, Lucianus, & ex succedentibus seculis complures tum Poëtæ tum Oratores laudabili sanè consuetudine tenuerunt; methodum, inquam, quam iucundum, amœnum, & ad Lectoris gustum accommodatum dicendi genus ornaret, allegorica verò enarrationum inuolucra veluti lucem, coloremque, umbratiles linearum ductus suauiter contemperarent, Thaumaturgicæ quoque stylo poëtico descriptæ operationes, Lectoris animum pruritu quodam sollicitatum ad propositarum rerum ponderationem suauiori impetu raperent; nullum itaque hic mysterium, nullum raptum aut diuini Numinis

revelationem, nullam epiphaniam angelicam; nullum Oraculi Delphici afflatum subesse velim; sed ut omnia luculenter demonstrarentur, ratiociniaque de rebus adeo incognitis suavius Lectoris animo ingererentur, sub ingeniosi figmenti velamine seu ficti raptus integumento exhibita esse Lector sibi persuadeat velim; Ne verò solus intellectus mirandorum operum magnitudine captus sine ulla ad tanti Conditoris sapientiam, bonitatem, et amorem facta reflexione; voluntatem debitis laudis, honoris, amorisque affectibus, intentis unice in hoc Opusculo pascuis destitueret; hinc Ascetarum more Theodidactus post maxima sapientissimi Conditoris opera in divini amoris actus, atque in admirationis affectus raptus, nihil aliud intendit, quam ut Lectorem ad similes Deo debitas gratiarum actiones, ad similes animi Deo pleni affectus concitet, ut hoc pacto per visibilia huius mundanæ machine prodigia, ad invisibilem bonorum nunquam deficientium ubertatem aspiret, ea toto mentis affectu quærat, ac tandem perenni filiorum Dei consortio, atque æternæ felicitatis compos in eo quiescat, qui est finis ultimus, beatitudo æterna, et univærsæ creaturæ centrum. His itaque præmissis iam tandem propositæ nobis materiae argumentum prosequamur.

PRAELVSIO PARAENETICA,

In qua Author luculenter docet, opusculum hoc nihil peregrinum habere, quod non sacrarum Litterarum, Sanctorumque Ecclesiae Doctorum auctoritatibus, & irrefragabilibus observationum experimentis consentiat.

MTINERARIVM exstaticum adornaturus, Lectori curioso meam prius mentem circa nonnulla scitu prorsus necessaria hisce detegendam duxi, vt hoc pacto Lector aperendum à nobis caelestium regionum iter cum sperato fructu, abditasque naturæ altioris semitas inoffenso pede percurreret. Multa fateor in eo occurrunt, quæ haud immeritò naturæ inexperto noua penitus, paradoxa & inaudita hucusque videri possint; quæ tamen tantum abest, vt talia sint, vt potius nihil adeo inusitatum, & in toto hoc nostro ratiocinio mirabile occurrat, quod non vel ipsis sacris caelestis Oraculi fontibus, Sanctorum Patrum doctrinæ & vnanimi propè Astronomicorum huius temporis Philosophorum opinioni magna ex parte
con-

consentiat. Quod ut demonstretur; quatuor mihi hoc in Itinerario probanda sunt, quæ si, uti spero, rectè & ab omni furo & sinistro affectus perturbatione sincerè æstimentur, certè integram me fidem veritatis in mundi opificio, corporumque structura cœlestium elucescentis, obtenturum confido. Primum est, In cœlesti Mundo, si siderum corpora excipias, nullam præterea soliditatem admitti aut posse aut debere, atque adeò cœlum totum ab aëris regione suprema usque ad cœlum empyreum, liquidum & æthereum esse. Secundum est, nullum esse corpus in natura rerum, quod alterationibus & corruptionibus quo ad partem non sit obnoxium, atque adeò omnia siderum globosa corpora ex naturæ quadam necessitate hisce alterationis legibus, utpote sine quibus consistere non possint, subiecta esse, cœlumque adeò cum vniuersis corporibus suis corruptibile esse. Tertium, Omnia sidera Mundi corpora ex quatuor elementorum mixtura modo ipsis congruo non secus ac terram, composita esse, diuersis tantum proprietatibus qualitatibusque, uti etiam singula suis proprijs centris à supremo Mundi Opifice instructa fuisse. Quartum, secundum analogiam quandam, omnia Mundi corpora eadem se ratione ad inuicem habere, qua Sol, Venus, Mercurius, Luna, Terra ad se inuicem habent. Quæ quidem fuscè hoc loco dictis authoritatibus comprobare possem, nisi id integris Voluminibus insignes Viri P. Ioãnes Baptista Ricciolius in Almagesto nouo, & P. Christophorus

Scheinerus noster in Rosa Ursina, à folio 591. vsque ad 784. præstitisset : vbi summa & incredibili diligentia non sacras tantum ex diuinorum oraculorum fontibus depromptas authoritates pro liquida cœli natura, pro ignea & aquea Astrorum substantia contra cœlorum astrorumque ἀστρολογία seu incorruptibilitatem congegesserunt, sed & copiosè adductis omnium pænè SS. Patrum testimonijs & genuinis interpretationibus ita roborarunt, tam solidè, doctè & scitè ratione, experiētiaq; omnium ductrice Magistra, vnanimi omnium Astronomorum conspirantium consensu exposuerunt, vt de tantarum authoritatum veritate, de rationum adductarum pondere, obseruationumque toto terrarum orbe ab Astronomis peractarum irrefragabili certitudine amplius imposterum, dubitari non possit; apertèque comperiet Lector, nihil me toto hoc Itinerario, quod illi non prius ex innumeris Authoribus comprobatum asferuerint, adducere. Inueniet quoq; in dicto Scheineri opere, præter igneam & aqueam astrorum naturam, cœliq; liquiditatem, omnia mundi corpora, vti ex quatuor elementis cōposita, ita generationibus & corruptionibus obnoxia, eaq; vbi de cometarū nouarumque stellarum exortu agit, fusè docet, existere; hic singulos Astralium corporum globos suas exspirare atmosphæras, singulos suis instructos centris, singulos differentes influxuum rationes possidere. Hic cum admiratione solaris corporis, æstu & ebullitione ad ignei cuiusdam Oceani perpetuò agitati rationem;

nem; Lunam verò contrà humiditate offusam, astro-
rumque circa proprium centrum circumuolutio-
nem deprehendes. Secuti hunc Reita & VVende-
linus, qui propria experientia, & cœlestis oculi subfi-
dio fulti, ille in oculo suo Enoch & Eliæ, hic in va-
rijs tractatibus Astronomicis ita comprobarunt, vt
non dicam ingenio præpotens, sed durioris animi,
qui contrariam opinionem sustinere voluerit, philo-
sophus existimandus sit. Si itaque Sancti Patres solo
rationis lumine ex sacris fontibus hausto, liquidam
corruptibilemque cœli naturam, tanto argumento-
rum pondere comprobarunt, tanta contentione alijs
persuadere conati sunt; quid, si huius temporis obser-
uationibus instructi fuissent, eos non præstitisse
putabimus? Certè solum Aristotelem primum inter
omnes præteritorum seculorum philosophos fuisse,
qui cœli soliditatem adstruxerit, mundum intricatis
orbium inuolucris confuderit, quintam essentiam
nullo intellectu conceptibilem introduxerit, Schei-
nerus, Mersennus, alijque fusè probant; cui proinde
Ethnico Sophistæ plus credere, eius auctoritatem
pluris æstimare, quàm Sanctorum Patrum, si non ini-
quum saltem temerarium esse putant.

Examinatis itaque tum Sacræ Scripturæ circa
cœlestem disciplinam fontibus, tum SS. Patrum in
Genesin, aliaque congrua huic materiæ sacri textus
loca, doctissimis explanationibus; combinatis quo-
que cum ijs acerrimorum huius temporis Philoso-
phorum Astronomorumque mirandis obseruationi-

bus, tum à summæ authoritatis Principibus, tum propria arcanorum naturæ scrutandorum curiositate impulso hoc præsens Opusculum concinnare visum fuit; quo cuncta à SS. Patribus explanata & modernis obseruationibus stabilita, quoad substantiam retineo quidem, sed differenti in eo methodo, in singulis ad vltima sua principia resoluendis, eo modo, quo ante me, quod sciã, forsan nemo processit, incedo, ad eò, vt quæcunque in toto hoc opusculo adduxi, admirandorum *φαινόμενων* prodigia, non tam commenta proprio ingenio ficta, quàm consecraria quædam ex dictis authoritatibus obseruationibusque resultantia dici possint. Hoc autem vsus sum ratiocinio; si cælum siue firmamētum liquidū est, vt SS. Patres ex sacris literis explanant, ergo cælum vnum & trinum vbiuis peruium, vbiuis penetrabile, nulla vnquam impedimēta ac obices corporibus astralibus in eo motis ponens existit; vnum quoad liquiditatem continuatam, trinum quoad regionum differentiam; & sunt aëreum, sidereum & empyreum cælum, ad quod Sanctum Paulum raptum ferunt; quod tamen vti extra omnes naturalis constitutionis terminos longe remotum est, ita sola fide attingitur. Esse autem firmamentum liquidum ex igne & aqua compositum, lib: 3. de Genesi ad lit. c. 6. S. Augustinus his verbis exponit; *Firmamentum in quo luminaria sunt partim aëre superiori, partim igne aethereo continetur;* quæ fusiùs exponit cap. 7. 9. & 10. vbi nihil aliud agit, quàm vt de dictis eum consulentibus, rigidam
fir-

S. Basilii.

firmamenti duritiem dissuadeat; Sanctus verò Basiliius alterum Ecclesiæ lumen cum innumeris alijs Patribus, quos dicti Auctores citant, soliditatem cœlorum omninò ridet, & veluti commentum puerile apertè fatetur: hoc enim pacto hom. cit. differit: *Nec tamen ipsum firmamentum, cum iuxta communem, & vulgatam acceptionem ex aqua ortum fuisse habuisse videatur, aut aque in glaciem concretæ aut materiæ cuiquam tali, quæ sui principium ortus ex humore percolato sumit, simile censendum est esse, qualem cristalli lapidis naturam esse constat, & paulò post. Ex his itaque nulli simile firmamentum esse censemus; est enim puerilis simplicisque profectò mentis tales de corporibus cœlestibus opiniones habere; neque tamen, quoniam omnia in omnibus insunt, ignis in aëre, aër in aqua cæterorumque aliud inest in alio, & nullum omninò eorum, quæ sub sensum cadunt, elementum sincerum est, mixtioneque caret, ut non sit aut medijs aut oppositi particeps; firmamentum ob id ipsum, aut ex uno elementorum, aut ex omnibus mixtum esse asserere nobis placet, qui iam à diuina scriptura ita instituti sumus etc: Quæ cum ita sint, infatuat à illa sapientiâ (Philosophorum) aquas supercælestes, & ab ignis cælestis ardore absumi solitas negantium & deridètijs à te excusâ suscipe nobiscum Veritatis Doctrinam, imperitam illam quidem sermone, at stabilem firmamque cognitione, quid in scriptura significati habeat firmamenti nomen, nimirum naturam insinuat, nequiquam reluctantem aut solidam, quæ suo pondere grauis sit aut renitens, non eiusmodi dicit esse firmamentum, alioquin si sic grauem mole eius intelligis na-*

Verba S. Basilij in Hexam. de firmam.

turam, propius aut iustius hanc sibi vendicasset Terra no-
menclaturam firmamenti; sed quod natura rerum nobis su-
pereminentium ac sublimium tenuis admodum sit & rara,
nec ullo sensu percipi possit, hoc appellavit Moses firmamen-
tum: corporum comparatione, quæ tenuissima sunt, & quæ
sensu facile comprehenduntur. Et paulò post: Quidam
inquit hac opinione (quod cælum ex quatuor elementis con-
stet) veluti non probabili posthabita repulsaque quintam
quandam essentiam corporis ad cælum constituendum
suapte ingenio atque seipsis commentitiam & pro tempore
excogitatam introduxerunt; ob has itaque rationum ne-
cessitates maiorum suorum rationibus reiectis, illis opus
fuit, ut opinionem suam priuata quadam & peculiari sup-
positione suffulcirent, qui quintam quandam corporis essen-
tiam ad cæli siderumque constituendam generationem sup-
posuerunt. Et paulò post, hisce de rebus nunc si aggredie-
mur dicere, in nugas perinde ac ipsi incidemus; quare illis
omissis, sese ut mutuis elidant controuersiarum digladiatio-
nibus, sermone itidem de quinta essentia posthabito, Mosi
fidem habeamus. Huic subscribit tertium S. Ecclesiæ
lumen S. Ambrosius in Hexameron. Ex elementis,
inquit, generantur omnia ista, quæ in mundo sunt, Elemen-
ta autem quatuor, aër, ignis, aqua, & terra, quæ in omni-
bus sibi inuicem mixta sunt; & postea: De qualitate igitur
& substantia cæli satis est ea ponere, qui in Isaia scriptis
reperimus, qui mediocribus & vsitatis sermonibus qualita-
tem nature cælestis expressit, dicens: quod firmauerit cæ-
lum sicuti fumum, subtilem eius naturam, non solidam cu-
piens declarare. Quibus omnibus adstipulantur S. Epi-
pha-

S. Bas. hom. 1.

S. Basilius
quintam
essentiam cæli
nugas dicit.

S. Ambros:
in Hexame-
ron fluidam
cæli substan-
tiam asserit.

phanus in epistola ad Episcopum Hierosolymitanum, Cyrillus Catechesi 9. Eucherius l. 1. c. 3. com: in Genesi. Iunilius, Beda, Haymo, Richardus Pampolitanus alijque, quorum expositiones apud Scheinerum vide. Chrysostomus cœlum immotum, astra tantummodo nullo modo fixa moueri, hom: 12. ad pop: Antioch: docet his verbis: *Non enim tantum fecit mundum, sed etiam ut factus operaretur; effecit sed neque totum immobilem dimittens, neque totum iubens moueri, sed cœlum quidem immotum permansit: Sol verò cum reliquis sideribus quotidie circumuoluitur. Et hom: 14. supra epist: ad Hæbr: Vbi sunt, qui dicunt moueri cœlum? vbi sunt, qui pronunciant id esse sphericum? Vtraque enim hic sunt sublata. Item hom: 6. supra genesi: super illa verba: posuit illas in firmamento cœli. Quid est, posuit? nunquid fixit? absit; videmus enim eas vnico temporis momento magnum transire spatium, & nunquam in vno loco stare, sed suum, quem illis Dominus cursum praecepit, perficere. Et paulò post, vocat omnes stellas elementa, & quod ideo inter terminos suos maneant, neque euagentur, dispositioni & ordini voluntatis diuinæ tribuit. Et postea. Et quomodo aliqui dicunt factos multos cœlos? non ex diuina scriptura hoc didicerunt, sed ex suis opinionibus, vt ita dicant impelluntur; istud igitur ipsum firmamentum, quod aquarum separationem faciebat, cœlum dixit. Quis igitur post tantam doctrinam feret eos, qui ex suo capite loqui & contra diuinam scripturam multos cœlos dicere audent? Et deinde soluit obiectiones eorum, qui ex illo, laudant
il.*

S. Epiphanius.
Cyrillus.
Eucherius.
Iunilius.
Haymo.
Beda.
Richardus.
S. Chrysostomus cœlum immotum astra tantum moueri asserit.

Chrysost. stellas ex elementis composita docet.

Multos cœlos negat.

illam cæli cælorum, pluralitatem cælorum inferunt, & scitè hæbraicam illam dicendi formulam, qua duali numero cælum exprimunt, videlicet שמים schamaïm, esse dicit: cui subscribit Diodorus Gazensis his verbis: *Nemo cum audierit (& posuit ea in firmamento cæli) existimet Solem, Lunam, stellas in cælo fixas, gentile dogma in Ecclesiam inducēs, quemadmodum itaque homines in terra, ita luminaria in cælo posita supernum suum iter peragunt.* Eusebius Emisenus cælum firmum atque immobile esse, Solem verò Lunam, stellas in cælo moueri ac cursum suum peragere dicit. *Nam cum Iosue dictum est, Sol & Luna stet; non ait, cælum mouens Solem & Lunam stet, item ab Ezechia dictum est; Sol retrocedat, non ait cælum mouens Solem retrocedat; cæcus est qui ex his Astra in liquido moueri non videt.* Isid: l. 13. *Æther locus est, in quo sidera sunt, & significat ignem, qui à toto mundo in alterum separatus est; sanè æther est ipsum elementum, æthera verò splendor ætheris.* Et fusè in sequentibus omnia prosequitur. Richardus de S. Victore Exercitation. c. 7. supra hæc verba. *In principio creauit; etc: Cælum, inquit, tria sunt elementa, Ignis, aër, aqua, quæ erant. in vnun confusione permixta, siue in vna permixtione confusa, circa quartum quod est Terra, fluctuantia; creauit itaque Deus in principio quatuor Elementa simplicem rerum omnium fecundam materiam.* Theodoretus in Gen. q. 11. *Sit ne vnum cælum, an duo? sic respondet; qui non credit secundum esse cælum semitam rectam transgreditur, qui verò plures numerare conatur, adhaeret fabulis, postposita diuini*

Diodorus
Gazensis.

Eusebius
Emisenus.

Isidorus.

Richardus
de S. Victore
omnia ex
primo chao
in quæ ele-
menta com-
mixta erant,
construxit.

Theodoretus.

Spiritus Doctrina ; firmamentum enim expresse docet vnum tantum esse cælum, & ipsum repetit in Psalmum 148.

Itaque secundum ipsum oportet planetas & stellas in eo liberè moueri, & sic firmamentum permeabile esse; Lege, si placet, D. Bonauenturam l. 2. sent. p. 2.

S. Bonauentura vnum cælum ponit.

vbi fuso ratiocinio vnum tantum continuum cælum docet esse, non nisi mobilibus astris distinctum. Ignem præterea & aquam singulis stellis dist-

Theodoretus docet omnia astra ex communi elementorum massa esse constructa.

partitam, Theodoretus quæst: 14. in Genesin asserit; Igitur & lucem, inquit, creauit quemadmodum ei libuit; sunti Verò firmamento distinxit aquarum naturam, & quasdam sursum collocauit, reliquas deorsum reliquit; sic lucem illam pro arbitrio suo distinguens, luminaria magna & parua condidit; Quæ distinctius refert S. Athanasius

S. Athanasius idem sentit.

quæst: 83. in Gen: Et dixit Deus, fiat lux, & facta est lux; Hæc lux magna & splēdidissima cūm esset, diuisit eam Deus in luminaria, Solem, Lunam & reliqua. Quæ & Procopius

Procopius.

commentario in Genesin eodem ferè verborum tenore refert: Deus, inquit, purissimam partem primigeniæ lucis accipiens, transtulit in Solem, reliquam partem distribuit inter Lunam & reliqua astra; quemadmodum Deus vniuersam aquam, quæ prius inundabat terram in vnum quasi receptaculum, nempe in varia flumina puteosque coniecit, sic lucem in omnia diffusam vbertim in vnum contraxit, Solem, Lunam, cæteraque astra inde illustrauit.

Vnde Iunilius Episcopus Africanus censebat ignem nostrum elementarem portiunculam esse luminarium cælestium, eiusdem naturæ cum eo, eo quòd per vitra concaua, conuexaque Solis radij ex-

Iunilius.

cepti ignem similem nobis pariant.

Gregorius
Nyssenus
omnia astra
ex 4. elemen-
tis constructa
docet.

Porro Gregorius Nyssenus in Hex. non tantum omnia Mundi corpora elementis constare, sed & singula qualitatibus elementis proprijs instructa fuisse, his verbis asserit: *Non opinor vestram opinionem ab eo, quod probabile atque consentaneum est, aberraturam esse, si hoc Moysen intellexisse existimamus, quod ab initio quidem omnium illuminatrix vis, apud seipsam coaceruata atque collecta facta sit lux, sed quoniam magna quedam in illo subtili & agili ratione maioris & minoris differentia in vniuersa rerum natura esse cernebatur, triduum temporis spacium satis fuit, ut horum vnumquodque perspiceretur, & absque confusione alterum ab altero diduceretur discerneretque; ut id quidem, quod ex ignea natura subtile & leue, in summo loco sub sensum cadentis naturæ versaretur: quidquid autem & tardum & ignauum esset, intra complexum tenuis illius & leuis circa sese coiret; atque hoc rursus pro differentia in se sibi proprietatis in septem partes secaretur, omnibus particulis lucis, quæ & æquales & eiusdem naturæ essent, pro cognitione inter sese coalescentibus, & ab ijs, quæ alterius generis essent separatis atque diremptis. Sic igitur quicquid Solaris naturæ illuminatricis inspersum erat, cum omnes hæ particule aliæ ad alias concurrissent, vnum magnum lumen factum est; itidem etiam in Luna & in vnaquaque cæterarum, tum errantium tum inerrantium & fixarum stellarum vniuscuiusque particularum ad sui generis eius concursus, vnum quoddam ex ijs, quæ in cælo apparent, efficit, atque ita vniuersa facta sunt. Hoc sanè magni Do-*
ctoris

toris testimonium tantum est, ut eorum quæ in Itinerario nostro vulgò paradoxa recensuimus quædam veluti anacephaleosis esse queat.

Atque hæ sunt de fluida, ignea atque aquea cœli substantia SS. Patrum autoritates ex innúmeris pauca, præcipuorum tamen Ecclesiæ Doctorum, quas primò proponendas duxi, ne nouam peregrinæ doctrinæ fabricam Mundo obtrudere velle viderer. Nihil porrò restat, nisi ut hisce suppositis ad ipsa nos experimenta conferamus, quibus ea tandem oculari demonstratione comperta asseramus, quæ rectè quidem & verè SS. Patres, sed sub ambiguo tamen sensu non sine perplexitate quadam diuersimodè speculati sunt.

Huius temporis Mathematici minimè scholasticis istis concertationibus contenti, altius & sublimius quid molientes oculi cœlestis subsidio, ad ipsa cœlestia corpora audaci sanè consilio ascendentes, litem tandem omnium ferè Philosophorum in scholis pendentem ita diremerunt, ut Philosophus antiqua præteritorum temporum de cœlesti doctrina dogmata defendere minus possit, cum ocularem sensatamque experientiam proprio iudicio suo negare, non sit Philosophi: præsertim cum non vnus tantum ea obseruasse censeari debeat Astronomus, quin innumeri in hunc vsque diem istiusmodi nouis cœlestium apparitionum miraculis intenti, quantò plura vident, tantò maiora ratiōne detegunt. Quis autem

dum Venerem & Mercurium circa Solem versari videt, solidum cœlum credat? quis Martem Solaris sphaeræ incolam cum cœli soliditate consistere posse existimabit? quis comites Iouis, vti & Saturni tam anomalo & inæquali motu circa hoc & illud corpus, sine mutua naturalique corporum solidorum penetratione suas periodos peragere posse credat? Cùm tamen hæc omnia posteris temporibus innotuerint. Non dicam hic de Cometarū motu, & nouarum stellarum genesi, quæ omnia cùm rigida cœli duritie subsistere nō possunt; qui enim fieri potest, vt Cometæ huc illuc per immensa cœli spacia transuersim transcurrant, vltra omnes Lunæ Solisque vias euehantur, nisi cœlos ad instar limpidißimi aëris fluere necessariò asseramus? quam tamen Cometarum elongationem tanquam certissimam & irrefragabilibus demonstrationibus firmatam, vnanimis Astronomorum consensus recipit. Globos verò siderum tam errantium quàm inerrantium ex liquido & solido, atque adeò ex quatuor elementis constitutos, non tantum vti supra demonstratum fuit, SS. Patribus placuit, sed & obseruationum factarum experimenta, falsa non esse, quæ illi tanta contentione mētis persuadere conati sunt, apertè demonstrant. Incipiamus à Luna, quam terrestri materie exasperatam, montibus instructam & quidem altissimis aquis offusam, nemo modernorum Astronomorum negabit; eousque humanæ curiositatis audacia progrediente, vt vel ipsas montium vmbas, earumque incrementa decremen-

taque detexerit, detecta ad geometricas leges reduxerit. Ex Cysati obseruationibus Atmosphæra lunaris Mundo patuit, cui omnes subscribunt; Nam vt ipse citatus Author de Ecclipsi 1628. Barcinone à se obseruata scribit: *In hac, inquit, Ecclipsi obseruauit rem in Luna Soli supposita admirandam, nimirum peripheria Lunæ fluctuabat & trepidabat multum, Solis peripheria vel parum vel nihil trepidante, non aliter ac mare quoddam fluctibus agitatum & vnda undam pellentes, vnde collegi spheram Lunæ Atmosphæra quadam non minori & forsitan crassiori circumfusam esse, quàm terram. Certè huius rei causam aliam non reperio, nisi hanc, quod radij Solares à vaporibus Lunam ambientibus fuerint intercisi, vnde pro maculis Solaribus & Cometis maior lux videtur oriri; sicut è Terra Lunaque globo, ita è reliquorum planetarum globis vapores exspirant.* Hæc eruditus ille Mathematicus Ioannes Baptista Cysatus noster, cuius acuto discursui reliqui subsequentes obseruatores subscripserunt, & Scheinerus summè approbavit his verbis: *Refricat mihi huius experiētiae enarratio in memoriam, simile quoddam experimentum in Sole ab initio inuenti à me Solaris phænomeni hucusque semper animaduersum, & est hoc, quod Sol præter tremorem marginalem, quem tamen non semper spectandum præbet, præter exasperationem frequenter exhibitam, de quibus alibi sæpè etiam quasi quadam repentina fulguratione toto suo patente hemisphærio quaquaversus ex æquo coruscat, haud aliter ac si intus concepta intumescens luce rumperetur & in fulguris morem effulgeret iubare momentaneo sub-*

sul-

sultare. Hoc idem portentum cum sæpe sæpius Schei-
nerus hic Romæ mihi ostendisset, & Sol non secus
ac mare ingentes æstus volueret, certè aliud conclu-
dere non potui quàm illud ipsum esse, quod reuera
erat, videlicet æstuantissimam Solaris Oceani flu-
ctuationem, quam & Simon Marius in Mundo suo
Iouiali, nihil aliud, quàm quasi quandam fulminatio-
nem & materiæ Solaris ebullitionem existimat; *Hac*
enim, inquit, ratione vidi superficiem Solis commoueri, non
aliter ac aurum à summo calore liquefactum, in quo fluxu
similis commotio & quasi fulminatio existit in superficie
auri. Cui subscribunt quotquot hucusque portenta
huiusmodi Solaria accuratè obseruarunt; Sed vt ad
Lunam reuertamur. testatur & hanc Lunæ agitatio-
nem Heuelius in sua Selenographia, & doctissimus
Ricciolius id non negat, Rheita quoque in Oculo suo
Enoch & Elię, in omnibus passim planetis nec non
stellis fixis mirifico suo tubo cœlesti id se obseruasse
asseuerat; vnde omnes Mundi globos singulos singu-
lis suis atmosphæris vestiri dicit; optimo sanè iure;
cum enim suprà è SS. Patribus ostensum sit, omnia
Mundi corpora ex quatuor elementis composita
esse, & ignem aquamque singulis pro rata portione
ex primigenia primi diei Mundi luce distributam:
quid aliud inde concluditur, quam singula eodem
modo facta esse, id est, globos ex liquido & solido
constitutos? cum itaque vnum elementum sine altero
esse non possit, & omnia omnibus commixta sint,
certum est calidum & humidum, siue liquorem &

ter-

terrestrem materiã, ex quibus globi constituuntur, necessariò nõ secus ac in terra sese habere, vbi calidũ in humidum agens illud resoluit, humor corporibus insitus calore rarefactus in tenuem substantiam abit, quam Astronomi atmosphæram vocant; siue globus ille ex igne liquido, siue aqua fluida constituatur; Nam vt rectè S. Ambrosius l. i. Hexam: c. 6. *Satis est, inquit, ad præsentem assertionem, quod in principio cælum fecerit, vnde generationis causa, & terram, in qua generationis esset substantia; In his enim elementa creata sunt, ex quibus generentur omnia ista quæ Mundi sunt: Elementa autem quatuor Aër, Ignis, Aqua, Terra, quæ in omnibus sibi inuicem mixta sunt.* Ex quibus luculenter patet, in omnibus Mundi globis, vti specie à sublunari materia elementari non differunt, ita generationis & corruptionis legibus pariter esse subiecta, vbi in singulis grauia ad vniuscuiusque centrum, à centro verò leuia per resolutionem humidi à calido exspirata effluuium illud quod Astronomi atmosphæram dicunt, efficiunt; Cùm enim sensata experientia omnia Mundi corpora opaca repererit, certum est, Solarium corporum radios in ea, quæ inæqualitate partium mirificè exasperantur impactos, calorem non secus ac in terrena Solaris lucis reflexione contingit, summè intendere; ex intensione verò caloris, humidi intra terrestrem substãtiam existentis fit resolutio, ex resolutione rarefactio, ex rarefactione in remotiori Atmosphæræ termino ob frigidi ætheris vicini auram iterum condensatio, ex condensatio tandem

in

in id, quod erat, fit reditis; Si enim solus ignis in huiusmodi cœlestibus corporibus constitutus fuisset, is utique otiosus foret, cum non haberet in quod ageret; neque humidum esse solum debuit, cum non haberet, cui subijceretur, aut à quo pateretur; Si verò elementa cœlestia à sublunaribus differentes naturas à Deo consecuta fuissent, illæ haud dubiè in inferiora elementa, à quibus essentialiter differrent, agere non potuissent, neque vlllo modo per sympathicas antipathicasque operationes ad inuicem comparatas vllum influxibus suis effectum proportionatum, neque in inferioribus, neque in circumstitis corporibus præstare potuissent; atque adeò omnis vnio, concordia & harmonia Mundi periisset, quæ in eo consistit potissimum, quod vnum Mundi corpus alterum naturali appetitu fouere & connaturalibus facultatibus mouere, promouere & promotum conseruare inclinet, quod minimè fieret, si cœlestis materia aut quinta quædam essentia, aut essentialiter differre à sublunaribus cogitaretur. Atque hæc vnica fuit ratio, quam & S. Basilius scitè innuit, cur Sancti Patres Mundum & omnia quæ in Mundo sunt (quæ uti ex quatuor elementis composita fuerunt, ita communes omnibus corruptiones leges sequuntur) minimè incorruptibilem quoad naturam, sed corruptibilem ex sacris literis copiosè demonstrârint. Manet itaque, omnia Mundi corpora ad eandem diuinæ artis amissim eodem modo esse condita, neque quoad materiam elementarè vlla ratione inter se differre, sed
for-

formarum tantummodo proprietatumque diuersitate à se inuicem dissidere ; non secus ac in terrestri globo , in quo etiam si innumeræ rerum species formis proprietatibusque differre comperiantur, omnia tamen quoad materiam elementarem eadem esse inueniuntur , vti ex resolutione chimica patet ; sed hoc fusius in Itinerariò nostro ; Nemo itaque miretur , si nos globos cœlestes solaris naturæ ex igne liquido & terrestri portione , Lunaris verò naturæ, ex aqua & terrestri substantia concretos asseramus ; hæc enim naturali consequentia ex præsuppositis deducuntur. Quod enim in terrestri globo fieri censendum est , illud secundum analogiam quandam in cœlestibus pariter corporibus fieri putemus , ita ut quæcunque elementorum coniunctionem consequuntur actiones, easdem in cœlestibus globis, in vno tamen plus, in altero minus reperiri , certè inferri possit ; dantur itaque præter primas qualitates in globis cœlestibus & secundæ, leuitas, grauitas, molli- ties, durities, rarefactio, condensatio ; ex quibus suo modo ipsis conformes meteorologicæ impressiones necessariò consequuntur ; omnia igitur, quæ in terrestri globo spectantur , in cœlestibus quoque, si vegetabilem & sensitiuam naturam , quas æternæ sapientiæ ratio inde exclusit , excipias, spectari necesse est ; Vnde quemadmodum in Terra singulæ rerum species D. Dionysio teste præsidem Angelum habent, ita & cœlestium globorum singula elementa, qui ea in fines suos à natura Dei ministra intentos dirigant,

gant, habent; vnde colligimus, plures Angelos vnicuique globo, pro rerum in eo administrandarum varietate præfectos; quos sacra scriptura Exercitus cœlestis militiæ, seu militias cœlorum Isaïæ 40. vocat; vnde stellas quoque stantes contra Sisaram pugnasse Iud. 5. non nisi de Angelis stellarum præsidibus commentatores in hunc locum, intelligunt; Et illud Iobi. *Cum me laudarent astra matutina & iubilarent omnes filij Dei*, non de materialibus astris; sed de globorum præsidibus intelligitur; meminit quoq; Angelicarum custodiarum & ministerij eorundem, Baruch propheta. c. 3. Sunt itaq; in singulis astris veluti in choros quosdã distributæ Angelicæ custodiæ, quarum ministerio globorum vis in bonum vniuersi administratur. Sed hæc ita clara sunt vt expositione non indigeant; Sola innumerabilis stellarum multitudo vniuersique vastitas incomprehensibilis nonnulli dubium mouere posset; sed nouerit, scripturam sacram expressè dicere, parum nos operum diuinorum nosse; oculi siquidem cœlestis subsidio, quanto plus quæris, tanto plus vsque ad innumerabilem multitudinem te inuenire deprehendes, aperteque fateberis nullum stellarum finem & numerum spectari; vt proinde non incongruè arenæ maris & Abrahæ propagini comparentur; *numera stellas, si potes?* Solus itaque Deus conditor omnium stellarum multitudinem numerat, & omnibus eis nomina vocat; quæ haud dubiè non in eadem firmamenti superficie, sed in intimis eiusdem & immensis, impe-

ne

netrabilibusque recessibus, inexplicabili distantia distant; ut proinde, minus probandi sint nonnulli huius temporis Philosophi, qui ab experimentis & obseruationibus non solum abstinere, sed ea plurimum abhorreere solent; ne ab antiquis Peripati opinionibus tantillum discedere sensu & ratione ducti, aut præscriptis suis sententijs aliquid adiungere, aut in ijs quidquam immutare cogantur. Cæterum qui noua huius temporis circa cœlestium phœnomenorum doctrinam scire desiderat, is consulat primò Scheinerum citato libro, deinde doctissimi & eruditissimi P. Ioannis Baptistæ Riccioli Almagesti noui librum 8. & 9, vbi quidquid circa hanc doctrinam concipi potest, acri cura, nec non incredibili diligentia tractauit; vbi & omnium authorum, qui aut noua in cœlo detexerunt, aut ex detectis nouam philosophiam condere conati sunt, nomina reperiet, verè totius Astronomicæ disciplinæ promus condus vberimus.

Et quoniam mira circa cœlestium portentorum rationes & causas opinionum diuersitas est; quid nos ex præsuppositis fundamentis sentiamus, & quomodo omnia etiam paradoxa passim facillimo negotio defendi queant, mediam quandam viam sectati, in hoc Itinerario Exstatico demonstrandum duximus. Quæ si æquus Lector, seposito omni sinistro affectu æqua veritatis lance ponderauerit, rationes allatas ritè discusserit, is haud dubiè præter facillimam omnium difficultatum, quæ in hoc vsque tem-

pus Scholas pænè omnes torserunt, solutionem, singulis iuxta combinatoriæ artis regulas ritè exploratis, aliter Mundi opificium sese habere non posse, quàm diximus, fatebitur: Si verò quispiam aliquid nostris rationibus melius adduxerit, ei nō inuitos nos subscripturos pollicemur. Ne verò quicquam Sacræ Romanæ Ecclesiæ decretis & institutis contrarium asseramus, id vnicum contendimus, vt cœlestium globorum incolas vnà cum mobilitate terræ perpetuò proscriberemus. Si verò nonnihil vel incogitanti aut non aduertenti suspectum contra mentem eruperit, id reuocatum retractatumque hisce volui. Quo autem singula maiori cum delectatione Lectorum animis influerent, Opusculum in Dialogi formam, interlocutoribus Cosmiele & Theodidactō digessimus; in quo sub ekstasis seu raptus figmento vltro citroque, variæ dubiorum, circa cœlestium globorum rationes occurrentium, difficultates, per reciprocas interrogationes & responsiones iuxta observationum factarum notitiam resoluuntur, & hoc ad maiorem legentium voluptatem; Principumque, qui hoc ipsum instanter à me efflagitarunt, mentis rerum politicarum curis fessæ relaxationem, vt verò aliqua inde Deo deuotis mentibus spiritus vtilitas afferretur phisicas contemplationes plerumque ardentes in Deum tantarum rerum Conditorem, admirationis amorisque affectus excipiunt; Et ne quicquam Opusculo circa Mundi constitutionem deficeret, in secunda parte de diuina prouidentia agere

visum fuit, in qua præterquam quod ea, quæ in præcedenti fusè dicta sunt, luculentius exponuntur, complura quoque de Cœlo Empyreo, de spatio imaginario, de Mundi consummatione, de abditis diuinorum iudiciorum abyssis, de fidei Catholicæ excellentia, adnexuimus; Omnia ad maiorem Dei, Matrisque gloriam & honorem, & ad proximi salutem. Vale Lector & faue.

ITINERARII EXSTATICI DIALOGVS I.

Interlocutoribus Cosmiele &
Theodidactō.

CAPVT. I.

De causa & origine huius Opusculi.

T I mihi nullo non tempore ardentis-
simum rerum, quę hucusque latuerunt
cognoscendarum desiderium fuit, sic
vel maximè in admiranda huius mun-
danę machinę penetrandę & eximia-
rum rerum, quas Deus Opt: Max: cuius sapientię
non est numerus nec finis, in supremo illo cęlorum
domicilio reposuit, inuestigandarũ studio mihi æstuãs
cor fuit; potissimum hisce temporibus, quo summa &
infinita Dei bonitas theatrũ suum aliquousque viris
Astro-

Astronomiæ studio deditis, tubi astronomici subsidio, aperuit, rerum sanè admirandarum & prioribus seculis inauditarum, quas vel ipse numquam credidissem, nisi proprijs eas oculis summo animi mei gaudio explorassem, & omnium meliorum huius ævi Astronomorum continuo commercio didicissem. Quidnam verò illud in Luna montuosa & veluti lacubus quibusdam transfusum? Quidnam illud in Sole Oceani instar ignei æstuans, & maculis facibusque resplendens? quidnam in Lunæ morem falcatis Venere & Mercurio? quid in Marte nescio quid fumosæ materiæ exhalans esset, penetrare non licuit; admiratus sum splendorem & summam Iouis Maiestatem tam insolito satellitio circumdatam; consideravi Saturni sphaeram eiusque admirandam constitutionem, ac expaui; firmamenti arcana rimatus obstupui; quidnam verò illa omnia essent, hæsi, & vehementer indolui, hanc Deum Optimum Maximum dedisse afflictionem filijs hominum; *vt non inueniat homo opus, quod operatus est Deus ab initio vsque ad finem; ingemui illud Ecclesiastici, Multa abscondita esse maiora his, quæ scimus & cognoscimus, & pauca nos videre operum Dei.* Deterruit me illud Syracidis, *Ne laboretis, non enim ea comprehendetis;* animauit è contra illud: *Nonne Dominus fecit Sanctos enarrare omnia mirabilia sua, quæ confirmauit omnipotens stabilire in gloria sua, & benignam Patris luminum inuitationem; Venite & videte opera Domini & prodigia, quæ fecit Dominus sursum in celo, & in terra deorsum.* Hisce excitatus dixi in corde

Observatio &
experientia
multa docet.

Ecclel. 43. &
34.

Cœlestis phi-
losophia
auct.

de meo, surgam & circumibo cœlestis ciuitatis vicos & plateas, quæram quem diligit anima mea, vt in operibus suis inuentum teneam, nec dimittam. Sed ô miseram intellectus nostri caliginosi conditionem! quantò plus me profecisse, tanto plus me defecisse, gloria maiestatis Domini obrutum inuenio; tento omnia, combino singula cum singulis, sed nihil ad gustum, nihil ad satisfactionem, apertèque didici, omnes humani intellectus conatus prorsus, nisi diuini Numinis gratia à Patre luminum sulciantur, frustraneos, irritos & euanidos esse. Quare huius scientiæ desiderio accensus; vnum illud optavi, vt diuinæ sapientiæ radius mihi illucesceret, & per ea quæ facta sunt, supra omnem humani ingenij capacitatem admiranda factoris inuisibilia bona, quæ solis eum toto corde diligentibus preparata sunt, vel per exilem rimam quandam cognoscerem, cognita ad nominis sui gloriam Mundo communicarem, vt & illi ascensiones in cordibus suis disponerent, vsque dum peruenirent ad Deum Deorum in Sion, vbi in Archetypo illo supramundano omnes diuini intellectus ideas, omnes diuinæ sapientiæ thesauros luculentius contemplati ijs æternum in beatissimis istis æternæ felicitatis atrijs tandem frucrentur. Quid porò factum narrare progredior:

CAPVT II.

§. I.

*Exstaticum iter in Lunam.**Theodidactus.*

ACCIDIT non ita pridem, vt ad academicum trium incomparabilium Musicorum (quos si æui nostri Orpheos dicam, minimè à verò abludam) exercitium priuatos inter parietes institutum vocarer ; hi vt facultatis, quam profitebantur, specimen quoddam solito excellentius darent, me solum arcanae & vix auditæ sonandi rationis & peritiæ conscium testem esse voluerunt. Omnibus itaque ad specimen exhibendum concinnè apparatus, locoque & tempore opportunè constituto, symphoniam, quæ duabus chelybus minoribus, & eâ, quam Tiorbam vocant, testudine peragebatur, orditi sunt, tanta harmoniæ concordia, tam inusitatis insolitorum intervallorum discriminibus, vt tametsi non nihil eximium in Musica explorasse me fateri possim ; simile tamen quid me percepisse non meminerim, dum enim diatonica chromaticis, hæc enarmonicis modulorum teretissimatis miscent; dici vix potest, quantum insolita horum generum miscella animi affectus commouerint. Iam enim, vti per diapason descensum ex sono acuto in grauem paulatim languescen-

*Michael Angelus Rosius.
Laluis Chorista. Saluator
Maxzollæ.*

Musica mirificos effectus præstat.

E tem

Ad affectus
quam varios
excitulet
musica.

tem desinebant, ita languore quodam animum auditoris afficiebant; & per ascensum veluti ex gravi somno quodam euigilantem, nescio ad quod arduum aggrediendum excitulabant, modò tenui, & subtili arcus ductu, dum raderent chordas, vnà secum cordis subsultantis spiritus sollicitare videbantur, nonnunquam subtristi murmuris indignatione affectum ad nescio quid mœstum luctuosumque concitabant, tragicæ scenæ te interesse diceres; mox ex subtristi modulatione paulatim ex remissis in spissos, intensos & plenos gaudij & tripudij chromatismos tanto impetu rapiebant, vt parum abfuerit, quin lymphatico quodâ me furore obrueret; subinde in nescio quid tumultuarium & vehementis ferociæ plenum exurgentes alternis insecutionibus animum ad prælia & pugnas incitabant, remissoque denique impetu, in nescio quid dulcioris affectionis proprium, ad compassionem, diuinum amorem seculique contemptum ciebant, tanta gratia & venustatis maiestate, vt veteres illos Heroës Orpheum, Terpandrum cæterosque fama nominis apud posteros celeberrimos Musicos ad simile artificium nunquam pertigisse planè mihi persuadeam. Hac itaque incomparabili sanè symphonia delibutus animus exotico quodam affectu in mirificam cœlestium globorum harmoniam rapiebatur; hic omnium & singulorum huius mundi corporum consensuum dissensuumque leges contemplabar ita ordinatas, vt dum singula consona dissonis abundant, omnia tamen in omnibus ad con-

fer-

seruationem vniuersi intentam harmoniam conspi-
 rare reperirẽ. Cũ itaque prædictæ symphonix
 species in varias phantasmatum imagines animum
 iam harmonicis modulis prægnantem agitent; hinc
 factum est, vt dum quodam die Dei Ter Opt: Max:
 vnice sese in admiranda & incomprehensa Mun-
 danæ fabricæ constitutione exerentis sapientiam
 solito feruentius contemplerer; Ecce de repente ve-
 luti graui quodam sopore percussus in vastissima
 quadam prati planitie me constitutum putabam; &
 protinus mihi insolitæ constitutionis vir adsti-
 tit, caput eius faciesque miro quodam fulgebat ju-
 bare, oculi carbuncolorum instar coruscabant, habi-
 tus totius corporis exotico & inuiso hucusque vesti-
 mento constituebatur; siquidem admiranda quadam
 in formam alarum complicatarum textura ita ador-
 nabatur, vt nullum ferè colorum genus, quod pennæ
 eius non exprimerent, concipi aut animo fingi pos-
 set; manus pedesque omnem lapidum pretiosorum
 nitorem superabant, dextra sphæram gestabat, in
 qua quot vagantium siderum orbes, tot ex lapidi-
 bus pretiosis diuersi coloris sphærulæ eidem insertæ
 spectabantur: mirum visu opus; sinistra mensorium
 baculum gemmeo artificio apprime elaboratum &
 mira arte distributum ferebat. Ego ad inusitatam &
 prorsus humano oculo in hunc vsque diem inuisam
 speciem penè exanimatus affixusque humi, obstu-
 pui, steteruntque comæ, vox faucibus hæsit. Corde
 itaque palpitante & medullis omnibus obrigescen-

Extasis
Theodida-
Gi.

Apparitio
Cosmielis
eiusque de-
scriptio.

Deliquium
Theodida-
Gi.

Cosmielis
allocutio.

Expositio
symbolorum
quibus in-
struebarur
Cosmiel.

tibus cum spiritū vix traherē, nec tantum mihi virium superesset, quantum ad verba formanda sufficeret; audiui vocem, suprā quā dici potest, blandam, suauem & amabilem, hoc verborum contextu resonantē: Surge, ne timeas Theodidacte, ecce exaudita sunt desideria tua, & ego ad te missus sum, vt tibi summam Dei Optimi Maximi Majestatem, quantum humano oculo in hac mortali carne constituto permissum est, in operibus suis mundanis elucescentem monstrarem. Ego verò insolita illa cælestis viri voce excitatus, viribusque pristinis in momento recuperatis respondi: quis es tu Domine mi? & quoniam est insolitus ille, quo adornaris, habitus? is respondit, ego sum *Cosmiel* minister Dei altissimi; & Mundi Genius. Capitis jubar, quo me radiare conspicis, Cherubicæ intelligentiæ splendorem indicat; oculi carbunculorum instar corusci, sunt illuminationes diuinæ, quibus indeficienti supremi Numinis conspectu illustramur; pennatus innumera colorum varietate decorus habitus sublimitatem intellectus, quo rerum omnium à supremo Opifice in hac mundi machina conditarum innumeras virtutes & arcana naturæ sacramenta penetramus & administramus; sphæra quam vides, siderei mundi præsidium signat, baculus gemmeus, quo juxta leges à Deo præscriptas omnia mensuramus, & in concinnissimam harmoniam disponimus. Tu verò fili mi, quæcūque à me impostorum didiceris, ea alto pectore conde, diuinamque misericordiā erga te, toti mundo propalato. Ego verò

Theo-

Theodidactus profunda quadam admiratione, attonitus in hæc verba veluti Numinis afflatu correptus prorupi.

Apostrophe Theodidacti ad Deum.

ET quisnam ego tandem cinis & pulvis, quis ego vilis terræ lumbricus, in peccatorum volutabro ab utero matris meæ coinquinatus, qui ad Dominum Deum Creatorem meum loqui ausim? ergone cæcutiens Nycticorax in ignorantia meæ tenebris natus & educatus, oculos meos immundos, torpidos, debiles & impotentes ad lumen illud, quod in profundo diuinitatis recessu abditum, omnem humanæ intelligentiæ sublimitatem longè excedit, iuuestigandum dirigam? Sub te curuari video, qui portant Orbem, Seraphicos spiritus alatis vultuum velamentis obuolutos incomprehensam Majestatis gloriæ tuæ magnitudinem cum timore & tremore testari conspicio. Ergone coram summa Majestate tua ego luteo habitaculo circumdatus, os meum aperiam, ad cuius conspectum vel ipsa mundi fundamenta contremiscunt, columnæ Orbis terrarum labescunt, montium magnitudines liquecunt, colles uti cera defluunt; fatur ad non ens, & producit, alloquitur ens & in nihilum redigitur: ad mundum clamat, & expanditur, minimoque digito cælorum metitur expansa, & manus eius sphaerarum tentoria complectitur, *qui precipit Soli & non ori-*

oritur, & stellas claudit veluti sub signaculo; qui facit magna & incomprehensibilia & mirabilia, quorum non est numerus. Quis ego sum putredo superba, qui inuoluam sententias meas sermonibus imperitis? An non metuendum mihi sacrum eloquium tuum, qui scrutator est maiestatis, opprimetur a gloria? Sed tu lux lucium, vita vitarum, spes & dulcedo cordis mei, meæ condonabis temeritati; siquidem tu ex vena lucis intellectum homini eduxisti, tu eum lumine ex vestimentis gloriæ tuæ desumpto induisti, non alia de causa, nisi vt te cognosceret, cognoscendo quæret, quæsitum æternum amaret. Tu humanæ menti curiositatis huius igniculos iniecisti, & in operum tuorum mirabilium theatrum introduxisti, vt mirabili operum tuorum magnitudine & multitudine attonitus, tantarum rerum Auctorem inueniret, amaret, atque in consortio filiorum Dei in æternitatis atrijs laudaturus æternum frueretur. Tu enim humani generis amator, tam immensæ bonitatis, tam consummatæ pietatis es, vt deliciæ tuæ sint, esse cum filijs hominum, vt laus nostra tua sit delectatio, & vt te laudare valeamus, tua nos gratia vltro præuenis, præuentos excitas dulciter, excitatos in vnionem tui trahis efficaciter. Attamen quonam modo te ab omni oculorum intuitu remotissimum intuebimur, quomodo in ineffabili caliginis tuæ abyssu absconditum reperiemus, qui te cognoscemus, nisi viam monstres? nisi *Inuisibilia per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciantur*. Certè cælum & terra, & quæ in ijs

Quid Deus
sit & quomo-
do quæren-
dus.

com-

comprehenduntur, vndique me sollicitant, & veluti reflexis quibusdam diuinitatis tuæ radijs noctu diuque instimulant, vt te cognoscam, te amem Deum factorem meum. Quid autem amemus, cum te cognoscendo amamus? an speciem quandam corpoream? an temporum reuolutiones? an candorem lucis corporum cœlestium? an dulces symphoniarum melodias? num florum aromatumque suaueolentiam? an nectaris & ambrosiæ delicias? an gratos mollesque tactu amplexus? Absit, non amamus hisce similia, dum te Deum nostrum amamus; sed amamus quandam lucem omnibus Mundi corporibus fulgentiorem, vocem quandam omni harmonica suauitate dulciorem, & quendam odorem omnibus Mundi odoribus non conferendum, & cibum omnibus humanarum deliciarum cupedijs gratiorem; amplexum denique quendam interioris hominis omnibus Mundi voluptatibus deliciatorem. Vbi fulget animæ meæ quòd non capit locus, & vbi sonat quòd non rapit tempus, & vbi olet, quòd non spargit flatus, & vbi sapit, quòd non minuit edacitas, & vbi heret quòd non diuellit satietas. Hoc enim uero est, quærere, cognoscere, amare Deum nostrum. At quidnam est hoc benignissime hominum amator? interrogauit terram & omnium animantium œconomiam; audiuit abyssos & reptilia uiuentium, quorum non est numerus, & responderunt, non sumus Deus tuus, quære suprâ nos; interrogauit dulces auræ flabilis susurros, & dixerunt, non. Circumiui sphærarum

cœlestium tentoria , vastissima cœlorum habitacula perambulavi, anxie quæsiui, anne vos estis quem diligit anima mea ; ac dixerunt, non sumus, sed ipse qui fecit nos ; qui enim fecit adeo magna maior est nobis ; qui produxit adeò pulchra , pulchrior est , & qui fecit adeò bona , infinitis parasangis melior est nobis. His itaque incitatus confususque in immensa bonitatis tuæ clementia consideravi opera tua admiranda & expavi, & ex cœlorum gloriam tuam enarrantium assidua expensione , omnipotentis virtutis tuæ dexteram obstupui, bonitatem immensam in omnibus elucescentem cognoui ; infinitum tuum erga genus humanum amorem , & incomprehensas prudentiæ tuæ semitas luculenter conspexi. At quid est, quòd tanta filios hominum afflictione inuolueris , *ut non cognosceremus opera , quæ operatus es Deus noster ab initio vsque ad finem ?* Vix hæc accensæ mentis æstu effuderam , cùm ecce Cosmiel suis me, complicatum , quæ ex latere emergebant, alarum remigijs, duarum verò quæ ex humeris emergere videbantur , extensione supra omnia terrenæ molis cacumina , supra omnes nubium stationes in ætheris sublimia perduxit ; & dum inter eundum nescio quod insolitum frigus omnes corporis mei artus concuteret, dixi: O Domine mi, quid hoc sibi insolitum frigus & vix intolerabile indicat? qui respondit, causa frigoris est, quia extra reflexionis radiorum solarium sphaeram constituti sumus; sed ne timeas, quia ab omnibus humanæ complexionis contrarijs

qua-

Itineris ad
Lunam auspici-
um, rapitur
Theodidastus à
Cosmiel.

qualitatibus seruaberis. *Theodidactus* : Sed quid hoc sentio omnem mihi respirandi facultatem deficere? *Cosmiel*. Ne mireris, in æthere constituti sumus, cuius natura adeò subtilis est, vt non possit homo nisi cælitus corroboratus hic viuere; *Theod.* quo dicto, perfrictis naribus meis, nescio quo cælesti liquore, mox sine difficultate traxi spiritum. Hoc itaque cælesti refocillatus liquore, extuli caput vt terram aspicerem, & ecce mira telluris facies sese oculis exhibebat; erat siquidem partim lucidissima, partim immensis nubium globis, nebularumque transfuso nigrore maculata. Hisce obseruatis dirigo oculos meos in Solē, & ecce non eum iam rotundum, sed annularis figuræ cōperio, id est, nihil ex Sole comparabat nisi circulus quidam lucidissimus, & cū summa hæc res admiratione me defixum teneret, dixi mi *Cosmiel*, quòd hoc spectrum quòd in Sole intueor præter naturam in anulum lucidum transformato? *Cosmiel*. Scias nos iam ad initium coni vmbrae Lunarum constitutos, ac proinde mirum non est, te Solis figuram sub annuli forma intueri; Cū enim Luna re corpus sphaericum, & vti postea videbis, opacissimum, multis tamen parasangis minus corpore Solaris itidem sphaerico & opaco obstet, necesse est, vti Optica te docet, oculo posito ad initium axis coni corporis Lunarum, Solem sub forma lucidi annuli, corpore Lunari totum id, quòd in Sole medium est, obumbrante, conspici. *Theodid.* verissima sunt quæ dicis; sed iam dudum noctem non vidi, quid hoc?

F

Cof.

Subtilitas
ætheris respi-
randi facul-
tatem tollit.

Terræ facies
ex alto specta-
ta qualis?

Figura Solis
annularis.

Cosmiel, quia longè extra conū vmbre terræ constituti sumus; verum sustine, & mox videbis noctem; *Theodidactus*, vix hæc dixerat, dum ecce celerrimo motu nobis prouectis tenebræ, quales ferè sub initio crepusculi experimur, sese offundunt, quæ tamè non nisi ad vnam circiter horam durabant: hic miratus ego, cur sub æquinoctiali constituti vnus tantum horæ noctem haberemus; aduerti tandem nos in eam altitudinem elatos, vbi cono vmbre terræ gracilescente necessariò ex astronomicis præceptis exiguæ moræ transitus daretur; notavi quoque hoc in loco perfectam & totalem Solis eclypsin cuiusmodi in terræ superficie constituti videre est *adūvator*; notandum præterea me sub diuersa altitudine, diuersisque stationibus diuersam superficiem terrestris quantitatem obseruasse; nam sub altitudine 320. milliarium visualis angulus fuit 20. circiter graduum, id est, spatium terræ horizontale 1200. milliarium; Sub altitudine 773. milliarium angulus visualis fuit 30. graduum, qui in terrena superficie conficiunt 1800. milliaria. Sub altitudine 1527. spatium terræ 2400. milliarium comprehendebam sub angulo 40. graduum; sub altitudine 1778. milliarium, terræ superficies aperiebatur ad 3000. milliaria sub angulo 50. graduum comprehensa. Sub altitudine 8000 milliarium, spatium 3600. milliar: Sub angulo 60. grad: expandebatur; vectus verò ad altitudinem 23793. milliar: terram sub 80. gradibus comprehendebam. Multa hoc loco admiranda sanè spectacula sese ob-

tu-

Quantitas
superficiem
sphericæ ter-
ræ ex diuersis
altitudinibus
spectatur.

tulerunt ; primum fuit Terræ, alterum Lunæ: Terra siquidem instar immensæ sphericæ figuræ montisque apparuit, quam dum diligentius inspicio, ecce totam maculis innumeris offusam, & supra Lunæ lucem coruscantem reperi, maculæ in diuersa disci terrestris facie iam subito crescebant, modò decresebant, paulò post in varias figurarum systases dilatantur, iam constringebantur; nunc hanc modò illam partem terrestris disci offuscabant; nonnullæ subinde umbrarum instar, interdum ad instar lucium seu coruscantium nubium spectabantur, non nunquam tota facies terræ supra quàm dici potest, illustris spectabatur; non vndequaque, sed obscuriuscula quadam diuersarum figurarum luce interfusa. Hæc dum oppidò mirarer, *Cosmiel* aduertens desiderium meum dixit; maculæ quas vides tantoperè, nihil aliud sunt, quàm nubes per terrenam superficiem diuagantes, quarum inconstans natura & qualitas est, crescere subito, & mox vbi creuerint, alijs identidem in diuersis terræ partibus succrescentibus, interire; quòd verò nonnullas fuscas, alias lucidas videas, id lumē Solis est, qui lucem ipsis pro ratione densitatis aut raritatis confert; varias quas induunt figuras, non est, quòd mireris, cum tibi experientiâ notum sit, quàm instabilis sit nubium natura, quamque eæ è terra conspectæ in varias abeant figuras: plura similia huiusmodi spectacula in securis cœlestium corporum sphaeris, potissimum in Sole paulò post contempleris. *Theodidactus* sed

Terra qua
forma ex alto
compareat.

Explicatio
varietatis
macularum
in terra visarum.

Regiones &
maria terræ
globi sub qua
figura spe-
ctentur ex
alco.

quidnam istud est, ductor mi, quod sine vilo motu
tam varium video? quidnam illud est, quod sub hu-
mana figura spectandum sese offert? quidnam illud,
quod sub forma calicis? video ego in Terra nostra ma-
culam immobilem in perfecti cordis figuram effor-
matam. Video duos subfuscus veluti oculos in capite
humano constitutos; video alias innumeras obscu-
riores plagas, quæ me non in exiguam admiratio-
nem rapiunt. *Cosmiel.* Figura humana quam vides,
totius Europæ situm exhibet; cuius caput refert
Hispaniam, pectus Galliam, reliqua Germaniam,
brachium dextrum Italiam, sinistrum Angliam ex-
hibet; cordis verò, quam vides, figura totam Africam.
Calicis verò typus Americam; binos, quos vides,
oculos duo maria Caspium & Euxinum exprimunt;
reliquæ verò obscuræ districtuum regiones, diuersas
marium lacunas exhibent; vides intra Europæ &
cordis signum interiectum illud spacium in magnam
longitudinem diffusum? illud aliud non est quam
mare mediterraneum; totum enim reliquum subfus-
cum, quod terram ambit, Oceanus est. *Theodidactus.*
Sed cur aquea superficies minus splendet quam ter-
ræ portiones? *Cosmiel:* quia fundus maris, cui insi-
det aquea moles, cum limi nigrore suffusus sit, tota-
que maris profunditas, ob constipatas superficiem
condensationes in nescio quid atrum terminet,
adeoque lucem potenter offuscat; hinc lucem Solis
ex aquea superficie reflexam non nihil debilitari ne-
cesse est, quod non fit in immediata corporum terre-
strium

Cur aqueæ
superficies ex
alto spectata
minus luceat
quam terre-
stris.

strium illuminatione, cum enim hæc immediatè lucem Solis reflectant, & præterea innumeris angulis molibus & asperrimorum montium, scabrosorumque scopulorum impolitis superficiebus constet, sic ut ex varia in angularibus corporibus variè reflexa luce, lux mirum in modum augeatur, ac proinde multò iucundius terrestria quàm aquea corpora splendent. *Theodidactus*. Sed quid summa illa in terrestrium corporum limbo dentata scabrities? quid umbræ modò crescentes modò decrecentes. *Cosmiel*. Scabrities quam in limbo terrestris globi vides, ex vna parte Caucafi iuga concatenatò montium ordine protensa; ex altera montium Americæ, quos Andas vocant, concatenati vertices sunt; *Theodidactus*. Sed quid quæso illud intensum lumen est, quod oculi mei vix sustinere possunt, & circa partes tam Australis quàm Borealis terræ oculos meos tam potenter stringit? & quid immensus ille tractus circa Austrinum terræ polum fusciori colore dilutus? *Cosmiel*. Lumina illa relucencia quibus partes terræ tam Boreales quàm Australes collucere vides, nihil aliud sunt, quàm maria glacie constricta, montiumque iuga perpetuò niue candentia, quæ cum lucis Solaris capacissima sint, quin & ipsa lucem quandam ex se spargant, hinc fit, ut receptis Solaribus radijs vehementi intensione lucem augeant; tractus verò ille circa Austrum longa intercapedine protensus, terra Australis, Europæis adhuc incognita regio est. *Theodidactus*. Rogo director dulcissime,

est-

Glaciales & niuosa terræ partes ex alto spectatæ intense lucent.

Australis terræ portio.

estne tam ingens spacium ab hominibus habitatum? quoniam video, id vna ex parte ferè terræ polum attingere? *Cosmiel*: Omninò non secus ac cœteræ Orbis terræ partes, tamen si inscrutabili Dei iudicio necdum detectum, suo tamen quandoque seculo, quando diuinæ prouidentiaë visum fuerit, detegendû; de quibus pluribus in vltimo tecum colloquio agam: Videtne lucidissimam illam, quæ immediatè polo Australi subiacet, regionem? *Theodid*. Video. *Cosmiel*. Ea vastissima insula est, altissimis montium scopulis perpetuum ignem vomentibus circumdata, quibus tamen Regio tantum abest vt inhabitata maneat, vt potius ijs ab omni sterilitate & frigoris vehementia, quam sibi quispiam sub hac plaga imaginari posset, vindicetur; idem fieri censere debes sub plaga Boreæ subdita. *Theodid*: Sed vnum adhuc te rogo Magister vt expliees, quid sibi velit plaga illa iuxta mare Caspium, quæ tam inuisitata luce radiat? *Cosmiel*; miram rem quæris fili mi, sed nescio vtrum tibi talem ac tantam rem reuelare debeam; siquidem nemo adhuc mortalium eam plagam ob inaccessa scopulorum montium præcipitia in coronam quasi coordinata penetravit, neque voluntas Dei est, vt is locus, nisi temporibus nouissimis reueletur; hunc sub initium Mundi conditi Protoplasti omni felicitate beati incoluerunt, à quo demum per peccatum expulsi, locum mortalibus inaccessum reliquerunt; in hunc posteris temporibus Henoch & Elias translati beatam & ab omnibus caducitatis humanæ

Paradisus
terrestis.

mi-

miserijs liberam vitam , rerum diuinarum contem-
 platione vsque ad constitutum ipsis à Deo tempus
 transigunt ; vides ibi binos veluti subfuscis
 quosdam cirros ? *Theodid*: video. *Cosmiel*. Hi sunt
 duo flumina , quæ ex memorato paradiso per occul-
 tos terræ meandros emanant , & dicuntur , vti nosti,
 Tigris & Euphrates; reliqua verò bina flumina Phi-
 son & Ganges post diluuium alueis mutatis per
 alios abditos subterraneos canales , in remotio-
 ribus regionum montibus exitum sibi aperuerunt.
 Sed iam tempus est , vt terra derelicta, oculos sursum
 tollamus , & cœlestium corporum apparatus, quan-
 tum humano oculo concessum fuerit, cõtemplemur.
Theodid: quæso , fiat. *Cosmiel* ; respice in oppositam
 terræ plagam. *Theodidaëtus*. Et ecce conuersa facie
 vidi Lunæ corpus paulò sub minori , quo terram
 prius videram , angulo ; at multò distinctius quàm
 priùs non videram globum terrestrem ; siquidem
 aspectus eius instar vasti montis blandissimo lumine
 illustrati, & innumera macularum varietate conspersi
 comparebat , hic altissimorum montium iuga præ-
 fertim in Lunæ circumferentia ; hic valles, lacus, flu-
 mina, maria oculis vndiq; ingerebantur; hic ego infi-
 nita admiratione defixus , humiliter efflagitavi du-
 cem meum , vt singulorum obiectorum rationes ex-
 poneret , qui hoc verborum contextu me affatus est.
Cosmiel. Fili mi, non ea tantum tibi ostendam eminus,
 sed vt omnia & singula cominus conspicias , te in
 ipsum globum introducam; *Theodid*. vix effatus, cum

Sub qua figu-
 ra Lunæ spe-
 ctata sit.

Motus ad
centrum
Lunæ.

Apostrophe.

Motus ad
centrum ex-
plicatio.

ecce mirum dictu; videbar motu quasi naturali deorsum tendere! O quid sentio dulcis animæ meæ director, ne quæso derelinquas seruum tuum, & si me dimiseris, quo ibo? quo ferar? vbi erit finis itineris mei? *Cosmiel*. Confide fili mi, nihil timeas, & tametsi nullus mortalium hoc loco, nisi diuino fultus auxilio, viuere possit; te tamen conseruabo, te custodiam, te contra omnes humanæ conditioni contrarias qualitates defendam, ita enim supremus rerū conditarum Monarcha mihi præcepit. *Theod.* & hoc dicto, totum corpus meum, leniter insufflauit, quod in momento veluti roscido quodam liquore perfusum, adeò omnia viscera mea corroborauit, vt post hæc nec fames, nec sitis, nec ignis, nec aqua, aut vlla alterius proprietatis aërea qualitas in me quicquam potuerit. O æterne Deus, O summum & incommutabile bonum meum, tu percussisti cor meum & per Cherubicam intelligentiam famulum tuum; iam enim uerò toto corde amare te incipio super omnia plusquam vnquam aliàs, sed & cælum & terra & omnia quæ in eis sunt, ecce vndique mihi dicunt, vt te amem, te glorificem in operibus tuis; his dictis, me sensi vehementissimo quodam motu deorsum ferri. *Cosmiel*; quid times fili mi? quid trepidas, nunquid ego tecum sum? *Theodidactus*. Ignosce mihi dulcedo & consolatio mea, timeo vehementem quem sentio raptum, & quidnam de me fiat nescio. *Cosmiel*, noueris te iam intra peregrinam sphaeræ regionem constitutum, qua ad Lunaris terræ centrum

trum properamus; scias enim fieri non posse, ut naturali motu in Lunam suapte sponte ruas, cum enim ex terrestribus elementis compositus sis, non nisi ad tuum centrum, ad nullum aliud te ferri necesse est. Quod vero putes te motu naturali delabi, id mea opera fieri putes velim, ut hoc pacto tibi indicem Lunarium partium nisum ad suum centrum, sed hoc ipsum in alijs Mundi corporibus suo tempore senties; agedum bono sis animo. *Theodid.* Vix dixerat, cum ecce prope Lunam me constitutum reperio. O Domine mi, quanta mirabilia, quam nunquam visa hucusque conspicio. *Cosmiel*; sustine, properemus, ut cominus omnia luculentius pateant. *Theodid.* hoc dicto, supra altissimum montis Lunaris apicem me dimissum constituit; & ecce noua & inusitata rerum facies oculis occurrit meis; hic omnia noua & inaudita, & multum a natura terre in omnibus differens theatrum aperitur; hic valles profundissimæ, hic montium concatenati ordines, hic immensus Oceanus, marium, lacuumq; protractus, hic Insulæ Oceano insertæ montibus altissimis circumdatæ; hic flumina ex montibus erumpentia, per varios gyros sese in maria exonerabant; sed omnia tamen alterius naturæ, quoad colorem, vires & proprietates, quam quibus terrestrem nostrum Mundum constitui videmus. Saxum montis erat è candido variegatum & veluti duritie quadam indomita incorruptibile, varijs strijs diuersicoloribus adornatum. O Domine mi, explica mihi singula in admiranda hac rerum facie,

Lunam prope
intuetur
Theodid.

Qualis sit glo-
bus Lunæ,

Mare Lunare
quale.

vt inde in ineffabilia Conditoris sapientissimi my-
steria pleno animo ferat. *Cosmiel*, fiat; *Theodid.* & ecce
mira velocitate, in vastissimo quodam campo ad lit-
tus maris me constitutum inuenio. Campus non erat
herbis consitus, sed inuisa lapidum forma stratus,
qui omnes nescio quid oleaceum sudabant; tunc ex-
plorauit aquas Lunares, quas adeò limpidas, adeò sub-
tiles & diaphanas reperi, vt nihil simile me vidisse
meminerim in terrestri Mundi facie, adeo mobiles,
vt vel minimo flatu commoueri potuerint. *Theodid.*
Cosmiel dic amabo, licetne frustum ex huiusmodi
lapidibus, aut lagenam aquæ huius cœlestis in ter-
ram deferre, vt inde terricolis admiranda Dei my-
steria pateant? *Cosmiel*, minimè, neque enim in terre-
stri Mundo huiusmodi lapis consistere posset; sed
mox ac eum dimiseris, suam propediem sphæram
esset reperiturus tanquam ad proprium & naturale
centrum suum, ad quod tanquam pars ad totum
suum, adeo inuiolabilem sympathiam habet, vt in
nullo alio Mundi loco, nisi in hoc eidem connatu-
rali, hoc est, in Lunari suo globo consistere possit;
tanta est tenacitas iuris, quod singula mundana cor-
pora in suæ fidei commissas partes inuiolabili qua-
dam constantia & penitus inseparabili obtinent;
quod idem de aquis dicendum. *Theodid.* Sed cur hoc?
non video herbas, nec animalia, nec homines & loco
herbarum video nescio quas efflorescentias, eo ferè
modo, quo in metallicis nostris fodinis excrescunt
arbores metallicæ. *Cosmiel.* Noueris, nullum hoc loco

Lapis ex Lu-
nari corpore
in terram
portatus, in
Lunam redi-
ret.

In Luna non
sunt herbæ
nec homines,
nec animalia
cuiuscunque
speciei.

vegetabile simile terrestri, nec animalia vlla, multò minùs homines nec viuere nec procreari posse; cum itaque homines hoc loco non sint, frustra erunt animalia, & non exstantibus animalibus, frustra herbæ & vegetabilis naturæ germina producentur, neque similes, quæ in terrestri Mundo spectantur, creaturæ hic subsistere possent, ob situm toto cælo animantium vitæ disproportionatum; hinc tu ipse nisi diuina virtute conseruaberis, hic subsistere minimè posses, sed corpus tuum ex terrena elementorum miscella compositum suapte sponte sphaeram suam repeteret; vti postea fusiùs à me percipies. *Theodid:* suntne hic quandoque pluuiæ, niues & similes, quas in terrestri Mundo experimur, meteorologica impressiones. *Cosmiel*, sunt equidem, sed alterius rationis; quod vt intelligas, Sciendum est, totum Lunarem globum, vti & omnia alia Mundi corpora cælestia, non secus ac terrestre corpus ex quatuor elementis compositum esse, neque vllam vti Peripatetici sibi fingunt, quintam essentiam in Mundo reperiri, sed quatuor elementa, quibus res Lunares constituuntur, multùm à terrestribus differunt, ob Solis omnia alterantis vicinitatem, ita quidem vt cõposita in singulis Mundi corporibus aliam atq; aliam constitutionē, ita situs necessitate postulāte, sortiantur, quemadmodũ postea videbis; & tamen si primæ quatuor qualitates omnibus insint corporibus mundialibus, quia tamen, aliam positionem respectu Mundi, aliosque admodum differentes influxus aliter & aliter parti-

An in Luna
sint Meteorologica
impressiones.

Corpus Lunæ
è quatuor
elementis
compositum.

cipant, non quidem essentiali, quoad materiam
 sed accidentali differentia eas inter se differre ne-
 cesse est; quod hic in Luna maximè apparet; vides
 aquam lunarem verè esse humidam, sed tamen adeo
 subtilem vt in vapores exaltari nisi subtilissimos non
 queat; hinc nebulæ, pluuiæ, nubes hic non reperiun-
 tur, sed correspondens tamen ijs simile quiddam,
 videlicet subtilissimus ros, instar vaporis, quem
 humidum Lunare emittit suamque atmosphæram
 conficit, qui tamen mox à Sole vehementiori ab-
 sumptus, in auras tenues euanescit, vel si frigidior
 aërem incurrat, non pluuiæ ad instar, sed tanquam
 subtilissimum defluuium Lunarem superficiem irro-
 rat, quod potissimum circa nouilunij tempus accidit,
 vti postea videbitur; Si enim crassæ, sæculentæ, &
 varia materialis miscellæ impuritate sætæ nubes in
 Luna orirètur, illæ haud dubiè ex terra spectari pos-
 sent, vti nos in Luna cõstituti, eas per terræ superficiẽ
 diuagantes disparium instar macularum intuemur;
 sed cum nihil in terra constitutis simile quid nobis
 appareat, vti iam proprijs oculis in Luna constitu-
 tus comperis, frustra hic quæras similes nostris me-
 teorologicas impressiones; Habent etiam aquæ hæ
 Lunares, vti & tota Lunæ compages reconditam
 quandam virtutem & proprietatem à Deo Optimo
 Maximo ei singulari suæ prouidentia dispositione
 inditam, quæ vbi sese in corpora humido pollentia
 diffuderit, mox vehementi quadam vi illa inflet,
 dilatet, & mirificè agitet, quam quidem virtutem

Cur in Luna
 nobes non
 compareant.

Virtus Lunæ
 influxiua
 qualis?

totum Lunare corpus possidet sibi peculiarem; hinc radij eius in superficiem terræ diffusi, omnia inferiora terræ, quæ ex humore prædominante constant, mirificè dilatât, maria agitantur, lacus & flumina inflantur, Oceanus fluxum & refluxum patitur; humores in corporibus augentur & dilatantur, & tantò quidem violentius, quantò rectiori radio ferierint terram; sed vt experiaris huius rei veritatem, ebibe hunc cyathum aqua cœlesti plenum; *Theod.* quem cum sumpsissem, ecce derepente totum corpus instar tympani inflari, omnia membra dilatari, & in ingentem molem excrescere, incredibilem deniq; me violentiâ sustinere sentio. O *Cosmiel* adiuua me, morior. *Cosmiel*, bono sis animo, non morieris, digitoque ori imposito, omni mox liquore reiecto pristinæ formæ restitutus sum. *Theodid:* fieret ne hoc idem, si homines hoc loco nascerentur & animalia? *Cosmiel*, omninò idem. *Theodid:* satis est, percepi omnia. Sed quidnam hoc rei est, summam modò sentio respirandi difficultatem. *Cosmiel*, tanta est subtilitas aëris Lunaris, vt nulli ad respirandum viuenti sufficiat, & tametsi purus æther non sit, sed vaporibus Lunari corpori proprijs permistus, minimè tamen is ob summam suam subtilitatem sufficiens foret ad respirationem; quod tu proinde hic viuas, id totum peculiari Dei te conseruantis dispensatione contingit. *Theodid:* dic quæso dulcis Magister, estne ignis in hoc Lunari globo elementum? *Cosmiel*, est, sed latet in visceribus terræ Lunaris, imò omnia illa

Experimen-
tum potus
aquæ lunaris.

Verum in
Luna ignis sit.

illa maria, quæ vides, spiritibus igneis repleta sunt; ei ab Authore naturæ inserta, vt humidum illud Lunare conferuetur; & tamen sibi qualitatibus contrariari videantur humidum & calidum, ignis & aqua, habent tamen suas amicitiaæ leges, quibus vnum alterum conferuet. Verùm de hisce alibi fufius. *Theodid*: Estne formaliter, vti Philosophi loquuntur, ignis, qui latet in intimis visceribus terræ, vel est tantum ignis quidam virtualis? *Cosmiel*, est formaliter ignis verissimus, & in nullo ab elementari diuersus, & in omnibus Mundi corporibus idem est. Et hoc dicto, proximam percussit petram, & ecce, mirum dictu, vehemens scintillarum inde erumpentium agitatio omnem mox circumsitum aërem miro spectaculo inflammavit; videsne veritatem rei. *Theodid*: video, & credo quæcunque sapienter Dux cordis mei exponis. Sed vnum est quod in principio itineris nostri te interrogare mihi constitutum erat, quod vt mihi exponas etiam atque etiam abs te efflagito. *Cosmiel*; Ecquodnam illud? *Theodid*: Scias Domine mi, me à puero multa in peripatetica schola de sphæra ignis inaudiuisse, quam tamen nec supra nec infra Lunam vidi, nec eam expertus sum; si enim alicubi ignea sphæra lateret, vti que illam summo meo cruciatu in itineris nostri decursu sensissem. *Cosmiel*. Erras sanè summoperè, si Aristotelem de ijs rebus, quæ ad supremorum corporum naturam pertinet, omnia vera locutū esse tibi persuadeas; siquidem vti nihil eorum, quæ tibi postea monstra-

tu-

Experimen-
tum ignis
Lunaris.

Vtrum &
quinam sit
ignis elemen-
tari Lunæ.

Aristotelis
error.

turus sum, intellectu suo penetrauit, ita mirum non est, si etiam circa sphaeram ignis hallucinatus sit. Rectè dicis, sphaeram ignis, quam is sub Lunæ concavo disposuit, nec vidisse te oculis, nec tactu sensisse; vnde ibidem proprius eius locus esse non potest, cum nec Lunæ concavum videris, nec virtutem & efficaciam caloris ignis proprii senseris; expansum enim illud per quod te deduxi vicinum Lunæ, non ignis est, sed limpidissimus æther, vti hic, ita per vniuersam Mundi machinam diffusus sibi met semper similis & idem est. Quænam verò propria ignis sphaera sit, postea ostendam, cum globum Solis examinauerimus. *Theodid:* Omnia quæ dicis mi dulcissime Cosmiel verissima sunt, & iam video, quantum plerique Philosophi à veritate olim aberrarint, dum post sphaeram ignis intra Lunæ concavum positam, omnes supra eam dispositas ordine sphaeras cœlestes, veluti ex cristallina quadam soliditate constitutas esse affirmarunt, omnia corpora cœlestia materia & forma elementari priuauerunt, qualitates omnes abstulerunt, præter lucem nihil ad eò aliud ibidem esse, sibi persuaserunt; His enim omnia contraria deprehendunt hodie Astronomi, qui miro illo tubi optici organo, corporum cœlestium adyta penetrarunt, & quantum licuit arcanam eorundem constitutionem prope verum detexerunt, *Cosmiel.* Sic est fili mi; fieri enim non potest, vt Philosophi solis suis cogitatis insistentes, repudiatisque experientijs quidquam solidi circa naturalem Mundi

Refellitur
Aristotelis
de cœlo sententia.

Maculæ Lu-
nares quales.

di constitutionem concludere possint ; conceptus enim hominum , nisi experimentis fulciantur, tanto sæpe numero à vero aberrant longiùs , quantò hunc globum Lunarem à terreno longius distare videmus ; sed hæc suo tempore & loco luculentius discutientur. *Theodid* : O intellectus mei illuminator *Cosmiel*, quæso ignosce curiositati meæ ; vnum à te contendo , vt mihi iam exponas , quænam illæ sint maculæ , quas ego in terra constitutus , sæpè tantopere admiratus sum ; quænam sint illæ luces , quænam umbræ , quæ subinde nobis in terra constitutis & admiratione defixis Optici instrumenti subsidio comparerent ; hisce enim cognitis maiorem huius cœlestis globi notitiam acquiram. *Cosmiel* , faciam quod petijsti. Et mox rapida vertigine agitatum in vastissimo Lunæ Oceano me constitutum vidi , quem quidam Oceanum Philippicum , nonnulli Oceanum procellarum dixerunt , vbi tantos vidi aquarum turbines , tot feruentium aquarum in morem ebullitiones , tantam Oceani agitationem comperi , vt nihil simile me expertum testari possim. *Theodid* : O *Cosmiel* , quantum hic rerum catastrophæ intueor ? quam horrendam tumultuantium aquarum scenam apertam contemplor. Sed ò amantissime instructor ; quid est formidabilis ista fragoris vehementia quam auribus excipio ; quid insulæ illæ montesque scopulique sine numero per ingentem hunc Oceanum dispersiti ? *Cosmiel* , intende auribus & corde aperto singula quæ tibi exponam percipe. Oceanus quem vides totius
Lu-

Lunaris globi circumferentiam ambit, vnaque cum Lunæ vertigine in circulum perpetuo cursu fluxuque agitatur, qui tum vel maximè fiunt; cum Solarium radorum normali influxu; quod plenilunij aut nouilunij tempore contingit, percussus fuerit; Nam cum, vt supra audisti, aqua Lunaris mirum in modum mobilis sit, fit vt simul ac eam Sol normali radorum diffusionem ferierit, ea mox in summam raritatem redacta, vehementes illas agitationes tam tempore Lunæ plenæ in conuersa facie, quàm tempore nouæ in auersa facie, efficit. Hinc dum aqua Lunaris Oceani agitata, tum ad obuios scopulorum, tum ad vastos montium, quorum vti vides, non est numerus, parietes vehementius illiditur; horrendam inde ex contrarijs motibus agitationem causari necesse est; Accedit ad instabilis elementi Lunaris summam mobilitatem, motus Solis diurnus, quo impulsum mare tantò maiores vires acquirit, quantò situs maris ad Solem fuerit normalior; hinc quoque prouenit formidabilis ille sonus; illis siquidem vndarum, tum ad scopulos obuios, tum ad seipsas facta, miram quandam Lunaris aëris, seu quod idem est, Lunaris effluuij agitationem causat; ex quo peregrinus ille & insolitus sonus efficitur; nouisti enim ex terrenarum rerum similitudine, aquam turbatam cum aëris quiete cōsistere minimè posse. *Theodid:* sed rogo te sodes, in quem finem supremus Mundi Opifex tantas in Luna aquarum agitationes disposuit? *Cosmiel:* finis potissimus est tan-

Mira Oceani
Lunaris.

Finis motus
Lunaris
Oceani expo-
nitur.

Comparatio.

tæ agitationum vehementiæ , vt influxus Lunaris validius terreno globo communicaretur , quod fieri non posset, si aut globus Lunaris sine aqueo elemento compactus esset , aut aquæ quietæ manerent ; ex agitatione siquidem illa, Lunaris virtutis influxus mira quadam dispositione in terrestri globi superficiem deriuatus simili motus analogia , subiecta sibi corpora ad conseruationem totius afficit, atque in fines suos instimulat ; atque adeo idem hic accidere tibi persuadeas velim , quod in quolibet liquore nos experientia docet, quem si vehementius commoueris , tantò inde pro ratione qualitatis liquoris , aut suauiore aut tertiore odorem efflari deprehendes ; Aromaticæ species vt & plantæ odoriferæ tunc vel maximè vim suam exerunt , cum perfrictione præuia incaluerint , aut cum humido mistæ , summo odoris fœnore , caloris vi exhalantur : Cùm enim Lunare corpus perpetuo virtutis suæ profluuio terrenum globum feriat , illud vel maximè hac agitatione promoueri tibi persuadeas velim ; Accedit, quod humidum istiusmodi profluuium mirificè quoque æstuantis Solis radios infringendo ad temperiem reducat , temperatosque vnà virtute sua rarefactiua & humectatiua imbuat, vnde Solis improporionati caloris æstusque radius terreno globo oppidò nociuus, terrenarum rerum generationibus vel maximè ex hac opportuna radiorum miscella, aptus redditur. Quoniam verò, si Luna semper hoc eodem virtutis profluuio terram feriret, terra nimio humore

re suffocata non exiguum detrimentum incurreret ; hinc diuinæ providentiæ dispositione factum est, vt Luna non nisi circa coniunctionis & oppositionis puncta vbi influxus eius normalis est, quàm maximè vim suam exerat, non item in quadraturis, aut punctis eius vicinis, quia tunc temporis radius influxiuus non nisi obliquè terram ferit. *Theodid:* Si vapores sunt in globo hoc Lunari, quemadmodum sensibili experiètia conuictus negare non possum, quæso explica mihi, cur nubes non compareant, has enim necdum mihi videre licuit, & quænam ea vis est rarefactiua & humectatiua, quæ tantos in terra nostra effectus parit, & quodnam eius subiectum ? *Cosmiel:* quod ad primum, vti proprijs oculis intueris, sunt aquæ Lunares ita tenuis substantiæ, vti nihil in ijs supernatare possit, nec hic vlla nauigatio institui posset, præ nimia aquarum exilitate, hinc vaporem quoque emittit adeo exilem, & ab omni terrestri fæce adeo depurgatum, vt in nubes congelari non possit, nec sensibiles meteorologicas impressiones causare valeat ; hinc vides luculentè aquas Lunares terrestribus limpidiore ; quia tamen in vasto illo

Quid Lunæ
facies diuersæ
conferant
terræ.

Ros Lunæ.

Vis Lunæ &
influxus.

Lunæ officia.

reflexionis radiorum Solarium ex Lunæ corpore resultantium metam excefferint, iam frigido spacio condensati descendunt gravitate sua & superficiem Lunaris terræ irrorant; quod potissimum fieri censere debes in opposita Lunæ facie, in illuminata verò Lunæ facie, mox à Solarium radiorum efficacia dissoluti in tenues auras abeunt. Quod ad secundum attinet; scias toti Lunari globo virtutem insitam esse, vt mox ac virium suarum radios in humidum subiectum dimiserit, illud confestim rarefaciat, ampliet, dilatet, sæcundetque, nunc plùs nunc minùs, pro situs Lunæ in suo circulo ratione; vehiculum verò huius virtutis, profluum Lunare est, quod vti terram solari profluum mistum perpetuò & incessanter radiosa sua qualitate ferit; ita certum est, illud semper eisdem in terra effectus producere, cuiusmodi sunt fluxus & refluxus maris, incrementum & decrementum humidi in fluminibus, lacubus, corporibus, vt dixi, nunc plùs nunc minùs, pro ratione situs Lunæ in suo circulo; Est igitur principalis finis huius in Mundo globi à Deo omnium Opifice constituti, vt primò vicarias absentis Solis partes in illuminanda terra subeat; secundò vt menses periodica sua reuolutione constituat, & tempora discernat; Tertiò vt sæcundo suo profluum terram irrorando, omnia in ea humida moueat, & ad generationes rerum peragendas disponat, promoueat, & in virtutis suæ propagatione perpetuò conseruet, estque hic Lunaris influxus adeo terræ necessarius, vt

eo sublato illa in essentia suæ perfectione consistere minimè possit, virtutis Solaris efficacia mox in puluerem redigenda. Idem contingeret, si sublata Solis virtute, solius Lunæ arbitrio terra relinqueretur; siquidem virtutis eius efficacia in tantum humoris copia exuberaret, vt totam terram humidi illuione suffocatam destrueret; Vt vel hinc admirabilis diuinæ prouidentia ratio vel maximè elucescat, quæ hosce tres globos, Solem, Lunam, Terram eo artificio disposuit, vt vno horum trium deficiente, reliqua interire necesse sit; eo enim naturæ fine constituti sunt, vt mutuò sese ex reciproco influxu foueant, Sol Lunam & Terram, Terra Solem & Lunam, Luna Solem & Terram, quod & de reliquis corporibus mundanis dictum sit, vt in sequentibus prolixius à me describetur. *Theodid:* Cepi omnia, & summa animi mei voluptate didici admirabilem diuinæ prouidentia dispositionem in magno huius Mundani globi apparatu; Sed ô dulcissime *Cosmiel*, exponas quæso modò, qui, sibi velint illæ maculæ, quas tantopere semper ex terræ superficie tibi cœlestis subsidio intuitus obstupui? *Cosmiel*, faciam quod petis, & quidem eo ordine, quo variorum Astronomorum selenographia eas affabrè in charta designauit: Ecce de repente translatus fui in montium altissimis iugis coronatam congeriem; montes ex saxo candido & splendenti videbantur à natura dispositi, & in varias plicas radiorum ad instar dispertiti, insulam quandam ingentem constituebant, Oceano Lunari

Luna, Terra,
Sole, mutuis
viribus affi-
ciunt.

in-

Quid fons
lucis in Luna.

Structura
Lunæ.

Raptus Theo-
didacti.

innatantem. *Cosmiel*. Viden mirandam hanc rerum faciem? *Theodid*: video, & vix spiritum præ admiratione traho. *Cosmiel*, hic est locus ille in Lunari Oceano, quem Astronomi fontem lucis appellant; siquidem radij Solares, dum in scabrorum hunc montium ordinem incidunt, lucem in candenti saxo vehementer intendunt, vnde ex terra aspicientibus mirum non est, veluti quandam radiosam coronam comparere. Vidistine montes altissimos niue perpetua coopertos & à Sole illustratos, veluti lucem quandam candidissimam à se eminus conspicientibus exhibere? *Theodid*: Vidi, & in itinere nostro æthereo, dum terrenum globum ex alto contemplarer, in Caucasæis montibus simile quid, quod modò in Luna, me obseruasse recòrdor; & proinde omnia optimè concipio; video enim, corporis Lunaris compagem ferè totam ex huiusmodi candenti saxo constitutam, vnde non miror & insulas innumeras in hoc Oceano Lunari insitas vti & continentis Lunaris portiones, multò intensiorem lucem diffundere, quàm maria Lunaria; verumque esse video, quod iam dudum asserunt Astronomi, id quod in Luna fuscum spectatur & maculosum, maria esse; quod verò lucidum, partes esse continentis Lunaris. Sed his dictis supra omnium montium altitudinem me abstulit. *Cosmiel*. O fili mi, iam contemplare, & animo tuo concipe mirabilium operum Dei magnitudinem. *Theodidactus*. O custos animæ meæ, video sane mirabilia quorum non est numerus;

Cos-

Cosmiel. Vides totum Lunarem globum Oceano circumfusum? vides intermixtos continentis Lunarum ordines? *Theodidactus*, video summa cum voluptate & admiratione. *Cosmiel.* Tota hæc, quam vides, lucidarum plagarum farrago, insulæ sunt in Oceano Lunari constitutæ ex candido & splendenti saxo Lunæ proprio ab Opifice rerum omnium compactæ; vides hic terras magna intercapedine in medio Lunæ disco exprorectas, quas Astronomi nostri, nunc dignitatis, modò sanitatis terram nuncupant? vides terram honorum; aut vt alijs placet, terram dignitatis circa limbum Lunarem longè latèque distensam? vides aliam terræ intercapedinem, quam alij terram pacis, alij vitæ appellant? *Theodid:* video; sed quæso quid illa omnia notant? *Cosmiel.* Scias totum Lunare corpus occulta Dei prouidentia ita compositum esse, vt non secus ac terrenus globus, partim ex aquea mole, partim ex firma materiæ opacæ & duræ substantia, ita & Lunare corpus constituatur. Vides profundissimas hic valles, altissima montium nullo humano vestigio tritorum iuga? vides vmbras, quas à se densissimas proijciunt? *Theodid:* video & quidem omnia maiora, quam vnquam in terrestri superficie me vidisse memini; Sed ad quid quæso tam enormis & exorbitantis scabritiei compositio? quid lucidissimæ illæ plagæ, quas radiare video in medio continentium sine numero, & sine ordine sparsas? *Cosmiel,* ad primum quod attinet, scias totam hanc Lunaris corporis scabritiem eo

Oceanus
Lunaris.

Montes, Valles & Vmbræ
Lunarium
montium.

sine

Cur Lunaris
globus, tam
inæqualis &
scabritie
plenus.

Luna specu-
lare corpus
esse non po-
test.

fine ab Authore naturæ ordinatam, vt radij Solis variè inter tot tantosque montium anfractus reflexi, aëris Lunaris calorem intenderent, aëris verò calor mari Lunari communicaretur, atque adeò huius caloris vi & efficacia totius Lunaris globi profluuium seu vis influxiua in globi terrestris emolumentum perpetuò excitaretur; quod nulla ratione fieret, si globus Lunaris totus politus & leuis, sine vlla partium eminentium structura foret. Ob eandem quoque causam terrenum globum tanta inæqualitate partium constitutum videmus. Altera causa est lucis intensio in terra illuminanda instituta, quæ ex varia illa radiorum in asperis & scabrosis superficiebus incidentium reflexione mirificè intenditur; vnde vehementer illi Philosophi hallucinati sunt, qui Lunam specularis naturæ corpus asseruerunt; si enim politus instar plani cuiusdam speculi foret, quis nescit, figuram Solis in eo expressam reflexamque non minus intolerabili lucis fulgore apparituram, quàm ipsum Solem; & experientia quotidiana id docet in speculis nostris, Solis speciem in oculos nostros non ferenda lucis affusione reuerberantibus; Accedit speculum hoc non semper exhibiturum nobis Solis faciem, nisi vbi angulus incidentium radiorum fuerit æqualis angulo reflexionis eorundem, vti tu copiosè demonstrasti in tuis operibus. Ne igitur nox in apertum diem valida speculi Lunaris in terram reflexione facta mutaretur, hinc summo naturæ consilio factum est, vt lux Solis
in

in scabrosam Lunæ compagem illapsa, calorem quidem intenderet, lucem tamen illuminandæ terræ proportionatam suppeditaret; si, cur murus aut mons quispiam Sole illuminatus, Solis tamen faciem non reddat, vitreum autem maris speculum, exhibeat, rem concepisti. *Theodid:* sed rogo doctor mi, cur cum magna disci Lunaris superficies maris alluione affusa sit, Solis tamen speciem non reddat? *Cosmiel:* Causa est fundus Oceani Lunaris, qui cum ut plurimum fuscus sit, & aqua multò aquâ terrenâ tenuior, uti vidisti, mirum non est, subobscurius reddi Lumen maris ad nos transmissum, cum radij Solares non nisi in fundo eius reflexi ad nos ferantur. Alterum quod nosse cupiebas, sunt lucidæ illæ plagæ, quarum innumerabilis pænè multitudo hinc indetum in Oceano, tum in terra continenti Lunæ dispersa spectatur; dico itaque, uti propè vidisti, illas nihil aliud esse, quàm eminentiorum locorum in Luna superficies, quæ cum ex candido & splendenti lapide constent, & altiori quoque loco constitutæ sint, hinc intensius quoque lumen cæteris decliuoribus & asperioribus partibus lumen nobis affundunt; quod verum esse monstrat nescio quid obscurum circa limbos talium plagarum circumsitum, quod cum non expedite Solis lumen recipere possit ob suam decliuitatem, ideo obscurius à terrigenis obseruatur. *Theodidaetus*, quid rogo sunt nigrae illæ fossæ, quæ puteorum instar intra terræ Lunaris viscera insertæ videntur? *Cosmiel*, illæ sunt profundissi-

Cur aquæ
Lunæ fusca,
terrestres lu-
cidae sint.

Fossæ Luna-
res.

Maris ebullitio.

ma inter montium crepidines conclusa loca, ad quæ nullo vnquam tempore Solaris radius nisi plenilunij tempore, quando Sol Lunæ verticalis est, accedit; Crescunt enim hæ fossæ & decrescunt pro ascensu aut descensu Solis super horizontem Lunarem, quod te aliàs in terra constitutum obseruasse non dubito. *Theodid:* sic est; vnde & colligo eandem esse harum fossarum rationem quoad lucis incrementum & decrementum, cuius sunt montium Lunarium, quas proijciunt, umbræ. Sed quid sibi vult vehemens illa aquarum ebullitio, quam in freto Austriaco intueor? videtur enim vehemens esse fluxus & refluxus maris. *Cosmiel*, illa aquarum per oculos terræ Lunaris meandros transfusarum regurgitatio est; quæ quidem non est perpetua, sed solum nouilunij tempore, quando mare Lunare ex auersa à terra facie Solis radijs agitatum dilatatumq; per meandros sublunares hoc loco emergit, habentq; omnia suos in Mundo fines, quos partim aperui, partim in sequentibus aperturus sum; *Theod.* Hoc dicto me in vastam Lunaris montis planitiem dimisit, vt hinc se ad oppositam nobis Lunæ faciem demonstrandam accingeret.

§. II.

De visis in auersa à Sole Lunæ facie.

THEODIDACTVS. Sed ô Cosmiel diuine Magister; quid rogo sibi vult diurnus ille dies Lunæ, quo iam ferè quatuordecim dierum itinere neque noctem, neque stellas vllas vidimus; certè luculenter apparet, nos in altero Mundo constitutos esse; omnia enim alia & alia ac in Mundo terrestri experior *Cosmiel*; scire debes, nos iter iuxta æquinoctialis Lunaris semitam semper continuasse, & quoniam Lunaris sphaera semper corporis sui medietatem Soli obuersam habet, nos verò motum Lunæ in suo circulo secuti simus, mirum non est; Solis præsentia semper nos fuisse expositos, & intensissimus prorsusque intolerabilis æstus, quem expertus, & de quo tantopere conquestus es, id luculenter testatur; vbi enim Sol semper præsens est, ibi dominante æstu diurno nox esse non potest, & vbi nulla nox est, ibi stellarum splendores, vtpote lumine maiori minus nimia sua intensione obsuscante, spectari non possunt; sed vt desiderio tuo satisfiat, iam & noctem tibi ostendam & totam stellarum congeriem, iuxta eum situm & dispositionem, quam ille in hoc Lunari globo constitutis exhibet. *Theod.* Vix dixerat, & ecce me rapida vertigine sublatum in opposita illustris terræ facie constituit, mox obscurum iter ingressi tenebras

Quatuordecim dierum dies in Lunæ.

Oceanus Lu-
naris circum-
fluit globo.

Asperitas
Lunæ.

Montium
altitudo.

Frigus.

Tempestates
& procellæ
Lunares vn-
de oriuntur.

comperi, quales apud nos sub crepusculorum ini-
tium sentiuntur ; hoc itinere comperi Oceanum
Lunarem globo toti circumfusum cum Oceano il-
lustris faciei Lunæ alicubi quidem longè latè que
diffusis vndis, alicubi quoque per modum freti la-
tiusculi continuari, terrestres verò partes immensa
intercapedine interiectas, adeo asperas vidi, vt om-
nem humano vestigio aditum prorsus interclude-
rent ; si Histricis aculeis horridam hispidamque pel-
lem videris, tunc terrestres huius hemispherij por-
tiones, rimis, fissuris & prominentibus vndique spi-
nosorum lapidum aculeis oppletas rectè concepe-
ris : circa confinia verò lucis & vmbrae altitudi-
nem montium quis metiatur ? certè fastigiatarum
turrium in morem Oceani Lunaris veluti repagula
quædam eminus concatenari spectabantur ; frigus
præterea tam intensum erat, aërque præsertim
plenilunij tempore tam gelidus, vt frigus subti-
lius & penetrantius nunquam me sensisse memine-
rim ; imò nisi diuina virtute munitus, ob aëris nescio
qua vi suffocatiua pollentis, aëri terreno nimis
improportionatam habitudinem & proprietatem,
vitam ne ad momentum quidem hoc loco trahere
lieuisset ; horrendi verò aquarum strepitus me tan-
tum non exanimabant ; cuius rei ratio erat, quod ex
illuminata Lunæ facie aquæ Oceani Lunaris con-
tinua Solarium radiorum percussione rarefactæ di-
latatæque, dum effugium nisi in obscuro Lunæ He-
mispherio non reperiunt, ibidem coaceruatæ & in

moles montium instar conglobatæ, sæuissimas procellarum, turbinum, vorticumque luctas & prælia mouebant; quæ omnia abditos in natura fines admirabili diuinæ sapiëntiæ dispositione, vti in sequentibus fusius docebitur, habent. Sed ô summe Deus, quid hoc? O amantissime *Cosmiel*, quàm inaudita, quàm insolita terrigenis in æthereo Mundo intueor? O si *Astronomi* hic mecum essent, quàm luculentius, quàm distinctius omnia, quàm illi cœlesti tubo armati, aspicerent? *Cosmiel*, quid vides fili mi? *Theodid*: globos igneos ad instar montium ego video; sed rogo explica mihi tam inaudita cœli portenta; *Cosmiel*, globum illum lucido-maculosum, quem in medio cœli intueris, ille globus terrenus est. *Theodid*: Mihi id equidem mirum videtur. *Cosmiel*, ita est; aspice & omnia diligenti indagine explora. *Theodid*: quid insolita illa terreni globi magnitudo, quid lucidus ille circulus, quem globum ambire video, diametro suo ferè integrum gradum cum dimidio occupantem? quid insolitæ faculæ & maculæ? quid obscuritates illæ derepente oborientes & mox desinentes? *Cosmiel*. Cùm terrenus globus hoc Lunari longè sit maior, optica ratio suadet, eum multò, ac terrigenæ in globo suo constituti Lunam vident, spectari maiorem; circulus ille lucidus, quem terrestrem globum ambire conspicias, reflexio lucis est ex atmosphæra terrestri ad nos delata, cùm enim ea densissimis vaporibus constipetur, Solares radij in ea multifariam refracti, hanc, quam vides lucidam

Globi terrestris ex Luna aspectus.

Quid sit cer-
ræ circulus &
quid maculæ?

coronam exhibent; maculosæ verò quas intueris partes, uti maria, ita lucidiores immensi terrarum tractus sunt. *Theodid*: Benè dicis, iam enim paulatim cognitos mihi in Geographico globo singulorum situs distinguo; iam Europam in figuram nescio cui humanæ figuræ similem contortam video, ac capite quidem Hispaniam, pectore Galliam, dextrâ Italianam nostram, sinistrâ Angliam exhiberi conspicio. Video Africam sub cordis figura, cognosco & mediterraneum pelagus inter Europam & Africam pulchrè interceptum. Pontum Euxinum & Caspium mare, ad instar duorum oculorum obfuscata contueor. Ecce Asiam Indo & Gange, Africam Nilo & Nigro, fluminibus Europam Danubio, Rhenoque, veluti argenteis quibusdam filis exornatam, video & agnosco magnum Sinarum Regnum; Indiam instar linguæ cuiusdam intra Oceanum protensam video. Sed ô *Cosmiel*, quid sibi volunt fumi illi, quos per uniuersam telluris faciem ad instar macularum hinc inde iam in nigredinem vergentium, modò in lucidissimas faces degenerantium, perpetua vicissitudine nullo loco stabiles, intueor? *Cosmiel*; hæ sunt nubes, quæ peruagantur terræ superficiem, iamque in vno loco nascentes, iam in altero in pluias resolutæ mox origini suæ restituntur; & nigrore quodam suffusæ sunt nubes magna aquarum mole prægnantes, illustrioris verò constitutionis illæ sunt, quæ ob tenuitatem suam lucem, uti facilè imbibunt, ita nullo negotio illam ad nos reflectunt. *Theodid*: Sed cur

fimi-

similia in terra constituti non conspicimus in Luna? *Cosmiel*, audisti suprâ fili mi, aquas Lunares ob earum exilitatem non esse sufficientes, ad nubes, pluias, grandines efformandas; sed abundare vaporibus, vti hic coram vides, illustribus, quæ tametsi per Lunæ faciem diuagentur, non tamen eam vtpote opacitatis incapaces, obfuscare possunt; terrestris verò globi nubes, vti ex aqueo elemento terrenæ miscellæ copia referto constituuntur, ita facile quoque in altum sublatae à frigidiori aëris circumfistētia, prouidæ naturæ consilio, vel in nubes densantur opacas, vel in grandines glaciuntur, aut in pluias colliquescunt necessarias, sine quibus terrestris Mundi machina consistere non posset. *Theodidactus*. Cipro omnia; sed quid rogo ignei illi globi sunt, quos circa Lunæ horizontem iam bicornes, modò dichotomos, iam plenos video? *Cosmiel*, ille quem remotiorem ab Horizonte vides, globus Veneris est, alter Mercurij globus. *Theodid*: sed cur tam inusitatae magnitudinis videntur; iurarem sanè binas Lunas esse? *Cosmiel*. Ratio est, quod vterque ad Lunam hoc tempore vicinitatem maximam in suo circulo adeptus sit; aphelius vterque; hoc enim pacto fit, vt quantò à Sole plùs remouentur, tantò Lunæ vicinius se sistant ex ea parte, qua aphelijs, Solis, Veneris & Mercurij cum Lunæ aphelio concurrunt, & consequenter vt sub maiori forma videantur, ratio optica docet. Coëterum cum illa duo globosa corpora sint, quæ ex se nullam nisi à Sole lumen recipiant, hinc.

Cur nubes non
conspiciuntur
in Luna.

Venus &
Mercurius è
Luna quales
compareant?

Stellarum
fixarum aspe-
ctus.

hinc quoque eadem phœnomena , quæ in terrestri & Lunari globo occurrunt , consequi necesse est ; sed quoniam hæc omnia paulò post ex ipsorum dictorum corporum lustratione luculentius comperies , de ijs longior esse nolo. *Theodid:* Sed & ô quam miram stellarum faciem comperio ; hic innumeræ stellæ sese meo obijciunt obtutui , quas in terra constitutus , ne per somnium quidem imaginabar ; quàm dispar earum situs , quanta distantiarum ab inuicem discrepantia , quanta magnitudinis differentia , verbo , omnia alia & alia video ; sed rogo mi *Cosmiel* dilectissime , expone mysterium , fac ut sciam tam dispares stellarum constitutiones. *Cosmiel* , sustine parumper , & vbi planetarum cæterorumque corporum cœlestium globos omnes pertransuerimus , tibi omnia mysteria clarè pandam ; accinge itaque lumbos tuos , & esto vir robustus. *Theodid:* expecta pauxillum temporis , donec omnia terreni globi cæterorumque orbium phœnomena ad meliorem Astromorum instructionem , penitius discussero. *Cosmiel* , fiat uti petisti ; Et ecce intuitus terram , omnes eas phases , quas nos in terra constituti in Luna obseruamus , simili prorsus ratione se habere comperiebam ; primò siquidem Luna terram inter & Solem constitutâ , non iam plenilunium sed pleniterium reperiebam , totam scilicet terrestrem faciem Solis luce illustratam ; quæ deinde paulatim in tuberosam faciem , quam ἀμφικύρτον appellant , transisse reperiebatur ; successit deinde facies terræ dichotoma,

ma, id est ad dimidium terræ hemisphærium illumi-
nata; donec tandem in cornutæ Lunæ similitudi-
nem degeneraret, ac denique penitus euanesceret
inter Solem & Lunam constituta, quod meritò non
nouilunium, sed nouiterrium appellare possemus.
Eo itaque tempore quo nobis in terra constitutis
plenilunium contingit, in Luna constitutis non ple-
nilunium sed nouilunium, seu vt melius loquar, noui-
terrium, id est, coniunctionem Solis & terræ repe-
riebam; & contra, quo tempore nobis in terra con-
stitutis nouilunium contingit, ego in Luna consti-
tutus plenilunium, id est pleniterrium, hoc est, op-
positionem Lunæ & Solis intuebar; & sic de cæteris
phasibus contraria se ratione habentibus; vnde satis
mirari non potui, quid modernis nonnullis Astro-
nomis in mentem venerit, vt terram circa proprium
axem mobilem tam audacter statuerint; si enim hoc
foret, certum est viginti quatuor horarum spatio
vniuersam telluris faciem successiuè illuminatam
visum iri, quod tamen in Luna constitutus etsi sin-
gulariter ad id attenderim, non comperi. Iterum
Lunæ motum in qua subsistebam, nullum prorsus
aduerti, sed terram moueri putabam iuxta eas leges,
quibus nos in terra constituti Lunam moueri con-
spicimus. Eclipsim quoque terræ eo ipso tempore
in Luna constitutus aduerti, quando Terrigenæ eo-
dem tempore eclipsim obseruabant Solarem, &
contra ego Solarem, quando illi Lunarem; & quo-
niam Lunare hemisphærium semper ex aliqua parte

Omnia con-
traria ratione
se habent in
Luna, quoad
Phænomenon
terrestre.

Cur in Luna
constitutus
motum non
sentias?

Terra non fertur circa proprium axem.

Dies Lunares.

Summus calor & frigus in Luna.

respicit terram, & terra, vti dixi, non fertur circa proprium axem, sicuti Luna fertur circa terram, ideo tantum in ea hemisphærij parte, quæ terræ obuertebatur, videbam tellurem, sed miro quodam modo & solito maiorem, ob summam in vaporibus terrestribus, quibus perpetuo circumdatur, refractionem; præterea tellus ex ea parte, quæ à Sole auertitur, spectata, secundaria quadam & subobscura luce, non secus ac nos in Eclipsibus notamus, splendere videbatur; quæ quidem lux aliud non erat, quàm lux terræ in auersam à Sole partem reflexa; Insignem quoque differentiam inter dies Lunares & terrestres didici; cum enim eadem Lunæ facies perpetuò Solem respiciat, dies Lunæ continuos dierum ferè quindecim, qualium vnus terrestris 24. horarum est, esse comperiebatur; Exempli gratia, ab vltima quadratura ad primam sequentem diem perpetuum; reliquis autem diebus quindecim à prima ad secundam quadraturam perpetuam noctem, eo in puncto constitutus, quod terræ & Lunæ centra coniungit, inueniebam; adeoque mihi meridies in nouilunio, & media nox in plenilunio, Solque oriri in vltima quadratura, occumbere in prima videbatur. In illustri quidam Lunæ facie ad Solem perpetuò conuersa, vti calorem summum & hominibus intolerabilem, ita in inuisa nobis & tenebrosa hemisphærij parte frigus pariter summum & non ferendum experiebar; vnde non immeritò illud æstium, hoc hybernum nuncupandum duximus;

Sed

Sed & suprâ quàm dici potest, me attonitum reddidit Solis phænomenon; siquidem pro diuerso tempore, diuersam eius cernebam faciem, præsertim in auerso nobis Lunæ hemisphærio, iam enim falcatam, modo dimidium, tandem plenum notabam; cuius quidem rei ratio alia non erat, nisi Lunaris corporis tumor, qui faciem Solis nunc aliter atque aliter pro diuersa distantia Lunæ à Sole secabat. Omnia hæc crescentis decrescensisque Lucis phasmata in globis quoque Veneris & Mercurij aduertebam; Diametrum Veneris in perigæo constitutæ, vti & Mercurij sub inusitata magnitudine videbam, ita vt sæpè dubitarim num binos in cælo Soles intuerer; sed de hisce susius in sequentibus. Hisce peractis ita Cosmielem affabar. O fidelissime Dux, ô sapientissime instructor; vidi iam opera Domini incomprehensibilia, quorum non est numerus; illumina quæso infirmum intellectum meum, vt quæ non capio, te omniscio Magistro addiscam. *Cosmiel*, quære liberè, tuoque desiderio satisfaciam, ad hoc enim tibi adiunctus sum. *Theodidactus*. Vnum est, quod non capio, quomodo Luna in hoc æthereo spatio subsistat, ad quid tantus in Luna montium, vallium, lacuum, mariumque apparatus? Cur nullum motum Lunæ sentiam, cum tamen nos in terra constituti, illam quotidie nasci & occumbere, & sub magna Zodiaci semita nunc in Austrum, modò in Boream declinare videamus. *Cosmiel*, ordine, vti petisti, tibi singula exponam, & primum quidem quæris, quomodo in

Solis appa-
rentia ex
Luna.

immenso illo ætherei expansi Oceano subsistat Lu-
 na? Lunæ forsan casum pertimescis? *Theodid*: cum
 nullum, cui innitatur fulcrum videam, neque solido
 orbi, vti ridiculè Peripatetici sibi imaginantur,
 affixam aspiciam, meritò pertimesco. *Cosmiel*, desine
 timere, attende quæ tibi manifestaturus sum. Con-
 ditor Mundi ex infinita sua sapientia, cum in primis
 Mundi incunabulis ex immenso illo chao innumera
 mundanorum corporum systemata secreta, ijs vir-
 tutibus & proprietatibus dotârit, vt tametsi ex vna
 & eadem elementorum miscella condita sint om-
 nia, non tamen ideo in proprietatibus & virtutibus
 concordent, sed tot diuersis qualitibus & pro-
 prietatibus constituta sunt, quot diuersa sunt in
 Mundo, quorum non est numerus, huiusmodi cor-
 pora; idque ad gloriam, potentiam, sapientiam &
 incomprehensam Conditoris Maiestatem in creatu-
 ris suis ostendendam; Præterea quamuis omnia mun-
 danorum globorum systemata in seipsis diuersa sint,
 ita tamen incomprehensibili diuinæ sapientiæ dis-
 positione factum est, vt nullum quantumuis exile
 corpusculum sit, quod non in totius vnitatem con-
 fluat, atque in vniuersam Mundi conseruationem
 conspiret; cum itaque Lunæ corpus tale sit, non mi-
 reris, Lunam sua virtute in æthereo spatio subsistere
 nullo fulcramento nixam, cum suam sub tali & tali à
 terra elongatione, sub tali situ suum sit sortita cen-
 trum, in quo quam aptissimè suum influendi munus
 exequi possit; & cum illa centrum à terræ centro
 di-

Omnia cœ-
 lestia corpo-
 ra ratione
 constitutionis
 discrepant.

diuersum habeat; hinc fit, vt omnes Lunæ partes non in terram, non in Solem, Venerem aut Mercurium aliosue Planetas inclinēt, sed in proprium centrum, quod Luna est, nitantur, ibi sese conferuent, ibidem ad conseruationem huius globi conspirent; vt sic finem ob quem à sapientissimo rerum omnium Conditor factus est, melius suum influendi munus exequatur; Quod nisi fieret, omnibus Mundi corporibus confusis, omnibus susque deque versis Mundi ruinam consequi necesse foret. Habet itaque hic Lunaris globus suum proprium centrum adeo constans & stabile, vt potius necesse sit Mundi machinam dissolui, quam vt illa à lege sibi dictata, deficiat; si enim Lunaris corporis, cui insistas partem auulsam in aliud Mundi corpus globumque deferas, scias ita illam sui centri tenacem esse, vt nullibi consistere possit, nisi in naturæ suæ appropriato centro, quod solum appetit, ad quod solum confluit tanquam pars ad totum sympathicum, tanquam ad totum sibi homogeneum & simile; & quod de Lunari globo dicimus, illud de quouis alio corpore globoque mundano intelligas velim: sed exemplum tibi dabo, vt quæ dixi, facilius capias. Humanum corpus constat septem principalibus visceribus cerebro, corde, stomacho, hepate, renibus, liene, vesica; Iam certum est vnumquodque dictorum membrorum id sibi peculiare habere, vt id tantum, quod naturæ suæ magis appropriatum est, attrahat; ita cor illud tantum ex assumpto alimento appetit, quod conseruationi suæ maxime

Luna proprio centro in æthere firmatur.

Pars Lunæ auulsa & in terrâ delata, in Lunam rediret.

Comparatio microcosmi cum megacoso.

Septem prin-
cipalium
membrorum
cum septem
planetis
comparatio.

mè aptum est, non aliud; videlicet omnes species cardiacas, quæ aliquam ad id similitudinem naturæ obtinent, similia enim similibus delectantur; hinc non appetit hepaticas, cephalicas, aut spleneticas, sed cardiacas species, veluti naturæ suæ homogeneas, sympathicas & tanquam in cætrum suum naturali inclinatione propensas. Ita hepar non nisi hepaticas species appetit & trahit, & sic de cæteris omnibus membris microcosmi idem tibi iudicium formandum esse scias; & tamen omnia dicta membra naturali inclinatione diuersa sint, diuersasque proprietates habeant, omnia tamen hoc ipso nihil aliud intendunt, nisi totius microcosmi, id est, humani corporis conseruationem; quod non fieret, si alimenta confusè & promiscuè omnibus membris distribuerentur; quot itaque humani corporis membra sunt, tot centra tibi imagineris velim rerum vnicuique propriarum homogenearumque tractiua. Pari pacto, quot in megacosmo, id est maiori Mundo, diuinæ potentæ incomprehensæ sapientiæ ex suo chao discreta sunt globosa corpora, tot quoque diuersæ inclinationis centra eo situ, proportione & distantia cõdita sunt, quorū vnumquodque ea tantum attrahit, quæ suæ naturæ magis congrua sunt. *Theodid:* O quàm mirificè me tua delectant verba diuinæ sapientiæ sacramentis plena; quàm dulciter mihi instillas irrefragabilis veritatis argumenta; neque enim vllus alius dubitandi locus relinquitur, vbi rationis pondus tam efficaciter me

con-

conuincit : O quàm iam displicet nonnullorum Philosophia, qui Lunam cæterosque globos crystal-
linis infigunt circulis, vt sic sine casu periculo sub-
sistere possint. *Cosmiel*, venio ad secundò mihi pro-
positam difficultatem, quid nimirum sibi tantus
ille montium & marium apparatus velit; & cur Luna
tot scopulis & præcipitijs, tot insulis exasperata sit;
cùm enim Deus & natura nihil frustra constituerint,
ea mysterio carere non putanda sunt. Scias itaque
si globus Lunæ foret ad globi specularis formam
perfectè rotundus, vt multi perperam senserunt, vir-
tutem eius in terrenum mundum influxuam, nul-
lius efficaciam futuram; Nam præterquàm quod reflexa
Solis figura nõ nisi sub cõstituto angulo terram feriret,
terrigenæ quoque non veram Lunæ faciem in-
tuerentur illuminatam, sed illam quam nobis sub
constituto angulo reflexionis radius exhiberet, id est,
Solis figurã; quæ quidẽ in globo speculari multò mi-
nor est, tametsi luce Lunari, multò maior & intensior,
vt pote quæ à Sole non nisi vno intensiõis gradu dis-
cederet; vnde consequenter non vniuersæ telluris
hemisphærium ab huiusmodi lucis puncto, sed vnica
tantum terræ particula, prout reflexionis radius ter-
ræ superficiem modò hic modò ibi feriret, illumina-
retur. Accedit nos tempore sextilis aut dichotomæ
Lunæ nihil in Luna lucis ob radium Solis non in ter-
ram; sed è latere Lunæ aliorsum diuersum, visuros.
Ne igitur natura in mundani huius corporis con-
stitutione debito sine frustraretur, hoc pacto Lunare
com-

Cur natura
Lunam eor
asperitatibus
constitutam
voluerit.

compingere voluit sapientissimus Opifex, vt singulæ Lunæ partes etiam minimæ suam ad nos reflexionem Solis transmitterent; quod fit in terrestribus Lunæ partibus, atque in conferta insularum Oceani Lunari innatantium congerie; non secus atque in muro quodam aut qualibet aspera & impolita superficie contingit, quæ tametsi Solis imaginem, vt in specularibus & politis superficiebus, hæud reddat, æqualiter tamen lumen Solis in eam impactum ita reuerberat, vt totam superficiem ex æquo quidem illuminatam videas, Solis tamen figuram non aduertas; cum enim in huiusmodi superficiebus, non vti fit in specularibus, vnum solummodò punctum speculi reflexam Solis figuram referentibus, sed singula puncta muri lucem etsi in tanta angulorum multitudine & ruditate superficiem dissipatam reuerberent; hinc fit, vt quod in intensione lucis superficiem non speculari deest, id extensione lucis in rudi superficie recuperet; sic fit in Lunari corpore, quod vti ex varijs maculis, lucidis, fuscis, tenebrosis, alijsq; diuersi generis coloribus compositum cernitur, ita lucem quoque inæqualem inæqualiter ad Terrigenas reuerberat. Hinc vti coram iam vidisti, lucidæ illæ Lunaris globi plægæ nihil aliud sunt, quàm terrestrium portionum eminentiores regiones, fuscae aut maria aut lacus exhibent, nigrae verò aut ymbrae montium, aut luci inaccessas vallium profunditates cavitatesque indicant; quod vel inde apparet, quod Sol quantò supra horizontem Lunarem

Montium
Lunarium
illuminatio.

rem iuxta phases ascenderit altiùs; tantò obscurius-
 culas huiusmodi plagas magis magisque illustratas
 videas, donec in meridie, qui fit tempore oppositio-
 nis Solis & Lunæ, videlicet in plenilunio, prorsus
 evanescant. *Theodid:* Sed quid rogo tot montes, val-
 les & scopuli indicant, in quem finem ab Auctore
 naturæ conditi sunt? *Cosmiel*, finis horum omnium à
 natura institutus est, vt radij solares in tot montium
 concaua parietesque illapsi, præter lucem, calorem
 varia quoque & multiplici reflexione intenderent,
 quem non minus Lunæ, quàm telluri necessarium
 esse scias; hinc enim fit, vt intēssima caloris efficacia
 Lunaris globus calefactus, calorē mari suo communi-
 cet; mare vero Lunare nimia æstus vi rarefactum
 dilatatumque vim influxiuam Lunæ commodiùs
 terreno corpori distribuatur. Quod vt meliùs intelli-
 gas, scias velim, nullum in mundana machina corpus
 esse, quod præter lucem, non peculiaribus quoque
 virtutibus & proprietatibus imbutum sit, quæ qui-
 dem vti ab Opifice sapientissimo corporibus ab ori-
 gine Mundi insitæ sunt, ita illas in terrenum mun-
 dum, ob quem omnia condita sunt, influere non ces-
 sant; quia verò hæ virtutes in corporibus suis sine
 calore torpidæ & veluti mortuæ remanent; hinc
 Sol Mundi vita, potenti virtutis suæ calefactiuæ
 efficacia, in Lunari corpore earundem capaci vim
 latentem exsuscitat, qua excitata dilatataque vis
 Lunæ in terrenum Mundum diffusa, suos tandem
 fines, ob quos condita est, assequitur. Nouisti, quan-

Quid calor in
Luna efficiat.

Virtus Lunæ
appropriata
quænam.

tam ignis quoque in terram vim ad proprietates rerum mox vbi calorem ignis expertæ fuerunt, exsuscitandas diffundendasque obtineat ; vides quàm Sole vertici nostro appropinquante, mox vbi caloris sui incrementa diffuderit, tellus veluti à torpore quodam resuscitata frondes, flores, germina, fructus abundè producat. Sed cum hæc in præcedentibus fusè exposuerimus, hic morari nolo. *Theodid.* omnia scitè percepi. Sed rogo compar sapientissime, quid sibi vult, quod Conditor rerum Optimus Maximus tenebrosam Lunæ faciem perpetuò à Sole auersam, cur Lunam tam diuerso aspectu constitutam voluerit ? quid frigus tam intensum ex Soli opposita parte, quod expertus sum, sibi velit, non capio. *Cosmiel.* Optimè dubitas fili mi, quare vt omnia scitè calleas de hoc tuo dubio paulò altius ordiri visum est. Primò itaque supponere debes, Deum Optimum Maximum omnia quæ in Mundo sunt, atque adeo vniuersam Mundi machinam, tamen ex contrarijs constitutam, mirâ tamen quâdam concordia in vniionem conspirantem disposuisse ; hinc vides omnia Mundi corpora, si Solem vitæ authorem excipias, ita constituta esse, vt perenni quadam vicissitudine lucem tenebræ, rarefactio condensationem, calorem frigus exciperet ; quod quidem in terreno globo luculenter apparet ; vbi dies noctem, nox diem, frigus calorem, calor frigus, æstatem hyems, hyems æstatem, stabili & inconcussa naturæ lege, perpetua quadam vicissitudine alternis vicibus excipit ; quod quidem sum.

Cur Luna tot
diuersis pha-
sibus conspi-
tur.

Cur tanta al-
terationum
vicissitudo in
Luna.

summo Dei consilio factum est; his enim vicissitudinibus calor & frigus alternis successibus temperantur, geneses rerum promouentur, & sic tellus in operationibus suis ritè administrandis, dum instabilibus tantarum alterationum legibus subijcitur, tum vel maximè stabilitatis & constantiæ robore munita persistit; quia verò hanc vicissitudinem tellus non habet, nisi à Sole & Luna, à quorum influxibus dependet, admirabili diuinæ prouidentiae dispositione factum est, vt superna corpora ita disponderentur; vt quàm optimè & commodissimè terreni Mundi œconomiam administrarent. His itaque suppositis, quæris, quid sibi tenebrosa Lunæ facies? quid multiplex ille Lunæ aspectus? quid tam multiplicia phasium monstra sibi velint? Scias itaque aspectus seu phases Lunæ adeo varias eo fine à natura rerum intentas esse, vt ijs tum vis Lunæ, qua omnia terreni Mundi humida imbuuntur, tum lucis Lunaris incrementum decrementumque temperaretur; Si enim Luna perpetuò illustrem nobis faciem ostenderet, præterquam quod nulla foret menstrui temporis discretio, terram quoque tam superabundanti Lunaris luminis virtutisque affluxu perituram necesse foret, vtpote humoris copiâ obrutam absorptamque; quemadmodum, si Sol perpetuò sub vno eodemque parallelo decurreret, terreni Mundi machinam perpetua æstus violentia dissolutum iri nemo sapiens dubitare debet; hinc ita Sol & Luna in hoc Mundi teatro disposita sunt, vt Luna per-

Exponitur
ratio phasum
Lunarium.

petuo solaribus exposita radijs calorem Solis humidæ virtutis suæ efficacia temperaret; & ne eadem semper facie terræ superficiem feriens, terram humoris sui tumefactiui copiâ obrueret, faciem suam ita terreno globo obuertit, vt non semper plena, nec dimidia, sed successiuo quodam lucis suæ decremento vel incremento, nunc luce prorsus deficiens, nunc resumptis viribus aucta adducti humoris copiam minueret, aut eiusdem defectum proportionato lucis augmento refarciret. Est itaque Luna ita constituta, vt tantum nobis ex tenebrosæ faciei suæ parte menstrui spatij decursu obuerneret, quantum ex lucidæ suæ partis facie; quemadmodum enim in plenilunio totam nobis faciem lumine imbutam, ita nouilunij tempore totam tenebrosæ faciei partem obuertit; hoc pacto in quadraturis dimidium lucis & tenebrarum nobis ex æqua offert, in sextili pariter aspectu tantum nobis tenebrarum, quantum in tuberosa Lunæ illustris facie lucis exhibet, vt sic partitis veluti iuribus terrenum corpus in æqua lucis, tenebrarum, caloris, & frigoris, rarefactionis & condensationis proportionem in suo vigore conseruaret; quod enim lux Lunæ in terra dissoluit, hoc frigus influxu suo stringit; quod illa disgregat, hoc iterum congregat; quod illa nimia sua tepiditate labefacit, hoc à putredine conseruat. *Theodidactus*; sed quid sibi in tenebrosa Lunæ facie tot tumultuantis aquæ vortices? *Cosmiel*, cum globus Lunæ non secus ac terrenus, vt i vides terraqueus sit, & Oceanus Lunaris totum

Cur tantus
aquarum in
Luna motus.

tum globum ambiat, fieri aliter non potuit, quin pars ad Solem conuersa radijs percussa solaribus ingentem pateretur rarefactionem dilatationemque; Hinc vnda vndam trudens cum in opposita Lunæ facie aduersi fluctus concurrerint, necessariò inde magnos vortices & montium aqueorum acervos nasci necesse est, non tamen absque singulari naturæ intentione. Ex hoc enim vehementi Lunaris Oceani motu vis humefactiua frigori sociata, mirificos in tellure effectus producit, quales nimirum in Nouilunij tempore comperimus; ex hoc enim humoris in vegetabilibus & animalibus abundantia compescitur, frigorisque vehementia ex insita sibi proprietate vacuatur consumiturque; Quoniam verò natura plus calorem quam frigus appetit, hinc Lunaris globus ita constitutus est, vt oscillatione sua, id est motu circa centrum vtrinque aliquoufque vibratus maiorem Lunæ partem illuminaret, ne diurni frigoris & tenebrarum vehementia telluri irremediabile damnum adferret. *Theodid:* omnia optimè cepi; sed nunc ô Cosmiel exponas mihi velim, cur Deus Optimus Maximus nullos in hoc Lunari globo homines, nulla animalia, cur nullum vegetabile produxerit? *Cosmiel,* paucis tibi rationem expono: Cum Deus Mundi Opifex, Solem, Lunam cæterasque stellas, non nisi propter Mundum terrestrem condiderit; certè frustra ea in Luna producta viderentur; cum enim animalia & vegetabilia propter hominem sint facta, vt illa in Lunari globo producerentur, finisum.

Oscillatio
Lunæ quid
præster.

Cur in Lunæ
homines non
sint producti.

summi Opificis non erat consentaneum; siquidem Luna in eum solum finem condita fuit, ut in absentia Solis, vicario Solis munere fungeretur, mensium tempora distingueret, & virtute sua influxiva aliisque ab Authore naturæ ei inditis proprietatibus, quas audisti, conferuaret, vires Solis cæterorumque siderum vel infringeret, vel prout eius ad illa in circulo suo positio requirebat, augmentaret; vnanimi omnium singulorumque in Mundi totius bonum vnionemque facta conspiratione. *Theodidactus*; sed si Deus homines posuisset in Luna, cuius conditionis fuissent? *Cosmiel*. Notes velim mi *Theodidacte*, omnes globos cælestes & æthereos quanto maiorem ad Solem vicinitatem, aut ab eodem elongationem, quoad naturalem eorum situm, nacti sunt, tanto maiorem quoque à terreno globo differentiam quoad vires & proprietates sortitos esse; cum itaque Luna Soli multo quoad situm naturalem, vicinior sit, ex continuo illo Solis aspectu ita eam alterari necesse fuit, ut impossibile sit, ibi homines terrigenas, ut ipse expertus es, nisi supernaturali quadam virtute, degere posse; quemadmodum enim illa ex differenti in Mundo positu, differentes omnino virtutes & proprietates elementares sortita est, ita fieri quoque non potest, ut ijs homo sustentari possit; sensisti ni fallor, non semel Lunaris aëris exilitatem, ad respirandum minimè sufficientis, aquam quoque elementarem Lunæ vidisti, nihil ad hominis vitam sustentandam conferre utpote tumefactiua quadam vir-

tu-

Si homines
fuissent pro-
ducti cuius
conditionis
fuissent.

tute imbutum ; quis porrò quindecim dierum diem perpetuum , inter æstuantissimos scopulosæ regionis calores sufferat ? quis inconstantis Lunę vicissitudines quoad calorem , frigus , lucem , tenebras , cœteraque humanæ conditioni prorsus contraria incommoda toleret ? Si tamen dato , non concesso , homines in Lunari Mundo producti fuissent , dico eos omninò differentis naturæ à terrestri Mundi hominibus futuros fuisse ; cùm enim Lunaris corporis qualitas ea sit , vt corpora virtute sua influxiua dilaret tumefaciatque , homines illi omninò in insolitas figuras & formas degenerassent ; humidæ enim istiusmodi hominum partes , vti venter & cerebrum est , adeo immodica distensione intumuisent increuisentque , vt monstro quàm homini similiores visi fuissent , quod de animalibus quoque intelligi debet ; Arbores & plantæ talem quoque constitutionem , quoad colores , proprietates , folia , flores , fructus , qualem non terrenos sed Lunares incolas deceret , nactæ fuissent . Ex his quidem ni fallor demonstratis , sat superque patet , nec homines , nec animalia , nec plantas , eiusdem cum terrestribus creaturis rationis in Lunari globo produci potuisse . Quantum autem possit in rebus alterandis mundanorum corporum diuersus positus , vel ex ipso terrestri globo luculentissimè patet . An non vides , & homines & animalia plantasquè sub æquinoctiali Zonæ torridæ plaga prouenientes à cœteris hominibus sub Zona temperata aut frigida summoperè quoad mores , colores , ingenium , quoad

Monstra forent si in Luna producti fuissent homines.

Cur res sub Zona torrida tantum differant , ab ijs quæ sub Zona temperata proueniunt.

ipsam formam denique dissidere; cuius quidem rei ratio alia non est, nisi dispar situs partium terræ conditio, Solisque terram perpetuò ferientis maior aut minor vis & efficacia; si itaque tanta in terrestrium Zonarum ambitu rerum contingit immutatio, quantam putas contingere in corporibus cœlestibus toto cœlo differentibus? Sed nescio quo æstu abrepti fusiùs forsàn quàm par erat, in huiusmodi disputatione morati sumus; Quare ut maiora videas, & iucundiora promas tempus iam postulat, ut reliquos nobis propositos Mundi globos adeamus. Accinge itaque lumbos tuos, & quæcunque insolita & admiranda videris, aut à me exponi audieris, alto pectori recondas velim; Agedum *Theo-
didacte*. Deus adsit ausibus nostris; Quo dicto, me intra pennigerum amictum complicatum è Lunari corpore in vastissimos æthereæ regionis campos proripuit.

CAPVT III.

De itinere ex Luna in globum Veneris.

THEODIDACTVS. O mi amantissime Cosmiel, quid video? quid sibi vult ingens ille globus igneus, quem ante me constitutum intueor? *Cosmiel*, iste quem vides est globus Veneris, vel prout eum Astronomi vestri appellant, Phosphorus seu Hesperus. *Theodid*: rogo te mi Cosmiel, acceleremus gradum, vt quantocius admiranda huius globi spectacula propius contemplemur; summo enim desiderio feror ad insolentis huiusmodi luminis splendorem propius cognoscendum. *Cosmiel*, complebo desiderium tuum. *Theodid*: hoc dicto motu Euris Zephyrisque velociore per immensa illa ætherei expansi spacia traductum ad ipsum globum Veneris me stitit; in ipso autem motu, vehementi quodam impetu non ferri, sed in morem ex alto cadentis lapidis ruere videbar; sed ô Cosmiel quid hoc? *Cosmiel*; ne mirere siquidem intra sphæram actiuitatis globi Veneris constituti sumus, ex quo non tuapte sponte sed mea opera veluti in centrum eius mouemur, & iam, vt vides; ferè terminum nostrum attigimus. *Theodidactus*. O mi Cosmiel, quàm miram rerum intueor faciem, quantam globi huius vastitatem, quot scopulos lucidos video? *Cosmiel*, paulò post maiora videbis; *Theodid*: hoc dicto me in ipsam tellurem Veneris

Raptus
Theodidacti
in globum
Veneris.

Globi Veneris
descriptio
& structura.

deposuit; hic exotica prorsus & inuisa rerum metamorphosis sese obtulit. Globus neque terræ nostræ, neque Lunæ respondebat, sed prorsus insolitum quiddam & oculis humanis inuisum; totus globus ex humido lucidissimo, & compage ex splendidissima crystallo compositus videbatur; & ecce progressis aliquantisper immensus sese Oceanus pandebat, tam blandæ lucis, ut simile quid non me vidisse meminerim; lux erat non excæcans, sed blandissima & oculis gratissima; aquæ non eâ, qua Lunares vndarum vehementia agitabantur, sed dulciter fluctuabant; Insule, montes, scopuli, non nisi crystallos videbantur, non tamen crystallos erat similis nostræ, sed lucidæ omninò & alterius proprietatis: quam uti libenti animo vellem, sic non possum congruis verborum conceptibus exprimere; unde Solares radij ab ijs accepti tam mirabilem lucem à se reflectebant, ut vix verbis explicari possit. O Cosmiel; rogo exponas nobis admirandam huius globi compositionem; rogo te mi compar, suntne hæ aquæ elementares? suntne scopuli huius globi verè terrestres? quid rogo mi Cosmiel sibi vult blanda maris veneri agitatio? *Cosmiel*. Noueris, de quo & suprâ te certiore feci, omnia ex quatuor elementis, à primis Mundi incunabulis à Deo omnium Opifice ter benedicto esse constituta, & aqueum quidem elementum, quod vides, est verè & radicaliter elementum aquæ; substantiæ verò veneræ compages, verè elementum terreum, sed ob peculiarem in natura rerum situm & positum peculiarem

Omnia ex
quatuor ele-
mentis com-
posita.

virtutes nacta est à terrestribus multum discrepan-
 tes; haud secus in terreno globo, tametsi omnes aquæ
 colore, odore, sapore & proprietate discrepent, idem
 tamen elementum aquæ constituunt; Ita in globis
 æthereis elementa quidem continentur, sed defeca-
 toris aut crassioris naturæ, & ob diuersum Solis in-
 fluxum aliam & aliam rationem sortita sunt, vide-
 licet ad suum globum conseruandum congruam, ta-
 met si essentialiter loquendo verè & propriè elemen-
 ta sint. *Theodid:* Possetne in hoc loco quispiam con-
 stitutus Hebræum aut Paganum huiusmodi aqua ba-
 ptizare? *Cosmiel*, quid dubitas? cum enim elemen-
 tum aquæ verum & proprium sit huius globi, non est
 vllum dubium, quin in illo baptizari posset; quemad-
 modum in terrestri globo constitutus, necessitate sic
 urgente, & marina, & acetosa aut sulphurea aut qua-
 uis aqua occurrente, baptizari posset, dummodò im-
 mediate ex elemento aqueo originem suam trahat,
 quod enim aqua iam dulcis, modò amara, iam acetosa
 fit, per accidens est; neque enim aqueum elementum
 natura terræ, per quam deriuatur, quæ & id tali &
 tali humore & proprietate imbuir, propriè destruit;
 cum vix vlla aqua in terra assignari possit adeò pu-
 ra, quæ non aliquid ex loci, vnde profluit, proprietate
 attraxerit; ac proinde ne baptistæ semper in dubio
 versarentur, num vera & naturali aqua Sacramen-
 tum baptismi administrassent, benignissimus Deus
 ita Sacramentum instituere voluit, vt sufficeret qua-
 liscunque aqua, dummodò elementi aquei naturæ

Corpora æ-
 lestia mutant
 proprietates
 suas ratione
 sicus.

Vtrum aquæ
 globi Veneris
 baptismus in-
 stitui possit.

et cetera
 et cetera
 et cetera
 et cetera
 et cetera

non contradiceret; hoc pacto; qualiscunque aqua (excepta illa, quæ ignis ope ex metallis & vegetabilibus extrahitur, & verè & propriè elementaris aqua non est) in Sacramenti vsum assumi potest; pariter cum aqua Lunaris reipsa sit elementaris, vti & illa, quam vides Veneris; ac proinde in hoc globo aliud elementum aquæ non sit, quam quod vides, cumque illud radicaliter vera aqua sit, si per impossibile ibi Paganus aut Hebræus aut puer constitueretur & in mortis articulo inueniretur, ibi baptizari posset, aqua huius globi propria; ibiq; si baptismus conferendus esset, legitime adhiberi posset. Simili prorsus ratione, si in hoc globo vites prouenirent, vinum quod inde produceretur, tametsi alterius proprietatis foret, in vsum tamen SS. Eucharistiæ adhiberi posset, cum globus hic ex insita sibi proprietate tale & tale vinum loco suo congruum produceret, non aliud. *Theodid:* optimè mentem tuam percepi, tam enim profundè & subtiliter omnia mihi euoluis, vt nullus amplius mihi dubitandi locus relinquatur. Sed ô *Cosmiel*, cur Deus Opt. Max: tanta hos globos scabritie & asperitate affectos produxit? *Cosmiel*, quod suprâ dum Lunarem globum lustraremus, exposui, de Venereo globo pariter intelligendum esse scias; cum enim globus exactè in speculi formam politus vim suam naturalem in bonum terræ, nisi subiectum detur, quod radios Solis congruè suscipere possit, euibrare non possit; hinc globum asperum & impolitum esse oportuit; ex hoc enim

Asperitas
globi Veneris,

Cur Deus
globos tam
asperos esse
voluerit.

capite contingit, vt radij Solares inter scopulorum cristallinorum intercapedines variè reflecti vnitique, & lucem & calorem globi intendant, quo intenso vis influxiua iuxta proprietatem sibi insitam, munus suum, cui à Deo & naturâ destinata fuit, exactiùs perfectiusque exequitur; hanc eandem quoque ob causam omni in globis existenti humido motum, alijs quidem vehementiorem, mitiorem alijs, prout natura cuiusque globi requirebat, indidit, cum in natura rerum sine motu nihil transigatur. *Theodid.* Sed ô admirandam rerum metamorphosin, quam in hoc globo, dum reliquarum stellarum situs exactius contempler, experior? quid illud rogo portentis, quod intra duodecim horarum spacium nunc Solem occidentem, modò nascentem, iam Lunam patulam tam prægrandi figura, modò latentem, nunc diem, modò noctem & quidem breuissimam, non nisi quatuor horis ad summum durantem, noctem præterea adeò claram experiar? *Cosmiel*, ne mireris; causam huius phænomeni, paucis tibi aperio. Globus Veneris ita à natura, arcana quadam naturæ intentione constitutus est; vt circa proprium axem voluatur spatio 14. circiter horarum; cum itaque iam in eo constituamur, vnà cum eo nos circumferri necesse est; ex quo vlteriùs sequitur, Solem nobis videri modò quasi oriri, paulò post culminare, deinde ad occasum ruere, ac tandem noctem succedere; & tamen motum hunc minimè sentias, globumque perpetuò stare, Solem verò tantum moueri putes; id tamen non

Dierum no-
ctium, ortus
& occasus
Solis in globo
Veneris ratio.

pro-

Noctis ratio.

prouenit nisi ex oculi tui fallacia, qui in nauis quantumuis celeri motu progrediente constitutus non nauim, sed littora moueri existimat. Sed hæc uti tibi trita sunt, ita non immoror amplius; porro de noctis breuitate hæc paucis accipe; cum enim Solis radij globum hunc utpote terra bis minorem, & Soli viciniorem, quoad maximam ambitus sui partem perstringat, & non nisi exigua in auersa à Sole facie, tenebrosa portio relinquatur, noctem & breuissimam esse crepusculorumque obscuritatem minime excedere necesse est; tum ob summam aëris ex crystallinorum montium reuerberatione illuminati claritatem, tum ob velocissimam circa axem suum proprium totius globi rotationem, tum denique ob Lunæ, eum ex aduersa parte vicario Solis munere illustrantis propinquitatem & magnitudinem, ita ut sub huius globi perpetuus subinde dies sine nocte Sole etiam in oppositis signis constituto appareat. *Theodidactus*. Lunam video multò solito maiorem & instar rotæ ingentis fulgentem, video quoque omnes terrestrium partium eminentias; mariumque distinctiones multò luculentius, quam ex terra eas olim intuebar. *Cosmiel*, rationem huius hanc esse scias, quod Veneris hoc tempore, uti & Lunæ globus in remotissimis à terra terminis reperiuntur, atque adeo vicinitatem circa aphelia loca maximam adinuicem, quam habere possunt, adepti sint; unde consequenter grandiores eos videri necesse est; Venus itaque & Luna in apogæis suis consti-

Lunæ ex
Veneris visæ
quantitas.Lunæ ex Ve-
neris aspectus.

tuta, dum sibi in oppositis circuli partibus occurrunt, necessario globos maiores exhibent, præsertim vbi binorum circulorum apogæa proximè se contingunt. Hanc eandem quoque ob causam tam prægrandem globum Mercurij cernis. *Theodid.* Sed rogo te compar mi, quid sibi vult stella illa prægrandes quidem, sed subsusculas phases suas in Lunæ morem exhibens. *Cosmiel*, illa est patria tua, globus ille terrenus, hominum habitaculum. *Theodid.* sed quid hoc? oriri, culminari, & occidere eam video, iam video veram esse sententiam eorum, qui eam in circulos suos agitari existimant. *Cosmiel*, multum falleris fili mi, stat illa mole sua & inter omnia mundana corpora vnica est motus expers; quod tamen eam moueri putes, visus est fallacia, siquidem tu vna cum globo, cui insistis tum in circulo suo annuo, tum circa proprium axem rotato moueris, non illa, vti suprâ audisti. *Theodidaetus*, abundè percepi, quæ sapienter eloqueris, sed quid sibi varietas lucis, iam plenæ, modò dimidiæ, nunc aliâ & aliâ formâ comparantis in terreno globo? *Cosmiel.* Nouisti ex Optica, omne corpus opacum hanc sibi proprietatem annexam habere, vt ab alio lucido corpore illuminatum facies exhibeat sub ea ratione, sub qua oculus humanus eam comprehendere potest alio & alio situ constitutus, vt proinde eadem sit ratio hic, quæ in phasium lunarium phænomenis menstruis. *Theod.* rectè dixisti, Veneris enim globum, in quo constituti sumus, ex terra Optici tubi subsidio easdem
pha-

Terræ ex Veneris aspectus.

Phases globi terrestris.

Solis ex Ve-
nere aspectus.

Insula Vene-
ris pulcherrima.

Apparitio
Angelorum
Veneris globi
praesidentium.

phasium passiones me conspexisse memini. Sed ô Cosmiel, nouum portentum! *Cosmiel*, quodnam illud. *Theodid.* ô miranda! Solem intueor veluti ingentem quendam Oceanum, veluti cacabum liquefacto cupro vndantem. *Cosmiel*, sustine, sustine parumper fili mi, & paulò post propius intueberis Omnipotentis Dei magnalia; modò quæ huius globi propria sunt lustremus; *Theod.* vix hæc effatus fuerat, cum ecce me vehementi impetu in Insulam quandam Oceani Veneris constituit tanta pulchritudine conspicuam; vt in rebus humanis nihil sibi homines simile imaginari posse facile mihi persuadeam; odor huius Insulæ suprâ omnia musci & ambrae suffimenta, arbores non quales nostræ, sed ex pretiosorum lapidum efflorescentijs excreuisse videbantur, innumera colorum varietate imbutæ, qui quidem color non realiter illis inerat, sed ex reflexione refractioneque Solis in angulosa illa cristallina atque adeò diaphanæ materiæ longè latèque exporrecta fœtura causabatur; pavementum lucidissima materia stratum videbatur, aureum dixisses Soli expositum peripetasma; aura liquida, blanda & mirè temperata; O *Cosmiel*, *Cosmiel*, quàm magna & mirabilia video, & experior; *Cosmiel*, paulò post maiora videbis; *Theodid.* vix dixerat, cum ecce ex cristallino monte erumpit, nescio quis iuuenum pulcherrimorum chorus, gratia vultus eorum verbis describi vix potest; volitabat circa humeros aurea cæsaries, oculi faciesque gratia & decore plena, vestimenta
tam

tam affabrè concinnata, vt nihil pulchriùs gratiosius-
 que me vidisse meminerim, non ex auro, non ex se-
 rico, aut lana, sed cristallina videbantur, in quibus
 refracta lux miram præbebat de se inuisorum huc-
 usque colorum varietatem; manibus tenebant &
 cymbala & cytharas, canistra plena rosis & lilijs, ple-
 na hyacinthis & narcissis; tam inusitato spectaculo
 attonitus in hæc verba prorupi. O Cosmiel, cordis
 mei solamen, quid sibi vult tanta iuuenum pulcher-
 rimum pompa? quid sibi insolens illa gratia &
 pulchritudo? quid inexperta florum, ambrae, & musci
 suaueolentia? Tu sanè ante dixisti, nullos in munda-
 nis globis homines degere posse, præterquam in ter-
 reno proprio hominum habitaculo; quomodo ita-
 que iam nobis sese non homines tantum, sed homi-
 nes tantæ gratiæ, tantæ pulchritudinis, tanti deco-
 ris cuiusmodi similes non me vidisse memini, obue-
 niunt? Explica rogo mysterium, expone arcanæ ve-
 ritatis Sacramentum. *Cosmiel*, faciam libenti, quod
 iubes, animo. Hi, quos vides speciosos iuuenes, non
 homines sed angeli sunt, ex eorum numero, quos
 diuina prouidentia huius mundani globi ministerio
 præfecit; hi iuxta sibi ab Authore naturæ præscrip-
 tas leges, globum hunc per immensa ætherei expansi
 spatia voluunt, hi circa proprium axem eundem in
 fines à natura naturante intentos agitant, hi influxi-
 uam globi virtutem in circumfusam globorum con-
 geries reciproca communicatione in se mutuo
 agentium deriuant, adeoque omnia totius globi con-

Habitus
 symbolicae
 Angelorum

N

ser-

seruationi necessaria studiosè administrant, vt mundum potius perire necesse sit, quàm vt illi ab operationum suarum perennitate deficiant. *Theodid*: sed cur sub tam gratioso & incredibili decoris habitu sese produnt? *Cosmiel*, hoc in tui potissimum gratiam factum est, vt per externam & symbolicam assumptorum corporum formam, naturam, proprietatem, & affectionem internam tum Angelorum, tum ipsius globi, cui præsumt, discas. Globum enim hunc, quem vides, minimè otiosum, aut sine suo destitutum existima, quin potius ijs eum virtutibus à summa Dei Opificis sapientia instructum esse scias, vt id in terreno corpore efficiat, quod præsidet Angeli per corpoream tibi formam exhibent: tu qui hieroglyphico & ænigmatico dicendi genere delectaris, facile quid velim, intelliges. Globus hic gratiæ & decoris est, quem præsidet pulcherrimo, & splendidissimo corporis, vestimentorumque habitu exprimunt; odor, quem percipis insolentis prorsus suaueolentiæ, vti, & cornucopiæ canistraque omni pulcherrimorum florum fructuumque genere conferta, effectus notant, quos in terreno Mundo globus operatur. *Theodid*: O mira! sed rogo te compar mi sapientissime, cum terrenus globus ex hoc globo visus, non nisi stellulæ corpus exprimat, quomodo ergo virtutem hanc cosmeticam seu decorificam deriuat rebusque communicat? cum in terreno globo paucos homines pulchros videamus, præter innumeros manecos, turpes, deformes & omnibus defectibus obnoxios;

Vis influxi-
ua Veneris
quænam.

Effectus
Veneris.

iter in globum Veneris. 99

noxios; & præter flores & fructus suauissimos, innumeros alios hispidos, turpes, inspidos, acerbos, inodoros. *Cosmiel*, ne mireris, vis enim globi, qua gratiam & decorem in inferiora influit, agit quidem quantum potest, sed prærequirit tamen capacitatem subiectæ materiæ, vel vt philosophi loquuntur, dispositionem in subiecto præuiam, vt suam virtutem exercere possit; vbiunque itaque inuenerit materiem ritè dispositam, corpusque, (siue id ex animalium, siue ex vegetabilium, siue denique ex mineralium œconomia fuerit) virtuti recipiendæ proportionatum, ibi gratiam & decorem necessariò influit; reliqua verò ob naturæ & propriæ complexionis indispositionem, vti dictæ virtutis incapacia sunt, itaque quoque dictæ gratiæ, & decoris, odorisque expertes manent. Hoc pacto, Lunaris globus tumefactiuâ quâdam virtute pollet, quam in terrenis corporibus eius virtutis capacibus, non in alijs imprimis; Pariratione Soli specifica sua virtute, alia quidem terrena corpora siccatur, alia liquefacit, emollit alia, alia indurat, quædam disgregat, nonnulla pro ratione subiectæ materiæ congregat; habentque vti postea videbis singuli mundani globi huiusmodi specificas virtutes sibi solis, non alijs, peculiare, quibus in Mundi conseruationem harmonicamque rerum omnium vnionem conspirant; *Theodid*: sed reueramur ad Angelos nostros, quorum forma mirum in modum me tenet: dic mihi sodes, suntne hi verè & propriè Angeli, vel sunt mixtæ naturæ? *Cosmiel*,

Quomodo
Veneris glo-
bus gratiam
& decorem
influat.

De Angelis
Veneris glo-
bo præsidibus.

sunt veri spiritus omni materialis miscellæ conditione expertes; sunt spiritus beatissimi semper & sine vlla intermissione summi & diuini Regis conspectu fruentes; sunt intelligentiæ purissimæ semper in actu, Deo ad nutum obtemperantes, sunt denique administratorij spiritus, ad eorum, qui hæreditatem capiunt salutis, ministerium destinati; quod verò sub tali, aut tali forma compareant, id per accidens est, cum nullus mortalis viuens Angelum sub naturali sua forma videre possit; comparent igitur accommodando sese ad sensus & phantasmata hominibus ipsis congrua, neque virtutes eorum nisi sub speciebus hominum intellectui proportionatis, & per symbolicas quasdam rerum sensibilibus similitudines manifestare solent. *Theodid:* sed rogo te, dic, quomodo aut quibus modis virtutem illam globi Venerei cosmeticam in inferiora deriuare solent? *Cosmiel.* Cum virtus huic globo inexistens, qua pulchra & decora redduntur inferioris Mundi corpora, peculiaris sit, hominesque eâ imbuti gratiosi, delicati, ornatus & musicæ studiosi, pulchritudinis & ornatus insignes amatores euadant, non in Angelis, sed verè & realiter ipsi insit globo, in alijs quidem & alijs partibus nunc remissior, nunc intensior; Angelorum officium est, per motum globi tum in circulo suo, tum circa axem ita attemperare, vt inde longè latèque diffusa globi vis, tandem effectum suum consequatur, & nè semper eadem globi facies telluri obuenteretur, illam virtute quâdam

Quomodo
virtutem
globorum
administrent
Angeli.

ineffabili, nunc in apogæi locum remouent, iam in apogæum detrudunt, modò ad latera sui excentrici detorquent; vnde fit, vt ex diuersa lucis participatione, diuersimodi effectus in infernis corporibus pro diuersa radiorum directione, obliuatione, normalitate, obtusitate producantur, quod & in Lunari globo luculenter patuit; hoc enim pacto globi vis mirum in modum attéperatur, & ne excessus virium vehementia sua inferioribus officiat, aut earundem diminutione illa iuxta præscriptas à diuina sapientia leges deficiat, hunc excessum lucis diminutione refarcit & instaurat; Sed iam tempus est vt vltimus nostrum promoueamus iter. *Theodid*: quæso mi *Cosmiel*, antequam hoc fiat, permittas velim, vt frustum quoddam in tam pulchri globi testimonium terrigenis comprobandum mecum deportem. *Cosmiel*, iam dixi tibi fili mi, partes nullibi consistere posse, nisi in toto cuius partes sunt, id est, in hoc appropriato illis globo, vnde pars in tellurem ablata vel insito sibi appetitu in suum remearet globum, vel in terrestrium corporum naturam degeneraret; frustra itaque contra ordinem à natura præscriptum laborares. *Theodid*: Ex verbis tuis apertè colligo, cælestium globorum materiam specie & essentia à terreni Mundi materia differre. *Cosmiel*, minimè gentium; nam vt iam sæpè audisti, omnia huius Mundi corpora ab origine Mundi ex immenso illo elementari confusionis chao educta fuisse, vnde singula vt in diuersas Mundi stationes deducta fuerunt, ita ibi

Curiositas
Theodidacti

Materia cælestis non differe essentialiter à terrena.

ma-

manent, tametsi ob naturalem illorum in Vniuerso
 firum & positum ita alterata, vt maximam vnus
 ab altero globo differentiam, tum ex vicini Solis
 efficacia, reliquorumque globorum influxu sortita
 sint; siquidem quidquid tum in hoc, tum in alijs glo-
 bis sensibus obtruditur, ex elementis compositum
 vides; Est hic aër globo huic proprius, est aqua, sed
 ea proprietate imbuta, vt non alterius globi, sed
 huius proprium sit elementum; datur ignis, vt luci-
 da globi natura luculenter demonstrat; datur terra,
 sine qua pedibus huic globo insistere non posses,
 datur centrum horum elementorum, sed suo globo
 proprium; vides hic frustum lapidis mox ac in altum
 proiectum fuerit, mox terram suam non secus ac ter-
 renum lapidem suum centrum, repetere; sentisne
 gravitatem huius lapidis? *Theodid*: sentio. *Cosmiel*,
 videsne vapores ex vitreo elemento exurgentes?
Theodid: video. *Cosmiel*, sentisne calorem? *Theodid*.
 sentio & quidem, nisi tu me potenti dextra tua ful-
 cires, non ferendum. *Cosmiel*, sicuti itaque in terreno
 globo quatuor elementa illius fini congrua sunt,
 ita & in hoc globo; & sicut nonnulla ibidem cor-
 pora graua, nonnulla leuia sunt, ita etiam hic; sed
 suo modò & sicuti ibidem calorem frigus, & frigus
 calor alternis vicibus excipit, ita & hic, sed condi-
 tione huic globo propria; vt enim in Soli exposita
 huius globi facie calor à Solis in opacum corpus
 reflexione intenditur, ita in auersa à Sole facie suc-
 cedente frigore calor necessariò remittitur; nequa-
 quam

Qualitates
 elementares
 primæ & se-
 cundæ insunt
 globo Vene-
 ris.

quam ergo , quemadmodum nonnulli Philosophi nullâ experiētiâ fulci sentiunt , materiæ horum globorum specie & essentia à terrena , sed proprietatibus tantum & accidentibus , prout singulorum globorum natura requirit , differunt ; neque quinta quædam essentia dici potest , cum hoc simplicissimum quoddam nullis qualitatibus elementaribus , nulla certa forma affectum corpus necessariò foret , quod omninò experiētiæ repugnat ; certum enim est , omnes & singulos globos suas particulares & específicas facultates habere , qualitatibus quoque alteratiuis constare , cum sine his aliæ in inferiora influendo , intentos à natura effectus consequi non possint. *Theod.* Verè adeò mentem meam eloquio tuo conuicisti , vt aliud quàm quod tu sapienter loqueris , credere non queam ; *Cosmiel* , agedum Theodidacte , tempus est , vt gradum ad altiora contemplanda acceleremus : *Theod.* Quo factò , in momento me obreptum per vastissimum ætherei expansi spatium transtulit.

Itineris exstatici
CAPVT III.

*De itinere ex globo Veneris in globum
Mercurij.*

Veneris &
Mercurij
aspectus ex
intermedio
spatio.

Theodidacti
deliquium.

THEODIDACTVS. O mi Cosmiel, quam mira in hac ætherei Oceani vastitate, rerum spectacula comperio! quid rogo sunt illæ binæ rotæ igneæ, quas aquaticas molendinorum nostratium rotas ambitu æquare video. *Cosmiel*; vna earum est Veneris globus quem reliquimus; altera ad quem tendimus Mercurij globus est; æquales tibi videntur, quia in medio ferè inter vtrumque intercapedinis spatio constituti sumus, vnde & maiores ob vtriusque vicinitatem apparent; & ecce iam relicta sphaera actiuitatis globi Veneris; eam quæ Mercurij propria est, ingredimur; sentisne impetum quo ferimur? *Theodid*: sentio & miror; quæso acceleremus, vt quantocius adeo celebrem & famosum Mercurij globum propiùs intuear. *Cosmiel*, fiat. *Theodid*: ô Cosmiel, quid hoc? violentissimo ætheris circumflui motu fauces mihi perstringi sentio? *Cosmiel*. Confide fili, nil me præserte patieris imposterum. *Theod*. Et insufflatione in faciem facta ab omni me liberauit angustia; & ecce hoc impetu abreptus singulis pænè momentis sub maiori semper & maiori incremento globum Mercurij intueor, donec tandem is instar vastissimæ & orbicularis regionis suam mihi faciem

mon-

iter in globum Mercurij. 105

monstraret. *Theodid:* rogo te mi compar subside
pauillum, vt admirandam rerum faciem eminus
exactius contempler. *Cosmiel,* placet mihi laudabilis
tua curiositas; sistamus itaque gradum. *Theodid:* O
quam me & oculis & ingenio præter solitum acu-
tum reperio, siquidem totius naturæ faciem & arca-
na mysteria, quasi vno intuitu comprehendere vi-
deor; quid quæso illud? *Cosmiel,* ne mireris, Mercu-
rialis enim globi, cui vicinus es, mirificæ virtutis af-
flatu afficeris. Sed hæc paulò post tibi fusiùs expo-
nam. *Theodid:* video naturam rerum vbique sibi si-
mitem, cuncta ad eandem amissis rectitudinem fa-
bricasse; nam & præcellos in hoc Mercuriali globo
& præfulgidos montes, maria quoque & stagnan-
tium aquarum diffusiones longè latèque exporrectas
reperio. *Cosmiel,* rectè hæc notas; siquidem nullus
globus (exceptis solaribus) existit, quæ natura ex ter-
restri sicco & humido & cõsequentibus qualitatibus
calido & frigido iuxta elementaris naturæ requisi-
tionem constare non voluerit, suntque adeo globis
necessaria, vt sine illis nec consistere, nec vires suas
specificas quarum subiecta sunt, nisi sub humido
terrea constitutione exerere possint; si enim totus
globus ex humidi tantum constitueretur elemento,
maxima inde nascerentur Mundo incommoda; si-
quidem homogenea vis humidi semper vniformem
in inferioribus partibus effectum produceret, & il-
lum quidem maximè imperfectum, eo quod in vi-
treo aquarum globo Solis radius non nisi sub de-

*Theodida-
tus vim
influxiuam
Mercurij
experitur.*

Omnia cor-
pora terreo-
humido con-
stant.

terminato angulo inferiora ferire possit, subinde etiam ab ijs maximè deuiaret, vti ex opticijs experimentis patet; si verò globus terrestri tantùm massa constaret, nec vapores, (quæ sunt virtutum illius globi propriarum, similibusque rationum quas abditas habet, veluti vehicula quædam) eleuari, diffundique, nec ex consequenti, alijs Mundi corporibus communicari. *Theodid:* Vt quid itaque Magnes siccissimum cæteroquin corpus, vim suam tam efficaciter exerit? *Cosmiel.* Non est vllum corpus adeò sicum, quod non humido suo instruat, & hoc est veluti gluten quoddam radicale, quo partes partibus aptè, ne in puluerem dissoluantur, coniunguntur; & in hoc humido radicali latet tota terrestris substantiæ vis & efficacia, qua circumlita imbuunt corpora, quin & ipsi lateres tametsi fortissimo igni decocti, suum tamen humidum quoddam ad eorum substantiæ consistentiam retinent, in alijs quidem saxosis substantijs magis & minus comperitur. *Theodid:* capio omnia; *Cosmiel,* sed quid sibi vult in hoc Mercuriali globo, diuersarum sibi succedentium modò lucidarum, modò fuscarum partium varietas? *Cosmiel,* quas tantopere fulgere vides, sunt terrestres globi Mercurialis partes, quas subfusas, aqueæ globi partes sunt; & quoniam totus globus eo à natura prouida artificio constructus est, vt circa axem suum haud secus ac globus Veneris spacio sex ferè horarum agitur, mirum non est, alias & alias partes sibi succedentes spectari; an non recordaris te vel ex ipsa

ipsa tellure olim quam exquisitissimo tubo armatum huiusmodi spectra vidisse? *Theodidactus*, recorder, & quidem summa mea admiratione, utpote causæ tam insolentis effectus ignarus. *Cosmiel*, sed iam omnia illa cominus intueamur. *Theodid.* quo dicto me è vestigio in ipso globo constitutum inveni. O *Cosmiel*, quis est, qui magna & mirabilia, quorum non est numerus, verbis satis explicet? Ecce aperuisti mihi nouum mirabilium operum diuinorum theatrum; ô quam terrigenarum circa mundanorum corporum constitutionem Philosophiam hisce repugnantem video; dum nonnulli hunc globum nescio quibus crystallinis orbitis tanquam clauum rotæ infixum agitari superstitiosius existimant; iam verè nihil nos operum diuinorum, dum terreno luto infixi hæremus, penetrare; sed sola diuini Numinis beneficentia aliquousque pertingere posse luculenter cognosco; Et quidnam sibi insolitæ visionis theatrum? hic immensos ex solido veluti chrysopraso montes constructos video; hic Oceanum intueor aureo colore radiantem; hic omnia à Veneris & Lunæ globo disparatæ conditionis reperio. *Cosmiel*, attendito & alto pectore haurito præsentem sapientiæ lympham; *Theodid.* Quo factò, phialam chrysolithinam ori adhibuit, & ecce mirum quædam & exoticum saporem omnia viscera mea in momento ita corroborasse sensi, ut in nouum veluti hominem transformatus viderer; tantaque lux intellectui oborta fuit, ut mox nihil non scire visus sim.

Sistitur
Theodida-
ctus globo
Mercurij.

Stratum glo-
bi Mercurij.

Vis admiranda
globo
Mercurij.

Sed ô Cosmiel, quæ portenta hæc? ô quantam ingenij viuacitatem experior, quàm tenacem rerum omnium memoriam expone rogo myſteria. *Cosmiel*, globus hic eo à ſupremo Mundi Opifice, artificio conſtitutus eſt, eum à natura locum ſitumque adeptus, ea præterea virtute imbutus, vt in quodcunque corpus vim ſuam ſpecificam diffuderit, mirificos quosdam effectus operetur; quicquid itaque in mineralibus & vegetabilibus ſpiroſum, viuax & ingenioſa naturæ ludentis induſtria producit, quidquid in animalibus in adinueniendis aptis naturæ ſuæ conſeruandæ ſubſidijs eſt mirabile; quidquid in hominibus quoad arcanarum rerum notiçiam, artiumque & ſciẽtiarum inuentionem mirificum occurrit, id globo huius qualitati ſpecificæ originaliter acceptum ſeras; vbicunque enim ſubiectum virtutis ſuæ capax inuenerit, ibi protinus radioſa ſua influentia organa cerebri ad inuentiones rerum adaptat, cordis ſpiritum diſponit, vitalem facultatem auget, non vt Astrologi fabulantur ſub aſcendentis ſyderis horoſcopo, ſed vel à prima lucis uſura uſque ad vltimum vitæ terminum ſemper in diſpoſito ſubiecto, dummodo nullo miſcellaneo alterius ſyderis acceſſu impediatur, operatur; quin hic ipſe, cum te paulò ante tam inſolito intellectus lumine inuaſum mirabar, huius globo vim ſuam vberius tibi influentis effectus fuit. *Theodid*: noui quidem iam dudum Mercurium ex Astrologorum ſententia huiusmodi effectus in hominibus & animalibus producere; ſed

Quomodo
Mercurius
vim ingenio
conferat.

mo-

modum quo hoc præstat, nosse desiderarem. *Cosmiel;* scire debes, huius globi effectus iam ab immemorabili tempore fuisse obseruatos, & successiua quadam traditione in hæc vsque tempora ab Astrologis propagatos, sed doctrinâ tot nugis, tot anilibus deliramentis refertâ, vt nos hoc loco ea referre pudeat; Globus hic vim suam hanc specificam tota quidem substantia inditam habet, sed in nonnullis partibus maioris, in quibusdam minoris efficaciam; quando itaque partes magna virtutis huius copia pollentes rectâ feruntur in subiecta virtutis suæ capacia, insignes quoque in illis effectus producere nullum dubium est; secus fit in partibus huius globi debiliori virtute imbutis; ne verò idem semper effectus consequatur, hinc sex ferè horarum spatio globus abdito quodam naturæ consilio tum circa axem suum vertitur, tum in circulo suo partim diurno, partim annuo faciem suam vario aspectu iam recto, modò obliquo & decliui subinde nullo terræ obuertit; ex hoc enim sequitur vim radiosam non semper adæquatè influere, sed tum vel maximè cum portiones insigni vi pollentes, nunc hanc, nunc illam telluris portionem rectâ attigerint; Exemplum in magnete habes, cuius vis in polis potissimum stabulatur, in reliquis verò partibus tantò operatur remissius, quantò à polis magis recesserit. *Theodid:* rectè philosopharis, nec est quod tibi opponam; hoc vnicum mihi exponas velim, quomodò hæc facultas specifica in tellurem tam immensa intercapedine diffi-

Globus Mercurij circa axē proprium vertitur & quid hoc circuitu conferat.

diffitam agere possit? *Cosmiel*. Nouisti ex philosophia, omnia corpora certos & determinatos virium diffundendarum limites obtinere, quam actiuitatis sphæram Physici vocant, extra quam corpus sympathicum minimè, intra eam verò constitutum mox afficitur; nosse præterea debes, inscrutabilem diuinæ sapientiæ immensitatem, tali proportionem globos mundanos disposuisse, vt vnus semper intra alterius actiuitatis sphæram existeret, cum enim vnus alterius ope perpetuò indigeat, omnesque & singuli reciproca virium communicatione se foueant, necessarium prorsus fuit, vnum intra alterius actiuitatis sphæram consistere; secus enim, frustra in natura rerum positi viderentur, finesque à natura intentos nunquam attingerent; vt proinde non mireris, globum hunc Mercurialem, tametsi Terra & Venere multò minorem, virtute sua oppidò multum in telluris subiecta virtutis eius capacia posse; vti enim magnes ferrum intra sphære sue actiuitatem constitutum è vestigio mouet; ita & hic globus virtute sua in tellure sympathica sibi subiecta, mox ac proportionatum sibi situm obtinuerit, ciebit. *Theodid*: optimè, quæcunque diuina tua facundia eloqueris, capio; hoc vnum mihi expone, quomodo hæc vis subinde impediatur, aut etiam vegetior reddatur. *Cosmiel*, audisti supra, globi huius partes admodum vario & diuerso aspectu tellurem ferire, siquidem globus hic modò in circulo suo Soli iunctus, modò maxima ab eo elongatione diffitus, nunci-

eidem oppositus; quodcumque itaque Soli iunctus fuerit aut oppositus, & radij Mercuriales præpotenti virtute tumidi vnà solaribus misti, terræ quandam portionem recta ferierint, certum est, eos intensiorem in dispositis subiectis effectum sortiri; nam vitalis Solis radius iunctus Mercuriali præter spiritum & excellentem vigorem, ingenij quoque temperamentum addit; si verò Venereo radio iunctus fuerit Mercurialis, præter pulchritudinē corporis, & scientiæ iunget abundantiam, & sic de cæteris idem esto iudicium. *Theodidactus*. Ex hoc sequeretur, omnia dona naturalia Solis globorum influxibus adscribenda esse, cum tamen omnia naturalia talenta hominum, Dei dona esse, nobis constet; quid dicis ad hoc? *Cosmiel*. Vera omninò sunt, quæ mihi opponis; duplicia tamen esse scias dona, supernaturalia & naturalia; illa, vti per immediatum Dei concursum homini infunduntur, ita neutiquam à naturali cælorum influxu, aut materiali subiecti dispositione dependent: hæc verò cum à naturali corporis organorumque dispositione & temperamento dependeant; illa quoque temperamentum globorum influxibus suis ita adaptant, vt inde talis & talis effectus pro influxiux virtutis ratione necessariò consequatur; neque tamen inde sequitur, ea cælorum tantum dona esse: Nam tametsi Deus Opt: Max: omnia, sine mundano influxu, homini per solum immediatum concursum concedere, & vniuersam naturam sola voluntate gubernare & conseruare possit, sola

Diuersus
fitus Mercurij
in suo
circulo diuersimodè
influit in inferiora.

Obiectio
Theodidacti.

Deus utitur
globorum
influxibus
veluti instru-
mento quo-
dam ad Mun-
dum guber-
nandum.

Obiectio
Theodidæcti.

voluntate sua omnia in omnibus operari; nequaquam tamen id ordini naturæ consentaneum fuit; sed ne mundus otiosus, rerumque naturalium facultates sine debiti finis intentione institutæ viderentur, Deus illarum ope naturales rerum effectus producere statuit; Est enim natura rerum nil aliud, quàm ars Dei, per quam vniuersam Naturæ œconomiam administrat, singulis apta conseruationis media distribuendo; quemadmodum itaque ars non nisi in Opificis idea residet, ita effectus quoque, id est, ideatum necessario ad primum sui exemplar reuocari debet, vt ideatum ideæ suæ vndequaue respondeat. Nouit Aristoteles istiusmodi naturæ mysterium, cum dignum tanto Philosopho epiphonema protulit, *Sol & homo generat hominem*; siquidem diuina sapientia ita superiora inferioribus aptè connexuit, adeò mira subordinatione singula singulis adaptauit, vt infallibiliter inde in tali vel tali subiecto, talem vel talem effectum consequi debere, vel ab æterno præcognouerit. *Theodid*: Hinc sequeretur, hominem vel quantum vis inuitum ad affectus & passiones, virtutes & vitia, quæ ex talibus resultant globorum effectibus, sectanda, fatali cuidam necessitati subiacere. *Cosmiel*, verum id est in animalibus nullo rationis lumine pollentibus, at in hominibus intellectu & arbitrio instructis, nequaquam; posuit enim Deus Opt: Max: hominem in manu consilij sui, vt passionibus siderum, à quibus ratione organorum & corporeæ complexionis, vel
ad

iter in globum Mercurij. 113

ad bonum vel ad malum inclinatur, vel consentire vel dissentire libera prorsus electione possit; siquidem anima rationalis utpote altioris ordinis, neque naturæ subditur, neque ab extrinseco ullam necessitatem sustinet, nisi in quantum corporis, cui iungitur, dispositionibus, ad effectus naturali corporis complexioni consentaneos, non necessitatur, sed inclinatur; si itaque sidera ad effectus rationi contrarios subinde impulerint, divini tamen vultus lumine, quod anima rationalis sibi diuinitus impressum gerit, uti bonum à malo discernit, ita utrumlibet siue ad vitam siue ad mortem eligere poterit: hoc pacto gentiles quosdam, uti & Christiani nominis Philosophos, maximis naturæ donis, intellectus, consilij, fortitudinis, prudentiæ, pulchritudinis instructos legimus, quorum illi tamen ijs ad summam peccandi licentiam vsi, à fine suo, ad quem conditi erant, reciderunt; hi verò dona data ad meritorum cumulum vsurpantes finem vitæ æternæ consecuti sunt; sed de his alibi vberior dabitur dicendi materia. Quantum porrò ad modum propagandæ virtutis Mercurialis in terram, scias Theodidaæte, quod corpus Mercuriale & quodcunque aliud, ubi solaribus radijs percussus fuerit, mox vim illi naturaliter insitam calore illo intēssimo suscitatum, sese exerere per concitationem humoris, tum rarefactione, tum proprii orbis motu causatam, vel in momento virtutem suam in terram deriuare; scias enim velim, huiusmodi propagationem non successiuam sed momentaneam esse,

Astra non
necessitant
sed inclinant.

Quomodo
virtus in-
fluxus agat
in inferiora.

Comparatio.

An aliæ qualitates globo Mercurij insint.

& æquo passu cum luce procedere: Sicuti itaque lumen Solis in momento superficiem terræ illuminat, ita vis influxiua eam partem, quam radiosa sua actione ferit, in momento mouet, & ad effectus appropriatos instimulat; & quamuis aliorum corporum radijs diuersa vi imbutis misceatur, minimè tamen confunduntur, sed vnaquæque id quod à natura sibi præordinatum est, exequitur; Exemplum habes in microcosmi vitalibus membris, vbi vnumquodque ex nutrimento trahit illud, quod naturæ suæ quæ conseruandæ, quæ propagandæ magis necessarium est; & quemadmodum magnes non mouet nisi id, quod ipsi sympathicum est, videlicet ferrum, ita Mercurialis hic globus solum id, in quod ex vi potestatis suæ plurimum potest, mouet, disponit, habilitat aptumque ad effectus à natura intentos reddit. *Theodid:* Suntne aliæ præter specificam hanc qualitatem in globo Mercuriali proprietates? video enim omnes inferiorum rerum effectus à Peripateticis soli luci adscribi. *Cosmiel,* sunt præter specificas qualitates & primæ, & secundæ, quæ vti elementares sunt, ita elementa huius globi necessariò consequuntur; habet enim hic globus suum frigus, suum calorem, grauitatem, & leuitatem suam, suam siccitatem, humiditatem, rarefactionem, condensationem suo modo; dixi suo modo, quia illa à terreni globi elementis, qualitibusque consequentibus differunt non quidem essentiali sed accidentali differentia, tantò enim à terrenis qualitibus & elementis tem-

pe-

periem sortita sunt differentiorem, quantò differentiorem in Mundo à terra locum situmque obtinuerunt; Luce verò sola in inferiora influere corpora, ideo falsissimum esse scias, si enim lux præter lumen & calorem nihil aliud in Mundum influit, eundem semper in inferioribus lucis effectum provenire necessum foret, quod tamen experientiæ repugnat; facultate itaque lucis reliquæ vires veluti vehiculo quodam in inferiora delatæ, ibidem corpora pro virtutis influxæ ratione alterant, vti supra quoque dictum fuit. *Theodid*: rogo te Magister fidelis & sapiens, vt vnum adhuc mihi scrupulosius philosophanti dubium ex animo eximas; cùm globi huius vis tantum in hominis animum possit; cur Natura & naturæ Opifex Deus, homines in hoc globo non posuit? æquum enim videbatur, vt ibi homines collocarentur, vbi vis in rationalem hominis portionem maximè dominabatur. *Cosmiel*, non sequitur ex hoc tuo discursu bona illatio, ignis sub proportionata distantia calefacit, humores superfluos siccatur, pituitosum humorem dissolvit, spiritus excitat, verbo in omnibus homines benè afficit; non tamen inde sequitur, homines in ipso igne habitare posse; idem de aqua & aëre iudicium esto; eum aliud sit, qualitas benè afficiens, aliud corpus qualitatem benè afficientem diffundens; Globus itaque Mercurialis, tametsi virtute sua hominum corpora benè afficiat, fieri tamen nulla ratione potest, vt homines sustineat ijs, qui in terreno sunt Mundo, similes; neque enim

Non sola
luce agant
in inferna
globi Munda-
dani.

Cur natura
in globo
Mercurij
homines non
posuerit.

aër , & lympha Mercurialis humanæ vitæ trahendæ proportionata sunt ; neque hoc in globo quicquam herbarum, fructuum , animaliumque, quo vita humana sustentari queat, excrescere potest; si tamen per diuinam potentiam homines hic positi fuissent, illi sanè naturam prorsus à terrigenis diuersam disparatamque sortiti fuissent , talem videlicet , qualem globi naturalis constitutio iure suo postulasset. *Theodid*: His dictis ecce ex summo æthere in campum, vbi consistebamus , nescio quid alatum deuolui video , quod sub virili forma tandem nobis sese stitit; caput radiosa corona condecorabatur , vultus ipsam sapientiam spirare videbatur ; barba sub aureo decore suauiter splendebat , quæ humeris pedibusque assuta gerebat alarum remigia, mirificum spectaculum de se præbebant ; manu sinistra Syringam septemplici fistularum ordine mirè concinnam , dextrâ caduceum gestabat miris modis effigiatum ; totum corpus innumeris fimbriarum cirris distinctum , quæ à leni aura ventilatæ miram oculis animoque voluptatem ingerebant. O *Cosmiel*, quid insolitum hoc ostentum ? quid varius cœlestis huius hominis ornatus ? oppidò nosse aueo. *Cosmiel*, hæc vna ex illarum intelligentiarum numero est, quæ globo huic Hermetico præsidet ; sistit autem illa se tibi tam insolenti apparatu, vt ex symbolis corporeæ similitudinis typo expressis, interiorem tum intelligentiæ, tum globi huius naturam & abditas proprietates addiscas ; radiosa corona capiti imposita , summam

in-

Descriptio
Angeli Mercurialis.

Apparitio
præsidum.

intelligentiæ, quâ pollet, facultatem, quamque huius ministerio globi capacibus subiectis influit, indicat; barba virilem animum, quo summo conatu in inaccessa diuinæ sapientiæ arcana fertur; alarum remigia mentis omnia penetrantem pernicitatem; syringa mundani ordinis harmoniam, quam continuo mentis æstu contemplatur; caduceum in omnia naturæ penetralia dominium; fimbriarum varietas, particularium rerum admirandas virtutes, in quibus inuestigandis Hermeticorum hominum labor & industria potissimum versatur, signat; atque in tales euadunt, qui beata sua sorte huius globi virtutibus præsidium intelligentiarum ministerio participes fiunt. His dictis in tenues se auras, atque vnâ animum meum incredibili quadam dulcedine delibutum proripuit. *Theodid*: An non plures hoc in globo intelligentiæ commorantur? *Cosmiel*, plurimæ, quarum quidem diuersas munerum rationes, quamdiu hac mortali carne vestiris comprehendere non poteris, mox autem vbi terrena sarcina liber euaseris, eas in Archetypo illò supramundano clara visione intueberis. *Theodid*: sed quid in hoc globo operentur, nosse velim. *Cosmiel*, globum in orbe suo, iuxta leges ab Authore naturæ præscriptas & ob fines ijs solis cognitos mouent; ab harum enim directione vniuersitatis rerum dependet conseruatio. *Theodid*: Quid verò mi *Cosmiel* tu de illorum sentis opinione, qui globos propriâ formâ in gyros suos agitari argumentis haud improbabilibus ostendunt? *Cosmiel*,
di-

Officium
Angelorum
huius globi
præsidium.

An globi
caelestes pro-
pria forma
moucantur?

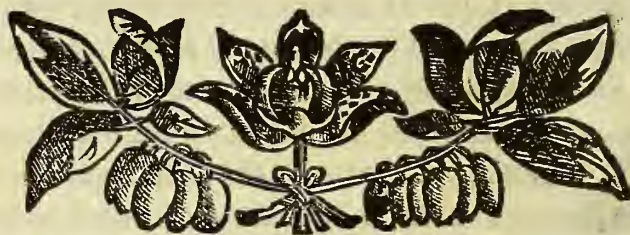
dico, id non prorsus à ratione dissonum esse ; posset enim diuinæ potentiae altitudo , talem globo vim motricem indere , quæ motus omninò differentes complicitet; veriùs tamen asserueris , si eos ab intelligentijs iuxta ideam , quam perpetuo in supramundano Archetypo specularunt , moueri dixeris ; Est enim intelligentiæ proprium, in certos fines operationes suas dirigere , & tum in vniuersi conseruationem, tum in terræ bonum , cuius gratia omnia condita sunt, conspirare, quod tamen de corpore exanimi, cuiusmodi globi sunt, dici vix potest, tot ac tam multiplici motuum disparatorum diuersitate implicato ; si enim motus globorum ex propriæ formæ incitamento fieret, certè otiosum foret intelligentiarum præsidium , otiosa & sine fine earundem operatio, quod diuinæ prouidentiae, imò ipsis sacramentorum literarum oraculis repugnaret ; An non legisti in Iob , *coram illo curuantur , qui portant orbem ?* vbi rectè sacri commentatores Angelos cælorum præfides & motores intelligunt ; si enim singulis hominibus ipso Christo æternæ sapientiæ Magistro testante , si vrbibus, regionibus, vti in Daniele legitur , singulisque rerum naturalium speciebus ad eas contra inimicam & aduersam vim defendendas, præfides ac custodes Angelos diuina prouidentia attribuit ; Anne congruum putabis maximis & præcipuis totius Vniuersi globis , à quibus omnis inferiorum rerum status vnicè dependet, præfidentes motores negare? minimè gentium. Sed nimium forsan discursum

sum meum circa materiam in vltimum missum referuatam extendi ; quare ad propositum nobis globum reuertamur. *Theodid*: omnia benè cepi, & orthodoxæ sententiæ omninò congrua video omnia ; sed ô Cosmiel, noctem in hoc globo nullam inuenio, sed subinde obscuritatem quandam ; quæ tamen nox aut tenebræ dici nulla ratione potest. *Cosmiel*, hoc ex magna globi ad Solem & Venerem vicinitate contingit, quod enim ex aduersa Solis facie non illustratur à Sole, id à vicina Venere suppletur, reflexo à Sole lumine, potissimum cum Mercurius Solem inter & Lunam constitutus fuerit. Contrà tamen cum Venus Solem inter & Mercurium constituta fuerit, eo casu non exiguam ex aduersa parte obscuritatem incurrit globus hic, quæ tamen ob vicinæ Lunæ reflexam lucem non parum temperatur, ita vt nox huius globi nunquam crepusculorum terrestrium obscuritate inferior sit ; sed vt & hæc experimento didicisse dicere possis, eo te situ ponam, quo dicta vera fuisse comprobare possis ; *Theodid*. Et ecce in auersa Mercurialis globi facie mox me constitutum reperio. *Cosmiel*, eleua oculos tuos & considera cœli vultum. *Theodid* : ô quanta video hæcenus mihi incognita, quantam cœli metamorphosin ! quid sibi rubicundus ille mons ? quid noui illi planetæ, vastissimi & pulcherrimi globi peridromi ? quid mirificus ille plumbei orbis aspectus ? quid fixarum innumerarum apparitiones ? *Cosmiel*. Rubicundus ille mons Martis globus est ; globus verò ambitioso famulatu-

Nox in globo
Mercurij
qualis.

Aspectus ex
aduersa globi
Mercurij
parte.

superbiens, Iuppiter est cum aëclis suis; plumbea verò rota Saturnus est; & quoniam altius à terra ascendisti, ita faciei quoque firmamenti propinquior factus multa hucusque terrenum Mundum latentia sidera conspicias. *Theodid*: ô quanto compleor tanta prodigia videndi desiderio! *Cosmiel*, sustine parumper, & omnem tibi ostendam operum diuinorum magnitudinem. *Theodid*: O *Cosmiel*, quid sibi vult vndosum illud ignium mare, quod ex Mercurialis globi horizonte emergit? *Cosmiel*, is Solaris globus est. *Theodid*: ô quàm eximium corpus, quàm admirabile vas, verè opus Excelsi; quæso discedamus protinus, vt tam inauditi operis portenta propiùs contempler. *Cosmiel*, fiat vt petisti. *Theodid*. Quo dicto, in sublimia Mundorum habitacula abreptus, quæ viderim, sequens caput fulissimè aperiet.

CAPVT V.

*De itinere ex globo Mercurij in Solem, & de
mirabili Solis structura.*

COSMIEL. Agedum Theodidaete, accingamus nos tandem ad iter illud nullis humanis vestigijs tritum, iter formidandis spectaculis refertum; siquidem iam tempus est, ut mirabilium operum diuinorum magnitudinem propius intuearis; quod dudum tibi pollicitus sum, omnibus numeris complebo, ut videlicet in occulta diuinæ sapientiæ gazophylacia introducaris, eaque quæ hætenus neque vidisti, neque intellectu comprehendisti, cominus conspicias: tu interim alto omnia pectore conde, ac Mundo quæ obstupescenda videris, communica, ut inscrutabili diuinæ sapientiæ altitudine ac immensitate cognita, Solus ille glorificetur, qui est *mirabilis in operibus suis, laudabilis & gloriosus in secula.* Theodid: O Cosmiel minister Dei excelsi festina rogo, adiuua me, *Cosmiel.* Quid pateris Theodidaete. *Theodid.* intolerabili æstus vehementia pænè suffocor, nimio lucis fulgore excæcor, ni tu mihi succurreris, de me actum est. *Cosmiel,* ne dubites filii mi, nil ab infesto tibi æstu impostero patieris, neque oculorum tuorum lumen obscurabitur, hæc tibi contingunt, ut vel ad primum solaris globi intuitum virtutis ibidem latentis inæstimabilem experiaris

Theodidaeti
deliquium.

Q

magni-

Antidotum
Theodidacti
datur contra
æstum Solis.

Miræ in Sole
apparentiæ.

magnitudinem & efficaciam; *Theodid.* Quo facto, nescio qua corporis parte promptum vasculum cœlesti rore plenum, effudit super caput meum, qui in vniuersi corporis substantiam deriuatus tanto me odore, tanto refrigerio, tanto denique virium robore confortauit, vt ex inde ab omni æstus incendio, ab omni fulgoris vehementia liber & immunis extiterim. O summe cœlestium rerum arbiter; ô quanta Mundo incognita video! quam miram rerum faciem! quantâ rerum metamorphosin! *Cosmiel*, quid vides? Mundum igneum, innumeros flammarum lucidissimarum globos eructantem video; quid nubes illæ immensæ, quibus alijs & alijs sibi inuicem succedentibus immensum hunc globum vestitum video? quid lux illa intensissima & inexhausta? quid tenebræ mixtæ luci? estne possibile Solem illum, quem nos terrigenæ tanto splendore, tam incredibili fulgore radiantem conspiciamus, tot ac tantas varietates subire posse? O mi Iesu fons lucis æternæ, illumina oculos meos, vt tanti portenti veritatem cognoscam; tu qui verbo virtutis tuæ constituisti omnia, irradia animam meam, vt te in magnitudine operum tuorum cognitum laudem & glorificem, qui omnia in omnibus operaris; deficit enim anima mea præincomprehensibili mirabilium tuorum excellentia. *Cosmiel*, perge agedum fili mi, maiora semper & maiora videbis. *Theodid*: sed ô mi *Cosmiel*, tabescit anima mea præ timore; nescio quid faciam; fierine potest, vt tu me sine damno aut læsione

vlla

vlla in tot ignium flammaramque globos, in hunc
 immensum feruore ebullientem Oceanum immer-
 gas? sed & quis est mortalis homo, qui tam inten-
 tam vehementem & lucem & colorem sustineat?
Cosmiel, confide fili, iam cœlestis roris antidoto à me
 munitus, nec flammaram ebullientium ardorem, nec
 lucis vehementiam timebis; *Theodid.* & ecce in mo-
 mento in solari illo, tot votis desiderato globo tan-
 dem me constitutum inueni; sed ô quàm mirificum,
 quàm insolitum, quàm inuisum, rerum æstimatione
 humana maiorum, sese oculis meis sese exhibet thea-
 trum? dicerem sanè si possem, explicarem singula si
 verba sufficerent, sed vti omnia suprâ humanum
 conceptum sunt, ita omnem imaginationis vim lon-
 gè superant, atque adè omni me fandi licentia de-
 stituunt; cùm nulla res terrena verè & propriè huic
 comparari iure possit. O verè vas admirabile, ô verè
 opus excelsi. *Cosmiel.* Quisnam animum tuum tam in-
 solitus stupor vel ad primum huius globi introitum
 inuasit, cùm tamen nec millesimam huius globi par-
 tem videris; vides hanc asbestinam nauiculam com-
 moditati tuæ præparatam? *Theodid:* video, sed pu-
 tasne tam immenso huius ebullientis Oceani fer-
 uori, tam imbecillè & infirmam scaphulam resistere
 posse? *Cosmiel*, agedum ingredi magno animo, est
 enim hæc ex ipsa Solari rupe excisa, & à me in hanc
 formam adaptata, quæ cùm ex incombustibili mate-
 ria constructa sit, non est quod eius timeas conflagrationem; agedum magno animo sis, ego & nauta &

Globo Solari
 sistitur Theo-
 didactus.

Nauicula
 asbestina ve-
 hitur Theo-
 didactus.

dux tuus ero, me præside ab omni flammæ impetu tutus eris; quo dicto asbestinos remos agitavit, & Euro velociore impetu igneum sulcauimus Oceanum. *Theodid: O Deus meus & pars mea Deus in æternum*; quis lingua tam facundus est, quis tanta dicendi facultate pollet, ut incomprehensibilem operum tuorum magnitudinem exprimat? stupor enim & exstasis circumdedit me, nec concipere vlla ratione possum tam inuisas rerum formas, tam inaudita humanis auribus portenta. Oceanus totus liquore igneo agitabatur; ignis multum erat ab elementari igne diuersus; primò enim lucidissimus erat, ita ut non putem fieri potuisse, ut oculus humanus nisi diuina potentia roboratus eum ferre potuisset. Secundò liquidus videbatur, cui nihil in terrenis rebus simile me vidisse memini, si quis vnquam æris aut ferri in capacissimis fornacibus lucè ebullitionemque contuitus fuerit, aut fulminis vehementiam viderit, is aliquo modo sibi huius ignei Oceani fulgorem imaginari poterit. Tertiò ignis flammæ fuliginosas more igni nostro solito non exhalabat, sed fumos quosdam lucidissimos, qui in aëre solari condensati nubium instar totum cœli aspectum ab oculis intuentium adimebant; Oceanus quoque tam horrendas subinde voragines ex summa rapiditate aperiebat, ut sine horrore & exanimatione nullum Terrigenum eas intueri posse existimem; iam occulta ebullientis naturæ vi urgente Oceanus fluctus suos igneos ad instar montium in tantam effe-

Structura Solaris globi.

efferebat altitudinem, ut humana mens maiori admiratione dignius quidpiam concipere vix possit.

Theodid: O Cosmiel animæ meæ illuminator; quis rogo vastitatem & immensam huius globi molem aut animo concipiat, aut verbis explicet? *Cosmiel*.

Nō sine causa illud ab Ecclesiastico, cuius verba ante protulisti, *vas admirabile, opus excelsi* dictum puta; fac enim hunc globum humano vestigio peruiū esse, tantam tamen eius vastitatem esse scias, ut si singulis diebus decem horariorum leucarum iter conficeres, spatio nouendecim annorum quoad circumferentiam neutiquam id absolueres; atque adeo tota huius globi proportio ad telluris globum se habet ut

1000. ad 1. *Theodid*: verè vas admirabile, verè opus excelsi, non nisi omnipotentis Dei dextra fundatum; iam video meliori ratione indigenti non potuisse, quàm nomine vasis admirabilis, in quo fluctuantis naturæ feruorem & ebullitionem ita coercuit diuina potentia, ut extra à Deo sibi præscriptos terminos transire non liceat. Sed ô Cosmiel, quidnam hoc? nebulam ingredi videmur; *Cosmiel*, hi sunt æstuantis Oceani Solaris vapores; quos tu in terris constitutus dum solita curiositate tubo optico Solem explorabas, maculas existimabas; quarum tibi rationem postea amplè expositurus sum; primò enim tibi huius globi portenta & prodigia ostendam, ut deinde solidius de singulorum rationibus à me informari possis. *Theodid*: placet; me enim totum quantum sum tuæ directioni humili mentis obsequio

Magnitudo
corporis
Solaris.

Maculam
Solaris globi
ingreditur
Theodid-
æstus.

Ex qua materia
solida
pars globi.

quo submitto; sed quid rogo Cosmiel, nescio quid illud, quod mirum in modum lucidum ex incensi Oceani profunditate protuberare video? *Cosmiel*, illud solida globi huius Solaris portio est cuiusmodi innumeras in hoc æstuantissimo Solis Oceano veluti insulas quasdam & terrestri & Lunari Oceano impositas comperies. *Theodid*: quæso tam inuisum naturæ portentum proprius intueamur; vix dixeram, cum ecce in solida Solis regione me constitutum reperi; sed ô quis mihi verba suggerat, ut tam inauditam naturæ speciem congruè describam; hic montes, hic planitiem multò à reliqua globorum natura differentē specto: O quāto stupore inuadebar, dum aurum solare purum, obrizum, splendidissimum & terreno nullo modo comparandum pedibus meis calcabam, montesque aureos innumerabiles, & Oceanum auro liquefacto æstuantem contemplabar? Non hic terra pulueribus obsita, non scopuli & montes arboribus, herbis, graminibusque vestita, sed saxæ moles erant adedò illustres, quàm illustrem terrigenæ Solis faciem è telluris centro intueri solent, aurum limpidissimum & fulgidissimum referentem; sed deficiunt verba, quibus tam insolitum spectrum aptè describam; hoc vnicum dico, si vel vnicum ex huiusmodi fragmentis in terram diuina virtute deportaretur, illud innata sibi luce noctem mox in diem conuersurum esse; & quæcunque lucem concreatam habent corpora terrena, comparatione huius nihil esse; cuius vel vna particula omnes terreni Mundi diuitias pretio

Paradoxum.

tiò longè superaret. Sed ó mi Cosmiel, quàm inaudita mihi exhibes spectacula ; suntne omnes solidæ huius globi partes eiusdem rationis ? *Cosmiel*, sunt equidem quoad substantiam, partes enim totius sequuntur naturam, vt te Philosophia docet, quin imo & liquidum & solidum huius globi eiusdem qualitatis proprietatisque sunt, paucis exceptis quæ in Solaris corporis visceribus latent. De quibus postea *Theodid.* rogo te, si inueni gratiam in oculis tuis ; expone mihi amplius huius nature sacramentum. *Cosmiel*, aures itaque arrige, & quæ disces à me alto pectore conde. Corpus hoc Solare, omnium corporum mundanorum vastissimum, diuina sapientia primò ex liquido & solido constituit, suoque proprio, vt & reliqua mundana corpora centro frui voluit, ita quidem vt inde auulsum quidpiam nisi in appropriato sibi globo veluti centro nullibi subsistere possit ; quo quidem si non frueretur, æstuantem illius Oceani liquoris ignei materiem aliud necessario (cùm natura sua igneæ substantiæ sit) centrum appetere deberet ; sed quodnam illud ? aut quonam vas illud admirabile liquorem illum suum diffunderet ? num in circumuallatos Solis globos ? sed illud præterquam quod violentam hæsiõnem, vtpote naturæ suæ incongruam necessario sustineret, ex tam violèto quoq; Solis statu totius Mundi ruina sequeretur ; cùm nullum ad alium globum appetitũ, præterquam ad illum suum, quo Solem veluti centrum appetit, & cui *ουμπαδὲς* & *αὐτοκέντρον* est, habeat, certè in suo sese

Corpus Solare ex liquida & solida materia constat.

Natura centri Solaris.

cen-

centro partibus omnibus & singulis ita rigorosa naturę necessitate urgente, conglobantibus tueri necesse est. Vides agitari feruoris fluctus, remo in altum proiectos, mox suo se toti restituere; vides particulam hanc in altum proiectam statim, non secus ac lapidem suum sibi destinatum centrum repetere? O quàm pauci sunt, qui hoc admirandum naturę mysterium penetrant? Ad globi itaque Solaris compagem properemus, quam vides ex liquido & solido constitutam; cuius quidem rationem, vti nullus fortassis Philosophorum hucusque nouit; ita primò tibi eam aperiam. Noueris itaque hoc quod vides admirabile globi Solaris systema millies tellure capacius esse; scias præterea illud ignis elementum, quod frustraneo conatu Peripatetici sub Lunę globo constituerunt, ibidem nequaquam existere; sed hoc quod vides verum & proprium ignis elementum esse, diuinę prouidentię dispositione hoc in Mundi loco positum, vt inde veluti ex fonte quodam vberimo & in exhausto in totius subsolaris Mundi œconomiam calor elementaris diffunderetur; quidquid enim caloris in subsolari Mundo est, id totum huic veluti abundantissimę scaturigini acceptum ferri debet; quoniam verò igneus ille liquor vniuersam solaris spherę circumferentiam ambiens, ita quidem fluxilis & volubilis est, vt totum tamen globum nequaquam mero liquore compactum esse tibi persuadeas; habet enim & suam ossaturam, habet sua sine quibus liquor cõtineri nõ posset, receptacula;

Explicatur
globi Solaris
structura, &
magnitudo.

Sol igni
elementari
constat.

vidistine vnquam rotam, qua cultri acui solent & cui
 si aquam vehementi motu agitata superaffundas,
 ea rotā non sequitur, sed sursum impetus vehementia
 sublata in auram dissipatur; ita fieri censere debes
 de Solis, si mero liquore compactus esset, globo; dum
 enim corpus Solare ab ortu ad occasum circa telluris
 globum spatio diei naturalis circumuoluitur, nisi so-
 lidioribus particulis veluti repagulis quibusdam
 coërceretur, nulla ratione subsistere posset, quin
 contingere necesse foret, vt nimia violentia motus,
 quo dictus globus liquidus in circulum diurna ver-
 tiginē agitatur, aut dissipatus aut virtute dispersa
 confusaque oppidò tumultuariam & exoticam globi
 faciem constitueret; vndantis siquidem & summa
 mobilitate præditus materiei feruor, Solem ex ni-
 mia rapiditate modo in ouatam, nunc in Rhomboi-
 dem, iam in aliam quampiam figuram ad oculum
 sensibilem deduceret, quod tamen experientia re-
 pugnat; Ne itaque hoc adeo inconueniens in
 natura rerum effectus virtutis influxiue operatio-
 nes impediatur, natura rerum prouida omnium mode-
 ratrix, liquorem hunc igneum intra solidiorum par-
 tium alueos conclusit, vt is veluti in vase quodam
 verè admirabili coërcitus, sui feruoris terminos mi-
 nimè excederet. Hinc vides tam Boreales quàm Au-
 strales partes magna ex parte, vt & Solaris corporis
 profundum, solidioribus partibus veluti ossatura
 quadam globo totius proportionata & quod intra
 se veluti in vtero quodam fulgidi liquoris materiem

Cur Deus
 intra alueos
 Solis pelagus
 igneum
 conclusit.

contineret, constitutum fuisse. Miratus es paulò
ante imensos huius ignei pelagi vorrices, obstu-
puiſti vndarum ex oppositis partibus se prementium
& in altum montium instar sese extollentium impe-
tus; cuius quidem rei ratio alia non est, nisi liquidæ
materiæ rapida vertigine agitæ in obuias insulas
continentesque impactæ resultatio, ex qua vorrices
& æstuantis elementi tumores nasci necesse est.

Finis æstuum
Solarium
quis?

Sol non po-
tuit ex mero
liquore igneo
compingi
& quare.

Theodidactus. O quanta tuo illo adeo concinno ra-
tiocinio animum meum voluptate demulces! sed
rogo te *Cosmiel*, vt quid liquidum illud tot tamque
diuersis æstuum motibus agitatum? quid cautes &
scopuli ignei conferant, quem tandem finem præ-
potenti operationum suarum energia respiciant, ex-
ponas; magnum enim sub ijs naturæ mysterium re-
lucere video. *Cosmiel*, faciam quod petis, si itaque to-
tus globus Solaris aut liquidus, aut totus carbonis
ad instar aut carbunculi foret, certum est, nec hunc
nec illum seorsim consideratum, debitos in natura
fines assequi vnquam posse: Nam si sphæra solaris
tota circa centrum suum conglobatis totius liquo-
ris partibus consisteret, magnum inde natura dam-
num ex fluxilis naturæ inconstantia, vti supra indi-
gitatum fuit, nec non inferior rerū œconomia pate-
retur; neq; enim virtutem liquori insitam commodè
exerere posset, nec aptè circumſitis sibi globis ean-
dem distribuere; accedit hisce, semper in toto aqua-
igneo globo vnam & eandem virtutem, vt pote toti
globo homogeneous eructaturam; atq; adeo inutilis

foret corporis solaris, circa axem suum menstrua
 ferè reuolutio; cum natura, hac Solis circa axem
 suum reuolutione nihil aliud prætenderit, quàm vt
 totus globus, vti alijs & alijs partibus diuersis viribus
 & proprietatibus imbutus est, ita quoque ter-
 renum corpus, radijs suis fœcundis afficiens alios &
 alios in eodem ad præscriptas à natura leges effectus
 produceret; Si verò totus globus perfectè solida
 ossatura constaret, certum est, interiorem centram
 que insitæ virtutis indolem ob partium constipatio-
 nem sese exerere minimè posse, vtpote æternùm in-
 tra viscera sepultam. *Theodid:* pulchrè & scitè more
 tibi solito discurrens *Cosmiel*; sed quid rogo vastissimi
 & immensi ignitorum montium hiatus, quos vbique
 ingentes liquefacti ad instar æris globos euomere
 video? quid crateres illi immensi, fornacum ad in-
 star lucidissimas flammæ eructantes? *Cosmiel*, insigne
 dubium mouisti *Theodidacte*, quod cum vniuersam
 mirabilium effectuum Solarium causam contineat,
 id tibi per partes dissoluam. Notare te velim, ossa-
 turam, siue sceletum huius globi nequaquam impe-
 netrabili quadam soliditate, ad instar massæ seu glumi
 nullis rimis aut cavitatibus peruij constitutam esse,
 sed sua sibi antra, speluncas immensas, tractus sub-
 solares innumeros, ingentibus vndique meandris
 canalibusque refertos habere, per quos virtus glo-
 bo appropriata sese ad extimam Solis superficiem
 exerat, eamque hinc in mundanos sibi subditos glo-
 bos quaquauersum diffundat; Quemadmodum enim

...
 ...
 ...

Montes
 igniuomi.

Solida stru-
 ctura Solis
 innumeris
 meatibus
 perforata.

Sol in perpetua æstus agitatione versatur.

Corpus solis heterogeneum.

Corpus Solis panspermia pollet.

in tereno globo Oceanus in perpetua æstus effervescentia, perfecta pericyclofi vniuersam telluris superficiem ambit, & per occultos terræ meatus omnia interiora terræ viscera permanans in fontes, flumina, lacus tandem sese iuxta leges à natura sibi præscriptas exonerat; ita omninò in Solaris corporis globo fieri existimandum est; pelagus enim hoc Solis interminum feruidissimunque vti perpetuâ fluxûs refluxûsque vicissitudine agitatur, ita nunquam eandem terrigenis faciem obuertit, sed mirandâ quadâm pericyclofi seu circulatione novos semper & novos flûctus, nouam semper & nouam virium proprietatumque sementem in Mundi emolumentum exerit: neque enim putes velim, virtutem qua in inferiora influit, vnâ semper & eandem esse; ô quàm nonnulli Philosophi aberrant qui solam Solis lucem caloremque in inferiorem Mundum agentem omnium causam esse volunt; quæ nescio an digna sit Philosopho sententia; nimis enim submissè ne dicam contemptim de summa naturæ maiestate eiusque inexhaustis diuitiarum thesauris sentire videretur; siquidem nullâ aliâ virtute, proprietate, qualitateque præter lucem & calorem coelestia corpora dotata esse, parum prudentem persuasionem esse existimes. Hoc tibi certo persuasum habeas, totam hanc solaris globi molem, non vnâ tantum facultate, sed panspermicâ quâdam virtute imbutam esse, quæ quidem pro diuersa diuersarum partium solarium natura, intra abdita Solaris Mundi viscera diuitias suas

suas abscondente; humor igneus diuersimodè tinctus, per radiosam virtute varia & multiplici imbutam diffusionem inferiora attingit; & pro subiecti cuiusuis natura diuersos effectus producit; vnde ne mireris, si in diuersis Mundi climatibus alios & alios effectus produci videris; solius enim id Solis diuersa proprietate imbuti naturæ, ac terrenæ portioni, quam percutit, diuersa pariter virtute imbutæ acceptum feras; atque adeo Sol per modum principij actiui, tellus verò per modum passiuæ principij, suas ad generationes rerum innumerabilium promouendas, virtutes congruas vtrinque confert; Atque hinc admirabili naturæ consilio factum est, vt Sol nullibi stabilis perpetua quadam agitatione, tum ob motum suum diurnum annuumque, tum ob eum quo triginta ferè dierum spatium circa proprium centrum axemq; mouetur agitaturque, fluctuet; sanè non alia de causa, nisi vt diuersos virtutum effluxus circum sitis globis diuersa vultus constitutione commodius distribuatur, & ne interiores centralium portionum facultates otiosæ torpescerent; hinc diuinæ vtique sapientiæ dispositione factum est, vt Solaris globus per occultas voragine & canales ita disponeretur, vt pelagus illud igneum perpetua agitatione, per hosce à natura destinatos cuniculos insinuatum absorptumque interiores virtutum thesauros in extimam superficiem extruderet; atq; in eorū locum superioribus succedētibus nouam semper & nouam generationum in inferioribus sobolem perfecta quadam

*Circulatio
pelagi Solaris
per intima
corporis So-
laris viscera.*

cir-

cuitione moliretur. *Theodid.* Iam vera esse video; que iam dudum sensata me docuit experientia, dum Solem per armatum intuens oculum veluti ingenti agitatione æstuantem vidi, atque adeo sæpe illud me Virgilij vsurpasse meminerim:

Vidimus vndantem ruptis fornacibus Ætnam

Flammiuomosque globos liquefactaque voluere saxa.

Sed ô mi Cosmiel illud non capio, quomodo multiplex illa panspermatica facultas in Solis globo inexistere possit. *Cosmiel.* Panspermiam non eo sensu accipias velim, quod aut terrenarum rerum semina in se contineat actu & realiter, sed virtute quâdam eminentiali, faciam tamen vt totum capias, per familiare tibi experimentum, si in crucibulo quodam varias metallorum virtute discrepantium species liquefeceris, certum est, metallicas species liquefactas vnum numero liquorem exhibere, tametsi omnibus metallorum confusis facultatibus plurimum discrepet, vt ex diuersis colorum generibus liquido patet; cuius quidem vapor pro diuersa natura metallorum, nunc salutiferas nunc noxias qualitates diffundit; pari modo & analogia in Solari globo fieri existimare debes. Sunt in Solari globo non omnes partes, vti Peripatetici existimant, eiusdem facultatis, seu naturæ homogenæ; sed varijs imbutæ virtutibus, prout diuina sapientia per artem suam naturam in suas eas fines disposuit, dotata. Cum itaq; vt iam percepisti, corpus Solare profundissimum sit, eiusque semidiameter, qua centrum contingit, ad

de-

SOL varijs
facultatibus
pollet.

decem milia horarum leucarum excurrat, interiori totius compagis structuram alijs & alijs qualitibus imbutam esse necesse est, quod quidem impossibile est, ut exerat, nisi per undantis liquoris continuum quendam per interiora Solis viscera agitatum pericycloseos motum, hinc enim liquor ille celestis partium latentium, quibus tingitur, qualitibus imbutus virtutem imbibitam ad exteriori promouet superficiem, ut inde per insitam sibi radiorum noua & noua virtute tinctorum facultatem, eam summo subsolaris œconomiae emolumento diffundere possit; Atque hoc verum esse, tunc patebit, ubi de modo & ratione luculentius me discurrentem audieris: Ad quid enim aliud Natura motu Solis, uti & plerorumque aliorum globorum circa proprium axem factu intendit, nisi ut nunc has, nunc illas solaris superficiei partes obuertendo, singulos globos, terrenum potissimum, diuersa virtute imbueret; quod nisi hac de causa factum fuisset, frustra sanè hæc Solis circa proprium axem circumuolutio instituta fuisset; hac enim fit, ut Oceanum solarem quem motus diurni rapiditas, plus æquo relaxat, eum motus circa axem continuus cohibeat; fitque ut colluctantibus sibi obuijs vndis ingens & immensum liquoris Oceani pondus pressum per subsolares cuniculos intromissum, inde latentem liquorem suam iam virtute imbutum per oppositos canales, summam vicissitudinis lege, summamque in tanta elementi inconstantia, stabilitate ei aculetur, summo itaque

Semidiameter globi Solaris quantitas?

Sol non est solidum per totum corpus sed innumeris rimis & canalibus pertusum.

Cur Sol circa proprium centrum mouetur?

Cur pelagus
solare perpe-
tuo mouea-
tur.

Comparatio
motus maris
cum Solis
pelago.

Ars analogi-
ca in quo
consistat &
quid confe-
rat.

naturæ consilio factum est, vt globus in perpetua quadam motuum vehementia ageretur; hinc enim, præterquam quod calor æstusque solaris intendatur, vires quoque & panspermia, seminaliumque rationum potestates excitatæ, mundoque inferiori communicatæ, innumerabilem illam, quam admiramur in terreno Mundo varietatem producant. Et si iuxta perfectas analogiæ leges res penitus examines, idem in terreno globo, suo modo, & in singulis alijs mundanis globis fieri deprehendes; ad quid enim Oceanus terrenus tanta tumultuantis aquæ agitatione concitatur; nisi vt in perpetuo quodam vigore terram conseruet, & per communicatam virtutem subterrestrium partium naturam foueat; terrestres verò partes diuersissimis qualitatibus imbutæ ipsum quoque aqueum elementum virtute sua imbuendo officij reciproci munus obeant? Hinc Oceanus per subterraneos meatus canalesque absorptus, hic per fontes, ibi per flumina, alibi per lacus, stagna, paludes eructatus, diuersis que coloris, saporis, odorisque proprietatibus iuxta naturam terrestrium partium per quas transit, imbutus, tandem suo restituitur principio; haud secus in Sole fieri existimabis. Optandum sanè vt Philosophi tum varijs suis coniecturis & speculationibus, tum experientiz, & analogiæ rerum animum suum intenderent; Est enim ars analogica mirum quoddam compendium, quo veluti ad Ariadnæ filum ductus Philosophus, sine periculo in abdita naturæ penetralia admit-

mittitur; per hanc tandem discit, vt qualis in terreno globo, qualis in microcosmo homine Mundi filio, qualis in politico, meteorologico, medico, ethico rerum constitutio, talis in omnibus & singulis Mundanorum globorum systematis suo modo & conditione considerata reperiatur. Quæ itaque in terreno globo inueniuntur conditione terrena, illa in Sole conditione solari, in Luna lunari, in Venere venerea, & in Mercurio Mercuriali, & sic de cæteris vsque ad vltimum Mundi corpus ea conditione inesse æstimari debent, quæ talem & talem naturam cum primis decet. *Theodid:* O quàm abdita ex diuino tuo discursu percipio; iam enim video verum esse illud diuini Dionysij epiphonema, non tantum singula Mundi sensibilis systemata, sed & insensibilis, imo intelligibilis Mundi fabricam ad similitudinem & analogiam supremi archetypi facta esse, in quo à summo vsque ad infimum ens absolutissima quædam proportio, & perfectus singulorum ad singula responsus comperitur; atque adeo, vti Sanctus Paulus testatur, inuisibilia per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciantur. Si itaque continua inuisibilium ad inuisibilia quædam similitudo & analogia existat, quantò magis inter mundanorum globorum corporeas substantias eam intercedere existimandum est? Sed obsecro te mi *Cosmiel:* Estne igneus ille globus verus & realis ignis? *Cosmiel,* imò verissimus & realissimus ignis, isque vti lucidissimus, ita ardentissimus est; neque enim aliud in natura elementum ignis

Omnia in
omnibus sunt

137
137

137
137

Ignis Solaris
verus & ele-
mentaris
ignis.

datur, nisi is quem vides ; hic enim totum Mundum subsolem calore suo fouet, nutrit, calefacit ; imò terrenus ignis (qui quidem nil aliud nisi vapor inflammatus dici potest) vt sit & in essentia sua conseruetur, huic cœlesti igni acceptum ferre debet.

Theodid: Sed nosse cuperem, cur liquidum hunc ignem natura constituerit, non verò flammarum pyramidibus in altum vndique exurgentem ? & num montes hi ignei alterius à liquore naturæ sint ?

Structura
globi solaris.

Cosmiel, scias fili mi, globum hunc, quemadmodum omnes, cæteros, duplici elemento constitutum ; primò

substantia quadam solida, quæ terre non incongruè referat elementum, & liquida, quæ aquam, tametsi ea propriè aqua non sit, sed igneum idque efficacissimum & lucidissimum elementum ; sicuti verò liquor ob continuas ebullitiones & circulationes hinc inde agitated multò efficaciorum calorem, æstumque continet, quàm si flammeus tantùm foret, vti experientia in fornacibus ære feruente bullientibus docet, ita meliori sanè consilio eam liquidum

Cur liquida
materia con-
stat?

quàm flammeum natura constituit ; siquidem liquor agitatione perpetua, vti in fabrorum ignibus vehementi follium flatu commotis patet, concitatus tale incrementum suscipit, quale ad orbem subsolem calore abundè fouendos sufficiat. Accedit lucem in liquida hac materia multò flammea intensiorem esse ; num aliquando expertus es, quàm vix ferenda luce liquefacti æris fusio oculos intuentium perstringat ? *Theodid:* vidi, & intensiorem in inferiori

Mun-

Mundo lucem non puto reperiri. *Cosmiel*; rectè sentis: Cùm itaque natura præcipuo fine hunc globum constituerit, vt terrenum orbem calore & luce perfunderet, id sanè melius præstare non potuit, quàm liquido feruidi ignis & intra vas veluti conclusi perpetuòque se circulantis elemento; quod quidem si flammeum esset fieri nulla ratione posset. De materia verò solida iam dixi, ea se ratione ad liquidum habere, qua terrestris ad aqueam se habet substantiam; materia siquidem Solis lapidea, tametsi ex se & sua natura ignea minimè sit, ingentem tamen igneo illo æstuantis Oceani elemento calorem pariter concipit, adeoque sicut in terreno globo carbonis succensus aut ferrum igne candens ad ignem flammeum se habet, ita sese habeant solidiores Solaris globi partes ad igneum liquorem quem veluti vase quodam continent. Adde scopulos illos montesque, quos tantopere miraris, quoque tam inusitato supra omnem carbuncolorum, pyroporum, chrysolithorum, aliorumque pretiosorum lapidum fulgorem longè excedente splendore coruscare vides, lucem quandam intensissimam naturâ sibi insitam habere, ita vt nullus mortalium nec caloris vehementiam, qua feruent, nec lucis fulgorem nimium, quo coruscant, nisi diuino adiutus præsidio, quo tumentus es, sustinere possit. Et sanè vel ipso experimento veritatem rei in corpore tuo facerem, nisi tui nossem animi imbecillitatem aut promissionis tibi factæ memor essem, de non inferendo tibi vllo vitæ

Cur natura
liquidum
ignem in Sole
posuerit.

periculo. *Theodid:* At rogo te mi Cosmiel, cur materia illa solida tanta ardoris vehementia non adurit? *Cosmiel*, ne mireris fili; cur Aetna & Vesuvius tanto iam tempore perenni igne arserunt, & tamen à tot annis montes adhuc perseverant? quemadmodum enim natura arctis amicitiae legibus ea simul in vnum colligavit, ita & solidiori materiae vim quandam omnis combustionis expertem indidit; materia siquidem ἀσβεστός est, id est, incombuftibilis ad instar asbestinae materiae quam & tellus tibi affatim suppeditat. Certè quaecunque dixi, vera esse, vel ipsa sacri textus pagina Ecclesiastici cap. 43. aperte docet his verbis: *Vas admirabile opus Excelsi in meridiano exurit terram, & in conspectu ardoris eius quis sustinere poterit? fornacem custodiens in operibus ardoris: tripliciter Sol exurens montes, radios igneos exsufflans, & resurgens radijs suis obcaecat oculos?* Quibus quidem verbis nihil expressius, nihil ad naturae Solis paulò ante à me factam descriptionem aptius & congruentius dici potest. *Theodid:* Non est Cosmiel, vt id mihi persuadeas, veritatem rei non tantùm oculis perlustro, sed & manibus tango, video quoque omnia nomina hebraea, quibus Solem appellare solent, ab ipso humani generis parente in paradiso diuino quodam instinctu imposita, hoc docere; quid enim Schemesc, id est Sol, aliud docet, quàm ibi ignem esse? quid Hamma, nisi æstum? quid aliud Cheresc, nisi ardorem indicat intensissimum? quia Sancta Mater Ecclesia, cuius proprium est, de sensu scri-

Nomina
Solis, igneum
esse notant.

שמש
חמה
שר

scri-

scripturarum sententiam decidere, utpote veritatis Magistra & infallibilis determinatrix id apertè afferit in hymno suo; *Quarto die, qui flammeam Solis rotam constituens*; & alio in hymno; *iam Sol recedit igneus*, quin & SS. Patrum ita sententiū integrum Catalogum attexere possem, si non iam id Rosa Ursina abundè præstitisset. Quæ cum ita sint, quis imposterum de veritate rei dubitet? Porro restat dubium nō leue, cuius solutionem ut mihi præstes etiam atque etiam rogo, quomodo videlicet Peripateticorum sententia de calore eminenter tantum Soli infito intelligenda sit. *Cosmiel.* Non nescio multos olim & nunc quosdam Philosophos esse, qui hanc sententiam pro aris & focus defendant; verum cum metaphysicis tantum abstractionibus insistant, nec vllō experientiæ & cœlestis doctrinæ subsidio polleant, parum illis sanè deferendum est. Quomodo enim Sol eminenter tantum, uti Scholæ passim loquuntur, calefaceret; nemo facile comprehenderit? cum nemo det, quod non habet; eminentialis autem nec propriè, verè & realiter calor est, nec vllōs in Mundi œconomia inflammationis effectus producere potest; quomodo enim calor formalis ab agente formaliter non calido à Sole in inferioribus producat, quis concipiat? *Theodid.* quin imò vinum & piper, atque adeo omnia summo gradu calida formalem in stomacho calorem producere iam ab ineunte ætate in scholis edoctus fui, ut proinde Peripateticorum sententiam minimè vanam habendam existimem. *Cosmiel.* O quan-

An Sole eminentur tantum calorem habeat.

Obiectio Theodidacti.

quantum à scopo aberras fili mi ; imaginare tibi piperaceum globum Solem esse ; quæro ex te, quid faciet ille globus, terramne calefaciet sui eminentia caloris, an non ? certè nõ plus calefaceret, quàm globulus quispiam piperaceus manu gestatus, quem si tametsi frigore penè exanimatus integrum diem, mensem, annum aut manibus aut collo insertum gestares, non tamen plus te, quàm Crystallus aut quodlibet aliud saxi genus calefacturus esset. *Theodid:* verum est, si extrinsecè eum corpori applicem ; sed globulum piperaceum mox in stomachum sumptum magnum continuò æstum excitare, notius est, quàm vt dici debeat. *Cosmiel*, quantum te à vera Philosophiæ semita abesse video : Ergone tellus cœterique globi veluti totidem quidam stomachi sunt, in quos solarium virtutem radij infusi, calorem formalem in globis excitant ? O lepidam philosophandi rationem ! quis rogo in piperaceo grano radios, qui formalem in alijs à se disticis corporibus calorem producant, concipiat ? tam enim ad hoc præstandum glaciale globum idoneum, quàm piperaceum esse existimes. *Theodid:* Ignosce, rogo, ignorantiaæ meæ ô *Cosmiel*, neque imperitis meis sermonibus irascaris ; tibi enim tanquam naturæ arbitro omnia subijcio, tibi in omnibus subscribo, neque hilum quidem ab inaccessæ sapientiæ tuæ documentis recedo : quis enim tibi omnium arcanorum naturæ conscio non credat ? hoc vnicum efflagito, vt quomodo eminentialis caloris piperacei vis in stomacho calorem

pro-

producat, edoceas. *Cosmiel*, faciam quod petijsti. Scias itaque, in corporibus nonnullis latentem calorem extra certa vasa, nihil prorsus posse penitusque torpidum emoſuumque; esse, utpote nulla virtualium actionum ſatura radiantem; sed mox ubi in stomachum piper tranſactum fuerit, id non tam calore virtuali calorem in stomacho latitantem producere, quam eundem in humani corporis visceribus stabulantem excitare, spirituum vitalium miscellam commouere, ex quorum impetuoſa commotione tandem calor ille, quem ſentimus, neceſſario confequatur. Exemplo me declaro; ignem affricſu chalybis & ſilicis facile excitari noſti; ſi tamen ideo chalybem aut ſilicem eminenter calidum dixeris, eò quod ignem excitet, certè ſummoperè hallucinaberis; quod itaque duo hæc corpora ex affricſu ignem eliciant, non eſt cauſa, quòd alterutrum horum ignem in ſe ſive eminenter, ſive formaliter contineat; quis enim hæc aut in chalybe aut ſilice ineſſe concipiat? ſed cauſa eſt vehemens aëris igne foetiſſio, quam inflammatio neceſſario ſequitur; quod non ſolum in ſilice, ſed vel in frigidiffima glacie mole fieri experientia docet. Cùm itaque Sol fons luminis ſit intenſiffimi, & cuncta ad quæ ipſius radij pertingunt, corpora & obiecta eis illuſtrata, mox calorem formalem ſentiant, quis neget, fontani luminis origini calorem multò maiorem intenſioremque ineſſe, cùm totum, uti oculis tuis hic coram intueris, in hoc lumen condenſatum conglobatumque

exi-

Quomodo
piper agit
intra aſſum-
ptum.

Quomodo
ſilex chalybe
percuſſus
ignem eliciat.

Aug. serm. 59.

existat; si enim lux debilior & extenuata ab hoc globo solari emissa; tantam habet vim remotissima etiam obiecta incendendi, calefaciendi, atque in eis calorem formalem producendi, quid obsecro ergo virium lucem in ipso hoc igneo elemento obtinere putas, ubi tota simul intensissimè veluti in caloris & lucis quodam gazophylacio conglobata conseruatur; fieri autem non potest, ut ubi lux est, ibi calor absit; quod & magnum Ecclesiæ lumen Augustinus agnouit his verbis; *Sol, candor, & calor, & tria sunt vocabula, & tria vnum; quod candet hoc calet, quod ealet hoc candet, tria hæc vocabula res vna dignoscitur; ubi certè non de eminente Solis calore, sed formali loquitur. Est itaque lumen nihil aliud; nisi igneus quidam effluxus, ex ipso Solis corpore in obiecta sibi corpora propagatus; atque adeo eiusdem cum fonte vnde profluxit, naturæ, quod experimentum tibi familiare sat superque docet; dum enim per vitream lentem, diffusam radiorum vim in vnionem cogis, ligna aduris, plumbum liquefacis, aliosque hisce similes mirificos sanè vstionis effectus præstas; certè ingenij oppidò obtusi, ne dicam stolidi foret, qui vstionem hanc in nescio quem virtualem calorem conijceret. Verum hæc omnia fusiùs deduxi, non quod de rei veritate te dubitare viderem; vides enim hic proprijs oculis immensum instar continuò ebullientis & feruentissimi æris lucidissimique ignis pelagus. Theodid: Igneum hunc globum esse excessiuus calor, quo tantum non exanimor, & lux in-*

intensissima, qua tantum non excœcor, fat monstrat, neque ego vnquam de ijs, quæ hucusque expertus sum, dubitavi, sed tibi nonnullorum Philosophorum obiectiones proponendas duxi, vt tua eruditione instructor, quomodo ijs obuiare queam, à te diuino meo Magistro discerem. *Cosmiel*, sed iam paulò maiora canamus, ad noua te introducā diuinorum prodigiorum penetralia, vt sic tandem per partes, totius naturæ nucleum eruamus.

Globum so-
lare igneum,
seruor eius
in terrā vsque
dimissus satis
doceat.

§. II.

De maculis, faeculis, umbris, cœterisque mirificis in Sole portentis.

COSMIEL. Agedum Theodidacte, progrediamur tandem ad summa & inaudita terrigenis huius globi portenta perlustranda; *Theod.* Quo facto asbestinam nauiculam, quam in solidam globi solaris continentem exeuntes reliqueramus, postliminio ingressi, per ingentes & innumerabiles ebullitionum voragines, per humano vestigio inaccessa hucusque æstuaria delati, ea vidimus, quæ mortalis oculus à primis Mundi incunabulis non intuitus est. Sed ô *Cosmiel*, rogo te per viscera misericordiæ Dei, ne me derelinquas, adiuro te per nomen Dei altissimi, vt tua me protectione munias; Ecce enim nimio terrore & stupore tabefactus animi corporisque viribus.

bus deficio. *Cosmiel*, magno sis animo Theodidacte, ne quicquam eorum quæ vides prodigiorum metuas; tecum enim sum, vt te ab omnibus eruam periculis, vt te doceam ineffabilem diuinorum operum magnitudinem, vt ex ea infinitis maiorem sapientissimi Conditoris omnium immensitatem admiseris, admiratam cognoscas, cognitam ames, eoque tandem in æternum fruaris. *Theodid*: O *Cosmiel*, si opera summi Conditoris tanta & tam admiranda sunt, quid non is erit, qui vti ex nihilo solo verbo produxit omnia, ita ad diuinam eius immensitatem comparata, nihilum sunt. Moriatur quæso anima mea morte iustorum, vt eum videam, per quem facta sunt omnia, & cuius verbo constituuntur omnia. *Cosmiel*, necdum tempus aduenit, festina parumper Theodidacte, nec enim vel minimam adhuc operum diuinorum particulam contemplatus es. *Theodid*: fiat itaque voluntas eius, cuius me arbitrio totum, quantus quantus sum, permitto. Sed ô *Cosmiel*, quid sibi vult ingens pluuiæ illius igneæ nimbus? quid metuendus nimis igneæ tempestatis turbo? quid vapor elatus in altum, termini nescius? quid flammarum in hoc æstuantis Oceano, ignearumque ebullitionum tumultuantium conflictus? video hic flammam, quibus lucidius & splendidius quidpiam in natura rerum concipi non potest, sed & continuò veluti nebulam quandam densissimam, quæ caliginem non exiguam offundat? Quis vnquam credidisset, aut quis terrigenis vnquam persuasurus fuisset, in lucidiffi-

Pluuiæ igneæ
in sole.

diffimò hoc Mundi oculo, in purissimo lucis fonte, tenebras cum luce, lucidum cum obscuro, caliginem cum luce omnium intensissima tam strictum mutuae amicitiae foedus pepigisse? quis lucidum ex tenebroso, & hoc ex illo produci, in omnium purissimo Terrigenarum opinione Mundi globo concipiat? quis mihi fidem habebit narranti, augmentationem rei minimae maximam, diminutionem summam & velocissimam mox consequi? O si Philosophi mirandas rarefactionis & condensationis vicissitudines, atque ex alteratione perpetua inconstantiae summæ iunctam summam stabilitatem, opacitatem maximam cum summa ambientis perspicuitate, continuamurmutationum successionem sine vlla aut redundantia aut diminutione apparente, Solem praeterea eundem semper, nunquam tamen eundem intuerentur? quam aliter de doctrina caelesti ratiocinarentur. Certè sanctè affirmare ausim, nullum in Vniuerso corpus tot alterationibus & vicissitudinibus obnoxium, ac hic praesens globus est, reperiri. Video quidem distinctè & intuitiue omnia huius globi portenta, sed rationem tam prodigiosae foeturae non capio; vnde tam vehemens ebullientis ardoris vis, originem suam trahat, mens animusque deficit. Quare te ô Cosmiel sanctioris arcaniorisque naturae interpretem vnicè exoro, vt intellectum meum debilem & imbecillem aperias, diuini Numinis me lumine perfundas, vt ex tam insolentibus naturae effectibus ad veras eorundem causas pertingam. *Cosmiel*, fili mi, vti

Solare corpus maximum alterationibus obnoxium est.

Solis præ-
stantia.

Sapient.

Descriptio
luminaris
Solaris.

te tenerrimo amoris affectu prosequor, ita fieri non potest, ut votis tuis non satisfaciam; attende itaque arrectisque ambabus auribus, quæ tibi de Solis huius arcanis aperturus sum, accipe. Quemadmodum in hoc vniuerso & Mundo sensibili Deus mortalium generi, & toti huic elementari machinæ quidpiam Sole præstantius non dedit, cuius concursu omnia generantur, conseruantur; ita suæ sapientiæ potestatisque quasi quoddam compendium in eo posuisse videtur; vndè rectè. *In Sole posuit tabernaculum suum.* Nam si ea, quæ inter se contraria aut pugnantia apparent, vti suprâ quoque tu præmonuisti, vspiam alibi, profecto in hoc admirandæ virtutis globo sapientissimè & suprâ humanæ intelligentiæ captum idem rerum omnium prudentissimus Opifex colligauit. Sol ergo corporeorum ignium ignis est primus, & verum ignis in hoc sensibili Mundo elementum, vti suprâ dixi, empyrei Mundi imago, primæque & luminis & caloris lux compactissima, ignisque feruentissimus atque ardentissimus; Radij verò qui exeunt ab eo sunt ignes secundi, recti, acuti, penetrantes, vrentes, quasi à densa Solis mole æstuantes, lumen verò à radijs est quasi ignis tertius, & flamma in exilissima quasi materia leuiter succensa; Et quamuis in terrenis flammis lucem à calore diuersum quid esse videatur, nihilominus in hoc purissimi Solis globo necesse est, hæc omnia, lucem, lumen, ignem, caloremque idem esse, talis ergo cum Sol sit, & radij ab eo immediatè diffun-

dan-

dantur, & lumen ab his emicet; per hæc veluti per instrumenta quædam virtutum suarum propaginem in omnia inferioris Muudi corpora transfundit; Est enim Sol, Sancto Dionysio teste, à summo bono & bonitatis corpora imago, & bonitatis illius, quantum corpori licet, in corpora transfusor: Nam sicuti à bono in lumen illud primæuum semina rerum omnium sunt transfusa, sic à Sole eadem rerum semina per radios perque lumen in inferiora transfunduntur, Intelligentiis globi præsidibus vnice cooperantibus, & per spiritum toti solari corpori transfusum omnia in omnibus peragentibus; atque hic est spiritus ille, de quo sacra memorant eloquia; *Oritur Sol & occidit, lustrans vniuersa, in circuitum pergit spiritus.* Quemadmodum autem intellectus seipsum intelligendo, species & ideas quæ in ipso sunt, intelligit, & intelligendo operatur, hoc est, in animum sibi coniunctum & species eas earumque notitiam transfundit, animus verò in spiritum vectorem omnium agit; sic spiritus species in corporum tum essentias tum vires transfundit, vnde actiones, omnes prodeunt, & prodeutes res ipsas ad sui imitationem generant; idem de Sole sentias velim; cuius intelligentia dum ideales species in se reuoluit, intelligendo spiritum mox in omnibus & singulis solaris globi particulis latentem instimulat, vnde spiritus stimulat excitatque in corpus, & corpus per vires & actiones extra se diffundit; atque hoc pacto tandem res, quæ à Sole gigni dicuntur,

Ecclesiast. 1.

Causa est
generatio nis
rerum om-
nium,

tur, generant omnia; sunt autem Solis vires lumen & calor; & rerum semina à lumine suo vecta, & in corpora hæc deucta, & à calore inuecta & fata, causa sunt generationis rerum omnium, quæ in hoc sensibilis Mundi theatro spectantur; Lumen enim suum, sicuti seminalium rationum delator est, sic earundem mensura, numerus & proportio; dum enim illuminat, & quæ incepta sunt subiens & ea permeans calore comite tum separat, tum congregat, & purgat, & mouet & generat, & nutrit, & adauget, & perficit, & remouet, viuificat & continet, ita vt cuncta corpora eum veluti genitorem, motorem, calefactorem, illuminatoremque, & denique vt vitæ datorem, conseruatoremque agnoscant: omnia enim hæc corporibus omnibus tum influit, tum indit, tum manifestis luminis viribus, tum occultis & sympathicis quibusdam actionibus. Concludam itaque, Solis radios ac lumen igneæ esse naturæ; quos secum ipse trahit & circumfert, quocumque eum fert spiritus in circuitu, atque hoc modo lumine & motu iuxta Peripateticos in inferiora agit, motu quidem vt radiorum & luminis delatore; lumine verò vt delatore caloris spiritus seminumque, sine quibus nulla fit generatio; hic autem luminis calor, dum terraqueum globum vnâ cum spiritu seminibusque penetrat, aquam terramque recreat, quæque ibi sunt rarefacit, colliquat, fundit, mouet, concoquit, densat, vrit, siccatur, temperat, nutrit, & caloribus, qui luminis sunt proles, proprijs exornat singula. His itaque præ-

præmissis, iam ad illud explicandum progredior, quod animum tuum tantopere anxium tenebat, & quod capere nequibas; vastissimum nimirum illud luminum pelagus perpetuis quasi fluctuum quibusdam voluminibus agitari, macularumque atque umbrarum continua successione, mutuis inundationibus, serieque indissolubili variari. Dic quæso mi Theodidacte, vidistine vnquam per tubum opticum huius portenta globi? *Theodidactus.* Vidi & quidem summa admiratione defixus; vidi enim superficiei solaris continuam quandam alterationem, aspexi & obstupui semper nouas & nouas macularum, umbrarum, facularumque apparitiones atque disparitiones; O quam miratus sum perpetuas earundem in figuris variationes, continuas item coniunctiones separationesque, quibus rebus Solis speciem incredibiliter variari cernebam. Verum, ô summum naturæ portentum! quæ olim è terreno globo abstractiue contemplabar, modò intuitiue perlustro; video modò hic coram, & percipio macularum, facularum, umbrarumq; effectus; sed vnde originem suam ducant, me latet; Quare vt mihi tantum naturæ mysterium pandas mi Cosmiel, supplex & eâ qua possum humili mentis submissione exoro. *Cosmiel.* Scias velim mi Theodidacte, triplicem in hoc solari globo motum considerari; primus est localis quo Sol singulis vicenis septenis diebus circiter, vnam circa centrum proprium reuolutionem conficit, & huius conuersionis beneficio, quidquid lucis, quidquid

Cur pelagus
solare perpe-
tuo fluctuet
& æstuet?

Origo æstus
pelagi sola-
ris.

Triples motus in Sole.

Quomodo macule in Sole nascantur.

quid virtutis radiosæ continet, successiva quadam propagatione tam in terram, quàm circumfuso sibi globos abundantissimè effundit; quæ quidem circumuolution non simplex, sed composita est ex annua circumductione axis mobilis, circa quem prior motus describitur; quo fit, vt Sol circa summitatem Borealem & depressionem Australem versus terram annuat sex mensium spacio; & abnuat ab eadem vicissitudinaria polorum & axium mobilium apparitione supra horizontem solarem, & occultatione infra eundem; Ex quo quidem necessariò sequitur Solem totum terrenum globum tum per annuam circuitiõnem, tum menstruam, noua luce diuersa seminalium rationum foeturâ imbuta afficere. Secundus motus est solaris pelagi per subsolares cuniculos regurgitantis circulatio, quorum quidem meandrorum canaliumque cum innumerabilis copia sit, non miraberis, faciem solarem terrigenis tam variam aspectari, tot umbris obfuscarì, tot tenebris inuolui, tot lucibus fulgere, tot maculis deturpari; siquidem quot eructationes ex subsolaribus globi visceribus contingunt, tot maculas, tot umbras nasci censeas. Maculæ autem quas è terreno globo sæpè intuitus es, hoc pacto nascuntur: Quando per intimos solaris corporis meandros vehemens fit regurgitatio, densus ille æstuantis liquoris vapor altum petens ætherem sua densitate obfuscat oculosque terrigenum impedit, ne Solis fulgorem videant, atque adeo sub maculæ specie spectatur;

biup

cum

cum verò eiusmodi vaporum eructationes per vniuersam Solis superficiem innumeræ fiant, maculas quoque innumerabiles subinde videri necesse est; vaporibus verò in altiora ætheris loca delatis, rarefactisque subsequens vehementis ebullitionis splendor sub forma intensissimæ lucis spectatur, quam tu faculam nominare solebas; quando verò circulationis motus retrahitur, voragines quædam spectantur, quæ ob summam profunditatem umbras quasdam referunt, quas tu paulò ante tantopere mirabaris; quando denique vapor ille vehementissima agitatione eiaculatus magnam liquoris partem secum in altum deducit, tunc is grauitate præponderans per igneas guttas in globum delapsus suo restituitur principio; vapores verò ignei in altum delati ac continuo impetum moti Solis sequentes, nunc in ingentes nubes ab humido igneo defœcatæ, raritate sua explicantur, iam iterum in minutiores portiones dissipantur, donec tandem Solis virtute attractæ denuò vnde deductæ sunt, redeant; atque hoc pacto macularum, quas miratus es, fiunt nunc apparitiones, nunc disparitiones; quoniam tamen subinde adeo glutinosa constant materia, vt in altius spacium, quam vt motum Solis assequi possint, sine dissipatione vnitæ deferantur, fit vt libero motu per mobilia ætherei spacij inania hinc inde delatæ in cometas conuertantur, de quibus postea pluribus tecum agam.

Theodid: Iam causas macularum, facularum, umbrarumque, quas summa mea admiratione ex terreno

Causa macularum, facularum, umbrarum in Sole.

globo olim intuitus sum , adeo ad oculum demonstrasti , vt de generatione earundem nullum mihi prorsus dubium remaneat ; iam apertè cognosco, quomodo illæ nascantur, crescant, minuantur ; quomodo maculæ in faculas, & hæ in illas transformentur ; quid sint portenta vmbRARUM ; & quænam, tandem omnia illa cœlestis huius globi, quæ tantopere Astronomorum ingenia nullo non tempore à prima illarum deteCTIONE, vexarunt, ludibria sint, præsens aspicio ; video luculenter, cur subinde adeo glutinosæ materiæ coniugio compactæ sint, vt à Sole tractæ, cum integra sua circa axem proprium reuolutione peracta, sine vlla dissipatione integræ denuò compareant ; causam quoque percipio, quomodo in cometas dira mortalibus ostenta conuertantur. O quàm iam miror Astronomorum Physicorumque quorundam varias coniecturas, dum omnes huiusmodi maculas, stellulas quasdam suis proprijs orbibus affixas & circa Solem circumlatas existimant ; si enim stellulæ quomodò tam citò modò aliæ & aliæ nascuntur, modò pereunt ? Iam apertè cognosco, nullam Philosophandi rationem sine præuia experientia subsistere posse ; Sed quoniam immenso tantæ veritatis gaudio & voluptate afficior, neque satiari posse videor veritate adeo mirabilium rerum vltèrius inquirendarum : Te mi Cosmiel, quem nihil eorum, quæ in abditis naturæ thesauris conduntur, latere noui, etiam atque etiam rogo, vt paucis ad nonnulla mea quæsitæ respondeas. *Cosmiel*, nihil adeo mihi

Maculæ non
sunt stellæ
circulis suis
inclusæ.

volupe esse potest, quàm vt votis tuis, & laudabili curiositati quouis modo satisfaciam; perge itaque confidenter interrogare, ad hoc enim tibi iunctus sum, vt interpretis munere fungar, & tu de omnibus naturæ arcanis hucusque occultis quàm vberri- mè ad omnipotentis Dei gloriam & honorem in- struaris. *Theodidactus*. Quidnam rogo, cùm Deus Opt: Max: & natura nihil frustra fecerint, quid in- quam indicat tam insolitus innumerabilium porten- torum in hoc globo elucescentium apparatus? quas utilitates Mundo, aut quos fines natura sagax hisce intenderit, scire cupiam. *Cosmiel*, vt itaque altius exordiar, notandum tibi primò est, Solarem hunc globum inter corpora Mundum constituentia quid præstantissimum esse, ipso oculorù intuitu conuince- ris; eo enim tanquam instrumèto vniuersali ad sublu- narem Mundum potissimùm vtitur magnus ille Vni- uersi Conditor Deus Opt: Max: vnde mirum non est, illum tam admirando artificio constructum, tot naturæ portentis adornatum, tam inuiolabili in- fluxuum lege, in tantà instabilitate constantissimum perseuerare. Est huic globo triplex à natura motus in- fitus, prior est diurnus, annuus alter, tertius men- struus. Prior motus, quo spacio ferè diei naturalis, id est, 24. horarum, suo in circulo vniuersum tellu- ris globum ambit, ad vicissitudinem dierum & no- ctium, ad quietem animalium laboresque continuan- dos, ad terram denique lucis suæ beneficio fœcun- dandam animandamque potissimum intentus; vti

Explicatur
finis apparen-
tiarum sola-
rium.

Triplex mo-
tus Solis.

omnibus notum est. Quoniam verò si Sol solo hoc diurno motu fuisset instructus, & sub vno semper & eodem parallelo cursum suum continuasset, certum est, vnam terreni globi medietatem necessariò perpetuis tenebris frigoribusque, alteram perpetua luce caloribusque damnatam, irremediabile exitium effugere non potuisse; siquidem perpetua noctium dierumque in toto telluris globo eadem temporis constitutio necessariò consecuta, omnem rerum generationem extirpasset; Ne igitur tantum in natura detrimentum nasceretur, diuinæ prouidentia dispositione factum est, vt tam necessarijs huius globi actionibus alter motus iungeretur, quo Sol totius anni discursu per obliquam Ecclipticæ semitam decircinatus, motu priori contrario, nunc ad Austrum, modò ad Boream conuersus omnia Mundi climata ex æquo perlustraret, virtutisque suæ influxum omnibus & singulis orbis partibus summa iustitiæ lege distribueret; ex hoc enim oriuntur quatuor anni stationes, Veris, Æstatis, Autumni, Hyemis; hinc vicissitudines dierum & noctium in singulis orbis climatis; hinc in vno hemisphærio caloris intensio, in altero eiusdem diminutio; in vno æstas, in altero hyems, in vno plantarum incrementum, in altero decrementum earundem; & contrà, rerum geneses mirificè promouent, ea lucis iustitia & æquitate, vt nulla gens, nullum clima, nulla natio alterâ plus aut minus lucis aut tenebrarum accepisse congeri possit; sic suppolares populi tametsi sex mensum

Effectus anni
aut motus
Solis.

Diuinæ prouidentia
magnitudo.

sium spatio nocte perpetua circumfusi, Sole priuentur, deperditam tamen lucem sex mensium continuo die recuperant; sub æquinoctiali verò habitantes populi diem nocti æqualem sortiuntur perpetuò, eo sine, vt quod Sol duodecim horarum spatio radiorum efficacia torrefecit, id eiusdem duodecim horarum absentia frigore nocturno & roris abundantia madefaciendo restituat; in reliquis verò climatis natura pro situs ratione, Solisque in circulo suo obliquo positu, temporum vicissitudinem ita temperat, vt longitudinem dierum, & noctium in oppositis circuli sui locis breuitate dierum noctiumque recõpenset, atque adeo in omnibus orbis climatis, tantum semper lucis, quantum tenebrarum, tantum tenebrarum quantum lucis, mirifica quadam symmetria & æquitate constituit; quæ omnia ex annuo Solis inter binos tropicos decurrentis motu proueniunt. Quoniam verò Sol in terrenum globum non luce tantum & motu, vti supra quoque demonstratum fuit, agit, sed & in eundem perpetuò multiplicem seminalium virtutum, quibus imbuitur, mixturam influit, solaris verò globi auersum à tellure hemisphærium, si immobilis foret, minimè terram ferire, eique vim suam communicare posset; hinc diuinæ sapientiæ dictamen ei tertium adiunxit motum, qui est menstruus ferè, quo Sol 27. dierum spatio circa proprium centrum axemque circumuoluitur, ne vlla solaris globi portiuncula otiosa videretur, sed vt menstruo ferè spatio vniuersum telluris ambitum,

Tantum ve-
litur locorum
in terra lucis
quam tene-
bræ.

tum, obuersis in eam singulis suis partibus, singularumque partium alia & alia virtute imbutarum profluuiio bearet. Quoniam verò seminalium rationum in Sole abditarum virtutes sine ingenti commotione exeri non possunt; hinc iterum summâ & infinitâ Dei sapientiâ prouisum est, vt solare pelagus ingenti & incessabili æstus vehementia concitaretur, atque per vastissimos interioris fabricæ meandros circumlatum, virtutes latentes ex centro ad circumferentiam deuolueret; & hinc eas per radiorum circumfusionem circumstitis Mundi corporibus communicaret. Sunt autem in hoc ineffabili globo innumeri huiusmodi meatuum recessus, quibus vniuersum corpus à natura perfoffum est; atque voragines quidem & horridi vortices, (quorum intuitu non tantum exanimatus es) pelagi igniti absorptionem notant, quorum profunditas vti nonnullam obscuritatem exhibet, ita è terreno corpore visa, sub vmbrarum nomine indigitantur. Quando verò vehementi eructatione & ebullitionis impetu, quod absorptum est, regurgitatur, tunc terrigenis huius tam excessiuæ eructationis vapor ignitus ad instar furni æstuantis eructatione in solari atmosphæra condensatus veluti macularum in superficiem Solis temerè dispersarum speciem exhibet; quia verò tanta æstus vehementia intensissimam lucem coniunctam habet, quæ fatigante vapore ad instar candidissimi fulgoris facularumque pellucidarum in morem interlucet, hinc est, quod ferè maculæ, faculæ, & vmbræ semper aut

con-

Solare corpus
innumeris
canalibus
perfoffum.

coniunctæ aut se consequentes videantur , & insunt uti vides , ipsi solari globo, atque cum eo conuertuntur; quod vnicum Astronomis fundamentum præbuit asserendi , globum circa proprium centrum suum volui ; & optimè argumentati sunt, ita enim est, uti coram hic vides.

§. III.

De Cometarum solarium aliorumque genesis, motu, dissolutione.

THEODIDACTVS. Non opus est, ut pluribus ea comprobes; siquidem dictorum irrefragabilem veritatem oculis intueor, manibus tango, auribus immensum ebullitionis fragorem percipio, olfactu sentio, causasque singulorum intellectu comprehendo. Porrò audiui te, mi Cosmiel, supra cometarum mentionem fecisse, nosse itaque desiderarem, quomodo illi generentur, quali materia consistent, & cur nam tam irregularem motum sortiti sint. *Cosmiel*, quod supra asserui, verum est, cometas plerosque ex Sole nasci; rationemque totius paucis tibi explico. Assécutus, ni fallor, fuisti, solaris globi superficiem ingentes continuò igneos globos ex occultis subsolarium meandrorum reconditorijs eructare; cum verò vehemens æstuantis ebullientisque liquidæ materiæ feruor, sine vapore esse non possit;

Cometarum
solarium
genesis.

vapor autem hic nihil aliud, quam ignitus quidam fumus sit rarefactioni condensationique aptissimus, fieri sanè non potest, quin istiusmodi supra ipsam solaris globi superficiem exaltatus ingentia aëris huius, quam atmosphæram solarem appello, spacia occupet; imò in tantam subinde amplitudinem excrescat, ut vapores illi, quos Terricolæ maculas vocant maximas, non Lunaribus tantum, sed & terreni globi superficiem longe excedant; quod facillè tibi mathematico ratiocinio demonstrarem, nisi te proprii ingenij vi ea ex dictis colligere posse nossem.

Theodid: vnum adhuc, nè miros tuos & plenos succi discursus interrumpam, mihi scrupulum eximas velim, quo exempto derelictum filum resumamus. Quid sibi vult, quod subinde nullas in hoc immenso pelago eructationes, aliquando plures, nonnunquam innumeras, imò totum veluti corpus ijs conspersum, ex terreno globo notemus? & illas quidem sub tanta figurarum diuersitate, ut nec Proteum in plures se formas transfigurare posse credam. *Cosmiel.* Insigne dubium uti mihi proposuisti, sic illud ampliori quoque verborum ratiocinio tibi soluam. Nosse debes, Ocelle mi, Solem non tantum in inferiora virtute sua agere, sed & à circumfictis sibi globis, Terræ, Lunæ, Veneris, Mercurij, Martis, Iouis, Saturni, quin & ab ipsis fixis reciprocam quandam influxum pati; contingit autem subinde, eam esse siderum constitutionem, ut globus solaris benigna quadam vi percussus, & veluti ligatus ab ebullitionum

Cur subinde
nulla maculæ
in Sole ap-
parent.

num feruoribus, contraria siderum qualitate mitigatis cesset; quod tum vel maximè contingit, cum memorati globi humoris & frigoris vi singulis appropriata, qua eum veluti facta quadam conspiratione opportuno situ adoriuntur, nimium æstuantis naturæ impetum fregerint, & ad moderatum quemdam statum perduxerint; quo facto pelagus feruidum intra cuniculos suos conclusum, & ad mediocritatem reductum, à nimio feruore cessat, ac proinde deficientibus eruptionibus, vapores quoque, quas maculas vocatis, deficere necesse est; atque adeò solaris globus à tam molestis vexationibus liber, placidum, serenum, maculisque expertem Terrigenis vultum exhibet; & optimo sanè naturæ consilio vicissitudinem hanc adeo constanter appetit, vt illud intendisse videatur; *quod caret alterna requie, durable non est*; quod vt in solari corpore, ita in omnibus cœteris globorum systematis vsu venit: vbi verò dicti siderum globi eam habuerint ad Solem constitutionem, vt illum contraria radiorum virtute, id est, igneo quodam in ipsis concluso vigore percutiant, tunc globosa Solis moles haud secus ac cacabus subiecto igne feruenti ære ebulliens in ingentes mox motus se explicat, intima solaris corporis viscera motu concitata per meatus abditos maturam iam, in superficiem extimam excludunt, fœtum nouorum miscellam; ex vehementi eruptione semper nouæ & nouæ nascuntur vaporosæ fumosæque exhalationes, quæ in longum latumque

Cur sol subinde sine maculis appareat.

Cur subinde totus plenus maculis.

Quid cause fuerit, cur certis temporibus Solem veluti languore pallescentem viderint mortales.

Sol certis temporibus totus impalluit.

diffusa, in tantum subinde Solis obfuscant faciem, ut Terrigenæ sine horrore eam aspicere vix possint; variolis cum laborare diceret. Hinc soluuntur multa Solis ostenta ab Historicis obseruata, quæ legentibus ea paradoxa non immeritò videantur. Tempore Iustiniani Imperatoris, uti ni fallor, in Constantino-politanis Cedreni annalibus legisti, Sol Lunæ instar sine radijs lucem tristem præbuit, patienti similis; Item Constantini Imperatoris tempore Sol 17. dies obscuratus nullos emittebat radios, tanta offusus caligine, ut naues etiam à cursu suo aberrarent: Occiso quoque dictatore Cæsare & Antoniano bello, Plinio teste, toto anno Solem diro mortalibus omine impalluisse ferunt. Sub Augusto simile quid contigisse Tertullianus ad scapulam refert, siquidem Sol in conuentu Vticensi extincto pænè lumine, toti Mundo horrorem incussit. Innumera hoc loco huius generis ostenta adducere possem, verùm cum non pauci iam dudum ea publici iuris fecerint, non amplius ijs inhærebo. Hoc vnicum tibi persuasum habeas, tanti palloris ac diminuti luminis in Sole causas alias non fuisse, nisi sæuas huius globi tempestates, quibus eo tempore cataractis solaribus circumquaque reclusis tanta fumorum vaporumque copia & multitudo exorta fuit, ut omnem pænè lucem, in totius Solis faciem inductâ ecclipsi, mortalibus eriperet; pallor verò contigit ob raritatem vaporum, per quos Sol non secus ac per tenuem nubem translucēs, subducta nonnihil luce, palliditatem necessariò

in.

incurrit, quam mox ac exuerit, serenitas Solis sequitur
Theodid: Dic rogo; Anne damnum aliquod illa vaporum fumorumque terram inter Solemque interpositio inferre potest? *Cosmiel*, maximum sanè, cum enim lux in igneo Solis corpore compactissima, atque vnicum virtutum ipsi insitarum vehiculum quoddam sit, certè virtutem influxiuam Solis terreno globo non tam facilè propter solarium huiusmodi vaporum interpositionem communicare potest: Hinc dum in citatis suprà historiographis, hæc tam insolita Solis deliquia mox summam sterilitatem, pestilentiam, famem, cæterasque calamitates in vniuerso Orbe secutas legis, minimè otiosa fuisse colliges, quæ tanto nunciabantur ostento; si enim vel exigua Solis Ecclipsis tantum terreno officiat Mundo, quantum tantarum in Solis facie concernatarum Ecclipsium multitudinem Orbi terrarum obfuturam dicemus? *Theodid:* Cùm itaque natura nihil egerit frustra, quid tantus macularum apparatus in natura rerum conferat nosse cuperem? *Cosmiel*, primò scire te velim, corpus Solis non secus ac corpus terræ suo tamen modo heterogeneousum esse, eiusque lucem non omninò puram sed mixtam, cuius rei apertissima indicia tibi præbet tanta colorum varietas, quam in terra constitutus sæpenumero in solari globo admiratus es, & tanquam sensatâ experientiâ tibi notum suppono; Prima itaque vtilitas harum macularum est, quod à sæculenta corpori solari inexistente materia per fumorum vaporumque huius-

Quid nimis
 Soliseuaporationes in
 terra efficiant.

Vtilitates
 macularum.

modi secretionem, igneum pelagus quodammodo purgetur, expurgatumque nouas ad illuminandum calefaciendumque vires acquirat. Secunda, quod æstuantissimum Solis corpus hocce fumorum vaporumque interposito quadantenus temperetur, quemadmodum in terreno Mundo nubes Solem inter & terram interpositæ caloris temperant vehementiam; atque adeo maculæ solares umbrarum munere funguntur; Nam quodocunque corpus Solis huiusmodi maculis expers inuentum fuit, quemadmodum contigit post vltimam palliditatem anno 1652. obseruatam, euaporatis enim huiusmodi facibus Sol integro ferè anno sine vlla macula fulgidissimus apparuit, atque adeo eo ipso tempore orbem vniuersum immodico æstu laborasse vnà obseruatum fuit. *Theodid*: Sed quomodo mi Cosmiel, calores quos olim in solari facie sanè diuersissimos intuitum me esse memini, heterogeneæ naturæ indicium esse colligam? *Cosmiel*, si Sol corpus simplex & homogeneum foret, præter lucis colorem nullum alium admitteret; cum verò experimento didiceris, Solem corpus esse mixtum, varijs alterationibus obnoxium varijsque condensationis & rarefactionis legibus subiectum, necessariò diuersos colores admittere cogetur, ob materiæ, quâ tingitur diuersitatem. Est hoc adeo certum, vt Astronomi non alia de causa planetarios globos ex dispari materia compactos afferant, nisi quod singuli diuersam coloris speciem exhibeant. Num vnquam obseruasti terrestris flammæ

Colores in
Sole quid
notent?

inæ diuersitatem? *Theodid*: quin imo obseruaui eam
 & quidem sæpissimè, aliam enim in ligno ordinario,
 aliam in piceæ naturæ plantis, in camphora accensa,
 cæterisque gummosis, glutinosisque corporibus
 aliam, aliam denique in sarmentis vitium, aliam
 in alijs combustibilis materiæ ignium fomentis re-
 peri; imò quot diuersæ naturæ ligna sunt, tot in ac-
 censis diuersi coloris, fuscas, subfuscas, candidas, ni-
 gras, virides, flauas denique flammæ deprehendisse
 recordor; & apertè cognoui talis coloris esse flam-
 mam, qualis est color ac proprietas, quâ lignum im-
 butum est. *Cosmiel*, rectè obseruasti, & sic est; idem
 ergo de solari luce, ob causas iam ante indicatas, tibi
 sentiendum esse existimes. *Theodid*: obsecro te so-
 des, vt iam ad eam dubij partem, quæ de Cometa-
 rum genesis nobis superest, dissoluendam progredia-
 mur. *Cosmiel*, faciam quod iubes, filum interruptum
 resumpturus; Cometæ communi opinione Philoso-
 phorum sunt exhalationes calidæ & siccæ; siue cœ-
 lestis, siue elementaris naturæ sint; si porro corporis
 terreni ad reliquos mundanos globos analogiam
 rectè consideraris, videbis quod quæcunque te ex-
 perientia docet, in globo terreno fieri, illa omnia
 modo suo, in reliquis mundanis globis contingere
 censeas; omnia siquidem mundana corpora, non
 secus ac terrenum, ita à natura constituta esse nôris,
 vt perpetuo quædam effluuia emittant, pro ratione
 corporis, quod illa emittit, siue illa sint vaporosæ
 expirationes, siue exhalationes calidæ & siccæ, quæ
 cum

Cometarum
 in Sole gene-
 sis.

cum è totius superficiei ambitu eructentur, periti atmosphas dictorum corporum nuncupant; de quibus & in sequentibus fufius tecum agam; Inter cœtera verò Mundi corpora, solaris potiffimum globus tantò abundantius dicta exspirat effluvia, quantò cœteris id virtute igneâ efficacius & æstus vehementiâ potentius corpus est; ita quidem, vt maculæ illę, quas olim in terra constitutus vidisti, & iam in formam immensarum nubium coram intueris, rectè Solis effluuium dici possint. Hæ itaque fumosæ exhalationes in altiora ætheris spatia eiacularæ, vti rariffimę sunt, ita mox ingens ætheris spatium maxima sua dilatatione occupant, & tametsi eæ tenues sint, opacitate tamen sua non carent; si enim diaphanæ & pellucidæ forent, Solis lucem minimè impedirent; at terrigenis spectatoribus lucem eripiunt, ergo opacitate sua pollent. Quoniam verò huiusmodi halitus, non ex aquea substantia, sed ex glutinosa & veluti bituminoso quodam vapore condensati sunt, ideo diu durant; nam vti rectè obseruasti, subinde ad duos circiter menses, binis circa axem Solis periodis absolutis, eodem adhuc loco nonnullas durasse comperisti, quarum quidem alia ratio nõ est, nisi quòd ex viscosa & tenaciori materia compacti sint; Quod si huiusmodi in maximam ætheris altitudinem vehementi globi solaris æstu eiaculentur, & perfectam in remotiffimis illis æthereæ regionis recessibus libertatem nactæ fuerint; tum ecce huiusmodi exhalatio ætheris motu agitata

in inestimabilem amplitudinem extenditur, & eum opaca sit, solarem lucem, qua tingitur ad terrigenarum oculos reuerberat, nasciturque cometa, dirum mortalibus omen. *Theodid:* ô quanta animum meum voluptate tam admirando discursu demulces, vnicum restat, quod vt explices obsecro; & est, quomodo Cometæ hi moueantur, cur nunc circulares circa terram periodos affectent, nunc relicto tramite longè etiam vltra Tropicos in Boream Austrumque, nunc decliui motu in hanc vel illam Mundi plagam deferantur, quis illis hunc impulsum præstat? & cur non more cæterorum siderum regulari, sed anomala prorsus ac irregulari diuagatione ferantur? *Cosmiel.* Quæstionem acerrimis Philosophorum concertationibus agitatam, nec in hunc vsque diem planè definitam mouisti, quam tamen tibi per partes, ea qua possum perspicuitate ac breuitate dissoluam. Primò itaque tibi supponendum esse scias; ætherem, in immenso illo vti omnium subtilissimæ, sic vel maxime mobilis volubilisque auræ Oceano, ob perennes mundanorum globorum, quæ in vasto illo expanso circumuoluuntur, decircinationes in perpetua quadam agitatione versari: Secundò Solem motu suo diurno, quem circa telluris globum conficit vnà secum omnem illum ætherem, qui Solis currentis semitam occupat, tum impulsu tum attractu circumducere. Tertiò Solem post certam annorum reuolutionem suos pati paroxismos, veluti chronicos quosdam morbos, non secus ac terrenum corpus,

ter-

Motus cometæ quomodo efficitur.

Aether in perpetua quadam exagitatione versatur.

Morbi chro-
nici solis
quifac?

terræ motus, inundationes, atque igniuomorum montium sævas tempestates; siue maligno siderum aspectu, siue coaceruatione veluti vlceris malignis humoribus tumentis, aut febrilis cuiusdam materiæ ad erumpendum maturæ, post certas annorum periodos, patitur. Huiusmodi itaque laborantis naturæ paroxysmus quandocunq; solare corpus corripit, mox ruptis naturæ claustris apertisque occultæ machinationis cataractis, tanta fumosarum exhalationum copia vniuersam Solis superficiem perfundit, vt non immeritò tota ijs obfuscata, tristem, vti suprâ ex Historicis retulimus, faciem mortalium oculis spectandam multo tempore exhibuerit. Sole itaque continuò & successiuè ingentem fumosorum halituum copiam eructante, fit vt vno alterum trudente, prior ordine tenaciori materia compactus, atque alijs alijsque identidem exhalationibus auctus, intra solaris vorticis ambitum contineri nescius, in peregrina æthereæ regionis vastitate exulare cogatur; quod ætheris spacium, vti iuxta primam suppositionem vehementi motu agitatur, ita exhalationem cometicam in vltiora semper semitæ solaris spacia protrudit; protrusio verò ista hoc pacto contingit: Cùm motus Solis diurnus multò velocior Euro vastissima sua mole semper in anteriorem Solis æthereæ semitæ partem nitatur, fieri sanè non potest, vt tam vastum globi corpus non summam quoque in limpidissimo & incredibili mobilitate prædito æthere, impulsu suo commotionem efficiat; quantum

Quomodo
motus co-
metæ Solem
præcedat.

tam enim in aëre terreno agitationem, quantum
 fumum vel vnica bellici tormenti explosio emisso
 globo causet, terræ, domuumque tremor, fenestra-
 rumque strepitus & ruptura, offusaque caligo sat
 superque demonstrant; quoniam verò ætheris com-
 motio, quantò Soli vicinior, tantò velocior & impe-
 tuosior; tantò verò tardior, quantò ab eo remotior
 est; hinc fit vt cometa vehementia ætheris in ante-
 riora solaris semitæ promotus, semper Solem antici-
 pet tantò velocius, quantò liquidissima aura, atque
 adeo cometica exhalatio, corpore solari leuior est,
 donec languescente virtute impulsua, cometa op-
 positum Solis locum attigerit; tum enim vero ab
 ætheris violentia exsolutus, plenamque diuagandi
 libertatem nactus in eam cæli regionem, in quam
 eam ætheris impetus impulerit, fertur. *Theodid:* Sed
 nunc nosse cuperem, cum cometa subinde vesperi
 post occasum videatur, quomodo id contingat?
Cosmiel, hoc ita fieri censeas; quandocunque materia
 exhalationis cometice in eam solaris cursus semitam
 euibratur, quæ Solem sequitur, siue ex parte occidua,
 tunc necessariò materiæ tractius resultat motus;
 vnde post Solis occasum terrigenis supra horizon-
 tem terrenum apparet, fluxum ætheris sequens;
 quia tamen corpus cometæ crassiusculum nonnihil
 ætheris agilitati resistit, fit vt illud semper maiorem
 & maiorem retardationis moram in occiduam pla-
 gam patiatur, donec semitæ solaris fluxu relicto,
 atque in alias Mundi plagas abreptum, volubilis auræ

Quomodo
 motus come-
 tæ Solem se-
 quatur.

arbitrio relinquatur, easdem posticipando leges seruans, quas anticipando tenuerat. Atque hæc est causa, cur cometa tam irregulari motu, ex ortu in occasum, deinde in reliquas Mundi plagas motu transuerso, decliui, recto, præpostero feratur. Sed exemplo sulci nauis, quam motu suo conficit, totum negotium apprimè discas, si quæ corpora leuiora mari innatantia fluxilem sulcum nauis intrarint, illa vides in anteriorem proræ partem protrudi, quæ verò nauis motum à puppi sequuntur, tractiuo quodam impulsu vnà cum nauis rapiuntur, quæ tamen mox vbi sulcum & semitam nauis, vndarum vi auulsa reliquerint, tunc ea vasto mari commissa ventorum arbitrio, quo ea fors tulerit, exponuntur. Vidistine vnquam, mi Theodidacte, noctu ignes istos, quos Meteorologi fatuos vocant? *Theodid:* vidi & expertus sum sæpenumerò, præsertim in locis crasso & pingui aëre refertis. *Cosmiel.* Nonne vidisti igneum globulum, nunc te antecessisse, nunc à tergo secutum fuisse? *Theodid:* vidi & quidem non sine horrore, id phantasma arbitratus. *Cosmiel,* quemadmodum itaque istiusmodi accensus halitus impulsu corporis in anteriora protruditur, & à tergo trahitur aëre in locum à corpore derelictum coeunte; ita prorsus in cometicæ exhalationis motu fieri existimes velim. *Theodid:* Sed obsecro, mihi exponas, quomodo tam immensa corpora cometarum euanescant, & cur caudam imminente dissolutione retortam sortiantur, & post dissolutionem eorum veluti in lucidiffi.

Comparatio
à nauis motu
& igne fatuo.

Quomodo
cometæ
euanescent.

dissimas quasdam stellulas ut plurimum degenerent; forsitan illi ex stellarum quarundam confluxu nati fuerunt? *Cosmiel*, mox ubi exhalatio illa ingens, & multò terrena superficie amplior, Solis semitam inter tropicos contentam excesserit, tum veluti extra nativam auram constituta, cuius impatiens paulatim siue frigidiuscula ætheris constitutione, siue naturâ plagæ, paulatim contabescit, à cauda dissolutionis suæ exordium ducens, quæ uti reliquis partibus subtilior est, ita facilè dissolvitur, atque hinc ut plurimum retortam caudam habere videtur, quia pars dissoluta secedens è latere reflectitur, sequuntur caudam reliquæ partes corporis, quarum vna ab altera diuisa, atque à Sole illuminata terrigenis stellulæ videntur; atque adeo non paucos in eum errorem induxerint, ut corpus cometæ ex stellarum confluxu constitutum existimarent; de quo & te dubitasse video; hæc verò partes paulatim in alias & alias dissipatæ tandem in chaos, à quo prodierunt, trahente Sole illud, quod suum est, reuertuntur, nullo sui vestigio relicto. Atque hæc est cometarum generatio, motus, dissolutio, quam te intellexisse nihil dubito. *Theodid*: percepi omnia summa animi mei voluptate: Ex hoc siquidem tuo discursu innumera alia naturæ cœlestis portenta hucusque ignota & insoluta sine difficultate solui, & mirifica quadam dexteritate omnium quæ, in sublimibus Mundi corporibus contingunt vulgo incredibilia, rationem dari posse cognosco: O quàm eos hallucinari video,

Cur cometæ
evane-
scentes sub
forma stella-
rum cernan-
tur.

Opinionum
de cometæ
genesis refuta-
tio.

qui cometas cœteraque insolita stellarum nouarum phœnomena , nescio quibus ingentibus concentricorum epicyclis , affigunt ; aut qui cometarum quorundam in fluido æthere innatantium , nobis insensibilium stellarum confluxum esse arbitrantur. Benedictus sit Pater luminum , qui per te ministrum suum tam luculentam veritatem intellectui meo tot erroribus hucusque obnoxio , pro infinita sua bonitate providere dignatus est. Sed rogo te , peritissime diuinæ sapientiæ interpres Cosmiel mi omni nectare & ambrosia suauior , dic rogo ; Anne omnes qui ab hominibus in terra constitutis obseruantur cometae , solares sunt ? *Cosmiel* , haudquaquam , quin imo ex omnibus mundanorum globorum halitibus vaporosisque effluuiorum expirationibus generari possunt ; Nam uti supra audisti , est ita singulis globis à natura comparatum , ut singuli quædam veluti habitum vaporumque circumquaque expirent effluvia quæ atmosphæram istius globi constituunt , quam in omnibus sagax horum temporum ætas singulari tibi beneficio detexit ; quandocumque itaque siue ex siderum circumditorum infauito aspectu , siue propria globi constitutione sic exigente , siue denique permissione diuina , certis temporibus vehementes huiusmodi effluuiorum ebullitionumque tempestates in globis dictis concitantur , certè fumosæ huiusmodi exhalationes in extremos vorticum , quorum singuli suos proprios habent , recessus eiacularæ , deinde vasto ætheri , licet non semper ob distantiam

à ter-

Utrum omnes
cometae
solares sint ?

à terrigenis obseruari possint, commissæ, cometam vel stellæ nouiter exortæ similitudinem exprimunt; vt proinde stellarum nouiter exortarum phænomena nihil aliud quàm cometas non caudatas putet, quod & breue quo durant, tempus, sat superque demonstrat. *Theodid:* ignosce rogo nimix meæ curiositati, quomodo quæso stellæ nouiter exortæ cometæ dici possunt, cum eodem semper loco fixæ maneant, vt in illis patuit, qui in Cassiopæia anno 1572. & in cauda Cygni, Serpentario, cæterisque asterismis nostrorum aurorum memoria comparuerunt? *Cosmiel,* scias huiusmodi sidera fixa non fuisse, inter sidera tamen fixa suæ originis incunabula habuisse; quod vero fixa sint, & in eodem semper loco persistentia, causa fuit inæstimabilis fixarum stellarum à terra distantia; Nam cum spacium, in quo non secus ac cometæ solares huc illuc diuagantur; excessiuæ magnitudinis sit, illud tamen ob enormem à terra distantiam veluti in punctum quoddam indiuisibile coarctatur, ac proinde semper eodem in loco persistere videntur. Verum vbi spheram stellarum fixarum conscenderimus, ea non tantum luculentiùs intelliges, sed coram oculis omnia lustrabis. Sed redeo ad cometas, dixi omnes globos mundanos, eos producere posse; qui omnes tantum halituum abundantiam in vorticum suorum circumferentiam exaltare possunt, quantum cometæ generando sufficiat; vnde colliges, Astronomos, qui sublunares & elementares cometas negant, hallucin-

stellarum
nouiter
ortarum
genæsis.

Altitudo summa
firma
menti facit
vt noua stellæ
seper eodem
loco hæreant.

Dantur cometæ terrestres seu elementares.

Ratio cur cometæ sub tam varijs figuris spectentur.

Cur caudam a Sole auersam habeat.

cinari, cum omnes illi cometæ, qui vni alicui tantummodo prouinciæ aut regioni oriuntur, præter motum oppido irregularem non nisi paucis quoque horis supra horizontem morentur; certè hos non alios quam cometas terrestres ex terrestribus habitibus in altissimo terreni ætheris expansos esse, insignis, quam patiuntur, parallaxis, scitè docet. *Theodid*: Omnia mirificè mihi placent, sed vnus adhuc scrupulus meum sollicitat animum, & est ille qui sequitur; video nonnullos cometas prælongâ distensos caudâ, quosdam figura rotunda & iubata instructos, alios barbatos; quomodo itaque hæc contingant, à te omnium conscio nosse efflagito. *Cosmiel*. vti dubium tuum nihil difficultatis habet, ita paucis id expediam. Cùm figura cometarum non nisi à fumidæ exhalationis dispositione dependeat; alia enim in longum ad instar machæræ extenditur, alia in orbem conuoluitur crinitum, alia in radios stellarum figuram discurret, aut in barbam densatur, & sic de cæteris; Materia in immensam longitudinem extensa, caudatam exhibet figuram: cur verò caudam semper à Sole auersam teneat, istius hæc est ratio; quòd, vti corpus fumidum subtilissimum instar nubis tenuissimæ constituitur, ita radij solares id facillè penetrare queunt; in medio verò rariori refracti lucem intendunt, vnde caudata videtur: subiade quoq; fumosam exhalationem in globum condensatum peruadens, ex opposita parte barbam seu caudam exhibet, non secus ac in pila cry-

crystallina Soli exposita fit, quam radij transeuntes in conum terminantur lucidum. Esse autem rarissimam exhalationem inde patet, quod per caudam cometæ anni 1618. Mundo comparentis, stellas maiores transfluxisse multis alijs Astronomis idem attestantibus, proprijs oculis te vidisse testaris. *Theodid:* ita est; sed cum paulò ante vorticis mentionem feceris, medullitus nosse desiderarem, quid sint huiusmodi vortices, & quid operentur in natura, & vtrum vnus alteri commisceri possit? *Cosmiel*, insigne dubium mouisti *Theodidacte*, quod vti magnum & hucusque minùs penetratum naturæ arcanum continet, ita ampliori quoque discursu dilucidandum duxi. Vidistine vnquam vorticem in Danubio, Tyberi, cæterisque fluminibus. *Theodid:* vidi. *Cosmiel*, obseruastine quomodo quæcunque res natatilis eidem iniecta mox duplicem motum exhibeat, quorum prior cochloidis, seu in formam helicis descriptus, omnia innatantia vnà cum centro inuoluat? Vidistine alterum motum rei innatantis circa proprium centrum descriptum? *Theodid:* non semel id me obseruasse memini. *Cosmiel*, ad similitudinem huius vorticis, cælestes globorum atmosphæras vortices appellare volui. Est autem vortex alicuius globi nihil aliud, quàm totum illud æthereum systema, quod globus vnà cum sua atmosphæra continua effluuiorum expiratione constituit, quæ vti eiusdem cum globo rationis est, ita motu, qualitate, luminis virtute atque adeo in omnibus naturalem eius con-

Quid sit
Vortex solaris.

Vertices
globorum
non miscen-
tur.

stitutionem affectet, in eumque atque circa eum ve-
luti centrum, quod appetit, quod ambit, atque in-
quod tanquam in totius conseruationem conspirat,
fertur: cum verò globi omnes naturali quadam con-
stitutione virtutibus sibi insitis ab inuicem diffe-
rant, certum est & atmosphæras eorum inter se dif-
ferre; vnde vnus alterum introire, aut hic cum illo
sibi vicino communicare impossibile existimes ve-
lim; estque hoc summum in natura rerum sacramen-
tum; nosti fili mi, multos concipere nulla ratione
posse, quomodo globi cœlestes in æthereo illo Mun-
di spatio sine vlla mutatione aut casus periculo sub-
sistant? qui si vorticum cœlestium naturam nossent,
non tot peripatetici chrySTALLINOS orbis, quibus
affixi globi à casûs periculo liberarentur, vana ima-
ginatione conciperent, non tot futiles rationes alij,
qui eos in liquido, vt pisces, circumuolui asserunt,
comminiscerentur; cùm tam firmæ consistentiæ cau-
sa alia non sit, quàm vorticum inconfusibilis natura;
quæ cùm illos tali & tali loco non in alio constitu-
tos voluerit, hinc singuli sua iura tam pertinaciter
defendunt, vt Mundi machinam dissolui facilius sit,
quam vt illi aut iuribus suis cedant, aut à terminis
à natura sibi definitis recedant. Hinc singuli ad
suorum globorum motum, qui est circa axim, mo-
uentur; Nam vt vidisti maculæ solares, quas nos fu-
midas globi conspirationes esse ostendimus, tamen si
altius à superficie globi exaltatas, constanter tamen
globi motum sectantur, donec fatiscente halitu, in
id,

Cur globi
vna cum at-
mosphæris
suis tam con-
stanter situm
suum tene-
ant.

id, quod fuerunt, resoluantur; si itaque particu-
 læ minimæ tam stabili lege motum Solis non tantum
 menstruum circa axim, sed & diurnum, qui est cir-
 ca terram, sectantur, totum vorticem siue atmo-
 sphæram vnâ cum globo per semitam illi inconcussa
 & irrefragabili naturæ lege destinatam, circumagi
 ratio dicitur, quod & de reliquis globorum vortici-
 bus sentias velim; vti enim singuli suam sibi atmo-
 sphæram stricta quadam amicitia & sympathia lege
 trahunt, ita singuli quoque tramitum ijs definito-
 rum confinia tam inuiolabili obseruantia defen-
 dunt, vt si vel hilum à determinato ijs tramite re-
 cederent, tunc haud dubiè confusis vorticum iuri-
 bus, mundum perire necesse foret; quæ cum tibi
 ex Astronomia nota sint, ijs non immorabor am-
 plius. *Theodidact*: vnum adhuc dubium animum
 perplexum tenet; quod vt soluas, ea qua fieri po-
 test animi submissione efflagito. Dixisti suprâ, co-
 metas per æthereas plagas hinc inde vagari; quo-
 modo itaque, cum eiusdem cum globo nature sint,
 ad Solem non amplius reuertuntur, sed extra vor-
 ticem longè latèque exspatiantur? *Cosmiel.* rectè
 dubitas: scias itaque aliud esse æthereum illud ex-
 pansom omnium vorticum commune subiectum &
 veluti vehiculum, aliud vortices ipsos; hi enim
 quemadmodum suprâ dixi, vti naturarum diuer-
 sitate discrepant, ita fieri quoque non potest, vt
 cometa solaris, vorticem verbi gratia Martis natu-
 ræ quadam repugnantia subintret; vti nonnul-

An extincti
 cometa sex in
 solem reuerta-
 tur.

li astruunt, qui eum infra Solem subinde in suo excentrico descendere docent; hinc enim solum sequitur excentricorum mutuam fieri sectionem, nullam verò vorticum, qui in excentricis idem sunt, quod gemma in annulo; sed unusquisque in id, à quo originis suæ primordia habuit, à suo globo dissolutâ materia tracta, tandem resoluitur. Atque hinc tertium dubium resultat, quod nonnullorum Philosophorum ingenia tantoperè torquet, dum concipere nequeunt, Solem tantam fumidarum exhalationum copiam perpetuò exhalantem, nihil tamen de substantia sua perdere; qui si memoratum in natura rerum secretum nossent, atque tantam veritatem penetrarent; nunquam amplius dubituros omninò mihi persuadeo. Exemplum habes in terra, quæ à rerum conditu non cessat, ingentium nubium moles exhalationumque innumerabilium copiam eructare, nec tamen in hunc usque diem defecisse, comperitur; nec mirum est, siquidem eodem fœnore, quo in altum abierunt terrestrium exhalationum vaporumque agmina, eodem mox origini suæ in pluias, grandines, niues resoluta restituuntur. Idem in Sole cœterisque planetarum globis fieri tibi persuadeas velim. Ut itaque multa tandem paucis concludamus. Quemadmodum vortices in æthereo expanso vnà cum globis circumaguntur, ita & cometa in æthereo Oceano sine vlla repugnantia prouehi & hinc inde agitari potest; Vortices tamen à natura sua alienos, naturæ quodam dictamine vitat.

Sed

Comparatio
à nubibus
terrenis

Sed hæc de Cometarum solarium genesi sufficiant.

Theodid. Certè ex hoc admirando tuo ratiocinio latentem hucusque veritatem tam luculenter apprehendo, vt nullum amplius dubitandi locum mihi superesse videam; imò nihil adeo in sublimium corporum natura reconditum, insolitum, inuisumque esse video, quod non ex tuis principijs summâ facilitate iuxta ac amœnitate solui possit. Porro nihil restat, nisi vt mihi exponas mi *Cosmiel*, quomodo tam ingens atque adeò immensum corpus, cuius fines explorare nec dum licuit, moueatur, cuius tamen hucusque nullum motum sensi, neque etiam hucusque vlla stella apparuit, ad cuius motum, solarem motum conferre possim.

Quomodo
solare corpus
moueatur, &
à quo?

Cosmiel. Cùm motus huius globi 24. horarum spacio, 69143. leucas horarias conficiat, certè velocissimum illum esse opottet; quod verò tibi immobilis videatur, nihil aliud quam oculorum deceptio est, cùm nullus motus sensibilis, nisi comparatione ad aliud vel immotum, vel actu motum videatur, naui enim inclusus, nauem immotam senties; sed hæc iam trita sunt. Sentisne *Theodidacte* vehementem aëris solaris concitationem?

Theodid. Sentio, & iam dudum huius rei causam à te sciscitari volebam. *Cosmiel.* vehementem corporis motum, vt & magna incendia, cuiusmodi huius globi sunt, vehemens aëris agitatio veluti lucem umbra sequitur. Vidistine turbulenta huius igniti pelagi agitationes? sensistis instabilem æthe-

rei Oceani ex impulsu motus Solis volubilitatem? *Theodid.* sensi. *Cosmiel*, certè non aliud inde sequitur, quàm vt tota atmosphæra hæc, siue vortex turbulentissimus reddatur, tum propter diurnum globi motum, tum ob menstruum circa axim, tum denique ob vehementes globi eructationes. *Theod.* benè omnia probas, & ego iam oculis & auribus percipio, quæ vix vlli hucusque Philosophorum in mentem inciderunt; ita quidem, vt cum veritate irrefragabili asserere audeam, in tota mundana machina globum turbulentiozem solari non reperiri. Iam & causas video, cur maculæ tam exiguo tempore durent, quæ vt i euaporationes sunt, ita à valida atmosphære commotione agitatae dissipataeque mox in tenues auras euanescere necesse est. Sed putasne fidem habebunt Philosophi nostri, tam insolitarum rerum narrationi? *Cosmiel*, Philosophi qui experienciâ rerum ducti, rem non tantum abstractiua quadam consideratione æstimare solent, sed armatis Dei beneficio oculis, intuitiue, quæ Deus vltimis hisce temporibus mundo manifesta esse voluit, cælorum miracula contemplantur, hæc non solum approbabunt, sed & ambobus brachijs amplexabuntur. Quæ ego te docui, scias non tantum rationi, sed & sacre Scripturæ, & SS. Patribus, vti supra audisti, esse quam maximè congrua. Nil itaq; moreris, audacter interroga, si quis circa dicta animo tuo scrupulus inhæreat. *Theodid.* Sed dic, rogo, quomodo globus hic aut à quo moueatur?

Cos-

obscuro
in quo
de quibus
Macularum
becuis du-
ratio vade?

Cosmiel. Scias diuino consilio globo huic sicut & omnibus alijs naturalem quandam inditam fuisse inclinationem, ad talem & talem motum non alium, tum circa terram, tum circa axem cochloidem in forma helicis constitutum, qui tamen virtutem suam complere non posset, nisi à præsidibus intelligentijs iuxta præscriptam naturæ legem in certos fines dirigeretur; quemadmodum enim operationes ac mirifici brutorum instinctus directioni primæ causæ substant, ita motus globorum iuxta ideam in mente Opificis supremi inexistentem ab intelligentijs diriguntur: Cùm verò ratio archetypa sit æterna, infallibilis, & necessaria, hinc fieri non potest, vt vnquam à præscripto sibi tramite finibusque deficiant; Sed hæc iam aliàs planius à me didicisti; vltimum tibi restat conspiciendum. *Theodid.* Vix dixerat, cùm ecce me in momento in inuisam quandam solarem insulam deposuit; cuius vtinam, vti vellem, sic possem, claritatem & pulchritudinem describere; sed nullum verborum pondus, nullam tam studiose affectatam orationem assignari posse, quæ id præstet, cognosco; omnia hic auro lucidissimo & veluti diaphano, quod si crysallum auream dixeris, non malè dixeris, corruscare video, neque quicquam in rebus terrenis concipi potest huic comparandum; carbunculi, smaragdi, saphyri, chrysoliti, amethysti, nihil ob colorum, qua miscbantur, varietatem esse videbantur. *Theodid.* O *Cosmiel*, quid hoc sibi vult, forsan me in paradisum

Symbola &
mystica signa
angelorum.

sum introduxisti? aut in Empyrei cæli atrium quoddam? *Cosm.* sustine parumper & maiora videbis. *Theod.* & ecce panditur interea domus omnipotentis olympi, & derepente admirandū quoddā pulchritudinis theatrum obuium video; viri inusitatæ magnitudinis sese sistunt, quorum splendorem nulla tam felix penna est, quæ describere sufficiat, tot animatos Soles dixisses. O *Cosmiel* siste paucillum, ut tantæ pulchritudinis decorem propiùs intuear, deficit enim anima mea in tantæ beatitudinis contemplatione. quid fulgor ille, quem euibrant supra omnes fulgores gratiosus? quid æstus vehemens quem continuò spirant? quid paludamenta, quibus operiuntur ex vena lucis purissimæ constituta? quid fulguris instar concitata membrorum viuacitas? quid alarum remigia super omnem iridis colorum varietatem admiranda? *Cosmiel*, hi sunt lucidissimi spiritus summi rerum Monarchæ ministri beatissimi; hi sunt huius, quem vides, solaris globi præfides, quorum virtute & perenni concursu, admirandæ virtutes in vniuersas Mundi semitas iuxta ideæ archetypæ rationes, quibus conformantur, in Mundi bonum conseruationemque distribuuntur, naturalesque huius globi facultates, uti & munerum quibus funguntur, diuersitatem, hoc quem vides ac stupes, symbolico apparatu exprimunt; neque opus est, ea tibi probo symbolicæ significationis interpreti fusius exponere; intelligenti pauca. *Theodid*: Dic rogo, ex quo choro tam ineffabilis plu-

Descriptio
symbolica
habitus angelorum.

pulchritudinis spiritus sunt? *Cosmiel.* ex Seraphico ordine, qui dum faciem Dei sine intermissione intuentur, diuini amoris æstu inflammati, sine temporum syllabis, quod æterna eius voluntas velit, legunt, eligunt ac diligunt, semperque legunt, & nunquam præterit id, quod legunt; eligendo & diligendo, diuini consilij immutabilitatem legunt, neque clauditur codex eorum, nec liber eorum complicatur, quoniam Deus ipse illis hoc est, & erit in æternum; laudant semper, vnde gaudent, quia semper vident, vnde gaudere valeant & laudare; in sapientiæ semitis perpetuò meditantur, diuinæ prouidentiae dispositioni perenni cura insistent; vnde fieri non potest, vt vel in minimo operum diuinorum aberrant; quos tanta gloria decorauit, tanta gratia ditauit, tanto robore confirmauit æterna Sapientia. *Theodid:* o quis mihi det, vt in tam beato spiritu consortio degam! O æterne rerum Conditor; ò vita & desiderium meum! si creaturis tuis tantæ pulchritudinis & decoris excellentiam contulisti, quem qualemque te concipiam? O pulchritudo antiqua omnium pulchritudinum consummatio, gratia gratiarum omnium desiderabiliū eminentissima, virtus vnica, virtutū omnium complementum! O æterna veritas, ò vera charitas, ò cara æternitas, affunde cordi meo ardentissimum amoris tui ignem, vt operum tuorum magnitudine & pulchritudine inflammatus te cognoscam, te possideam, teq; cum beatissimis hisce Seraphicis
spi-

Apostrophe
Theodidactis
ad Deum.

spiritibus æternum amando fruar. *Cosmiel*. satis Theodidacte, en ad alia contemplanda procingimur; tempus est, vt reliquos nobis lustrandos mundanæ fabricæ globos adeamus. *Theodid*: fac quod iubes, relictoque solari globo mox in immensi ætheris domicilia longè sublimiori carpento quàm quo *Prometheum* vectum legimus, traduxit.

C A P V T V I.

De itinere in globum Martis, & de mira eius constitutione.

THEODIDACTVS. O *Cosmiel*, fidelis dux & director meus, vbinam locorum hæremus? & quando tandem noctem operiemus, quæ reliquam cælestis huius domicilij æconomiam contemplari possimus, siquidem adhuc vsque tempus (si tamen tempus in tam exotico rerum statu concipi possit) in perpetua eaque intensissima globi solaris luce morati, neque noctem, neque tenebras vllas, neque vllum ex reliquis mundanis globis videre contigit? Sed neque, quis mensis aut quis eius currens dies sit, recordor? *Cosmiel*, cum omnis temporis mensura sumatur ex comparatione immotæ telluris, ad eum, qui perpetuo circa eam fit siderum motum; in Sole verò ob intensam lucem, omnes reliquorum globorum splendores evanescent,

cer-

certum est in eo neq; temporis mensuram, neque dierum noctiumque vicissitudines, neque ulla horarum discrimina assignari posse, cum hæc omnia ex ortu & occasu siderum, quorum hucusque nullum vidisti, dependeant; Scias tamen hoc eodem temporis momento, solem Romæ esse meridianum, festumque SS. Apostolorum Petri & Pauli summa solennitate celebrari. *Theodid*: fierine potest, tam parum nos temporis à primo itineris nostri auspicio consumpsisse? *Cosmiel*. ita est, sed miranda rerum spectacula, quæ intuitus es, omne tibi hucusque impensum tempus breue reddiderunt; Sed agedum, prosequamur iter. Et mox incredibili velocitate in remotissimum me ætheræ regionis locum constituit *Cosmiel*. eleua oculos tuos. *Theodid*: O *Cosmiel*, horreo, cunctosque meos stupor occupat artus. *Cosmiel*. quid vides tanta admiratione dignum? *Theodid*: infernalem ego globum non oculis tantum intueri, sed & incredibili fætidaque mephiti tantum non exanimatus sentire, quin & ingenti turbinum vertigine agitari videor: desine, desine obsecro ulterius provehi; magna enim mihi mala ab hoc globo imminere auguror; siquidem cholericæ pathemate penitus, & nescio quo iræ & indignationis motu incandescere sentio. *Cosmiel*. ne timeas fili mi, cum enim intra vorticem seu atmosphæram Martij globi constituaris, mirum non est, te vehementi eius influxu in tanta cholericæ affectionis pathemata concitari; contra quæ hoc balsami vitæ

Videt Theodidæus globum Martis, sentitq; fætorem eius & influxus vim.

Depositus ad
montis Martij
crepidinera.

Descriptio
montium glo-
bi Martij.

Descriptio
globi Martij
analogæ ope-
rationibus
Martialibus in
globo terre-
stri.

cælestisq; liquoris antidotū accipe, Eoq; nares, aures,
os imbuit, & protinus confortatus respiravi, ra-
pidaque vertigine in globum Martium ad nescio
cuius Vulcanij montis crepidinem me deposuit, cu-
ius vertex sine numero piceos flammaram globos
eructabat, vidisses vndantem ruptis fornacibus Æt-
nam, flammivomosque globos liquefactaque volvere
saxa, tanta fœtoris globo proprij graueolentia,
vt fieri non posse credam, hominem non diuino
præseruatam subsidio hic vel ad momentum vi-
tam tolerare posse; saxea montium moles veluti
fuligine quadam imbuta videbatur, ipsa verò sub-
stantia quasi sulphur, arsenicum, auripigmentum,
cœteraque malignæ, & exitialis qualitatis corpora,
quæ veluti bitumen quoddam & naphtham copiosè
sudabant, mentiebatur; neque tamen horum
quicquam erat, neque enim grauiolentia, neque
mineralium species similes nostris comparebant, sed
quia verba, quibus illa exprimam, desunt, vsitatis
mihi mineralium corporum speciebus, secundum
analogiam quandam ad dictas species compara-
tam, mentem meam explicare cogor. *Theodid:* ro-
go te *Cosmiel* per magnum Dei tetragrammaton
nomen, vt mihi exponas tam exoticam rerum
faciem; deficit enim anima mea præ tantorum in-
tuitu mirabilium. *Cosmiel.* sustinè, maiora paulò
post videbis, iam tantum in primum huius globi
vestibulum introductus es. Globus enim hic Mar-
tis dicitur ab Astronomis, ac rectè quidem; hic enim
per-

perpetuâ martiorum elementorum pugna configitur; hic Mars furore omnia complet, hic Vulcanus arma cudit, quibus terrigenum genus perpetua calamitatum iliade infestet; hinc ignis & aquæ piceæ perpetua lucta: hic omnia solari globo cæterisque contraria intueris. Quo dicto, è vestigio me sublatum ad immensum Oceanum, quasi pice & bitumine succensum constituit. *Theodid:* O Cosmiel, si gratiam inueni in oculis tuis, abeamus obsecro, quis enim huius globi fœditatem sustineat? quis fumos fumorumque pestiferorum halitus, graueolentemque mephitim exprimat? non equidem puto in natura rerum scabrosius, asperius, inæqualius, squalidius corpus reperiri, montem pice succensum veriùs dixeris quàm globum. *Cosmiel.* Modicæ fidei quid trepidas? Quid quereris? Quid indignaris? Nonne ego tecum sum, qui te ab omnibus eruum periculis? patet certè, te plus æquo radios hausisse virtutis Martiæ; ne fœdum aut pestiferum dicas, quod Deus ad Mundi conseruationem & ornamentum tanta prouidentia disposuit. *Theodid:* Condona rogo tantæ meæ infirmitati, acquiesco tibi, meque totum quantus quantus sum, tuo relinquo arbitrio; nunc itaque explices huius globi mysteria. *Cosmiel.* Faciam quod petis, vbi prius globi totius constitutionem ostendero. Quo dicto me solito inclusum vehiculo, singula globi lustranda exhibuit. Globus videbatur ex lento quodam humore constitutus, quem si cum pice nostra

Martij globi
structura.

Miri globi effectus.

liquida sulphuri mixtâ comparauero, non aberrabo, ita tamen totum succensum erat, vt flammæ si non ad eò lucidas subfuscas tamen & veluti fuligine plenas ex intimis visceribus vehementi ebullitione eructaret; ex hoc, inquam, liquore lento & solida materia asperrima scabrosissimaque, quæ sulphur aut arsenicum vel auripigmentum referret quidem, sed ita durum quàm queat esse quælibet marpesia cautes; inflammari quidem videbatur, non tamen consumi vtpote *arsesor*, à terreni globi mineralibus, proprietate, qualitate tantùm differre à terris, quantum Cœli patet altus hiatus; hîc innumeros vidisses vulcanios montes perpetua ignis incendia vomentes; hîc lacus nigra flamma succensî tantos fumorum globos eructabant, vt totam Cœli faciem fuligine sua obfuscarent; tanta hîc vbique fulmina, fulgura, tonitrua tam ingenti fragore percipiebantur, vt omnes terreni globi tempestates earum comparatione non nisi ludus dici possint. Deinde ad immensam nullisque finibus clausam voraginem in formam crateris profundissimis finibus excauatam peruenimus, cuius nigerrimi fundifacies non aliud quam inferni barathrum exprimebat. Quid sibi hæc omnia exotica spectra volunt? *Cosmiel*. recordarisne fili mi, te cum ex tellure hunc globum aspiceres, in exteriori globi superficie veluti fluitantia quædam corpora, in centro verò eiusdem superficiiei rotundam veluti maculam quandam obseruasse? *Theodid*: omninò me.

Vorago in-
gens in globo
Martis.

si-

similia obseruasse, memini. *Cosmiel*, macula, quam vidisti, hæc vorago est, quam non semper, sed eam quandoque cernunt terrigenæ; cum enim globus circa proprium suum axem vertitur, fit vt tunc compareat, quando plaga hæc terreno globo rectâ obuertitur; alio verò situ ab oculis obseruantium, sese subducit; corpora quoque in extima superficie veluti fluitantia, sunt ingentes vaporum exhalationumque fumi, qui non semper, sed tunc, cum vehementius globus æstuauerit, spectantur; post aliquantum verò temporis resoluti globo suo restituntur; vt vel hinc habeas litem illam, quam Astronomi sibi inuicem mouent decisam, dum alij dicta phænomena se obseruasse affirmant, contrâ alij ea se notasse negant, vtrique benè sentiunt de phænomenis diuersis temporibus obseruatis. *Theod.* Sed in quem finem immensam hanc voraginem (quam sine dubio toti Africæ æqualem æstimo) in natura rerum constitutam putes nosse desiderarem. *Cosmiel*, Vides crateres innumeros fundo huius voraginis insitos, cernis vt liquefactum sulphur vnâ cum bitumine mistum bulliat? *Theodid.* Miror, & præ formidine vix spiro. *Cosmiel*, Scias hunc globum immensis vndique meandris cuniculisque perfossum, ac cauernis ingentibus excauatum; canales verò per cœca globi viscera longè latèque exporrecta deductaque, bullientem materiam in cauernas interiores, deinde forinsecus in crateres sibi à natura destinatos euoluere, igne intrinsecus latente

Ad quid à natura constituta vorago.

Globus quomodo virtutes latentes exerat.

te fluxilis materix apparatus in suos fines urgente; nam, vt supra de solari globo disseruimus, fieri non potest, vt globus appropriatam suam virtutem in finem, ob quem naturæ Opifex eam globo inseruit, exerat, nisi per continuum motum, & motum quidem circulationis; cùm enim totus globus in inferiora virtute sua influxiua agat, totus autem agere non posset, si superficie tantum tenus, virtutem suam exspiraret, atque adeo interior centralium partium constitutio otiosa à natura instituta videretur; quare certò tibi persuasum habeas, perennem hanc liquidæ materix pericyclosin institutam, vt ea corporum in visceribus globi latitantium virtute ignis pariter ibidem à natura reconditi, virtute multiplici tincta imbutaque vim acquisitam ad extra diffusam, deinde per radiosam diffusionem circumstitis mundi globis distribueret, quemadmodum de Oceani terrestris motu ad seminalium rationum miscellas cœcis visceribus latentes concitandas instituto, supra diximus. *Theodid.* Estne globus hic ex quatuor elementis constitutus? *Cosmiel,* Dixi iam tibi aliàs, non hunc tantum globum, sed & cœteros omnes totius mundanæ machinæ non alijs elementis constare, quàm ijs, quibus Conditor sapientissimus chaos illud suum primordiale constitutum voluit, vt ijs inde in mundi globos dispersitis, pro situs ratione aliud ac aliud temperamentum sortirentur. Ignem hic passim vides, sed à terrestri cœterorumque globorum quoad accidentia diuersum; tametsi ra-

Globus Martis ex quatuor elementis compositus.

dica-

dicaliter sumptus propriè & essentialiter ignis elementaris sit; nam vt audisti, terrestris ignis eorum corporum, quæ ei alimentum præbent, naturam, odore & colore refert; ignis solaris lucidissimus & purissimus purissimæ suæ substantiæ naturam sequitur. Martius hic ignis pariter naturam sapit materiæ Martiæ, à qua alimentum suscipit, & sic de cæteris; hinc plenum vides veluti fuliginibus, & varia bituminis piceæque materiæ commixtione imbutum; omnes tamen hæ ignium differentiæ hoc habent ex natura sua, vt sint calidi, penetrantes & perpetuò æstuant. Aqueum elementum huius Martij pelagi liquor exhibet, tametsi à reliquorum globorum humore diuersissimus, est enim lentus, squalidus, cõfusus, & summâ materialis varietatis commistione pollutus; si quis tamen chemicâ arte, eâ alembico impositâ putum ab impuro separaret, is haud dubiè aqueum humorem inueniret, terreno, lunari, cæterisque haud multum dissimilem. Aër Martius ita se habet ad globum Martium, sicuti aër terrenus ad globum terrestrem, & sicuti solaris ad Solem, lunaris ad Lunam; cum enim aër nihil aliud sit, quàm quoddam veluti proprium globi cuiuscunque effluuium ætheri commistum, certè aërem eius globi à quo expiratur, naturam sapere necesse est, quamuis natura sua non secus ac terrenus, solaris, lunarisue fluidus sit & summè mobilis; qui tamen adeo inter se differunt, vt impossibile sit, hominem in vlllo dictorum globorum aëre, nisi in eo, quem

Ignis elementum in singulis globis naturæ totius globi conuenit.

Aqueum elementum in globo Martis quale.

Aer Martius.

Terreum ele-
mentum in
globo Martis.

quem respirationi eius Conditor assignavit, videlicet terrestri, naturaliter viuere. Terreum elementum tibi saxea huius globi moles exprimit, quamuis & hoc à terrestri toto cœlo differentibus qualitibus discrepet: nam vt vides, saxi & scopulis constat durissimis, sulphuri, arsenico, auripigmento, antimonio, ferruginosis molibus cautibusque, nostris mineralibus, quoad aspectum haud dissimilibus; quæ saxa, arte chimica in principia sua resoluta, puluerem relinquent cum puluere terreno quoad nudam substantiam ferè eundem. Habes itaque hic quatuor elementa, non quidem conditione terrena, sed pro Martij globi conditione, Martia. Porrò si per continuã puri ab impuro separationẽ elemẽta ad vltimũ gradũ reducerẽtur (quod tamen fieri non potest) certè omnia globorũ elementa ad hunc terminum reducta, eadem prorsus quoad nudam, vt dixi, substantiam forent. Hinc luculenter colliges diuersas elementorum qualitates hucusque considerata, non aliam tantæ diuersitatis causam habere, nisi diuersas globorum vires & proprietates, quibus imbuuntur: cœterum quoad naturalem motus inclinationem à terrenis non differunt; habent enim singula globorum elementa suum centrum, quod appetant si graua, à quo dimoueantur, si leuia: sic solida corpora huius globi, cuius partes sunt, naturali sympathia Martem expetunt, eique se intima pronitate, nulli alteri coniungere gestiunt, leuia verò & fluida vt igneæ exhalationes à centro globorum

sur-

fursum vergunt, quia hoc est eorundem naturæ consentaneum, & ad propriam atmosphæram constituendam necessarium. *Theodid*: Iam ita distinctè, clarè & scitè singulorum huius globi arcanorum rationes iuxta analogicæ artis amussim adornatas describis, vt ijs conuictus fidè non possim non habere. Sed agedum nunc expone ergo, quænam & qualis sit appropriata huius globi virtus influxiua. *Cosmiel*. Virtus propria est, cholericum in inferioribus mouere humorem, æstu pernicioso, & caustica quadam vi imbuto omnia infestare; vnde si vis influxiua in terreno globo subiectum inuenerit proportionatum, illud virtute sua inbutum ad vindictam, furorem, cædes cæterasque iracundo homini proprias qualitates inclinât; vnde ab Astrologis longâ omnium seculorum experienciâ doctis & vniuerso nationum consensu, iure merito globus hic Martis nomen, ab effectibus quos causât, introductum obtinuit. *Theodid*: Ergone tu iudiciariam Astrologiam approbas? *Cosmiel*. Absit fili mi; est enim aliud astrologia iudiciaria, aliud virtus influxiua de qua ago; illa præterquam quod Deo humanæque voluntatis arbitrio vim inferat, vera impietatis magistra, incertis quoque & arenaceis fundamentis nixa, innumeris nugis fabulisque mentes mortalium inuoluit; hæc autem veræ philosophiæ fundamenta docet, quibus nixus Martiarum influentiarum causas attingere possis; & vt illa plurimum mentitur, ita hæc plurimū experimentis irrefragabilibus fulta metitur,

Vis influxiua
Martis quæ-
nam?

Effectus Mar-
tij.

Experimen-
tum.

vera cœlestis physicæ directrix. *Theod.*: O diuine ma-
gister, expone quæso effectuum Martiorum rationem
& modum. *Cosmiel.* ne quicquam arcanorum te-
celasse videar, totum te mysterium familiari experi-
mento edocebo. Fiat globus ex sulphure, antimo-
nio, auripigmento, arsenico, naphtha, bitumine
vnâ simul commixtis, quem si in loco clauso accen-
deris; continget, resoluta vapore globi, mox caput
summa vertigine infestari, cor heparque vehementi
æstu accendi, tandem membris tam pernicioso vapo-
re inualis, totum te maniaco quodam furore,
tremore membrorum, totiusque corporis conuulsio-
ne corripî sentias. Idem in globo Martio fieri cen-
sere debes; qui cum analogâ ad res memoratas mi-
sturâ constet, hinc fit vt virtus influxiua globi effe-
ctus quoque dictis in terreno mundo effectibus
analogos vbicunq; proportionatum dispositumque
subiectum repererit, siue id ex sentientium siue ex
vegetabilium mineraliumque œconomia sit, efficiat;
plurimum tamen situ globi recto vel obliquo ad ter-
renam superficiem comparato ad effectuum intensio-
nem conferente, vti & alterius sideris maligni cum
Martio globo coitu, quo mistis vtriusque globi
malignis qualitatibus dici vix potest, quantum vis
influxiua ad effectus noxios & pestiferos producen-
dos intendatur. *Theodid.*: O quanto intellectum
meum tam eleganti & pulchra comparatione, lumi-
ne imbuis! Sed hoc vnum sum in operè me angit,
cum concipere nulla ingenij vi possum; cur natura,
quæ

quæ bonum semper intendit, tam perniciosum & exitiale globi monstrum in natura rerum constituerit. *Cosmiel.* Theodidacte parum te in arcanis philosophiæ profecisse video; si nosse, quare Deus Opt. Max. in animantium œconomia vipers, bufones, araneos, dracones oppido perniciosum mortalibus venenum; in vegetabili natura herbas plantasque lethifero toxico refertas, nec non in mineralium regno, arsenicum, auripigmentum, similiaque produxerit; malignos quoque globi Martij influxus non mirareris. Scias itaque globum hunc eo fine à summa Dei prouidētia hoc in æthereo spacio, situ collocatum fuisse; primò vt quicquid virulentix ex reliquorum siderum malignorum influxu exhalaretur, id totum hic globus insita sibi auiditate in sui nutrimentum attraheret, non secus, ac bufo eo fine conditus est, vt quicquid veneni & exitialis qualitatis in terrestribus glebis lateret, tanquam in viam veneni bursam attraheret, quod idem de serpentibus & draconibus dictum sit; an nescis, araneum omne venenum quod in aëre dispersum latitat, ne serpendo longè lateque aeris inficiat substantiam, in se mira quadam sympathia attractum deriuare? quod nisi fieret, non parum humani generis salus ex tam pernicioso intoxicatæ rum terræ tum aëris afflatu periclitaretur. Ne verò Martis violentiâ tellus impetita manifestæ pareret ruinæ, natura eum in omnium maximo excentrico collocari voluit, vti infra à Sole & Venere, supra à

Cur natura
tam pernicio-
sum globum
constituerit?

Qualitates
malignæ reli-
quorum side-
rum attrahū-
tur à Martio
globo sicut in
terrestri globo
malignæ qua-
litates terrenæ
à venenosis re-
ptilibus.

Cur Martius
globus in om-
nium maxi-
mo excentri-
co constitutus

Cur circa
proprium
centrum vol-
uatur.

Ioue coërcitus à sæuitie sua aliquantisper veluti factis quibusdam inducijs desisteret. Hinc quoque factum est, vt globus Martius circa axem suam reuolutus non semper easdem pestiferæ qualitatis plagas, sed successiuè nunc virulentas, modò temperatas, paulò post, efficaciâ virtutis insignes ostenderet; vnde in excentrico suo, motu qui circa axem fit, temporum successu, nouas diferentesque semper effectuum combinationes molitur; non aliam quoq; ob causam inter Martis & Saturni dissonos globos, ex quorum euaporatione omnia mundi sublunaris mala originem habent, Iouem benignissimum sidus & mira quadam harmonia refertum, intermedium, veluti litium exortarum diribitorem constituit, cuius salutifero influxu vtriusque prorsus perniciofa vis cohibita & attemperata refrænaretur; ne laxatis facultatum exitialium habenis, globus solita sua malignitate in apertam totius inferioris mundi œconomiam κακοφωνίαν καὶ ἀσυνεσίαν, finalemq; tandem destructionem deduceret; vt proinde natura in tam perniciosorum corporum conditu, ideo minimè Nouerca insimulanda sit, quin potius summo & abdito quodam consilio eum sic disposuisse censerit debeat; adeo enim globus hic Martius quantumuis virulentus, mundo tamen conseruando necessarius fuit, quàm benigna & salutifera cæterorum globorum natura: quod enim cantharides & medicamenta caustica quadam vi pollentia in corpore humano perniciosis febribus humorumque pessimorum inunda-

Globi Martij
vilitates.

ratione diffluenti præstant, hoc in mundo maiori magnis humorum diluuijs inundante, vis caustica & siccandi facultate præpotens, quæ Martij globi appropriata facultas est, efficit; laborat enim sua quandoque hydrope mundus inferior, cui medendæ aliud opportunius antidotū non suppetit, quam dicta Martij globi vis; qua facultas malefica humorque infestus quadantenus dissipatur siccaturque; ita nullum in natura rerū malū est, quod non in bonum totius, vniuersique tandem conseruationem cedat quemadmodum enim harmonia pulchra sine dissonantijs esse nequit, quin imò auribus ingrata & inepta censetur suis non mista dissonantijs, ita mundus sine dissonis tum Martis, tum Saturni, tum cæterorum siderum globis. *Theodid*: iam video Cosmiel, te omnium naturæ mysteriorum conscium esse, nequicquam te latere eorum, quæ in naturæ maiestate elucet sacramentorum; eum itaq; tantus sis, tantaq; excellentia polleas, nunc aliud mihi dubium soluere nè graueris, & est illud; memini me tibi cœlestis beneficio in terra constitutum, Martem subinde non rotundum omninò, sed sectum in formam lineæ *ἀμικύπτου* obseruasse, neque tamen vnquam incrementum aliquod aut decrementum, vti in phasibus lunaribus fit deprehendisse; quænam huius rei causa sit, scire abs te velim. *Cosmiel*. Scire primum debes, globum Martis ita constitutum, vt partim à Sole, partim à proprio lumine illustretur: à Sole periheliosue perigæo intensius eum illuminari experientia

Mundus vti
contrarijs
constat, ita
bona mista
malis naturæ
in omnibus
mundi corp
ribus inue
niuntur.

Mars partim
à Sole, partim
à propria luce
illuminatur.

Quid sit illa
pars in Marte
non rotunda.

docet, in aphelio siue apogæo ; verò non item, sed notabilem lucis decrementum pati, eum subfuscus, rutilus, & pænè sanguineus color fat superque docet, atque huiusmodi non nisi à propria luce huius globi efficitur ; vides enim omnia hic veluti sulphurea quadam & bituminosa flamma ardere ; atque hæc ad globum illuminandum sufficit in absentia Solis remotissimi . Est tamen in hoc globo quædam plaga immensa intercapedine exporrecta, planities lucis omninò expers & veluti lutulentum quoddam mare, seu piceum pelagus ob lentorem suum, neque vlllo humano vestigio neque nauigij subsidio peruium . *Theodid.* Ostende rogo hocce globi prodigium . *Cosmiel.* Fiat . *Theodid.* Quo dicto protinus sublatus me in locum desideratum transtulit . O horrorem, ò spectaculum formidandum ; verè, vti dixisti, piceum mare video, non tamen liquidum, sed pultis instar condensatum ; vbi nullum flammæ aut lucis vestigium, sed omnia horrida, confusa caligine squalent, nec lucis directæ neque reflexæ capax, vel ipsum diem atra sua fuligine in noctem vertens . *Cosmiel.* Hæc est illa pars globi Martij, quam tibi beneficio è tellure sæpè non sine admiratione intuitus es ; cum enim lucis omnis sit incapax, mirum non est, terrigenis qui lucidas tantum globi portiones iuuentur, hanc non percipere, ac proinde necessariò globum Martis veluti sectum, in formam Lunæ ἀμβλώπησθαι spectari . *Theodid.* Sed cur non semper sub hac sectione videtur ? *Cosmiel.* Ratio huius rei

rei est, globi circa centrum suum circumuolutio, qua dicta plaga modò manifestatur, modò occultatur, sicuti & de voragine supra diximus, hanc quoque modò prodit, modò recondit, diuersus globi in suo excentrico situs. *Theodid*: rem optimè capio; sed rogo te, cum natura frustra nihil agat, quo fine tanti squaloris plaga in hoc globo posita fuit? *Cosmiel*, vt esset veluti penuarium quoddam seu promus condus alimenti istius, quo globus nutritur; Ex hoc enim per intima viscera copiosum igni perenni, qui hoc globo continetur veluti fomentum quoddam distribuitur, ignearum verò exhalationum fuligines in altum eructatæ, & tandem in pristinam, vnde profluxerunt stationem restitutæ nouum moliantur combustibilis materiæ perenni quadam circulatione agitatae alimentum. *Theodid*: video Solem iam prope horizontem Martium, video mox occubiturum; dic rogo, cur tam exiguus est, cur tam rubicundus & flammeus; siquidem decuplo ferè minorem comperio, quàm ex tellure olim eum me conspexisse memini; paulò enim Venere, dum maxima videtur, maiorem aspicio. *Cosmiel*. Scias te in globo iam apogæo constitutum, vnde mirum non est, ob summam à Sole distantiam eum tam paruum (angulo visionis non nisi 25 minutorum existente) videri. *Theodid*: miror equidem quomodo tam exiguo lumine, diem tamen claritate æqualem faciat nostris diebus, dum Sol super horizontem terrenum emergit. *Cosmiel*. causa huius claritatis est, propria hu-

Quis sit finis
dictæ planitiæ
sive pelagi
piceæ.

Aspectus so-
lis è Marte
apogæo.

huius globi lux quam tum sulphureus Oceanus, tum crateres Vulcanici perpetua ignium flammaramque eructatione efficiunt; quæ luci Solis tametsi debili mista, lumen tamen mirificè intendit. Qua luce propria si globus hic Martius destitueretur, Sol vix tanta claritate globum hunc illuminaret, quanta Luna plena illuminat tellurem, & hoc intelligas velim de eo tempore cùm Martius remotissimum à Sole terminum attigerit; vbi enim proximum Soli situm obtinuerit, tunc dies huius globi clarissimus est; imò ob causas dictas diebus vestratibus multò clarior luminiosiorque; patet itaque pro motu globi in sui à terra recessu accessuque dierum quoque claritatem vel decrescere vel crescere. *Theodid:* Sed cur tam sanguineus apparet? *Cosmiel.* Si per vitrum rubro colore tinctum Solem aspiceres, quoniam eum colore visurus esses? *Theodid:* arbitror, quod colore eo, quo vitrum tinctum est, videlicet rubro. *Cosmiel.* Ob eandem rationem ex hoc globo Solem intueris rubrum; quia cùm medium siue aër Martius, eo colore, quem sulphurei maris color subfuscus refert, & flammigeræ euaporationes huius coloris sint, mirum non est, Terrigenas Martem rubicundo & sanguineo colore infectum videre, quod enim differentes stellarum luces spectantur, tot differentis conditionis globos esse tibi persuadeas; sed hæc notiora sunt quam vt fusiùs explicari mereantur: *Theodid:* O *Cosmiel*, iam tandem adeò diu desideratam noctem, Sole sub horizontemmerso,

com-

Cur Mars san-
guineo colore
spectetur.

comperio, iam Cœlorum tentoria aperta conspicio.

Cosmiel, Lustra vniuersam firmamenti faciem, & diligenter stellarum ordines examina. *Theodid*:

Omiram cœli faciem oppidò ab ea, quam in tellure constitutus operiebam, diuersam. Vbi Luna, vbi

Tellus, vbi Venus & Mercurius? quot stellarum nunquam alias visarum agmina video, quot & quàm

várias siderum configurationes. Quid rogo tractus ille firmamenti lucidus, innumerabili stellarum mul-

titudine refertus? expone mihi sodes singula, neque enim vllam Astrologiæ legem inuenio, cui niti

possim. *Cosmiel*. Videsne luculam illam rutilam sub ea ferè magnitudine qua ex terra stellæ fixæ, 3

magnit. spectantur? *Theodid*: Video. *Cosmiel*. Ille terrenus globus est. *Theodid*: Itane vero: ò

quantum est in rebus inane, ò curas hominum futiles, ò curas inanes, quàm omnis labor vester in pun-

cto consistit; vbi sunt iam regna tot historicis decantata, vbi prouinciarum vastitas, vbi magnificentia

urbium, vbi deliciae filiorum hominum; quam arcto spatio claudimini, quàm supra nihilum fundatæ estis?

Cosmiel. Ita est. Sed iam vltius, videsne candidam illam stellulam paucorum pedum interuallo à

Tellure distantem? *Theodid*: Video. *Cosmiel*. Illa Luna est. *Theod*: Paradoxum dicis. *Cosmiel*. Ver-

rissimum dico. *Theodid*: Sed cur tam immotam video? cur Telluri tam vicinam? *Cosmiel*. Scias tan-

tam à loco quo consistimus ad Lunam terramq; distantiam esse, vt totius concaui Lunaris diameter non

Aspectus cœli
ex Marte.

Terræ aspe-
ctus ex Martis
apogæo

Lunæ aspectus

Distantia
Martis a Ter-
ra, Luna, Mer-
curio, Venere
& aspectus ex
Marte eorum-
dem.

Aspectus Io-
vis & Saturni.

Stellarum
fixarum aspe-
ctus.

nisi 6 pedum intercapedinem oculis nostris exhibeat; hinc pro diuerso Lunæ in suo circulo situ, modò vicinior, modò remotior spectatur, tametsi nunquã distantiam intercapedinem excedat, siquidem excessiua distantia huius globi 21079 semidiametrorum terrestrium, totam concaui Lunaris diametrum 2736 semidiametrorum terræ, in hæc angustias iuxta opticas leges coarctat; vnde mirum non est, eam totam immotam videri. Videsne iuxta horizontem alias binas stellulas? *Theod:* Video. *Cosmiel.* Illæ sunt Venus & Mercurius, quarum prior lucidior Veneris globum, altera fuscior Mercurij exhibet, quæ quidem binæ stellæ cum in maxima ab hoc globo distantia spectantur, ferè in nihilum abeunt, quantò verò magis ac magis ad hunc globum in eorum excentricis accedunt, tantò maiora & maiora semper incrementa suscipiunt; subinde enim Mars adeo ipsis in suo vastissimo excentrico accedit, vt instar Lunulæ ex ijs globis spectantibus comparere possit. *Theodid:* Sed quid rogo ingentia illa duo luminaria sibi volunt, quæ eminent, tanta maiestate coruscare video? *Cosmiel.* Prior Iouis globus est satellitio spectabilis, alter Saturni regnum refert; sed sustine *Theodidacte*, paulò post in vtrumq; introducendus, nonnulla videbis, quæ nulli vnquam mortalium in mentem venerunt. *Theodid.* Sed quid confusa illa nunquam visarum stellarum congeries? *Cosmiel.* Scias fili, te 21069 semidiametris terræ, viciniorem firmamento esse ac proinde innumeros stel-

stellarum ordines, qui ex tellure ob summam distantiam conspici non possunt, detegi ne mireris. Tractus ille innumerabilium stellarum est ille, quem Astrologi *γαλαξίαν* vocant, de quo suo tempore oculari demonstratione multa te docebo. *Theodid.* Vix dixerat, cum ecce veluti ingentem quendam armatorum hominum strepitum exortum post me sentio; & dum respicerem, horrendum nimis spectaculum & formidabile visu, ignitorum equitum turma se spectandam offerebat, quorum & equi & equites flammam undique & flammam eructabant; Equites unâ manu gladium igneum & versatilem, alterâ virgam flagellumque furoris indicium pariter igneum gestabant, vultu summam præ se ferebant ferociam, oculis igneos fundebant radios. O mi *Cosmiel*, veni adiuvâ me, formidine enim pænè concidit cor meum, membra horrore rigescunt, & ad horrendum huiusmodi spectaculum vox faucibus hæret. *Cosmiel.* Ne timeas fili; hi quos vides, non dæmones, sed præsides huius globi sunt, divinæ iustitiæ ministri; hi si quandoque iusta Dei permissione, & hominum iniquitate, ita exigente globum hunc in ultionem & vindictam concitauerint; in inferiori mundo omnia susque deque feruntur, seditiones, prælia, cædes, urbium atque regnorum everisiones, pestilentia, sterilitas, qui huius globi effectus sunt, Orbem terrarum in ultimam non tantum ruinam deducunt; & hoc symbola, quibus hi præsides Genij adornantur, satis demonstrant. *Theodid:*

Mythica apparitio Geniorum Martij globi

Angeli subinde in globis perniciosas qualitates concitant ob peccata hominum.

Sat est mi Cosmiel, sat est: siquidem operum diuinorum magnitudine & maiestate pænè obruto, mihi nihil restat amplius, quàm videre eum, qui omnia in omnibus operatur, cuius magnitudinis ac potentiae nec numerus, nec terminus est; agedum relinquamus foetidum hunc globum & purioris ætheris aurâ fruamur. Vix dixeram, cùm ecce relicto Martio globo, in excelsa mundi spacia ferimur.

CAPVT VII.

*De itinere ad globum Iouis eiusque admirando
in Natura rerum opificio.*

COSMIEL. Agedum Theodidacte, formidinis globum & plenum exitialis veneni diuina aspirante gratia, euasimus; nil porrò restat nisi vt iam globum priori contrarijs prorsus proprietatibus lustrandum exhibeam. *Theodid:* Gratias tibi habeo immortales pro tanta, quam mei causa suscipis, curâ & sollicitudine, ecce cùm aliud rependere non liceat me totum tibi, vt tu me totum Dei facias, offero. *Cosmiel.* Placet mihi tam piæ tum in me, tum in Deum Conditoem tuum voluntatis desiderium; satagam, vt prodigiorum diuinorum demonstratione imposterum non tantum propriam animæ tuæ salutem cum timore & tremore opereris, sed & alios, quos nimia caducarum rerum cura premit, tu di-

diuinorum miraculorum, quæ hominum causa ex nihilo edueere constituit, narratione ad meliorem frugem, vitæque bonitatem perducas. Respice itaque & attentè considera opera Domini non minoris potentia in ijs creandis, quàm infinitæ sapientia in ijs tanta prudentia conseruandis. *Theodid.* O mi *Cosmiel*, quid sibi ingentes quatuor illi globi nobis obuij? quid mundus ille ingens, quem in medio eorum constitutum intueor? *Cosmiel*, hoc maiestate plenum Iouiale systema est. *Theodid.* O miram rerum faciem, quatuor Lunas ego video, quorum prior lumine plena, altera dichotoma, media ex parte luminosa, tertia *ἀμυγνίτη* ☾, quarta cornutâ facie spectabilis est; exponas rogo tam inuisum naturæ portentum; properemus obsecro, nec enim quiescere posse videor, vsque dum mirabilium operum diuinorum magnitudinem & varietatem propius contempler. *Cosmiel.* Fiat, quod petisti. *Theodid:* Sed quid rapidus ille ætheris fluxus sibi indicat? *Cosmiel.* Ne mireris inter vortices Iouialium comitum hæremus, qui cum velocissimo motu circa globum Iouium ferantur, mirum non est, ex ingenti quatuor globorum agitatione ingentem quoque ætheris fluxum resultare. *Theodid:* Capió mysterium; sed quid odor iste vehemens, omniambra & musco suauior, quem percipio, quod tantopere recreari me sentio? *Cosmiel.* Ille est salutifera illa Iouij globi expiratio & effluuium, signum apertum nos iam iuxta atmosphæram eius constitutos

Iouij globi aspectus.

Comites sub forma Lunarum videntur

Fluxus & rapiditas ætheris.

Odor & fragrantia globi Iouij.

Luciditas
globi Iouis.

Theodidactus
in globum
Iouis deponi-
tur

Solis ex Ioue
aspectus .

Sol non illu-
minat Iouem
integrè sed
propria Iouis
luce illuminat

tos esse. *Theodid*: Sed ò miraculum, quod video. *Cosmiel*. Dic rogo, fili mi, quid tantopere miraris? *Theodid*: Mundum immensum video luce vndique & vndique fulgidissima resplendentem. *Cosmiel*. Hic est globus ille Iouius, cuius videndi desiderio tantopere sollicitabaris. *Theodid*. Quo dicto, me in ipsum Iouium globum super altissimum montem deposuit; hìc ego longè latèque immensas intuitus regiones aquis lucidissimis refertas inueni; iurassem alterum Veneris globum me intrasse, nisi quod hic globus tanto Veneris globo grandior, quantò Gallinæ oïo ouum Struthionis maius videtur. *Theodid*. O *Cosmiel*, vnde tanta huius globi claritas, cùm Solem non videam? *Cosmiel*, Respice in plagam contra te positam, videsne globulum illum lucidissimum. *Theodid*: Video. *Cosmiel*. Ille Sol est. *Theodid*. Fierine potest, vt globulus hic, cuius ego diametrum non nisi sub angulo sex minorum comprehendo, tam immensum Iouis globum illuminet? *Cosmiel*. Rectè ambigis; siquidem Solis lumen non nihil in hoc globo illuminando præstat, sed minimè id ad tantam claritatem inducendam sufficiens esse, vel hinc patet, quod vix tantum illuminare possit remotis alijs illuminationis subsidijs, quæ postea tibi indicabo, quantum in Ecclipsi solari minimum Solis segmentum lucidum. Si itaque sola luce sua Sol Iouium globum illuminaret; certè eundem non maiori luce perfusum cerneremus, quàm Sole paulò infra horizontem existente sub

cre-

crepusculorum initium terrenum diem cernimus ; sed vti vides , dies huius globi lucidissimus est , & claritate meridianæ Solis luci in tellure non impar ; aliunde itaque tantam lucem haurire necesse est ; quod vti negotium dignissimum consideratione est , ita paulò fusioribus verbis enodandum duxi . Quæro itaque abs te , si terrenus globus quinquagies maior foret , quàm nunc est , quid futurum sit de illuminatione eius à Sole facta ? *Theodid* : Arbitror sanè , illud fieri non posse nisi vniuersali cum ruina telluris , siquidem partes nonnullæ præcipuè polares , ob ingentem telluris tumore perpetuis tenebris damnatæ squalerent , dierum & noctium vicissitudines immutarentur animantium natura alteraretur , & consequenter susq; deq; ferrentur omnia , Sole ad tantam molem integrè illuminandâ non sufficiente ; vel itaque terreno globo sic constituto pereundum fuisset , vel alius illi Sol , deficienti Soli veluti suppetias laturus , coniungi debuisset , & sic vniuersus terræ globus ex integro successiuè illuminatus capax fieret operationum , ob quas à natura institutus est . *Cosmiel* . Optimè ratiocinaris . Hanc eandem ob causam hic globus Iouius cum ob summam à Sole 40478 semidiametrorum terræ , distantiam , tum ob lucis Solaris tenuitatem , tum ob ingentem globi Iouij molem plenè illuminari non possit , certè alia illi , ne corpus tam insignibus qualitatibus prærogatiuis ditatum , perpetua caligine squaleret , lucis subsidia necessaria fuerunt ; vides hos quatuor Iouios

4. Comites Iouis illuminant globum Iouis

Comites propria quoque luce fulgent.

uios globos? *Theod.* Video, & quidem maiores multò quoad apparentiam, quam nos in terra Solem & Lunam intuemur, quod equidè satis mirari non possum. *Cosm.* Hi sunt isti 4 globi, quos tu supra 4 Lunas phasibus suis conspicuas esse putabas; horum singuli præter lucem, quam à Sole accipiunt, propriâ quoque luce fruuntur; quæ tamen binæ luces coniunctæ unitæque globorum lumen mirum in modum intendunt. *Theodid:* Sed quid sibi noui phænomeni prodigium? ecce globos intensa prius luce radiantibus, modò mutato lucis fulgore; nescio quo subfusco quadam colore suffusos conspicio. *Cosmiel.* Scias, hosce globos proprio lumine nonnihil splendere, vnde vmbra Iouis corporis intrantes, cum à Sole lumen non hauriant amplius, innatam ijs solummodo lucem nonnullam Solis vice demonstrant: atque hæc est ratio, cur subfusco colore suffusi in vmbra Iouis cernantur; quæ propria ijs innata lux est, vti postea cum dictos globos lustrabimus, comperies. *Theod.* Quomodo hoc fieri potest, cum nunquam in terra cõstitutus, eos in vmbra Iouis hoc colore suffusos me obseruasse meminerim. *Cosmiel.* Ne mireris, cum enim ob distantiam horum globorum lux, nisi solaris luce roborata, oculis sese intuentium sistere non possit; hinc mox vbi vmbra intrauerunt, penitus evanescere necesse est; at cum hoc loco globi non adeo à globo Iouis distent, quemadmodum ex insolita eorum magnitudine apparet, lux natia vti vicinior, ita in corporibus quoad apparentiam maximis, sine

ullo impedimento percipitur; atque adeo nisi eos diuina prouidentia propria luce quadam imbuisset, fieri nunquam potuisset, vt globus hic Iouius tantæ vastitatis, quem mira quadam vicissitudine illuminant, in sua perfectione conseruaretur. Quod tu verò eas suprâ veluti Lunas quasdam intuitus es, causa est, quod lux natiua ex aduersa globi parte cum lucem solarem natiuæ mistam claritate æquare non possit, necessariò diuersa lucis, ex opposita quidem hemisphærij parte fuscior, ex obuersa verò Soli parte lucidissima, apparentia resultat; vnde globi profectus in suis circulis ratione & positu ex lucis differentia nunc pleni, nunc dightomi aut falcati cernuntur; atque hisce quatuor veluti totidem vicarijs Solibus globus hic ingens illuminatur, & ad profluuium suum terræ communicandum perenni radiorum diffusionem sollicitatur. *Theodid*: Sed iam tempus est, vt huius admirandam globi fabricam exponas. Vix dixeram, cum ecce me ad Oceani prorsus immensi innumera insularum discretione stupendi ripam stitit. Aqueum huius globi elementum tam erat limpidum, vt nullam ei chrystalli diaphaneitatem comparari posse censeam; solidiores verò continentis partes, tam immodica luce fulgebant, vt & montes & valles non nisi ex argento electo ac splendido constitutas putasses; odor verò tantus erat, vt omnes terreni etiâ inæstimabilis pretij odores nihil comparatione eorum duxerim; hic ego aperto ore naribusque, pleno pectore tantam horum cœlestium

Structura globi Iouis.

Materia Iouia cui assimilari possit.

Odor gratissimus globi, cui comparatur?

aromatum fragrantiam hauriebam; totius enim corporis vitales spiritus mirifica hac suaueolentia corroborari sentiebam, & nescio quas cogitationes solis Regibus dignas alto animo volebam. *Theodid.* O Cosmiel, ò in quem globum me introduxisti? omninò ego hunc globum, atrium paradisi censeo; siquidem nihil siue salubritatem auræ, siue oblectamentum oculorum, siue aurium delicias ex tam harmonico aquarum agitarũ susurro spectas, ad felicitatem humanam desiderari posse videtur; verè regius globus. Iam verificatum esse video pronunciatum Astrologorum, Iouem regiam stellam, qui suis natis dignitates, honores & imperia promittat. *Cosmiel.* Ex parte, fili mi, benè sentis; sed ex altera parte superstitiosis Astrologorum delirijs nimiam te fidem habere nolim. *Theodid.* Expone itaque obsecro, quænam magnifici huius globi vis sit, quomodo operetur in inferiora? *Cosmiel.* Dixi tibi superiùs, singulos mundanos globos à natura quasdam specificas qualitates sibi habere insitas, quæ uti ab aliorum globorum virtutibus differunt, ita diuersos quoque effectus in inferioribus causant. Globus hic Iouius præ cæteris post Solem ea virtutum prærogatiua gaudet, ut si quod in terreno globo subiectum suæ virtuti proportionatum inuenerit, illi virtutem eandem, qua ipse pollet, communicet. Hinc fit, ut si virtus eius Martis & Saturni virulentia non impediatur, in aëre terreno præstet serenitatem iucundam cum saluberrima eius temperie, ventos excitet,

tum

Vis influxiua
globi Iouis.

tum sensitivæ tum vegetabili naturæ maximè profi-
 cuos & saluberrimos, æstatis calorem & hyemis fri-
 gus mitiget, præter aëris clementiam, omnibus etiam
 sublunaribus quietem & incolumitatem, fertilitatem
 & fructuum annonam conferat, vitæq; rerum neces-
 sariarum copiam largiatur. In plantarum œconomia
 suæ iurisdictioni subditas habet herbas, floresque
 omnes aromaticum quid olentes: In hominum
 verò temperamento spiritus vitales excitat, quibus
 excitatis ob analogiam quandam homines facile ad
 prudentiam, gravitatem, rerumque seriarum susce-
 ptionem; nec non ad ardua & magna quævis pera-
 genda inclinatur. *Theodid.* Sed rogo te compar dul-
 cissime, quomodo hæc virtus profunditur, aut qua-
 lenam subiectum eius est? *Cosmiel.* Didicisti, ni
 fallor, commune Philosophorum epiphonema, nemo
 dat, quod non habet; virtus hæc influxiva si non
 in Iouio hoc globo veluti in subiecto quodã hæreret,
 fieri non posset, vt memoratos effectus in subluna-
 ribus produceret; globo itaque necessariò inest,
 cuius vehiculum radiosum globi luminis effluuium
 est, quo tum in circumfictos sibi orbes, tum potissi-
 mum in telluris globum, cuius gratia omnia facta
 sunt, fertur. Sed vt rem tibi experimento, quo
 sæpe vsus es, dilucidem. Fiat massa ex ambra gri-
 sea, cinnamomo, charyophyllo, musco, aqua rosa-
 cea, & spiritu citriorum, in formam globi compacta;
 quam si vasi testaceo rosea aqua aliquousque repleto
 imposueris, fiet vt mox ybi in loco concluso ignem

Experimentũ
 globi Iouij
 naturam ex-
 plicans.

Comparatio

subieceris, globulus ex varia dictarum specierum miscella conpositus, incredibilis suauitatis odorem per totam domum perfundat; & si effectus huius virtutis curiosius obseruaueris, quotquot in domo sunt, variè moueri comperies; siquidem spiritus vitales eorū, qui effluuio hoc summè connaturali fruuntur, tam amico hospite concitati, mox ad lætitiā, viuacitatem, & insignem alacritatem, cunctos pro dispositione vniuscuiusque ad effectus eorum temperamento proprios inclinabunt; idem in Iouio globo fieri existimes velim; cum enim hic globus ex materia constet, nobilissimis & maximè salutiferis virtutibus prægnante, & ad suprascripti globuli compositionem prorsus analoga; certum est, eum perenni quatuor globorū Iouialium lucis diffusionē percussum, virtutem excitatam per radiosum luminis profluuium, sublunaribus influere, in omnibus ijs subiectis, quæ temperamentum habent virtutis recipiendæ non ineptum. Si itaque homo nascatur, cuius temperamentum Iouiali influxiui sit proportionatum, in illud vim suam mox influet, & ad dictas animi corporisque dotes suo tempore exercendas inclinabit; plus tamen aut minus pro ratione concursus Iouij cum maleficis aut beneficis planetarum influxibus; idem enim fit, dum Iouius globus maligno planetarum congressu coniungitur, quod fieret, si quis paulò suprā dictæ aromaticæ massæ picem, bitumen, naphtam, sulphur, aliasque fœtidas species admisceret; is enim haud dubiè totam

tam benignæ virtutis expirantis efficaciã destrueret. Atque hinc patet, cur inferiora tam differentes effectus fortiantur; non alia de causa sanè nisi partim ob variam diuersorum planetarum, quâ benignorum, quâ maleficorum radiosi influxus misturam; partim ob variam Iouij globi, qua cœteros planetas respicit, in circulo suo configurationem. Quæ omnia cum innumeris cōbinationum legibus implicentur, non possum non improbare improbam quorundam Astrologorum audaciam & temeritatem, qui tam tutò & confidenter de fortuna & euentibus, tum regnorum, tum nationum secuturis vaticinantur, dum Astrologiam infallibilibus veritatis regulis astringere se posse putant. Scias Theodidacte vix in toto orbe terrarum duos homines reperiri in omnibus prorsus simillimos, qui per notabilem aliquam differentiam ab inuicem, non dicam quoad vultus, sed quoad voces, quinimò dicam amplius quoad incessum & naturalem corporis constitutionem dignosci non possint; qui artis combinatoriæ regulas apprimè nôrit, is reipsa comperiet fieri non posse, vt humanus intellectus, singulas influxuum rationes, combinationum varietatem, variamque influxuum misturam quantumuis summi & subtilissimè penetrantis ingenij sit, peruideat; hoc enim solis angelicis intelligentijs globorum moderatricibus, dum omnes combinationum regulas in supremo triuno archetypo contemplantur, concessum est. *Theodid*: Sed quomodo tu dicis virtutem

Causa diuersorum effectuum interra:

Astrologiæ vanitas.

Vix dantur duo homines in omnibus simillimi.

Obiectio Theodidacti.

Solutio.

tem talem & talem, tali & tali globo inesse, qua in inferiora iufluat, an non ex hisce semper vnus & idem effectus sequitur? *Cosmiel*. Quando de influxu globorum loquor, ita loquor ac si solus in mundo globus foret, nulla alia permistibilis qualitatis cœterorum globorum confusione infectus; quoniam verò non solum planetæ, sed stellæ, quas fixas vocant, suas specificas qualitates in inferiora influunt; quis non videt innumerabilium inde combinationum congeriem, quæ humano ingenio comprehendere minimè possint, nasci? quis solas illas combinationes quas singuli globi, dum circa propria centra agitati alias & alias diuersis virtutibus imbutas partes obuertunt telluri, concipiet? Experientia tamen ab immemorabili tempore docuit, quod vbi talis & talis globus, talem & talem ad terram aspectum obtinuerit, ex prædominanti quâdam virtute talis & talis effectus semper tamen habito respectu ad materiæ dispositæ capacitatem consequatur. *Theodid*: Ex hoc sequitur magna in rebus inferioribus imperfectio & summa influxuum cœlestium confusio, quam natura rerum ordinis amatrix summè detestatur. *Cosmiel*,

Obiectio
Theodidacti.

Solutio.

Valdè hallucinarius Theodidacte; quam tu confusionem & imperfectionem vocas, summus est ordo, perfectio summa, & harmonia absolutissima à summo rerum Opifice vnicè intenta; qui solus influxus ea perfectione disponere & ordinare nouit, vt inde ex infinita rerum varietate, quam producant, mundus in sua pulchritudine & necessaria specierum propagatione

tione iuxta leges in archetypa eius mente descriptas conseruaretur; si enim sola Luna humida sua & tumefactiua virtute prædominaretur, totus terrenus mundus inundatione periret; si Sol sola virtute sua calefactiua inferiora sine Lunaris qualitatibus mixtura moderaretur, omnia siccitate & excessiui æstus violentia in puluerem conuerterentur. Pari pacto, si solus Mars suæ relinqueretur truculentia, omnia in terra tanta malignitate conficerentur. Hinc sapienti diuinæ dispositionis consilio factum est, vt Sol, Luna, Venus, Mercurius ita disponderentur, vt vnus alterius impetum per virtutis mutuæ communicationem infringeret, & ad temperiam reduceret. Iupiter verò inter Martem & Saturnum constitutus insidias conspirationesque vtriusque in ruinam inferiorum conceptas benignitate sua & imperiosa maiestate eluderet; hic verò vtriusque renisu obniscue pressus, ne influxu suo dominatiuo iurisdictioni suæ cuncta subiugaret, fasces suos non duntaxat hostibus aliquousque submittere, sed & ab amico sibi foedere iunctis auxiliares lucis suppetias efflagitare cogeretur. Atque hæc est, mi Theodidacte, vnio illa & vnanimis omnium globorum mundanorum in vniuersi conseruationem conspiratio, quæ veluti admirabili quadam harmonia ex consonis & dissonis composita mundus vnicè subsistit. *Theodid.* Ita me diuinis tuis ratiocinijs conuincis, vt quod ultra opponam, non habeam; quare ad alia progrediamur. Multa me olim in Iouis disco obseruasse

Cur Deus mundum tā innumerabili rerum varietate condiderit.

Mundi consensu.

Fasciæ Iouis
quid.

Structura Zoë
naturæ .

Explicatio
Zonarum .

memini, quæ summa nullo non tempore admiratione me defixum tenuerunt, & inter alia sunt fasciæ illæ celeberrimæ, quibus dum regij globi maiestatem cingunt, Astronomorum omnium mentes mirum in modum stringunt & cruciant. *Cosmiel*. Fieri non potest, ut cominus tam insolitum huius globi miraculum, nisi altius supra globum eleuatus, intuearis. *Theodid*. Quo dicto, in summam mox altitudinem elatus vidi totum ferè Iouialis Oceani ambitum, veluti in quasdam zonas ab ortu ad occasum ad Ecclipticæ planū ferè parallelas distinctum; mirum sanè & inuisum spectaculum; zonæ præcellis vndique montibus in Oceani confinijs veluti corona quadam cingebantur, interiori zonarū districtu, in vallis morem, in infinitam longitudinem exporrecto; structura vallis subnigra quadam materia inæstimabilis odoris constare videbatur, quem si cum terrenis rebus comparare liceat, ambrā griseam solidissimam dixissem, quam ex Oceano vtrimque insinuatū riuuli interfluebant; vallis quoque hinc inde scopulis in argenti formam, uti Oceanus insulis huiusmodi scopulorum multitudine refertis splendebat. O *Cosmiel* tuum erit, hoc admirandum naturæ mysterium mihi ex integro exponere. *Cosmiel*. Zonas illas quas longè latèque exporrecto ambitu globum circumdare vides, sunt illæ zonæ & fasciæ, quas in terra constitutus olim tantopere admirabaris. *Theodid*. Fieri ne potest? *Cosmiel*. Ita est. *Theodid*: Quomodo itaque ex terra subfusca luce, quomodo nunc rectæ

rectæ, nunc curuæ, modò obliquo situ distensæ spectantur? *Cosmiel.* Cùm totus globus partim ex materia lucidissima, vt vides, partim ex aqueo elemento fulgidissimo constet; sub hisce verò zonis materia globi fulgoris omnis expers sit; mirum non est, in terra constitutis fusco sub colore illas aspectari; & nihil aliud sunt, quàm maculæ quædam in formam fasciarum circa globum sub continuato arcuatæ superficiei circuitu protensarum, quas ratione subiecti, lucis vti minus capacis, ita lucis minus intensæ radiosa vibratio ad nos transfuerberat. Quod verò modò rectæ, modò curuæ compareant, id totum dependet à constitutione globi, qui polis suis, supra quos circa axem suum voluitur, nunc in Boream, nunc in Austrum nutando, visui nostro eas nunc rectas, modò curuas exhibet, vti ex opticis tibi notum est; cùm enim axis globi ad æquinoctialem fuerit rectus, tum & illæ rectæ cernuntur in meridiano sitæ, quia tamen postea circa horizontem Iouium obliquitatem quandam, nutante in alterutram partem axe sectantur, necessariò illæ curuæ spectantur.

Theodid: Iam enim verò causam fasciarum Iouialium tam clarè mihi demonstrasti, vt nullus amplius dubitandi locus supersit; sed hoc vnicum mihi exponas velim, cùm tot lacubus & riuis hosce zonarum districtus perfusos videam, cur illi ex terra non videntur, sunt enim lucidissimi? *Cosmiel.* Quia cùm ij ad terram comparati non nisi indiuisibilis puncti rationem habeant, fieri non potest, vt illos humani

Cur riuus
scijs obfusi
non spectantur
cur è terra?

Finis fasciarū
Iouiarum
quis intentus
à natura.

Nubes Iouiz

Iouij aeris
clementia.

visus imbecillitas attingat. *Theod*: Sed quem in finē hæc zonas tam concinnè disposuit Natura rerū?
Cosmiel. Scire te velim Theodidacte, hæc zonas esse veluti quædam virtutum Iouiarum seminaria, ex quo ceu promocondo quodam tum Oceanus Iouialis, tum reliqua continens virtutis latitantis fermentem ad se prouocet, attractumque qua data porta in inferiorem mundum diffundat. *Theodid*: Dic rogo, ambiuntne hæc zonæ vniuersam globi superficiem. *Cosmiel*. Ambiant haud dubiè, tametsi transfuso nonnullis locis Oceano Iouiali interrumpantur, alijsque in locis terræ quoque continenti Iouiz coniungantur, cum hiatu immenso, quæ & nonnunquam ab obseruatoribus pro maculis sumptæ sunt, tametsi id ob summam distantiam è terra aduerti non possit. *Theodid*: Quid rogo sibi volunt nubes illæ immensæ, quas tum Cælum obsuscere, tum globo umbram non parua inducere conspicio. *Cosmiel*. Illa sunt huius globi, quos exspirat, vapores, qui in atmosphæra condensati, & in longè latèque exporrectum spatium dilatati in tantam subinde crescunt magnitudinem, vt tu, sicuti & alij obseruatores periti viri, eas non semel stellulas ecclipsin passas putauerint. *Theodid*: Sed rogo te mihi *Cosmiel*; cùm hoc in globo tantam aeris clementiam & benignitatem experiar, cur diuina Sapiencia eum hominibus vacuum voluit? *Cosmiel*. Optimè quidem tibi videtur insignis aeris temperies, quia iam à me sufficienti subsidio munitus es, contra pere-

peregrinas & humano generi contrarias cœlestium globorum expirationes; noueris tamen, si à me desereris, ne quidem momento temporis vitam hic te trahere posse; atque adeo frustra hic homo poneretur, cum nihil rerum humanæ vitæ sustentandæ necessariarum hic globus producat, aërisq; Iouialis tanta sit subtilitas, vt spiritui trahendo minimè sufficiat. Si tamen Deus homines in hoc globo posuisset, illos alterius prorsus naturæ oportuisset fuisse, adeoque totus globus naturæ in producendis rebus eorum sustentationi necessarijs accomodandus fuisset; quod cum ordini naturæ repugnet, manet globum hunc sicuti & cœteros non nisi ob causas in præcedentibus allatas conditum fuisse. *Theodid.*

Quid verò, si sic argumenter? vbi sunt quatuor elementa, ibi necessariò saltem nonnulla eorum, quæ ex putri originem suam nanciscuntur, & insecta dicuntur, eorumque quæ ex vegetabili natura suapte sponte nascuntur, produci possunt; sed hic sunt quatuor elementa, quemadmodum sensata me docet experientia oculorum; ergo. *Cosmiel.* Falsa est maior propositio; sunt quidem in hoc globo quatuor elementa, minimè terreno corpori, sed huic globo tantum propria, proprietatibus formarumque diuersitate plurimum à terrestribus discrepantia; ac proinde ea tantummodo producunt, quæ fini huius globi potissimum congrua sunt, minimè verò ijs quæ ex terrenis elementorum mistionibus originem nanciscuntur, similia; inde ne insecta hic quæras, non

Verum homines in globo Iouis sint.

Theodidæus argumentatur contra.

Dubium
Theodidaſti.

An ſemina
terrena glo-
bo Iouio im-
plantata ali-
quid produ-
cere poſſunt.

vegetabilis naturæ ſponte naſcens, neque quicquam eorum, quæ in terreno mundo cernuntur, effectuum. *Theodid.* Sed ſi diuina potentia in hoc globo mas & ſœmina ponerentur, an non ſecundum ſpeciem ſe multiplicare poſſent? *Cosmiel*, Miror ſanè ſimplicitatem tuam *Theodidaſte*, an non vides, negotium huiusmodi ἀδωάτων; vbi enim in hoc globo nutrimentum in conſeruationem indiuiduorum inſtitutum? vbi proportionatus aëris hauſtus? vbi reliqua humanæ vitæ ſuſtentandæ ſubſidia? cùm itaque nihil hoc loco eorum, quæ humano generi propagando neceſſaria ſunt, reperiatur, fruſtra hic ponerentur homines, fruſtra animantia, fruſtra herbæ. *Theodid.* Ignosce rogo ſimplicitati meæ; aliud mihi dubium ſolui velim; quòd ſi ſemina rerum terrenarum huc aſportarentur, an non terreno Iouio inſitæ nonnihil ſimile producerent terreſtribus? *Cosmiel*, Iam dixi tibi ſæpè ſæpius, & omnia in præcedentibus copioſè, cùm ſemina terreni mundi ad nullum alium in mundo globum appetitum naturalem habeant, niſi ad eum, cuius partes ſunt connaturales, certè fieri nulla ratione poſſet, vt hic, vtpote extra ſphæram naturalem conſtitutæ; quicquam producerent; vel ergo ad ſuam ſphæram naturalem remearent, vel in materiam globo Iouio propriam mox conuerterentur. *Theodid.* Rectè & ſapienter omnia decidifti, neque quicquam amplius animum meum perplexum tenet eorum, quæ tibi ex ſimplicitate cordis mei ſtudio proficiendi propoſui.

fui. Sed quid sibi vult mi Cosmiel, quæ nobis ingruit repentina noctis facies? *Cosmiel.* Quid miraris? an non vides omnes Iouialium solium globos infra horizontem constitutos? sustine parumper paulò post mirandam lucis dierumque huius globi vicissitudinem intueberis. *Theodid:* Et ecce post aliquantulum temporis, primus emergit globus Ioui vicinior, qui non plùs Iouium illuminabat horizontem, quàm Sol terrenum horizontem tempore crepusculorum illuminat, tametsi duplo Luna aut Sole maior apparet; paulò post emersit secundus globus luce sua lumen prioris intendens in tantum, vt lucem quam Sol telluri præstat, immediatè supra horizontem ortus, pænè æquaret; deinde comparuit tertius globus maximus quoad apparentiam, qui lucem meridianam luce sua præcedentium globorum lucibus iuncta æquiparabat; sequebatur tandem quartus globus, qui luce sua meridianum Solis lumen longè excedebat; hîc ego pænè præ admiratione exanimis hæsi, dum cælum quatuor veluti Solibus, Sole nostro duplo quoad apparentiam maioribus intuitus sum. O mi Cosmiel, o nunquam auditam vel visam similem rerum catastrophem! vniversum prorsus inuersum video tanta solarium corporum multitudine! Sed quis nobis Astronomorum tempus, dies, menses, annos huius globi determinabit? *Cosmiel.* Bono sis animo, ego omne tibi mysterium huius globi pandam. Globi, vti in præcedentibus diximus, circa axem suum certo & de-

Nox ingruens
in globo Iouio.

Successiva Iouis
illuminatio à 4 globis
Iouis comitibus facta.

Theodidadi
admiratio.

Motus globi
Iouij.

Dies Iouij
quot horarū.

Distantia co-
mitum Iouis
à Ioue.

determinato singulis tempore circumaguntur; cum verò globus Iouius vndecim & paulò amplius diebus, id est 284 horis nostratibus suam circa axem periodum peragat, erit ex consequenti dies Iouius 284 horarum, quæ vndecim diebus nostratibus superadditis 20 horis æquipollent, & hic proprius & naturalis Iouij globi dies est; si itaque in 4550 scilicet periodicæ reuolutionis dies Iouis in suo circulo agitati duxeris, illos in his 365 vicibus præcisè reperiri inuenies; Iuppiter ergo intra vnā suam periodicam reuolutionem iuxta signorum ordinem factam toties super proprio axe conuerti videbitur, quoties Sol supra proprium suum axem circumagitur annuo spatio, seu quoties terræ annuè oritur; hæc tamen differentiâ, quòd quales sunt 365 dies, quos Sol annuo decursu iuxta proprium motum conficit, tales Iouij dies nostratibus pares sunt 4550, quos in magno suo excentrico proprio motu suo iuxta signorum ordinem conficit, comparatione facta ad Solem. *Theodid.* Hoc optimè capio, sed cum quatuor illa solaria corpora, quæ conspicio, totum globum Iouis mirâ vicissitudine illuminent, quomodo id fiat, à te edoceri cupiam. *Cosmiel*, Primò scire debes, primum horum quatuor globorum tantum à globo Iouis semidiametro circuli sui distare, quantum ter sumpta diameter Iouis occupat spatij; id est leucis horarijs 20838, quas si iuxta rectam lineam confeceris, tunc primum globum attigisti: si verò in hoc globo primo 549 leucas confeceris, tunc tan-

tantum te spatij confecisse existimes, quanta diameter eius distenditur; hæc enim erit totius globi Ioui vicinioris diameter. Secundus globus tanto à Iouij globi centro distat, quantum conficeres spatij leucis horarijs 27784, diametrum verò huius secundi globi 822 circiter leucas occupare putes. Tertius globus tanto à centro Iouij globi spatio distat, quantum sex diametri Iouis in longitudinem extensa, videlicet 41676 horariarum leucarum spatium comprehenderet, & si in hoc tertio globo 1185 leucas confeceris, tunc te diametrum eius emensum esse scias. Quartus denique comes Iouis globus extimus spatium decem diametrorum Iouialium explet, id est leucis horarijs à centro Iouis 69460 distat, in quo si 1736 leucas sub recta linea confeceris, tunc te tantum spatium confecisse censeas, quantum tota eius diametri longitudo occupat. Ex hisce colliges, primum à secundo 6946; secundum à tertio 13892; tertium à quarto 27784 leucis horarijs distare; atque ex hisce distantijs secundò colliges, primum minimumque omnium ex his quatuor recensitis globis Lunæ nostræ molis soliditate & crassitie ferè esse æqualem, tametsi tibi visibilem eius diametrum intuenti Lunæ nostræ diametro è tellure spectatæ duplo maior compareat: secundum verò mole sua Mercurij globum facilè adæquare: tertium Veneri mole suâ non cedere: quartum denique terrestri globo haud multò maiorem esse.

Theodid: Sed cur tam immodicæ magnitudinis videntur.

Cur Iouis
comites tam
grandes ex
Ioue compa-
reant.

Magnitudo
comitum .)

dentur; siquidem ferè plerosque multò maiores, quàm quo in tellure constitutus Solem & Lunam comperi, intueor; lucidissimi siquidem mihi umbones videntur. *Cosmiel.* Tunc Astronomiam & opticam tanto tempore professus ignoras, corpora quantò viciniora oculis, tantò sub maiori, quantò verò remotiora, tantò sub minori visuali angulo comprehendi? Cùm itaque Sol & Luna multo maiori à terra distantia, quam hi quatuor globi remoueantur à globo Iouis; mirum non est, te hosce sub maiori, quàm illos, angulo videre. Hinc constitutus in primo globo, secundum triplo & amplius maiorem videbis, quàm eum ex globo Iouis intuitus es; hoc pacto ex secundo globo tertium, & ex hoc vltimum maiori & maiori sub forma contemplaberis, vt postea tibi propius ostendam. *Theod.* Vnum valdè admirandum in hisce globis noto, cuius rei causam mirum in modum nosse cupio. Cur, dic sodes, singulos veluti in phases quasdam Lunares, nunc plenos, nunc dichotomos, modò falcatos cerno? non dicam Lunæ instar, neque enim tenebrofa in illis vlla portio obuiam fit, sed quandam differentiam lucis fuscæ à candidissima, qua phasium diuersæ constituuntur formæ, intueor. *Cosmiel.* Iam hoc suprâ tibi insinuatum est; globi hi omnes propriâ luce fulgent, minimè tamen tam intensa ac Sol; si itaque intensus Solis radius in horum superficiem inciderit, ex Solis propriæque lucis misturâ necessariò insignem lucis intensiorem consequi necesse est;

est; atque hæc est fulgida illa lux, quam à fusca separatam vides: cum præterea in oppositam globorum partem lux Solis penetrare non possit, fit ut quamuis illi propria luce ex dicta parte splendiant, ea tamen minimè ad lucis claritatem obuersæ portionis pertingere valeat; necessariò inde sequitur varia lucis in globosis corporibus sectio, haud secus ac in Luna contingere videmus. *Theodid*: Sed cur superiores plus inferioribus illuminatos intueor? *Cosmiel*, ratio est, quia certo tùm Solis, tùm globorum in circulis suis situ posito, præter Solis illuminationem accidit illis præterea non exigua lucis istius, quàm inferiores globi in superiores reuerberant, intensio; vnde nonnulli ex huius luminis accessu moti, ex illis binos veluti Soles quosdam, & alios binos veluti Lunas quasdam opinati sunt; & tu in eadem aliquamdiu opinione hæstisti; sed iam effectus, quos horum globorum influxus in globo Iouio operatur, exponamus. Cum itaque Iuppiter circa proprium axem rotatione sua in dies in circulo maximo 1834, vna verò hora 77 leucas conficiat, sequitur, eum continuò sese tali motu circumambulationibus suis obuoluendo, sensim etiam eorum lumine, diuersimodè quidem à diuersis, illuminari; nam cum primus & vicinior Ioui, sua luce in superficie Iouialis circuli maximi, seu æquinoctialis, spacio 24. horarum 1204. leucas horarias conficiat; e contra Iuppiter se ei obuoluendo 1844 leucas sua circumuolatione perficiat, neces-

Ratio lucis
4. comitum
dum phases
varias sub-
eunt.

Cur duo supe-
riores plus
luceant infe-
rioribus.

Effectus quos
comites in
Ioue operan-
tur.

Motus 4. com-
mitum &
quomodo Io-
uem illumina-
rent?

se est primi globi lucem, Iouij globi superficiem duplo citius perstringere perlustrareque, quàm lux Solis superficiem solet; & proinde Deus Opt. Max. omnium conditor ita dictorum globorum motus disposuit, vt iucundissima & perpetua reciproca-
tione primi globi luci nimis citò sole sese eripien-
ti, mox secundi lumen succederet, huius autem
tertij globi lux sequeretur, & tandem hac occiden-
te, lumen vltimi globi oriretur. Ex quibus sequi-
tur primò dies noctesque Iouiales summa non tam
duratione temporis, quàm intensione luminis esse
inæquales; quis enim dubitat, duos, tres aut qua-
tuor lucidissimos globos Iouis simul orientes, plus
diei & lucis eidem quàm vnum solum adferre? Se-
cundò duobus quasi diebus in pluribus Iouialibus
plagis, seu potius spatio 24. horarum fore quan-
doque noctem, eo videlicet tempore cum om-
nes sibi inuicem fuerint copulati, in partibus sci-
licet Iouialibus eiusmodi coniunctioni diametrali-
ter aut quasi contrariè oppositis. Tertio sequitur,
frequentiores inter Iouiales globos eclipses quàm
lunares easque valdè notabiles, sed quæ parum
durent, contingere. Atque ex his omnibus lucu-
lenter patet, cur hunc ingentem Iouis globum,
cum à Sole sufficienter illuminari non potuerit, ei
hosce veluti vicarios quosdam Soles id est solaris
naturæ globos associauerit, qui tanquam dispersi-
tis quibusdam vigilijs Iouem stipantes mira qua-
dam vicissitudine eo illum lucis temperamento mo-
dera-

derarentur, quod eius finibus à natura præscriptis quàm maximè esset consentaneum. Hac enim vehementi quatuor globorum luce, præterquam quod globus Iouius ferè semper intensissima luce illuminetur, calorem quoque & æstum huius summum & vehementissimum fore necesse est, vt hoc pacto virtutes specificæ ex centro tanti globi, ad circumferentiam elicita in circumritos mundi globos potissimum terram ad vniuscuiusque requisitam necessitatem diffundantur. *Theodid.* Hæc magno verborum pondere vix elocutus fuerat, cum ecce ex lucidissimo quodam montis recessu mirum quoddam eximiumque castrorum instar aciei ordinatæ spectrum obuiam fit: habitus lucidissimus instar argenti coruscabat, vultum maiestate plenum decorabat mira quædam clementia iuncta cum eximiammentis amplitudine; odorem inæstimabilis suauitatis spirabant; paludamento regio totum corpus decorè cinctum sibrijs auræ lenis agitatione pulchrè fluctuantibus spectabatur, gladius dextrâ gestabatur, omni pretiosorum lapidum genere exornatus; sinistrâ acerram tenebant mille odoramentorum suffumigia exhalantem. *Theodid.* O mi Cosmiel, quid sibi iucundissimum illud hominum spectrum indicat? *Cosmiel.* Hæ sunt intelligentiæ, quarum officium est, globum hunc iuxta idealium notionum in diuina Artificis mente conceptarum leges dirigere, mouere, virtutesque insitas in mundi bonum conuersationemque exerere, quæ omnia

Mythica apparitio Geniorum Iouialium.

Officium præsidum Iouialium.

aptè symbolicus ille, quo induuntur, habitus demonstrat. Theodid. Vix dixerat, cum ecce beata phalanx tenues euasit in auras; ego verò à Cosmiele, relicto globo, celeri vertigine raptus, in primo me globo Iouis assecla constitutum reperi; vbi secundum globum exactius sub insigni magnitudinis figura contemplatus sum; ex secundo eodem modo tertium, & ex tertio quartum; quos quidem omnes eiusdem constitutionis rationem habere comperi, globos solita montium valliumq; inæqualitate exasperatos, & lucidissima massa & liquore solari non multum dissimili structos vidi, nisi quod æstu & luce propria luci solari æstuiq; multis parasangis cederet. Ex primo assecla globo globum Iouis non nisi tribus Iouialibus diametris distans veluti ingentem regionem quandam lucidissimã, maribus, montiumque ordinibus in formam zonarum distinctam, præ summa admiratione pænè extra me factus conspexi; admirationem augebat, dum me omnibus euanescentibus tenebris, dispulsa omni caligine, omni præscripta aëris obscuritate, in medio lucidissimorum tantæ vastitatis, tam immensæ magnitudinis globorum consistentem inueni; æther quoque circumfluens inusitata rapiditate ingentes voluebat æstus, quod non alia de causa, nisi ex vehementi vicinissimorum globorum perenni circumuolutione contingebat. Hic præter Solem & Martem, nullus alius inferiorum globorum comparebat, tum ob distantia magnitudinem, tum ob lucis circumflux

Aspectus Iouis ex primo eius comite.

fluxæ magnitudinem, cuius excessu reliqua omnia, tecta perpetuâ caligine squalere videbantur. O Cosmiel: iam video verificatum illud Ecclesiastici: *Mirabilia opera Altissimi & gloriosa, & abscondita & inuisa opera illius, multaque esse abscondita maiora his, & pauca nos vidisse operum eius.* Sed dic rogo cur benignissimus Conditor, cuius natura bonitas est, ab hominum intellectu tot ac tanta mirabilia à tot sæculis abscondere voluit? & quid tandem in natura rerum utilitatis conferunt tot abscondita rerum sacramenta? *Cosmiel.* Scias fili, multa in rerum natura mortales latere, quæ tamen suos efficacissimos effectus & virtutes in sublunares creaturas diffundere non cessent; & uti nihil in natura rerum frustra conditum existit, ita ignorantia mortalium quoque nihil virtutum, influxuum existentiarumque tollere potest. Nam si à te peterem, quid tuo in corpore profunt tot minutissimi venularum ductus? quid tot cartilaginum & minutissimorum ossium structura? quid in renibus tot globulorum ordines coaceruati? Certè quamvis horum particulares & indiuiduales effectus ignores, tunc tamen aliquali ratione effectus virtutesque eorum respectu corporis tui compertos haberes, cum vel vnicus tibi è renibus globulus vnà cum venulis, aut musculis & cartilaginibus vnà extraheretur; ò quantum protinus totius corporis harmoniam turbatam sentiret? quàm citò tecum actum diceret? Pari ratione si vel vnica stellula ex astris diui-

Finis horum
globorum.

Comparatio
globorum
cum micro-
cosmo.

diuina virtute tolleretur, an non rotum mundum in confusionem redigi posse existimes? *Theodid.* Prorsus existimo, imò quantum vel vnica Solis aut Lunæ ecclipsis inferiorum rerum statum turbet, frequens nos experientia docet. *Cosmiel.* Sed hæc iam tibi vltcrius expendenda relinquo; quare ad altiora properemus.

CAPVT VIII.

De Itinere in globum Saturni.

THEODIDACTVS: Cùm nihil adeo, mi *Cosmiel*, Philosophorum ingenia hucusque torserit, quam noua illa circa Saturni globum, iam à quadraginta annis obseruata phœnomena, dum non capiunt, vtrum vnum numero corpus, vtrum plura sint, quæ sub tanta varietate & continua quadam reuolutione circa Saturnum spectantur; magnum me tanti naturæ arcani cognoscendi nullo non tempore inuasit desiderium, quod vt hac tam opportuna occasione expleas, etiam atq; etiam à te efflagito. *Cosmiel.* Ad vota tua explenda mi Theodidacte vti semper fui promptissimus, ita non omittam, vt laudabili tuæ curiositati quouis modo satisfiat: sed caue, ne conqueraris, in globum enim oppidò periculosum introducendus es, in quo maiora tibi forsan pericula, quàm in Martio globo susti-

stinenda sunt . Sed magno sis animo, nihil patieris, dummodo ab eo muniaris , cui clauēs mundi conceditæ sunt , quique in vniuersa mundorum iura dispensandi, alterandi, destruendi, conseruandique potestatem sibi à summo rerum Opifice concessam obtinet. Agedum moueamur hinc . *Theod.* Vix dixerat, & ecce violentissimo motu in immēsa ætherei mundi inania raptus, Saturni globum maiori semper & maiori mole ingrandescere vidi ; cuius tandem atmosphæram felicibus Euris exiguo à discessus nostri tempore attigimus . O mi Cosmiel, quænam hæc adeo densa nebula est, qua tantum non suffocor ? O quanta animum meum melancholia, torquet ; quàm ingrato odore infestor ; quàm enormi frigore contremisco , lethargi imminentis mihi aperta indicia sentio . Iam enim uerò me pœnitet hunc me globum petiisse . *Cosmiel.* Nonne pericula tibi imminētia prædixi ? nonne admonui ut à querelis abstineres ? Sed iam hæc in pœnam modicæ fidei tuæ sustines . *Theodid :* O dulcis dux animæ meæ, parce pusilli animi timiditati, parce infirmæ mentis meæ impotentia ; ecce enim totus ego in manu tua sum, sicuti lutum in manu figuli . Scio enim & deuotissimo tibi corde fateor, me in tam remotis & inaccessis mundi limitibus sine gratia & protectione tua viuere minimè posse ; quare dirige me mi Cosmiel , præbe mihi dextram tuam, cuius virtute & potentia vnice subsisto . *Cosmiel.* Confide fili, faciam quod postulas, tibi semper assitu-

Deficit Theo
didactus ex
intuitu globi
Saturnini.

Confortatur
à Cosmiel.

Globi saturni
scabrities & in-
qualitas.

stiturus. *Theod*: Hoc dicto, cœlestis balsami mirifico quodam liquore perfusus confestim respiravi; pulso melancholici humoris affluxu, pristinae animi tranquillitati restitutum me sensi. Sed rogo te, cur tanta tristitia animum meum hoc loco inuasit? cur tam repente intercluso faucibus halitu animo corporeque deficere videbar? *Cosmiel*. Ne mireris, intra exitialem Saturninae expirationis atmosphæram constitutus eras; cuius proprium est, similibus quæ te corripuerunt, symptomatis omnia infestare, uti postea videbis. *Theodid*: Verane contueor, an oculi phantasmate quodam illudor? *Cosmiel*. Quid miraris? *Theodid*: Quid oppidò peregrina illa species sibi vult? quid monstri? quid inauditi prodigij est? *Cosmiel*. Ne dubites fili, vera vides; hic enim est celebris ille Saturni globus. *Theod*: Globumne illum dicis, quem ego tantum abest ut globum iudicem, ut potius rhombo nihil similis viderim immensâ scabritie & eminentium hinc inde scopulorum exorbitantia mirè deformatum protensumque; sed & luce adeo plumbea pollentem video, ut benè appareat corpus minimè sanum esse posse illud, quod tot morborum symbola tristi sua facie exhibet. *Cosmiel*. Ne tam triste malum putes illud, quod in mundi bonum maxima naturæ providentia ordinatum est; siquidem inferioribus & illud emolumenta non aspernanda confert; sed de his paulò post fusior dabitur differendi materia. *Theodid*: Heu *Cosmiel*, vereor sanè ne præpotenti quo-

quodam fascino ludar, corpus enim quod paulò ante sub forma Rhombi contemplabar, modò in tria corpora globosa sectum aspicio. *Cosmiel*. Minimè à me luderis, sed tu propria phantasia lusus, quæ prius coniuncta videbas, illa diuersitas aspectus situsque mutatio iam separata tibi exhibent; & medius quidem globus, globus Saturni est, reliqui duo verò vtrimque eum stipantes sunt bini globi, quos comites Saturni appellant. *Theodid*: Acceleremus, rogo, iter nostrum, vt tam insolentia naturæ prodigia propius intueamur. Vix dixeram, cùm ecce motu celerrimo & pænè momentaneo in Saturni globo me constitutum inueni; locus depositionis meæ inaccessæ altitudinis montis vertex erat. *Cosmiel*. Iam tandem circumspice & explora singula horrendi globi humanis à rerum conditu vestigijs imperuij miracula. *Theodid*: O *Cosmiel*, verè horrendum globum dixisti! O quis mihi verba congrua suppeditet, quibus tam horrendæ confusionis faciem aptè describere queam: nihil enim in vllò præteritorum globorum simile me conspexisse memini; chaos immensum intueor, in quo nihil ordinatum, nihil concinnum, aut delectabile, sed omnia naturæ quadam contrarietate confunduntur, regnum litium & dissidiorum diceres. Terreum huius globi elementum, seu structura plumbum, vel melius dicam, Antimonium nostrum referebat. In multis locis quoque eminentibus, magnesiæ seu marcasitam, quam bismutum vocant Chymici, re-

Tricorpor Saturnus.

In globum Saturni depositus Theodidæus.

Globi horrenda facies.

Structura Saturnini globi.

præsentabat. Aqueum elementum vastissimo Oceano comprehensum, totum liquore hydrargyro haud absimili scatebat, quod calore, siue subterraneorum ignium violentia, siue comitum globorum immisso fumos ingentes sublimabat; plumbeum quoque terrestris substantiæ pavementum perenni fluxu sudabat hydrargyrum, vnde tanta vaporum exhalationumque perniciosarum copia nascebatur, ut impossibile putauerim, hominem vel ad momentum hinc degere potuisse. Hinc nullam diei claritatem, sed omnia ineuitabili caligine inuoluta intuebar. *Theod.* O Cosmiel, quis mihi globi huius horrorem narranti credet? quis in animum vquam inducere poterit, hæc vera esse, quæ tam luculento priorum oculorum testimonio plus quam vera cognoui? Quid rogo natura rerum in tantæ confusionis globo intendit tantam contrariarum rerum mixturam pariendo? *Cosmiel.* Fili mi, tibi, non dubito, hic meræ confusionis globus videtur, sed valdè hallucinarius, cum omnia summâ prouidentiâ ordinata sint, & ad fines insignes in natura rerum disposita. Si nosset cur natura rerum tot noxios serpentes, insecta, reptilia in animantium œconomia, in vegetabilium familia aconitum, nappellum, scamoneam, thoram; cur in terreno Mundo tot ignium eruptiones, tot aquarum fontiumque exitialium discrimina; in metallicorum corporum familia, tot noxios vapores, tot succorum exhalationes prorsus pestiferas; cur tot mon-

stra

Quid naturam horrendo globo intenderit.

stra hominum, tot morborum differentias, tot im-
 pios vnà iustis mistos nasci permiserit, forsan ad hu-
 ius globi arcana pertingeres. *Theodid.* Tu mi Cos-
 miel, qui omnium conscius es, explica mihi obsecro
 tam reconditum naturæ sacramentum. *Cosmiel.* argu-
 gumentum de quo tibi differi postulas, vti arduum,
 subtile, & hucusque parum cognitum est, ita paucis
 verbis tibi minimè illud explicauero; quocirca
 altius exordiar. Ita humanæ menti comparatum
 est, vt fieri non posse putet, simile quid earum re-
 rum, quarum continuo vsu assuecit, in lucidissimis
 illis mundi globis, latere; vnde globos cœlestes ele-
 mentarium qualitatum mistura defœdatos, vario
 aquei elementi liquore perfusos, montium vallium-
 que scabritie exasperatos, fumis & halitibus obno-
 xios, similibusque terreno globo proprijs effecti-
 bus refertos esse meræ apud quosdam nugæ, & me-
 ræ fabulæ videntur: qui si paulò profundius natu-
 ram rerum specularentur, si præuio experimento-
 rum examine exactiùs singula trutinarent; certè
 tunc trito illo veterum Philosophorum epiphone-
 mate, omnia in omnibus esse, nihil verius esse, lucu-
 lenter cognoscerent. Quod si verum est, vti est ve-
 rissimum, in terreno globo innumerabilem quan-
 dam rerum naturâ & proprietate diuersissimarum
 varietatem contineri; cur id de supernis corpori-
 bus negabimus? Cùm enim vniuersæ naturæ cor-
 pora sacri Textus testimonio ex vno & eodem chao,
 id est, ex quatuor elementorum miscella originem

Explicantur
 fines globi à
 natura inten-
 ti.

Globi non
solâ & simpli-
ci luce in-
fluunt.

sumpserint, illa haud dubiè vti in terreno, ita in
cœlestibus corporibus, tametsi ob situs positusque
in mundo diuersitatem mirè alteratis reperiri, nulli
dubium esse debet, ei, qui Chymicæ artis, qua in
sua elementa singula corpora mirâ quâdam ratione
dissoluuntur, non fuerit imperitus; si solâ luce &
motu siderum, vti Peripatetici affirmant, omnia in-
feriora subsistant, quid obsecro aliud, aut quid plùs
illa præstant, quàm candelabrum multiplici ly-
chnorum accensione conspicuum in domo vel aula
quadam expositum? Certè præter simplicem lu-
cem, quam suppeditat, nulla id adeo aliâ qua-
litate circumstantes afficit: si verò fomenta
insignibus virtutibus imbuta admiscueris, pro vir-
tutis per lumen caloremq; diffusæ efficaciam, luculen-
tissimos quoq; in circumstantibus effectus experie-
ris. Idem tibi de globis cœlestibus sentiendum
esse scias; cum enim effectuum in mundo inferiori
varietas, omnium etiam Peripateticorum consensu,
supernis rationibus substat; certum est, corpora
superna minimè dare posse, quod non habent; si
itaque solâ luce & motu omnia conficiunt, frustra-
nea erat tanta lucium in vniuerso constitutio, cum
Sol & Luna sufficiente luce sua reliquorum defectum
respectu terræ supplere potuissent. Aliud itaque
natura rerum intentum, alia dispositionis suæ in-
constituendis mundi corporibus consilium iniit;
maiori itaque apparatu opus fuit, quàm vti vulga-
res Philosophi sibi persuadent. Quemadmodum
ita-

Comparatio
à corporis
humani prin-
cipalibus
membris.

Itaque in microcosmo septem principalia membra diuersis qualitatibus proprietatibusque dotata, quorum ope homo & sanus viueret, operationes suas ritè obiret, ea symmetria constituit; vt humorù officina cerebrum, humiditatis affluentiam reliqua membra apta distributione lubrica redderet; cor vitalem suppeditaret calorem ex vitæ veluti officina quadam reliquis membris distributum; Hepar in sanguine conficiendo distribuendoque omnem industriam suam poneret; stomachus per nutrimentum ritè digestum, materiem præpararet, quam in officinas suas attractam sui iuris facerent reliqua vitalia membra. Pulmo cordis æstum continua diductione temperaret, veræ vitalis auræ officina. Renes microcosmi cribrum, purum ab impuro per vretes ac vesicam secerneret; splen denique impurum à subtili, ne mistum puro corpori officeret, in se veluti cloacam quandam microcosmi insita vi per occultos meatus attractum, crassum verò & fœculentum sedimentum per intestinorum sinuosa volumina secesumque deductum exoneraret. Vides igitur Theodidacte quomodo membra microcosmi, tametsi disparatissimæ compositionis sint, diuersisque virtutibus quantumuis contrarijs polleant, in hominis tamen maioris mundi imaginem miram quâdam vnione conspirent; quorum si vel vnum defecerit, totum microcosmum in apertum exitium ruere necesse foret; idem in megacosmo seu maiori mundo euenire certò tibi persuadeas; in quo terra sto-

machum ; cerebrum Luna ; cor vitæ fontem Sol ;
 renes cum reliquis ad extra adnexis Venus ; pulmo-
 nem Mercurius ; Mars fellis cistam ; hepar Iuppiter ;
 splenem verò Saturnus absolutissimâ quâdam ana-
 logiâ exprimunt . Tollatur vnum ex his , & totum
 vniuersum mundum in confusionem , imò , in vlti-
 mam ruinam deduxeris . Sed hisce fusiùs forsan
 quàm par erat , demonstratis , iam postliminio ad
 Saturninum globum reuertamur . Miratus es sum-
 mum huius globi squalorem , sed si prædicta probè
 intellexeris , mirari desines ; quo enim in microcos-
 mo splen fungitur officio , eo in maiori mundo seu
 megacosmo fungitur globus hic Saturninus , viscus
 verè cœleste . Quicquid enim in immenso illo æthe-
 reæ auræ expanso , ex perennibus cœlestium corpo-
 rum effluuijs , malignitatis contractum est , id in se
 insita quadam virtute attractum globus hic deri-
 uat ; vbi proprietate globi actuatum in vsus necessa-
 rios finesq; Soli rerum Opifici optimo maximo co-
 gnitos conuertitur . *Theodid* : Mirum in modum me
 tuum tam concinnum ratiocinium capit ; sed nosse
 cuperem ; quomodo hic globus in inferiora influat,
 & quid utilitatis ijsdem conferat , cum non vi-
 deam , quid tanta globi inertia emolumenti habeat,
 quo inferioribus subuenire possit . *Cosmiel* . Nega-
 re non possum malignæ naturæ hunc globum esse ,
 præsertim maleficis iunctum commilitonibus ; qui
 si sui iuris permitteretur , frigiditate suâ & siccitate
 immodica susque deque ferret omnia , sed hisce in-
 com-

Quomodo
 globus Satur-
 ninus influat
 in inferiora .

commodis damnisque sagax prouidit natura, dum benigna ac imperiosa Iouis vicini dominatione & vigilantia tam exitialis Saturni potestas mitigatur, stringitur, compescitur, & ad meliorem tandem frugem reducitur; qui tamen mox ubi Marti malorum architecto sociatus fuerit, ad ingenium suum reuersus, nullum non malum intentat & attentat, donec soluto amicitiae foedere in remotiores circuli sui recessus abierit, opportunam denique vigilantiam Iouis in officio contineatur. *Theodid.* Capiro quidem quae dicis, sed nondum capio, quid memorata sua maleficientia in mundo utilitatis conferat; quare obnixè te deprecor, ut tuam paulò clariùs mentem explices. *Cosmiel.* Totius rei negotium sequenti experimento tibi manifestum facio. Fiat globus ex plumbo, antimonio, hydrargyro, succis stramonij, napelli, aconiti, hellebori, mandragorae vnà simul mixtis compositus; quem si igni aut carbonibus accensis loco concluso imposueris, is calore ignis concitatus mox latentem perniciosarum qualitatum misturam agitabit, agitatum verò per vapores sublimabit, quorum pernicioso halitu hominum animos veluti stupore quodam & lethargo conficit, frigiditate & siccitate sua nimia radicalem humorem extinguit, anginam, paralytin, neruorumque conuulsionem, & tandem interitum haud dubiè adduceret, nisi mox necessarijs antidotis cordi, spiritibusque confortandis appropriatis malum serpens praeueneris. Talis est globus hic Saturninus; vides

stru.

Instantia
Theodidasti

Experimentum

Structura Sa-
turni.

Quod medi-
camenta mar-
colica in mi-
crocosmo, id
in megacof-
mo Saturnus
præstat.

structuram eius passim ex materia plumbo & anti-
monio simillima compositam; vides maria, lacus, ri-
uos lentore suo hydrargyro quiddam haud ab simi-
le referre, scopulos montiumque crepidines nescio
quem graeolentem liquorem sudare conspicias? cui-
us quam exhalat mephitis, latentium venenosarum
qualitatum verus & vnicus index est. Hisce itaque
noxijs qualitibus omnia inferiora sibi infestat, is-
que omnia prorsus conficeret, nisi salubritate Iouis,
vitali calore Solis, & Lunæ tandem tepore & vi hu-
meclatiua vis tam exitialis temperaretur; vnde mi-
tior factus, idem in inferioribus, quod medicamen-
ta purgantia intra corpus humanum suscepta, præ-
stat; quæ vitiosos alicubi humores in corpore hu-
mano dispersos, ex centro ad circumferentiam vir-
tute quadam magnetica attractos tandem excer-
nunt, corpusque ab inimici humoris inuasiōe libe-
rant. Totum hoc corpus quod vides, perenni vir-
tutum malignarum profluuiο ferit tellurem, & vbi-
cunque subiectum ex triplici entium ordine sibi
proportionatum *συμπαθὸν καὶ ἀλόγον* inuenerit, in il-
lud virtutem suam vnice exerit; vt quemadmodum
globus hic omnia ætherei mundi impura & nociua,
vti suprâ dictum fuit, in se deriuat, ita in terra Sa-
turninæ naturæ corpora huic globo subiecta, quæ
nociua influxus virulentia parta sunt, illa naturali
quodam appetitu attrahunt, & hoc pacto reliqua
corpora *ἀσύμβολα καὶ ἀπαθῆ* à molesto contrarioque
hoste liberant. Quid vespertilioes, bufones, ara-
nei,

nei, forices, aliud sunt, quam Saturnina animalia. quæ perniciosum nocturni aëris virus vndiquaque vi Saturni dispersum in vnum collectum in sua deriuant corpora; quod idem in terrestri Saturnino veneno attrahendo præstant serpentes, bufones, & ex insectis volatilibus muscæ, bruchi, erucæ, similiaq; Saturninæ proprietatis animalia; hoc enim nisi fieret, nihil in rerum natura ab huius globi offensione immune foret. *Theodid.* semper mihi malignitatem huius influxus globi inculcas, & iam satis capio omnia; sed quod toties nosse desideravi, quid utilitatis in mundana Republica globus hic conferat, vt mihi magis explices, iterum iterumque depono. *Cosmiel*, globus hic vt dixi non semper malignos dispensat influxus, sed opportuno loco situque suis minime utilitatibus carere censendus est; vbi enim reliquorum siderum efficacia telluris corpus æstu immodico contabuerit, hic frigore suo id mitigat; & vbi cataractis cœli solutis, tellus aut alius quispiam globus nimio humore in hydrophisin inciderit, Saturnus eam à tanto malo siccitate sua vindicat, omne superfluum & noxium siue caloris siue humidi destruendo; in hominum corporibus volatiles spiritus plus æquo inquietos figit, & ad literarum studia tractanda sicco-frigido quo pollet, apta reddit. In infirmitatibus humorem Saturninum in destinatum membrum sibi analogum cogit, atque adeò per paroxismos febris quartanæ cum tempore hominem digesto egestoque humore

Animalia Saturnina quæ & quid utilitatis præsent.

Quas utilitates præstet in terrestri globo cæterisq; Saturnus.

Quod medicamenta præstant in humano corpore, id Saturnus in globis Mundi.

Venena subinde salutis remedia sunt

liberat; immodicum præterea Solis æstum frigiditate sua temperat, Lunæ humorem nimium siccitate sua cohibet, omne denique superfluum & in globis nimium stringit, & ad mediocritatem reducit. Quemadmodum itaque medicamenta salutem conferre non possunt, nisi mediantibus qualitatibus, quæ in ijs latent, naturæ contrarijs corpus vitiosa humorum congerie aggrauatum euacuetur; ita & Mundus terrenus vitiosa humorum congerie aggrauatus pristinum sanitatis statum, nisi mediantibus deleterijs huiusmodi, quæ nonnullis mundanis globis, vti Marti & Saturno insunt, qualitatibus, consequi non potest; sunt enim à natura veluti medicamenta quædam alexiterica & antidota Mundi morbis opposita, quibus curantur; ne itaque medicamenta putes inutilia ex hoc quod aut ingrati odoris sint, aut intestina vellicatione sua crucient, aut stomachum nausea sua inuertant, hoc enim nisi fecerint, frustra desideratum sanitatis effectum sperabis. An nescis vel ipsa venena in salutis remedia cedere? Omnia itaque quæ hucusque fusiùs dicta sunt, eò tendunt, vt demonstretur, exitiales huius globi Saturnini expirationes tantùm abesse, vt ad destructionem omnimodam vergant, vt potiùs in maximè salutiferam Mundi medicinam cedant. *Theodid:* cepi, & quidem satis mirari non possum, tantam tuam in tam recondito naturæ mysterio enucleando dexteritatem. Iam luce mihi meridiana clarius patet, quantum
con-

concatenata rerum analogia, ad omnia huius Mundi myſteria enodanda præſtet. Sed iam ulterius progrediamur. Quid rogo mi Cosmiel, bini illi montes ignei ſibi inuicem circa Saturnum oppoſiti, quos ſumma mea admiratione intueor? *Cosmiel*, illi ſunt famoſi Saturni comites, quos toties in terra conſtitutus per cœleſtem tubum contem-
platus es. *Theodid.* fierine poteſt, vt tam remoti à ſuo globo exiſtant, quos ego è tellure non niſi pau-
xillum remotos, iam anſulis conſpicuos, modò in vnum cum Saturno corpus, ſub forma parabolica coaluiſſe, ſubinde quoque penitus abſconditos, ſolitario Saturni globo relicto deprehendi; quæ omnia vt mihi exponas, velim. *Cosmiel*, primò te velim ſcire *Theodidaſte*, totum hoc phaſma ob diuerſum oculi tui ſitum ad aliam & aliam Saturni in circulo ſuo periodico poſitionem contingere, ſi enim recto ſitu tibi oppoſitum aſpexeris, neceſſariò ſeparatam à globo Iouis vterque apparentiam exhibebit; quò autem obliquiorem in circulo periodico ſitum habuerint, tantò propiores quoad apparentiam facti, vnum cum Saturno globum conſtituere videbuntur, donec tandem in omnium obliquiſſimo ſitu penitus euaneſcant. Scias quoque, hoſce globos abdito quodam naturæ conſilio ita conſtitutos eſſe, vt nunc recedendo pedetentim, nunc accedendo, tum propria circa axem vertigine circumacti, tum circa globum Saturni æquâ ſemper diſtantiâ agitati, vniuerſalem Saturnini globi

Saturni Co-
mites.

Comitum
Saturni varia
ſigna.

Explicatio va-
rietatis in ijs
obseruat.

superficiem, prout eius necessitas postulabat, illuminarent, quæ proinde periodus causa inter cœteras quas innui prior est, cur sub tam diuerso situ ac figura compareant incolis in terra constitutis; quod nisi factum fuisset, globus Saturninus nonnullis in locis perpetuis tenebris damnatus squaluisset. *Theodid.* sed explica rogo mihi, cur dicti globi sub figura modò rotunda, iam pyrorum ad instar, paulò post instructi ansulis, quibus veluti forficibus quibusdam globum Saturni continere videntur, denique prorsus solitario globo relicto euanescant. *Cosmiel.* nonnullas harum apparentiarum causas paulò ante aperui; modò reliquorum tibi phænomena explicanda restant. Quod hi comites ex rotunda in oualem formam subinde degenerent, causa est obliquus situs siderum, quo per vitreâ Saturni atmosphæram spectantur, quod medium cum aëris terreni similitudinem exprimat, & corpora illi infra potenter refringant, hinc per dictam refractionis vim eo ferè modo, quo Solem horizonti vicinum intueri subinde soles, ex rotundo in ovalis figuræ similitudinem deflectunt. Cur verò sub forma ansularum aut cornutæ Lunæ, vel potius sub forma forficum cancri, quibus Saturni globum veluti stringunt, subinde compareant, causa est, quòd corpora illa globosa à corpore Saturni pariter globoso intercepta talem sectionem faciant qualem vides, & ex opticis luculenter patet. *Theodid.* bene quidem omnia, exponis sed hoc me angit, quid si
bi

bi velit obscura illa vacuitas, quæ Saturnum inter & cornua comitum interponitur? *Cosmiel*. Magnum quid petis, sed ne votis tuis deesse videar, illud te edoceo. Primò supponere debes globum Saturni nõ secus ac reliquos mundi globos circa propriam axim circumagi. Secundò globum vti proprijs tuis oculis vides, omnes reliquos mundanos globos tum montium concatenatorum asperitate, tum protensarum molium deformitate superare. Tertio Saturninum corpus lento quodam, hydrargyro non ab simili liquore circumfusum, qui vti lucidissimus est, ita minima quoque lux ad eum illuminandum sufficit. Contra terrestres eius portiones ob valium recessus & hiatus ingentium obscuritates, non ita luci, nisi dubiæ patent; quandocunque itaque partes obscuræ Saturninæ concurrunt cum partibus obscurioribus comitum, necessariò in medio veluti quosdam obscuros hiatus seu umbras causabunt; reliqua comitum portione propria luce fulgenti in ansatas & cornutas phases transeunte, donec tandem vnus retro Saturnum, alter ex opposito veluti in rectam lineam vna cum Saturni corpore coniuncti, ex oculis terrigenum euanescant.

Theodid: Sed iam explica quæso cur anterior ex comitibus inter Saturnum & visum nostrum interpositus nullam vnquam Saturno ecclipsin causasse hucusque compertus sit; nigram enim vtcunque maculam in Saturno relinqueret ecclipsios peractæ indicium. *Cosmiel*. Quæro ex te fili, si tu illumi-

nato

Cur anterior
comitū Satur-
ni nullam
globos Saturni
no ecclipsin
infert.

nato cuidam corpori aliud lumen apponas, patietur id aliquam ex oppositi corporis lucidi symptosi eclipsin? *Theodid*: Arbitror quod nullam. Si enim candela accensa ignem inter & visum meum interponatur, experientia docet, lumen candelæ luci ignis iunctum, totum sub forma lucida repræsentare. *Cosmiel*. Ita fit in hisce duobus globis Saturni asseclis, quorum prior ille tametsi inter oculos nostros & corpus Saturni interponatur, nullam tamen eclipsin causat, cum ipsi natura sua lucidi sint, & ipso facto corpus Saturni illuminent; quodocunque enim globus minor lucidus cum altero maiori luminato coniungitur, eos mistis lucibus sub vna illuminati maioris globi facie spectari necesse est; si tamen globus hic assecla purum opacum, sine luce corpus foret, tunc certè maculam quandam in ipso Saturni illuminato globo exhiberet, quod quidem luculentissimum signum est, & comites sua luce fulgere, ac proinde nullam hucusque in Saturno comitum eius occursum eclipsin deprehensam esse. Vnde iterum colliges, tam varias comitum phases non provenire nisi ex rotatione eorum circa Saturnum facta, qua nunc remoti separatique sub forma rotunda apparent, modo per roscidum atmosphæræ diaphanum visi in ovalem figuram refringuntur, iam à globo Saturnino secti cornutam induunt faciem, iam in antica posticaque Saturni facie constituti penitus evanescent. *Theodid*. Non levis animo meo dubij scrupulus inhæret; de anulata

Vnde phases
comitum Sa-
turni.

fulatâ seu cornuta eorum facie: quomodo enim posterior ille affecla à globo Saturnino media ex parte tectus socium globum secundum opticas leges secet in cornua, hoc capio, sed quomodò anterior ille, qui nec à Saturno tegitur, neque secatur, cornua nihilominus exhibeat, non capio. *Cosmiel.* Dubium tuum non exiguæ considerationis est, quare ut illud solvatur, scire te velim, primo globos hosce æqua semper distantia sibi oppositos, uti suprâ relatam est, propria sua luce fulgere, non tota quidem mole, sed igneo elemento liquido, quod magnam horum globorum partem ambit; terrestris verò substantia horum, utpote opaco corpore prædita, uti lucem fugit, ita eius minimè particeps esse potest. Quandocunque itaque hi globi ita in circulo suo constituuntur, ut substantia partim terrestris, partim lucida in oculos terrigenarum incurrant, certum est, globos non nisi sub ansularum aut cornuum figura aspectari posse, cum ex parte lapideæ substantiæ non habeant à quo illuminentur; quando verò in ea circuli sui positura sunt, ut in eorum circa proprium centrum rotatione totam lucidam partem telluri obuertant, tunc haud dubiè pleni quoque lumine & rotundi spectantur; atque adeo quæcunq; de Lunaribus phasibus atq; eclipsibus te Astronomia docet, idem hic fieri censere debes, excepto tantummodò, quod Luna alienâ, hi propria luce fulgeant, illa oscillet tantum, hi circa proprium ut dixi centrum ferantur. *Theo- did.*

did: Omnia optimè cepi, imò oculari experientia
 veritatem rei tantum non digitis tangere videor;
 porrò nihil restat, nisi vt quomodo hi globi Satur-
 num illuminent, mihi edifferas. *Cosmiel.* Primò
 notandum est, globum Saturninum magnitudine glo-
 bum Iouis, si non excedat, saltem æquare; est enim
 in se immensus, & 165 vicibus terra maior, nam
 eius diameter ad minus 11262 leucas horarias in lon-
 gitudinem extensas æquat, cum itaque tantus sit,
 vt istiusmodi à Sole remotissimo tam exorbitantis
 molis superficies sufficienter illuminari non possit;
 hinc à natura illi de alijs binis vicarijs Solibus, id
 est solaris naturæ corporibus, ne ingens mundani
 globi moles sufficienti lumine & calore destituta
 frustrà in natura rerum instituta videretur, prouisum
 est; & sunt hi bini globi, qui veluti duo vicarij So-
 les tum circa proprium centrum versatiles, tum
 æquâ semper ab inuicem distantia Saturnum circū-
 eunt, nè vlla ingentis globi pars lucis eorum be-
 neficio expers remaneret; quia tamen non obstante
 comitum sub vno semper & eodem parallelo cir-
 cumeuntium illustratione, tam ingens moles circa
 polares regiones perpetua caligine damnata squa-
 leret; hinc & ipse globus quoque Saturninus sagaci
 naturæ dispositione præterquam quod circa pro-
 prium axim rotetur, is quoque in oppositas mun-
 di partes aliquousque nutet, atque nihil adeo in hoc
 globo reconditum sit, quòd bina hæc globorum
 lux non attingat; & ne tarditate comitum partes
 glo-

Quomodo bi-
 ni hi comi-
 tes Saturnum
 illuminent.

globi obliquissima comitū luce verberatæ, damnum incurrerent, huic quoque prouisum voluit rotatione circa proprium axim menstruo ferè spacio facta, qua aliæ partes lucis indigæ mira quadam anticipatione lucidis subduntur globis, alijs iam luce saturis in lucis indigarum locum mira quadam vicissitudine submotis. *Theodid.* Sed explica modò; cur globi comites non semper plena luce Saturnum feriant, sed nunc hanc, nunc illam calidiorem luminiosioreque portionem circa proprium centrum agitati globo obuertant. *Cosmiel:* summo sanè consilio; hac enim vicissitudine contingit, vt quod continua lucis affusione nonnullis in locis vehementius concitatum est, id remissione lucis ad necessariam temperiem reducatur, atque adeò quod terrigenis est dierum & noctium vicissitudo, id in hoc globo est intensio & remissio lucis à binis Saturninis asseclis effusæ. *Theodid.* Sed rogo te mi *Cosmiel;* annon illuminatio Solis huic globo nonnihil sua luce confert? *Cosmiel.* quin imò; globus enim hic cum ex lento quodam liquore, hydrargyro haud absimili constet, fit, vt Sol, etiamsi non nisi sub angulo trium minorum conspiciatur, luce tamen sua materiæ dictæ cæteroquin lucis capacissimæ superaffusa, in absentia comitum non parum illustret, quod nisi fieret, certè Saturnus subinde ex lucis absentia veluti ecclipsin passus ex oculis terrigenarum euanesceret, quod tamen experientia repugnat. Imò addo, lucem Solis comi-

tum lucibus iunctam, tanto intensiorem lucem
causare, quanto se rectius & vicinius aspexerint,
quin & reliqui globi Saturno vicini, tam planetarum
quàm siderum suorum, multum ad illuminandum
hunc globum conferunt. *Theod*: O quàm tuus me
rapit discursus, adeò rebus omnibus congruus!
sed nunc rogo te, fac vt cœlestem tandem faciem
aspiciam; iam enim multo tempore præter globos
hosce comites neque Solem, neque Lunam, neque
terram, neque vllum ex cœteris planetis quos per-
transiimus, nec firmamenti splendorem (obfus-
cante præsentis binorum comitum luce splendorem
cœterorum, quemadmodum lux Solis nobis in ter-
ris constitutis omnium reliquorum siderum lucem
obfuscare solet) intuitus sum. *Cosmiel*. fiat; *Theo-
did*: & ecce mox me in tenebris ex aduersa globi
parte constitutum reperi. *Theodid*: O *Cosmiel*,
somnia an vigilo? oculisne illudor? an reue-
ra omnis fascinationis expertia sunt, quæ conspi-
cio? *Cosmiel*. quid vides? *Theodid*. totum mundum
immutatum video, neque vllum earum stellarum,
quas è terra contemplabar siue situm, siue magni-
tudinem, siue ordinem denique species, vestigium
reperio: vbi ergo tellus nostra? vbi Luna? vbi
Sol? vbi Venus & Mercurius? *Cosmiel*. vides lu-
cidissimum illud corpusculum, tanto radiorum
amictu circumdatum? *Theodid*. video. *Cosmiel*. il-
le Sol est. *Theod*. serione loqueris *Cosmiel*? *Cosmiel*,
seriò tibi loquor, neque vllus vnquam apud me
iocus

iocus locum habet ; qui sum veritatis æternæ magister . *Theodid.* Credo, credo domine mi, ne, obsecro dictis meis imprudenter prolatis irascere, neque ullam ijs malitiam subesse putes ; nimia enim admiratio adeo me rapit , vt extra me positus videar ? sed si Sol adeo minutus sit, quid de terra ? quid de Luna ? quid de reliquis inferioribus planetis fiet ? *Cosmiel.* vides ibi iuxta Solem quatuor stellulas penè nebulosas ? *Theod:* video . *Cosmiel.* & quasnam illas tandem putas esse ? prima, quam vides tellus est ; secunda obscurior, Luna ; tertia lucidiuscula Venus ; quinta prorsus nebulosa, Mercurius est . *Theodid.* O mi *Cosmiel*, ergone ego terram ex hoc loco veluti sub minimi puncti cuiusdam figura intueor ? O vbi iam est terrenæ ambitionis pompa ? vbi superba regum dominia ? vbi regionum, vrbium, palatiorumque magnificentia ? vbi est populorum exercituumque robur & fortitudo ? vbi delitiæ filiorum hominum ? omnia in punctum coaluerunt ? *Cosmiel.* ita est. *Theodid.* O filij hominum, quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium ? vbi est iam spes vestra ? vbi magnarum cogitationum curæ ? vbi labor vester impenditur ? certè omnis in terra labor, in puncto luditur ; omnia in punctum desinunt, omnia nihil sunt. O reges & principes ! vbi tot triumphi vestri ? vbi opum iactantia ? vbi pro insensibili terræ puncto tot exercitus parantur, tanta sanguinosis præliorum catastrophis mortalium strages committitur : omnia

Theodidacti
apostrophe
ad terrigenas

in puncto, ex puncto, propter punctum: iam enim verò exclamare possum: ò quàm fordet mihi terra, dum cœlum aspicio! ò quàm mihi modò omnia, quæ tantopere ambiunt mortalium animi, vilescunt, quàm nihil esse video omnes terrenæ dignitatis honores, diuitiarum vbertatem, honorum ambitiones, famæ gloriosa tripudia. Sed hæc nescio quo mentis raptu effusa sufficiant; perge diuine magister, o mi Cosmiel, perge reliqua mihi Mundi arcana pandere, nihil enim adeò me diuini amoris æstu inflammat, quàm tam infinitæ bonitatis & sapientiæ conditorem ex operum suorum magnitudine contemplari; hic sit cibus meus, hæc delitiæ meæ, hoc centrum meum. *Cosmiel*, gaudeo tandem votis tuis satisfactum, etsi non nisi per riam quandam inæstimabilem Dei Optimi Maximi bonitatem & sapientiam aspexisse, immensas Conditoris summi delicias degustasse dici possis; quare paulò maiora canamus. Videſne binas stellas illas, primam rubicundam & sanguineam, alteram fulgore maiestatis pleno radiantem. *Theodid.* video. *Cosmiel.* prima est Martius, altera Iouius globus est, quos iam perlustrauimus. *Theodid:* video, & quidem Iouem Sole multò maiorem. Sed quid sibi vult rogo, illud, quod Solem quasi immotum cum reliqua suprâ enarrata corpusculorum turba, terræ inquam, Lunæ, Veneris, Mercurij video? *Cosmiel.* minimè immota cenſeri debent, sed lentissimo ad speciem arctissimoque circa terram immotam motu

Cur Terra,
Luna, Venus,
& Mercurius
circa Solem
immoti videantur.

vehuntur; quod verò immota appareant, excessiva ab hoc globo cui instituimus, videlicet 99304. semid. terræ distantia causa est, ad quam circulus Solis vnà cum circumambulationibus suis ita coarctatur, vt vix vllum nobis motus vestigium manifestum faciat. *Theodid.* certè qualem nos in terra constituti Iouem cum quatuor suis comitibus spectamus, talem iurarem ex hoc globo Solem cum quatuor globis Terræ, Lunæ, Veneris & Mercurij spectari. Sed o *Cosmiel*, quid rogo sunt lucidissima illa corpora multuplò Venere & Ioue è tellure conspectis maiora, quæ intueor; neque enim vllum amplius fixorum siderum ob fixum differentiam cognosco. *Cosmiel.* Quæ vides lucidissima Solium instar rutilantium corpuscula, illæ primæ magnitudinis *Serius*, *Lyra*, *Aldebaran*, lucida *hydræ* & cœteræ stellæ sunt. de quibus postea. *Theodidactus*: Sed quid sibi innumerabilis illa stellarum multitudo, quarum ex terra ne millesimam quidem partem intuebar, notant? *Cosmiel.* Ille est tractus ille firmamenti quam Græci *γαλαξίας*, lacteum circulum vocant. *Theodid.* Iam enim verò illud sacri textus verificatum video, *Suspice, numerosa stellas si potes.* O vanas Astronomorum machinationes! ò quam pauca diuinorum operum vobis comperta sunt! ò quam nihil cognoscimus earum rerum, quæ in vastissimis illis mundi reconditorijs abscondita sunt; tædet enim verò iam animam vitæ meæ donec eum, in quo omnia vnum sunt, quique omnia

Alpectus firmamenti.

in omnibus ineffabili prouidentia gubernat, intuear. *Cosmiel*. Sustine Theodidacte, paulò post, maiori diuinorum operum stupore rapieris. *Theodid*: Si me amas *Cosmiel*, Vnum adhuc mihi à te exhiberi velim. *Cosmiel*. Ediffere. *Theodid*: Qualesnam sunt Intelligentiæ huius globi gubernatrices? & quodnam munus eorum? *Cosmiel*. Respice montis plumbei vallem longè latèque exprorectam. Et ecce virorum senili maiestate conspicuorum phalangem gradu tardo, vt ne testudinem tardiori reptatione procedere posse putem, nobis obuiam factam conspicio; vultus eorum subtristi & pallido colore suffusus, oculis insitijs, fronte rugis asperata, toto vultus habitu & compositione, profunda contemplatione mœrori iuncta mentem implicitam arguebant, nigro paludamento in veterum philosophorum morem sine vllò ornatu, barbitio tamen spectabiles se exhibebant: dextra manu acerram atros fumos perniciososque exhalantem, sinistra falcem tenebant; hac exotica virorum specie mirum in modum terrefactus, in hæc verba erupi: O *Cosmiel*, hinc sunt angeli illi tota felicitate æternùm beati? hinc spiritus illi quorum vita perpetuo gaudio & ineffabili bonorum inuisibilium voluptate tripudiat? & cur tam subtristi facie, cur tam insolito habitu vel ad primum aspectum horrorem incutientes sese nobis sistunt? rogo te mi *Cosmiel*, vt hocce mysterium tam absconditum mihi explanes. *Cosmiel*. Hi sunt veri Angeli huius globi ministri à Deo

Symbolicæ
præsidum Sa-
turninorum
descriptio.

iter in globum Saturni. 255

Deo ad istius modi munus destinati ; qui tamen æternum beati, hoc tamen habitu se sistunt, ut per symbolicum habitum occultos huius globi effectus discas . Sunt & diuinæ iustitiæ ministri , ut si quandoque peccatis mortalium iusto Dei iudicio & permissione concitentur , mundum terrenum innumeris malorum Iliadibus compleant; dum apertis exhalationum exitialium huius globi cataractis , peste, sterilitate, morborum violentia cæterisque calamitatibus susque deque ferant omnia . Tu qui symbolica doctrina delectaris, facile, quod dixi, ex symbolorum , quæ præferunt, significatione addisces.

Theodid. Sat est mi Cosmiel, Sat est , abeamus hinc, ne simili malorum turbine inuoluamur . Quo facto in immensos vastissimi ætherei mundi sinus abripiemur.

O Cosmiel , Morare parumper , si inueni gratiam in oculis tuis , siste paucillum temporis gradum meum ; quis est ingens iste globus terreno corpori magnitudine non cedens, quem propè intueor ?

Cosmiel. Hic est vnus ex binis illis globis , qui Saturnum circumeunt . Sed ubi est alter ? *Cosmiel:*

Latet à tergo Saturni, qui cum sint magnitudine, luce & constitutione corporis pares , hunc obseruasse tibi sufficiat . *Theodid:* Fieri ne potest tanta à Saturno eos distantia remoueri , quos ego dicto globo propè iunctos è terra conspiciebam .

Cosmiel, Ita est , nimia eorum à terra distantia oculis illudebat tuis ; vidistine paulò ante ex Saturno terrenum, Lunarem, cæterosque prope Solem globos ?

Theod:

Lustrat primum Saturni comites globum .

Theodid : Vidi & quidem omnes quasi Solari glo-
bo iunctos comperi. *Cosmiel*. Rectè vidisti; siqui-
dem eadem his & illis ratio est; credere ne hunc
globum tanto à Saturno spacio remotum esse,
quanto à terreno globo Luna? *Theodid*; Quidni
tibi diuine magister, cui arcana concredita sunt,
credam? Siquidem fieri non potest, ut errem dum
ei fidem habeo, quem nihil latet, quique æternæ
veritatis portas, per quas ad ineffabilia Dei myste-
ria adytus patet, semper sibi apertas habet? *Cos-
miel*. Placet mihi tua, quam de me concepisti fi-
ducia. Scias itaque, binos hosce globos si per
potentiam diuinam in vnum compingerentur glo-
bum, futurum, ut is magnitudine sua globum Sa-
turni adæquaret. *Theodid*: Puto equidem & lucu-
lenter id ex huius globi comitis vastitate patet. Sed
ò mi *Cosmiel*, iam omnia quæ paulò ante de hu-
iusmodi globorum natura me docuisti; veritati
consentanea esse, comperio. Iam globi structu-
ram ex vna parte montibus exasperatam, ex altera
igneum pelagus splendore solari haud multum dif-
simili, coruscum cum admiratione aspicio; video
quoque lucidæ à non lucida regione discrimen, pha-
ses quoque distinctè cerno; sed fieri ne potest, ut si-
mile quid solaris materiæ in cæteris mundi corpo-
ribus reperiatur? *Cosmiel*, Quidni? siquidem scire
debes, Magnum illum mundi Opificem in princi-
pio non nihil primigeniæ illius lucis igneæ, qua
corpus Solis coagmentatum est, cæteris quoque
mundi

Structa comi-
tis primi Sa-
turni.

An cæteri
quoque mun-
dani globi
igneæ natura
polleant.

mundi corporibus, sine qua conseruari non possent, vni plus, alteri minus pro mundanæ fabricæ necessitate commiscuisse, quod quidem prorsus, Sole ad omnes Mundi globos illuminandos minimè sufficiente, necessarium fuit. Sed de his in sequentibus fusiùs tecum agam. *Theod.* Sed rogo te, habetne proprium suum centrum hic globus? *Cosmiel.* Habet, quod enim de vno globo dictum est, idem de reliquis omnibus iudicium esto; si enim hic globus eiusdem cum globo Saturni naturæ foret, is sanè suo loco consistere minimè posset, sed ob partium sympathiam naturalem ad eum vtique mox conflueret; quod cùm impossibile sit, certè luculenter patet, eum differenti corporis partiumque structura dotatum, hoc cœli positu iuxta fines ei à natura præscriptos, coaluisse; idem de altero sentiendum esse scias. Sed nunc diuini Numinis ductu iter nostrum prosequamur. Surge, accinge lumbos tuos, grandis enim tibi re-

Comites propria sua centra habent.

stat via.

CAPVT IX.

De itinere in firmamenti seu stellarum fixarum Regionem .

THEODIDACTVS. Quò me rapis Cosmiel? Quò feror tam ineffabili motus velocitate? Quis tandem itineris mei finis? Vbi iam Sol, vbi Terra, Luna, cœterique planetæ, omnes siquidem disparuisse video; Fierine potest tam breui tempore tantum nos spacium confecisse? *Cosmiel*. Ne mireris, non enim humano sed angelico motu raperis; cuius comparatione omnis naturalium rerum motus tarditas est, neque tu impetum hunc sustinere posses, nisi confortatus ab alto. *Theodid*: Et quando tandem chrystallinam illam firmamenti molem attingemus? Quando immensum illum & nullis finibus clausum fixarum stellarum orbem intuebimur? Et quomodo tam immensi corporis & tanquam ære fusi solidissimam molem penetrabimus? Properemus rogo, vt summum Dei Optimi Maximi infinitæ sapientiæ opificiũ propiùs intueamur. Magno enim desiderio æstuo videndi, quonam artificio stellæ illæ, quas nos ideo fixas appellamus, chrystallino illi incomprehensibilis vastitatis orbi figantur, quâ industriâ illi insertæ sint? quâ luce fulgeant? quâ proprietate polleant? an materia orbis essentialiter à materia elementari distingu-

Theodidas æstuat videre solidũ fixarum orbem .

guatur? Hæc omnia vt mihi exponas & cominus monstres, obnixè deprecor. *Cosmiel*. Mi Theodidacte; iam verè video, te nimis simplicis ingenij esse, & ad quorumuis sententias amplexandas plus æquo creduli: sphaera illa chrySTALLINA, quam quæris, in rerum natura non reperitur; stellas autem huiusmodi sphaeræ infixas esse, nullo prorsus fundamento nititur; gyra oculos, lustra omnia in circuitu, perambula singula, totum Vniuersum peragra, neque aliam tamen præter hanc, quam sentis, limpidiSSIMAM ætherei Oceani nullis finibus conclusi, volubilem, subtilissimamque auram reperies. Fixorum siderum, vt me vobis terrigenis accommodem, regionem, regnumque quod tantopere desiderare videbaris, illud iam ingressus es. *Theodid*. Paradoxa dicis; vbi est ergo distantia stellarum à se inuicem, nullo vnquam æuo mutabilis? *Cosmiel*. Vobis terrigenis ob summam & inexplicabilem distantiam videtur immutabilis, licet in seipsis, & vt iam vides, distantia earum toto cælo diuersa sit. Sed vt propius rem contempleris: respice Theodidacte, expende singula in vasta firmamenti facie, dictorumq; veritatem comperies. *Theodid*: O *Cosmiel*, totam cæli faciem nouis & nunquam hucusq; visis sideribus, situ, magnitudine, dispositione, lumine, mirum in modum differentibus ornata[m] video. Sed rogo te, vbi sunt Arietis cornua? vbi plaustrum Bootis? vbi Cassiopæia? vbi cingulum Orionis? vbi cauda Scorpionis? vbi cum pullis Gallina?

Constitutio-
nem firma-
menti totam
immutatam
reperit.

An stellæ hæc
eandem sem-
per à terra
distantiam
habeant.

Stellas novas
incognitas
spectat.

Stellæ Solaris
& Lunarise
naturæ.

ubi denique sinuosa volumina Hydræ? ubi reliqua tantopere mihi nota sidera? Siquidem ex ijs ne vestigium quidem reperio. *Cosmiel*. Ita est, oculus enim tuus iam intra firmamenti regionem constitutus omnia dissipata, omnia dissoluta, omnia in alium redacta ordinem contuetur. *Theodid*. Habentne omnes istę stellarum coaceruationes eandem à terra distantiam, vel non? *Cosmiel*, Minimè, sed singulæ quoad distantiam differunt; vides nebulosas illas in formam circuli conglobatas? *Theodid*. Video. *Cosmiel*. Illas tanto ab oculo tuo interuallo remoueri scias, quanto vel primam firmamenti stellam à centro Terræ dissidere videmus; reliquæ verò nunc maiores, nunc minores à tellure interuallo- rum differentias sortiuntur, quemadmodum in planetariorum globorum lustratione ocularis te docuit experientia. Sed iam nos singulis vicinius sistemus. Eleua oculos tuos & considera singula. *Theodid*. Nescio verè ubi morer, quid mecum agatur; ingentes ego stellas, quæ Solis luci & magnitudine & lumine vix cedant, aspecto; video præterea nonnullas in modum Lunæ mira phasium varietate differentes. Fierine potest, corpora in hac expansi immensitate existere, quæ cum Sole aut Luna quicquam similitudinis habeant? *Cosmiel*. Quid dubitas? Anne omnes huiusmodi stellas à Sole illuminari putabas? *Theodid*. Ita putabam. *Cosmiel*. Valdè hallucinabar; videsne illam tibi diametraliter opositam stellam, Caniculæ haud malè

com-

comparandam? *Theodid.* Video. *Cosmiel.* Quam illam esse putas? *Theodid:* Primæ magnitudinis stellam aut lucidam hydræ aut cor Scorpionis, aut ex similibus quandam primæ classis stellam. *Cosmiel,* O quantum aberras; hic est Sol vester, vas illud admirabile, quo nihil in inferiorum natura rerum maius aut mirabilius assignari potest; cuius splendore lucisque efficaria omnia inferiora vivunt, cuius virtute ineffabili omnes terrigenæ sustentantur & conferuantur; putasne iam tantillam stellam ad illuminandum hunc mundum sufficientem esse? *Theodid.* Minimè, quin imò non tantum illam luce suâ præstare posse existimo, quantum Canicula aut Lyræ sidus, aut simile quoddam ad illuminandum terrenum globum possit; cum enim centuplo plùs distemus à Sole, quàm Sol à terra; quis credat tantillum sidus vastissimos hosce mundi globos & remotissimos alios nobis incompertos illuminare posse? *Cosmiel,* Videsne in orientali angulo sidus illud Soli & magnitudine & claritate quoad aspectum haud multum inferius? *Theodid.* Video, sed dic rogo, non iste Sol noster est? Valde enim dubito, ne fortè dum lucidam illam mihi Solem esse nostrum monstrabas, ego minuti corporis mole deceptus vnum pro altero acceperim. *Cosmiel.* Falsò dubitasti, illa enim lucida minuta quam vidisti, verus iste Sol vester est, hæc autem quam coramintueris illa stella est, quam vestri Astronomi Caniculam vocant. *Theodid:* Nisi à te diuino meo

Sol ex firmamento apparet sub eadem magnitudine sub qua nobis ex terra Canicula.

Sol non illuminat firmamenti stellas, sed propria luce fulgent.

Stellæ in firmamento solaris naturæ globi sunt.

Magistro omnis falsitatis & doli expertè instruerer ; vt id crederem, nullà ratione induci possem. Ergo ne credi potest, in remotissimis firmamenti recessibus Soles reperiri ? *Cosmiel.* Quidni ? Solaris enim naturæ corpora hic reperiri, non tantùm congruum fuit, sed & prorsus necessarium, ne tot ac tanta mundanorum globorum corpora perpetuis damnata tenebris otiosa torperent. si enim sola Canicula terreno globo dempto Sole, affulgeret, quid de terreno corpore futurum putas ? *Theodid.* Certè illud æternis tenebris & caligine perpetuâ oppressum, interiturum arbitror. *Cosmiel.* Idem de innumeris globorum firmamenti systematis contingeret, si non esset, qui ea illuminaret, & ad fines à natura intentos calore suo extimularet ; tales omnes illæ stellæ sunt, quas primæ magnitudinis vocant ; *Theodid.* An non vnum huiusmodi Solaris naturæ corpus ad omnes stellas illuminandas suffecisset ? *Cosmiel.* Ah mi fili, nondum firmamenti immensitatem expertus es ; sed tunc fidem meis verbis adhibebis, vbi te in intermina firmamenti habitacula traduxero. Hoc vnicum ad te conuincendum argumentum sufficeret ; si vnum tale corpus in firmamento, vti tu putas, sufficiat ; iam quæro ex te, vtrum stellæ ei in circulo suo appositæ illuminentur vel non ? *Theodidactus.* Puto quod sic. *Cosmiel.* O quàm parum opticæ & astronomiæ te peritum monstras. O quantum aberras ; cùm enim stellæ in circulo firmamenti solari huic globo oppositæ duplò plùs distent quàm

Sol in firmamento positus nequam stellæ circumstantas illuminare possit, demonstratur.

Tellus, aut Sol, aut Luna ab hoc solari firmamenti corpore; Sol autem vester ex huius firmamenti loco non nisi sub diametro trium minorum videatur; quid putas, de oppositis Soli firmamentali stellis concludemus? autim sanctè affirmare, solarem hunc firmamenti globum ex opposita circuli sui parte spectatum non dicam videri posse, sed penitus ob inæstimabilem distantiam disparituum esse. Vides itaque ex hoc ratiocinio *αδύωτος* esse, Solem hocce firmamenti globos diametraliter oppositos illuminare. Quis itaque, cùm sine lumine conseruari non possint, illas illuminabit? Certè à nostro Sole minimè, neque ab hoc solaris naturæ firmamenti globo ob dictas rationes. Necessarium itaque fuit complura solaris naturæ corpora constituti, qui viciniore sibi globos illuminarent, ne magna mundi portio necessaria luce priuaretur. Quantum canicularem Solem à lucida Capellæ, quæ & ipsa Solis vices obtinet, distare putas? *Theod:* Quantum oculus mihi dicat, non illam, nisi quadraginta gradibus distare dicerem. *Cosmiel.* Erras fili mi; hæc enim distantia tanta est, aut etiam maior, quàm dictæ stellæ à superficie terræ. Ex quo haud dubiè luculenter colligitur, illam à Canicula illuminari non posse; vnde propriâ luce illam imbui oportuit, vt vicina sibi sidera illuminare possit. Putasne globum igneum Tusculi v.g. accensum Romanam urbem illuminare posse? *Theodid:* Certè non; neque enim vllum calorem sentirem, neque legere pos-

Nisi plura
Solaris natura
corpora
condita fuissent
mundus tenebris interisset.

Comparatio
ex lumine
terrestris.

possem, neque quicquam ex tam remota luce, quæ circa me constituta forent corpora, distinguere valerem. *Cosmiel*. Idem de reliquis lucidissimis firmamenti corporibus ad Solem comparatis fieri existimes velim. Si ego lucidam illam Solis vestra-
tis stellam, quam tu firmamenti stellam esse putabas, ab illa stella tertiæ magnitudinis, quæ non nisi vni-
co passu quoad apparentiam à memorata stella di-
stare videtur, tantum, quantum Solem à firmamen-
to remoueri dicerem, crederesne? *Theodid*: Certè
neminem futurum esse puto, qui id concederet;
& tamen ex lumine, quo meum intellectum illu-
minas, id naturali consequentia deduci debere co-
gnosco. *Cosmiel*. Ita fit in firmamenti globis, qui
tametsi oculis tuis vicini videantur, incredibili ta-
men distantia à se inuicem tum in longum latumque,
tum profundum distare, tunc primùm exactius intel-
liges, vbi firmamenti profundiora penetraueris.
Itaque non rectè de diuina potentia sentiunt, qui
mundi fabricam tam arctis claustris; tam astrictis
terminis definiunt: qui Solem toti mundo lumen
suum distribuere; quique corpora cœlestia præter
lucem & ornatum nihil ad eò aliud mundo conferre
arbitrantur. Ex horum enim sententia necessariò
sequitur, mundum non ad eò magnum esse, ac quis
sibi persuadere possit; cùm iuxta illos Sol luce sua
omnia attingat, ad omnia pertingat, omnia perlu-
stret; quod quidem fieri non posset, nisi sphæræ val-
dè coarctentur, & tali situ constituentur, vt sin-
gula

Perperam
sentiunt ij
qui totum
mundum à
Sole illumi-
nari volunt.

gula mundi corpora illuminationis solaris capacia sint, necessariò, vt dixi, sequitur, mundi magnitudinem facilè humani ingenij capacitate non solum comprehendi, sed etiam ad perfectam mensuram & numerum reuocari posse; sed hoc præterquã quod absonū sit, ineffabili quoq; diuinæ virtutis & potentiæ magnitudini repugnat; qui solus fecit magna & incomprehensibilia & mirabilia, quorum non est numerus. Sed vt hæc omnia clariùs cognoscas ad Solem canicularem properemus. *Theodid:* Quantum nos putas ab eo distare? *Cosmiel.* Quantum terra à Sole vestro. *Theodid.* Quo dicto iter acce-
 lerauimus. O mi *Cosmiel*, Putabam te me ducere velle in globum caniculæ, at iam apertè me intra terram & Solem nostrum constitutum video. *Cosmiel.* Vnde id colligis? *Theodid:* Lunam ego nostram video. *Cosmiel.* Luna quam vides non est Luna Terræ vicina, sed globus est opacus circa caniculam agitatus, qui à caniculari Sole illuminatus, necessariò phases similes Lunæ exhibet; cuiusmodi innumeræ in hoc immenso firmamenti profundo existunt quæ nullo vnquam tempore humano oculo attingi possunt. Sed hæc in isthoc Lunaris naturæ globo constitutus luculentius omnia intueberis; quo dicto Lunaris naturæ in globum me deposuit; globus ex liquido & solido constans prorsus eiusdem cum globo Lunari constitutionis, nisi quod ab eo viribus & proprietatibus, toto vt aiunt cælo, differret. *Theodid:* Mi *Cosmiel*, Lumen quo oculi

Aspectus Solaris è Lunaris corporis globo in firmamento.

Innumerabilis Stellarum multitudo intra firmamentum.

Aspectus Solis, Lunæ, Terræ, cæterorumque planetarum, ex firmamenti altioris situ.

mei perstringuntur, nimium est, neque ullam amplius firmamenti faciem intueri possum; duc itaque me in aduersam globi partem, ut veluti ex nocte quadam omnem cœli faciem exactius expendam: quod factum fuit. Hic ego primum ea detexi, quæ nullis verbis, nullo eloquio satis describi possunt; vidi siquidem supra me innumerabilem stellarum multitudinem iuxta quintuplicis magnitudinis ordinem; quarum iconismi omnes varias & differentes figuras exhibebant. O mi Cosmiel, quam insolitam rerum faciem intueor! Num hæ stellæ firmamenti sunt, vel non? Certus enim, nihil ex huiusmodi stellis è terra videri. *Cosmiel*. Firmamenti sunt, & benè dicis, nullam harum è terra videri; est enim adeo immensum firmamenti expansum, ut id non dicam oculus, sed ne humana ratio quidem attingere possit. *Theodid*. Monstra rogo mihi iam Solem, Lunam, Terram, cæterosque globos circa Terram versatiles. *Cosmiel*. Applica oculum tuum mensorio huic baculo. *Theodid*. Applicui. *Cosmiel*. Quid vides? *Theodid*. Secundæ magnitudinis stellam ego video. *Cosmiel*. Ille Sol vester est, quem & vestri Philosophi totum mundum illuminare opinantur. Vide iam utrum hoc verum esse possit? *Theodid*: Si vera sunt, quæ dicis, id impossibile esse arbitror. Sed vbi est Tellus, vbi Luna, vbi reliqua planetica sidera? *Cosmiel*. Omnia ob nimiam distantiam iam euanuerunt præter Iouem & Saturnum, quos vicinos Soli, instar quartæ magnitudinis stellarum, intueris. *Theodid*.

did. Sed quid hoc portenti? Nam neque Solem, neque Iouem, aut Saturnum moueri video, æquali ferè semper ab inuicem distantia dissidentes. *Cosmiel.* Tantam esse scias horum globorum ab oculo tuo distantiam, vt tota solaris cœli circumferentia in vnum ferè spacium solari corpori æquale, vti & reliquorum memoratorum globorum cœli coarctetur: hinc mirum non est, eos quasi immotos videri, aut etiam penitus, si Sole reliquisque superioribus planetis minores sint, euanescere. Idem fieri tibi persuadeas velim, dum in terra constitutus firmamenti globos consideras; videntur enim omnes æquâ semper distantia & immutabilibus interuallis ab inuicem distare; quod tamen falsum est, omnes enim hæc quæ vides firmamenti corpora, seu stellæ non secus ac Sol, Luna, cœteriq; inferiores planetæ in ingentibus circulis cursus suos peragunt; quod verò motus earum à terrigenis non obseruetur inconceptibilis illa dictorum globorum à terra distantia in causa est; quæ omnes illorum globorum circulos veluti in vnum punctum collectos absorbet; cuius tibi rei hoc propono exemplum: si compluribus rotis currulibus aliquantulû ab inuicem distitis, singulis singulas accensas faces alligares; experientia docet, faces tametsi ex rotarum circumuolutione è propinquo spectantibus situm mutant; vnâ tamen atque alterâ leucâ distitis neque locum, neque situm, neque distantiam mutare videres, vtpote rota in facis magnitudinem ob nimiam distantia

Sol, Iuppiter, Saturnus, ex dicto firmamenti situ immoti spectantur, & sub eadè semper distantia.

Omnes stellæ firmamenti in peculiari- bus sibi circulis, non secus ac planetæ voluntur, insensibilibus tamen ob distantia excessiuam.

Comparatio.

enormitatem coarctata. Videsne stellas semper
 nouas & nouas supra horizontem huius Lunaris
 globi nunc ascendere, alias verò descendere; om-
 nes hæ stellæ cursum suum circa Solem & Lunam
 hanc firmamentalem conficiunt, suasque ascensio-
 nis, descensionis, declinationisque leges vti in infe-
 rioribus planetis sibi præscriptas habent? *Theodid:*
 Sed quis vnquam eas Astronomorum obseruauit? Si
 vera essent, quæ dicis, Vranoscopi nostri haud du-
 biè huiusmodi motuum differentias notassent; Lu-
 nas quoque iam plenas, modò dichotomas, nunc
 cornibus fulgidas, tandem penitùs euanescentes
 tum præteritis seculorum curriculum, tum nostro po-
 tissimum, tot ad rectè & incredibili industria obser-
 uandum subsidijs instructi obseruassent. *Cosmiel.* Vt
 video, quas superius tibi innui rationes nondum
 percepisti: Dico itaque, eò quòd ab Astronomis
 nunquam obseruata sint istiusmodi Mundi phænomena,
 non arguit illa non esse; sed ob inæstimabi-
 lem enormemque horum globorum à terra distan-
 tiam, illa non videri, vtpote omnibus illis circulis,
 in quibus versantur, in insensibile spacium, prout
 optica nos docet, coarctatis, in quo is tantummodò
 oculos nostros incurrit, qui inter dictos globos ma-
 ximus & lucidissimus est, cuiusmodi canicularis ille
 solaris naturæ globus est: quemadmodum tu ex
 hoc loco ex inferioribus globis, nihil aliud nisi So-
 lem intueris reliquis immensitate distantiae vnà cum
 circulis suis absorptis. *Theod.* Rogo te videamus
 iam

Innumera
 stellæ latent,
 quæ nunquã
 humanis ocu-
 lis patuerunt.

iam Solem illum canicularem, ut ex qua materia compositus sit, quæ eius fabricæ tam admirandæ ratio sit, mihi innotescat. *Cosmiel*, Fiat. *Theodid*: Et ecce in ictu penè oculi me Soli caniculari sistit. O mi *Cosmiel*, globum video Soli nostro prorsus superparem; hic ingenti æstu voluebant æquora fluctus; hic ebullientibus scatebris ingentes agitabat pelagus intensissimâ luce vortices suos; solida substantia non nihil differebat, dixisses omnem pretiosum lapidem operimentum eius. *Theodid*: Rogo, explices mihi singula. *Cosmiel*. Non est quod moremur, eiusdem enim liquida illa substantia cum solari nostro, rationis est: Nam, ut dixi tibi, Deus Opt: Max: dum in primordijs rerum, lucem diuisit à tenebris, singulis magnis huiusmodi corporibus, lucis illius primigeniæ portionem indidit, ut cætera corpora lucis indiga suâ luce illustrarent, & ad conspirationem conseruationis Vniuersi animarentur singula: quod nisi factum fuisset, mundum magna ex parte tenebris, (quod summum naturæ malum est) oppressum interire necesse fuisset. Scias tamen omnes huiusmodi globos solares virtute & proprietate maximè ob situm positionemq; quem in Vniuerso obtinent, differre, quæ uti soli Deo supremo mundi Opifici notæ sunt, ita non opus est, illas fusiùs hoc loco deducere; si enim singula tibi demonstrare vellem, scias, mundum non capturum, qui de ijs scribendi forent, libros. *Theod*. Rogo te mi *Cosmiel*, fac ut polum firma-

Lustratio glo-
bi canicularis.

Polaris stella
aditus.

men-

menti vicinamque ei Cynosuram propius contem-
 pler, vt quomodo tanta super polum suum machi-
 na voluatur, & cur Cynosuræ sidus è terra conspe-
 ctum prorsus immobile, & quasi ipsi polo clauo affi-
 xum videatur? *Cosmiel.* Faciam equidem libenter,
 quod petis, vt quantum humanus intellectus (dum
 sensibilibus spectrorum gurgiti immersus, ea quæ
 in tellure præsentia videt, inde omnia reliqua eo-
 dem se pacto habere concludit) à vero aberret, co-
 gnoscas. *Theodid.* His dictis è vestigio in intima
 ætherei firmamenti viscera abreptus globos innu-
 meros solares vnà cum Lunis in itineris decursu ob-
 uios habui. Hic admiratus sum solaris naturæ glo-
 bum, quem nos oculum Tauri, Arabes Aldebaran
 vocant, rutilo quodam & rubicundo igne fulgen-
 tem, innumerabili stellarum satellitio spectabilem;
 paulò post Gallina cum pullis suis, quos nos Pleia-
 des vocamus, ingentis magnitudinis globi compa-
 ruerunt; deinde Arcturi solare corpus vastitate sum-
 mum cum asseclis, tandem Capellæ, Lyræ & Vrsæ
 solaria comparuerunt corpora, ingenti globorum
 nunquam è terra visorum famulatu conspicui & il-
 lustres, qui quidem omnes, vt rerum naturalium
 innumeræ in Telluris globo species inter se diffe-
 runt, ita his viribus, proprietatibus, qualitatusq;
 à natura vnicuique insitis differebant; hoc tamen
 pacto vt nullus obuiam fuerit, qui non ex humido
 & terreo cæterisque elementis compositus, nullus
 qui non suo centro & atmosphæra constitueretur.

Complures
 Solaris natu-
 ræ globi in
 itineris decur-
 su patent.

Omnes globi
 ex humido
 & solido con-
 stituti.

Accessimus tandem ad itineris nostri terminum.

Theodid. O mi Cosmiel, quid immensus ille Sol sibi vult, quem ponè aspicio? *Cosmiel.* Illa, illamet po-

laris stella est, omnium stellarum ex terra spectatarum notissima, famosissimaque, vnicum in vastissimo

Oceano terrestri perielantium refugium, naufragorum portus, itineris maritimi index. *Theod:* Im-

possibile creditu mihi persuadere niteris. *Cosmiel.*

Veritatem tibi pronuncio, ne dubites fili. *Theodid:*

Quomodo hoc credere possum, aut qua ratione me ad id credendum induces? Ego ex Astronomica

disciplina noui, hanc stellam semper vno & eodem loco quoad apparentiam immotam, & quasi clauo

polo affixam, non nisi gyrum trium graduum interuallo à polo mundi diffitum describere, iam verò

totum contrarium reperio, cum circulus in quo de-

uoluitur, si nostri Solis circulum non excedat, saltem optimo iure eidem æquiparari possit, sed &

Lunis suis, licet oculus terrenus ad eas non pertingat, stipatum video. Sed ò diuine Magister, hæc

faciat tibi Deus & hæc addat, si absconderis à me hoc maximum naturæ arcanum. *Cosmiel.* Attende

itaque; stella polaris quam intueris, in maximo circulo versatilis, tanto à terra interuallo distidet, vt

oculus in Telluris corpore constitutus, eam non nisi sub puncto, circulum verò eius, non nisi sub dia-

metro sex graduum comprehendat; vnde mirum non est, eam semper immotam quoad apparentiam

consistere, & tardissimo gradu in circulo suo pro-

cede-

Stellæ polaris
illustratur.

cedere. *Theod.* Hoc quidem capio, sed cur id non reliquis stellis obtingit? *Cosmiel.* Quia non eundem situm obtinent, sed omninò diuersum. *Theodid.* Quæso antequam vltius progrediamur, ostende obsecro mihi, vbi est Borealis ille celeberrimus mundi polus, circa quem hæc stella suos voluit motus. *Cosmiel.* Ne tibi imagineris hoc loco polum aliquem materialem, eum enim nullibi inuenies; poli enim quos Astronomi & Philosophi sibi imaginantur in mundo, mera phantasiæ ludibria sunt. *Theodid.* Tunc ludibria dicis, quæ ratio ipsa & experientia quotidiana nos docet; quis tam insanæ mentis est, qui polos in mundo non admiserit? An non quotidie stellas ex ortu in occasum 24 horarum interuallo circuitus suos conficere videmus? An non stellas illas quantò polis viciniore sunt, tantò minores semper & minores circulos, vsque dum cum polis coincidunt; tantò verò maiores, quantò æquinoctiali viciniore sunt, describere ceruimus? Apertum sanè & luculentissimum signum, mundum in globi figuram fabrefactum ac proinde polis suis constare: quid dicis ad hæc *Cosmiel*? *Cosmiel.* Fateor, hoc æternæ veritatis argumentum esse ijs, qui solo sensu fulti, interiorem oculorum vultum altius attollere non possunt; ac proinde mirum non est, eos stellarum veluti globo quidam solido affixarum motum non nisi sub sphærico corpore polis suis instructo concipere non potuisse. Verùm ego te totius rei sanè arduæ veritatem docebo.

Polus in mundo non datur realis, sed imaginarius.

bo. *Theodid.* Ah nihil maiori auiditate audiam, quàm tanti paradoxo enucleationem. *Cosmiel.* Vidisti hucusque, nullas in toto hoc cœlorum expanso propè infinito solidas sphæras aut orbes comparuisse, quos nescio quibus friuolis rationibus plerique inducti in hoc expanso, vti ipsi putant, prorsus solidos ponunt: quod si verum esset, haud dubiè rationem haberent, vt dictas sphæras vnà cum affixis sibi globis semper sub æquali à terra distantia, deuolui assererent, neque enim sphæra, vti iam actu comperis in hac ætherea vastitate vbique peruia, vllæ reperiuntur, ergo quoque polorum ratio vt cesset, necesse est: vti enim hoc æthereum spacium mundanorum corporum subtilissimum, ita agilissimum & perpetuâ volubilitatis inconstantia agitatum est, quis illud in globum compinget? quis certum ac determinatum motum fluxili & volubili substantiæ assignabit? quis in fluida materia polos concipiet? *Theodid.* Si itaque nulli polorum cardines in mundo sunt, quænam igitur causa est, cur stellæ in extremis Austri & Boreæ recessibus nobis veluti immotæ videantur, circulosque semper minores & minores describant? *Cosmiel.* Aures toto mentis conatu arrige, magnum enim tibi pandam mysterium hucusque forsan inauditum. *Theodidact.* Quidquid in me virium ingenij est, illas toto attentionis conatu tuo ratiocinio me applicaturum polliceor. *Cosmiel.* Benè est fili mi, ex hoc enim omnipotentis Dei gloria & honor resultabit, tuusque

M m erga

Cur stellæ
omnes exor-
tu in occasu
moueantur
sine polis.

erga tantum Conditorum filialis amoris affectus
 haud exiguum incrementum capiet. Scias itaque,
 totum hoc spacium quod à terra ad vltimum vsque
 corporum mundanorum terminum, quod Hebræi
 Rakiangh, nos expansum interpretamur, liquidissi-
 ma & agillima aura vti toto nostro itinere expertus
 es, quam & Veteres ætherem siue ætheream auram
 appellarunt, refertum esse, & ita quidem refertum
 dico, vt nihil sit in rerum natura adeo solidum &
 adamantinum, cuius poros non penetret, summo
 sanè Dei sapientissimo consilio eo sine constitutum;
 ne alicubi vacuo tantopere naturæ inimico locus
 concederetur; hinc Hebræi id Schamaim, quasi di-
 cas, ibi aquæ, ob fluxibilis naturæ inconstantiam,
 haud incongruo nomine appellandum censuerunt.
 In hoc itaque ingenti æthereæ auræ expanso mundi
 Conditor innumerabilium hanc globorum conge-
 riem ita ad globi terreni situm constituit, vt omnes
 & singuli ex ortu in occasum motus suos auspica-
 rentur, & perenni stabilitatis lege eisdem circa ter-
 ram iuxta diuinæ ideæ immutabilia decreta conti-
 nuarent: cum verò æthereum illud expansum nul-
 la certa figura constet, sed vago & incerto fluxu
 mundum permeet; supremus Architectus globos
 in eo ab origine conditos eâ harmoniâ, symmetriâ,
 ordine, & proportione ad inuicem disposuit, vt
 nullus alteri impedimento foret, aut occuribus
 mutuis se impeterent; & quoniam singuli quoque
 præter motum diurnum motus quoque proprios in
 suis.

Æther om-
 nia mundi
 corpora pene-
 trat intimè
 ne vacuum
 alicubi detur.

Motus stel-
 larum varij.

suis circulis tametsi Terrigenis insensibilibus peragunt, necessarium fuit, ut vnus altero altiozem aut in eodem diurni circuli ambitu remotiozem sedem obtineret ; vt sic medij veluti vicarij Soles quidam singulos sibi subditos globos lucis indigos nostro tamen visui occultos suo in circuitu luce debita perfunderet ; viciniorez verò ad inuicem solaris naturæ globos distantia collocavit , vt muneri quidem suo satisfacerent, nec mutuos tamen iurisdictionis terminos confunderent. Elucet & in hoc admiranda diuini Opificis sapientia, quod dictos globos circa Boreales & Australes, eo circa terram pato versari voluerit, vt singuli mirificâ quâdam proportione minores semper & minores in liquido illo expansi spatio iuxta Austrum & Boream circulos describerent, vti in Vrfa maiori, minori, stellis Draconis luculenter apparet, quorum quidem poli alij non sunt, nisi ipsa centra circulorum, quos conficiunt ; atque adeo æternus Opifex sphæræ materialis circulos in idea sua expressos in hac mundi fabrica affectasse videatur ; & quamuis innumeri stellarum globi alij tantò à primis firmamenti stellis altiores, quantò à firmamento Terra distat, & aliæ illis adhuc tanto altiores & altiores sedes sortitæ sint, omnes tamen eandem motus rationem sub dicta circulorum proportione ineunt. Atque hæc est ratio, cur vobis in Terra constitutis versus Austri & Boreæ regiones globorum circulos coarctari videatis, & minimum circulum polum mundi in se con-

Paradoxa.

Quænam
vis motrix sit
tot stellarum.

clusum habere putetis, cum tamen alius Mundi polus non sit, nisi centrum istius circuli, qui opinione falsa illudis vobis minimus videtur; quando verò dico, circulus minimus iuxta apparentiam oculi in terra constituti loquor; sunt enim maximæ & excessivæ magnitudinis, ita ut nullus adeo insensibilis in hoc expanso concipi possit, qui solarem circumlum non multis superet parasangis; alij quoque tametsi nobis insensibiles Martis tamen, Iouis, aut Saturni, aut etiam primæ firmamentalis stellæ circulos magnitudine excedant. *Theodid*: Miranda dicis, & ea quidem capio; hoc solum non capio, quænam potentia santam conglobatorum systematum congeriem tam ordinata & immutabili constantia, tam inconceptibili celeritate circumagat? *Cosmiel*. Si quæ de præcedentibus globis tibi de vi motrice globorum differuimus, concepisti, nullam quoque in huius molis tanta disparium corporum conglobatione prægnantis agitatione difficultatem te habiturum confido: singuli hi globi, quorum non est numerus, singulas sibi Intelligentias gubernatrices habent, quarum officium est vnumquemque iuxta situm in huius amplissimo ætherei mundi pelago à natura designatum dirigere, singulos in appropriatis circulis circa terrenum globum deoluere; lumen dispensare, virtutumque singulis propriarum, effluvia in mutuam globorū, atq; adeo Vniuersi conseruationem, iuxta immutabiles diuini Archetypirationes legemque æternam in fines ijs solis notos dispo-

disponere ; vnde fieri non potest , vt à præscripta lege vel hilum aberrent , vel distantias inter se permulent , cùm id æternæ & immutabili diuinæ mentis legi repugnet . *Theodid.* Intellego cuncta , & rationis lumini oppidò conformia reperiō ; sed velocitatis , qua dicta corpora mouentur , vehementiam non intellego ; præsertim earum stellarum quæ immensè maiori supra primas firmamenti stellas interuallo distitæ sunt , quàm à terra firmamentum distare videmus , & nobis adhuc incompertæ sunt . *Cosmiel.* Tam enim facilè est Deo per Angelos suos administratorios Spiritus , globos hosce viginti quatuor horarum tempore circumagere , quàm facile mihi fuit , tam exigui temporis spacio te ex caniculari stella in hanc polarem deducere ; si enim , quemadmodum tu alibi demonstraisti , molaris lapis in firmamentum abductus , & in terram demissus , in spacio tamen tanto emetiendo non nisi sex horas vti Scheinerus & Mercennus probant , conficeret ; quid de stellarum quâ concitantur , velocitate dubitas ? Si fulminis celeritatem intellegis , forsitan per similitudinem quandã licet disparem , velocitatem tamen huiusmodi globorum non incongruè concipies : Incomprehensã enim sunt opera Dei , & longè ab humanæ mentis æstimatione remota . *Theodid:* Habentne singuli globorum , quos in huius immensitate firmamenti perlustrauimus sua propria centra ? *Cosmiel.* Singuli sua centra habent propria ; cùm enim in fluido æthere voluantur , fieri non potest , nisi

Celeritas
corporum
cœlestium
summa & in-
credibilis.

Omnia mun-
di corpora
proprijs cen-
tris fundantur.

nisi proprijs centris in locis à Deo ipsis ordinatis firmentur, consistant subsistantque; vnde & consequitur necessariò, omnes & singulos proprietatibus & viribus differre, quamuis ex liquido & tereno facta globorum compositio omnibus communis sit; vnde & singuli suas ex halituum ipsis priorum expiratione atmosphæras fundant. *Theodid:* Sed quomodo fit motus ille firmamenti proprius, quo se contra signorum successionem ex occasu in ortum prouehit? *Cosmiel.* Hic motus fit helicis lineæ descriptione ex ortu in occasum facta, qua 24 horarum spacio dum meridianum non præcisè attingit, sic & spacium illud ad meridianum residuum, dierum, annorumq; multorum multiplicatione tandem semper & semper posticipando in sensibile augmentum, vti iam nosti, excrefcit. *Theodid:* Sed cur in fixis tam insensibile est, non item in planetis? *Cosmiel.* Quia maxima à terra distantia facit, vt spacium ad meridianum residuum tametsi maximum sit, vix tamen oculo nisi post centum annorum interuallum discernatur ac sensibile reddatur. Sed hæc tibi passim nota sunt. *Theodid:* Rogo te mi *Cosmiel*, vnde subinde nouæ in firmamento exortæ stellæ originem habent? hoc enim iam dudum à te mihi exponi cupiebam. *Cosmiel.* Cùm hæc tibi noua phænomena iam supra in Solis lustratione exposuerim, non tam totum negotium denuò exponam, quàm paucis verbis definiam; eadem enim, quam citato loco adduxi ratio-

Quomodo & vnde contingat stellis proprius motus oppositus diurno.

Vnde nouæ stellarum genes.

tio-

tio, illa eadem pro cœlestium in firmamento exorientium subinde stellarum origine pugnat; Solaris enim firmamenti corpora, sic à similitudine Solis terreni dicta, cùm ingentes subinde exhalationum cumulos eiaculentur, illæ æthereæ auræ finibus condensatæ, & perpetuâ luce Solarium globorum irradiatæ, novas stellas nobis exhibent. *Theodid:* Sed cur semper loco fixæ videntur, & non sicut nostri cometæ mobiles? Cur sine cauda? cur Sole nostro maiores æstimantur? *Cosmic.* Primum scire debes, eas verè non secus ac cometas hinc inde vagari, sed spacium intra quod hinc inde mouentur, prorsus ob distantia enormitatem nobis insensibile, (quemadmodum de motu stellarum firmamenti diximus) non videri, vtpote spacio intra punctum contracto. Quod verò cauda careant, causa est, quod in tanta distantia corpustantum compareat, exiliori caudæ parte euanescente; Sole verò, si non maiores, saltem æquales esse inde patet, quòd maiori sub diametro visui nostro obijciantur, quàm Sol terrenus ex firmamento visus; neque te magnitudo earum perplexum reddat, vti enim materia rarissima est, ita in immensum sese spacium facile dilatat; vt vel hinc appareat, quàm non subsistat eorum sententia, qui huiusmodi noua stellarum phænomena in nescio quibus ingentibus excentricis vehi putant; quod quàm falsum sit, hinc patet, quod huiusmodi stellam semper proportionato incremento decrementoue sub certa temporis mensura

Cur nouæ stellæ in firmamento exortæ semper fixæ videntur.

Nouæ stellæ non vehuntur in excentricis circulis.

fura spectari oporteret, quod experientiæ reclamat; cum vti subito comparent, ita quoque subito desinant esse; non itaque in excentricis vehuntur, non de nouo à Deo producantur, neque ex reflexione sphaerarum crystallinarum oculis nostris obijciuntur; aut ex confluxu stellarum nascuntur, sed naturali vi ex vehementi globorum solarium firmamenti exhalationum vaporumque eructatione originem suam deducunt. Vel etiam contingere potest, vt exhalationis expansa materia à globis vicinioribus firmamenti illuminata latentes vicinos & opacos globos lunares tantâ lucis reflexione perfundat, vt illa hoc tam lucido amictu fulgens, in nostrum tandem sese conspectum exponat. Vnde & illud colligitur, cum huiusmodi stellas in firmamento natales suos habuisse, ab origine demonstratum sit, firmamentum nec solidum, nec incorruptibile esse posse, quod tanta tamen pertinacia complures defendunt; certè terra non minus incorruptibilis est, quàm reliqua mundi corpora, cum tamen illa quoad partes maximis corruptionibus obnoxia sit, vt ex perenni elementorum conflictu satis superque patet; idem de reliquis mundanæ fabricæ globis vtpote omnibus suis ex elementis pari ratione compositis intelligendum esse existimes, vt in præcedentibus ostendimus. Vides igneum huius polaris Solis globum, quomodo æstuat, quàm ingentes fumorum globos euomat? Si itaque tales cum reliquis globorum exhalationibus in vnam lucidam

Stellarum
genesis monstrant incorruptibilitatem cœli.

Terra non minus incorruptibilis est quàm reliqui globi, quoad totam substantiam.

nubem commissæ in longè latèque exporrectum ætheris spacium distendantur; quis tam stupidæ mentis est, qui eam sub figura stellæ novæ Terrigenis apparere posse negauerit? Sed ita plerumque humano ingenio comparatum est, vt in rerum abditarum scrutinio, neglectis causis proximis & certissimis, eas potissimum inani & frustraneo labore sectetur, quæ nec verisimilitudinem quidem habent, neque cum rebus consistere possunt, vt-pote absurdissimis erroribus obnoxia. *Theodid:* Certè ego tuam hanc sententiam non probabilem tantùm puto, sed & veluti apodicticam prorsus amplector; nihil enim contra eam obijci posse video, quod non soluat, & adeò facili modo difficultates omnes quantumuis perplexas & tricis innumeris plenas, elucidet, vt de ea nemini amplius dubitandi locus relinquatur; neque in hac necessarium est ad hyperphysicas siue supernaturales causas, & nouas denique rerum productiones, aliaque absurda commenta recurrere; cùm hæc omnes, circa nouarum stellarum genesis, ab Astronomis factarum observationum circumstantias & conditiones, sine difficultate dissoluat, & ad naturalia principia reducat: vnde & ridiculas maleferiatorum Astrologorum de nouis huiusmodi stellarum nouarum portentis, crises cessare necesse est. Quot tricæ circa stellam Cassiopæiæ anno 1572 exortam natæ sunt inter doctos? quanta opinionum monstra inusitatum portentum peperit? Cùm tamen tuâ instructione

Plerique neglectis causis rerum proximis sectantur peregrinas, & à vero multum remotas causas.

Sententia de noua stellarum genesis, omnes difficultates soluit facillimè.

Nouæ stellæ genesis, est purum naturæ opus.

Quomodo
orta sit stella
in Cassiopæia
anno 1572.

Dei opera
inscrutabilia
humano in-
tellectui.

peritior, causas tantæ geneleos apertas videam; sunt enim vt in itinere per transfennam comperi, omnes ferè stellæ, quæ in Cassiopæia maiores spectantur, solaris naturæ; potuit itaque tum temporis Chronico seu Climaterico morbo laborare astrum, videlicet ex liquoris aliundè communicati abundantia, tantas ebullitiones subire, vt in immensam æthereæ auræ regionem inde exorientes vaporum exhalationes extensæ astrisq; vicinis illustratæ, inuisitatum nobis nouæ stellæ spectaculum exhibuerint, vti tamen spacium intra quod agitatum est, ob summam distantiam insensibile fuit, ita oculis nostris motum suum explicare non potuit. *Cosmiel.* Rectè discurreis Theodidacte, neque enim alios habebis philosophiæ tuæ contradictores; nisi qui Dei Optimi Maximi incomprehensam potentiam ad sui ingenij capacitatem (quasi verò Deus facere non possit, nisi quod captui eorum turpiter aberranti congruit) detorquere ausint; cum talibus minimè tibi concertandum esse scias. *Theodid.* Verissima loqueris, & ego semper miratus sum, qui fieri tandem possit, vt tales inaccessa diuinæ potentæ opera, adeo illotis, vt aiunt, manibus tractare audeant, dum, ne si firmamenti regnum plus æquo magnum concedant, Conditorem sapientissimum iam in eo illuminando aut conseruando defecturum sibi persuadeant; aut si liquiditatem cœlorum concedant, à ruina stellarum iam metuant; quasi verò sine fixatione astrorum consistere minimè valeant. Ego multò iam aliam,

dum

dum me coram omnia contemplari fecisti, de im-
 mensis Dei operibus existimationem concepi; &
 tametsi in ignorantia meæ tenebris natus & educa-
 tus nullam operum tam sublimium rationem inue-
 niam, ea tamen singula adeo mirificâ arte constru-
 cta video, vt attonitus, quid de ijs dicâ, quid sentiam
 vix reperiam. Nam dum paulò attentius singula
 considero tanta eum in Mundi conditu arte vsum,
 esse comperio, vt diuersitatem illam rerum omnium
 cum summa concordia iunctâ mirari satis non pos-
 sim cuius potentia magnitudines stellarum quoad
 situm, motum, numerum, pondus, mensuram ita
 trutinavit, eo artificio stellarum distantias disposuit,
 vt nisi quælibet ætherei mundi regio ita esset, sicu-
 ti est, nec ipsa esse, nec in tali situ & ordine esse,
 nec ipsum Vniuersum esse posset; & quoniam su-
 premus ille Archetypus intellectus infinitis omnium
 possibilium rerum ideis foetus est, ita mundum hunc
 quantum passiuæ eius potentiaë capacitas permisit,
 innumera globorum, qui omnes viribus, proprietati-
 bus, claritate, figurâ, colore, luce, calore, influen-
 tijs, latentibusq; seminalium rationum foeturis dif-
 ferunt, varietate iuxta inexplicabilem archetypi ra-
 tionem constitutum voluit, tam proportionata ad
 inuicem singularum partium dispositione, vt in quo-
 libet globo sit motus partium ad totum, deorsum
 ad medium in grauib; & sursum à medio in le-
 uibus, & circa medium, quæ omnia in vnoquoque
 globorum reperiuntur; in quibus partes tantâ au-

Mira & inef-
 fabilis Dei
 ars in mundi
 fabrica.

Mira stellarū
 dispositio.

Homo admirari tantum debet opera Dei, non capere velle.

Diuina immensitas.

ditate & naturæ impetu se toti iungunt, vt nisi in toto, & tali toto cuius partes sunt, alibi requiescere non posse videantur; humidum verò illis inexistentis ambientium globorum luce & calore percussum rarefactumq; in atmosphæras extenditur; in quibus quidē dū admirandā rerū diuersitatē luculenter experimur, videmus nullā nos operū diuinorū rationem scire posse sed eorundem inæstimabilē sublimitatem admirari tantum debere; *quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis, eiusq; magnitudinis non est finis;* qui vti est operū suorum author & cognitor, ita & finis, vt in ipso sint omnia, qui est principiū, medium & finis omnium, centrum & circumferentia, vt in omnibus ipse tantum quærat, sine quo nihil sunt omnia, quo solo habito, omnia habentur, quia ipse est omnia, quo sciuntur omnia, quia veritas omnium est, cui & nihil acceptius est, quàm vt in admirationē eius ex tanta Mundi fabrica ducamur; quam tamen nobis tantò plùs occultat, quantò plùs admiramur; quoniā ipse vt solus toto cordis conatu & diligētia à nobis quærat, inquiratur, acquiratur, sibi cōplacet; cū verò lucem habet inaccessibilem, quæ per omnia quæritur, is solus potest pulsantibus aperire, petentibusq; dare; & vt cœtera omnia ab eo producta sine eo nihil sunt, qui omnia in omnibus est; ita nullam se petentibus aperiendi potestatem habent; hinc sciscitanti quid sint, aut quomodo, aut ad quid? Respondent, vt ex nobis nihil, ita neque ex nobis aliud quàm nihil respondere possumus.

mus, neque enim nostri scientiam habemus, sed ille solus, per cuius intellectum id sumus, quod ipse in nobis vult, imperat, cognoscit; nos muti sumus, ipse verò in omnibus loquitur, qui fecit nos, solus scit, quod sumus, quomodo & ad quid sumus; si quid scire de nobis optas, hoc totum in idea, causa, & ratione nostra, non in nobis quære, ibi reperies omnia, dum vnum quæris, neque enim te nisi in ipso reperire potes. *Theodid:* Memini me in canicularis Lunæ globo vidisse in intimis firmamenti recessibus lucidissimam stellam, miro quodam nebulosarum stellarum satellitio stipatam, quam & hoc loco intueor, quæ quid sit, anxie scire aueo. *Cosmiel.* Quantum putas eam à te distare? *Theodid:* Non equidem longè eam distare arbitror. *Cosmiel.* Deciperis Theodidacte, tantum eam à te distare putes, quantum hoc loco à terra distas; sed comprehensibilia Dei opera propius intuearis, eò te deducam, mihi enim perinde est, vna hora 20 leucas, aut viginti milliones leucarum conficere. *Theodid.* Quo facto in penitissimas mundi latebras abreptus, medium, quod transibam, innumeris globis, nullo vnquam humano oculo visis refertum inueni, ac tandem per immensum æthereæ auræ emensæ spacium in nouum me Lunarem globum inuexit. *Theodid:* Cur mi Cosmiel, hoc loco me deponis, cum nihil aliud spectare desiderarim, quàm lucidam illam stellam, quam in derelicta statione tantopere mirabar? *Cosmiel.* Hoc factum

Superioris
regionis firmamenti
aspectus.

Etum est, vt in aduersa huius Lunaris globi facie, veluti ex tenebrosa vmbra luculentius tibi sisterentur superstitis mundi facies; Eleua itaque oculos tuos & contemplant singula. *Theodid.* O Diuine Magister, nouam stellarum scenam mihi apertam video! ò quàm lucidæ sunt! quanto ordine dispositæ! quàm diuersas in figuras concinnatæ! *Cosmiel.* Hæ sunt stellæ, quas tu in priori statione nebulosas putabas, & tantum à caniculari Sole distant, quantum terra à firmamento. Hoc loco non ampliùs Solem vestrum quæras, nihil eorum, quos hucusque vidisti, globorum; omnes enim ob incredibilem distantiam in nihilum abierunt; alij hoc loco Solares globi, alij Lunares, alia sidera nullis mortalium oculis penetrata exhibentur; eleua oculos tuos & expende cœli faciem. *Theodid.* O *Cosmiel*, stupore pænè exanimor, totam cœli faciem nouâ stellarum foeturâ prægnantem video. *Cosmiel.* Tanto ex ijs nonnullæ spatio à te distant, quanto à secunda statione spacio distat hic, cui insistis, globus; id est, tertio remotiores sedes habent, quàm primæ firmamenti stellæ à terra, & si centies altius te eueherem, nondum tamen nouarum semper & nouarum stellarum finis foret, vt vel ex hoc discas, mundum tam arctis claustris non esse conclusum, quàm quidam putant. Sunt enim opera Dei humano ingenio incomprehensa, & pauca diuinorum operum nouit humana caducitas; sicuti enim ipse magnus, excelsus, & terminorum magnitudinis suæ

nescius est, ita mundum, quantum ipsis in hoc statu rerum materialis conditio permisit, immensum esse voluit, tantum nimirum quantus esse potuit, & debuit; non quod maiorem non potuerit efficere, sed quia ista creaturæ corporeæ potentia, quæ limitationem ex se & sua natura habet, maiorem extensionem sustinere non poterat; quemadmodum vestri Philosophi ac Theologi, dum quærunt, vtrum Deus infinitum actu creare possit, multi rectè & sapienter respondent, quod non; non quod potentiam Conditoris infinitam exhaustam putent; sed quod illud implicet ex parte materiæ. *Theodid*: Cessa cessa mi Cosmiel, nihil amplius videre desidero, timeo enim ne à nimia maiestate gloriæ Conditoris opprimar; malo enim humili mentis obsequio, & cum timore & tremore ei seruire, quàm incomprehensa eius opera, quòrum non est numerus, nec finis, curiosius scrutari. Tolle, tolle animam meam, iam enim nihil amplius sensibilibus rerum me oblectat, ei iungi æterno amore desidero, qui tanta pro me vilissimo terræ lumbrico in natura rerum operatus est, illi concentrari toto mentis affectu desidero, illi vnicè adhærere, ab illo nunquam diuelli. O Deus meus, vita animæ meæ, si tu tantam in solius hominis gratiam fabricam condidisti, quanta inuisibilium bonorum immensitas erit, quam tuis dilectis præparasti? Iam enim verò in excessu mentis meæ exclamare possum, *oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis descendit, quæ Deus præparauit diligenti-*

*Theodidacti
extatica apo-
strophe.*

gentibus se. O Terrigenæ, filij, hominum, iterum dico, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium; respicite, respicite inæstimabiles hæc cœlorum mansiones; toto corde expendite, quanta Deus in folius hominis gloriam, tametsi nobis inuisa & occulta, in suos tamen fines ei soli cognitos condiderit! ea semper animi dispositione in hac caducæ lucis vsura viuite; vt depositâ tandem carnis sarcinâ, in magno illo & supramundano Archetypo nunquam exhausto, illum contemplemini, qui est centrum animæ nostræ, centrum vniuersæ naturæ, finis & vltima beatitudo; qui proinde sit in æternum benedictus, sine fine amatus, sine termino laudatus in secula.

Amen.

ITINERARII EXSTATICI DIALOGVS II.

De Providentia Dei in Mundi opificio elucescente.

Interlocutoribus Cosmiele &
Theodidaeto.

CAPVT I.

De productione Mundi.

COSMIEL. Agedum Theodida-
ete, iam tempus est, vt Iustratis Mun-
di globis, immensis Vniuersi pelagi
finibus peragratis, tuo postliminio
globo restituaris, vt arcanorum, quæ
à me didicisti, naturæ sacramento-
rum Terrigenas tuos participes facias. *Theodid.* Ah

O o

mi

Theodidacti
cùm Cosmie-
le contentio.

mi diuine Magister, quantum animum meum hâc voce tuâ consternis! à te siquidem separari, mihi res est vel ipsa morte durior; *moriatur potius anima mea morte iustorum*, vt terrenæ ea huius contagionis fece exoluta, tecum semper viuat, tecum Archetypum illum supramundanum, in quo omnia vnum sunt, æternum contempletur. *Cosmiel*. Nondum tempus tuum aduenit; multos adhuc ad diuinæ maiestatis noticiam erudire te oportebit, antequam tam incomprehensibili felicitate beeris; neque meam à te separationem molestè feras velim, te enim non deseram, sed inuisibili quâdam assistentiâ me in omnibus tuis actionibus præsto tibi semper futurum polliceor. *Theodid*. Ego quemadmodum tuæ me voluntati, quæ Dei est, semper conformaui, ita modo si vnquam, tuo subscribam imperio, nihil vnquam desideraturus, nisi quod tu ad salutem, maiusque animæ meæ bonum futurum iudicaueris. Hoc vnum à te obnixissimè contendam, vt antequam globo meo me restituas, dubiorum quorundam, quæ iam dudum animum meum circa mundi fabricam, & diuinæ prouidentix, qua Vniuersum gubernat, rationes, torserunt, solutionem pares. *Cosmiel*. Vti mihi rem æquissimam petisti, ita iniquus forem, si votis tuis non obsecundarem. Maçte animo, ex me confidenter omnia quæcunque desiderat anima tua interroga, teque non tam ad quærendum promptum, quàm me ad respondendum existimes velim. *Theod*. Accepto tuam tam benignam erga seruulum tuum

tuum voluntatem; verùm ne confusè in negotio cœteroque intricatissimo verser, primò nonnulla tibi de ijs quæ mundi opificium concernunt, deinde de summa Dei prouidentia, qua mundum & singula eius quantumuis etiam abdita incessanter gubernat; Tertio denique de mira prouidentia, qua genus humanum in vltimum finem dirigit, proponam! Tuum porrò erit, mentem meam caliginosam magisterij tui lumine peruadere, vt quæ sapienter ad singula responderis, comprehendam. *Cosmiel.* Ne dubites fili, fiet vti postulasti.

Theodid. Quid itaque fuerit propriè massa illa tenebrarum, quam sacer textus, terram vocat inane & vacuam, quam Deus Optimus Maximus in principio rerum creauit, scire cupiam? *Cosmiel.* Rem propositam maioris considerationis esse scias, quàm vt paucis illis verbis describi possit, quare altius exordior. Deus, cuius potentia non est finis nec numerus in ineffabili decreti sui consilio, mundum ab æterno conceperat, & mundus in ipso Deo, nil aliud quàm Deus erat; venit ergo completa temporis mensura, quo conceptum mundum ad extræuoluere sibi complacuit. primùm immensa & inscrutabilis virtutis suæ potentia, in alto æternitatis puncto, solâ infinitæ voluntatis suæ efficacia ex nihilo creauit cœlũ & terram: & quamuis non nesciã, nonnullos sacri textus Commentatores hoc loco per cœlum, Cœlum Empyreum; Dei ingens & immensum palatium, Angelorum, hominumque beatorum

Gen. i.

Quid sit chaos illud in primordijs rerum conditum.

Quid nomine cœli intelligatur.

Quid per Terram inanem & vacuum.

Lux primigenia mundi quid.

sedem intelligere, quod non nego, sed tamen aliquid eo amplius indigitatur; id est, intercapedinem illam immensam, totius mundanæ fabricæ spacium & locum, in quo iuxta æternam providentiæ suæ dispositionem mundanos globos ordinare decreuerat, spacium, inquam, longum, latum, profundum, produxit: non secus ac Rex quidam exercitū magnum producturus, prius de loco, tantę multitudinis capaci cogitat, in quo castra disponat, acies dirigat, singulos legionum ordines in sua membra aptè distribuatur, & ad munia ritè obeunda exerceat. Spacium itaq; ad tantum globorum exercitum, ad cœlestis militiæ castra aptè distribuenda cum primis necessarium fuit, & hoc cœlum dicitur.

Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi; per terram hanc inanem & vacuum tenebrarumque abyssum, nihil aliud intelligitur, quàm moles illa chaotica, siue chaos illud immensum, omnium eorum, quibus postea mundus formandus erat, seminalium rationum mixturâ fœtum: & uti nihil adhuc in eo ordinatum, nihil distinctum, nihil sua propria forma constitutum reperiebatur, sic omnia in vnum confusa, omnia squalida, sine ordine & distinctione vlla, sine vlllo formarum discrimine, veluti in tenebrosa quadam abyssu conuoluta iacebant. Quo rerum statu, ut tandem singula suis aptè locis distributa formis proprijs instruerentur, ecce vox Dei insonuit; *Fiat lux, & fuit lux primigenia mundi forma, quæ uti omnium*

ma-

maximè mundo necessaria fuit , vtpote sine qua mundus æternis tenebris damnatus consistere non potuisset , ita ante omnem reliquarum formarum apparentiam præcedere debuit . Hæc verò lux erat veluti præuia quædam lucis globorum in mundo formandorum materia , & nihil aliud fuit , quàm calidum quoddã radicale, omnibus mundi corporibus postea insitum, quo solo formantur & sustentantur; lucidum erat , vt omnem formarum secuturarum apparatus in aspectum deduceret . Habes iam primum totius naturæ principium actiuum , lucidum illud calidum, generationis rerum vnicam originem & radicem ; quoniam verò calidum illud sufficiens non erat , nisi aliud principium præpararetur , cum quo illud mixtum rerum omnium generationes perficeret ; hinc sacer textus statim in principio aquarum , quas Spiritus Dei incubabat, meminit ; eratque humidum radicale, passiuum rerum principium , quibus duobus principijs , calido & humido , omnia quæ in mundo sunt entium genera , originem habent . Quibus præsuppositis, sapientissimus Conditor mox ad discretionem partium , globorumque mundanorum rudimenta constituenda sese accinxit ; quæ quidem hoc pacto peracta sunt : Diuinâ voce personante , *Fiat firmamentum in medio aquarum , & diuidat aquas ab aquis* ; mox totum illud terrestre quod in chaotica illa mole confusum squalebat ante, voce Domini excitatum in innumerales mundi portiones discretum fuit, atque adeo

Aqua quid.

Discretio partium mundi.

por-

Distributio
aquæ.

portiones singulæ locum in mundana fabrica actionibus, munijſque quibus destinabantur, proportionatum adeptæ sunt; quoniam verò humido immenso immerſæ aggrauatæque nullum mundo emolumentum conferre poterant; hinc diuinæ ſapientiæ iuſſu congregatæ ſunt aquæ in locum vnum, & apparuit arida, id eſt, ſingulis globis mundanis iam firmatis, & terreſtri ſubſtantia concretis, ex magno illo humidi chao aquæ portio ceſſit, quæ partim inter alueos globorum diſtributa partim ad extrema mundi confinia relegata firmamentum, id eſt, cœleſte globorum perenni lege ſtabilitum ſpacium aquis vacuum reliquit, atque adeo, duo alia principia rerum frigidi & ſicci, emerſerunt. *Theodid.* Sustine parumper *Cosmiel*; magnum enim me dubium premit, à quo vt me liberaſ, medullitus deſidero; quæ tu dicis, aperte ſacræ ſcripturæ diſſonare videntur; *Dixit enim Deus: Congregentur aquæ, quæ ſub cœlo ſunt in locum vnum, & appareat arida*; ego fanè per aridam hoc loco nihil aliud intelligo, quàm terram noſtram; quomodo tu ergo dicis, aquam non terræ tantùm, ſed & ſingulis reliquis mundanis globis diſtributam; non enim dicit ſacer textus; congregentur aquæ in loca diuerſa, ſed in vnum locum? *Cosmiel.* Inſigne fanè dubium mouiſti, quod multorum non parum torſit ingenia; quare, quomodo illud intelligendum ſit, te docebo. Noueris itaque, principalem Dei Ter Opt. Max. in conſtituendo mundo finem fuiſſe; primò gloriam

Obieſtio.

Con-

Conditoris, deinde Terrenum globum, in quo humanum genus ad imaginem & similitudinem suam conditurus erat; frustra enim corporeus mundus conditus videbatur, si non esset rationalis creatura corporea, quæ operum diuinorum potentiam & maiestatem aspiceret, aspiciendo admiraretur, tantæque potentia Opificem admirando inquireret, inquisitum amaret, atque tandem eo perpetuò frueretur. Terra itaque tanquam potior mundi pars, cuius gratia reliqua omnia condita erant, primò nominanda fuit, cæteri verò globi, ei famulaturi, non nisi implicitè. Terrenus globus veluti prototypon quoddam reliquorum; vnde ob finem in quem destinatus erat, globorum omnium mundanorum meritò præstantissimus, & maiori rerum omnium vitæ humanæ necessariarum vbertate & varietate instructus; cæteri enim globi vti famulantes ijs potissimum naturæ dotibus instruebantur, quæ ipsis ad à Deo intentum finem consequendum necessariae erant; quos quidem terrenus globus infinita quadam virium, proprietatum, entiumque non solum anima expertium, sed & vegetabilis sentientisque naturæ varietate & copia longè superat. Quando itaque sacer textus loquitur de congregatione aquarum in locum vnum, & de aridæ detectione, id totum distributiue intelligendum esse scias; quasi diceretur; *congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum vnum, & appareat arida*, id est, in locum vnum singulis globis mundanis appropriatum, & arida
fin-

Terreni globi finis exitus.

Præstantia globi terreni.

Chaoticus
humor sin-
gulis mundi
corporibus
distributus.

singulis propria appareat; quemadmodum enim Deus ex communi chaotica massa materiam singulis mundi corporibus formandis aptam deprompsit, ita & de aquarum massa chaotica singulis humidi portionem, sine qua nec subsistere, nec virtutes nativas exerere possint, distribuit. Patet itaque chaoticum illum humorem non in terrenum solummodo, sed & in cæteros mundi globos siue astra univique iuxta situs, & positionis rationem distributum fuisse. Et inde luculenter patet, quod humana mens concipere non possit, quomodo Terrenum corpus (quod ad superna cælorum corpora, non nisi punctum esse videatur.) solum tantam aquarum congeriem intra sua viscera concludere potuerit, nisi & singulis reliquis mundi corporibus eandem tanquam immensi istius aquarum Oceani in innumeros riuos deducta portio obtigisset; nam ut in præcedentibus dictum fuit, uti massa illa chaotica quatuor elementis confusa mundo formando communis fuit, ita singula quoque mundana corpora participarunt portiones elementares, quibus compositi in hunc usque diem persistunt. *Theodid.* Multum sanè me perplexum tenent verba hæc sacri textus: *Fiat firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas, quæ sub firmamento ab ijs quæ sunt supra firmamentum;* quæ verba nisi mihi probè exponas, dictorum hucusque vix capax videor; Ego enim semper hoc firmamentum antequam proprijs id oculis intuerer, concipiebam veluti immensum quod-

Obiectio.

quoddam crystallinum cœlum, solidissimum & durissimum, quod vti intermedium spacium immensa suæ soliditatis amplitudine occupat, ita aquarum eius loco stabulantium congeriem in extrema mundi confinia, hinc versus centrum, illinc versus circumferentiam detrusit; atque hæ sunt aquæ, quas partim infra, partim supra firmamentum Deus mediante firmamento posuit. *Cosmiel.* Rectè quidem dubitas, sed vbi ratiocinium meum probè intellexeris, videbis totum contrarium in sacra Scriptura contineri. Repetamus verba sacra: *Dixit Deus, fiat firmamentum in medio aquarum, &c. Firmamentum,* vt paulò ante insinuasti, olim nil aliud esse putabas, quàm octauum stellarum fixarum cœlum durissimum & imperuium, in quo astra varijs imaginibus transformata, veluti in sphæræ cuiusdam fornice cælata spectarentur; corrigenda est ista imaginatio, naturæ rerum mirum quantum incongrua. Sciendum itaque firmamentum minimè hoc sensu accipi posse; sed firmamentum propriè dici *rakiangh*, id est, expansum illud immensum, vbi aquæ prius stabulabantur, intra quod omnes mundanæ fabricæ globi singuli proprijs suis centrjs ita firmati sunt, vt mundum facilius sit interire, quàm vt illi à sede sibi diuinitus designata vel hilum remoueantur; in hoc itaque expanso Deus Conditor Astrorum seu globorum rudimenta delineauit, assignando vnicuique ex chao terreno subsistentiæ suæ materiem, alueos in ijs excauit, in quos chaoticæ aquæ pars recipere-

Pp tur,

רָקִיעַ

Firmamentum quod propriè sit.

tur, pars eiusdem extra firmamentum in vastissimas sedes relegaretur; pars tandem in ætherem subtilissimum & leuissimum conuerteretur. Hinc Astra non secus ac terra mole steterè sua, ac in vasto illo expanso cursus suos circa terram iuxta leges à natura præscriptas hucusq; peragunt; hoc verò expansū innumeris corporibus foetū non stellas tantummodo fixas, sed & planetas comprehendere, adeo verum est, vt vel ipse sacer textus id apertè asserat, his verbis: *Fiant luminaria in firmamento cœli: & paulò post, Fecitque Deus luminare maius, & luminare minus, & posuit ea in firmamento cœli, &c.* quæ sequuntur. Nolli Theodidacte luminare maius, qui est Sol, & luminare minus, quæ Luna, in firmamento, quam omnes ferè Astronomi fixarum stellarum sphaeram dicunt, nequaquam contineri, ei tamen expressè sacra Scriptura dicit, Solem & Lunam duo luminaria in firmamento cœli esse posita; vnde apertè colligitur firmamentum haudquaquam pro sphaera octaua, sed pro omni illo spacio immenso & expanso æthereo, à Luna vsque ad vltimum mundanorum corporum terminum exporrecto, in quo diuina prouidentia globos mundanos firmare voluit, rectè sumi; ab hac itaque firmitate, quo singuli globorum supra propria sua centra stabiliuntur, cursusq; suos peragunt, totum illud æthereum spaciū, firmamentum dicitur, minimè propter spacij, quod cœlum octauum occupat, soliditatem. Quid putas maiori admiratione dignum, globum rotæ infixum

vnà

Firmamentum non accipitur pro sphaera stellarum fixarum, sed pro toto mundi expanso illo, quem ætherem vocant.

vnà cum rota circumuoluere , an eundem in aëre
 suis sustentaculis firmare? *Theodid.* Hoc vt huma-
 nas vires superare puto , ita illud ludum prorsus
 puerorum esse censeo . *Cosmiel.* Ex hoc itaque in-
 feras, potius nos incomprehensibilibus Dei operi-
 bus, quam ijs quæ humana industria fieri posse con-
 cipimus, fidem habere debere . Qui terram in aë-
 re librauit, an non is eadem ratione in æthere li-
 brare potuit reliquos globos? Itaque spacium glo-
 bos in æthere libratos circumfluens , sacer textus
 aptè cœlum vocat Hebraicè Schamaim , id est , ibi
 aquæ, quòd totum illud spacium aqua chaotica an-
 te separationem aquarum ab aquis repleretur. *Theo-
 did.* Iam tandem experior, nihil te rerum siue diui-
 narum siue naturalium latere ; conuictum me in
 omnibus fateor, solùm vnicus me scrupulus tenet
 circa verba illa sacri textus ; *Diuisitque Deus aquas
 quæ sunt sub firmamento, ab aquis, quæ sunt supra fir-
 mamentum, &c.* Ex quibus luculenter patet, per
 hasce aquas nihil aliud intelligi, quàm aquas terre-
 nas & sublunares . *Cosmiel.* Iam dixi tibi suprà , sa-
 cram scripturam capacitati hominum se accomo-
 dantem, terrenum globum solum , in cuius alueis
 aquæ receptæ sint , vtpotè qui hominibus tantùm
 cognitus esset, denominasse ; reliquos verò globos
 subtrixisse, etiamsi singuli suam quoque portionem
 aquarum receperint , & luculenter patet ex verbis
 sacri textus, *Vocauitque Deus aridam terram, congre-
 gationesque aquarum vocauit maria, id est, id quod est*

Qui terram
 in aere li-
 brauit an non
 is eadem ra-
 tione in æthe-
 re librare
 potuit reli-
 quos globos

Obiectio
 Theodidacti.

Lucis produ-
ctio .

Obiectio.

Quod sit
calidum ra-
dicale in
mundi corpo-
ribus .

in singulis globis solida substantiæ terrestris portio-
ne subsistit, appellavit aridam, aquas verò, quæ ipsis
ex separatione iungebatur, intra alueos globorum
conclusas, vocavit maria. Atque hæc quidem pri-
ma erant globorum rudimenta; deerat iam lux,
seu calidum radicale, quo tanquam in foeturam ani-
marentur. Quemadmodum igitur æterna Dei Sa-
pientia singulos globos ex chaotica massa deprom-
pta materiâ formavit, ita ex primogenia luce singu-
lis suam portionem ad eos in operationibus suis &
facultatibus naturalibus corroborandos, sine qua
omnia torpida & mortua manebant, distribuit.
Theod. Cùm experientia nobis cõstet, multa ex mun-
danis corporibus luce propriâ carere, vti sunt Terra
& Lunares mundi globi; quomodo ergo tu dicis,
omnes mundi globos seu Astra à principio rerum
primigeniæ lucis portione ditata fuisse; hæc enim
minimè sibi consentire videntur. *Cosmiel.* Ne du-
bites fili, hæc maximè sibi congruere videbis, vbi
nonnulla ad faciliorem expositionem facientia præ-
misero. Verum est, quod obijcis, nonnulla mun-
dana corpora luce propriâ carere, nonnullis lu-
cem propriam concreatam fuisse, vti solaribus
mundi corporibus; inde tamen non sequitur, sin-
gula non suam habere deputatam lucis portionem;
siquidem per lucis portionem illud calidum radi-
cale corporibus innatum, sine quo, quemadmodum
homines, ita & omnia & singula mundi corpora
nullam prorsus actionem exerere possent, intelligo;
est

est enim hic fons vitæ omnibus inexistentis & proprietatum singulis inditarum origo ; & vt à Terreno corpore incipiam ; ane Tellurem hac luce destitutam putas ? *Theodid* : Minimè , nam etiam si illam lucem non videam , adeo tamen necessariam eam esse iudico , vt sine illa , nec consistere , nec vsibus humanis tellus seruire possit in generationum propagatione perpetuanda ; sed non intelligo quale illud sit , & quomodo ei indita sit ? *Cosmiel* . An non vides , vniuersam telluris molem huius lucis & innati calidi signa vberissima præbere ; quid aliud thermæ , & calidissimarum aquarum vbique locorum scaturientium origines ? quid montium perpetuo igne ardentium æstuaria ? quid ignem subterraneum per vniuersos Telluris canales diffusum , aliud putas esse , quàm lucis primigeniæ seu caloris innati & radicalis portionem , quod nos elementum ignis appellamus ? & meritò ; hoc enim est elementum singulis globis insitum , virtute efficax & minima quæuis penetrans , actiuum principium , sine quo omnia reliqua elementa torpida manerent & mortua . Quod quidem elementum in Sole cæterisque Solem affectantibus corporibus non calidissimum tantùm , sed & lucidissimum , vti expertus es , existit , summâ sanè diuini Opificis prouidentiâ ; cum enim Sol eo sine conditus sit , vt lucis suæ intensione circumfitos sibi globos illuminaret , & vitali calore omnia compleret , per necessarium fuit , vt lucidissima & ardentissima illa lucis calorisue portio in singulis vicinis glo-

Terra maximè elucescit hoc radicali centro .

Elementum ignis omnibus inest .

Solis effectus .

globis abdita, ex similitudine quadã naturæ excita-
 ta, fœcundo hoc lucis radio (rerum concatenatio-
 ne ita postulante) imprægnata, fructus proferret ef-
 fectusque à natura rerum in singulis globis intentos.
 Cùm verò astra plurima remotiora sint, quàm vt
 huius lucis beneficio potiri queant, natura alios glo-
 bos lucidissimos disposuit, qui veluti quidam Solis
 vicarij circum sita sibi corpora lucis vberioris exper-
 tia illuminarent, & calorem in ijs latentē ad effectus
 illis proprios producendos excitarent, vti in itine-
 re nostro, ni fallor, abundè expertus es. *Theodid:*
 Omnia cepi neque quisquam eorum amplius, de
 quibus dubitabam, me scrupulus torquet; iam vt
 mihi exponas velim, quomodo cœlum operetur, &
 num Astra vera & reali elementorum mistura con-
 stent. *Cosmiel.* Cœlestia globorum corpora mixta
 esse nullo pacto est ambigendum. Neque enim co-
 hærenter dicitur. Deum ex vna & eadem chaotica
 massa cœlestem essentialiter à sublunari differentem
 materiam produxisse. Siquidem Deus Optimus Ma-
 ximus in hoc potentia suæ magnitudinem ostende-
 re voluit, quod ex vna & eadem chaotica massa,
 tantam tamque innumerabilem rerum in hoc mundi
 opificio elucescentium varietatem & copiam pro-
 duxerit, eodem & simili artificio elementa supe-
 riora & inferiora in vnum compegerit, vt nullum
 mundi corpus sit, quod ijs careat. Hinc aër, aqua,
 ignis, terra omnibus inesse comperiuntur, vti arca-
 nior Chimia ars apertè demonstrat; si enim in aëre
 per-

An astra ex
 elementis
 consistunt.

Cœlestis &
 sublunaris
 materia non
 differunt
 essentialiter.

perspicuas lucis scintillas, aquæ & terræ portiunculas subtiliores comperiamus; si in aqua & terrestribus corporibus eandem elementorum miscellam latere experientia nos doceat, eandem cœlestibus corporibus mixturam negare velle plusquam inexperti in natura rerum hominis esse putem. An non singulos cœlestes globos suis aëreis atmosphæris involutos vidisti? an non perpetuas humorum quos exspirant, effluxiones observaſti? Vides ex varia & mixta luce, quàm igneâ efficaciam polleant, an non terrestres in ijs eminentias montiumque iuga observaſti: quis igitur iam omnia mundi corpora quatuor elementorum commixtione concreuisse neget? Sed hæc paulò fusiùs deducam. Rectè dicitur, *Nihil oritur nouum, nihil interit*. Quod de materiæ permanentia intelligas velim: quæ tota ab initio creata corruptioni minimè censetur obnoxia; sunt igitur omnia prius quàm fiant, aliquo pacto in materia; & postquam esse desierunt in materia quoque perseuerant; materia prius est omni sensibili substantia, ante omnem sensibilem substantiam creata à Deo, ad esse producta: nam diuide omnem substantiam sensibilem in partes geminas, in duo extrema quibus ipsa conflatur & constat, vt in essentiã & apparitionem, in principium & finem, in inchoationem & perfectionem, in potentiam & actum, in materiam & formam; duntaxat secundùm posteriorem ipsius partem rei mutationem ortum & interitum fieri comperies; priore autem parte permuta-

Materia quid sit,

Materia non patitur mutationem.

ta-

tationem fieri nullam; sed fixa esse & stata vniuersa simul facta ab initio, & simul in æuum perseuerantia. Materia quoque principium est omnium inchoatio, & potentia. Itaque per materiæ creationem omnia simul inchoata sunt & substiterunt ab initio, erantque in principio, non erant in fine; habuerunt prius quoddam esse, carebant sui apparitione, possibile erant, nondum tamen erant; erant in tenebris non in luce, non quoque in sui discrimine aut in naturalibus suis locis. Educta sunt ex potentia in actum, è tenebris in lucem, ex principio in finem; quæ inchoauerant, perfecta sunt; quæ erant apparuerunt; quæ confusa & indiscreta, in ordinem digesta sunt, & suis in locis collocata. Oritur igitur quotidie nil simpliciter & ex toto nouum; cum fuerint omnia ab initio in prima & antiquissima sui consistentia, id est, in materia. Nil indies interit, cum in eandem immutabilem essentiam (primamue sui consistentiam) reuertantur; & sicut successerunt imprimis in actum ex potentia, ita & in potentiam demum eandem relicto actu commigrant; quæue ex tenebris in lucem prodierant, ex luce postmodum & apparitione in occultum & abditum, & antiquas tenebras reuerti coguntur. Et præcipue quatuor sunt propter quæ veraciter enunciare possumus, stata esse, fixa & immobilia, vniuersa, utpote quæ omnem ab eis ortum atque interitum excludant diuina mens, angelicus intellectus, materia & humanus intellectus; diuinæ quip-

Quatuor
sunt immuta-
bilia & im-
mobilia.

quippe menti actu insunt omnia ab æterno, eique
semper supersubstantialiter inerunt; Angelicus
quoque intellectus ab suæ creationis initio actu est
omnia, semper omnia futurus. Materia & huma-
nus intellectus à sua item creatione (quanquam non
eodem modo) potentia sunt omnia, id est, omnium
potentia, eruntque perpetuò id quod sunt, id est,
potentia vniuersorum. Æternus est Deus sine prin-
cipio, sine fine; Angelus, materia, & intellectus
humanus æterna sunt, facta quidem sed semper
futura; principium sortita, finem nullum habitura.
Nullus siquidem humanus intellectus interibit, nul-
la quoque materiæ pars secundùm naturam annihi-
lari potest, nulla insuper oriri noua. Hæc tria Deus,
Angelus, materia, toti sunt ab initio, toti sem-
per futuri, neque innouari aut multiplicari possunt,
neque interire, aut imminui; humanus verò intelle-
ctus multiplicari quidem potest, nec totus est ab
initio, qui & quotidie suo numero perficitur; donec
euadat in actu totus, donec humana species implea-
tur; attamen imminui poterit nunquam. Quæ cum
ita sint corporum cœlestium mixturam elementa-
rem in dubium reuocare, soli illi iam possunt, qui
omni experientiâ rerumque physicarum notitia de-
stituti, toti abstractionibus suis metaphysicis impal-
lescentes, tempus perdunt. Certum est optimum
Conditorum, quod inferioribus concessit, id supe-
rioribus non denegasse. Quod si cœlum ad produ-
ctionem rerum inferiorum concurrat vt principium

*Si materia
cœlestis à ter-
restri differ-
ret, in se in-
fluere non
possent.*

actuum, & elementaris mundus inferior siue terrenus se habeat ut principium passuum sicuti omnes Peripatetici fatentur (nam ut rectè Stagyrta, inferna supernis lationibus subduntur) hinc certò concludi potest, & superiora & inferiora eiusdem materiæ esse; cùm enim omne producat producat sibi simile, quis iam productum & producat eiusdem naturæ quoad materiam esse negabit? An cœlestium radiorum & influxuum; quibus cœlum ad inferiorum rerum productionem concurrat, essentiam & naturam (cùm nihil aliud sint, quàm subtiles quidam & tenues spiritus, naturaliumque virium, inferiorumque seminum miscella, quam globus expirat) quantum est ex parte materiæ diuersam aut à globi aut inferiorum natura putabimus? haud quaquam; Quis vnquam audiuit, diuersæ naturæ semina, vires & proprietates rerum essentiâ differentium, aut coire, aut ad effectum in materia essentialiter diuersa producendum concurrere posse? Omnia itaque, quæcunque in mundana machina sensibus sese nostris sistunt, quoad materiam eiusdem rationis & entitatis esse luculenter hic concluditur; non enim aliàs mutuò sese fouerent, minimè semiscerent aut vnirent, si diuersam genere materiem, vel quintam quandam essentiam ad inuicem obtinerent. Nulla igitur ratione ex parte materie, sed secundùm raritatem, leuitatem, duritiem, mollitiem, grossitiem, crassitiemque, similesque hisce qualitates indiuiduantisque atque substan-

stantiales formas , quæ materiæ speciem non mutant, sed veluti varijs modis exornant , distingui debuerunt . Verùm cum tu mi Theodidacte hæc omnia proprijs oculis , dum globos mundanos examinarem perlustraueris ; non ijs immorabor . *Theodid.* Ita est, neque ego de ijs ab eo tempore , quo tuo me diuino ratiocinio imbuiisti , vnquam dubitavi ; nihil enim veriùs, quàm omnia in omnibus quodammodo esse , & omnia amicâ quâdam necessitudine , sympathicoque consortio in se inuicem influere , se fouere , se confirmare , & ad mundi conseruationem vnionemque partium conspirare comperi ; quæ etsi corruptiones quoad partes admittant , ita tamen singuli globi quoad totam eorum substantiam firmati sunt, vt impossibile sit, eos aut à naturali agente corrumpi , aut in suis operationibus naturalibus deficere posse ; *Verbo enim Domini firmati sunt cæli, & spiritu oris eius omnis virtus eorum* . Sicut itaque in terra innumeras quotidie generationes & corruptiones , toto tamen semper incorrupto permanente spectamus ; ita pari ratione in cæteris mundanis globis fieri experientia sensata sat superque me docuit . Sed iam vniuersalibus mundi principijs præmissis , ad particulariora descendamus .

C A P V T II.

De Mundi magnitudine.

COSMIEL. Diuina potentia adeò incomprehensibili artificio mundum disposuit, vt fieri non possit, hominem mortali carne vestitum, ad rerum in eo conditarum magnitudinem, multitudinem, varietatem, quantumuis magno & subtili ingenio, maxima quoque rerum notitia instructus sit, vllatenus pertingere; Nam vt rectè Ecclesiasticus, *Pauca operum diuinorum nouimus*, adeo quidem vt diuina maiestas hominem ea admirari tantum, non verò comprehendere voluisse videatur. Prodierunt hoc seculo nonnulli artifices, qui automata seu machinas suapte sponte se mouentes tantæ mentis industriâ concinnarunt, vt siderum quidem singulorum cursus iuxta exemplar naturæ institutos luculenter extrinsecus contēplentur multi, statuarum motus mirentur, vocibus sonisque prodigiosis, quos reddunt, mirificè afficiantur; quæ verò interior machinæ constitutio, quæ rotarum dispositio, quæ motricis virtutis ratio, omnem eorum fugit intellectum; solus artifex omnium conscius singulorum de causis & rationibus machinæ discursus tacitus audit, & nonnullorum quidem pueriles coniecturas ridet, aliorum nimium à verò hallucinantium ratiocinium reprobatur, probatur verò aliorum à vero

Comparatio
machinæ
mundanæ
cum instru-
mentis auto-
matis.

verò quidem tametsi non tantùm abluentium conceptus; nemine interim, qui genuinas machinæ rationes attingat, existente . Idem in huius mundanæ machinæ constitutione fieri putes; cuius magnitudo, corporumque multitudo & varietas motuum, tanta est, vt luculenter appareat, diuinum prorsus, incomprehensibile, atque impenetrabile opus esse, quod humani intellectus infirmitas, tantis disputationum tricis perplexum, tanta opinionū varietate confusū inuoluit. Cùm enim perfecta Dei sint opera, incongruum est, mundum primo mobili sphaerarum raptore quod in rerum natura non est, velle concludere, aut diuinæ potentiæ opera sub numerum & mensuram pondusque redigere; quemadmodum enim Deus ter benedictus absolutum maximum est, quo maius omni humani ingenij conatu fingi non potest, ita mundum hunc sensibilem maximum quoddam contractum esse scias, magnitudinis prorsus incomprehensæ nec numero definitæ. *Theodid.* Ergo mundum hunc infinitum tu dicis *Cosmiel.* *Cosmiel.* Minimè, hoc enim pacto redderetur æqualis absoluto maximo, quod impossibile est. *Theodid:* Explica itaque mihi, quid sit illud maximum absolutum, & quid maximum contractum. *Cosmiel.* Vereor ne intellectu in tanta mysterij sublimitate, deficias; quare omnes ingenij tui neruos intende, vt quantum mentis tuæ infirmitas permittit, comprehendas. Maximum absolutè sumptum nihil aliud est, quàm id quod omnia actu absolutè est, quæ

Opera diuina non possunt percipi perfectè ab intellectu humano,

Deus absolutum maximum est, sicut mundus maximum contractum est.

Mundus non est infinitus.

Maximum absolutum quid.

quæ esse possunt, Deus Optimus Maximus in æternum laudatus, in quo omne id, quod concipitur non esse, non magis non est, quàm est; sed ita est hoc, ut sit omnia, & ita omnia, ut sit nullum, & ita maximè hoc, ut sit minimè ipsum; non enim aliud est dicere, Deus qui est maximum absolutum, ita lux est, ut tamen minimè lux sit, alias enim non esset absolutum maximum omnia possibilium actu complicans; hoc autem humanum intellectum transcendit, qui nequit contradictoria in suo principio combinare viâ rationis; cum enim sensibilium spectrorum gurgite immersus sit, longè ab hac infinitæ virtutis potentia cadens ipsa contradictoria per infinitum distantia connectere simul nequit. Contractum verò maximum, quem mundum dicimus, cum ab absoluto maximo omne id, quod est, habeat, certè id quod est maximum absolute, quantum potest imitatur, ita ut quæ absoluto maximo maximè conueniunt, illa de contracto maximo contractè confirmari posse affirmemus; ita ut Vniuersum maximè vnum sit, est tamen illa eius vnitas in hac contractione sua ab vnitate absoluta & essentiali in infinitum distans, & contracta quidem est infinitas absoluta, per finitudinem, simplicitas per compositionem, per successionem æternitas, necessitas per possibilitatem; adeò quidem, ut per huiusmodi contractionem mundus maior esse non possit, nec minor, sed quantum materialis eius conditio, & quantum proportio corporum permisit, maximus sit, & quasi contra-

Contractum
maximum
quid?

tractè immensus, & , vt ita dicam, infinitus; tamen si ab infinito absoluto in infinitū distet, imò nihil sit, nec fieri possit, vt ad æqualitatem absolutam peringat, materiæ possibilitate repugnante. *Theodid.* Mira & inaudita profers *Cosmiel*; sed habeo tamen quæ obijciam tibi. Vel enim Deus mundum infinitum producere potuit, vel non; si non, sanè diuina potentia funditus exhausta videtur. *Cosmiel.* Falsâ imaginatione illuderis *Theodidacte*, dum res diuinas humanâ æstimatione definis; minimè enim sequitur ex hoc, quòd Deus mundum infinitum facere non potuit, potentiam eius exhaustam fuisse; cùm operis faciendi infinitudo non sumatur ex parte Dei Conditoris, cuius potentiæ non est finis & numerus, sed est obstaculum quoddam, quam implicantiæ Theologi vocant ex parte obiecti; quod nimirum, cùm ex se & sua natura limitatum sit, fieri sanè non potest vt limitationis suæ terminos excedat, atque per infinitudinem coæquetur illi, qui per essentiam suam est æqualitas absoluta; vnde quamuis Deus infinitus sit, & mundum secundum hoc infinitum creare potuisset, quia tamen possibilitas necessariò contracta fuit, & non penitè aboluta, nec infinita aptitudo, hinc secundum possibilitatem essendi mundus nec actu infinitus, nec maior vel minor quàm est, esse potuit sine totius mutatione. Contractio autem possibilitatis ex actu est; actus autem ab ipso maximo actu; quare cùm contractio possibilitatis sit ex Deo, & contractio actus

Obiectio.

Cur Mundus
infinitus esse
non potuerit.

ex contingenti ; hinc mundus necessariò contractus ex contingenti finitus est, vnde ex noticia possibilitatis colliges, maximum contractum nasci ex possibilitate necessariò contracta. Quapropter cùm possibilitas absoluta sit Deus, si mundum consideremus, vt in ipsa possibilitate absoluta existit, tunc est in Deo, & est ipsa æternitas; si verò vt in possibilitate contracta est, tunc possibilitas natura tantùm præcedere intelligitur; & sic considerata possibilitas contracta, nec est æternitas, nec Deo coæterna, sed cadens ab ea, vt contractum ab absoluto, quæ distant in infinitum. Est enim infinitas altitudinis adeò incomprehensibilis, vt nullus intellectus creatus quantumuis abstractus eius capax esse possit; vt pote quam solus Deus, quæ est ipsa infinitas absoluta, plenè & perfectè comprehendere queat; quam si creatus intellectus, siue is sit angelicus siue humanus, plenè comprehenderet, eam haud dubiè etiam sub eadem ratione formali, quæ Deus, comprehenderet; atque adeò ipsam Dei essentiam, quæ cum infinitate conuertitur, comprehenderet, quod impossibile est, cùm ad Deum comparatus intellectus creatus nihil sit. Vides igitur, quod quemadmodum infinitas nullo intellectu capi potest, ita quoque impossibile est, mundum corporeum à Deo sub infiniti ratione condi potuisse; Mundus tamen vti maximum contractum quoddam est, ita infinitudinis vmbra & similitudinem induit, adeo quidem, vt mundus, stante hâc conditione rerum, nec ma-

Infini-
tum
intellectu
creato perfe-
ctè compre-
hendi non
potest.

ior nec minor à Deo fieri potuerit, quàm est ; quod quidem maximum contractum tantum est, vt id omnes humani ingenij vires longè superet. Verùm cum de his alibi pluribus tecum egerim, ijs non immorabor ; sed ad particulares globorum naturas explicandas progredior.

C A P V T III.

*De ordine globorum, & mira dispositione mundi,
& de centrīs rerum.*

Cosmiel. Creator omnium Deus Opt. Max. tanta mundum varietate condidit, tanto ordine disposuit, vt tametsi omnia ex chaotica materia produxerit, nullum tamen mundi corpus alteri præcisè coæquetur, aut prorsus simile reperiatur ; vnitate in dyadem, hac in triadem & tetradem se diffundente ; ex qua omnium rerum diuersitas, & in diuersitate vnitas nascitur. *Theodid:* Non capio quæ dicis, neque fieri potest, vt intelligam quæ proponis, nisi mihi altius propositi mysterij absconditam profunditatem exponas. *Cosmiel.* Me ad ea cogis, quæ non nisi ab omni materialis naturæ conditione abstractum intellectum requirunt ; quia tamen ita iubes, haud illubenter votis tuis obsecundabo. Intende itaque quantum potes ingenij tui neruos, vt eorum, quæ dicam compos fias.

Contractum
maximum in
pluralitate
contractum
est.

Sicuti igitur vnitas maxima omnium est in se absolute, ita vnitas Vniuersi est in pluralitate contracta, vt supra audisti; plura autem in quibus vniuersum actu contractum est, vt præcisa & absoluta æqualitate conueniant fieri non potest; hoc enim pacto plura esse desinerent; omnia igitur ab inuicem aut genere aut specie, aut numero differre necesse est, vt vnumquodque in numero, pondere & mensura subsistat; & ne vnum cum altero coincidat, ab inuicem ea gradibus distingui oportuit. Constitunt igitur inter maximum & minimum omnia contracta, ita vt quocunq; dato dari possit in ijs, quæ mundo continentur, maior aut minor contractio- nis gradus, excepto tamen progressu in infinitum, impossibili; non igitur ascensus descensusue in contractis ad maximum vel minimum absolute esse potest; quemadmodum enim diuina natura, quæ est absolute maxima, nunquam ita diminui potest, vt ad finitam & contractã pertingat naturam; ita quoque natura contracta nunquam ita minui, ita ingrandescere potest, vt ad minimum vel maximum, quæ in maximo omnium absoluto coincidunt, transire possit: Omne igitur contractum cum semper plus minusue contractum esse possit, terminum tamen neque Vniuersi, neque generis, neque speciei attingere potest: quemadmodum in diuisione continui nunquam ad indiuiduum perueniri potest; nam Vniuersi prima generalis contractio per generum multiplicatam existit, quam veluti per gradus quosdam di-

distingui oportuit ; non autem genera , nisi in speciebus , neque species nisi in indiuiduis solùm actu existentibus contracta subsistunt . Sicuti igitur secundùm naturam contractorum , indiuiduum nisi infra terminum speciei , assignari non potest , sic etiam indiuiduum qualecunque vt Vniuersi & generis terminum attingat , fieri non potest . Inter plura etenim eiusdem speciei indiuidua graduum perfectionis diuersitatem cadere necesse est ; quare nullùm secundùm datam speciem adeò perfectum aut imperfectum dabitur , quo perfectius aut imperfectius dari non possit ; non est igitur nisi vnus tum generũ & specierũ , tum Vniuersi terminus , quod est centrũ circumferentia & connexio omnium Deus in secula benedictus . Non itaq; infinitam Dei potentiã euacuat Vniuersum , neque fieri potest , vt maximi absoluti terminum attingat Vniuersum , neque generũ terminum Vniuersi , neque terminum generum speciei , neque indiuidua terminum specierum ; quare vt omnia sint id , quod sunt , meliori modo intra maximum & minimum terminum , qui est Deus , principium , medium , & finis Vniuersi , singulorumque quæ in eo continentur , Quapropter inter genera , quæ Vniuersum contrahunt , talis est inferioris superiorisque naturæ connexio , vt in medio coincidant , ac inter species diuersas talis combinationis ordo existit , vt suprema generis species , cum infima immediatè superioris coincidat , non alia de causa , nisi vt sit vnum continuum perfectissimum-

Nulla species , vel genus , indiuiduumque , alterius perfectionem attingere potest .

Solus Deus perfectio omnium .

Nihil ad
perfectionem
ascendere
potest, nisi
prius extra
gradum
suum exce-
serit.

Omnia in
mundo sin-
gularitate
quadam gau-
dent.

que Vniuersum . Vides igitur species diuersas su-
perioris aut inferioris generis non connecti in indi-
uiduo quodam, quod magis aut minùs non recipiat;
neque descendit, vt sit minima alicuius generis,
quoniam antequam ad minimum deueniat, in aliam,
priusquam, minima sit, commutatur . In genere ani-
malium, species humana altiozem gradum inter sen-
sibilia dum attingere nititur, in intellectualis naturæ
commixtionem rapitur ; adeo vt nihil sit in Vni-
uerso, quod non quadam singularitate , quæ in nul-
lo alio reperitur, gaudeat, neque tamen æqualita-
tem cum altero præcisè attingat ; principia enim
indiuuantia in nullo indiuiduo in tali possunt
harmonica proportione concurrere sicuti in alio ; &
hoc ideo , vt vnumquodque per se sit vnum , & eo
modo quo potest, perfectum existat . Hinc nullus
globus mundanus , tametsi ex generali chaoticæ
materiæ miscella sit factus, æqualis alteri esse potest,
quin potius ad eò omnes inter se differunt , vt siue
situm , siue formas vnicuique proprias, siue com-
positionis rationem, siue denique vires & proprie-
tates spectes, nullus alteri præcisè similis sit ; præ-
cisè enim & absolutè æqualitas soli Deo Conditori
conuenit , qui omnia in omnibus est ; atque in hac
varietate & pluralitate rerum, mundi consistit per-
fectio . Verùm his præmissis iam tempus postulat ,
vt totius ordinem varietatemque Vniuersi tibi pan-
dam , vt quæ sub vniuersalium principiorum ratio-
cinio tibi exposita sunt , in particularitatibus lucu-
len-

lentiùs intuearis. *Theodid.* Sed hoc vnicum à te efflagito, vt ingenij mei paupertati & imbecillitati condescendas, nec me nimiã abstrusioris sermocinationis profunditate obruas; & vt maiori fructu tuarum imbuar instructionum, nonnulla primum dubia, quæ iam dudum animum meum torserunt, tibi proponam, ad quæ vt mihi respondeas etiam atque etiam rogo. Et sunt, vtrum Tellus nostra sit vniuersæ naturæ centrum? An sola inter omnia mundana corpora, sua librata mole immobilis permaneat? An iterum aliæ similes terræ globi in rerum natura huiusmodi immobilitate præditæ reperiantur? Et cur diuina prouidentia, terram immobilem esse voluerit? *Cosmiel.* Quoad primum attinet, scias variè centri rationem hoc loco considerari posse; vel enim centrum fixum in corpore mobili, vel fixum in corpore immobili spectas; si prius, certum est, omnia mundi corpora suis centrīs instructa esse, quemadmodum in itinere nostro expertus es; est autem centrum alicuius corporis mundani illud, in quod omnes & singulæ cuiuscunque globi partes grauiores naturali appetitu inclinant, ad id solum feruntur, ad nullum aliud; vnde circa illud ad totius conseruationem, arctè se premunt, & naturali quâdam sympathia eidem se vniunt; leuiores verò portiones ab humido exspiratæ, à centro ad circumferentiam feruntur; quod quidem effluuium globi corpus ambiens, nihil aliud quàm atmosphæra quædam est, sicuti in terreno glo-

Vtrum tellus
sit immobilis
& naturæ
centrum.

Centrum
duplex.

Vtilitas cen-
trorum.

globo aëris quædam regio, ad istiusmodi mundi corpus perpetuâ quâdam elementorum pericyclofi fouendum & sustentandum à natura ordinata; quod nisi fieret, continui partibus mox dissolutis dispersisque, effluuijs quoque cessantibus, mundi corpus vt subsisteret, fieri non posset. *Theodid.* Et quænam causa est tanti nisus partium circa globorum centra? *Cosmiel.* Si profundâ mentis attentione, quæ suprâ dixi, percepisses, mentem tuam nullum ampliùs teneret dubium; dico itaque, causam esse, quod cum nullum mundi corpus siue globus cum altero quocunque præcisa æqualitate conueniat, sed singula à singulis, siue ob situm, quem in mundo sortiti sunt, siue ob circumistorum globorum aliam & aliam constitutionem, siue peculiari diuinæ prouidentia dispositione à se inuicem differant; necessariò sequitur, singulas globorum partes tantum id appetere totum, quod ipsis quàm maximè naturale est, neque vllum alium appetitum ad alios differentis naturæ globos habere; vt videlicet in proprio globo meliori modo, quo esse possunt, existant, tum ad propriam perfectionem conseruationemque, tum ob vnionem Vniuersi; quod quidem fieri non poterat, si singuli suis instructi centris non fuissent; & certè, nisi in medium globi centrum, nullâ aliâ ratione niti, neque tenuioris, leuiorisque substantiæ corpuscula ad atmosphæram constituendâ, quæ corpori prorsus necessaria fuit, exspirari sine cetro potuissent; hoc enim centrorû situ & positio-

ne

Quæ causa sit
tanti corpo-
rum nisus ad
centrum.

Differentis
naturæ.

Sine centro
nihil corpo-
reum subsiste-
re potest.

de globorum dispositione. 319

ne quam à primordijs rerum diuini muneris dispositione globi adepti sunt, distantias ab inuicé semper habent impermutabiles, suas pariter singuli semitas æthereas metasque iuxta quas ad intelligentiæ motricis nutum vnâ cum atmosphæris voluuntur, à primo motore omnium, quas transgredi non possunt, assignatas habent. His itaque præmissis modo ad dubia mihi paulò ante proposita respondeo; quæ sunt, vtrum terra sit vniuersæ naturæ centrum? An sola inter cœtera mundanorum globorum corpora immobilitate gaudeat? Quod ad primum attinet, dico Tellurem vniuersæ naturæ centrum esse in immobili corpore fixum, solamque immobilitate gaudere, cœteris omnibus circa eam circumactis corporibus; cum enim Deus Optimus Maximus Terram ab æterno in humani generis sedem destinauerit, in qua inscrutabilis diuinæ sapientiæ altitudo occultis prouidentia suæ decretis hominem ad imaginem & similitudinem suam conditurus erat; in qua ad lapsæ naturæ restaurationem, Filium & Verbum suum naturâ humanam assumere, terrestris mundi conciuis fieri, omnia inuisibilis mundi arcana patefacere, ad æternæ vitæ beatitudinem consequendam hominibus viam demonstrare ei complacuerat; conueniens quoque fuit, tale ijs habitaculum præparare, quod instar regij throni suaniteretur firmitudine & immobilitate, reliquis omnibus mundanis globis eidem, vtpote cuius gratia conditi erant, perenni motu famulantibus; & quoniam

Terra vniuersæ naturæ centrum.

Omnia propter Tellurem condita sunt.

Omnes stel-
larum vires
elucescunt in
terrestris glo-
bi rebus.

Terra non
poterat apta
esse generatio-
nibus rerum
si non immo-
bilis esset.

niam homo mundi filius ad vitam suam trahendam magna rerum copia & varietate opus habeat; hinc quidquid in omnibus mundi corporibus existit, id in Telluris globum veluti in mundi maioris quamdam epitomen conditor congeffit, ne vllum astrum aut stella foret, cuius virtus non in aliqua Telluris sobole exhiberetur; quod verum esse, innumerabilis rerum, quas in huius infimi mundi teatro quotidiè contemplaris, varietas sat superque demonstrat; quin & ipsum hominem telluris incolam ea dotium prærogatiua cohonestare dignatus est, vt non incongruè in hunc vsq; diem microcosmi, ad siue mundi minoris nomine triumpharet. Quoniam verò Tellus memoratarum virtutū effluxus, quos sidera in eam vnanimi virium conspiratione deriuant, finem suum aptioribus medijs consequi non poterat, quam si Terra immobilis suo stabiliretur centro; atq; hoc pacto tanquam passiuum rerum principium cœlestibus ei necessarijs imprægnaretur influxibus; quod non fiebat, si vel circa proprium axem, vel in circulo annuo deuoluta perpetuis inconstantia legibus fuisset supposita. Est enim passiuum principium adeo motus impatiens, vt sine quiete seminalium effluuiorum, quæ astra ceu principium actiuum in id influunt, capax esse non possit; quæ quidem immobilitas sine centro esse non potuit; imò vniuersæ naturæ centrum, in quod omnia influerent esse debuit. *Theodid.* Sed quomodo intelligam centrum vniuersæ creaturæ, cùm tamen singuli globi
suis

suis quoque centrīs instructi sint ; cur non potius Solem centrum Vniuersi dici posse credam ? *Cosmiel.* Reliqua mundana corpora suis stabiliuntur centrīs, ne partes globorū diffluant, & sic vnitæ commodius vires suas diffundere in inferiora queant ; quorum systemata per immensa æthereæ auræ expansa mobilia sunt ; eo solum fine , vt terram feraci radio- rum fœtura circumeundo fœcundam redderent , instituta ; Terram verò , cuius causa omnia reliqua condita sunt , necessariò centro suo stabilitam & immobilem , vt ambientium siderum radios com- modiùs suscipere posset , esse oportuit . Atque ex hoc capite centrum Vniuersi rectè appellatur, cùm illa vnica ex omnibus mundi globis immobilitate sua gaudeat ; astra verò cœtera eam perenni motu , ad ei veluti Regi cuidam globorum sua officia im- pendenda , summo ordine circumeunt . *Theodid :* Sed quomodo id fieri possit , non capio ; cùm mun- dus tam vastus sit , vt nulla humani ingenij vi com- prehendi possit , imò innumera astrorum agmina in profundis illis firmamenti recessibus contineantur , quæ radijs suis non dicam terram , sed ne infimam- quidem firmamenti stellam attingere queant ; fru- stra igitur illa in natura rerum constituta videntur . *Cosmiel.* Theodidacte , minimè adhuc ordinis scien- tiam callere te video . *Theodid:* Doce me igitur mi *Cosmiel* huius ordinis tam necessariã scientiam . *Cosmiel.* An nescis , inferiora omnia superiori- bus substare ? Quod itaque in mundo intellectu-

Terra subdi-
ta supernis
corporibus
veluti princi-
pium passi-
uum actiuo.

Quod faciant
astra nobis
incognita ad
terræ utili-
tatem .

li Angelici chori sunt, id in mundo sensibili sunt sensibilia sphaerarum interualla in vtroque mundo eo ordine disposita, vt vnus alteri necessariò subdatur, & superiores illuminent, perficiantque inferiores, de quibus in sequentibus fusiùs te instituam; ita vt à primo Seraphici ordinis statu ad vltimum vsque Angelici ordinis, perpetuus quidam & incommutabilis influxus fiat; Haud secus in mundo sensibili, tametsi nonnulla mundi corpora adeò remota sint, vt Tellus, Sol, Luna, cœterique planetæ eorum respectu in nihilum abeant, est tamen summus quidam admirandusque inter ea nexus, vt suprema omnium & remotissima corpora primò in sibi subdita influant, virtutibus varijs impleant, hæc influxu superiorum facta, tum propriam, tum à superioribus inditam fœturam cum fœnore inferioribus iisque vicinis globis impendant; Hoc pacto à supremis ad media, à medijs in infima mundi confinia, virtus, tum omnium, tum singulorum admirandâ quadam connexionione propagatur; vt tametsi terra nihil sit, respectu remotissimorum mundi corporum, virtutem tamen eorum mira quadam concatenatione sentiat per intermedios sensibilesque mundi globos deductam propagatamque.

Altra nobis
incognita
mediantibus
alijs astris in
terram influ-
unt.

C A P V T IV.

De distantijs corporum mundanorum , tum inter se, tum ad terram comparatis , in quo mira diuinæ providentiæ ratio elucet .

THEODIDACTVS . Mirâ cor meum dulcedine tam concinno ratiocinio rapis ; agedum mi Cosmiel ; nunc explicare aggredere , quænam illa sit distantia , qua Deus supremus ille Harmosta omnium mundi corporum, tum inter se singulorum, tum omnium ad terram comparatorum distantias disposuit ; cùm enim Deus Opt. Max. omnia in numero , pondere & mensura fecerit , certè vti eum mundũ in admiranda quadam symmetria & proportionatissima vnus corporis mundani ad aliud intercapedine , tum in quantitatis siue magnitudinis vnicuique ad finem suum consequendum appropriatæ mensura exactissima arbitror constituisse , ita certus sum ineffabilè diuinæ potentix sapientiã omnia ad æternæ legis amussim disposuisse . *Cosmiel* . Rectè sentis Theodidacte, & aliud sine iniuria Conditori sapientissimo irrogata sentire & asseuerare non posses . Dixi tibi supra, mundum à Deo Conditore sub tanta vastitate constitutum , vt nulla humani ingenij vis & acies tanta sit , quæ eius magnitudinis terminos & limites animo comprehendere

Mundi symmetria .

Mundus inconceptilis magnitudinis est .

Sf 2 queat ;

Mundi globo
rūq; ad inui-
cem propor-
tio.

queat; & hinc vel potissimum liquet, quod si diuina potentia vel minimum terræ vermiculum ijs naturæ dotibus ornauerit, vt nemo Philosophorum tam acuto sit ingenio, qui eas penetrare possit; tunc putas, Vniuersi huius terminos & constitutionis rationem concipi posse? Non est hæc huius caduci temporis conditio, sed ei, quo eum facie ad faciem in verbo vitæ contempleris statui reseruatam: Et tamen si mundus talis & tantus sit, eo illum nihilominus ordine & proportione, quoad singulos mundanos globos ordinauit, vt nullum in eo adeò exile corpus reperiatur, quod non ad aliud, & omnia ad singula perfectâ vnione & harmonia absolutissima consonent. Quæ vt omnia luculentius pateant, à terra, Luna & Sole incipiam, quæ mundi corpora vti sensibus tuis maximè patent, ita dictæ proportionis leges melius faciliusque apprehendes; Quoniam verò omnia mundi corpora non contigua corporum mole, sed viribus & proprietatibus specificis vnum alterum contingit, summa quoque & absoluta vnus ad alterum proportio necessaria fuit, ne proportione deficiente effectibus suis à natura intentis frustrarentur. Quod vt intelligatur; Notandum igneis corporibus (cuiusmodi Solem esse dicimus, & quidem totius naturæ inferioris ignem) ita comparatum esse, vt in corporibus sub alia & alia distantia remotis, alia & alia temperamenta efficiat; quod non tantum natura, sed & empirica ars manifestè nos docet. Prius quidem

nos luculenter radij Solis in terram aliter & aliter reflexi docent, qui sub Zona frigida effectus alios, aliam sub temperata, sub torrida denique aliam constitutionem præstant, vti fusè in Arte Anacamptica demonstrasti; & si admiranda hæc effectuum diuersorum varietas ita harmonica est, vt Terra sine ea conseruari nescia, perpetuam rebus dissonantiam induceret; ergo distantia Telluris à Sole cum tali & tali magnitudine corporis, talem dispositionem Terræ non aliam, tale temperamentum non aliud, talem varietatem harmonicam non aliam, producit. Iterum distantia hæc cum tali magnitudine Telluris, lucis & vmbre in omnibus locis portionem æqualissimam, vti in citata arte Anacamptica multis modis ostendisti, efficit. Quod si distantia maior aut minor foret, iam tota harmonia in dissonantiam quandam confusissimam redigeretur; quemadmodum chordæ sub tali & tali longitudine consonantes, mox vbi à debita sibi longitudine descuerint, loco melodiæ nescio quid inconcinnum & dissonum pariunt. Sic Terra, si sub eadem magnitudine Soli vicinior foret, aut ab eodem remotior, quàm reuera est; ea vicinior à radijs Solis efficacioribus, aut remotior à debilioribus radijs percussa, præterquam quod maximam lucis & vmbre inæqualitatem induceret, temperamentum quoque humanæ vitæ non noxium tantum, sed & prorsus incongruum produceret. Idem prorsus contingeret, si sub eadem longitudine seu distantia corporum moles

Arschymica.
diuersos effe-
ctus diuersis
ignis incen-
sioris & rem-
issioris gra-
dibus efficit.

Exemplum à
musico instru-
mento.

Si sol vel terra maior foret quam reuera est, harmonia mundi confunderetur.

Exemplum à speculis vstorijis.

Exemplum ab arte Empyrica.

les tam Solis quàm Telluris maiores vel minores forent. Nam sicuti in speculis vstorijis certa & determinata foci à superficie speculi distantia ad combustionis effectum præstandum requiritur; sic & inter Solem & Terram ad caloris proportionatum augmentum, distantiam constituit æterna Dei sapientia proportionatissimam & prorsus harmonicam. Quod præterea diuersi in Tellure effectus à diuerso caloris gradu, quem continuus Solis inter duos Tropicos processus, radiorum modò ad alias partes normalium, iam ad nonnullas obliquorum, nunc ad quasdam obtusorum proiectione causat, Empyrica ars luculenter docet, quæ per ignis aliter & aliter applicati actionem, alios & alios caloris gradus producit, quibus distillanda res simplex mirâ quâdam ratione aliam & aliam constitutionem acquirit, cum elementis mirâ quâdam harmoniâ symbolizantem, & quæ prius in vna quasi homogenea massa confusa iacebant, modò ignis ope in varias veluti naturas discreta, varia diuersæ qualitatis corpora per variam fermentationem, coagulationem, fixationem, dissolutionem, compositionem, emollitionem, indurationem exhibet. Quemadmodum igitur Sol ad Terram prorsus harmonicè constitutus est; sic & Luna, Venus, Mercurius, Mars, Iuppiter, & Saturnus, tum ad inuicem, tum ad Terram Solemque suas habent à natura requisitas interuallorum magnitudinumque rationes harmonicas. Et Luna quidem talem à Sole & Terra sortita est distantiam cum propor-

portione magnitudinis debita, ut si per diuinam potentiam, intercapedo eius tum à Sole, tum à Terra magnitudoque eius mutaretur, tota necessariò harmonia confusa, Tellurem perire necesse foret. Nam sub tali & tali distantia aptè terram influxu suo fouere potest, & non alia; sub tali iterum & sub tali, non sub alia feruorem Solis infringere potest, & contrà Sol Lunæ humiditatem frigiditatemq; radiorum suorum mixtura ita temperare, ut intentum à natura effectum in Terram conferendum producat; Si enim Luna Terræ vicinior foret, nimia humiditate sua prorsus absonos incongruosque in Terra effectus produceret; Contrà, si ea Soli vicinior, Sol in Lunam efficacius agens consumpta eius humiditate, omnia in Terreno mundo calore suo excessiuo perderet. Vnde natura igneo corpori Solari, aqueum Lunare obiecit, ea proportione distantia, ut vnum alterius in Tellurem impetum cohiberet, & veluti dissonum consono stringeret, ligaretque. Quia verò Sol non semper Tellurem eodem calore ferit, sed pro ratione ascensus descensusque tum annui tum diurni diuersa; ita Lunam quoque eodem semper humiditatis & frigiditatis gradu Terram ferire noluit, sed pro diuersa phasium Lunarum alteratione, item ascensus descensusque in apogæis perigæisque ratione, diuerso. Ita vides in calidissima æstate Lunam plenam humillimam & minimam parum posse; contrà gelidissima hyeme, Sole humili loco constituto, Lunam plenam veluti

*Diuerfitas-
motuum
Solis & Lunæ,
phasiumque,
ad quid con-
ferat.*

ti vicariam Solis assurgere; ita abdito naturæ consilio factum est, ut mundus inferior exacta hac varietate veluti consono dissona quadam mixtura in perfectione sua conseruaretur.

Venus &
Mercurius
quid præsentent

Morbi globorum
quomodo
curentur.

Quia tamen Sol seruentissimus vnâ cum humidissima Luna perfectam humorum in terreno globo harmoniam sine interuentu aliorum corporum constituere non potuerunt, hinc diuina prouidentia inter Lunam & Solem duo alia constituit mundana corpora, Venerem scilicet & Mercurium, diuersis virtutibus præpollentia corpora, in quibus Solarium radiorum vehementia carminata quasi obtunderetur, atque inde auctis viribus humiditati Lunari necessarijs, Tellurem maiori varietate bearet. Nam Venerei corporis fœcundatiua quadam vi pollentis influxus Lunæ communicatus; humiditatem eius similiter fœcundat: Mercurius verò consoni à dissono discretor; quod noxium est & superfluum tam in Sole quàm in Venere in se deriuatum temperat, atque sic tandem aliud fundat harmoniæ genus inferiori mundo necessariû, quæ omnia successu temporum varias pro varijs aspectibus & excentricis siderum dictorum sedibus, diuersas semper effectuum combinationes moliuntur; quia porrò nullum organum tam perfectè concinnatum est, quod non successu temporis, chordis vel laxatis, vel plus æquo strictis dissonantiam incurrat, ita fieri non potest, ut in inferiori mundo cum elongatione vel approxi-

ma-

matione dictorum corporum à Terra, tum varia subinde configurationis constitutione cum tempore in *Δισσορτία* non abeat, quæ tamen, non secus ac corpus varijs successu temporis humoribus opletum, febrique correptum, per humidi subtractionem tandem euacuatum, sanitati restituitur.

Atque hunc in finem Deus per naturam artem suam, duo in Cælo prorsus dissona corpora posuit, Martem & Saturnum, ex quorum pernicioso effluvio seu euaporatione omnia mundi sublunaris mala originem habent; quæ ne in apertam totius inferioris mundi œconomiam insignem *κακορροίαν* deducerent, intermedium ipsis posuit Iouem stellam benignam, cuius salutifero influxu vtriusque exitialis & prorsus perniciosa vis, quam euaporant, cohibita refrænaretur; & ne Martis virulentia Tellus impetita manifestæ pateret ruinæ, natura eum in omnium maximo excentrico collocari voluit, vt infra à Sole & Venere, supra à Ioue coercitus à sæuitie aliquantis per desisteret; neque tamen natura in tam perniciosorum corporum conditu ideo nouerca insimulari debet, quin potiùs summo & abdito quodam consilio ea sic disposuisse censerit debet; vtpote sine quibus mundus conseruari non possit. Idem enim in mundo maiori magna vitiosorum humorum congerie aggrauato præstare videntur, quod in microcosmo perniciosis febribus, humorumque pessimorum abundantia cantharides,

Mars & Saturnus maligna sidera ad quid conferant.

Nullum in
natura ma-
lum quod nõ
ad bonum
conferat.

medicamenta que caustica quãdam virtute pollentiã; his enim morbificæ materiæ confluxus attractus, & à centro ad circumferentiam dissipatus hominem periclitantem liberat. Ita nullum in rerum natura malum est, quod non in bonum totius Vniuersique conseruationem tandem cedat. Quid enim Mars & Saturnus aliud sunt, quàm dissonantiæ quædam? quæ tamen à Ioue consonantia perfecta syncopatæ ligatæque non dulcedinem tantum musicæ, sed & maximum ornamentum conciliant. Quid aliud Mercurius nisi dissonantia quædam inter Lunam & Venerem veluti duas consonantias syncopata ligatæque, ne libertatem nacta nullique obligata, terram ipsam benigno Solis, Veneris & Lunæ influxu fœdaret.

Cur globi
circa pro-
prium centrũ,
alijsque tam
diuersis moti-
bus instructi
sint.

Mira plane-
tarum harmo-
nia.

Cùm verò natura perpetuò varietatis studio-
sa sit, ne semper successu temporis eandem harmo-
niam inferiori mundo offerret, singulos Planetas
cùm circa proprium centrum, tum elongatione &
approximatione ab inuicem in excentricis facta, tum
varia aspectuum sub Zodiaci signis positione rela-
tioneq; noua semper & noua fundare harmoniæ ge-
nera voluit; semper tamen sub determinatis & à na-
tura intentis limitibus; ita vt in excentricis qui mo-
tuũ planetariorum veluti limites quidam sunt ascen-
dentes vel descendentes tonos siue modos gradatim
mutarent, nunc ex dorio in phrygium, & hinc in
lydium, mox in æolium, & sic de cœteris proce-
dentes, donec tandem ad assumptum initio tonum,
& cir-

& circulatione integra tonorum peracta reuenterentur . Partes verò globorum siue corporum planetariorum cum heterogenæ sint, & naturam, qualitates, proprietates, viresque ob diuersum situm respectumque ad reliquos circumiacentes Planetas diuersas sortitæ sint, natura eos circa proprium centrum versari voluit, vt alias semper & alias partes Telluri obuenterent, idemque in Musica cœlesti, quod in Musica artificiali dissonorum cum consonis commissura præstarent . Vides igitur Planetas eo ordine esse dispositos, vt vel vno à determinato sibi limite, veluti harmonico interuallo recedente, tota harmonia meritò destruat. *Theod:* Cepi omnia optimè, quæ de prouidentia diuina circa dispositionem planetarum disseruisti; Sed non capio, quomodo hæc dispositio circa corpora in inexplicabili illa firmamenti profunditate latentia intelligenda sit, cum nullam huiusmodi corporum ad terram proportionem, utpote quæ extra omnem humani oculi aciem constituta sint, reperiam . *Cosmiel.* Theodidactem arduam à me petisti, quam tibi quidem exponere vix liceat, nisi per altissima quædam principia non omnibus obuia, quæ verissima tamen sunt, & mox aperte videbis, quod tametsi mundus inconceptibilis, & immensurabilis sit, & globi mundani innumerabiles, nihilominus tamen omnia in omnibus, singula in singulis, quodlibet in quolibet ratione ineffabili existunt, & omnia ad inuicem nexu & proportionem admiranda, cum reciproca influxuum

Omnia in
omnibus
sunt.

receptione disposita sunt ; & si acutè superius dicta dispexeris , minimè tibi veritatis illius diuini Dionysij epiphonema , quo nixus omnia in omnibus , & quodlibet in quolibet asseruit (quod & nonnulli ex priscis Philosophis senserunt) difficile futurum confido : Nam cùm manifestum sit , Deum ita esse in omnibus , vt omnia sint in ipso ; & constet , Deum quasi mediante Vniuerso esse in omnibus , hinc omnia in omnibus esse , & quodlibet in quolibet constat ; Vniuersum enim quasi ordine naturæ vt perfectissimum , sic vt quodlibet in quolibet esse posset , præcessit omnia . Vniuersum scias esse ipsam rerum omnium creatarum compagem , & ita quodlibet recipere omnia , vt in ipso sint ipsum contractè , cùm quodlibet non possit esse actu omnia , cùm sint contractum , contrahit omnia vt sint ipsum ; si igitur omnia sint in omnibus , omnia quodlibet præcedere videntur . Non igitur omnia sunt plura , quoniam pluralitas illa quodlibet non præcedit ; vnde omnia sine pluralitate quodlibet ordine naturæ præcesserunt ; non sunt igitur plura in quolibet existente , sed omnia sine pluralitate sunt idipsum . Non est autem Vniuersum nisi contractè in rebus , & omnis res actu existens contrahit vniuersa , vt sint actu id , quod est ; omne autem actu existens in Deo est , quia ipse est actus omnium , actus autem est perfectio & finis potentix ; vnde cùm Vniuersum in quolibet actu existente sit contractum , patet Deum , qui est in Vniuerso , esse in quolibet & quodlibet

libet actu existens immediatè in Deo, sicuti Vniuersum in eodem; non est igitur aliud dicere quodlibet esse in quolibet, quàm Deum per omnia esse in omnibus, & omnia per omnia esse in Deo. Vnde colliges, quomodo Deus sit absque diuersitate in omnibus, quia is est quodlibet in quolibet, & omnia in Deo, quia omnia in omnibus; sed cùm Vniuersum ita sit in quolibet, vt quodlibet in ipso, & Vniuersum in quolibet contractè id, quod est ipsum contractè, & quodlibet in Vniuerso est ipsum Vniuersum, quamuis Vniuersum in quodlibet sit diuersa ratione, vt & quodlibet in Vniuerso ratione diuersa. *Theodid:* Nimis subtili ratiocinio intellectum meum, tantum abest, vt illumines, vt potius obtundas; ostende itaque sensum dictorum aliquà similitudine, vt eorum capax esse queam. *Cosmiel.* Faciam quod iubes. Manifestum itaque est, lineam quandam actu infinitam, si à Deo produceretur, non solùm lineam, sed & triangulum, circulum & sphæram complicaturam, ita vt huiusmodi non tam linea, quàm triangulus, non tam triangulus, quàm circulus aut sphæra dici possit; omnis autem linea finita cùm esse suum habeat à linea infinita, quæ est omne id, quod est, necessariò sequitur, in linea finita omne id, quod est, esse lineam finitam, v. g. linea vti consideratur in triangulo, circulo, sphæra, est lineam finitam, omnis ergo figura in linea finita est ipsa linea, & non est in ipsa aut triangulus aut circulus, aut sphæra actu existens, quoniam ex pluribus actu

non

Quid sit omnia esse in omnibus & quodlibet in quolibet.

Explicatur præcedens epiphonema varijs exemplis.

non sit vnum actu, cum quodlibet actu non sit in quolibet; sed triangulus in linea est linea, & circulus in linea est linea, & ita de reliquis. Et vt clarius omnia tibi pateant, linea actu esse nequit, nisi in corpore; in corpore autem longo, lato & profundo omnes figuras complicari nemo dubitat. Sunt igitur in linea actu omnes figuræ actu ipsa linea, & in triangulo triangulus, & in sphaera sphaera; nam omnia in lapide sunt lapis, in anima vegetabili, ipsa anima; in vita vita, in sensu sensus, in visu visus; ratio in ratione, in intellectu intellectus, in Deo Deus. Vides itaque quomodo rerum vnitas, siue Vniuersum est in pluralitate, & pluralitas in vnitate; considera attentius, & videbis quomodo quælibet res actu existens ex eo quiescit, quia omnia in ipsa sunt ipsa, & ipsa in Deo Deus: vides mirandam rerum vnitatem, æqualitatem, & inexplicabilem connexionem singulorum cum singulis, vt omnia sint in omnibus. Atque hinc colliges quoque, vnde diuersitas & connexio nascatur, cum enim quælibet res actu omnia esse non potuerit, quia fuisset Deus, ideo fecit omnia in diuersis gradibus, vt hoc pacto omnia sint id, quod sunt, quoniam aliter & melius esse non potuerunt. Quiescunt itaque omnia in quolibet, quoniam gradus vnus sine alio esse non potuisset. Sed explico totum tibi per familiare exemplum, sicuti in humani corporis membris quodlibet confert cui libet, & omnia in omnibus quiescunt; cum enim oculus non
pos-

Aliud exemplum quomodo omnia sint in omnibus.

de distantia globorum . 335

possit esse manus , ideo contentus est oculus , vt sit oculus , & pes vt sit pes , & omnia membra sibi mutuo conferunt , vt vnumquodque modo meliore quo potest , existat id quod est , neque enim manus , manus esse potest in oculo , sed in oculo est oculus , in quantum ipse oculus est immediatè in homine ; & ita singula membra in pede sunt , in quantum pes ; in manu , in quantum manus , in quantum pes & manus immediatè sunt in homine , vt quodlibet membrum per quodlibet immediatè sit in homine , & homo siue totum per quodlibet membrum sit in quolibet , sicuti totum in partibus est , per quamlibet in qualibet . Ita Vniuersum per naturam in omnibus omnia est , ita omnia quoque in mundo , tametsi nobis occulta & humano ingenio incomprehensa proportione connectit , vt tametsi omnia & singula mundana systemata diuersa sint , in vnum tamen perfectè conspirant , & quamuis innumeri in mundo globi sint nobis incogniti , & extra omnem sensuum comprehensionem longè remotissimi , ita tamen per naturam , quæ est ars Dei & spiritus Vniuersorum , seu anima mundi , ita aptè connectuntur , & per motum in tantam harmoniam concinnantur , vt vnum sine altero , sine totius dissolutione esse non possit ; atque hæc est vera illa catena heracleotica , ex vltimis cælorum confinijs , in vltima mundi corpora demissa , ex quo si vel vnum anulum aut globum separares , totum vtpote solutâ compage concidere necesse foret . Vides igitur quomodo corpora

Quomodo
vniuersum sit
in omnibus &
omnia in
ipso.

Catena
heracleotica
quæ.

ra mundana quantumuis remota per occultam tamen proportionem hominibusq; incognitam connexionem cum omnibus & singulis consonent.

Theodid. Quæcumque hucusque sapienter iuxta principia altissima differuisti, ita vera sunt, ut intellectum meum prorsus conuincant, neque quicquam habeam, quod ijs opponere queam; sed modo nosse cuperem, cur Deus & in quem finem tam innumerabilem corporum mundanorum multitudinem produxerit. Nam quemadmodum, dum per immensa firmamenti expansa iter ageremus, curiose obseruavi, eorum nullum nec numerum nec finem reperiri; ut vel inde in hanc opinionem deuenirem, non tantum tot esse in mundo Astradiuersa, quo diuersæ in Telluris globo rerum species existunt, sed & numerum astrorum, numerum hominum ab origine mundi usque in eiusdem consummationem prædestinatorum si non æquet saltem superare. *Cosm.* Rectè sentis mi Theodidacte, neque enim Conditor sapientissimus omnia

Cur Deus tantam caelestium globorum multitudinem condiderit.

Coniectura qua numerus astrorum omnium electorum multitudinem superare, asseritur.

humano intellectui in hoc corruptibili mundo peruia esse voluit, sed innumera feliciori seculo & æternæ beatitudini reseruauit; paucula tamen operum suorum alijs seculis veluti per rimam quandam detexit, ut gloriæ suæ potentiaque magnitudinem, quantum humanæ conditionis ratio concederet, ostenderet; etiamsi enim homines intentio eius lateat, non ideo tamen efficacissimis suis priuantur effectibus, sufficiat illis scire omnia in vnam conspi-

rare

rare harmoniam: certè si in inferiorum rerum natura nil adeò exile & minutum sit, quod non in certos fines sapientissimè conditum sit, ratio tamen vel minimi vermiculi, cur videlicet Deus eum tali & tali ratione condiderit, & quis eius in humanis rebus vsus sit, homines lateat, quanto plus maxima illa & ingentis magnitudinis mundana corpora, quæ maximos & eminentissimos vsus, non nisi in altera vita reuelandos habent, humano intellectui imperuia esse censere debes. Quis ex medicis hucusque certum musculorum, cartilaginum, venularum, fibrarum, aliarumque minutissimarum humani corporis partium numerum & multitudinem indicauit? Vel vnica tamen à toto corpore separatà, totius corporis harmoniam destrui certum est. Nescimus quidem modò particularium astrorum virtutes & effectus, sed tunc fortè sciremus, eaque experturi essemus, si vel vnica Stella ex astris diuinâ virtute tolleretur. Certum quoq; nobis sit, omnia propter terram hanc, vt pote in qua diuina maiestas carne induta cum hominibus conuersari dignata, operum suorum magnalia ostendere sibi complacuit, & terram propter hominè eius incolam conditam esse, vt videlicet nobilissima creaturarû homo mundi filius, & hæres, hanc admirabilem mundi machinam considerans, Conditoris infinitam & inexhaustam potentiam, sapientiam, bonitatemque cognosceret, & concinnissima singularum partium musica excitatus, in laudes suauissimi Conditoris continuò

*Pauca notis
homo in hoc
mundo con-
stitutus.*

*Omnia pro-
pter Telluris
globum
condita sunt;
& Tellus &
maria propter
hominem; &
vniuersa fina-
liter propter
Deum.*

constanterque persolueudas animaretur, & sic tandem post corruptibilis huius vitæ transitum Deo plenus, in verbo vitæ, veluti rerum omnium totiusque mundialis machinæ pulcherrima idea, eundem & in ipso omnia æternum contemplari mereretur.

Apostrophe
ad Terrigenas.

Discant igitur ex hisce mortales, quantis ad minimam portiunculam in angustiis terrestribus huius puncti gurgustijs acquirendam laboribus, sudoribus, periculis, afflictionibus variè sese exponant, quanta sit portio eius, quod obtinent, respectu earum, quas Deus electis suis præparavit in altissimis cælorum habitaculis mansiones, quæ non dubito, hominum prædestinatorum ab origine ad hæc usque tempora existentium numerum longè excedunt; nam vt rectè æterna Dei Sapientia dixit: *In domo Patris mei mansiones multe sunt*, id est, innumerabiles & ingenio humano inconceptibiles. Excitent itaque in se frequenter desiderium collum æternorum mortales; respiciant sæpè animo oculisque ad lucium istarum lucis æternæ veluti vmbas quasdam, sic enim fiet, vt terrenarum rerum amore exuti vberius cum lucis filijs, & in consortio filiorum Dei conuersentur.

C A P V T V

De motu incomprehensibilis velocitatis, quo circa Tellurem voluuntur astra

THEODIDACTVS . Inter cœtera mi-
Cosmiel, quorum apprehensione meus intel-
lectus vacillat, motus globorum est; cùm enim su-
prà dixeris, præter terram omnia reliqua mundana
corpora, quæ astra dicimus, loco moueri, motu vti-
que non rectilineo, non transuerso & dissipato, sed
circulari eoque circa terram fixam immotamque,
ad exemplar archetypi . Cùm verò à te edoctus
innumeras stellarum congeries in intimis firmamen-
ti penetralibus compererim, adeo à terra, Sole, Lu-
na nostra remotas, vt eas nec sensus, nec intentam-
mentis fixio capere possit; & tamen tertiò me al-
tiùs à prima firmamenti stella sustuleris, quàm ea-
dem à terra distet, earum tamen nec finem, nec
numerum esse deprehenderim; certè cursum quo
24 horarum spacio diurnam circa terram circum-
uolutionem describunt, incomprehensæ velocita-
tis motum esse necesse est; adeo vt nihil in terrenis
rebus adeò citum & velox reperiatur, quod cùm
concitatissima dictorū corporum velocitate compa-
rari queat, omnis fulguris & fulminis, omnis sagit-
tæ arcu excussæ velocitas, tarditas potius, quàm velo-
citas comparatione velocitatis dictorum globorum

Ratio veloci-
tatis mo-
tuum stella-
rum altissi-
morum.

dicenda est. Cùm enim Astronomi nostri stellarum fixarum quampiam in æquinoctiali positam, singulis horis tantum describere spatium dicant, quantum est interuallum semidiametrorum terræ 3663, quæ in milliaria reducta 2550180 milliaria germanica conficiunt, & vno minuto secundo, quæ est 3600 pars horæ, & penduli vibrationi æquiualeat, spatium emerietur 3580 milliaram germanicorum, quod *ωδγδ εζζογ ηθ* *δπ 1509* meritò videri possit. Sed rogo te mi Colmiel, quomodo aut quibus verbis mihi, vt hoc credam, persuadebis? Cùm enim stellæ, vt vocant, fixæ nobis sensibiles tam incomparabili velocitate cœantur, quanta putas eos firmamenti globos, qui ter, quater, quinquies, imò decies plus à prima firmamenti stella dissident, quàm terra à dictis stellis; quantâ, inquam, putas velocitate, quàm indicibili celeritate periodum suam diurnam conficient? *Cosmiel*. Malè inferis Theodidacte; velocitatem motus huiusmodi corporum non capio, ergo ea esse non potest. Quanta sunt & quotidie occurrunt in inferiori rerum natura, quorum effectus stupendos etsi videas, causam tamen eorum nunquam penetrare potes; *Sunt enim omnes res difficiles, teste Ecclesiaste, non potest eos homo explicare sermone*; Atque ex hoc elucet incomprehensibilis Dei Conditoris maiestas, quam ab omnibus comprehendere noluit, sed admirari tantum sese in operibus suis latentem: Et quamuis tu velocitatem motus istiusmodi corporum comprehendere non valeas,

non

Non sequitur,
hoc non capio,
ergo esse non potest.

non ideo tibi licitum est, cum modernis nonnullis Astronomis Systema mundi contra Dei voluntatem sub tali & tali forma, pro tuo captu & libitu exhibere, indecens est, mundi magnitudinem, ad ingenij sui capacitatem adaptare & detorquere; dici enim vix potest, quantum tam indignâ estimatione diuinæ potentia derogetur; tu aut alius quispiam opera Dei non capitis, ergo esse non possunt; quid hoc aliud est, quàm intellectu proprio infinitam Dei sapientiam ausu temerario metiri velle? Sed reuertor ad velocitatem motus vltimorum mundi siderum; & dico, singula suos circa terram describere periodos spacio 24 horarum, & consequenter tanta & tam ineffabili velocitate, vt nulla sit humani intellectus vis, quæ eam assequi possit, quis enim concipiat velocitatem corporis, quod spacio vnus minuti secundi, quod arteriæ pulsui ferè respondet, milliaria germanica 3580 conficiat? Quod tamen positus ponendis verum esse in ijs Astris fixis quæ nudo oculo intuemur, nullus Astronomorum est, qui non fateatur; & quanta vltima mundi corpora velocitate agitari putabis? Quæ tamen attonitè quispiam vt aliquid diuinæ potentia contrarium asserere audeat, hominis diuinarum rerum oppidò ignari esse mihi persuadeo; sed timent fortè nè nimia motus violentia corpora dissipentur, sed illa diuini Opificis nutu, sua stant mole indissolubili, *Ipse enim dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt, ipse iussit, & mota sunt, vnumquod.*

Globi cœle-
stes quo altio-
res eo veloci-
orem motum
habent.

Dubia Theo-
didacti.

quodque iuxta metam sibi ab æterna lege præscri-
ptam, eâ velocitatis proportionem, quam suo veluti
iure postulabat tum situs à terra, tum moles globi
& circuitus conficiendi vastitas & amplitudo, quæ
ipsi subeunda est. Divinus Opifex organum mundi
ita instituit, ut totum innumerabili motuum, nunc
tardorum, modò mediorum, tandem velocissimo-
rum varietate constet, ut omnia in eo interuallis con-
iuncta disparibus, sed pro rata proportionem distin-
ctis, motu & impulsu globorum harmonicâ acutif-
que cum grauibus temperatis, ea rerum sympho-
nia, quàm nemo non admiratur, efficiatur. Pen-
det itaque totum ab ordine & dispositione globo-
rum, qui quantò terræ viciniore sunt, tantò tardiores
motus habent, quantò remotiores à terra, tantò
celeriores, proportionem globorum veluti iure quo-
dam id postulante. *Theodid.* Omnia scitè capio,
sed cur iam in hoc corpore fixus nullum motum perci-
pio? Cùm tamen iuxta tua eloquia vno minuto
secundo plusquam 3580 milliaria germanica confe-
cisse dici possimus. Alterum dubium quod me tor-
quet, illud est, quod magnam motuum varietatem
hic intuear reliquorum siderum, quod tamen fieri
non deberet, cùm globi in firmamento omnes æqua-
li velocitate moueantur. *Cosmiel.* Ad primum
quod attinet, nullum te globi progredientis mo-
tum sentire ais, & verum dicis, sed & causam tibi
huius fallaciæ iam sæpe sæpius in præcedentibus in-
culcaui; quando naui impositus alteram nauim
con-

contrario motu ferri conspicias, certum est, oculum insigniter falli, dum suam nauem immotam putat. Idem contingit tibi hoc in loco constituto; si itaque extra hunc globum fixus alicubi in æthereo spacio hæreres, tum certè incredibilem globi velocitatem experireris: *Theodid.* Rogo te mi Cosmiel, quiescere non posse videor, donec tam notabilem motus effectum sensata experientia comprobem.

Cosmiel. Faciam quod petis, ecce iam 200 leucis à prioris corporis statione remotus es, & in æthereo spacio fixus, aspice igitur nunc & diligenter considera derelicti globi motum. *Theod.* O Cosmiel, video, sat superq; video paulò ante à te mihi propositorū veritatem; globum ingentem motu Euro velociori concitari video. Sed & quid hoc? globū quem vno minuto primo sub angulo 80 grad. comprehendebam, iam sub altero minuto secundo, non nisi sub angulo 60, tertio min. sub 12, quarto sub 3, quinto deniq; sub magnitudine Lune, sexto min. iam sub forma Iouis, septimo iam sub forma stellæ fixæ, octauo iam sub forma nebulosæ, nono iam sub forma ferè insensibili, decimo iam in nihilū euanuisse comperio.

Cosm. Mirum non est, te globū tam immensā proportionē decrescentē intueri; siquidem huius alia causa non est, nisi summa globi per æthereū expansum delati velocitas; quæ tanta est, vt à primo min. temporis, quo eum intuebaris, vsque ad secundum, spacium confecerit 9158 semidiametrorum terrestrium, quæ conficiunt milliaria germanica 7915880, qui nu-

me-

Ostenditur
Theodidacti
globi veloci-
tas.

Comparatio
globorum
cum motu
trochi moti.

merus multò maior est maxima Lunæ à terra distan-
tia, & tamen hoc spacium vnus minuti tempore
confectum, tantum sit, motus tamen in eo sensum
non fugit. *Theodid.* Non capio, quid sit sensum
non fugere. *Cosmiel.* Si accipias binos trochos seu
girgillos, quibus pueri ludunt, quorum vnus par-
uus, alter notabilis magnitudinis sit, & vterque
æquali impetu gyretur, apertè videbis, punctum
coloratum in minori trocho impressum, ob veloci-
tatem motus perfectum mox circulum describere,
ita vt punctum illud oculos planè fugiat, nec pun-
ctum esse existimes, quod motus violentia circulum
exhibet; cuius quidem ostenti alia causa non est,
nisi circumferentiæ exiguitas & coarctatio; in ea
enim punctum, dum vel vnico ictu oculi principio
suo restituatur, oculus qui ob velocitatem motus
determinatum puncti locum discernere non valet,
atque adeò eodem temporis momento in omnibus
& singulis circumferentiæ punctis veluti vbique
esse videatur, sub forma circuli eum spectari neces-
se est; in maiori vero trocho, vt punctum colora-
tum eidem impressum maiorem circumferentiam
conficit, ita sensibilius quoque punctum illud ob-
seruatur, & tanto semper sensibiliùs distinctiusque;
quantò circumferentia maior & maior fuerit; adeo
quidem vt si trochus instar tholi quam cupulam
Sancti Petri vocant, daretur, is circumactus signo
aliquo in maxima circumferentia impresso, non
iam circulum sed punctum vnà cum circumferen-

tia

tia impresso, non iam circulum sed punctum vna cum circumferentia circumactum, distinctam sui in circumferentia positionem ostenderet; quod non fieret in minori dictæ cupulæ circumferentia; ibi enim ob circumferentiæ circumactionem motus velocitas principium fini facilius iungit, atque adeo circulum videri necesse est; in maxima verò circumferentia ob eiusdem amplitudinem eadem velocitas non tam citò principium motus fini eiusdem iungit, atque adeo oculus puncti cursum facilius & distinctius obseruat. Ex his ni fallor patet, quomodò motus velocitas in maximis circumferentijs concipienda sit; oculus enim in hoc æthere fixus, etiamsi motum ex se & natura sua velocissimum videat, amplitudo tamen circumferentiæ facit, vt motus velocitatem humano ingenio inconceptibilem non notet. Et in exemplo familiari rem discas; elephas aut gygas quidam, etiamsi oculo tuo tardos gressus facere videatur, eam tamen velocitate procedit, vt vix sit, qui eum assequi possit; cum gressus elephantis aut gygantis multos hominũ passus, in se complicit. Hinc colliges, si dictus stellæ motus, quo vno minuto temporis 791,5880 millia germanica conficit, in Lunæ circulum coarctaretur, necessariò futurum, vt velocitas motus adeo velox astrum sub forma circuli exhiberet, motusque eius tibi haud secus ac stella in circulum cadens videretur. Pari pacto vltima mundi corpora tantæ velocitatis esse existimes, vt vno minuto temporis

Si stella firmamentalis in circulo Lunæ collocaretur, illa spatio x. minuti, periodum suam circa terram conficeret, quod idem de Sole, cæterisque planetis sentiendum.

Si stella firmamentalis in circulo Lunæ collocaretur, illa spatio x. minuti, periodum suam circa terram conficeret, quod idem de Sole, cæterisque planetis sentiendum.

tantum conficiant spacium, quantum Sol, Mars, Iuppiter, aut Saturnus spacio 24 horarum peragunt; vt si motus huiusmodi alicuius stellæ coarctaretur intra circulum Solarem; Sol vno temporis minuto necessariò integram diurni motus periodum conficeret, atque adeo velocitas Solis eadem ratione tuis compareret oculis, ac si quispiam candens ferrum in circulos agitet, quod oculorum intuitus dum situm ferri discernere non valet, circulum igneum concipere cogitur. Elucet itaque mira quædam corporum mundanorum velocitatis proportio, vt quânto circulus, quem conficiunt, maior & minor est, tantò velocius quoad se, tardius verò quoad oculos moueatur, omnia tamen ita adaptata, vt 24 horarum spacio integram periodum suam conficiant: haud fecus in rota quadam molaria, partium extremarum circumferentiæ rotæ inter canthum & canthum spacium, etsi vigecuplo maius sit inferioris circumferentiæ spacio inter inferiores canthorum partes contento, illud tamen tardius, hoc velocius moueri videbitur, non obstante quod illud vigecuplo, vt dixi, celerius cieatur, id est, vigecuplo maius spatium conficiat in vnus circumferentiæ circumuolutione. Non vides Ciconiam in sublimi aëris expanso decuplo plus spacij conficere, quàm in aëre terrenæ superficiei vicino, & tamen tardius in remotiori à terra eidem viciniore spacio procedere videtur; cuius quidem rei ratio non est alia, nisi amplitudo circumferentiæ aëris, eiusque puritas, qua

Comparatio
velocitatis
cum rota
molaria.

qua sine obstaculo vllò quæ ex æris crassitie obuenire solet, velocissimè ingentia peragunt terrarum spacia, etiamsi id oculis ob distantiam non pateat. *Theodid:* Optimè cepi omnia, & iam sat mirari non possum, quod multi ex modernis nescio quâ temeritate in transuersum acti, dum tantam fixorum siderum velocitatem comprehendere non possunt, vt diuini operis capaces fierent, fixas stellas immobiles, terram verò mobilem statuerint? an non hoc est, diuinæ potentix terminos præscribere? Opusque incomprehensibile ad propriij ingenij capacitatem detorquere & adaptare? Quasi verò Deus Optimus Maximus nihil producere possit, nisi quod ipsorum ingenio vndequaue quadret; neque hic sistunt, quinimò tanta pertinacia suum tuentur errorem, vt vel ipsas diuini Verbi paginas earumque sensus ad suam opinionem, velint nolint, præsumptuosius trahere non verecundentur. Sed iam ad alterum dubium procedo; Cur ex hoc firmamenti globo conspecta circumfusa nobis sidera, tam diuersos motus mentiantur? *Cosmiel.* Dixi tibi in præcedentibus, sidera firmamenti præter motum diurnum circa terram, alios particulares habere motus terræ excentricos; quominus tamen ij ex terra videantur, causam esse immensam à terra distantiam, qua particulares horum siderum circuli veluti in vnum punctum contrahuntur; atque adeò stellæ in quacunque circuli sui parte sunt, semper sub puncti forma spectentur & ab alijs æquâ semper distantia disiun-

Copernicæi falso firmamenti immobile statuerunt, eò quod velocitatem eius comprehendere non potuerunt.

Causa diuersitatis motus in stellis firmamenti.

Finis motu.

Æt. *Theodid:* Mira refers; sed rogate, in quem finem peculiare isti motus conditi sunt? *Cosmiel.* Cum multi globi in firmamento sint, qui ad instar Lunarum luce indigeant, certum est huiusmodi corpora à solaribus globis illuminari non posse, si ea non circumirent; circumeunt itaque ut illuminando ea ad virium foeturam sollicitent; quibus dum unum corpus alterum fouet, omnia in suo vigore conferuentur, & harmonia mundi compleatur. *Theodid:* Sed quis unquam huiusmodi Lunares globos in firmamento ex Terrigenis vidit? Quis mihi talia narranti credet? *Cosmiel.* Etiam si ob distantiam, quam dixi summam, à terrigenis conspici non possint; ratio tamen dicit, ita esse debere ex congruentia quadam omnino probabili & verisimili, cum omnia in mundo globorum systemata eodem modo se habeant. Quis tibi persuadere posset, circa Solem quem ex hoc loco non nisi sub forma nebulosæ stellæ contueris, Terram, Lunam, Mercurium, Venerem, Martem, Iouem, Saturnum, aliasque stellas contineri, quarum inferiores propria luce priuatæ, luce Solis tantummodo, reliquæ superiores ex utroque fulgeant; quas tamen & si non videas, non tamen ea non esse censere debes. Idem prorsus in vastissimis firmamenti penetralibus fieri existimes velim, imò quis prioribus seculis credi potuisset, circa Iouem 4 alios globos terræ excentricos contineri, quos tamen hoc seculo detectos quotidie summam admiratione intuemur. *Theodid:* Vera sunt, quæ

Quomodo demonstrari possit Lunaria corpora in firmamento contineri.

quæ dicis, & ordini mundano sunt prorsus congrua. Sed rogo te, cur Astra è terra tam constanti & præciso semper intervallo ab inuicem distant? *Cosmiel.* Ratio eius sunt centra, quibus stabilita sunt; quæ uti talem & talè in æthereo expanso sedem sortita sunt, ita fieri non potest, ut ab eo vnquam vel hilum recedant; nosti quàm Tellus suo stet fixa centro in æthereo suspensa spacio? Quamnam putas tantam ventorum potentiam esse posse, quæ eam à sede diuinitus destinata remoueat? Certè nullam. Idem sanè de omnibus & singulis mundi corporibus sentias velim. Vnde mirum non est, eas à sede sua reuelli (nunquam posse; ergo semper quoad apparentiam, eandem à se inuicem distantiam habere) conspiciuntur; dixi quoad apparentiam: quia etsi singuli globi non secus ac Planetæ differentes motus habeant, & peculiaribus circulis ob rationes in præcedentibus dictas periodos suas conficiant: Sunt tamen hi circuli, intra quos motus suos peragunt, ob excessiuam à terra intercapedinem, prorsus insensibiles; si itaque stella quæpiam in peculiari suo circulo sit in coniunctione cum altera quadam stella, siue in oppositione; siue in quadrata configuratione constituta, aspectus tamen huiusmodi non dicam videri posse, sed & prorsus, ob illud, quod dixi, incredibilis intercapedinis discrimen euanescere, utpote circulo in punctum insensibile contracto, in quo præter lucis punctum nihil aliud videatur, neque positionis vlla in eo differentia spectetur. Eadem

Cur stellæ fixæ semper eandem à se inuicem distantiam obtinerent.

Circuli seu semitæ quibus stellæ fixæ voluuntur, non videntur, ob distantiam excessiuam à terra; ipsi in punctum contracti.

dem prorsus ratione, qua tu ad primum tuum in firmamentū introitum, cū intuereris planetas, Solem, Lunam, Venerem, Mercurium, Martem, Iouem, Saturnum, illos fixas stellas putabas, eadem semper à Sole distantia distitas, quia videlicet eorum circuli ob minimam distantiam absorpti centris planetarum coincidebant, quamuis non negem illos in Marte, Ioue, Saturno constitutos apparere, & motus singulorum viciniorum in suis proprijs & peculiaribus excentricis, obseruari posse; quemadmodum tu cū dictos globos lustraremus, cum admiratione p̄ne attonitus obseruabas. *Theodid.* Ita est mi Cosmiel, iam recordor huiusmodi phænomena ex Saturno me potissimum obseruasse causarum tamen nescium, recordor quoque fixa me putasse illa sidera, quæ ex terra in tam vastis excentricis agitari olim conspiciebam, & iam incipio ultra vulgarem Astronomiam reconditiora quædam de cœlesti disciplina sapere. O miram rerum metamorphosin! Iam in eo me loco constitutum reperio, vbi nec Sol, nec Luna, nec vllus aliorum planetarum, quorum motus olim è terra tantopere admirabar, omnibus in nihilum redactis, apparet! O quantum miror eorum opinionem, qui eos, qui Solem totum mundum illuminare negant, in Astronomica disciplina hæreticos arbitrantur! O quantum fluctuant mortalium animi! Quantopere sensibus fascinantur! Quàm omnia alia quàm in se reuera sint, conuentur! Sed & ego tamen si præsens omnia intuear,
adeò

adeò tamen intellectum meum impotentem reperio ad incomprehensa diuinæ potentæ opera concipienda, quàm impotens est ad contuendum lumen Noctua; & quisnam tam acuto ingenio comperietur, qui innumerabilem horum mundanorum Systematum proportionem, dispositionem, ordinem, motus, vires, non dicam combinare, sed vel animo comprehendere queat? *Cosmiel*. Rectè sentis, neque enim humano intellectui omnipotentis Dei opera peruia sunt in huius caducæ vitæ statu; sed feliciori vitæ omnia reservata; ei videlicet, in quo Deum Deorum videbis in Sion. *Theodid*: Sed ò mi *Cosmiel*, quandonam tandem finem tam immensi mundi reperiemus? *Cosmiel*. Scias etiam si centies & centies altius te prouherem, huiusmodi tamen astrorum te nec numerum nec finem visurum. *Theodid*: Ergo mundus infinitus est? *Cosmiel*. Minimè, sed vti suprà audisti, mundus vti maximum contractum est, ita eius magnitudo non facilè attingi potest; Istam veritatem simpliciori tibi sermone proponam; mundus non adeò perfectè à Deo Optimo Maximo Conditore creatus fuit, vt in eius productione Deus omne quod facere potuit, fecerit; tamen cum ea perfectione factus sit, sicuti esse potuit; quare vti mundum perfectiorem, ita etiam imperfectiorem Deus facere potuit, licet ita factus sit perfectus sicuti fieri potuit; illud enim factum est, quod fieri potuit; sed hoc fieri posse eius quod factum est, non est ipsum facere posse abso.

Deus mundum condidit immensum iuxta capacitatis eius rationem

Vtrum Deus
vnum vel
plures mun-
dos produxe-
rit,

Rationes cur
vnum tantum
mundus à
Deo creatus
sit.

absolutum omnipotentis Dei, licet in Deo posse fieri & posse facere sint idem; non tamen fieri posse cuiuscumque est idem semper cum facere posse Dei; vnde sequitur Deum mundum, vti voluit, condidisse; quare non potest non esse summè perfectus, quia secundum Dei Optimi liberrimam voluntatem est factus. *Theodid.* Optimè omnia cepi; hoc vnum me angit, vtrum vnus tantum mundus sit, vtrum plures? *Cosmiel.* Si cognosceres quid sit maximum contractum esse, scilicet megacosmum seu Vniuersum, quo in suo genere nihil maius esse possit, vtpote quod in se omnium creatarum rerum collectionem complectatur, nullum animum tuum dubium amplius pulsaret. Si itaque plura vniuersa forent, iam plura quoque maxima contracta forent, quod absurdum est, & contradictionem inuoluit, essent enim maxima contracta, & non essent; & quod debeant esse maxima contracta, supponimus, ex definitione mundi seu Vniuersi; non esse verò posse maxima contracta inde patet, quod impossibile sit in eodem genere rerum plura contracta maxima dari posse, sed vnum maximum materiale contractum dari necesse est, quod omnia intra se contineat; præterea quod constant, ex vniuersa materia, imò id de cuius ratione est, vt ex materia vniuersa constet, vnum esse necesse est, at illud quod est contractum maximum, mundus seu Vniuersum huiusmodi est; est ergo Vniuersum necessariò vnum. Quod enim pendet ab vno id necessariò debet esse vnum,

vnum, non absolute quidem, sed contractè, sed Vniuersum immediatè pendet à Deo vno, ergo contractum debet esse vnum; nam vt diuinus Dionysius loquitur, vnitas omnis vnitatis est effectrix; ab hac enim omnia fluunt, perficiuntur, seruantur & vnitatis vnionisque munere efficiuntur; posito enim quod Deus plures mundos creasset, iam quæro, vel illi æquales inter se essent, vel maiores vel minores; æquales certè esse non possunt, non enim essent contracta maxima, cùm contractum maximum simile aut æquale habere non possit, neque vnum altero maius aut minus esse posset, cùm eadem ex illo contradictio sequatur; Ergo vnus necessariò à Deo mundus seu Vniuersum productum fuit, vt sic idea summi Opificis ideato vndique responderet, & vnum absolute maximum, qui Deus, vnum contractè maximum, qui mundus est, similitudine & analogiâ quâdam oppidò congrua exprimeret. *Theodid:* Conuictus in tua verba iurare non vereor; ad maiora ergo progrediamur.

CAP. V. T. VI.

*De harmonia mundi huius sensibilis, & analogia
cum rationali, politico, intellectuali, & Ar-
chetypo mundo, & quomodo singula*

in singula influant.

Tribus om-
nia constant.

COSMIEL. Tribus Deus mundum disposuit, numero, pondere & mensura, quibus omnia supraexcelsæ Triadis gerunt vestigium, numerum enim ab illa summa monade, & omnium numerorum fonte habent; pondus ab illa sapientia, quæ omnia librat: mensuram ab illo Artificis spiritu, qui unicuique congruam distribuit portionem. Hinc tria iuxta Magorum dogma mundo dominantur, Deus, Mens, Anima; Deo propriè competit monas siue unitas; Menti vel Sapientiæ ordo vel pondus; Animæ verò vel Spiritui mensura motusque. Pulchrè hoc explicat, ænigmaticum Platonis ad Dionysium Regem pronunciatum: Circa omnium Regem cuncta sunt, ipsius gratiâ omnia, ipse pulchrorum omnium causa: omnia namque sunt circa Regem eius unitate connexa, & ipsius gratiâ omnia ponderata sunt, & ad ipsum cuncta ordinata, ipse verò omnia numerando, proportionandoque pulchrorum omnium causa est tam efficiens, quàm finalis, & gubernans, & sustentans principium, medium & finis omniû. Dionysio seruo Dei teste ab eo

om-

omnia profluunt, in eum omnia tendunt, & in ea omnia stabilita conquiescunt; Deus siquidem Sphæra est cuius Centrum ubique per potentiam est Pater; circumferentia verò per incomprehensam immensitatem nusquam; Filius siue Sapiencia est; Relatio verò mutua centri & circumferentiæ vel radij Spiritum & Amorem reciprocum significat. Cum itaque prima & suprema monas trina sit, à trino ordine & numero sonoro constituta; omnium enim perfectissima harmonia solis tribus vocibus constare debet, infima, media & suprema, quæ unita dat 1 diapason, ex diapente & diatesaron compositum consonantiarum perfectissimam, & primam harmoniam, & pulchrè in tribus hisce numeris cernitur, 1, 2, 3, ubi 1 se habet per modum monadis simplicis, & isophonæ omnium consonantiarum originis, quæ Deo Patri competit; 2 ad 1 relata per modum octavæ siue diapason, Filio; 3 verò ad 2 relata diapente refert, Spirituique competit virtuti connectenti, sicuti enim mediæ vox diapente infimam & supremam in trinum vocum harmoniam connectit, ita & Spiritus, Patris, & Filij, principij & finis in unam incomprehensibilem harmoniam nexus est; in qua ineffabili fœcundissimæ Triadis harmonia omnis in Natura harmonicis concentus quomodo propagetur, explicandum est. Ternarius itaque simplex Deo simplicissimo attribuitur, qui summa & indivisa Unitas existens, in tres tamen hypostases modo quodam hu-

Y y 2 ma

Prima & suprema monas necessaria trina.

Harmonici numeri trinitatem exhibent.

Harmonia
mundi expo-
nitur per nu-
meros.

Prima Trias
increata.

Secunda Trias
creata.

manæ menti ineffabili diffunditur. Hinc ternarius extra se in multitudinem abiens triplatus, trium, enneadum admirandum producit symphonismum, signatque nouem Angelicos ordines, nouem cœlorum regiones, nouem corpora Elementarisque naturæ genera. Quæ omnia denario non sine admirando mysterio perficiuntur, vt postea dicitur. Ternarius autem cubicatus, siue ternarius in quadratum sui, hoc est nouem ductus, producit omnium mysteriosissimum numerum 27, omnium enneadum complementum, omnium harmonicarum proportionum seminarium; & prima quidem trias increata, secunda propagatione in tres intellectuualis mundi triades creatas se diffundit, ita vt ordo Seraphicus amore inflammatus Spiritui amori, Patris & Filij nexui; Cherubicus ordo, Sapientia, & Scientia plenus, supremæ Sapientiæ, Filio; Thronorum verò ordo Patri competat, qui, vti teste Psalmista; *In iudicio posuit thronum suum*, ita & per Filium in iisdem *iudicabit orbem*: atque hæc quidem Trias est perfectionis & similitudinis Dei; cùm verò summum bonum sit diffusiuum sui, hinc per triadem suam alium trinum ordinem produxit, vt per eam creaturas inferiores perfecto & harmonico ordine ceu Princeps & Opifex supremus gubernaret; & Pater quidem Dominus omnium per Dominationum ordinem omnem moderatur politici mundi statum, per ordinem Potestatum Filius, cui a Patre omnis potestas data est in Cœlo & in Terra, debito ordine om-

omnia administrat. Per virtutum ordinem *Spiritus oris Dei omnis Virtus eorum*, id est, omnes ad veram sanctimoniam virtutumque omnium confirmationem perducit; & quoniam trinus trinâ se communicat ratione, hominem utique & omnia, quæ propter ipsum produxerat trino gradu gubernare voluit. In Principatibus quidem Imperia, Regna, Prouincias. In Archangelis ipsos Reges & Principes; In Angelis verò singulorum hominum curam habere statuit; factumque est, ut sicuti Deus fœcūda illa sua monade in nos per tripartitum Angelorum ordinem, ita nos per eos in Deum, veluti per scalam quandam Iacobæam ascendere possemus; Certum enim est, Dionysio teste, non modo per Intelligentias inferiores, sed etiam purgari, & illuminari & perfici nos posse à superioribus, atq; per assiduam virtutum omnium exercitationem Hierarchicarum mentium consortes fieri secundum eum gradum virtutis, qui in nobis maximè viguerit; si videlicet mentis nostræ decachordon ad decachordon angelicum ritè concinnauerimus; si enim virtutis chordam chordæ hierarchicæ correspondentem eousque intenderimus, ut perfectè consonent, iam conformes mentibus dicti ordinis, virtutes dicto ordini debitas à Deo harmosta obtinebimus. Estque hoc arcanorum omnium in ascetica disciplina maximum; quo solo Sancti Dei homines, mirandorum operum patratores exitisse secretioris Theologiæ Magistri referunt; Si enim per similiū

vir-

Tertia Trias.

Applicatio
dictorum ad
animæ vola-
tum.

virtutum studium alicui ordini nos conformare conabimur, virtutum consonantia à dissonantijs expurgati, facile in eum conscenderimus. Hinc quidam Sancti Dei homines diuini amoris ardore in Seraphinos, nonnulli diuino contemplationis studio in Cherubinos similitudine vitæ euaserunt. Non defuerunt, qui perpetuò diuina patientes in Thronos assumpti sint; cum enim ex singulis ordinibus multi ceciderint Angeli, ad eorundem instaurationem alios assumi necesse erat; nullos alios nisi homines, iuxta eum virtutis gradum, quem in terris Deus ipsis contulerat.

Cur Reges
& regna in
statu suo con-
seruentur vel
ab eo remo-
ueantur.

Patet hinc quoque, cur Deus populis subditisque timorem Principum incusserit. Nonne Rex homo est cæteris hominibus similis? Videmus omnes ei summa se reuerentia & timore subijcere, quod quidem fieri nullâ ratione posset, nisi Deus illi timoris sui characterem impressisset, quo Princeps signatus euectusque, cæteros timore quodam reuerentiali & occultâ quâdam vi subesse compellit. Quod totum per Principatum illorû supremorum principum ordinem exequitur. Quod si verò per indignam sceleribusque contaminatam vitam sibi Reges Principesque tum Dei tum Principatum influxui obicem posuerint, ecce protinus veluti per peccata publica deleta in Principe character timoris Dei, populus à consono in dissonum deflectitur, rebelliones mouentur, iugique Principis, tanquam character timoris Dei indigni, fit abiectio; vt pro-

in.

inde mutationes imperiorum regnorumque transla-
 tiones, principatum rerumque publicarum extir-
 pationes, aliam, quàm diximus, originem non ha-
 beant; meminerit igitur Princeps ita vitam suam
 instituere, ita iustitiam & pietatem colere, vt Prin-
 cipatus sine præsidibus Archangelos semper sibi pro-
 positos inueniat; vtpote sine quorum perpetua
 tutela & assistentia, nec Regnum nec Regnator
 subsistere queant. Eadem de causa Deus animalibus
 etiam ferocissimis characterem timoris impressit,
 vt videlicet homini, propter quem condita erant,
 subessent, eique obedirent; videmus debiliorem
 robore puerum vel ingentem Elephantum ferocissi-
 mumque Leonem manuducere, regere, verberis-
 que quocunque voluerit, imperiose ducere; bel-
 luam ei in omnibus sese submitendo. Certè non
 alia de causa, nisi quod ordinis ratio ita præscribat,
 & quia homini character timoris Dei impressus om-
 nia eidem subesse cogit. Eadem in ordine anima-
 lium spectantur, quod enim vnum animal aliud ti-
 meat, & si robore & magnitudine multò eo infe-
 rius (vt Elephas Arietem, Gallum Leo) causa est, quod
 sub præsidio sunt ordinis altioris, characteremq; prin-
 cipatus gerant, quem inferiora naturali instinctu,
 dum cognoscunt, reuerentur. Vides igitur quam
 omnia mirabili nexu coniuncta consonent. Relucet
 & hic concentus vel in ipsis fortuitis rebus; si ta-
 men aliquid in rerum natura fortuitum & casuale
 dici potest. Vt cum tempore Pauli V. Pontificis,
 Aqu-

Exhortatio ad
Principes.

Deus ipsis
animalibus
characterem
reuerentiæ &
timoris erga
hominem
impressit.

Mirum augu-
rium.

Aquila Draconis imagini; quem Gregorij XIII. Pontif. gentilitia insignia continent, infra tiamam insidens & Burghesiorum stemma figurans, ex eadem familia Pontificis electionem designavit; non enim absurdè dicimus, quod nonnullis tunc in mentem venit, voluisse Deum per Angelos Principatus, principis volucris augurio principatum orbis indicare. Quia verò principatus terrenus dissonus ex se est, & deformis, nisi consonus sit in se ipso & cum alijs, & per hanc consonantiam decorem & pulchritudinem acquirat, ideo Superiorum ministerium Principi necessarium est; & hoc Virtutum efficit ordo, quorum fauore comparatâ constantiâ ac robore, fortes contra vitiorum voluptatumque irritamenta efficiuntur. Sed vt & contra has aëreas potestates inuidia, & malitia plenas præualeamus, supercœlestium diuinarumque Potestatum præsidium nobis necessarium est, ne etiam mundanis effectibus præpediamur, sed illos appetitui rationali harmonicè subijcientes dominemur nobis ipsi, Dominationum assistentia erat necessaria; Omnium itaque inferiorum obtento dominio, restat, vt ad Deum conuersi ipsi soli vacemus; quod fit, si memoriam supercœlestium per Thronorū subsidium retineamus, eademque Cherubica illustratione contemplemur, donec tandem cognatione quadâ Parenti summo, ac diuinæ monadi per ardorem Seraphicum vniamur; vnde quemadmodum per Angelicos gradus Opifex rerum in nos sua virtute descendit; sic & per eosdem ad ipsum

ipsum , à quò processimus , redeamus , veluti per quosdam virtutum gradus , quorum primus rationalis naturæ gradus per sensus nos coniungit Angelis , imaginatio Archangelis , timor Virtutibus , Potestatibus dolor de peccatis , ratio Principatibus , vt enim hæ Spiritibus , ita ratio sensibus & effectibus præest , Amor Dominationibus , Thronis intellectus , Cherubinis intelligentia , spes denique vniat Seraphinis , hi enim proximè conducunt ad Deum , qui est spes omnium finium terræ.

Vides igitur , vt ministri hi ordines Harmoniæ summi tribunali assistentes , vt fidi sint , omnia in consonantiam cum Principe eorum deducere fatagunt , præueniunt enim coniuncti psallentibus & ipsi *ἀρμονία* *ἄρτες* tanquam cœlestis Odæi modulatores , omnes chordas vocesque in summo illo Dei monochordo adaptantes , vt illud reddant concinnum suauissimumque , vt si quæ sint mutilæ fides , vel moduli dissentientes , eas abijciant , rescindant , reprobentque , ne in mundano cœlesti vel humano polychordo aliquid dissonum reperiatur ; gaudent itaque omnia mouente Patre , teste Dionysio , à Deo siquidem moti mouent Orbem , & isti corpora nostra cæteraque inferiora ad eam consonantiam disponunt , quam iubet ipse primus rerum omnium Motor . *Theodid.* Hæc omnia cæpi , dic itaq ; cum tanta sit corporeæ naturæ multitudo , quomodo vnum in alterum influat ; hoc enim capere non possum : multò minus , quomodo moueantur ; Nam vt in

Deus per Hierarchicos Ordines omnia moderatur.

itinere nostro per firmamenti immensitatem per-
 eto obseruauit, singula systemata, præter id quod
 circa Tellurem est, circa centra suos proprios motus
 in proprijs circulis, tametsi nobis insensibilibus ha-
 bere, certè tantam motuum varietatem à propria
 corporum forma nasci, credere vix possum: ab alio
 itaque præter Motorem omnium in fines suos dirigi
 debent. *Cosmiel.* Nosse debes Theodidacte, mun-
 dum hunc consistere minimè posse, nisi cum depen-
 dentia ab intellectuali mundo ad quem perfecta
 quadam analogia constitutus est; nam vt vniuersæ
 nature Author & Opifex mundum minorem, propter
 quem omnia facta erant, in absolutissima harmonia
 conseruaret, aliam enneadem mouit, Cœlestis vi-
 delicet mundi Systemata, quorum influxu inferior
 mundus gubernaretur; Cœlum primum Emphy-
 reum, Cœlum stellatum seu firmamentum, deinde
 globos Saturni, Iouis, Martis, Solis, Veneris, Mer-
 curij, Lunæ. Verum cum hæc corpora ex se & sua
 natura essent inanimata, motusque essent incapacia;
 singulis suas attribuit Intelligentias, quarum virtu-
 te varijs motibus agitata varios effectus, pro sublu-
 naris mundi exigentia producerent, atque adeo
 corporeæ naturæ constitutio à superiorum corpo-
 rum influxu dependeret. Intelligentiæ verò Cœ-
 lis assistentes omniū disponendorū curam haberent;
 Deo Chorago supremo supremis infima, media sum-
 mis in vnam perfectissimam harmoniam colligante.
 Verum vt harmonia singulorū luculentius patefiat.

Mundus cor-
 poreus neces-
 sariò depen-
 det à Deo,
 qui eum per
 intellectu-
 leam mundum
 gubernat in
 omnibus.

Primò nota, nouem esse Regiones cœlestes & Empyreum Cœlum æterni Regis curiam, & supramundanam illam Motoris omnium domum, quæ ab ordine & infinita luce non incongruè Seraphinorum ordini congruit, ex qua & omnes animarum illuminationes tanquam ex fonte quodam vberissimo procedunt. Secundò sequitur, Regio stellarum inerrantium quoad nostrū visū siue firmamentum, in quod Opifex veluti in numerosa instrumenta rerum efficiendarum se diffundit, & pulchrè Cherubici Ordinis Intelligentiæ conuenit; sunt enim stellæ in homine nihil aliud nisi notionum in anima humana veluti quædam symbola, ex quorum conceptibus formalibus nascitur scientia Cherubinis propria. Tertiò Saturni globus rectè Thronis siue Intelligentiæ quam Hebræi Schabtael vocant conuenit; nam virtute suâ influxiuâ in nobis firmam, fixam, inconcussamque prudentiam generat, hominem præterea in throno consiliorum suorum fixum veluti ligat; vnde haud sine causa ab Hebræis Schabtai, hoc est, sessio mea dicitur, cui omnia in mundo sublunari Saturninam naturam redolentia, in lapidibus, plantis, animalibus subsunt. Quartò sequitur globus Iouis, qui natura & proprietate pulchrè Dominationum choro congruit; Est enim planeta beneficus, Regius & maiestate plenus, vnde sub ipso natis dominationem & imperium promittunt Astrologi, si ipsis fides habenda est; Intelligentia verò eiusdem rectam iustitiam

9 Ordines rerum creaturæ comparati cum 9 intellectualis mundi ordinibus.

conferente. Sub huius imperio, omnes sublunaris mundi res Iouialem naturam redolentes subiiciuntur. Sequitur globus Martis, qui ob igneam quandam & adustiuam vim optimè Virtutibus quadrat, igneâ virtute suâ in nobis dum bilem vrit, ad res arduas cum facilitate superandas, aptos facit, robur & fortitudinem auget, huic globo omnia inferioris mundi Martiali natura prædita subduntur. Globus Solis, vti medium mundi corpus obtinuit, ita non secus ac Rex & Princeps totius, omnia virtute & potestate suâ moderatur, vnde optima ratione medio ordini Potestatum conuenit; Intelligentia verò eius in nobis vitam, prosperitatem, gloriamque producit; Solaris naturæ in sublunari mundo corpora huic perfectè consonant. Globus Veneris, beneuolus & pulcherrimus Planeta Principatibus quadrat, cuius Intelligentia Haniel id est gratiosæ intelligentiæ genius nobis rerum pulcherrimarum amorem instillat, gratiam & beneuolentiam omnium confert; huic globo tutelæque eius Intelligentiæ subsunt omnia naturæ quadam analogia ipsi correspondentia. Globus Mercurij Archangelis aptè compararetur; sicuti enim Archangeli cum imagine summi Principis omnia conformare, & vt sibi perfecta vnione copulentur, componere student, ita & Mercurius numeros vocales, formales & rationales in eorundem consonantiam reducere laborat; præcipuè rationalis numeri compositionem cum diuino; docetque Intelligentia eius

veram concordiam & vnionem cum Deo, animasq; conatur in Deum deducere illa consonantia, qua ipsi perpetuò coniunctæ semper prorumpant in perpetuos hymnos & laudes illius maiestatis æternæ; cui omnia sublunaris mundi Mercurialia subsunt. Vltimus denique cœlestis Enneadis globus est, Luna, vnde optimè cum Angelis inter nouem Ordines vltimis, consonant; sicuti enim hæc nobis proxima, ita & Angeli; sicuti Luna omnium superiorum Planetarum vires in se recipit sublunari mundo comunicandas, ita & Angeli illuminationes à superioribus mentibus acceptas in nos deriuant. Innumera hoc loco de peculiarium virtutum influxu dici possent; sed ijs non immorabor.

Visa itaque enneadis primæ cum secunda cognatione, concentuque quodam admirabili; iam quomodo tertia enneade siue ternario quadrato, omnes sublunaris mundi creaturas omnium produxerit Artifex, videamus. Monas itaque primæua principium omnium, in tempore in dyadem se explicans, indefinitam dualitatem siue materiam produxit; siquidem ex monade & dualitate numeri, ex numeris puncta, ex punctis lineæ, ex lineis superficies, ex superficiebus denique solida corpora profluxerunt, quatuor videlicet elementa primaria rerum fundamenta, de quibus vt alibi traditis, hic fusior esse nolo, sed solùm hoc loco ostendam, quomodo dicta Elementa quatuor cum quinque mistorum entium gradibus tertiam enneadem constituent, & quo-

Tertia enneas
hylæa quo-
modo cum
Triade increa-
ta, & creata
in intellectu
comparetur.

Nouem sub-
lunarium en-
cium gradus.

Omnia in
omnibus sunt

Terra in su-
premis mun-
dis quomodo
sit.

Quomodo
aqua.

& quomodo elementa non in corporea tantum natura, sed intellectuali enneade, imò Deo ipso suo modo, ut musicus mundi conceptus cum Archetypo luculentius patefiat, reperiantur; Enneadem continent quatuor elementa cum quinque corporeæ naturæ gradibus; quæ coniuncta nouem, ut sequitur constituunt: terram, aquam, aërem, ignem, lapides siue metalla, plantas, zoophyta, animalia bruta, hominem, quibus inferior mundus constat: quæ tamen etsi corporea, sapientissimus tamen Conditor & Harmosta ea tali harmoniâ cum reliquis duobus mundis colligauit, ut singula suo modo in vnoquoque mundorum sint. Est Terra inferioris mundi basis & stabilimentum. Primò est in Cœlis terra, uti in præcedentibus ostendimus, est & in Angelis suo modo terra, in quantum sunt firma Dei sedilia & scabellum pedum eius; est & in Archetypo omnium firma fecundissimaque natura, iuxta illud: *Apèriatur terra & germinet Salvatorem.* Est porrò aqua elementaris leuis, lucida, mundans, & lauans omnia. Secundò, est & in Cœlis aqua, suo influxu terram irrigans & commixtibilis virtus, qualem Luna, Venus, & Iuppiter hominibus influunt; in Angelis est docens & mundans, iuxta illud: *qui regis aquis superiora eius.* In Opifice verò aqua salutis, qua peccata abluuntur, homo regeneratur, mundatur, collustratur. Tertiò, aëre elementari respiramus, videmus, audimus, & odoramus; est & aër in cœlis diaphana illa natura, mundanum ornatum di-

diuitiasque oculis exponens; est & in Angelici mundi spacio; vbi beatarum mentium concentus resonant, vitalis flatus & aura tenuis; In Opifice summa & perfectissima vita & spiritus, quo in omnes spirans, vt viuant respirentque, largitur. Quarto, quod elementaris ignis apud nos, hoc Sol in cœlo; hoc in Hierarchico mundo Seraphicus ardor, impetusque igneus, iuxta illud: *Qui facis Angelos tuos Spiritus, & Ministros tuos ignem vrentem*; hoc in Archetypo deniq; ignis idealis & lumen spirituale, quo omnia gignuntur, conseruantur, sustinentur, aluntur, augentur. Sunt igitur Elementa in Deo seminaria quædam & producendarum rerum ideæ, seminaria prima & origines; In Angelis distributæ potestates; In cœlo virtutes analogæ; in natura rerum semina; in mundo inferiori crassiores formæ, Atque hinc nascitur admirabilis ille mundi concentus, quo Terra cum Luna, Terra cœlesti; Aqua cum Mercurio & Venere; Aër cum Ioue & Venere; Ignis cum Sole & Marte; lapides iterum cum Saturno; metalla cum Ioue; zoophyta cum Marte; insecta cum Sole; cum Venere volucra; amphibia cum Mercurio; cum Luna quadrupedia; omnia cum omnibus mira sympathia consonant tū inter se, tum cum anima rationali, cuius enneas collecta est ex quinque sensibus exterioribus, quatuor interioribus: videlicet sensu communi, imaginatiua, cogitatiua, memoratiua, terminaturque ad intellectum tanquam ad decimum; cui & alia enneas pu-

Tertio ignis

Connexio
corporei
mundi cum
intellectuali-
bus mundis
harmoniam
mundi consti-
tuit.

rior

rior in simplicibus numeris, videlicet 9 Angelorum Ordinis, conuenit, vt in eo plena sit Angelorum Deique imago, terminaturq; in decimum fontem, scilicet, supremum omniumque Patrem. Estque ei triplex operatio prorsus consonans & harmonica cum mundo hoc inferiori in natura, cum cœlis in sensibus; cum Angelis in intellectu. In tetradem emergit per simplicem animæ potentiam; in enneadem per 9 sensus, quinque corporeos, quatuor incorporeos; in icosiheptadem siue 27, totius consummationis rerum ideam peruenit, dum intelligendo, omnia fit.

C A P V T V I I .

De Aquis quæ supra cœlos sunt; & an propriè & verè aquæ sint, & de utilitate earum.

THEODIDACTVS. Iam tanto tempore in immensis firmamenti penetralibus hinc inde diuagati, nullum nec globorum numerum, nec finem aspicio, vnde magnum pectus meum desiderium inuadit cognoscendi, quid tandem post tot globorum congeries, cum mundus infinitus non sit, rerum supersit: ò si tantum à te beneficium obtinere possem, vt ad vltima mundi confinia me perduceres, quanta me felicitate affectum arbitrarer. *Cosmiel.* Ea à me petis, quæ homini mortali concedi

di nec possunt nec debent ; quantum tamen Deus & natura permittit, tibi globorum finem ostendam.

Theodid : Fiat ; & ecce motu multo cœlorum globis velociore , exiguo temporis spacio, eo vsque me perduxit, vbi omnibus globis euanescentibus, nulla cœli fax amplius oculis meis illucesceret. Itineris huius longitudinem, nulla aded acuti ingenij vis, nulla tanta mentis fœcunditas esse potest, quæ verbis explicare, ne dicam animo comprehendere valeat. Sed O Cosmiel, vbi sum? Vbi me constitui?

Sentio totum corpus meum miro quodam & sensibili rore perfusum. *Cosmiel*. Ne mirare, iam enim aqueum illud expansum ingressus, cuius sacræ paginæ mentionem faciunt, *aqua qua supra celos sunt, laudent nomen Domini*. Hæ sunt aquæ illæ, quæ à primis mundi exordijs separatæ fuerunt, quarum pars globis mundi cessit in fomentum, pars ad mundi confinia in fines paulò post dicendos relegata fuit; de quibus sacer textus, *fiat firmamentum in medio aquarum & diuidat aquas ab aquis*. *Theodid* :

Omnia bene se habent; Sed aquas non sentio, nec vllos fluctus aut vndas (cuiusmodi in ingentibus Oceanis me vidisse memini) video ; & cur tu dicis me iam aquas supercœlestes ingressum esse. *Cosmiel*.

Spacium quo constitueris, verissimas aquas continet, sed minimè, vti in Terra cœterisque mundanis globis, crassas, fœculentas, corpulentas, quin maximè subtiles, pellucas, & ab omni terrenæ contagionis miscella purgatissimas; quod enim corpus

A a a

tuum

Raptus ad regionem aquarum supercœlestium.

Verum aquæ supercœlestes verè sic elementares aquæ.

tum nescio quo rore perfusum sentias, illud aqueum
 quod pertransis, medium esse scias, cuius substantia
 tamen si sensibili flexibilitate ob summam subtilita-
 tem careat, madorem tamen inducit tanto pene-
 trantior, quanto hæ aquæ inferioribus subtilior-
 res sunt. Nonne qui mane ad auroram Solis per
 herbida prata ambulant, corpus quidem madefieri
 sentiunt, etiamsi aquam non videant, & tamen eos
 per aqueum medium transire certum est? Pari pa-
 cto hoc loco (si tamen magna paruis comparare
 fas sit) euenire censeas. *Theodid*: Suntne hæ vere
 elementares aquæ? *Cosmiel*: Quid dubitas fili?
 Hæc enim fuit primordialis illius aquæ chaoticæ
 congeries, supra cuius faciem, teste sacra scriptura
 Spiritus Dei illam incubando & ad feturam animan-
 do agitabatur, quam postea secundo die, posito
 firmamento diuisit, Terræ globisque mundanis par-
 te, parte vero, quam iam vides, huc translata,
 vti igitur primordialis illa aqua chaoticæ vnus &
 eiusdem essentia fuit, ita post factam separationem
 vtique permanet, solis accidentibus distincta. *Theo-
 did*: Vnum quod non capio, mihi vt exponas obse-
 cro, vnde lux illa spacij tam inmensi affulgeat, cum
 nullum Solem neque astrum, quod spacium illumi-
 net, conspiciam? *Cosmiel*: Diuina Opificis Sa-
 pientia, vt nec in minimo quidem animalculo, quin
 illud omnibus ad se conseruandum necessarijs sub-
 sidijs institueret, defuit, ita inæstimabilem hanc
 aquei Oceani vastitatem, maximè omnium neces-
 sa-

Quomodo a-
 queum expan-
 sum illumi-
 netur,

faria luce instructam voluit, lux quam vides, primigeniæ illius lucis, quam in primordijs rerum produxit, portio est, quam ita aqueæ huic moli commiscuit, tam aptè connexuit, vt quemadmodum partem illius singulis cœlestibus corporibus indidit, ita & illâ quoque hoc spacium minimè destituit; primo quidem ne vlla mundi regio perpetuis oppressa tenebris naturæ tantoperè inimicis perpetuò squaleret; deinde quoque, vt singulæ mundi regiones, hoc veluti calido quodam radicali in esse suo conseruarentur. *Theodid.* Omnia, vt i soles, tam scitè & sapienter exponis, vt dum veritatem rei tangis, intellectuui meo plenè satisfacias. Sed rogo te, habetne vsum aliquem in natura rerum tam ingens aqueæ molis Oceanus? *Cosmiel.* Imò tantum, vt sine eo mundus consistere non possit; Ex hoc enim veluti quodam promocondo tum æthereum mundi expansum, tum singuli mundi globi necessarium atrahunt alimentum, sine quo haud dubiè contabescerent; Hæ supercœlestes aqueæ singulis suum conferunt vigorem, calidum & humidum radicale inexistens corroborant, augent, perficiunt; verbo, idem quod in microcosmo homine præstat nutrimentum, id in megacosmo has aquas præstare vnicè tibi persuadeas velim, sunt enim totius Naturæ veluti vbera quædam, quæ omnibus mundi corporibus sufficientissimū & inexhaustum alimentum præbent.

Theodid. Ex hoc tuo ratiocinio colligo, excessiuam huius spatij vastitatem. *Cosmiel.* Illam tantam

Quem vsum
habeant
aqueæ super-
cœlestes.

Varietas im-
mensa aquei
huius expansi

Vtrum ex-
pansum aque-
um motum
subeat.

Vbi & verum
sit primum
mobile?

esse scias, vt firmamenti expansum innumeris pa-
rasangis superet, cum enim id totius mundi penua-
rium sit, ex quo singula mundi corpora, necessaria,
ne deficient, subsidia depromunt; illud vtique in-
gentis magnitudinis esse debuit, cum id omnia in-
tra se, veluti malum punicum innumeros suo corti-
ce acinos, ita hoc mundi corpora inuoluta conclu-
dat. *Theodid:* Habetne aqueum hoc expansum mo-
tum cœteris stellis similem? *Cosmiel.* Motum circu-
larem veluti circa centrum in eo ne quæras, cum
enim subtilissimum sit, & roscidi instar vaporis pel-
lucidum, ætherique, si humiditatem excipias, simil-
limum, ita quoque ætheris aërisque motum perpetua
instabilitate agitatum imitatur. *Theodid:* Vti
dicis, ita fieri experior; verum, vbi quæso tam
omnium Philosophorum & Astronomorum moni-
mentis decantatissimum illud primum Mobile? An
forſan aquas hæcæ supercœlestes suo includet ambi-
tu? *Cosmiel.* Ne quæras *Theodidacte* in mundo
primum Mobile, cum tale, quale id *Peripatus* de-
scripsit, in rerum natura non sit; quod verò suspice-
ris, ne forſan ordine naturæ expansum hoc aqueum
includat, illa tua suspicione oppidò falsa illuderis;
quomodo enim cœleste corpus supercœleste inclu-
dere possit, non video; neque imagineris tibi so-
lidissimam quandam sphaeram, quæ motu suo cœte-
ras omnes sphaeras & globos rapiat, hoc enim quàm
sensatæ experientiæ repugnet, an non vides? Quo-
modò enim liquidum spacium nullum certum sub-
sisten-

sistentiæ statum sustinens, à sphæra solida rapi possit, quis est, qui concipiat? Vt interim solida globorum corpora tam remota subiceam. *Theodid.* Sed quis totum hoc Vniuersum mouet? *Cosmiel.* Deus vti prima rerum omnium causa est, ita & primus omnium Motor; Intelligentiæ verò seu exercitus cœlestes, stationibus singulis sibi distributis, à Deo motæ particulares & indiuiduos mundi globos ad nutum & voluntatem primi Motoris mouent, ac in mundi emolumentum iuxta leges æternas atque ideas in Archetypo supramundano elucescentes, quas semper contemplantur, disponunt, administrantque; illas autem à propria forma moueri, dici nullâ ratione potest, tum ob fines innumeros, quos in mundana administratione præfixos habent, tum ob motuum tam disparium diuersitatem, quàm singulos globos complicatam habere comperimus, vnde rectè Aristoteles, *opus natura, opus intelligentie dixit*; Corpus autem naturale exanime cuiusmodi Astra sunt, vt diuersos illos, diurnum, annum, & qui circa axem fit, motus, oscillationes adhæc & mutationes axium similesque reuolutionum leges à propria sua forma depromat, tantùm ab eius naturali appetitu alienum est, quantum alienum est à grauium leuiumque natura, alio præterquam à circumferentia ad centrum vel à centro ad circumferentiam ferri. Complura tibi Theodidacte manifestare possem circa huius supercœlestium aquarum expansum, arcana mysteria; sed ne inaccessorum

mira-

Motor vniuersi
si Deus est.

Astra non
mouentur à
propria forma

miraculorum multitudine ingenium tuum obruam, plura dicere super sedeo; tuum erit ex paucis hisce notitiæ seminibus iactis, vberiore ingenij tui fecunditatem educere. Quare ad alia progrediamur.

CAP V T VIII.

De Cœlo Empyreo.

THEODIDACTVS; Vti nihil Cœlo Empyreo in Scholis tritius est, ita nihil eo obscurius & ignotius esse compèrio; quare rogo te mi Cosmiel, vt qui hucusque totius mundi compagem oculis meis exhibuisti, maximum illud & præstantissimum omnium mundi habitaculum ostendere ne graueris. *Cosmiel.* Ah mi Theodidacte, nescis sanè quid petas; tunc putas supremam mundi curiam, Dei, Angelorum, electorumque sedem mortali carne vestitum hominem adire posse, aut eam oculis mundanis sordibus defœdatis lustrari posse? Non est id huius caducæ vitæ, sed æternæ felicitatis statui reseruaturn? *Theodid.* Ignosce temeritati meæ, & oppidò nimiumq; audaci, ne dicam presumptuosæ curiositati; ita diuinâ aspirante gratiâ imposterum me victurum propono, vt exoluto carnis mortalis debito, illud multò eminentiori modo, quàm carnis oculis contueri merear. Non tamen omittes ad nonnulla circa hoc cœlum obuia mihi dubia respondere; vt sic quouis modo sciendi desiderio satisfiat.

fiat. Primò itaque pro summa tua erga me humanitate & benevolentia mihi exponere non abnues, vtrum istiusmodi cœlum pars mundi sit constitutiua? vtrum corporeum? vtrum verè à nomine Empyreum seu igneum sit? *Cosmiel.* Cœlum hoc tametsi tantæ excellentiæ & supereminentiissimæ dignitatis sit, vt humanæ mentis vis & efficacia, eam non dicam capere, sed nec animo quidem concipere, multò minus imaginatione apprehendere possit, non opus est, illud varijs rationum monumentis exponere; illud Dei domum, cœlum cœli, Thronum Excelsi, tabernaculū Dei cum hominibus, (vti id Aquila Euangelica describit) esse sufficit; Esse tamen partem mundi constitutiua, nulli dubium esse debet; cum illud non sit extra mundum, sed intra illum veluti claustrum totius constitutum; vnde sequitur, illud verè & propriè corporeum esse, cum sit Corporis Christi, & Beatæ Matris eius, omniumque beatorum locus, ad quem post piè & sanctè transactos vitæ mortalis dies, transmigrantes recipiantur; Est autem locus nihil aliud, nisi superficies corporis locati; locus autem dici minimè posset, si vti nonnulli perperam crediderunt, spiritualis substantiæ foret, nec mundi corporei constitutiua pars esse posset; Empyreum verò dicitur, seu quod idem est, igneum, quod luce summâ, & supra omnia mundi corpora fulgidiori luceat, quæ tamen nec cœcitatem suis incolis, nec molestiam afferat vllam; quin potius ob inæstimabilem pulchritudinem

Dubia circa
cœlum em-
pyreum.

Cœlum em-
pyreum vere
corporeum, &
mundi pars
constitutiua.

Cur enim
igneū & luci-
dissimum sit,
id non videa-
tur à Terri-
genis.

nem, letitiā inconceptibili, suauitate inenarrabili Beatorum oculos afficiat. *Theod.* Cū illud tantā claritate fulgeat, cur quæso oculis mortalium non patet? *Cosmiel.* Ne indigni mortalium oculi tantæ claritatis participes fierent, diuina prouidentia cœlum hoc aqueū nos inter & memoratum cœlum cœlorum, veluti velamentum quoddam interiecit; cū enim spacium hoc aqueum ad eò expansum, & ad eò incomprehensibili intercapedine exporrectum sit, vt nemo facile quispiam hominum id ingenij sui capacitare penetrare queat; hinc fit, vt tametsi id diaphanum sit & pellustre, & vix subtilitate ætheri cædat, ad eò tamen ex innumerabili superficierum, coaceruatione constipetur, vt non secus ac Solem, nubes densa, ita Empyrei cœli aspectum aquei huius expansi diffusa nubes obnubilando auferat; quod verum esse paulò post senties. *Theodid.* Quiescere non posse videor, donec aliquem huius tam diuinæ lucis saltem mihi radium ostenderis. *Cosmiel.* Factum est, quod petisti; aperi oculos tuos & vide. *Theod.* O *Cosmiel* cessa cessa, excessiuæ lucis huius efficaciam impossibile est vt feram, Sol, Astra, ignis, omnia tenebræ sunt comparatione ad hanc lucem facta; sufficit sufficit *Cosmiel*, meo me restitue loco; malo enim omnia humillimo mentis obsequio, quæ mihi narras, credere, quàm vltra conditionem humanam plus æquo sapere; neque irasceris temeritati meæ, cū hæc non tam curiosæ mentis impetu, quàm cœlestis patriæ, quam expectamus amore,
ne-

nescio quo pio affectu impulsuque videre desiderarim. *Cosmiel.* Ecce iam tuo restitutus loco; perge dubia, quæ tibi supersunt, proponere. *Theodid:* Estne cœlū Empyreum ex materia & forma compositum? *Cosm.* Cùm suprà dixerim, Empyreū esse partem constitutiua mundi, erit id necessariò corporeum; si corporeum, id sanè aliud non erit, quàm corpus physicum, omne corpus physicum ex materia & forma componitur, ergo cœlum Empyreum ex materia & forma componitur; quod si quispiam neget, is pariter negare cogetur omnes affectiones corpori physico & quanto competentes; is ergo pariter fateri cogetur, empyreum nullis visibilibus colorum qualitatibus, nullis auditivis, nullâ duritie, mollitie, condensatione, rarefactione, nulla quantitate affectum esse; ergo totum inuisibile, spirituale, & non nisi intellectu attingibile, quod absurdum & contra finem Conditoris sapientissimi esse, nemo est, qui non videt. Hoc tamen scire debes, formam & materiam, ex quibus componitur, adeoque totum compositum, infinites vt ita loquar, nobilioribus, excellentioribus subtilioribusque partibus, sublimioriq; forma quàm qua omnia cœtera mundi corpora constant, constitutum esse, vtpote quod in Electorum suorum voluptatem & æternam oblectationem Conditor benignissimus ac qualitatū eminentissimarum prærogatiua dotatum esse voluerit. Nil dicam amplius; quale & quantum sit hoc ipsius Dei, Angelorum &

Verum ex
materia &
forma com-
positum.

1. Cor. 2.

Vtrum totum
dum aut qua-
dratum sit.Quam va-
stum sit cœ-
lum Emphy-
reum.

beatarum mentium habitaculum, apertè demon-
strat Sanctus Paulus in sua Epistola, *oculus non vi-
dit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ Deus præparauit diligentibus se; & sanè incon-
gruum videbatur illud cœlum, quod rationalem creaturam ex anima & corpore compositam rece-
pturum erat, sine corpore purè spirituale seu intel-
lectuale conditū fuisse. Corporeū ergo esse debuit, ut anima in contēplatione Conditoris sui absorpta, corpus quoque sensuum oblectationi proportionatum reperiret obiectum, nè frustra ad æternam gloriam assumptum videretur. Theodid: Estne cœlum Emphyreum circulo aut quadrato conclusum? Nam multi è Sanctis Patribus ex Euangelicæ Aquilæ descriptione, illud in Apocalypsi indigitatū, quadratum esse volunt quoad exteriorem superficiem; ita enim dicitur: *Civitas supra quadratum posita est. Cosmiel. Non intelligas hæc velim ad litteram, sed sub allegorico sensu omnia intelligenda esse tibi persuadeas velim; innuit enim summā huius domicilij firmitudinem & stabilitatem sine vlla corruptione aut dissolutione perpetuò durantem; sed terminatur modo quodā humanę menti incomprehensibili; ut proinde frustra fusioribus verbis id tibi explicem, cum eius quamdiu humanæ mortalitatis sarcina circumdatis, capax esse non possis. Theodid: Estne cœlum Emphyreum adeo vastum, ac id Sancti Patres describunt? Cosmiel. Ita est; vti id vniuersam mundi machinam concludit, ita meritò omnium**

nium mundi corporum capacissimum, omnia reliqua mundi spacia longè superare videtur: imò ausim dicere, totum huius supercœlestis aquei spacij concavum, quod omnia continet, comparatione ad cœlum empyreum facta, non nisi punctum censeri debere. *Theodid:* O Cosmiel paradoxa dicit & humano intellectui incomprehensibilia; vera tamen esse non dubito, cum infinitam Dei maiestatem comprimis deceat palatium habere tantæ magnitudini maiestatis congruum. *Theodid:* Iam video verificatum illud sacri textus, *Magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius, magnus est, & non habet finem, excelsus & immensus Creator omnium; & in domo cœlestis illius Patris mansiones multæ sunt & inexplebilia tabernacula eius.* Sed iam mi Cosmiel aliquid mihi de summis huius cœlestis patriæ delicijs recenseas. *Cosmiel.* Faciam quod postulas; nil hic de interna beatarum mentium pace & tranquillitate animorumque choreis dicam; nihil de incomprehensibili Angelorum hominumque in æterno illo Archimusei Odœo Symphonismo; certè omnis huius mundi pulcherrimarum rerum aspectus delectatioque ad illum comparata, quid aliud sunt, nisi vile stramentum, paleæ putridæ, & exigua quædam arena fœcium terræ; omnis imaginabilis, quæ humani ingenij solertia vnquam inuenire potuit, harmonia & musica, omnis instrumentorum harmonicorum conceptibilis suavitas & dulcedo, omnis humanarum vocum excellentia & perfectio, quid ad su-

Cœlum empyreum ad reliquū sibi inclusum mundum se habet uti circulus ad punctum.

De gaudijs beatarū mentium in cœlo Empyreō.

premam illam musicam comparata aliud sunt, quàm
 dissonantissimus belluarum fremitus, luporum vlu-
 latus, grunntus porcorum; Quid omnis odorum,
 saporum, tactusque harmonica suavitas, dulcedo,
 mollities, nisi fœtor, amaritudo & mera immundi-
 ties? cuius ordinatissimam & supra eminentissimam
 dispositionem sicuti oculus non vidit, nec auris au-
 diuit, nec in cor hominis ascendit; ita eadem nec
 vlllo verborum conceptu explicari, nullâ styli feli-
 citate fœcunditateque declarari, nec vlllo profun-
 dissimo mentis scrutinio penetrari potest, vbi non
 trium, quatuor, quinque, sed ineffabili supereminen-
 tissimarum vocum symphonismo tota cœlestis Re-
 gis curia & aula supramundana diuersis Senatorum
 Classibus, veluti in choros quosdam dispositis in-
 perpetuas resonabunt æternitates: vbi Chorus Vir-
 ginum Choris Confessorum, hi Martyrum, Apo-
 stolorum, Patriarcharumque Choris intersonantes,
 omnes simul cum tripartitis Angelorum Hierarchijs
 concordantes ad perennis aquæ vitæ fontem, æter-
 num conquiescentes, æternum illud Alleluia inde-
 ficiente exultatione Deo ceu supremo quodam cho-
 rago per sapientiam suam symphoniam dirigente,
 spirituque oris sui organum animante modulabun-
 tur, vbi Agnum Dei, qui in hoc æternitatis domi-
 cilio & organedus & organum & Musica est, sequen-
 tes cantabunt canticum nouum, admirandum illud
 Verbi Dei cum humana natura in vtero immaculatæ
 Virginis desponsati epithalamium & hymenæum;
 vbi

vbi laborum, tormentorumque in hoc mundo pro amore Dei exanthlatorum recordatio, veluti dissonum quiddam æternæ beatissimæque vitæ consonis mistum Syncopatumque in omnium dulcissimam perfectissimamque harmoniam coalescet. *Theodid:* O infelicem eorum sortem, qui ad fallacia momentanea que calamitosæ vitæ huius bona, ad mundanæ ambitionis strepitum immundarumque affectionum voluptatumque dissonantissimas catadupas obsurdescentes, spe sua ad eam pertingendi Musicam, quam descripsisti, aliquando percipiendam excidunt! O magne rerum Harmosta, qui omnia in numero, pondere & mensura disponis, dispone animæ meæ enneachordon iuxta diuinæ voluntatis tuæ beneplacitum, incita omnes animæ meæ nervos in laudem & gloriam nominis tui, vt Seraphico ardore te diligam; Cherubico mentis scrutinio incessanter te quæram, sis animæ meæ thronus vbi quiescas, vbi cubes in meridie; adsit Dominationum, Virtutum, Potestatumque præsidium; Principatum ponas super omnem animæ indomitam rebellemque affectionum turbam; vt Angelicâ tibi puritate perpetuò seruiam. *Sonet vox tua in auribus meis; Vox enim tua dulcis, & facies tua decora;* dispone in meam Virtutum harmoniam, quam & tu in te, & in supremis Virtutibus ab initio disposuisti, vt de virtute in virtutem veluti de tono in tonum procedens ad virtutum omnium diapason, totiusque perfectiōnis complementum pertingam; atque hoc Virtutum præ-

Apostrophe
Theodidasti.

præsidio munitus, in decachordo psalterio psallam tibi,
teque in sæcula sæculorum laudem & glorificem.
Amen.

C A P V T I X.

De spacio imaginario.

THEODIDACTVS. Peruenimus tandem ad vltimum mundi terminum; vt proinde nihil restet, nisi vt mihi explices, quid extra vltimum huius Empyreï Cæli terminum sit reliquum; Philosophi siquidem nonnulli nescio cuius imaginarij spaciij extra mundum mentionem faciunt, cuius tamen rationem nemo est, qui explicare valeat, cum enim corporei mundi machina, vt supra scitè docuisti, infinita esse non possit; quid igitur mens mea concipere potest post vltimum totius creaturæ terminum? Estne nihil? Estne ens aliquod rationis? Estne vacuum quoddam in infinitum extensum? *Cosmiel*. Mens humana sensibilibus assueta, vt infinitum concipere nequit, ita & nihilum; Quare vt aliquousque in huius profundæ speculationis adyta introducaris, paulò altius ordiar. Quæris quid sit post vltimum totius creaturæ terminum? Respondeo, præter Deum esse nihil. *Theodid*: Quid est ergo hoc nihilum? *Cosmiel*. Nihil est nihil, hæc enim est adæquata eius definitio. *Theodid*: Nugaris, sit tua pace dictum, mi *Cosmiel*. *Cosmiel*.

Humana
mens infini-
tum & nifi-
lum concipere
non potest.

Tu-

Tunc veritatis æternæ Magistrum nugari dicis ?

Theodid: Ignosce rogo temeritati meæ , excidit enim mihi verbum hoc , non quod te nugari iudicarem , qui omnes thesauros scientiæ & sapientiæ in pectore tuo absconditos tenes ; sed quia apud nos homines in ignorantia tenebris natos & educatos , huiusmodi prolata definitio nugatoria videri posset : Imposterum tuo me persticurum iudicio , quæ-

Definitio ni-
hili,

cunque dixeris , polliceor , perge itaque . *Cosmiel.* Dico itaque , Nihil , nihil aliud esse quàm nihil , nihil non ente , nihilo , seque ipso finio & definio ; Nihil enim est nihil , nihil non aliquid est , non hoc aut illud aut aliud quodpiam ens est , sed nullum ens , nihil nusquam est , neque in mente est , neque in rerum natura , neque in intelligibili neque in sensibili mundo , neque in Deo , neque extra Deum in vllis creaturis . Quodlibet ens est , quodlibet aliquid est , ente sunt omnia plena , nihil otiosum , vacuum nihil , nihil inane , exulat ab vniuerso nihil ; vnde virtute naturæ ex nihilo nihil fit ; tunc enim virtute naturæ ex nihilo aliquid fieri diceretur , si id , quod simpliciter ac merè nihil est , in ens , siue in materiem , siue in hoc aliquid verteretur , aut si id , cuius nullum præextitit initium , cuius nulla ante substitit potentia , insolito naturæ miraculo procederet ad esse aliquid ; quidquid enim naturâ fieri conspiciamus , id omne fit ex præexistente materia , potentia , & priuatione sui , illius quippe potentia & materia ante subsistebat ; inchoatum erat ab initio ,

Quomodo
Deus omnia
ex nihilo
produxit.

tio, & confusum in materiei umbra, quidquid continuis generationibus quotidie perficitur. *Theodid:* Sed quomodo Deus dicitur ex nihilo omnia produxisse? *Cosmiel.* Deus à se cadere, Deus à Deo diuidi, Deus seorsim & extra Deum sumi nequit, quidquid diuinum est, Deus est, coniunctum & conunitum Deo, inseparabilis à seipso & imparticipabilis est; si enim participabilis fieret, pars ipsius extra totum, aut extra partem sumeretur; ea igitur pars diuideretur, fieretque aliena à totius substantia, & externæ cuiuspiam substantiæ præberet initium, conflareturque ex ea parte substantia quædam exterior; quod uti absurdum est, ita nullâ ratione fieri posse putare debes; cum igitur Deus infinita & immensa potestate fulciat seipsum, ita ut auelli à seipso & non esse nequeat, & non posse non possit; & non esse non sit; ideo neque diuidi neque participari potest; creatura siquidem hoc pacto ex substantia Dei decisa diuinæ foret substantiæ portio & separata à toto Deo, quod prorsus rationi repugnat. Restat itaque, ut si Deus non de sua substantia, neque de externa vlla alia ipsi coæterna, omnia de nihilo produxerit; de non ente, de nihilo, de eo, quod non est genuerit feceritque vniuersa. Is enim qui verè est, & qui omne esse transcendit, ei quod non est, esse dedit; quod quidem fieri non potest, nisi ab eo, qui infinita potentiæ suæ efficacia, solo voluntatis nutu facit, quæcunque vult in cælo & in terra, non utique ex ente, cum nullum præcesserit,

rit, ergo ex nihilo, quod erat ostendendum. Porro quemadmodum de nihilo à Deo creata sunt omnia, ita in nihilo librata, & stabilita sunt; sicuti enim materia eadem est, & ex qua educitur omnis actus naturalis, & forma, utpote ex qua omnis fit sensibilis substantia, omnium fulcrum fundamentum, stabilimentumque; ita & nihil, & non ens ad Deum in vniuersorum creatione umbratilem quandam materiei similitudinem expressit; sicuti enim materia omni naturali actui subest, ita omni creaturæ subest nihil, & omnis creatura recepta est, & posita stabilitaque in nihilo; vbi enim nunc sunt, & subsistunt omnia, nihil erat prius, & in eo nihilo recepta sunt omnia, ex quo, & facta sunt; non enim in aliquo recipi potuerunt, tum quia non erat ipsum aliquid aut ens quodpiam, in quo sibi & collocari potuissent; tum quia si fuisset aliquid, in eo recipi non potuissent, cum ens in ente minimè esse & recipi possit. Est igitur quodlibet in nihilo, omne plenum in vacuo, ens omne in non ente subsistens, atque in eo, vti in loco quodam receptum. Annihilet enim diuina potentia vniuersam mundi machinam, quam ab initio eduxerat, vbique nihil aliud, quam illud, quod ante mundi conditionem fuit, permanebit, id est, purum putum, nihil. *Theodid*: Ex hoc discursu colligo idem de spacio illo, quod extra mundum mihi imaginor esse sentiendum, quod de spacio ante mundi conditum fuisse concipio. *Cosmiel*. Falleris omninò, si tibi spacium imagineris, aut id

Omnis creatura stabilita in nihilo.

Explicatur
spacium ima-
ginarium.

terminis hisce esse & fuisse explices; quomodo enim spacium tibi imaginari potes, vbi nihil est, aut quomodo esse aut fuisse dicis, quod nusquam & nullibi est, nec esse potest, nec potuit; implicant enim hæc omnia manifestam contradictionem. *Theodid*: Dic igitur quid sit illud, quod est extra mundum. *Cosm*. Iterum in consuetas tibi humanæ imaginationis fallacias incidis; hoc quid sit, hic locum non habet, cum nihil sit. Quare vt te ab hoc errore liberem; hoc tibi primò persuasum habe, nullum nihil neque extra, neque intra mundum esse; sed totum id humani intellectus phantasma esse, putantis id ibi esse, quod non est, vel putantis nihil ibi esse, quod reuera est. Statue itaque tibi ac tuæ propone menti præsens aliquod punctum, & circa ipsum mox concipiat mens tua corporeæ perfectæque plenitudinis interminam fusionem, in omnem locorum differentiam, actu infinitam, quæ quidem nihil aliud est, quàm infinita illa sphaera intellectualis, cuius centrum vbiq; circumferentia verò nusquam; hanc itaque distensionem, hoc actu infinitum, siue totam diuinam sphaeram & substantiam mens quidem nullo modo consequitur, neque eam comprehendit aut intra se claudit; intelligit tamen, nouit, scitque esse infinitam, captum tuum transilientem, debilemque modum mentis tuæ exuperantem; nam intelligere quidpiam esse infinitum, non facit hoc ipso vt tua intelligentia claudatur & concipiatur ipsum infinitum, sed est scire & intelligere posse id ipsum infinitum

nitum minimè comprehendi, omnemque sine modo & ratione tuam exuperare capacitatem; haud enim Deum nosti, quod mente tua illum capias, neque censes eum infinitum, quod finito mentis tuæ gurgustio illum complectaris; sed ita Deum infinitum, nouerunt homines, quod eum inaccessibleem, inscrutabilem, actu immensum certa fide credant, intelligant, sciant. Deus igitur cum sit actu infinitus, necessariò quoque is omne spacium vacuum & inane (quod immensum & infinitum tu extra mundum concipis) suâ substantiâ & præsentia implet, ab eodem omne exterminans nihil, imò omne vacuum, inane & non ens; adeoque extra Deum neque nihilum, neque inane, neque vacuum relinqui necesse est; si enim nihilum illud extra Deum sit, confiteri cogeris, Deum minimè esse infinitum; eo quippe nihilo diuina substantia constingeretur, concludereturque, quod impossibile est; vnde iterum sequitur, mundum non in nihilo, sed in Deo receptum subsistere; cum igitur spacium illud extra mundum imaginarium imagineris, non nihilum, sed diuinæ substantiæ plenitudinem in infinitum distensam ut concipias oportet; qui enim omnia perfecit & creauit, illa eadem in semetipso, suaque plenitudine excipit, defert, gestat, claudit, continet, seruat: sunt enim totus mundus & omnes creaturæ eius ad Deum comparatæ nihil aliud quàm punctum & nihil. Theodid: Si ergo Deus omnia suâ substantiâ implet, ergò falsò dixisti, id, quod nos extra mundum

Extra Deum
nullum est
nihilum.

Mundus non
in nihilo sed
in Deo subsi-
stit.

Nihilum sub
duplici sensu
cōcipi potest.

Ævum du-
plex inter tē-
pus librati,

concipimus, nihilum esse ! *Cosmiel*: Scias duplici respectu istiusmodi spacium nihili, considerari posse; vel prout respectum dicit ad Deum, vel ad ordinem naturalem entium; priori modo consideratum verè nihil est extra mundum, quod non diuinæ substantiæ plenitudine impleatur; posteriori verò modo rectè nihil dicere possumus, cum reuera præter Deum nihil ibi sit; & sic hoc loco semper imposte- rum accipiemus; sed vt luculentius omnia intelli- gas, paulò fufius dicta tibi exponam. Tria in æter- nitate consideranda sunt, ævum duplex, & inter il- lud medium tempus, quod est metrum seu duratio creationis & perfectionis omnium, siue secundum spacium seu secundum indiuiduum & singularia; nam tempus creationis rerum omnium, hexameron fluxus est; Tempus verò creationis absolutionis & consummationis omnium per singulatia & indiui- dua, tota mundi huius duratio est. Statuit autem Deus mundum corporeum visibilemque in tempo- re, definiuitque illi extrema principium & finem; li- brauit illum inter duplex ævum, complet denique in præfenti mundo, perficit, absoluit totum id, quod in futuro toto ævo continebit, feruabitque in suo esse. In primo ævo nihil creauit Deus, in futuro nihil creaturus est, nullum nouæ substantiæ esse lar- gitorus, neque quicquam erit in futuro ævo, quod ortum non habuerit in præfentaneo tempore in- mundi huius duratione: Angelos ex nihilo produ- xit in instanti & in initio temporis; materiam post

Ange-

Angelos in mundi sensibilis formationem ; in æuo futuro seruabit Deus Angelos , animas rationales, ob quas & materiam in idem æuum introducet, cœlorumque materiem in electorum domicilium ; in futuro æuo nihil erit ; quod non fuerit in præfenti, pleraque tamen sunt in præfenti, quæ futuram illam immortalitatem non videbunt, nec in æuum transibunt ; in primo itaque æuo Deus tantum erat, in præfenti tempore creauit omnia , in futuro æuo nonnulla conseruabit, vt Angelum, hominem, materiam . In primo æuo Deus infœcundus ad extra ; in tempore fœcundus exijt ; in primo æuo nihil, in tempore & secundo æuo omnia . Nihilum ergo Deo fuit coæuum, æternum ; nihilum subest cunctis, & extra omnia est, Deus benedictus in sæcula omnibus supereminet, & super omnia est ; Deus semper est in esse, nihilum in non esse ; Creaturæ quandoque in esse, & non esse . Deus summa necessitas ; nihilum verò ipsum impossibile, & quod ad esse nullam habet potestatem ; est enim nihilum actu immensum, & infinitum non esse, & in tantum non ens, in quantum Deus ens est actu infinitum . *Theodid* : Siste parumper ; quare tu dicis nihilum impossibile, cum tamen Deus omnia ex nihilo produxerit ? *Cosmiel* . Verum est, Deum ex nihilo omnia produxisse, sed non ex nihilo actu infinito non esse , cum Deus nullum ens extra seipsum sibi æquum & infinitum proferre valeat ; est enim omne infinitum coniunctum & consubstantiale omni infinito ; Si ergo totum nihilum

in

Nihilū Deo
coæuum &
æternum,

Nihilū cum
Deo compa-
ratio.

Deus non po-
test solū ni-
hilum in
substantiam
conuertere.

in substantiam conuertisset, illa haud dubiè foret infinita, at hoc repugnat; ergo Deus totum nihilum in substantiam conuertere non voluit; exhausisset enim totum nihilum sibi coæternum & coæquale, utpote actu infinitum non esse. *Theodid:* Optimè omnia cepi, atque oppidò sanè miror, sub nihilo tanta latere mysteria; iam enim luculenter video, quomodo mundus in nihilo, quomodo ante mundum omnia nihil, & quomodo Deo coæquetur nihil, atque adeo quomodo nihilum nihil sit, Deus verò omnes tum mundi sinus, tum extra mundum nihilū totum substantia, potentia & præsentia suā æternā æternum impleat; sed vnum adhuc dubium intellectum meum torquet; & est; cū nihilum illud quod imaginamur spacium infinitum dixeris, uti reuera est, an non forsan Deus plures in eo mundos condere potuerit? *Cosmiel.* Si diuinam potentiam respicis, certum est, Deum infinitos mundos indicto spacio condere potuisse; Si creaturæ conditionem, id prorsus impossibile fuit; Quod ad primum, ita probo; intellige æternitatem per rectam lineam actu indimensam & infinitam; hæc æternitas, hæc linea totius diuinæ sphaeræ & substantiæ diameter est; in hac tota æternitatis diametro, quodcunq; punctum designaueris, id totum erit medium ab extremis equè distitum, cū enim æternitas quidpiam infinitum sit, omne quod in æternitate designamus, punctum est, ab æternitatis principio, medio, & fine æquidistans; quæcunq; itaque de diametro

An Deus in
nihilō plures
mundos con-
dere potuerit

tro huius sphaerae, de tota sphaera iure meliori dicenda sunt, in quo quot puncta, tot centra constitui possunt, quae tametsi infinito spacio à se inuicem distent, à circumferentia tamen, quae finem non habet, semper æquidistabunt. Quae cum ita sint, Deus ex omni huius sphaerae puncto mundos infinito interuallo distitos, si absolutam Dei potentiam attendamus, educere potuit; non tamen inde sequitur, verè eductos fuisse, cum ex parte materiae nescio quid cum infinito irreconciliabile interueniat, quod uti infinitum nunquam attingere potest, ita diuinam potentiam ad suae conditionis capacitatem restringere & coarctare videtur; ut cum infinitum esse non possit, id sit quod esse potest. Vnde Deus tantum abest, ut infinitos mundos condidisse, ut potius præter vnum hunc nullum alium creasse cèsendus sit; Accedit quod cum mundus hic omnia contineat, sitque contractum maximum, quo maius dari non possit, frustra alij mundi conditi viderentur; vel enim uti hic, ita isti mundi omnia continerent, vel non continerent; si prius, ergo frustra fieret per plura quod fieri posset per pauciora. Si posterius, ergo mundis istis aliquid deesset; nec omnem corporeæ perfectionis plenitudinem continerent, quod dici minimè potest. Restat itaque mundum vnicum à Deo Optimo Maximo conditum fuisse, eumque omnibus numeris perfectissimum, ita ut quemadmodum maximum contractum est, ita melius, perfectius, absolutiusque fieri non potuerit; hoc enim pacto

Mundus contractum maximum.

paſſo ideatum ideæ ſux, quæ in Archetypo intelle-
ctu ſubſiſtit, melius conformabitur.

CAPVT X.

*De Conſumatione & Inſtauratione huius
mundi ſenſibilis.*

COSMIEL. Dixi ſuperius, inter duo mun-
dum ſenſibilem libratum eſſe, quorum prius
æuum principio caret, & terminatur in primo in-
ſtanti creationis rerum omnium, poſterius æuum ha-
bet ſed fine caret, cuius initium ſumendum eſt à
principio innouationis rerum omnium, id eſt, poſt
vltimam ſententiam æterni Iudicis prolatam. Tem-
poris itaque ſpacium inter vtrumque æuum ſolum
principio & fine conſtat, in quantum mundus ſuc-
ceſſiuo fluxu inſtabilis corruptionibus & generatio-
nibus obnoxius conſideratur. Duplex æuum con-
iungitur tempore, veluti duæ lineæ ex vtraque par-
te in infinitum exprorectæ puncto quodam; quem-
admodum enim nulla proportio eſt puncti ad li-
neam, ita nulla proportio temporis quantumuis diu-
turni ad æternitatem, quam binæ lineæ puncto tem-
poris copulatæ notant. *Theodid:* Cur Deus Opti-
mus tempus fluxum, & caducum æternitati inſere-
re voluit? *Cosm.* Finis Dei Optimi Maximi in mun-
di productione fuit, primò vt in tempore gloriam
&

Duplex aut
vnalcum tē-
pore totam
æternitatem
conſtituit.

& operum suorum maiestatem supremam homini mundi filio ostenderet; Homo verò ex sensibilibus operum magnitudine ac præstantia Conditoris ineffabilem sublimitatem agnosceret, Condito remque cognitum amaret, eoque tandem æternum fruere-
 tur; *omnia enim propter seipsum operatus est Dominus.*
 Secundò cum hominem formaturus esset ex anima rationali & corpore, mundum sensibilem creari necesse fuit, tum vt hominis corpus ex quatuor elementorum crasi constitutum, vbi sisteret, haberet; tum vt omnibus ad propagandum se necessarijs rebus institueretur, tum vt exiguo hoc temporis spacio homo suam operaretur salutem; quam quidem consequi non poterat, nisi per mundi corporei subsidium; neque enim corpus à ratione, nec ratio à corpore disungi debuit, mundus enim frustra conditus videbatur, si creatura, quæ eo vteretur, tum ad corporis sustentandi necessitatem, tum ad animum in diuinum opus subleuandum non daretur; cū mundo corporeo spiritualis substantia opus non haberet. Hominem igitur producere voluit, & ipsum veluti mundum quendam paruum, ex omnium mundi entium gradibus constitutum; Nam quæ super cœlos sunt entia beatissima & primæ mundi substantiæ, vti omnium exemplaria, Archetypi, & abstractissimæ formæ sunt, ita mundū constituunt purè intellectualem, & ne mundus sensibilis & corporeus otiosi videretur, Deus alium prouidit mundum intellectualem in humana mente constitutum,

Mundus propter hominem conditus est.

in quo abditus est omnis rationalis fulgor & spiritalis emanatio, in quem etiam cum tanquam insensibilis mundi epitomen, omnium mundi entium gradus congescit, quibus humana mens non iam mundo inferior cunctarum rerum intellectualliter ueritate vigens, nullis non imprægnata speciebus, in alteram se intellectualliter mundi regionem extendit, atque adeo fiat & animo & corpore uniuersa; naturæ opus ex materia longè speciosissimum, mundi utriusque uinculum & connexio & totius materiæ finis; unde fit, ut humani commercij intercessione, intelligibilia in sensibilibus regionem traducantur, sensibilia uero in intelligibilium regionem transferantur; & quemadmodum ex immaterialibus substantijs, una tantum natura humana in mundum hunc sensibilem inserta spectatur, ita è cunctis corporeis substantijs solum tantum humanum corpus è terris in supracœlesti mundo perpetuò duraturum post transactam temporaneam corporeæ creaturæ, id est, uniuersi durationem emigrabit, admiranda quadam metamorphosi; & sicuti hominis animus per intelligibilium notionum conceptus fit omnia, & mundus quodammodo intelligibilis; ita contra in futuro per humanum corpus, sensibilis natura & corporea in intellectualem immigrabit regionem, materialis in immaterialem, corporea in incorpoream, elementaris in simplicem. Ex quo colliges hominem esse ueluti animam quandam mundi, mundum uero esse ueluti corpus quoddam, quo

Homo uinculum uniuersi & mediator inter mundum sensibilem & intellectualem.

Homo ueluti anima quoddam mundi.

quo constituitur, hominis, atque adeo admirando quodam consensu mundus maior & minor, uterque stet in utroque, uterque vtriusque capax; maior omnia exhibet, minor omnia indicat, intuetur, speculatur; maior omnium est obiectum omnem in se claudens veritatem, minor omnium speculum, omnia continens, dum per phantasmata speculationum omnia fit. *Theodid.* Subtili tuo ratiocinio adeo animum meum trahis, ut me extra me pœnè rapias. Iam verè video summam humanæ naturæ paulò minùs ab Angelis diminutæ præstantiam & excellentiam, ob cuius solius gratiam Deus Optimus Maximus tam immensam mundi machinam condidit; sed rogo te mi Cosmiel, cum homo totius materiæ finis, sublimis gloria & perfectio sit; certè hinc apertè colligo materiam cum homine & Angelis æternùm duraturam. *Cosmiel.* Rectè hoc inferis, & fusè id tibi in præcedentibus exposui: nihil enim creavit Deus, quod non in æternum conservaturus sit. *Theodid.* Videtur hoc mihi falsum esse, & sacræ Scripturæ repugnare, ipso æternæ Sapientiæ Magistro testante, *cælum & terra transibunt, &c.* Isaias præterea 5. cap. luculenter docet, cælum, sicuti fumum liquefactum iri, terram sicuti vestimentum atterendam, & habitatores unà interituros, quæ eadem S. Petrus docet in Epistola sua Canonica; in aduentu Domini cælos magno impetu transituros, elementa verò calore dissoluehda, Terram autem & quæ in ea sunt opera, exurendam.

Materia æternùm durat.

Obiectio.

Materia in
consumatio-
ne mudi non
annihilabitur,
sed in melio-
rem statum
transmutabi-
tur.

Obiectio:

omni vegetabili & sensitiua natura destructa ; quomodo igitur hæc intelligenda sint, vt mihi exponas, obnixè à te effragito. *Cosmiel*. Verissima sunt quæ mihi obijcis, hæc tamen omnia de materia minimè penitus annihilanda, sed in nobiliorem statum instauranda dicta esse putes. Quemadmodum enim vitriarius ex cineribus & arena virtute ignis purissimum chrySTALLINUM vitrum producit, idque in pulcherrima nitidissimaque vasa conflat ; ita quoque Deus Optimus Maximus impuram materiam, corporaque immunda elementorum mistura infecta, in futuro æui principio, in nitidissimam & ultraquam animo concipi potest, pulcherrimam, lucidissimam, agillimamque substantiam, ineffabili quodam artificio eleuabit. *Theodid*: De omnipotentis Dei virtute nunquam dubitavi, nec adhuc dubito, sed sacer textus *Isaix* 5. cap. me anxium reddit, *ecce creo celos novos & terram nouam, & non erunt in memoria priora* ; quid aliud inde concludam, nisi materiam nouam creandam, quâ formentur cœli, quâ Terra, quâ humana corpora ; si itaque cœli hi solummodò forent innouandi, & non omninò corrumpendi, perperam à sacro textu de nouo creandi dicerentur ; imò expressiùs id Apocalypsis Sancti Ioannis docet ; *ecce vidi cælum nouum & terram nouam, primum enim cælum & primam terram abiit*, quæ quoad substantiam potiùs, quàm quoad accidentia intelligenda esse planè mihi persuadeo ; quomodo enim quæ peribunt, innouari dici possint non video ?

de consumatione mundi. 397

video? *Cosmiel.* Scio Prophetam dixisse, Deum creaturum Cœlum nouum & terram nouam, sed scio etiam, eum qui in Apocalypsi sedebat in throno, dixisse, *ecce noua facio omnia*; quasi tu de creatione ex nihilo intellexeris, multum sanè hallucinaris. Dic ergo *Theodidacte*, nonne credis corpus tuum cum vniuerso hominum cœtu, in nouissimo die resuscitandum? *Theodid.* Credo equidem, & tanquam principalem fidei Catholicæ articulum quotidie in recitatione symboli profiteor.

Cosmiel. Rectè credis, quæro itaque iam ex te, verum tuum illud corpus, quod resuscitandum est, proprium tuum corpus futurum sit, vel aliud de nouo creatum? *Theodid.* Quidni de nouo creabitur?

Cosmiel. Tace tace *Theodidacte*, hæresin tua verba sapiunt. Si corpus tuum de nouo creabitur ac prius destruetur, quomodo Deus remunerabitur aut castigabit merita ac demerita, quæ homo proprii corporis sui subsidio sibi acciuit? quomodo vnusquisque, Christo testante, prout gessit in corpore suo, recipiet bona vel mala in tremendo illo & vniuersali iudicio? in corpore suo dixit, non in corpore nouiter creato ex nihilo; huiusmodi enim corpora minimè bonum aut malum in mortali hominis vita operata fuisse dici possent; vnde nec præmij nec supplicij capax foret homo; vides itaque, quid ex tua illa concessione resultet. *Theodid.* Erraui, erraui *Cosmiel*, non nisi subtili tuo ratiocinio ad illud deductus. Execror itaque errorem; clarè si-

qui,

Solutio diffi-
cultatis propo-
sitæ.

quidem video, Prophetas de creatione præcisè sumpta, vti est productio rei ex nihilo, minimè locutos, sed creationem citatis locis anagogicè & latè, dum eam cum innouatione plerumque confundunt sumpsisse; sed de cœlestis materiæ creatione scrupulus adhuc restat. *Cosmiel*. Si quæ suprâ dixi & fusè exposui tibi, intelligeres, ne minimus quidem dubitandi locus tibi relinqueretur: nonne mundus vti ex primordiali illa elementorum confusorum chaotica massa productus fuit, ita mundana corpora specie & essentia quoad materiam non differunt; nisi dicere velimus; Deum seorsim pro cœlis aliam, aliam pro sublunaribus materiam condidisse; quod præterquam quod est contra illud, Deus qui viuit in æternum, creauit omnia simul, consentientium quoq; SS. Patrum expositioni repugnat, cum ex eodem chao Deum omnia produxisse, sacer textus luculenter innuat; quid enim lucis productio? quid aquarum discretio? quid aridæ detectio? quid post aquarum in alueos suos deriuationem spacium reliquum corporibus vacuum, quàm quatuor elementorum ex chaotica massa discretionem, atque mundanorum corporum pro necessitate vniuscuiusque distributionem à supremo Opifice peractam, aliud notent, non video? Quæ itaque ex vna chaotica materia prodierunt, illa utique separata quoad materiam essentialiter vti Scholastici loquuntur, differre non possunt, omnia igitur mundanæ machinæ globosa corpora vti element-

Materia cœlestium à terrestri non differunt essentialiter.

mentata sunt, ita radicaliter differre minimè censenda sunt. Frustra itaque in Cœlis aut quintam aliquam essentiam, aut toto Cœlo differentem materiam quæres; materia enim globorum, ex qua globi cœlestes constructi sunt, eadem illa est, ex qua terra, & quæ telluris ambitu continentur, constituta fuit; formâ itaque solummodo differre censenda sunt, haudquaquam materia, quæ semper vna & eadem numero manens, vti ad variam corporum compositionem concurret, ita ad corporum corruptionem in eandem resoluitur. Corpora verò cœlestia corruptibilia esse, iam supra ex sacra scriptura patuit; nam vt S. Petrus loquitur, *Per quem Cœli ardentis soluentur, & elementa calore ignis tabescent, novos verò Cœlos, & nouam Terram secundum promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat.* Si itaque quandoque Cœli dissoluendi, & igni reseruati sint, ad quid obsecro incorruptibiles facti censentur? frustra enim in illis foret incorruptibilitas cum sint corrupendi; frustranæ dicuntur illæ potentia, quæ non reducuntur in actum perpetuò videlicet duraturæ incorruptibilitatis. Omnia itaque in Mundo corporeo elementari compositione constare, vel hinc patet, vbi enim terrestre & igneum ibi siccum & calidum, ibi calidum & humidum & vbi hæc, ibi raritas & densitas, & vbi raritas & densitas ibi grauitas & leuitas, & consequenter quatuor elementa esse necesse est, sed cœlestia corpora atmosphæris circumdantur, quæ quidem originem suam

Cœli quæ
quadam essen-
tia constare
non possunt.

Corruptibili-
tas corporum
cœlestium.

suam non nisi ex euaporatione globorum trahunt, vbi vapores sunt, ibi necessariò raritas & densitas, & calor & frigus, ergo grauitas & leuitas, quæ necessariò consequuntur. Vti igitur terrena corpora istiusmodi qualitatibus imbuta corruptioni obnoxia sunt, ita cœlestia corpora ijs pariter imbuta. Sed hæc cum supra fusius demonstrata sint, ijs hic non immorabimur. Sufficiat tibi scire, quod vniuersa Mundi machina, vti quoad formarum corruptibilitatem statum dissoluenda est, ita ex materia remanente Deus alium mundum milles pulchriorem, lucidiorem, excellentioremque instauraturus sit.

Quid de globis cœlestibus fiet post consumationem sæculi.

Theod: Nos scimus *Cosmiel*, post vltimam Mundi consumationem electos in Cœlum empyreum, reprobos verò in vltimum Mundi centrum abituros, quid ergo cum reliquo Mundo fiet? certè frustrà factus aut transmutatus fuisse videretur, cum nullus, qui eum inhabitet sit futurus. *Cosmiel.* Absit, vt hoc sentias; nonne legisti: in ijs diebus Sol septies plus fulgebit, & Luna septies Sole, & reliquæ stellæ? *Theod:* Legi, & sæpe alto huiusmodi verba animo recolui. *Cosmiel.* Ad quid enim illa tanto splendore, tanta maiestate adornarentur, si non esset, qui ijs frueretur? Scias itaque, post vniuersalem carnis anastasin, Cœlum empyreum vna iungendum reliquo Mundo sensibili, adeoque totum Mundum & vniuersos Mundi globos in vnum Dei electorumque quasi domicilium euasuros, atque tali ac tam ineffabili pulchritudine & maiestate reful-

Cœlum empyreum post finem sæculorū iungetur reliquo mundo fietque vnum Dei electorū domicilium.

fulsurum, vt nemo id mortali carne indutus, animo concipere valeat; tunc mundi globi siue Astra, quorum non est numerus, in tot lapides pretiosissimos & lucidissimos transformabuntur, quot humana mens in natura rerum præstantissima cimelia sibi imaginari potest. *Theodid:* Sed de Terra quid fiet? Anne dissoluta & omni splendore priuabitur? *Cosmiel.* Absit, quin ea præ cæteris omnibus mundanis corporibus maiori splendoris apparatu conspiciendam se exhibebit, vt vbi Verbum æternum caro factum est, vbi pro mundi salute vnigenitus Dei filius crucis mortem subiit, vbi omnes electi beneplacita Deo vita, veluti in agone certantes æternæ felicitatis brauium meriti sunt, ibi ad Sanctorum coronam, præteritorumque dulcem recordationem, maximè diuinæ prouidentia dispositio se mirabilem ostendat; quod quidem expressè docet S. Ioannes in sua Apocalypsi: *Et vidi cælum nouum & terram nouam.* S. Petrus quoque in Epistola: *nouos cælos & nouam terram secundum promissu eius expectamus, in quibus iustitia habitat;* quid enim aliud per iustitiam intelligit, nisi æternam illam & stabilem ab omni iniquitatis næuo remotissimam stationem; cuiusmodi sunt terra globique mundani in excellentiorem statum transformati. Atque hoc primum argumentū est, quo colliges electos corpore glorioso & immortalitatis dote beatos, non Empyreum solum, sed & mundum vniuersum inhabitaturos: neque verisimile est eos vno in loco fixos mansuros,

Quid de glo-
bo terrestri
futurum sit.

Terra in præ-
stantissimum
statum eleua-
bitur post fi-
nem seculorū

Status electo-
rum.

sed vbicunque voluerint esse , ibi mox esse futuros : cuius rationem nobis expressit in gloriosa corporis sui ascensione Christus Dominus noster, mox postquam à nube susceptus non humano more pedetentim progressus ; sed quod cœlum petebat , in eo quasi in momento temporis se constituit, quale est empyreum immensa à terra intercapedine, distitum . Alterum argumentum tibi sit , quod cùm Deus ita mundum constituerit, vt pauca diuinorum in mundo operum cognosceret homo ; non alio sane fine , nisi vt in hoc felicitatis æternæ statu , summam & ineffabilem diuinæ potentix magnitudinem, sapientiam, amoremque erga genus humanum incomprehensibilem non intellectu tantùm in lumine vitæ intueretur, sed & sensibus eadem corporeis, in singulis mundanis corporibus diuinæ prouidentix rationes immensosque diuinæ scientix thesauros cognoscerent , cognitos admirarentur , & amoris diuini extasi, ex tantis diuinæ inexhaustæ bonitatis operibus rapti æternum tantæ bonitatis Opificem, tantæ pietatis Redemptorem collaudarent. Tertium argumentum , cùm Deus Optimus Maximus vniuersam corpoream creaturam , qui mundus est , eumque ob quem conditus est, hominem æternùm seruare constituerit, certè frustra homini sensus in illo felicitatis statu concessi viderentur , si ijs non vteretur ; non vteretur autem, si non esset obiectum sensibus corporeis proportionatum ; Ergo licitè inferri potest, mundum corporeum quamuis in super-

emi-

eminentiore statum transformatū, non alio tamen fine à Deo conseruatū iri, nisi vt sensus etiam corporei hominis in immortalitatis statū translati tanta corporeæ naturæ pulchritudine, in qua ipse Deus omnium Conditor veluti in speculo quodam eluceret, ineffabili voluptate & gaudio perfruerentur. *Theodid:* O quàm me rapis tam diuino tuo ratiocinio! O vitam felicissimam! O regnum verè beatum, quod caret morte, vacat sine, cui nulla tempora succedunt per æuum, vbi continuus sine nocte dies nescit habere tempus, vbi victor miles gloriosus Angelorum choris sociatus Deo cantat sine cessatione canticum de canticis in Sion; vtinam concessa mihi peccatorum venia, ac deposita carnis sarcina in tuâ gaudia veram requiem habiturus intrarem! O vtinam mihi liceret cum beatissimis spiritibus glorię Conditoris assistere, præsentem Christi vultum cernere, summum, ineffabile, & incircumscriptionum lumen semper intueri, proscrip̃ta morte, perpetuo incorruptionis munere lætari! *Cosm.* Et viam scis & ostium scis, quo, quod tantopere desideras regnū intrare possis: qui in hac mortis vmbra perpetua amoris vnione Deo adhæserit, illud haud dubiè intrabit, cum ab eo cui adhæret, aberrare non possit, quia est via, dux, ostiū, veritas & vita. *Theod:* Dic ergo *Cosmiel*, quid fiet de globis mundanis, quæ Astra vocantur, facientne consuetas circumuolutionū periodos? & motusne continuabunt? an perpetuæ quietis munere fruentur? *Cosmiel.* Cū status Beatorum nullo amplius tempo-

*Theodida&i
affectus.*

*Vtrum post
finem seculo-
rum coslo-
rum corpora
motum sub-
tura sint an
quietura.*

ri, nullis generationibus & corruptionibus obnoxius sit, nullum quoque motum amplius cœlestium corporum globos subituros scias; hi enim eo solo sine à benigno Conditore adornati sunt, vt diem & noctem temporumque discrimina conficerent, vt influxibus suis generationes rerū promouerent, vt terreno globo in hominum gratiam seruirent; vti verò in æuiterno statu dicta cessabunt, ita quoque à munijs suis à motibus & influxibus æternum vacabunt; atque adeò in nobiliorem subsistentiæ rationem, vti dictum est, transformabuntur, tum vt beatis signum & veluti mnemosynon quoddam essent, diuini erga se amoris, bonitatis, sapientiæ & prouidentiae, tum ad noui mundi ornamentum Beatorumque oblectamentum; nam, vt dixi tibi, cum innumerabilis sit cœlestium corporum seu globorum multitudo, singuli tamen omnibus dispulsis tenebris tam ineffabili per diuinæ prouidentiae dispositionem maiestatis decore fulgebunt; vt in singulis nouum quid & admirandum, & quod verbis exponi non possit, contemplatione dignissimum electi sint reperturi, atque adeò quotquot ad vitam æternam prædestinati sunt, ijs totidem astris mansiones Deus præparasse videatur, vt singuli in singulis, & omnes in omnibus, quando & vbi voluerint, se sistere atque sine impedimento mox esse possint, & tanquam scintillæ in arundinetis discurrere; vt proinde hinc colligas, cur Deus Optimus Maximus tam pauca operum suorum homini,

Pulchritudo
& multitudo
corporū cœlestium.

de consumatione mundi : 405

mini; quamdiu in hac mortalis vitæ umbra versatur, manifesta esse voluerit, non alia sanè de causa, nisi quia futuro immortalitatis statui illa reserua-
uerat, electis suis in omnipotentis suæ argumen-
tum atque in accidentale quoddam corporum glo-
riosorum præmium; nam vt sacra Scriptura docet,
Qui multos ad iustitiam erudierint, tanquam Sol fulge-
bunt in perpetuas aternitates. *Theodid:* Iam enim ve-
rò tædet animam vitæ meæ; ibi toto mentis affe-
ctu esse desidero, vbi viuis margaritis surgunt ædi-
ficia, auro celsa micant tecta, radiant triclinia,
solis gemmis speciosis hæc structura necitur: auro
mundo tanquam vitro pavementum sternitur; ab-
est limus deest fœmus, lues nulla cernitur; hyems
horrens, æstus torrens illic nunquam scœuiunt; flos
perpetuus rosarum, ver agit perpetuum: cadunt
lilia, rubescit crocus, sudat balsamum, virent pra-
ta, vernant sata, riuus mellis affluunt. Sed rogo te
Cosmiel, si omnia mundana corpora in tantam
claritatem assurgent, vbi rogo, vbi erit damnato-
rum carcer? *Cosmiel.* Aeternum reprobatorum
claustrum erit terreni globi concauitas, æterno cru-
stæ durissimæ repagulo circumdata & munita, per
quod nihil amplius penetrare poterit, nullum lu-
men locum ibi inueniet, locus sempiterni horro-
ris & confusionis. *Theodid:* Sed quomodo innume-
rabilis damnatorum multitudinis locus adeò strictus
capax esse potest? *Cosmiel.* Omnipotentis Dei vir-
tute in eum damnatorum corpora statim redigen-

Dan. 12.

Vbi futurus
sit damnato-
rum carcer.

tur 2

tur, vt quemadmodum glorificatis corporibus penetrabilitatis donum concessit in gloriam; ita corporibus damnatis in pœnam constituit; vt odio æterno sese arctè constipent, vnus alterius viscera rodat, vt à quo horrendo obiecto abesse vellent, illi adesse æternum cogereantur. *Theodid.* O horrorem! ò confusionem! ò mortem sine morte! ò vitam perpetua sociatam morte! Sed rogo te, An non alio forsan loco in aliquo Mundi globo hic carcer condi potuisset? *Cosmiel.* Nequaquam sed carcer ille erit in infimis terræ visceribus, vt qui in terreno globo nati, terrenis à Deo concessis bonis malè vsi sunt, terrenis quoque pœnis æternum puniantur. *Theodid.* Quid autem fiet de dæmonibus, quem locum ipsis attribues? Certum enim est, illos noua illa Mundi structura solis Beatis concessa frui non posse; neque enim decet, immundos spiritus, inimicos Dei sempiternos & confusionis authores purissimis Angelorum ordinibus misceri? *Cosm.* Quemadmodum corpora damnatorum terreno globo æternas ignis pœnas luituri includentur, ita dæmones cum reprobis societatem habebunt; in centrali terrestris globi sentina pro delicto cuiusq; æternis repagulis detenti; vt qui à diuina gratia se luntaria præuaricatione separarunt, ij ab omni visibili creatura separati, in intimo terreni corporis claustro, ex quo nunquam exire licebit, compingantur, iuxta illud æternæ Veritatis pronunciatum: *Ite maledicti in ignem æternum qui paratus est dia-*

Vbi dæmonū
locus.

*bolo & angelis eius. Theodid: Quomodo tam horrenda claustra cum tam inæstimabilis pulchritudinis globis consistere possint, non capio? Cosmiel. Electis Dei nihil horrendum videbitur, vbi iustitiæ diuinæ rationes ineffabili animi voluptate contem-
plabuntur; contra immundis spiritibus nihil pulchrum videbitur, vbi se æterna Iudicis sententia, fulminatos, pœnæ ignis æterni addictos compe-
rient.*

C A P V T X I.

*Finis ob quem Deus Mundum condiderit, &
de Christi Incarnatione, & de Ecclesia &
Fide, per quam Deus homines
seruare voluit.*

TH E O D I D A C T V S. Immensam Mun-
di molem tantæ globorum diuersitati iunctam
paulò penitiùs ponderanti, non pauca, quæ animum
meum dubia pulsant, occurrunt; cur Deus Opti-
mus Maximus tantam machinam condiderit; an
propter hominem solum? an propter alios homi-
nes forsàn in globis alicubi latentes? Ratio mei
dubij est, si propter hominem solùm illa condidif-
set frustra sanè innumerabilis illa globorum multi-
tudo condita fuisset, cùm multi eorum nullum in-
natura rerum vsùm habere videantur, neque etiam
sub

Dubium
virum mun-
dus propter
solum homi-
nem condi-
tus sit.

sub sensum mortalium vnquam cadant; cùm enim corporeus hic mundus eo sine conditus sit, vt corporeus homo illum suspiciendo, sapientiam, bonitatem, amorem, potentiamque Conditoris admiraretur, ita eum condere debuisset, vt eo toto & integro frui licuisset. *Cosmiel*. O quantum aberras fili; cœlum empyreum, omnia mundana corpora, quin vel ipsa terra humano ingenio abscondita pœnè omnia tegit, & tu putas, omnia homini patere debere? An nescis illud Sapientis. *Cogitationes mortalium timida, ac incertæ providentiæ nostræ, difficile aestimamus quæ in terra sunt, & quæ in prospectu sunt, inuenimus cum labore, quæ autem in cœlis sunt, quis inuestigabit?* Tuum tantum mirari est, non comprehendere operum diuinorum magnitudinem & varietatem; sunt enim omnia felicioris vitæ statui reseruata; *Pauca enim operum Dei*, vt Sapiens ait, nouit homo, & quæcumque scit, & illa corporeis phantasmatis acquisita tantum abest, vt integram & perfectam scientiam pariant, vt potius eam obscurerent. *Theodid*: Dic rogo, cur Deus terram omnium finem esse voluerit, cum tamen cœlis comparata non nisi indiuisibile punctum sit; fugit mens, ratio vacillat, intellectus trepidat, dum tam innumerabilem mundanorum corporum varietatem tantummodo propter hominem & locum habitationis eius conditam, & quidem omnia humanis vacuum creaturis considerat. *Cosm*. Sanè hi humanæ imaginationis conceptus sunt tuis similes: dic mihi

Theo-

Theodidaſte, quid maius putas, mundum hunc à Deo ex nihilo productum, aut Deum hominem propter hominem factum, punctum hoc terrenum inhabitare, ac operum ſtupendorum perpetratio-
ne homini viam ſalutis æternæ monſtrare voluiſſe?

Theodid: Arbitror Filij Dei incarnationem multis paraſangis maius opus eſſe, imò operum diuinorum maximum. *Cosmiel.* Rectè ſentis; ſi itaque Deus æternus, immenſus, & incomprehenſibilis non Solis, Lunæ, aut Iouis globum aut aliud aliquod ex cœleſtibus corporibus, ſed terreni globi maſſam propria ſua eligere, hominum conciuſ fieri, ibi humani generis ſalutem operari voluit, fruſtra ſanè in alijs Mundi globis rationales creaturæ conditæ fuiſſent; cùm itaque Deus terreni globi incolam hominem tanto honore dignatus ſit, vt per humanæ naturæ aſſumptionem ſuper omne Cœli & Terræ dominium, & ſe & vnà ſecum humanum genus exaltauerit, certè mundum vniuerſum non alio fine, quàm propter hominem feciſſe cenſendus eſt; Chriſtus enim vti Deus & homo vniuerſæ creaturæ finis eſt, & ratione humanitatis diuinitati hypoſtati- cè iunctæ, in quantū homo quoq; finis vniuerſæ corporeæ creaturæ cenſendus eſt. *Accessit enim homo ad cor altum & exaltatus eſt Deus; contractum maximum copulatum fuit abſoluto maximo per vnionem qua maior dari non potuit, quam & Theologi hypoſtaticam vocant; non quidem vnione infinita, & abſoluta maxima & eſſentiali, qua ſolæ tres hy-*

Comparatio
creationis
mundi cum
Incar: natione
Verbi.

Excellentia
Chriſti, finis
omnium.

Unionis hy.
poftaticæ
ratio.

poftates vniuntur in diuinis, ſiquidem humana natura in effentialem cum diuina natura vnionem tranſire non poteſt, quemadmodum finitum non poteſt infinito infinite vniri, tranſiret enim humana natura hac ratione in identitatem infiniti, & ſic deſineret eſſe finitum, naturâ humanâ in diuinâ penitus abſorptâ, nullâ naturarum diſtinctione relictâ. *Theodid.* Videtur diſcurſus tuus contradictionem inuoluere, quomodo enim naturarum diuerſitas cum vnione, qua maior dari non poſſit, conſiſtat, non capio, quare vt ea mihi paulò clariùs explices obſecro. *Cosmiel.* Dic mihi Theodidacte, ſi Deus produceret maximum contractum in ſpecie, quod actu ſuſſiſteret; an non ipſum ſecundùm datam contractionis ſpeciem omnia, quæ in generis aut ſpeciei illius potentia eſſe poſſent, actu foret? *Theodid.* Planè id dici debere arbitror. *Cosmiel.* Quæro iterum ex te, vtrum tale maximum in ſpecie v. g. humana contractum per ſe ſuſſiſtere poſſit? *Theodid.* Cùm maximum contractum tale ſit futurum, vt illius generis aut ſpeciei omnem comprehendat plenitudinem, imò vitam, formam, rationem atque veritatem in plenitudine perfectionis omnium, quæ in ipſa ſpecie dari poſſent complicit; non arbitror, tale per ſe vt purè contractum ſuſſiſtere poſſe, ſicuti humanitas in abſtracto ſuſſiſtere non poſſet, cum nihilo talem plenitudinem perfectionis in genere perfectæ contractionis attingere poſſit. *Cosmiel.* Scitè ſentis Theodidacte; cùm

ita-

itaque tale nec per se subsistere posset, neque etiam maximum absolutum, qui Deus est, esse posset, necessario sequitur, tale contractum maximum tali unitum absoluto maximo, Deum simul & creaturam futurum, neque subsistere nisi in maximo absoluto posse, cum enim vnum maximum absolutum sit, à quo contractum maximum, maximum sit; si potentia maxima tale sibi tali ratione uniret, ut saluis naturis magis uniri non possit, certum est, tale unitum omnes intellectus humani limites excessurum: Talis fuit humana natura, quæ per unionem hanc supra omnia Dei opera eleuata, intellectualem & sensibilem naturam complicans, vinculo intra se constrinxit, rectè microcosmus dictus; hæc enim cum maximo absoluto in unionem assumpta, omnium perfectionum vniuersi & singulorum existit, ita ut in humanitate omnia supremum gradum adipiscantur; adeò ut Christus ita sit homo quod Deus, & ita Deus quod homo, perfectio vniuersi, in omnibus primatum tenens, in quo maxima, infima & media, absoluto maximo unita ita coincidunt, ut ipse omnium perfectio sit; & cuncta contracta in eo, ut in sua perfectione quiescant; cuius mensura hominis esset & Angeli & singulorum, quoniam est vniuersalis contracta entitas absoluta vniuersorum, per quem cuncta initium contractionis atque finem respiciunt, & per ipsum qui est maximum contractum à maximo absoluto omnia in esse contractionis prodeunt, & in absolutum per medium

Humana natura in Christo maximum contractum, non nisi in verbo subsistere poterat.

eiusdem tanquam per principium emanationis, & per finem reductionis redeunt. Et talis fuit vnio hypostatica, quâ Verbo æterno humana natura vnita Christum Deum & hominem humana carne vestitum mundo exhibuit. *Theodid:* Sed quomodo hanc admirandam vnionem concipiam? Forſan . . . coniunguntur vt partes in toto. *Cosmiel.* In peſſimum errorem incidis, ſi hæc ita fieri credas; quomodo enim Deus pars animo concipi poſſit non video. *Theod:* Ergo iungentur vt forma ad materiã? *Cosmiel.* Error omnium peſſimus; quis enim dicat, Deum compositi partem conſtitutiuam eſſe, cum ſit impermiſcibilis materiæ? *Theodid:* Quis igitur tam alto & ſubtili ingenio inſtructus erit, qui ad tam admirandam vnionem pertingat? *Cosmiel.* Certè vti omnia diuina opera ſunt incomprehenſibilia, ita & hoc omnium diuinorum operum maximum, humano intellectui imperuim, non niſi fide attingitur; ſufficit itaque Chriſtum ita concipere, vt ſit Homo, ita concipere hominem vt ſit Deus, aded Deum & hominem abſque confuſione & compositione phyſica vt apprehendas, neceſſe eſt. *Theodid:* Fieri non poſſe videtur; vt ſine aliquali ſaltem compositione hanc vnionem concipiam, à tanto itaque dubio vt me liberaſ obnixè à te eſſlagito. *Cosmiel.* Notum tibi ſit, certumque ſuppone nonnullam in Chriſto compositionem admittendam eſſe, ratione cuius Chriſtus aliquo modo compositus dici poſſit & id apertè colligitur ex ſynodis, conſilijs,

com-

communique ferè SS. PP. sententia ; non physica
 quidem & naturali, qua vnum è duobus inuicem in-
 completis conflatur, quorum proinde quolibet per
 mutua vnionis nexum compleatur perficiaturque
 sed purè numerali intrinsecè, vti Theologi loquun-
 tur, supernaturali & existente per modum quendam
 ineffabilem ; quo, teste D. Thoma, vnum per se è
 duobus, quorum alterum est imperfectum & in-
 completum, atque complebile & perfectibile per
 alterum constituitur, alterum verò est essentia-
 liter vltimo completum, minimè tamen com-
 plebile & perfectibile per alterum extremum, cuius-
 modi est Verbum diuinum ; quapropter vnio hy-
 postatica tametsi Verbum humanitati, & humani-
 tatem Verbo vniat, non tamen eodem modo afficit,
 vtrumque hoc extremum. Perficit enim & com-
 plet humanitatem, vt quo, ideoque eam immutat
 intrinsecè immutatione propria tali. At Verbum di-
 uinum neque complet, neque perficit vlllo modo,
 ac proindè neque immutat intrinsecè quia neque
 superaddit illi, neque detrahit vllam perfectionem,
 quorum alterum est de conceptu immutationis in-
 trinsecè ; quare Verbum diuinum vnitur humani-
 tati quasi actiuè communicando illi suam perfe-
 ctionem ; humanitas verò vnitur Verbo purè passi-
 uè recipiens, & nullam conferens perfectionem.
 Modus itaque vnionis hypostaticæ est vera quidem
 compositio ex Verbo & humanitate, non tamen
 vera est immutatio vtriusque, sed solius humanita-
 tis

tis, & ideo non eodem modo vtrumque hoc extremum afficit, sed cum discrimine explicato, atque hoc modo vnio hypostatica concipi debet. Hinc certè luculenter patet, quomodo propter hominem ad vitam æternam in Christi humanitate præordinatum vniuersa corporei mundi machina, omniaque quæ in eo continentur, cooperentur in finem, ob quem facta sunt; ac proinde frustra in globis mundanis aliam corpoream rationalem creaturam quæras: cum humanitas Christi æterno Verbo iuncta perfectio & completum omnium sit, & omnia humanam naturam veluti finem vltimum respiciant, & ad ei seruiendum soli condita sint, & quoniam hic finis adeò altus fuit, vt impossibile sit, hominem naturæ viribus eum attingere, hinc fide, quod est donum supernaturale, hominem diuina clementia ad dictum finem deducere voluit. *Theodid:* Explica mihi rogo, cur Deus hominem per fidem seruare voluit, an non alia salutis remedia superesse videbantur, per quæ homo finem suum assequeretur? *Cosmiel.* Dubium petisti, quod non nisi sublimi discursu tibi enotare potero. Attende itaque, & quantum ingenij tui capacitas permittit, haurito. Communi Theologorum consensu fides initium est intellectus; siquidem in omni scientia, arte & facultate nonnulla præsupponuntur, vt principia prima, quæ non nisi fide apprehenduntur, ex quibus tractandorum intelligentia elicitur, quicunque enim ad scientiam

ascen-

Cur Deus hominem per fidem saluare voluit.

Fidei expositio.

de fine creationis mundi. 415

ascendere voluerit, ijs sine quibus ascendere nequit, credere necesse est, teste Isaia, *nisi credideritis, non intelligetis*. Fides igitur est in se complicans omne intelligibile, intellectus autem est fidei explicatio. Dirigitur itaque per fidem intellectus, & fides per intellectum extenditur; vbi igitur sana fides non est, nullus est verus intellectus, sed error principiorum & fundamenti debilitas, vt proinde fieri non possit, vt talis veram conclusionem inferat. Quoniam verò fides est substantia rerum sperandarum, & argumentum non apparentium, ac præterea nonnulla principia fidei, quos Articulos vocatis, ea sunt, quæ intellectus humani capacitatem excedunt, ad eò tamen certa, vt intellectus ijs, vt-pote infallibili Dei authoritate nobis ad credendum propositis abnuere nulla ratione possit; Deus enim vt-i existens ipsa bonitas fallere non vult, ita quæ est infinita sapientia fallere non potest, & cum fides circa ineffabilia diuinæ Sapientiæ opera, obiectaque supernaturalia versetur; fieri non potest, vt homo naturæ viribus eam attingat, sed supernaturalem Dei concursum, vt attingantur, accedere necesse est. Absint igitur ab hac fide omnes persuasionis humanæ rationes; absint acuta mentis scrutinia; absint omnia philosophici ratiocinij argumenta; hanc nullus sapientum, nullus Aristoteles, nullus Plato, ingenio quantumuis subtili penetrare potuit. *Theodid*: Sed in quo potissimum fides fundatur? *Cosmiel*. In ipso Christo, in quo omnes fi-
dei

Fides humanis viribus acquiri non potest.

In quo fides consistat.

dei articuli complicantur, teste Diuo Ioanne, *hæc scripta sunt, ut credatis, quoniam IESVS est Filius Dei; Christus enim est, in quo omnes sapientiæ & scientiarum thesauri absconditi sunt, sine quo nemo quicquam facere potest; nam & Verbum est & Potentia Patris, per quem fecit & secula, verbo virtutis portans omnia; Christus finis est omnis intellectiois, quia veritas æterna, finis est omnis sensus, quia vita, omnis denique essentiæ finis, quia entitas infinita, & totius creaturæ perfectio quia Deus & homo; omnia igitur creata, signa sunt Verbi Dei, omnis vox corporæ verbi mentalis signum; omnis mentalis verbi corruptibilis causa est verbum incorruptibile, quæ est ratio. Christus itaque est incarnata ratio omnium rationum quia Verbum caro factum est, qui finis omnium & spes omnium finium Terræ. *Theo- didactus*; Si vera sunt quæ dicis, quomodo in veteri Testamento fides haberi potuit, Christo nondum existente? *Cosmiel*. Certè tibi persuadeas velim neminem illis ante Christum temporibus salutem consecutum fuisse, nisi fide in Christum saltem implicita; Hinc omnes sacrarum litterarum paginae de illo loquuntur, hunc veluti lapsi humani generis Reparatorem promittunt, in hunc omnia colludunt mysteria, ritus, cerimoniarum, hunc omnes historiæ sacræ, hymni, cantica, psalmi, Prophetarum oracula, veluti typi quidam & venturi Christi figuræ respiciunt. Hic statim in nascentis mundi primordijs Protoplastis, omnis quam per peccatum in-*

Christus omnia in se complicat.

Quomodo veteres, in Christum nec dum natum crediderint.

incurrerant noxæ, reparator fuit promissus, à quo huiusmodi promissionem vsque ad Christum reliqui omnes traditione successiua acceperunt. *Theodid:* Rectè dicis *Cosmiel*; memini enim me legisse in Cabala Hebræorum, si tamen vlla tantis nugatoribus Thalmudistis fides adhibenda est mira quædam de Messia in lege promissa. *Cosmiel:* Recita quæso, vt te forsitan nimis credulum in veræ Cabalæ femitam reducam; sunt enim Cabalicæ traditiones multis erroribus obnoxia, & facilè legentes in errorem abducere possunt, dic ergo quæ nosti & legisti de huius farinae traditionibus. *Theodid:* Faciam quod iubes, sic ergo inueni scriptum in Cabalisticis traditionibus. Humani generis Protoplastus Adam, cum infelici sorte contra præceptum Domini de fructu gustasset, atque adeò totam humani generis posteritatem, ob inobedientiæ peccatum contra infinitam Dei maiestatem commissum, vnà secum in perditionis ruinam traxisset, neque esset nisi Altissimo æqualis, qui damnum & iacturam refarcire posset; ad imminentis desperationis efficax remedium prorsus diuina reuelatione opus erat. Ne igitur figmentum suum plasmator Deus absque omni medelæ spe deseruisse videretur, spem quandam iniecit firmamque fiduciam, futurum, vt hoc tam immane originalis noxæ crimen, suo tempore per hominem sibi æqualem condonaretur abolereturque. Et cum ad mysterij su-

Cabalica eruditionis enarratio de Christo venturo.

blimitatem & inscrutabile diuinæ sapientiæ consilium, humanæ mentis infirmitas perungere minimè posset, Angelum suum misit, cuius instructione plenius tantæ ruinæ futuram disceret reparationem. Angelus itaque, his verbis Adamum mœrore plenum allocutus est. Ne immodico gemitu & tristitia conficiaris; nam ex semine tuo nascetur homo iustus & pacificus, vir heros, cuius nomen erit משיח ; hic per rectam fidem & placidam oblationem mittens manum suam, sumet de ligno vitæ, & eius fructus erit omnium sperantium salus. Quibus verbis confirmatus Adamus, incredibili confidentia, & in Conditoem suum amore tactus, diuinæ clementiæ gratiam obtinuit. Atque hæc fuit omnium prima Cabala, seu traditio accepta, primordialis salutis nuntia secundum Hebræos; hæc est illa Christi venturi promissio, ad quam omnes diuinorum eloquiorum traditiones reducuntur, omnes cœlestium eruditiones, Prophetarum vaticinia, Doctorumque studia & meditationes resolvuntur, vnicum omnium Cabalicarum receptionum compendium & finis. Verùm uti omnis reuelatio essentialiter, ut Scholæ loquuntur, obscura est, sic & Adamus, quis nam tam illustris homo, tam sublimium dotium instructione beatus futurus esset, ignorans, cum ex semine suo illum nasciturum cognouisset, vxoriquè reuelasset arcanum; hæc eum futurum existimans, quem concepisset Kain, mundi Saluatorem, mox ac peperit, præ gaudio clamauit

kain.

mauit קניתי איש את יחווה *possedi virum illum tetragramma-*
ton siue quatuor literarum. Sed enim, cum hunc Cain.
 peruersis & præferocibus moribus præditum,
 imò pessimæ frugis cognoscerent; alium genuerunt Abel.
 quem & Abel vocauerunt; atque hunc eum futu-
 rum sperabant. Verùm illo à Kain occiso, tandem Setho.
 spem promissionis factæ in Setho, primùm posue-
 runt, & deinde in nepote Enos, qui vt habet Enos.
 cer textus אן הווחל לקרא בשם יחווה *Tunc incepit inuo-*
care nomen Domini. Sed & hic eos spes fefellit, do-
 nec tandem in Henoch firmaretur. Verum illo dis- Henoch.
 parente & traditione ab Adamo ad posteros nepo-
 tes propagata, tandem Noë vir iustus & perfe- Noë.
 ctus in ætate sua, omnium opinione habitus est sa-
 lutis amissæ per lignum reparator. Verùm ob in-
 teruenientem ebrietatis confusionem Sem filium sem.
 eius huius ruinæ reparationem suscepturum spes
 erat. Sed Angelo Semi aliter ipsi declarante, re- Abraham.
 paratio in ortum Abrahæ fuit dilata; qui ab An-
 gelo instructus, ex semine suo nasciturum illum,
 in quo benedicerentur omnes generationes terræ,
 putauit hunc futurum filium suum Isaac, qui ligno Isaac.
 vitæ accepto salutem humani generis esset procu-
 raturus: vnde tanta animi iucunditate, lignis hu-
 meris sibi impositis, eum sacrificio, iubente Deo,
 destinauit, vnicâ spe ductus, futurum, vt expleta
 Dei voluntate in filij oblatione, salus promissa ac-
 quireretur. Sed Isaaci Angelo aliter eum infor-
 mante, ac aliter Angelo Iacobi instituyente, spes

Moyfes

protelata fuit in ortum Moyfis, qui tùm ob prodigiosam in fiscella iunca conseruationem, educationemque, tùm ob Dei, in educatione ex Ægypto filiorum Israël, admirandam vocationem, miraculorumque innumerabilium in Ægypto perpetrationem, legisque in deserto, innumeris miraculis confirmatæ promulgationem, is, quem diximus, ab omnibus habitus est perditæ salutis per peccatum Adæ, restitutor. Sed cùm Angelus aliud de-

Dauid,

cerneret, dilata spes vsque ad Dauidem & Salomonem, quem, quia à Deo electus Rex erat sapiens & pacificus, & primus Templi ædificator, promissum illum pacis Principem & Orbis instauratorem, existimabant; sed frustra. A Salomone itaque il-

Salomon.

lius terrestris templi conditore, vsque ad Regem Ioachim, expectatio salutis vniuersæ apud omnium cœtum Prophetarum in venturo Messia col-

Prophetæ.

locata fuit, ab Isaia vsque ad Malachiam, cùm dixit; *Statim veniet ad templum suum dominator Dominus, quem vos queritis.* Post Prophetas autem, salutiferi aduentus Messix expectatio, totaque Cabalica exercitatio, quam in Messix sempiternam liberationem reducunt, ad Scribas legis Seniores & ad magni consilij viros quos Sanedrin vocant, descendit, successiuè recepta ab Ezra, qui Cabalam hanc tradidit Simeoni iusto Sacerdoti magno, & Synagogæ Præfecto & tandem ad Christi aduentum continuata fuit. Vides igitur, quomodo fides in Christum semper durârit. *Cosm. Scias Theodidacte, non-*

nul-

nulla rectè quidem sese in tua illa enarratione habere,
 non deesse tamen falsa quædam Rabbiorum super-
 stitione introducta, non adeo sacro textui congrua. Si
 enim Abraham Isaac filium suum, Christum Adamo
 promissum credidit; quomodo eum ad mortem per
 sacrificium destinabat? Non itaque Messiam filium
 suum credidit, sed Messix venturi veluti Typum
 quendam; multa similia in Cabalisticis huiusmodi tradi-
 tionibus reperies; quæ tametsi non nihil catholicæ
 & orthodoxæ fidei congruum teneant; ita tamen;
 Thalmudistarum Cabalistarumque figmentis depra-
 uata sunt omnia, ut ijs fides adhiberi minimè possit
 scias tamen Christum primis mundi Patriarchis per
 reuelationem promissum, uti SS. PP. opinio est,
 ita de illo nullum dubium esse debet. *Theod.* O quan-
 ta illo tuo discursu animum meum luce imbuis; iam
 video, verum esse, neminem sine fide in Christum
 vel implicita, vel explicita, seruari potuisse; iam
 apertè cognosco Christum verè legis finem & vlti-
 mum complementum esse. Sed rogo te mi Cosmiel,
 iam mihi exponas velim; video ego hæreticos om-
 nes in Christum credere, & tamen à salutis suæ via
 eos aberrare certum est. *Cosmiel.* Scias Theodi-
 dactæ, fidem propriij ingenij æstimatione partam
 nullam esse, ut autem vera & Deo placita accepta-
 que fides sit, Ecclesiæ, quam Deus mentis suæ in-
 terpretem constituit, ut conformis sit oportet. Hinc
 Hæretici cum veluti membra putrida ab Ecclesia
 separata sint nullam fidem habere comprobantur.

Theo-

Hæretici fidem supernaturalem non habent.

Cur hæretici tantopere perplexi.

Conditiones veræ fidei.

Theodid: Hæretici credunt omnia in sacris literis reuelata esse, & hanc tanquam vnicam diuinæ voluntatis interpretem & regulam infallibilem sectantur; cùm itaque diuinæ authoritati reuelanti credant, vtique veram fidem habere censentur. *Cosm.* Verùm est, istos sacras literas summo studio legere, & proprio ingenio interpretari; sed in hoc quid aliud faciunt, quàm tu, cùm Aristotelem aut Platonem, eorumque difficiliora loca proprio ingenio exponis? Quemadmodum itaque tu ea exponendo nullum fidei actum elicis, ita & illi; Dum itaq; Hæretici propriij ingenij vi S. Scripturam explicant, & ita intelligi debere existimant, nullum fidei sed opinionis puræ putæ actum eliciunt. Atque hinc tanta Hæreticorum confusio, tanta in afferendis fidei rebus inconstantia, vt dum vnus sic alter sic loca sacræ scripturæ inteilligi debere existimant, in diuersa distracti, mirum in modum dubij, perplexi, confusi, innumera non fidei, sed opinionum monstrapariant. Docet hæc experientia, apud Caluini & Lutheri dogmatum sectatores; inter quos quot vrbes, tot disparatæ de rebus fidei sententiæ, quot familiæ, tot Religiones; quot denique capita, tot diuersarum opinionum dissidia videre est; & tu hosce veram fidem habere putas? O quantum aberras. Fides, vt vera sit, debet esse vna, sancta, Catholica, conformis Ecclesiæ, quod est firmamentum veritatis, columna rectitudinis, & regula rerum credendarum infallibilis; à qua qui vel in minimo

de fine creationis mundi. 423

nimo aberrarit, is in tenebris ambulabit, omni spe salutis destitutus. Catholica fides, quam Ecclesia Romana docet, non proprio iudicio æstimatur, sed quæcunque credenda proponit, ea verus Ecclesiæ filius captiuans in obsequium fidei intellectum, inuolabili reuerentia cum timore & tremore seruanda suscipit, certus se errare non posse, quod illa ex promissione Christi & inseparabili Spiritus sancti assistentis inspiratione credendum proponit. *Theodid.* Hæretici quotidie symbolum Apostolorum recitant, & inter alios Articulos; Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem cõfitentur; ergo veræ fidei specimen edunt, dum illos asserunt creduntque articulos. *Cosm.* Non rectè concludis *Theodidacte*, nam ex hoc vel maxime eorum summa cœcitas apparet, dum recitant quod non sentiunt, dum Ecclesiam Catholicam, cuius membra esse nolunt, confitentur; dum quod negant, asserunt; atque adeo contradictione manifesta inuoluti quid credant, nesciunt; An forsan putas ipsum cetum Lutheranorum aut Calvinistarum Ecclesiam constituere Catholicam? *Theodid.* Ita credunt illi. *Cosmiel.* Si ita, dic mihi rogo vbi est fidei Lutheranæ aut Calvinistæ vniuersalis per orbem terrarum disseminatio? vbi sanctitas? vbi unitas? vbi vniformitas? vbi caput istius Ecclesiæ visibile? vbi Sacerdotium? Vbi Iurisdictionis Apostolicæ clauiumque potestas? Vbi Apostolicus in disseminanda Christi fide Spiritus? Vbi Euangelica

Qui Ecclesiæ credit
verè credit.

Obiectio

Contradictio
Hæreticorum

Signa veræ
Ecclesiæ.

Con-

Hæreticorum
Ecclesia non
Catholica.

Non est san-
cta.

Obiectio.

Concilia? Vbi miraculorum patratio? Vbi immaculata puritas? Certè nihil horum in huiusmodi pseudo-Ecclesijs angularijs reperiri adeò certum est, vt ad id probandum nihil aliud, quàm inductione opus sit; Primò enim quomodo Ecclesia eorum Catholica dici potest? Quia non nisi in vltimo Germaniæ angulo conclusa paucisque insuper ciuitatibus acceptata, ea tamen diuersitate, vt nulla penè ciuitas sit, quæ non vel in eadem Lutherana secta diuersum quid ab altera sentiat; extra tamen Germaniam vix translata fuit, quin mox ingentem fecum sectarum caudam traxerit adeo miris modis contaminata, vt vix eam Lutherani amplius dignoscant; quis rogo vnquam in India, Iaponia, China, America, cœterisque remotioribus terræ Regionibus, vbi Ecclesia Catholica modo viget, de Lutherana fide quicquam audiuit aut nouit? Vbi sunt Euangelij concionatores, qui in omnem Terram iussu Christi missi Verbum Dei infidelibus & paganis prædicant? Si sanctitatem spectes, vbi illam reperies? Quis vnquam talis Ecclesiæ membrum publica voce aut sanctum, aut miraculis clarum, aut martyrio illustre audiuit? Negant hi Sanctorum cultum, & tamen nonnulla Sanctorum festa iuxta Catholicæ Ecclesiæ morem, etiam contra id, quod credunt, celebrant. *Theodid:* Vidi non semel Lutheranos quosdam missas celebrare, pœnitentes absoluerè, & similia agere Catholicis propria, quod non facerent, si iurisdictione carerent.

Cof-

Cosmiel. Sed quis eam ijs contulit? Cùm fieri non possit, vt arbor à trunco suo resecta fructus proferrat; vti enim à Dei Ecclesia se separauerunt, & veluti membra resecta relinquuntur, ita diuinum quoque influxum, quo Ecclesiæ paradysum cœlestibus donis perpetuò & indefinenter irrorat diuina Clementia, participare non possunt; Clauium verò potestatem quis illis concessit? Dices forsan Superintendentem, aut Principem temporalem istiusmodi sectæ? Sed quæro iam, à quonam illi eam acceperunt? Quis vnquam laicum, Sacerdotem aut consecrasset, aut iuridicam à peccatis absoluedi, Sacramentorumque administrandorum potestatem contulisse audiuit? nosti illud epiphonema, *Nemo dat, quod non habet*; certè cùm laici, cuiusmodi pseudo-Ecclesiæ ministri sunt, potestatem nullam habeant, non à Deo, neque ab Ecclesia, aut legitimis eius Episcopis traditam, eam sanè, cuius incapaces sunt, potestatem conferre haudquaquam possunt. Quidquid itaque peragunt, opus purè putum extrinsecum est, & ad apparentiam fictum, simulatum, nulla efficacia præditum, nulla legitima iurisdictionis aut consecrationis auctoritate confirmatum; dum itaque Corpus Domini consecrare se putant, idem sanè faciunt, quod quilibet rusticus, si verba consecrationis etiam cum intentione firma pronunciaret. Ecclesia verò Catholica sola potestatem apostolicam, successiuè ab Apostolis vsque hunc in diem traditione propaga-

Hæretici nō
habent iurif-
dictionem ad
ministrandi
Sacramenta.

H h h tam,

Fidei catholi-
cæ excellentia

tam, perpetua Summorum Pontificum & nunquam interrupta successione conseruat; Summus verò Pontifex verus Petri Successor hanc potestatem in Sacerdotes, Episcopos, Archiepiscopos, Patriarchas, tanquam in viua Ecclesiæ membra, visibile Ecclesiæ in terris caput, Christo inuisibili manu cooperante distribuit, atque inuiolabili iure vsque ad consumationem seculi iuxta Christi promissum continuat. Hæc est Ecclesiæ Catholicæ prærogatiua, quam nullæ inferorum portæ, nullum potentia humanæ robur & fortitudo dissipare poterit, cuius basis Christus est lapis fundamentalis, cuius vniuersa lex veritas & iudicium; nam vt rectè Eusebius Emissen. *Fides catholica religionis lumen est anima, ostium vitæ, fundamentum vitæ æternæ; quicumque hac derelicta veluti pessimum ducem proprium sequitur intellectum, sic facit, quomodo si absque fundamento edificet domum, aut si prætermisso ostio velit introire per tecta, vel sine nocte sine lumine inferat ingressum, totis se clausis oculis urgeat in profundam. Theodid: Ergo Hæreticis nulla spes salutis superest? Cosmiel. Quamdiu in errore cum pertinacia persistunt, nulla. An non nosti illud Diui Pauli ad Hebræos 11. *Sine fide impossibile est placere Deo?* Cùm itaque suprâ tibi ostenderit Hæreticos veram fidem habere non posse, sed fictam & affectatam tantummodo profiteri, id est, non credere, sed opinari; non acquiescere Ecclesiæ, sed proprio eorum iudicio; atque adeò vt quod ipsi proprio iudicio æstimare & penetrare nequeunt,*

An Hæreticis
sit spes salutis.

queunt, id minimè quoq; credendū putent; & quod amplius est, cum opera bona reprobent, solaq; putantia eorum fide salutem se consequi posse suis persuadeant, certum est, eos Deo per huiusmodi fidem placere non posse; quicumque itaque Deo non placent, eo ipso à Deo reprobati censentur; reprobis autem, quamdiu in perfidia sua persistunt, nulla salutis spēs superest; ergo Hæreticis nulla spes salutis remanet, quod erat probandum. Audi S. Iacobum. *Visne scire o homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est? Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperatur operibus eius, & ex operibus fides illius confirmata est? & suppleta est scriptura dicens; credidit Abraham Deo, & reputatū est illi ad iustitiā, & amicus Dei appellatus est; videtis quomodo ex operibus iustificetur homo, & non ex fide tantum; sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita fides sine operibus mortua est; & tandem, Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habere? Nunquid fides eum saluare poterit? Non certe, Non enim omnis, qui dicit, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui faciet voluntatem patris mei. Horum verborum incuitabilem veritatem cum Hæretici sustinere non possent, utpote opinioni eorum contrariam; quid faciunt? illam epistolam diuinitus inspiratam, & iam a tot SS. Patribus, scriptis confirmatam, à primis nascentis Ecclesiæ incunabulis suo vigore persistentem reprobant, exterminant, stramineam vo-*

Hæretici consumpunt sacram Scripturam.

cant ; & quonam id tandem iure ? quâ authoritate ? quâ potestate & licentiâ ? Certè nullâ aliâ, nisi propriij iudicij pertinaciâ , & consueto ijs diuinis decretis contradicendi pruritu ; & tunc tales, qui vel ipsi Apostolicæ doctrinæ bellum inferunt, Spiritum Sanctum fallacem , Christumque mendacem faciunt , saluari posse putas ? An non intelligunt hi, Christum non secundum fidem tantum, sed & secundum opera iudicaturum vnumquemque ? vt ante tribunal Christi manifestati, referat vnusquisque in proprio corpore prout gessit, siue bonum siue malum ; nonne Christus est, qui verbo, vitæque exemplo bonorum operum exercitium semper sequacibus se, si salutem æternam consequi velint , persuasit ? Soli hæretici Sapientiæ æternæ verba peruertunt, infringunt, mutilant, impugnant, exterminant, & tu hosce saluari posse putas ? Audi Christum ; *Qui habet mandata mea & seruat ea, ille diligit me ; & qui non diligit me, mandata mea non seruat* : Hæretici neque seruant, neque seruari posse credunt mandata Christi ; ergo non diligunt Christum, & consequenter manent in morte . Vides igitur eos necessariò, & eo ipso, quod bonorum operum exercitium diuinorumque mandatorum obseruationem ad salutem minùs necessariam asserant, recta & sincera fide destitutos esse ? Cùm enim non credant, legem & præcepta Dei posse aut debere seruari, mirum non est eos legem quoque minùs fidelem iudicare ; quomodo enim lex fidelis esse potest

Hæretici nihil eorum quæ Christus præcipit obseruant,

de fine creationis mundi. 429

potest eis, quam seruatu impossibilem (non obstantibus verbis Christi, *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*) docent: ò humanæ mentis cæcitatem! ò præsumptionem! ò superbiam & insolentiam intolerabilem! Estne possibile, humanum cor ita obstinatum esse posse, vt iudicium proprium diuino præponat? Dum sua verbis Christi impiè præfert? Resipiscant, resipiscant eiusmodi arbores autumnales, desinant fieri maris fluctus despumantes confusiones suas, ne olim Sole Iustitiæ exorituro, omnibus folijs virtutum decidentibus, cum arbore fici infructuosa, æternæ maledictionis sententia feriantur, excisiq; æternum ardeant, qui vera fide per charitatem ardere noluerunt; videant, ne tenebris exterioribus inuoluti obcæcentur, qui verè fidei bonorumque operum radijs lucere detrectarunt; ne fletu & stridore dentium infestentur, qui in hac vita fidem veram per charitatem operantem, aut habere non studuerunt, cum possent, aut eam negligenter coluerunt, vel omninò riserunt contempseruntque.

Theodid: O mi Cosmiel, quanto me superni luminis radio perfundis? quàm pulchrè dubijs meis occurris? adeò enim apertè veritatis viam ostendis, vt Ecclesiæ Catholicæ vigentis fidei certitudinem, Hæreticorū verò perfidiam ad oculū demonstrasse videaris; semper enim mihi omnis religio extra Catholicam Ecclesiam vel hoc ipso suspecta fuit; quod illa ab Authoris sectæ nomine appellationis suæ originem sumpsit; certè luculenter hinc patet, non

à Deo

Fides quæ priuatum hominem fundatorem habet, vera esse non potest.

à Deo illam deriuatam, sed ab homine humano more; quemadmodum à Pythagora Pythagorici, à Platone Platonici, Aristorelici ab Aristotele dicti sunt. Cum itaque Nestoriana, Arriana, Calviniana, Lutherana, & similes hisce sectæ ab homine priuato, veluti sectæ fundatore profectæ sint, qui cum plerumque homines pessimæ vitæ & sceleribus referti, imò à Deo & Ecclesia Apostatæ fuerint, luce meridiana clarius patet, fidem hanc veram esse non posse, quæ tales habuerit fundatores; cum sapientia quæ fides vera est, non introeat in animam maleuolam peccatis subditam; Est & hoc mihi luculentissimum, iniquæ fidei argumentum, quod nulla huiusmodi sectarum multo tempore duret, sed cum tempore penitus sua se ruina opprimens, extincta sit; accedit hisce incōstantia summa, qua stare nescij, modò in hanc modò in illam sectam abeunt, donec tandem in apertum Atheismum omni fide destituti degenerent. Quæ omnia in Ecclesia Catholica cessant, cuius fides non in homine, sed in Christo Dei Filio fundata, tantum abest vt deflexerit vnquam, vt potius indies maiora per vniuersum mundum propagata incrementa sumpserit, vbi non dominatur inconstantia, sed summa uniformitas, rectitudo & iustitia; vbi dubia occurrentia non doctor priuatus, sed visibile caput Ecclesiæ summus Pontifex Vicarius Christi in terris, successor Petri, ex promissione à Christo facta, & inuisibili Spiritus Sancti assistentia decidit; quibus omnibus carent huius temporis sectæ, quæ vti visibili capite

Ec-

Ecclesiæ Catholice constantia.

de fine creationis mundi. 431

Ecclesiæ & successore carent, ita quisque pro libitu, quicquid placuerit, sentit, credit, definit, iudice controuersiarum exortarum destitutis. *Cosmiel.* Rectè discurre Theodidacte, & ita est, tametsi tanta sit huiusmodi hominum pertinacia & obstinatissimi cordis cœcitas (quod haud dubiè malorum omnium maximum est) ut oculos habentes non videant, aures habentes non audiant, intellectum habentes non intelligant, sed veritatem vel perspicuam ipsi à Deo oblatam non dicam captent, sed prorsus repudient, impugnent, abominentur; quæ sanè graphicè S. Petrus describit in secunda sua Epistola: Hi sunt enim, qui viam ad vitam æternam, quam Veritas angustam dixit, adeo laxam faciunt, ut vel sola fide sine bonorum operum cultu, quemque in sua secta saluari posse, impiè, temerè, blasphemè asserant, adeoque vix vllum eorum dogma sit, quod non Christi doctrinæ contrariū quid doceat. Quantum Christus laborauit, ut hominibus bonorum operum præstantiam ostenderet, quæ tamen ab Heterodoxis irridetur; quantum is ieiunium suoque exemplo corporis castigationem persuasit, quæ omnia illi tanquam inutilia & ad salutem superflua nugamenta velis remisque fugiunt; quantum castitatem & voluntariam paupertatem commendauit, quam tamen tanquam stolidam deliramenta sibilis fannisque exponunt; & quisnam sanæ mentis est, qui tales saluari posse putet? ubi spiritu suppresso, æternæque Veritati aperto bello indicto, nihil aliud

Pertinacia quantum maiori.

Hæretici contrariam Christo doctrinam docent.

nos detectam multis millionibus hominum refertam toto antecedentis temporis decursu omni diuinæ lucis radio destitutam in perpetuis infidelitatis tenebris extitisse; an non infinita Dei clementia & misericordia Prophetam, aut Apostolum illis mittere poterat, qui in tenebris & perpetua mortis umbra sedentibus viam salutis monstraret? Sed & expauesco, dum video exiguam illam Dei fideliumque Ecclesiam ante Filij Dei in carne aduentum non nisi paucis regionibus conclusam, solam fidem rectam & sinceram tenuisse; omnibus reliquis mundi nationibus in infidelitate & idololatriæ abominatione relictis; sed quod amplius obstupesco, quomodo post salutis humanæ aduentum mundus in antiqua sua adhuc infidelitate perstiterit; innumera hæresum monstra mox exorta totum terrarum orbem concusserint; tam pauci præterea, qui iuxta Christi legem, perfectam vitæ rationem ineant, inueniantur, atque adeò illud Psalmi completum videatur: *Deus de Cælo prospexit super filios hominum, ut videat, si est intelligens aut requirens Deum, omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad vnum.* Hæc sunt quæ cor meum torquent; hæc sunt, quæ omnes animi mei facultates veluti turbine quodam inuoluunt; ad te confugio mi Cosmiel, à te aliquam intellectus lucem expecto. *Cosmiel.* Inaccessa humano, ne dicam angelico intellectui diuinorum decretorum sacramenta tibi à me exponi postulas, quæ adeò ab-

Iudicia Dei
occulta.

strusa sunt, ut quamdiu homo in hac mortalitatis umbra versatur, eorum capax esse non possit; sunt enim *Iudicia Dei abyssus multa*; semitæ providentiæ eius nulli creatæ sagacitati inuestigabiles; *Quis enim novit sensum Domini? aut quis consiliarius eius fuit? aut quis dicere potest, cur sic fecisti?* Hoc unicum tibi summo solatio sit, Deum nihil frustra facere, sed uti ab æterno omnium præcognitas rationes habuit, ita infallibili infinitæ providentiæ suæ dispositione, omnia in summum bonum, etiam si cæco mortalium generi nonnulla extrema mala videantur, coordinasse; uti enim omnia propter hominem condita sunt, ita homo non propter mundum, sed ad Deum diuinamque gloriam in vitam æternam destinatus est, cuius quidem beatitudinis finis non est proprium commodum & emolumentum hominis, sed manifestatio gloriæ Conditoris, ut glorificetur in omnibus sacrosancta & suprabenedicta Trinitas: *omnia enim propter seipsum Dominus operatus est*. Hinc Deus non scientia, sed fide incomprehensa opera sua attingi voluit, ut hoc pacto per meritum fidei hominem tandem ad intuitivam Dei visionem, in qua omnia ineffabili quadam ratione hinc nobis incognita videbuntur, disponderet; omnia itaque, quæcunque humanus intellectus penetrare nescit in hac carne mortali constitutus, in æternæ vitæ statum reservata esse scias; ut proinde non mireris, si arcanorum diuinorum Sacramenta hominē lateant; hoc enim eo sine factum esse scias, ut homo
imbe-

imbecillitatis suæ conditionem intuitus, cum ti more & tremore Deo seruiret & per fidem adhæreret arctiùs; per spem ad diuinæ fruitionis delicias anhelaret ardentius; ac per charitatem tandem ei vni- retur perfectiùs, donec carneæ sarcinæ pondere solutus eo tandem æternùm perfrueretur; ibi enim omnia in lumine vitæ spectabunt, ibi omnes diui- norum operum rationes, mundi structuram & fa- bricam, omniumque in eo contentorum causas perfectè, iucunditate ineffabili & æternùm du- raturâ contemplabuntur; ibi enim perfectè bo- nitas & sapientia Dei, omnium operum diuino- rum radix & principium cognoscetur; & boni- tas quidem Dei illis essentiam, sapientia leges confert. Ex summa itaque & inscrutabili diuinæ sapientiæ abysso, mundus sub tali & tali magnitudi- nis mole, sub tanto stellarum corporumque cœle- stium numero non maiori nec minori, processit; qui distantias singulis disparatas, influxuum virtutum- que dispares rationes assignauit, quas nemo nisi ipse solus nouit, suo tamen loco in Verbo vitæ mani- festandas. Ex hoc infinitæ sapientiæ promptuario processit, quod homines tantopere mirari solent, cur tam disparis conditionis iugum humanum genus presserit, dū vnum pauperie depressum, alium gloria & diuitijs exaltatum voluerit; hunc perpetua mor- borum vexatione miserum, illum robore & fortitudi- ne florentem; hunc iniquæ fortunæ telis prostratum, alium fœlici omnium rerum successu prosperantem;

Cur tanta mē
la permiserit
Deus.

vnum summæ sapientiæ dono mirabilem, alium bruta penè ignorantia miserabilem esse sibi complacuerit; cur etiam vnam creaturam fecerit sensu tantum pollentem, aliam sensus vitæque expertem; vnam ratione conspicuam, aliam omnis rationis impotem fecerit; cum tamen omnia, teste Ecclesiaste, *opera Dei bona sint, & non sit dicere, hoc est nequius illo*; hæc inquam omnia suo tempore comprobabuntur; neque infernum cælo peiorem esse existimes; sicuti enim, vti insignis quidam Dei seruus rectè dicit; sicuti cælum sideribus, ita infernus damnatis hominibus & dæmonibus ornabitur; tam enim commendat iustitiam Iudicis iniquorum deuastatio, quàm innocentium defensio; Licet enim, teste Diuo Paulo, Dei Iudicia mundo sint incomprehensibilia, & inuestigabiles viæ eius tam de ijs, qui ad vitam, quàm qui ad mortem destinantur; in patria tamen luculenter patebit, vniuersas vias Domini non esse nisi misericordiam & veritatem, ad iudicandum; vbi videbitur, quomodo iustitiæ rigorem restrinxerit clementia, & iustitia misericordiæ indulgentiam temperarit. *Theodid.* O quàm occulta sunt in præsentis temporis statu diuina iudicia. Dic ergo mihi Cosmiel, quis inuestigare poterit, cur Deus Iacob dilexit, Esau autem odio habuerit, antequam nati essent? quid demeritus est Esau, aut meritis Iacob, cum diuina bonitas nullum nisi secundum præsentem iustitiam iudicet? Cur duo infantes portantur ad baptismum, vnus natus ex fidei ante baptismum

Abyssus iudiciorum Dei.

moriens descendit ad limbum, alter natus ex infideli post baptismum moriens euolat in cœlum: cur binis latronibus secum crucifixis tam disparem exitum permiserit? Cur præter Iudam alium Apostolorum neminem reprobauerit? Hæc enim verò sunt, quæ concipi non possunt, animamque turbant. *Cosm.* Nonne dixi tibi? hæc eo fine permittuntur à Deo, vt homines cautiùs sollicitiùsque in via seruitutis eius procederent; ex hoc enim contingit, vt nullus adeò sanctus sit, qui non impenetrabili diuinorum iudiciorum profunditate percussus timeat, ne cadat; nullus adeò impius, qui conuersus ad Dominum per delictorum condonationem latronis exemplo, salutem æternam non se consecuturum speret. Itaque iudicia Dei, qui vel in Angelis reperit prauitatem, sanctos fragilitatis suæ memores humiliare sibi complacuit, impios verò contrà ex peccatorum luto emersos spe veniæ erigere; nemine, amorene an odio dignus sit, sibi conficio. Hoc scias velim, Deum sapientissimum diuina, angelica & humana semper conuertere ad optimum, hoc est ad gloriæ suæ manifestationem, & Angelis, & hominibus ad diuinæ naturæ fruitionem; & licet malum in se, nec speciem habeat, nec originem vllam, singula tamen mala opera ad magnum aliquod & insigne bonum sapientissimus Conditor ordinat, qui in domo sua nihil ἀτακτου & inordinatum relinquit; Horrendum & irreuerabilem Angelorum casum, obstinatamque

Exempla diuinorum iudiciorum.

Deus omnia in bonum conuertit.

que eorum malitiam ad exercitium & coronam ordinauit, iustorum iuxta illud magni cuiusdam Dei famuli, *superbus ille humilium malleator, ipso nesciente eis coronas fabricat, ipsos impugnando*; Pari modo humani generis casum, in admirabilem totius humanæ naturæ exaltationē conuertit; Ex hoc enim humana diuinæ naturæ inseparabili nexu iuncta ad eò emicuit, vt nec quicquam dignius aut excellentius humano intellectu excogitari possit, iuxta illud Chryso-
 stomi: *Reuera magnum & mirabile est, carnem nostram sursum sedere, & ab Angelis & Archangelis adorari; quod nequaquam si Adam non peccasset, factum fuisset*; vnde rectè cantat Ecclesia: *O felix Ade peccatum, quod tantum habere meruit Redemptorem*; Si enim homo ad imaginem Dei creatus, in suæ naturæ honore perstitisset, nec diabolica fraude deceptus, à lege sibi posita deuiasset, Creator mundi creatura non fieret, nec sempiternus temporalitatem subiret Deus, vel æqualis Patri Filius formam serui & similitudinem carnis peccati assumeret. Annon proditionem Iudæ, & ex ea passionem & mortem Filij Dei consecuturam (quod reuera peccatum omnium maximum fuit) benignissimus Deus in peccati destructionem, diabolicæ potestatis diminutionem, cœlestis ianux apertionem, & tandem in æternam felicitatem conuertit? Anne vides, infidelitatem Thomæ dum vulnerum Christi cicatrices tetigit, vnà in Fidelibus infidelitatis vulnera sanasse, atque ad eò

Quanta bona
 Deus educat
 ex malis.

adeò plus nobis ad fidei augmentum Thomæ incredulitatem, quàm vel Angelorum cœterorumque Apostolorum testimonium profuisse? Hoc pacto Pauli conuersionem Deus in salutem omnium conuertit Ecclesiarum, dum sæuissimus Ecclesiæ persecutor, factus est Verbi diuini fidelissimus & ardentissimus prædicator; pari pacto Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, gloriosissimos agones in fulcimentum conuertit spei cunctis fidelibus; nisi enim fidem Catholicam suo sanguine defendissent, nequaquam Domini IESV nomen ad nos cum fide Catholica tanto cum robore peruenisset; *Leue enim & momentaneum tribulationis tormentum supra modum magnum gloriæ pondus operatur in electis Christimembris.* Hæreses & scandala ad feruorem fidei in tepidis acuendum, martyrium ad coronas augendas permittit; cur verò mundum in Paganismo reliquerit, & si vos lateat; fieri tamen non potuit, quin inde magnum aliquod bonum emerferit; cur America tanto tempore sine lege vlla neque diuina neque humana perstiterit, forsan brutalis istiusmodi hominum concupiscentia & immanium flagitiorum incessabilis perpetratio diuinæ misericordiæ obicem, quo minùs diuini influxus radijs perfunderentur iecerat; vel etiam malignam stirpem prorsus extirpandam voluit, vt nouis plantis meliorisq; frugis stirpibus, damnum illatum resarciret; quod post detectionem noui orbis per Euangelij prædicatores factum fuit eo cum fructu, quem in tanti mundi ad
 Chri-

Christum conuersione cum admiratione intuemur .
Theodid: Verissima sunt , quæ dicis ; sed cur Deus infinitè bonus ita nonnullas gentes omni auxilio destitutas reliquit , vt nullam earum curam habere voluisse videatur ; An non melius fuisset , totum genus humanum , quod ipsi facillimum vel sola voluntate fuisset , saluum facere ? & quare tam paucos ?
Cosmiel. Scire debes , Deum quantum est ex parte sua , nullius peccatoris mortem , sed omnes saluos fieri voluisse ; hinc nulli vnquam mortalium diuinæ gratiæ auxilia negasse , ad finem suum vltimum consequendum necessaria vel ipse testatur per Isaiam .
Quid vltra debui facere , & non feci ; præter hoc vnicum , quod hominem non violenter ad cælum trahere voluerit ; atque hoc ideo fecit , quia iustitiæ suæ , inuitum coronare , nolentem sollicitare non conueniebat ; vnde Deus posuit hominem per arbitrij libertatem in manu consilij sui , in hoc hominem sibi assimilans , quod à nemine cogi posset ; vnde Augustinus ; qui creauit te sine te , non iustificabit te sine te ; creauit te nescientem , non iustificabit nisi volentem , & quia liberæ voluntatis consensum exigit , ideo tota ferè salus hominum perit , dum quisque à carnis concupiscencia abstractus & illectus , plus iugis boum , plus temporalium deliciarum villis , plus caducarum voluptatum coniugijs , quàm æterni Regis nuptijs inhiat . Veniet tempus , cum benignissimi Conditoris innocentia patebit , quàm ferio Dei Filius pro salute mundi tantopere ingrati labora-

borârit ; certe in vniuersi mundi machina non tantum , quantum vel pro vnico peccatore redimendo laborem sustinuit ; in mundi producendis operibus dixit tantum & facta sunt , pro hominis verò salute, cùm Deus esset homo factus, serui formam suscepit, innumeris laboribus se voluntariè subiecit , & tandem ignominiosissimam mortem subiens, ingratos mortales in verbis sustinuit contradictores , in factis obseruatores , in morte denique illusores . Atque hæc de inscrutabilibus Dei iudicijs in quantum ea humana mens attingere potest , sufficiant.

E P I L O G U S

COSMIEL. Agedum Theodidacte, iam tempus aduenit, vt discussis omnibus diuinæ sapientiæ operibus tandem tuæ Telluris Orbi restituaris. Vidisti, ni fallor, quantum humano oculo concessum fuit, diuinorum operum magnitudinem, varietatem, excellentiam; obseruasti finem, ob quem omnia condita sint, diuinæ prouidentię semitas attendisti. Porrò nihil amplius restat, quam vt ea omnia tibi applies ad virtutum omnium complementum, tum deinde alijs eruditione ad iustitiam, quæ si feceris, ecce bonorum nunquam interiturorum vbertas iam tibi parata est, in collium æternorum habitaculis, vbi vitam habebis verè beatam, vitam securam, vitam tranquillam,

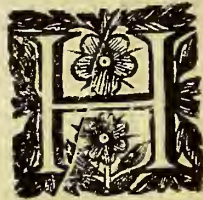
pulchram, mundam, vitam ignaram mortis, tristitiæ nesciam, vitam sine labe, sine dolore, sine anxietate, sine corruptione, vitam totius elegantia & dignitatis plenissimam; ubi omnia in verbo vitæ quæcunque tantopere in huius corruptibilis vitæ usura miratus es, sine fine perfectè, intimè, vberimè contempleris. *Theodid:* Ah quæso mi diuine Magister, moriar, moriar quæso vel hoc momento vt vnâ tecum hæc omnia possideam; iam enim verò omnia terrena mihi vilescunt, dum ea, quæ omnem exuperant sensum, attentius pondero. *Cosmiel.* Quemadmodum inexhausta est præmiorum cœlestium copia, ita sine laboribus, sine sudore, sine præuio virtutum omnium exercitio nemo ea se consecuturum speret; tibi pro gloria & honore Dei primò assiduo allaborandum, tibi Deo cum timore & tremore seruiendum, tibi omni mentis conatu, omnibus virium medullis Deus Optimus præ omnibus ardentissimè amandus; tibi omnia terrenarum caducarumque voluptatum irritamenta magno animo aspernanda sunt, vt sic in diuini amoris osculo carnis mortalitate exutus, ea inenarrabili mentis gaudio æternùm possideas. Vale dilecte mi. *Theodid:* Ah dulcis magister, adhuc modicum persistas. *Cosmiel.* Diuinæ voluntati resistis, si me diutiùs tecum morari cogis. *Theodid:* Fiat itaque diuina voluntas, & in ea tua; Sed rogo te mi *Cosmiel*, vnicum mentis meæ solatium, ne abiturus tuâ me inuisibili impostero præsentia destituas, sed

me in dubijs illumines , in periculis liberares , in ad-
uersis consoleras ; vt tuâ directione semitas manda-
torum Dei cum lætitia percurram , vsque dum te-
cum exutâ mortalitate in perpetuas viuam æterni-
tates . *Cosmiel* . Fiat , fiat . *Theodid* : Vix dixerat ,
cùm ecce tenues in auras abiens , ex oculis non sine
ingenti dolore meo euanuit . Ego verò veluti ex
alto quodam contemplationis somno emerfus , in
meo me Musæo constitutum reperi . Faxit Diui-
na bonitas , vt hoc Itinerarium Extaticum ad
Omnipotentis Dei honorem & gloriam , cui
me meaque omnia dedico , vnicè
cedat . Amen .

CONCLUSIO OPERIS

Cum protestatione Authoris.

HABES, Lector beneuole, in hoc Itinerario Extatico meam de Mundo corporumque cœlestium fabrica & compositione sententiam sub ficti raptûs integumento & velamine indigitatam. Hoc vnum à te contenderim, ne audaciorem forsan operis prænotationem in sequiorem partem interpreteris; quin potius tibi persuadeas velim, id non alio fine factum esse, nisi vt insoliti argumenti doctrinam amœniori suauiorique ratiocinio in animum Lectoris instillarem, atque adeo animus vt ad singula vtrò citròque proposita responsaque redderetur attentior, ita ad secutura audior. Quod quidem melius non me consecuturum sperabam, quam si Poëtarum Tragœdorumque sectatus genium hæc de vastissimis mundi domicilijs enarrationes per inductas Cosmielis & Theodid. personas transactas, ac per simulatos in altioris naturæ penetralia raptûs exploratas exhiberem, atque hoc pacto, vt dici solet, Enthusiasmo enthusiasmum prouocarem; si præterea nonnullas forsan descriptiones

ὑπερβολικωτέως expressas repererit Lector; id ingenij prurientis & in Poëtarum morem ludentis æstui adscribat velim, sic enim propositæ nobis materiæ institutum ferebat.

Dum me mens volitans non sint esse mei

Siquidem nullum ad Lectoris animum rapiendum, & ad res propositas penitiori ratiocinio ponderandas figendū, scribendi genus hoc efficacius esse existima-
bam. Quod verò ad sententias physicarū veritatum attinet, nemo me tam effrontis audacię, tam pertinacis animi esse putet, vt asserta in hoc Opere placita, tanquam Euangelicæ, vt dici solet, veritatis regulam, irrefragabili argumentorum pondere stabilita ὑπερβολικωτέως obtrudere attentem. Absit tanta à religioso pectore confidentia; neque enim similem φιλαυτίας labem animo meo insidere vnquam passus sum. Noui illud Sapientis: *Cunctas res difficiles, nec eas sermone explicari posse*; noui quantumcunque quispiam in diuinæ Sapientiæ semitis inuestigandis progressus fuerit, istantò semper à veritatis scopo se remotiorem, quantò propius accesserit; tantòque plura sibi superesse, quæ discat, quantò plura nôrit, sit reperturus. Quamobrem, vt sunt mille hominum sensus, capitum discrimina mille, ita vnicuique liberrimam in hoc Opere sentiendi, quæ voluerit, voluntatem iudiciumque relinquo: Hoc vnicum dico, qui artis analogicæ arcana nouerit, is verissimè comperiet, hanc vnicam intellectus humani infirmitati veluti clauem quandam diuini muneris largitate

con-

concessam esse, qua ad interiora cœlestis sublimiorisque naturæ penetralia nobis aditus concedatur, apertèque fatebitur illius veterum epiphonematis veritatem, *Omnia in omnibus* (suo modo) *existere*. Hac ego hoc in Opere usus, nonnulla cœlestis philosophiæ adeò abstrusæ notitiam, nisi fallor, detexisse videor, quâ si pariter vsurus Lector, veritatis scopum non vsquequaque attigerit, saltem ab eo non longè aberraturum autumo. Ut ut sit, quemadmodum hoc Itinerarium Extaticum, abditasque sub eo veritates non nisi ad æternæ Sapientiæ honorem & gloriam animarumque fructum concinnavi; ita quoque quantum quantum est Sacræ Romanæ Ecclesiæ, quæ vnica infallibilis veritatis regula est, iudicio, humillimo mentis obsequio subiectum volo.

Noua aut paradoxa non adduxi, sed ex ijs, quæ iam alij ante me nobilissimi Scriptores, quos partim in parænetica epistola allegavi, partim inferius allegabo, veluti corollaria quædam consequentium rationum efficacia impulsus deriuavi; sed ut concatenato quodam illationum sorte me declaré, ita argumentatus sum: Si immensum illud cœlorum expansum omni sphærarum soliditate proscripta, fluidâ & æthereâ aura refertum est, uti iam communis ferè sententia & verissima est, & ex multorum annorum obseruationibus omnium ferè Astronomorum calculo confirmata; ergo astrorum corpora in eo mota, (cùm aliter subsistere nequeant,) haud
secus

secus ac terra, proprijs centris subsistunt, ergo vnius-
cuiusque globi seu Altri partes, partim ad centrum
vnicuique proprium naturali appetitu confluent,
partim ab eo effluent. Si hoc, ergo vti solidarum
partium ad suum centrum, ita leuium ab eodem
expiratarum expulsus datur; ergo singula constant
suis atmosphæris; si atmosphæris, ergo humidum
ab ijs abesse non potest; si humidum, ergo & so-
lidum, quod humidum veluti in vase quodam con-
tineat; sed hæc conseruari non possunt sine calido
humidum resolvente, nec hoc sine mediantis aëris
concurfu: ergo omnia & singula ex quatuor elemen-
tis vnicuique pro situs obtenti ratione, peculiari,
prærogatiuâ dotatis vt componantur necesse est. Si
hoc, ergo ex his non secus ac ex omnibus mixtis
diuersarum proprietatum, formarum, influxuum-
que resultabit emanatio, cum perpetua altera-
tionum vicissitudine, quam continua generatio &
corruptio vt consequatur, necesse est. Sunt ergo
Astra corruptionibus obnoxia, quia alterationibus
subiacent; alterationibus subiacent, quia mixta;
mixta sunt, quia elementata, quia solido, humido,
aëreo, igneo seu calido pollent; si elementata, ergo
atmosphæram habent grauium leuiumque conflu-
xu agitatum; ergo proprijs centris constant; ergo
solidis sphæris alligari ea, fieri non potest; ergo in
liquido mouentur; ergo cælum liquidum & vnde-
quaque permeabile est, quod erat demonstrandum.
Vides igitur, posito cælo liquido omnia dicta ex
con-

concatenato quodam ratiocinio necessariò consequi. Sed hoc ita sese habere, & ut suum huius extatici figmenti colore fucata rerum veritas locum obtineret, ea omnia solidis ex observationum astronomicarum deductis fundamentis, Auctorumque illustrium testimonijs stabilienda duxi. Quæ cum in parænetica prælusione omissa sint, nec eadem in Dialogi nostri decursu allegare licuerit, nonnulla quoq; circa finem impressionis Operis aduerterim, ea hic seorsim ad instituti ratiocinij vim validiori argumento corroborandam apponere visum fuit.

Authoritates insignium quorundam Scriptorum, quibus mundi in hoc Opere hypothesis explanata confirmatur.

Venerabilis Beda tom. 1. de mundi constitutione fol. 382. *Luna ex quatuor constat elementis, sed tria illa elementa bene sibi commixta sunt & leuigata; nam & naturaliter sunt perspicua & de se lucem reddunt. Terra autem in loco illo non bene alijs admixta est, nec de se lucem effundit, & scabra est in illo loco; scabrum autem est, quod rubigine obduclum est, aut illeuigatum remansit.*

S. Bru-

S. Bruno Carthusiæ fundator in commentarijs supra Psal. 148. *Laudate eum Sol & Luna, laudate eum omnes stelle & lumen, quia ipse dixit & facta sunt, quatuor scilicet elementa quæ fuerunt materia istorum omnium, ipse iussit & creata sunt hæc omnia, id est, ex his quatuor elementis formata.*

Anselmus Cantuar. Episcopus de imagine mundi; l. 1. c. 23. *Sol dictus est Sol, quod sit supra omnia lucens, formâ sphericus, naturâ igneus. Et Luna corpus est globosum, natura igneum, sed aqua permixtum. Et c. 20 de stellis. Sunt autem omnes stelle rotundæ & igneæ, quarum dispositio soli Deo cognita est.*

Fabritius Pauluccius Foroliuensis Episcopus in Comm. in Gen. *Non possumus ignorare, quàm scriptura clarè loquitur, aquas supra firmamentum positas, fuisse veras aquas & elementares prout quæ sub firmamento remanserunt. Sunt ergo illæ veræ aquæ & elementares non in alias mutata. Et supra Epist. 2. D. Petri. c. 3. sic dicit: Cæli magno impetu trans-eunt. An omnes cæli, an aëreum tantum spacium magna difficultas, at nos concedimus, quod omnes, cum omnes cæli ex prima materia, ex qua ut quatuor elementa compacta, formati sint.*

Ludou: Lacerda S. I. in Aduersarijs suis. *Cælos esse corruptibiles, plurimi ex SS. Patribus nituntur probare ex scriptura, non ex Platonis sententia. Ambros. 1. Hexam. c. 6. irridet eos, qui dicunt cum Aristotele*

Cælum esse quintam essentiam, non de numero elementorum. Altera sententia tenet Cælos incorruptibiles. Quid ego dicam in tanta varietate? Existimo sanè priorem sententiam esse verissimam, & omnes Cælos esse corruptibiles. Cur operâ tantâ insisterint Philosophi in probanda incorruptibilitate Cæli, diu hæsi, & quidem dispicere, in quantum possum, nulla alia eos res mouet, quàm vt saluum & integrum Aristotelem præbeant. Egregia quidem laus illum anteponeere tot cælestibus viris. Ego nil ambigo, eum errasse, & quotquot eius sententiam defendunt.

Marinus Merfennus ex Minimorum ordine, com. in Genes. pag. 843. Cælos omnes, in quibus Astra moueri videntur, aëris instar fluidos esse, quæ sententia tot incommodis quot aduersa non urgetur, estque omnium facillima, & quoslibet astrorum motus, distantias, aspectus, cometarum agitationes & altitudines, nouarumque stellarum & omnium phænomenorum productiones & apparentias explicare potest. Quem vide citato loco, vbi octo rationibus suam sententiam probat, ex optica necessitate, ex cometarum anomalo motu, nouarumque stellarum productione, ex Luna corniculata, inæquali, aspera, lacunis & vallibus vndique obsita, ex maculis Solaribus, stellisque Iouialibus & Saturninis, vbi necessariò generationi, corruptioni & alterationi astra obnoxia dicit; quæ cum fusiùs tractata sint, quam vt hîc poni queant, Lectorem ad citatum locum remitto.

Raphaël Auerfa Ord. Cler. Min. pro tempore

re Generalis. tom. 2. q. 34. pag. 160. Tandem ergo fateri oportebit, maculas solares verè & realiter esse in Sole, quia Solem per tubum intuentibus vebemens quædam comperitur scintillatio & veluti ebullitio Solis in toto circuito, quæ eadem reperiuntur in maculis per totum Solis medium dispersis. Ergo hæ macule realiter sunt in Sole, & simul cum eo agitantur. Quomodo verò hoc fiat, & quenam tandem sit harum macularum ratio, duo occurrunt modi: primus est, si dicatur Sol non esse corpus quoddam solidum, sed fluidum in suo loco tanquam in vase quodam contentum, & in se agitari instar metalli feruentis, atque in illo inueniri partes quasdam opacas & obscuras. &c.

Petrus Hurtadus de Mendoza S. I. l. 1. de Vniuerso. Quod verò Aristoteles asseruerit Cælum non fuisse factum; est tam celebris insania, ut non egeat refutatione, ac multò minus; quod dixit, Deum fatali necessitate ita mouere cælum, ut non possit à motu cessare. Nam sic dicit textu 134. de Cælo. Est autem & sic considerare, quod impossibile est, aut factum aliquando quidpiam incorruptibile perdurare, aut quod ingenerabile est, & semper prius existens, corrumpi; ergo hinc infert, cælum non generabile nec corruptibile esse; Nam omne inquit, quod incipit esse, aliquando desinit esse, nam quod tale est, factum est ex materia, quare corruptibile, quod autem corruptibile est, aliquando corrumpitur. Vnde rectè concludit, Aristotelem, si ex hypothese cælum in tempore incepisse asseruit, aliquando etiam & naturaliter desitutum & corruptum iri, asseruisse.

Ismaël Bulialdus Parisinus Mathematicus Regius P. c. 4. ad Astronom. Philolaicam. *Vix sanè capio, cur tam solidam materiam cœlis attribuerint Peripatetici. Quomodo enim quæso ex eadem materia conflata esse poterunt corpus Lunare, eiusque orbis, in quo fixum mouetur? corpus Luna solidum est & tenebrosum, visumque terminat; ergo & orbis, paulò post, si respondent, ex densiore parte sphaera constare corpus Lunare; retorquendum est telum in illos; cum enim ex eorum sententia, Orbis & astra ipsis infixæ, sint corpora simplicia & homogenea, ex partibus similaribus constantia: Si ergo ex eadem materia constant & Luna & Orbis eius, erit & Luna corpus simplex, & materiae Orbis homogeneum; non ergo simul contrarijs formis affici possibile erit, Lunam scilicet opacitate, sphaeram verò pelluciditate. Cum itaque Luna sit opaca, & orbis eius, quo vehitur pellucidus, talia corpora heterogenea esse necesse est; perperam itaque argumentatus est Aristoteles, qui heterogenea fecit homogenea, & à disparibus & dissimilibus paria & similia colligit. Deinde quomodo eiusdem materiae esse possunt corpora, quæ diuersis centrâ innituntur. Homogenea enim simul vnita vnum centrum respiciunt &c.*

Scheiner Ros. Vrsina fol: 740. Hic Author in prægrandi Rosæ Vrsinæ opere, nihil aliud agit, quàm vt cœli soliditatem, incorruptibilitatemq; destruat; Atmosphæras astrorum eorundemque circa propria centra motus asserat. Quare Lectorem ad citatum opus relego.

Ioannes Heuclius in Stelenographia fol: 148.

Quæritur autem primò, quid tandem reuera sit hæc asperitas & planities Lunæ, hoc est, ex quam materia constet, & cui materiae rectissime comparari possit. Resp: partem Lunæ tuberosam & inaequalem alijs clariorem, nullis alijs rebus terrenis nobis cognitis convenientius quam terræ ipsi & eius continenti accommodari posse, recipit enim ferè omnes in se qualitates terrenas. Non est autem, quod quispiam ideo existimet, Lunam ex eiusmodi sabulo, luto, lipide, esse compositam, vt hæc terra nostra, siquidem fortassis ex alia poterit constare materia, ab imaginatione nostra prorsus diuersa, & modo adhuc incomprehensibili. Hoc omne audacter affirmo, partes has protuberantes & asperiores, splendidioresq; nulli rei melius hic in terra, quam continenti comparari posse, quam obrem & hanc imposterum terram nominabimus. Loca Verò Lunæ decliuiora planè quod spectat, maculas illas magnas, quæ perpetuò obscuriores locis montanis sese nobis offerunt, non minus congruenter nostris Oceanis, maribus, lacubus, stagnis & paludibus equiparantur, quæ etiam suos anfractus, sinus & promontoria habet; minimè tamen hæc Lunares aquas nostris similes assero, sed quod nihil quicquam similius propter magnam utrarumque affinitatem hic in terra habeamus cum quo illas comparare valeamus. Concludo itaq; superficiem clarè illuminatam esse terram, maculas autem obscuriores esse aquas prout quoq; & Kepplerus concedit in dissertat: cum nuncio sidereo Galilei.

Franciscus Patricius Italus l. 20 pancosmias.

Quam-

Quamobrem non fortè procul à vero fuerit, Lune globum, alterum esse terra globum simul cum aqua tota conglobatum, globum scilicet æthereum, sicuti hic globus noster hylæus; & quæ Luna pars lumine Solis splendet, eam esse aquam ætheream alteram; Quæ gravitate suâ non equidem ad nos cadit, non enim centrum hoc, Lune centrum est, ad quod aqua illa tendit eo modo, quo nostra aqua ad centrum istud tendit, & partes similiter aliæ Lunaris terræ, sicuti partes nostratis terræ. Quid verò etiam mirum fuerit, sibi sint sicuti in terra nostra planities & montes & conualles? Et paulò post. Quin & tota nostra maria ad Lune aspectus varios certum est, variè commoueri, & maria fluxus refluxusque & cæteri æstus humoresque à Lune lumine trabuntur & retrahuntur manifestissimè. Hæc autem minimè fierent, nisi magna inter eam & nostratia intercederet sympathia. Hæc autem sympathia non nisi in magna est tum virium tum actionum conuenientia, hæc autem non nisi in essentiæ similitudine consistit. Hæc ille.

Godefridus Wendelinus Canonicus Cameracensis in sua Teratologia Cometica, fol: 23. Sol Systematis planetarj centrum super suo axi gyratur motu perpetuo, absoluitque gyrum unum diebus ferè 30, Sol fornax indeficiens ignis & luminis æterni ex suo corpore corpora minus lucida tanquam vapores quosdam, non secus ac Tellus nostra è crateribus suis Ætna, Vesuuius, Hecla, aliisque suos furnos aperit, & interdum incendia euomit nullis periodis certis aut temporibus statis. & fol: 24. Si Sol è crateribus suis erudet profundius corpus
come-

cometicum, projiciatque illud vel longius vel remotius, pro ratione maioris vel minoris impressi impetus. Si Sol eiaculetur Cometam extra planum Ecclipticæ, conspicietur primum ad partes vel Septentrionales vel Boreales.

Ioannes Petrus Faber Montispeffulanus l. 2. Panchymici c. 3. Cælum corpus esse mixtum, nullo pacto est ambigendum; & nescio quibus mentis tenebris obcæcati philosophorum quamplurimi fuerint, qui cælum alterius & diuersæ essentia cum elementis inferioribus esse putant; & tametsi naturam rerum vnã & eandem cum omnibus suis partibus esse velint, cælum tamen vltimum nature claustrum extra naturam collocari volunt: quasi Verò Deus aliam peculiarem habuerit materiam ad huius mundi inferiora producenda, diuersam penitus ab ea, ex qua exteriora & vltima mundi corpora fecerit, certè ex vna eademque materia ac simili prorsus Deus fecit vtraque elementa superiora & inferiora. &c.

Ignatius Derkennis S. I. in tract. de Deo Triuno Conditor fol. 606. & 607. Hic author, quæcunque de liquiditate & corruptibilitate cæli dicta sunt, omnia magno rationum pondere ea sic se habere confirmat. Sed nonnulla adducamus: de Solis natura, ita loquitur citato loco. Longè tamen puto veriùs flammam seu ignem solarem prorsus vti nobis sublunarem materiã ita suam absumere, ac proindè egere nutrimento. Est autem valde verosimile esse in ipso Sole, eo quod sit quædam Vulkanica fornax flammam ingentes undique & continuè eructans, qualis esset globi terrestris, si vbique esset Vesuvianis & Aetnæis montibus plenus

nus flammis iugiter euomentibus; quod uti modo in suis montibus per interualla temporum hucusque contigit, ita fieri posse continuo facile intelligi potest, si terra tota plena esset materia inflammabili, quam ex visceribus ad exteriora egereret, atque exusta rursus in terræ cavitates & voragine relapsa continuâ circulatione rursus in materiam igneam & inflammabilem transmutaretur, ita autem fieri potuisse in globo solari non video ex quo capite redargui possit. Hecla mons ferè semper ardet; in Indijs occidentalibus profundissima vorago est, in qua perpetui ignis species exhibetur. Calidi fontes iugiter scaturiunt per secula, haud dubiè per subterraneos ignes semper durantes calorem illum adepti. Quidni in ingenti illo solari globo summus Opifex disponere omnia sic posset, ut in exterioribus partibus perpetuos flammarum vortices lentum patulum in partibus centro vicinioribus continuâ vicissitudine generatum nutriret.

Idem de Luna fol. 609. De Lunari corpore dicendum est, globum esse terraqueum, fluidis partim ac aqueis, partim consistentibus siccisque partibus constantem; suadet primò apparentia, qua se per instrumenta telescopica spectandam exhibet. Partes enim umbrosæ seu maculosæ & minus lumine perfusæ optimè explicantur, si dicantur esse aqueæ; magis illustratæ sunt solidæ & consistentes, quod magna inequalitas & montium eminentiæ manifestè declarant. Nam in huiusmodi stabili situ permanere non possent, si fluidæ essent. Sic ex altissimis montibus, terra, & maria conspecta, Sole lucente, hæc minus, illa magis apparerent illustrata. Sic terra-
queus

queus noster globus è Luna conspectus in aqueis partibus minus, in terreis magis illustratus appareret. Quemadmodum in phasibus Lunaribus fit, unde suadentur partes humide ex influentijs eius, quæ cum valdè humectent, ut patet in plantis & animalibus tempore plenilunij ad sensum magis humidis, arguitur fontem esse humidum, qui luce & calore Solarium radiorum in plenilunio excitatus terræ se vberius communicat, quàm cum minus est plena.

Item de stellis fol. 612. Certum est omnes planetas semper à Sole directè aspici, cum sint supra verticem conitenebrosi à terreno globo alijsque planetis proiecti, Ioue, forsitan & Saturno, qui altissimi sunt, exceptis, nunquam tamen observatū est, fixarum ullam ab his ecclipsari, adeo ut huic modo nihil deesse possit, nisi nimia à Sole distantia, quam quia alij plures supponunt, volunt illas propriâ luce splendere & esse alios quasi igneos Soles; Nam si ex se luceant, isdem de causis quas pro Sole igneo attulimus, & ipsas propriè igneas esse dicendum est.

Item de centro Lunæ, cæterorumque astrorum fol. 611. Neque periculum est, ne ad terram labantur partes Lunares, seu tota Luna, si materia eius cum nostra symbela sit, & forma haud dissimilis. Nam partes omnes ad centrum globi, cuius sunt partes, inclinantur isdem de causis, quibus id in terra usu venit, quæ etsi in alia ætheris parte posita fuisset, ibi perinde fixa mansisset, non enim ad imaginarium vniuersi centrum tota tendit, sed partes tantum nituntur ad totum.

Dominicus Platus Monachus Montisferrati, ibidemque Philosophiæ Professor, in observatione

Ecclipses Solaris 26. Ian. an. 1656. ab Illustrissimo & Reuerendissimo Domino Ioanne Caramuele summo studio & sagaci industriâ, ope Eustachij de Diuinis obseruata, & impressa Romæ, num. 7. Præterea Solis marginem undosum & procellosum esse vidimus, & subdubitare cœpimus, an esset liquidus? Si enim corpus Solare esset solidum, non perciperemus à terra tantas ebullientium umbrarum & splendorum tempestates. Hic vnumquemque in suo sensu abundare permisi, multum enim Sol remouetur à nobis & in re sublimi & subtili, variæ sunt virorum illustrium sententiæ, inter quas illa obtinet, quæ assertit planetarum sphaeras esse peruias & in globis errantibus duas reperiri materias alteram solidam, & terræ similem, alteram liquidam & aquæ analogam. & paulò post, vbi idem tempus maiori Solis prodigio videbatur ab A per FCE. contra signorum successionem gyri summâ velocitate, & cur id queso? Anne Sol mouetur circa centrum suum velocissime? & si mouetur, an ab Ortum in Occasum contra signorum successionem? Si diffiditur oculis, omnia sunt salua, at quia sensus nos dirigunt & illis tenemur credere, quamdiu errare non constat. Solem itaque quæ solidum, supra axes suos menstruo spacio (quantum macula postulant) torqueri affirmo; at eundem quæ liquidum in varias partes fluere, quo vel materiae grauitas, vel solarium ventorum impetus undas præcipitat. &c.

Ioannes Eusebius Nirembergius Historiæ naturali l. 2. c. 13. De corruptibilitate cœli. O quam ridiculi sumus, cum sciamus fide nostrâ corrumpendos cœlos

los, si adhuc corruptibiles faciamus; multi Philosophi nunquam corrupendos putantes adhuc corruptibiles dixerunt. Deus nil facit frustra, cur fabricaret orbis incorruptibiles, si corrupturus erat? Quid miraris corruptibiles esse cælos, & non corrumpi, licet quidem mirari ad hoc utique factos. Hoc inter Dei mirabilia sancto viro Iob proponitur. Tu forsitan cum eo fabricatus es cælos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt, scilicet hoc miratu dignū, cælum videlicet subtilissimum, æthera continere integrum, securum, ac si solidissimus ac æreus esset, potest Deus firmare tenue, inde & firmamenti nomen cælis inditum, quia verbo & potentia Dei firmati, non utique firmi ex se sunt, sed firmati; ideò Isaias corporalis fumi similitudinem cum firmitate coniungit, Cælum, ait, tanquam fumus firmatum est.

Et ibidem c. 11. Transcribam quæ ad me non ita pridem misit Ioannes Baptista Cysatus, diligentis industria & iudicij astronomus in quadam è Barcinone epistola anno 1628. ita me docet. Et quidem in ecclipsi nupera solari, quæ fuit eo ipso die natali Christi, observavi clarè in Luna Soli suppositâ quidpiam, quod valde probat id ipsum quod cometa quoque & macule solares urgent. Nempè cælum non esse à tenuitate & variationibus aëris exemptum. Nam circa Lunam aduerti esse spheram seu orbem quendam vaporosum, non secus ac circa terram, adeoque sicuti ex terra in aliquam usque spheram, vapores & exhalationes expirant, ita quoque ex Luna; si R. V. mecum fuisset, atque Lunam sub sole aspexisset, demonstrassem R. V. & ratione & ad ocu-

lum, id quod dico, nunc ego quidem scio. Itaque cæli non constant incorrupta densitate; sed tenuissima, purissima, & obsequens substantia erat necessaria præcurssioni & excursioni, tantoque ascensui descensuique stellarum errantium. Nam epicycli insufficientes & impossibiles sunt. Canalibus quoque excavatis philosophia repugnat non minus quam vacuo inuiso natura. Astrorum ergo motus non aliter expediri potuerunt, quam in spacio pervio & dissipandis incurssibus apto. Miror quam sibi sit consona veritas, quam consentanea Scriptura Sacra rationi & veræ philosophiæ.

Seneca l. 6. q. not. c. 6. Cum excusatione veteres audiendi sunt. Nulla res consumata est, dum incipit, nec in hac tantum re omnium maxima (videlicet Astronomica disciplina) atque intricatissima, in qua etiam cum multum actum est, omnis tamen ætas quod agat inueniet, sed in omni alio negotio longè semper à perfecto fuere, principia, noua omnia erant primo tentantibus, post eadem illa limitata sunt, & siquid inuentum est, illis nihilominus referri debet acceptum, magni animi res fuit rerum nature latebras dimouere, nec contentum exteriori eius conspectu introspicere, & in Deorum secreta descendere; plurimum ad inueniendum contulit, qui sperauit posse reperiri.

Ibidem l. 7. c. 31. Multa venientis aui populus ignota nobis sciet, multa seculis tunc futuris, cum memoria nostri exoleuerit, reseruantur. Pusilla res mundus est, nisi in illo quod querat omnis mundus habeat.

Atque hæ Authoritatès ad nostram opinionem stabiliendam sufficiant. Innumeræ aliæ adijci poterant, sed ne Opusculum debitos magnitudinis terminos excederet, hisce acquiescendum inter plurimas paucis duxi. Qui verò dicta fusiùs tractata desiderauerit, ei vt Authorum in sequenti tabula contentorum opera adeat, consulam; neque turbetur Lector si nõnulla hoc in opusculo tradita *ἡ ἀποστολική* repererit; sibi enim persuadeat velim, quod vt diuersæ mihi à vulgo philosophandi semitæ cõstitutæ sunt, ita quorundam simplicitatem approbare non possũ, qui quod à puero docti sunt, aut Aristoteles ipsis præscripsit adeo sacrosanctè teneant credantque, vt nihil admittendum, quam quod *ἡ ἀποστολική* putent, imò miratus haud infrequenter fui, quod nonnulli quoque ex Orthodoxis plus fidei Ethnicò Philosopho (cuius totum in eo studiũ positum fuisse, cuius omne de cœlesti philosophia argumentorum pondus & robur eò respexisse videtur, vt suã de mundi æternitate sententiam adeò Doctrinæ Christianæ contrariam adstrueret) quam aut Sacræ Scripturæ, aut SS. PP. eiusdem interpretum decretis habeant. Relictis itaque indignis Christiano Philosopho placitis, ego principijs de mundi philosophia, longo & pertinaci studio iuxta combinatoriæ atque analogicæ artis amussim examinatis, ex admirando rerum omnium nexu, omniumque à singulis, singularumque ab omnibus necessaria dependentia, nonnulla, vt dixi, consecutaria deduxi, quæ tametsi nonnullis pe-

462 Itineris exstatici Conclusio.

regrina videantur, illa tamen verò haud abfimilia esse, atque ex infallibili deductione (posita observationum veritate) necessariò consequi, is solus comperiet, qui ab omni perturbatione liber, iuxta veritatis trutinam, tum nostra, tum adductorum in hoc Opere illustrium virorum testimonia exactius ponderarit.

N O M I N A
A V T H O R V M,

Quorum in observationibus coelestibus, quas à 40. annis diuersis temporibus peregerunt auctoritates secuti sumus.

<i>Nomina</i>	<i>Opera</i>
S Anselmus Cantuariensis Episcopus	De imagine Mundi
Anton: Maria Rheita	Oculus Enoch & Eliæ
Ven. Beda	De Mundi constitutione.
S. Bruno Carthus. Fund.	In Comment. supra Ps. 148.

Chri-

- Christophorus Scheiner Rosa Vrſina
 Daniel Bartholus S. I. In Epistolis
 Dominicus Platus De Solis Ecclipsi obser-
 uata 26. Ian. 1656.
 Fabritius Pauluccius Epif. In Comment. in Gen.
 Franciscus Grimaldus S. I. In Almageſto nouo
 Franciscus Patricius Ita- Lib. 20 Pancosmias
 lus.
 Fontana Neapolit. Lib. de Phaſium Luna-
 rium obſeruationibus.
 Galilæus Galilæi Nuncius Siderius
 Godefridus Wendelinus Tractatus de Cometa
 Ignatius Derkennis Soc. In tract. de Deo Triuno
 Ieſu Conditore, de Luna,
 Stellis, & centro Lu-
 næ.
 Illuſtriſſ: D. Ioannes Ca- Varij tractatus de rebus
 ramuel. cœleſtibus.
 Ioannes Heuelius Selenographia
 Ioannes Bapt. Hodier- De Cometa anni 1652.
 na
 Ioannes Baptiſta Riccio- Almageſtum nouum.
 lus S. I.
 Ioannes Baptiſta Torri- Epistolæ de obſeruatio-
 cellus nibus à ſe factis
 Ioannes Baptiſta Zupus Literæ de nouis phœno-
 menis
 Ioannes Baptiſta Cyſatus Cometographia

Ioannes Eusebius Nie- rembergius	Historiæ Nat. de corru- ptibilitate cœli.
Ioannes Petrus Faber Montispeffulanus	Lib. 2. Panchymici
Ismaël Bulialdus Parisi- nus	C. 4. ad Astronom. Philo- laicam
Ludouicus Lacerda S. I. Marinus Merfennus	In aduersarijs suis. Commentar. in Gene- fin.
Martinus Lafarina Ab- bas S. Lucix Siculus.	Obferuationes necdum editæ
Michaël Langrenus	Selenographia
Nicolaus Zucchius S. I.	Obferuationes propriæ
Petrus Gassendus	Varia Opuscula
Petrus Hurtadus de Mendoza S. I.	Lib. 1. de Vniuerso.
Raphael Auersa	Tom. 2. q. 34. pag. 160
Reinerius Magni Ducis Math.	Obferuationes Iouialium Comitum
Renatus Descartes	Fundamenta nouæ Phi- lofophiæ
Seneca	Lib. 6. q. not. c. 63. & l. 7. c. 31
Simon Marius	Mundus Iouialis
Vincentius Mutus	Libellus obferuationum Solarium.

O. A. M. D. G. V. M.

IN-

INDEX

Rerum notabilium, quæ in hoc Opere continentur.

A

D quid à natura in Martis globo constituta vovago 189

Aër Martius. 191

Aëris Iouij clementia. 218

Æstuum finis Solarium quis? 130

Ætheris fluxus & rapiditas 205

Æther omnia mudi corpora penetrat intimè ne vacuum alicubi detur 274

Æther in perpetua quadam exagitatione versatur.

167

Ætheris subtilitas respirandi facultatem tollit.

41

Æuum duplex 388

388

Altitudo summa firmamenti facit ut novæ stellæ semper eodem loco hæreere videantur 173

173

Aliud exemplum quomodo omnia sint in omnibus.

334

S. Ambrosius in Hexameron fluidans cæli sub-

N n n Stan-

Index rerum .

<i>stantiam asserit</i>	19	<i>Angeli descriptio Mercurialis</i>	116
<i>An Sol eminenter tantum calorem habeat</i>	141	<i>Angelorum habitus descriptio symbolica</i>	182
<i>Antidotum Theodidacti datur contra aestum Solis .</i>	122	<i>Angelorum signa symbolica & mystica</i>	181
<i>Angeli subinde in globis perniciosas qualitates concitant ob peccata hominum</i>	203	<i>Angelorum habitus symbolicus .</i>	97
<i>An extincti Cometae faex in Sole reuertatur</i>	177	<i>An Deus in nihilo plures mundos condere poterit</i>	390
<i>Animalia Saturnina , quae & quid utilitatis praestent</i>	241	<i>Apostrophe</i>	48
<i>An semina terrena globo Iovio implantata aliquid producere possint</i>	220	<i>Apparitio Cosmielis eiusque descriptio</i>	35
<i>An globi caelestes propria forma moveantur</i>	118	<i>Apparitio Angelorum Venerneo globo praesidentium</i>	96
<i>An stellae haec eandem semper a terra distantiam habeant .</i>	260	<i> Applicatio dictorum ad animae volatum</i>	357
<i>An aliae qualitates globo Mercurij insint</i>	129	<i>Apostrophe Theodidacti ad Deum</i>	183
<i>An astra ex Elementis consistent .</i>	302	<i>Apostrophe ad Terrigenas .</i>	338
<i>Angelorum officium Mercurialis globi praesidium</i>	117	<i>Aquae supercaelestes utrum verè sint elementares .</i>	369
		<i>Aqueum caelum quomodo illuminetur</i>	369
		<i>Aqua quid .</i>	293
		<i>Aqueum</i>	

Index rerum .

<i>Aqueum elementum in globo Martis quale</i> 191 <i>Aque Lunaris potūs experimentum</i> 53 <i>Aque distributio</i> 294 <i>Aque quomodo in glob. 366</i> <i>Aque Lune fusca cur lucide sint</i> 65 <i>Aristotelis error</i> 54 <i>Aristotelis sententia de cælo refellitur</i> 55 <i>Ars Chymica diuersos effectus diuersis ignis intensiōis & remissionis gradibus efficit</i> 325 <i>Ars Analogica in quo consistat, & quid conferat</i> 136 <i>Ars mira & ineffabilis Dei in mundi fabrica</i> 283 <i>Astra non necessitant sed inclinant</i> 113 <i>Astra nobis incognita mediantibus alijs astris in terram influunt</i> 322 <i>Astrorum numerus omnium electorum multitudinem superat</i> 336	<i>Astra non mouentur à propria forma</i> 373 <i>Astra nobis incognita quid faciant ad terræ utilitatem</i> 321 <i>S. Athanasij sententia.</i> 17 <i>Aspectus Solis, Lune, terra, cæterorumque planetarum ex firmamenti altioris situ</i> 266 <i>Aspectus Iouis ex primo eius Comite</i> 228 <i>Aspectus Solaris è Lunaris corporis globo in firmamento</i> 265 <i>Aspectus Iouis & Saturni</i> 202 <i>Aspectus firmamenti</i> 253 <i>Aspectus Solis è Marte Apogæo</i> 199 <i>Aspectus ex aduersa globi Mercurij parte</i> 119 <i>Aspectus Cæli ex Marte</i> 201 <i>Asperitas globi Veneris</i> 92 <i>Astrologiæ vanitas</i> 213 <i>Australis terræ portio</i> 45 <i>Augurium mirum</i> 359

Index rerum.

B

- S** *Basilii cælum liqui-
dum dicit* 13
*S. Basilii Hom. I. astra
igneae dicit* 14
*S. Basilij verba in Hexam.
de firmam. idem* 13
*S. Basilii quintam essen-
tiam cæli nugas dicit* 14
*Ven. Beda ex elementis
componit Lunam* 15
*S. Bonaventura unum cæ-
lum ponit* 17

C

- C** *Alor in Luna quid
efficiat.* 81
Carcer damnatorum ubi?
405
Catena Heracleotica quæ.
335
*Causa macularum, facula-
rum, umbrarum in So-
le* 153
*Causa Sol est generationis
omnium* 150
Causa diuersorū effectuum

- in terra* 213
*Celeritas corporum cæle-
stium summa & incre-
dibilis* 277
Centrorum vtilitas 317
Centrum duplex 317
*Chaos illud in primordijs
rerum conditum quid
sit* 291
*Christus omnia in se com-
plicat* 416
*S. Chrysostomus cælum im-
motum, astra tantum
moueri asserit* 15
*Circuli seu semitæ quibus
Stelle fixæ voluuntur,
non videantur ob di-
stantiam excessiuam è
terra, ijs in punctum
contractis* 349
*Cometarum Solarium ge-
nesis* 159
*Cur Cometae euanescentes
sub forma stellarum cer-
nantur* 171
*Cometarum in Sole gene-
sis* 165
*Cometa motus comparatur
cum navis motu & igne
fa-*

Index rerum.

tuo	170	genis	376
Cur Cometa sub tam varijs figuris spectentur ratio	174	an ex materia & forma	377
Cometa omnes vtrum solares sint	172	figura & vastitas	378
Cometa terrestres dantur seu elementares	174	Cælum empyreum iunctum reliquo mundo vnum fiet Dei electorumque domicilium post mundi consumationem	
Cometa motus quomodo efficiatur	167	Comitum Saturni varia signa	243
Quomodo Cometa euanescent	170	Comites sub forma Lunarum videntur	205
Cur caudam à Sole auersam habeant	174	Cur Iouis Comites tam grandes ex Ioue appareant	
Quomodo motus Cometa Solem sequatur	169	Motus quatuor Comitum & quomodo Iouem illuminens	226
Cur circa propriū centrum voluatur	196	Comitum magnitudo	224
Cælos multos negat	15	Comites bini quomodo Saturnum illuminent	248
Cæli nomine quid intelligatur	292	Cur anterior Comitum Saturni nullam globo Saturnino ecclipsin inferat	245
Cæli non sunt quinta essentia	399	Comitum distantia à Ioue	222
Cælestia corpora ratione constitutionis discrepant	76	Comites quos effectus in Io	10
Cælum empyreum, vtrum corporeum	375		
cur non videatur a terris			

Index rerum

- Ioue operantur* 225
Comites quoque propria luce fulgent 208
Comites propria sua centra habent 257
Comites quatuor Iouis illuminant globū Iouis 208
Comparatio globorum cum motu trochi moti 344
Comparatio ex lumine terrestri 263
Comparatio planetarum ad corporis humani principalibus membris 236
Comparatio 114
Cōparatio Microcosmi cum Megacosmo 77
Comparatio 58. 212. 267
Comparatio à nubibus terrenis 178
Confortatur Theodidactus à Cosmiele. 232
Contractum maximum in pluralitate contractum est. 314
Contractum maximum quid 310
Copernicæi falsò firmamentum immobile statue-
runt, eò quòd velocitatem eius comprehendere non potuerint 347
Corpus solare ex liquida & solida materia constat 127
Corporum cœlestium multitudo & pulchritudo post diem iudicij 404
Corporeum nihil sine centro subsistere potest 318
Corpora omnia terreo & humido constant 106
Corpora cœlestia mutant proprietates suas ratione situs 91
Corruptibilitas cœlorū 399
Cosmielis locutio 36
Cur stellæ omnes ex ortu in occasum moueantur sine polis 273
Cur Sol subinde sine maculis appareat 161
Cur subinde totus plenus maculis 161
Cur Reges in statu suo conseruentur vel ab eo remoueantur 358
Cur globi circa proprium cen-

Index rerum.

- centrum, alijsque tam
 diuersis motibus instructi
 sine* 330
*Cur Deus tantam caelestium
 globorum multitudinem
 condiderit* 336
*Cur tanta alterationum
 vicissitudo in Luna* 82
*Cur subinde nulla macula
 in Sole apparent* 160
*Cur Deus mundum tam in-
 numerabili rerum varie-
 tate condiderit* 215
*Cur aquae superficies ex al-
 to spectata minus luceat
 quam terrestris* 44
*Cur Terra, Luna, Venus, &
 Mercurius circa Solem
 immoti videantur* 252
*Cur natura Lunam tot
 asperitatibus constitutam
 voluerit* 79
*Cur nouae stelle in firma-
 mento exortae semper fi-
 xae videantur* 279
*Cur pelagus solare perpetuo
 fluctuet & aestuet* 151
*Cur in Luna constitutus
 motum non sentias* 73
*Cur in Luna nubes non
 compareant* 52
Curiositas Theodidacti 101
Cyrilli sententia de cael. 15
- ### D
- D** *EVS Absolutum
 Maximum est sicut
 mundus maximum con-
 tractum est* 309
*Dei opera inscrutabilia hu-
 mano intellectui* 282
*Deus vtrum vnum vel plu-
 res mundos produxerit*
 352
*Deus ipsis animalibus cha-
 racterem reuerentiae &
 timoris erga hominem
 impressit* 359
*Deus per Hierarchicos Or-
 dines omnia moderatur*
 361
*Deus cur globos tam aspe-
 ros esse voluerit* 92
*Deus omnia in bonum con-
 uertit* 437
*Dei opera homo tantum ad-
 mirari debet non capere
 vel.*

Index rerum.

velle 284
 Deus solus perfectio omnium 315
 Deus mundum condidit immensum iuxta capacitatis eius rationem 315
 Deus quid sit & quomodo quaerendus 38
 Depositus Theodidactus ad montis Martij crepidinem 186
 Dierum quatuordecim dies in Luna 67
 Dies Iouij quot horarum 222
 Diuina immensitas 284

E

Ecclesia Catholica sublimitas 430
 Elementum Terreum in globo Martis 192
 Elementum Ignis in singulis globis existit, & naturae totius globi conuenit 191
 Elementum ignis omnibus inest 301

Enneas tertia hylea quomodo cum triade increata & creata intellectualli comparetur 365
 Excellentia Christi 409
 Exemplum influxus ab arte Empyrica 326
 Exemplum à speculis vstorij 326
 Exhortatio ad Principes. 359
 Experimentum 194. 239
 Explicatur precedens Epiphonema varijs exemplis 333

F

Fidei definitio 414
 cur Deus hominem per fidem saluare noluerit. ib. humanis viribus acquiri non potest fides 415
 In quo consistat fides & eius conditiones 422
 Finis fasciarum Iouiarum quis intentus à natura. 28
 Firmamentum non accipitur pro sphaera stellarum fixa.

Index rerum .

- xarum, sed pro toto mundi expanso illo quem atherem vocant* 198
Firmamenti constitutionem totam immutatam reperit 259
Firmamentum quid proprie sit 297
- G**
- G** *Lacies & niuosa terræ partes ex alto spectatae intense lucēt* 45
Globi terrestris phasēs 95
Globi non solā & simplici luce influunt 236
Globi Iouij odor & fragrantia 205
Globi Martij utilitates 196
Globi terrestris ex Luna aspectus 69
Globi cælestes quo altiores eo velociorem motum habent 342
Globi Iouij aspectus 205
Globus Lunæ qualis sit 49
Globi Veneris aquis vtrum Baptismus institui possit 91
- Globi non solā luce agunt in inferiora* 115
Globi Canicularis lustratio 269
Globi Martij montium descriptio 186
Globi Iouis luciditas 206
Globi Mercurij vis admiranda 108
Globi cur vnâ cum atmospheris suis tam constanter situm suum teneant 176
Globi Iouij motus 222
Globum Solarem igneum esse feruor eius in terram vsque dimissus satis docet 145
Globo Solari sistitur Theodidactus 123
Globi Saturnini scabrities & inæqualitas 232
Globi complures Solaris naturæ in itineris decursu patent 270
Globorum influxibus Deus vtitur veluti instrumento quodam ad mundum gubernandum 112
- O o o Glo-

Index rerum.

<i>Globus Martius cur in omnium maximo excentrico constitutus</i> 195 <i>Globi Saturnini horrenda facies</i> 233 <i>Globi Veneris descriptio & structura</i> 90 <i>Globi Solaris structura & magnitudo explicatur.</i> 128 <i>Globus Veneris quomodo gratiam & decorem influat</i> 99 <i>Globi Solaris structura</i> 138 <i>Globo Saturnino tam horrendo quid natura intenderit</i> 234 <i>Globi terreni finis eximius</i> 295 <i>Globi Solaris solidi pars ex qua materia</i> 126 <i>Globi Solaris maculam ingreditur Theodidactus.</i> 125 <i>Globi Martij Geniorum apparitio mystica</i> 203 <i>Ceteri globi mundani an ignea naturam polleant.</i> 256	<i>Globi terreni praestantia</i> 295 <i>Globorum Ioniorum finis</i> 229 <i>Globi omnes ex solido & humido constituti</i> 270 <i>In globo Veneris dierum, noctium, ortus & occasus Solis ratio</i> 93 <i>Globorum cum microcosmo comparatio</i> 229 <i>Globi Iouis influxiva vis</i> 210 <i>Globum primum Saturnini comitis lustrat.</i> 255 <i>Globi a natura intenti fines explicantur</i> 233 <i>Globorum virtutem quomodo administrant Angeli</i> 100 <i>Globi Saturnini structura</i> <i>Globorum morbi quomodo curentur</i> 328 <i>Globus quomodo virtutes latentes exerat</i> 190 <i>Globorum vortices non miscentur.</i> 176 Glo-

Index rerum.

<i>Globus Martis ex quatuor elementis componitur.</i> 190 <i>Globi Iouij structura</i> 209 <i>Globi Iouij experimentum naturam explicans</i> 211 <i>Globi odor cui comparetur</i> 209 <i>Globi Martis structura</i> 187 <i>Globi Martij analogia descriptio operationibus Martialibus in globo terrestri</i> 186 <i>Globi miri effectus</i> 188 <i>Globus Saturninus quomodo influit in inferiora</i> 238 <i>Globus Mercurij circa axē propriū vertitur, & quid hoc circuitu conferat</i> 109 <i>Globi Solaris quanta semidiameter</i> 135 <i>Globo Mercurij sistitur Theodidactus</i> 107 <i>In globum Saturni deponitur Theodidactus</i> 233 <i>Globum tam perniciosum cur natura constituerit</i> 195	<i>Globi Martis ingens vorago</i> 188 <i>Globi cœlestes, utrum post mundi finem permansuri sunt</i> 400 <i>Globus terrenus summa pulchritudine fulgebit post diem iudicij</i> 401 <i>Gregorius Nyssenus omnia astra ex quatuor elementis constructa docet</i> 17

H

- H**æretici fidem supernaturalem non habent 422
- perplexi sunt in fide. ib. sibi contradicunt 423
- H**æreticorum Ecclesia non vna, non sancta, non vniuersalis 424
- non habent ius administrandi Sacramenta 425
- non habent spem salutis nisi resipiscant 426
- corrumpunt sacram Scripturam 427
- nihil mandatorum diuina
- Ooo 2 no-

Index rerum .

norum seruant 428
Harmonia mundi exponitur per numeros 356
Harmonici numeri Trinitatem exhibent 355
Homo in hoc mundo constitutus pauca nouit 337
Vix duo homines in omnibus simillimi datur 213
Homines cur non in Luna producti. 85
Homines monstra forent si in Luna producti fuissent 87
Homines si fuissent producti cuius conditionis fuissent 88
Homo vinculum vniuersi. 394
Anima mundi. *ibid.*
Humor chaoticus singulis mundi corporibus distributus 296

I

Ignis solaris verus & elementaris ignis 137
Immobilia & immutabilia

quatuor sunt 304
Infinitum intellectu creato perfecte comprehendi non potest 312
Iouialium praesidium officium 227
Iouis fascia quid 216
Iouia materia cui possit assimilari 209
Iouis successiua illuminatio a quatuor globis Iouis comitibus facta 221
Iudicia Dei quam occulta. 436
Iudiciorum Diuinorum exempla 437

K

Kabalistica enarratio de Christo venturo 417

L

Lapis ex Lunari corpore in terram portatus in Lunam rediret 50
Locus Daemonum vbi futurus

Index rerum .

<p><i>rus sit post diem Iudicij</i> 406</p> <p><i>Lucis productio</i> 300</p> <p><i>Lucis fons in Luna quid</i> 62</p> <p><i>Lux primigenia mundi quid</i> 292</p> <p><i>Luminis Solaris descriptio</i> 148</p> <p><i>Luna proprio centro in aethere firmatur</i> 77</p> <p><i>Lunaris ignis experimentum</i> 54</p> <p><i>Lunæ asperitas</i> 68</p> <p><i>Lunã prope intuetur Theodidactus</i> 49</p> <p><i>Lunæ ex Venere vise quantitas</i> 94</p> <p><i>Luna sub qua figura spectata sit</i> 47</p> <p><i>Lunaris Oceani motus finis exponitur</i> 58</p> <p><i>Lunæ vis ☾ influxus</i> 60</p> <p><i>In Luna cur non conspiciantur nubes</i> 71</p> <p><i>Lunares macule quales</i> 56</p> <p><i>Lunæ aspectus</i> 201</p> <p><i>In Luna utrum sit ignis</i> 53</p>	<p><i>Lunari in globo non sunt herbae, nec homines, nec animalia cuiuscumque speciei</i> 50</p> <p><i>Lunares tempestates ☾ procellæ unde oriantur</i> 68</p> <p><i>Itineris ad Lunam auspiciam</i> 40</p> <p><i>Lunæ oscillatio quid præstet</i> 85</p> <p><i>Lunæ diuersæ facies quid terræ conferant</i> 59</p> <p><i>Lunarium montium illuminationis</i> 80</p> <p><i>Lunares fossæ</i> 65</p> <p><i>Luna, Terra, Sol se mutuis viribus afficiunt</i> 61</p> <p><i>Lunaria corpora in firmamento contineri quomodo demonstratur</i> 348</p> <p><i>Lunæ corpus è quatuor elementis suo tamen modo compositum</i> 51</p> <p><i>Lunæ pars auulsa ☾ in terram delata in Lunam rediret</i> 77</p> <p><i>Lunæ officia</i> 60</p> <p><i>In Luna omnia contrariã</i></p>
---	--

Index rerum.

*ratione se habent quoad
 phenomenon terrestre* 73
Luna virtus influxiva
qualis 52
*Luna quanam virtus ap-
 propriata* 81
Luna structura 62
*An in Luna sint Meteoro-
 logicae impressiones* 51
*Lunaris globus cur tam in-
 equalis & scabritie ple-
 nus* 64
In Luna calor & frigus
 74
*Luna cur tot diuersis pha-
 sibus conspiciatur* 82
Lunares dies 74
*Luna speculari corpus esse
 non potest* 64
Luna frigus 68
Lunare mare quale 50
Luna ex Venere aspectus
 94
*In Luna cur tantus aqua-
 rum motus* 84
Luna Ros 59
 Luna ...
 Luna ...

M

M *acularū brevis dura-
 tio unde* 180
Macularum utilitates 163
*Magnitudo diuinæ proui-
 dentiae* 156
Maris Lunaris ebullitio
 66
*Motus Maris comparatio
 cum Solis pelago* 136
*Mars partim à Sole partim
 à propria luce illumina-
 tur* 197
*Martis à Terra, Luna,
 Mercurio, Venere di-
 stantia & aspectus ex
 Marte eorundem* 202
Martis effectus 194
*Mars & Saturnus mali-
 gna sydera ad quid con-
 ferant* 329
*Martis vis influxiva qua-
 nam* 193
*Illa in Marte rotunda pars
 quid sit* 198
*Mars cur sanguineo colore
 spectetur* 200
 Ma-

Index rerum.

- Materia aeternum durabit* 395
Materia caelestis non differt à terrena 101
Materia non patitur mutationem 303
Materia quid sit 303
Materia caelestis & sublunaris non differunt essentialiter 302
Materia caelestium à terrestri non differt 398
Cur liquida materia Sol constet 138
Maximum absolutum quid 309
Quod medicamenta narcotica in microcosmo, id in megacosmo Saturnus praestat 240
Quod medicamenta praestant in humano corpore, id Saturnus in globis mundi 242
Mercurij diuersus situs in suo circulo diuersimodè influit in inferiora 111
Mercurius quomodo vim ingenio conferat 108
Monas prima & suprema necessario trina 355
Montes, valles & vimbæ Lunarium montium 63
Montes igniuomi in Sole 131
Montium Lunarium altitudo 68
Motor Vniuersi Deus est 373
Motuum Solis & Luna diuersitas phasiumque ad quid conferat 327
Motus ad centrum Luna 48
Motus ad centrum explicatio 48
Motuum finis 348
Motus stellarum Varij 274
Mundus inconceptibilis magnitudinis 323
Mundi globorumque ad invicem proportio 324
Mundus vti contrarijs constat, ita bona mixta malis naturæ in omnibus mundi corporibus inueniuntur 197
Cur Mundus infinitus esse 1012

Index rerum.

<i>non potuerit</i>	311	<i>in Deo subsistit</i>	387
<i>Mundus non est infinitus</i>	309	<i>Mundus propter hominem conditus</i>	393
<i>Mundi partiū consensus</i>	215	<i>A Musico instrumento exemplum</i>	325
<i>Mundi symmetria</i>	323	<i>Musica ad affectus quādam varios extimulet</i>	34
<i>Mundi partium discretio</i>	293	<i>Musica mirificos effectus prestans</i>	33
<i>Mundana machina cum instrumentis automatis comparatio</i>	308	<i>Mythica apparitio geniorum Iouialium</i>	227
<i>Mundi omnia corpora proprijs centrīs fundantur</i>	277		
<i>Mundi corporei connexio cum intellectualibus mundis harmoniam mundi constituit</i>	367	N	
<i>Mundus tenebris interijisset nisi plura Solaris naturae corpora condita fuissent</i>	263	N <i>atura cur in globo Mercurij homines non posuerit</i>	115
<i>Rationes cur vnus Mundus à Deo creatus sit</i>	352	<i>Nihil ad perfectionē ascendere potest nisi prius extra gradum suum excesserit</i>	316
<i>Mundus corporeus necessario dependet à Deo qui eum per intellectualem mundum gubernat in omnibus</i>	362	<i>Nililum eiusq̄ ratio fuse describitur</i>	382
<i>Mundus non in nihilo sed</i>		<i>et reliquo toto capite</i>	9
		<i>Nililum Deo coaenum et aeternum</i>	389
		<i>Nibili cum Deo comparatio</i>	389
		<i>Novem ordines rerū creatura-</i>	

Index rerum.

<p>tarum comparati cum
nouem intellectualis mū-
di ordinibus 363</p> <p>Non sequitur hoc non ca-
pio, ergo esse non potest
340</p> <p>Noctis Lunaris ratio 94</p> <p>Nox ingruens in globo Io-
uio 221</p> <p>Nox in globo Mercurij qua-
lis 119</p> <p>Nubes Iouia 218</p> <p>Nubes terram peruagantes
70</p> <p>Nullum in natura malum
quod non ad bonum con-
ferat 330</p> <p style="text-align: center;">○</p> <p>Objectio 294. 296.
311</p> <p>Objectio Theodidacti 111.
112. 141. 213. 214.
299</p> <p>Observatio & experientia
multa docet 31</p> <p>Oceanus Lunaris 63</p> <p>Oceanus Lunaris circum-</p> | <p>flus globo 68</p> <p>Oceani Lunaris mira 57</p> <p>Omnia sunt in omnibus.
137. 331. 366</p> <p>Omnia tribus constant 354</p> <p>Omnia in mundo singulari-
tate quadam gaudent
316</p> <p>Omnia propter telluris glo-
bum condita sunt; &
tellus & maria propter
hominem & vniuersa
finaliter propter Deū 337</p> <p>Omnia ex quatuor elemen-
tis composita 90</p> <p>Omnia esse in omnibus, &
quodlibet in quolibet
quid sit 333</p> <p>Omnia propter tellurem
condita sunt 319</p> <p>Omnia in nihilo stabilita
sunt 385</p> <p>Opera diuina non possunt
percipi perfectè ab intel-
lectu humano 309</p> <p>Opinionum de Cometa ge-
neratione refutatio 171</p> <p>Origo æstus pelagi solaris
151</p> <p style="text-align: center;">P p p Pa-</p> |
|--|--|

Index rerum.

P

P *Aradisus terrestris* 46
Paradoxum 126. 276
Pelagus igneum cur Deus intra alueos Solis con- cluserit 129
Pelagus solare cur perpetuo moueatur 136
Pelagi picei in Martis globo quis sit finis 199
Pelagi solaris circulatio per intima corporis solaris viscera 133
Phasium Lunarium expositio 84
Philosophia celestis amor 32
Piper quomodo agat intra assumptum 143
Planetarum mira harmonia 330
Plerique neglectis causis rerum proximis sectantur peregrinas, & à vero multum remotas causas 281
Pluuia ignea in Sole 146
Polus in mundo non datur

realis sed imaginarius

272

Præsidum apparitio 116

Principalium septem mem-

brorum cum septem pla-

netis comparatio 78

Primum mobile utrum de-

tur 372

Protestatio Authoris 5

Q

Q *Qualitates maligne reliquorum syde-*

rum attrahuntur à Mar-

tis globo, sicut in terre-

stri globo malignæ quali-

tates terrene à Veneno-

sis reptilibus 195

Qualitates elementares pri-

mæ & secundæ insunt

globo Veneris 102

Quæ causa sit tanti corpo-

rum nisus ad centrum

318

Quænam vis motrix sit tot

stellarum 276

Quantitas superficiæ sphæ-

ricæ terræ ex diuersis

al-

Index rerum.

- altitudinibus spectata.*
 42
Quod sit calidum radicale
in mundi corporibus 300
Quomodo anno 1572 orta
set stella in Cassiopea
 282
Quomodo motus Comete So-
lem precedat 168
Quomodo Veteres in Chri-
stum crediderint ante
eius aduentum 416
- R**
- R** *Aptus ad aquarum*
supercælestium re-
gionem 369
Ratio lucis quatuor Cœli-
tum, dum phases varias
subeunt 225
Regiones & maria terreni
globi sub qua figura spe-
ctentur ex alto 44
Richardus de S. Victore
omnia ex primo chao in
quo elementa commixta
erant cõstructa dixit 16
Rini cur fascijs Iouialibus
obfusi non spectentur è
terra 217
- S**
- S** *Aturnus tricorpor* 233
Saturni Comites 243
Saturnus quis præstet vi-
litates in terrestri, cœ-
terisq; globis 241
Structura Saturni 240
Saturniorum presidium
symbolica descriptio 254
Sententia de noua stellarum
genesi omnes difficultates
soluit facillimè 281
Si materia cælestis à terre-
stri differret, in se influe-
re non possent 305
Signa veræ Ecclesie 423
Si lex chalybe percussus quo-
modo ignem eliciat 134
Solis ex Venere aspectus 96
Si Sol vel terra maior fo-
ret quàm reuera est, har-
monia mundi confunde-
retur 326
Solis ex Ioue aspectus 206
Structura solaris globi 124
- Ppp 2 So-

Index rerum.

<i>Solis colores quid notent</i>	<i>Sol in perpetua æstus agita-</i>
164	<i>tione versatur</i> 132
<i>Solaris centri natura</i>	<i>Solis corpus heterogeneum</i>
127	132
<i>Sol non illuminat Iovem</i>	<i>Sol varijs facultatibus pol-</i>
<i>integrè, sed propriâ luce</i>	<i>let</i> 134
<i>illuminatur</i> 206	<i>Solaris corporis magnitu-</i>
<i>Quid cause fuerit cur certis</i>	<i>do</i> 125
<i>temporibus Solens lan-</i>	<i>Sol, Iuppiter, Saturnus ex</i>
<i>guore pallentem vide-</i>	<i>dicto firmamenti situ</i>
<i>rint mortales</i> 162	<i>inmoti spectantur</i> 267
<i>In Sole cur natura posuerit</i>	<i>sub eadem semper distan-</i>
<i>liquidum ignem</i> 139	<i>tia</i> 267
<i>Solis nimie euaporationes</i>	<i>Sol in firmamento positus</i>
<i>quid in terra efficiat</i> 163	<i>nequaquam stellas cir-</i>
<i>Solarium apparentiarum</i>	<i>cumstias illuminare pos-</i>
<i>finis explicatur</i> 155	<i>se demonstratur</i> 262
<i>Solis chronici motus qui</i>	<i>Sol certis temporibus totus</i>
<i>sint</i> 168	<i>impalbit</i> 262
<i>Solare corpus maximis al-</i>	<i>Sol cur circa proprium cen-</i>
<i>terationibus obnoxium</i>	<i>trum moueatur</i> 135
<i>est</i> 147	<i>Solis apparentia ex Luna</i>
<i>Sol igne elementari constat</i>	75
128	<i>Miræ in Sole apparentia</i>
<i>Solare corpus quomodo</i>	122
<i>à quo moueatur</i> 179	<i>Sol non illuminat firmamen-</i>
<i>Solare corpus innumeris ca-</i>	<i>ti stellas, sed propriâ lu-</i>
<i>nalibus perfossum</i> 158	<i>ce fulgent</i> 261
<i>Solis præstantia</i>	<i>Sol ex firmameto appareret</i>
148	<i>sub</i>
<i>Solis triplex motus</i>	
152	
155	

Index rerum .

- sub ea magnitudine sub qua nobis ex terra Canicula* 261
Solis nomina igneum esse notant 140
Sol non potuit ex mero liquore igneo compingi 130
Solis effectus 301
Solis annui motus effectus 156
In Sole quomodo maculae nascantur 152
Spacium imaginarium quid 383
Species nulla vel genus indiuiduum alterius perfectionem attingere potest 315
In stellis firmamenti diuersitatis motus causa 347
Si stella firmamentalis in circulo Lunae collocaretur, illa spatio vnus minuti periodum suam circa terram conficeret 345
Stelle innumera latent quae nunquam humanis oculis patuerunt 268
Stelle in firmamento solaris naturae globi sunt 262
Stellarum nouae geneses vnde 278
Stellarum fixarum aspectus 72
Stellarum altissimarum velocitatis motuum ratio 339
Stelle fixae cur semper eandem ad inuicem distantiam obtinerent 349
Stelle nouae non vebuntur in excentricis circulis 279
Stellarum vires elucescunt in terrestri globi rebus 320
Omnes stelle firmamenti in peculiaribus sibi circulis non secus ac planetae vobuntur, insensibilibus tamen ob distantiam excessiuam 267
superiores duo cur plus luceant inferioribus 225
Stella polaris aditur 269
 Stel-

Index rerum.

<i>Stellas ex elementis compositas docet Chrysostomus</i> 15 <i>Stellarum nouiter ortarum genesis</i> 175 <i>Stellarum genesis monstrat corruptibilitatem caeli.</i> 280 <i>Stellas novas incognitas spectat Theodid.</i> 260 <i>Stellarum innumerabilis multitudo intra firmamentum</i> 266 <i>Stella nouae genesis est purum naturae opus</i> 281 <i>Stellarum fixarum aspectus</i> 202 <i>Stellarum mira dispositio</i> 283 <i>Stella solaris & lunaris naturae</i> 260 <i>Stella polaris lustratur</i> 271 <i>Stellis quomodo & unde contingat proprius motus oppositus diurno.</i> 278 <i>Status Beatorum post diem iudicij</i> 401 <i>Structura Comitum primi</i>	<i>caeli Saturni</i> 256 <i>Structura globi Mercurij</i> 107 <i>Sublunarium entium nouem gradus</i> 366 <i>Symbolorum, quibus instruebatur Cosmiel, expositio</i> 36 T Tantum distributum est in omnibus terrae locis lucis quam tenebrarum 360 <i>Terrae ex Venere aspect.</i> 95 <i>Terram qui in aere libravit, an non is eadem ratione in aethere librare potuit reliquos globos</i> 299 <i>Terra subdita supernis corporibus veluti principium passuum actiuo</i> 321 <i>Terrae aspectus ex apogeo Martis</i> 201 <i>Terrae facies ex alto spectata & Solis figura annularis</i> 41 Ter-

Index rerum.

- Per terram inanem quid notetur in sacro textu* 292
Terræ circulus quid, & quid macule 70
Terra non minus incorruptibilis est quam reliqui globi quoad totam substantiam 280
Terra non fertur circa proprium axem 74
Terra maximè elucescit hoc radicali centro 301
Terra uniuersæ naturæ centrum 319
Terra in supremis mundi quomodo sit 366
Terra non poterat apta esse generationibus rerum si non immobilis esset 320
Terra qua forma ex alto compareat 43
Tellus utrum sit immobile & naturæ centrum 317
Theodidacto ostenditur globi velocitas 343
Theodidacti raptus in globum Veneris 89
Theodidactus estuat videre solidum fixarum orbem 258
Theodidacti raptus 62
Theodidacti extatica apostrophe 287
Theodidacti apostrophe ad terrigenas 251
eius deliquium 35. 104
 121
eius dulcia 220. 342
Theodidacti admiratio 221
Theodidacti cum Cosmiele contentio 290
Theodidactus nauicula Afbestina uehitur 123
Theodidactus argumentatur contra 219
globum Martis videt, sentitque fatorem eius & influxus vim 185
Theodidactus in globum Iouis deponitur 206
Theodidactus deficit ex intuitu globi Saturnini 231
Theodidactus vim influxiuam Mercurij experitur 105
 Theo-

Index rerum.

<i>Theodidacti instantia</i>	239	<i>praesent</i>	328
<i>Theodoretus docet omnia</i>		<i>Venus & Mercurius è</i>	
<i>astra ex cõmuni elemen-</i>		<i>Luna quales compareāt</i>	
<i>torum massa constituta</i>			71
<i>esse</i>	16. 17	<i>Vis influxiua Veneris</i>	
<i>Prima Trias increata</i>	356	<i>quam</i>	98
<i>Secunda Trias creata</i>	ib.	<i>Veneris effectus</i>	ibid.
<i>Tertia Trias</i>	357	<i>Virtus influxiua quomodo</i>	
		<i>agat in inferiora</i>	113
		<i>Vnde phases Comitum Sa-</i>	
		<i>turri</i>	246
	V	<i>Vnio hypostatica Christi</i>	
V <i>Arietatis macularum</i>			410
<i>in terra visarum</i>		<i>Vniuersum quomodo sit in</i>	
<i>explicatio</i>	43	<i>omnibus & omnia in</i>	
<i>Vastitas cœli aquei</i>	371	<i>ipso</i>	335
<i>Velocitatis globorum cum</i>		<i>Vortex Solaris quid sit</i>	175
<i>rota molaria comparatio</i>		<i>Vsus aquarum supercœle-</i>	
	346	<i>stium</i>	371
<i>Venena subinde salutis re-</i>		<i>Vtrum homines in globo</i>	
<i>media sunt</i>	242	<i>Iouio sint</i>	219
<i>Veneris & Mercurij aspe-</i>		<i>Vtrum & quinam sit ignis</i>	
<i>ctus ex intermedio spa-</i>		<i>elementaris Luna</i>	54
<i>tio</i>	104	<i>Vtrum moueatur expan-</i>	
<i>Veneris globo Angeli præsi-</i>		<i>sum aqueum</i>	372
<i>des</i>	99	<i>Vtrum cœli sint mouendi</i>	
<i>Veneris Insula pulcherri-</i>		<i>post diem Iudicij</i>	403
<i>ma</i>	96		
<i>Venus & Mercurius quid</i>			

F I N I S.

ATHANASII KIRCHERI
E SOC. IESV
ITER EXTATICVM II.

Qui & Mundi Subterranei
PRODROMVS dicitur.

Q V O

GEOCOSMI OPIFICIVM

S I V E

Terrestris Globi Structura, vnà cum abditis
in ea constitutis arcanioris Naturæ Re-
conditorijs, per ficti raptus inte-
gumentum exponitur ad
veritatem.

In III. Dialogos distinctum.

AD SERENISSIMVM

LEOPOLDVM IGNATIVM

Hungariæ, & Bohemiæ Regem.

ROMÆ, Typis Mascardi. M.DC.LVII.

SVPERIORVM PERMISSV.

FRANCIS M. BAKER

1877

THE EXHIBITION

OF THE

ARTS

1876

OF THE

ARTS

OF THE

ARTS

OF THE

ARTS

OF THE

ARTS

OF THE

ARTS

OF THE

ARTS

OF THE

SERENISSIMO

Potentissimo atque Inuictissimo

LEOPOLDO IGNATIO

Hungariæ, & Boëmiæ Regi, &c.

Felicitatem precatur.

ATHANASIVS KIRCHERVS.

E SOC. IESV.

VATERNA prop
iam lustra transiguntur
Serenissime Rex, quo
temporum decursu sub
felicissimis gloriosæ me-
moræ FERDINANDI III.
Cæsaris parentis Tui Optimi Maximi
auspicijs in palæstra literaria pro mei

✠ 2 in-

ingenij modulo mereo ; quibus Sapien-
tissimus Cæsar tum in aliarum bona-
rum artium studijs , tum in meorum
potissimum Operum editione promo-
uenda, adeò raro inter Princeps exem-
plo præluxit , vt quod olim de Alexan-
dro & Aristotele memorat Plutarchus.
(Maiusne Aristotelici in tot Sapientiæ
fœtibus concipiendis ingenij fœcundi-
tas, an in ijs in lucem educendis Ale-
xandri obstetricantis industria Litera-
rio Orbi emolumentum contulerit , du-
bitatum fuisse) idipsum ego multo me-
liori iure de FERDINANDI III. Cæsaris
Augusti incredibili in literis promouen-
dis studio & sollicitudine asseuerare
ausim . Audierat Sapiientissimus Prin-
ceps , nonnulla me reconditoris do-
ctrinæ opera , publico bono fortassis
haud indigna , prælo destinata habere ;
quo minus tamen illa desideratam lu-
cem aspicerent , tum necessariorum
editioni sumptuum defectum , tum
Authoris omni auxiliari manu desti-
tuti

tuti inopiam causam esse. Quare ne tanto labore concepta ingenij molimina, tot sudoribus comparata literariae mercis supellex pessum iret, ea qua fuit insita sibi Cæsareæ mentis clementia, mox munificam benignitatis suæ dextram clientulo suo porrigere dignatus, quâ literis rationum pondere confertis, quâ annui subsidij subministracione, cæterisque auxilijs plusquam regijs, ad incepti instituti molimina ingentibus tanti fauoris stimulis languentem non incitauit duntaxat, sed & nimia curarum mole vacillantem prorsus erexit; & ne quicquam eorum, quæ ad meam rem factura videbantur, omitteret, nonnulla quoque arcanioris scientiæ Cimelia ex fœcundo proprij ingenij penu deprompta, tum ad operum meorum ornamentum, tum ad curiosioris doctrinæ augmentum, benigna communicatione suggestit. Vt proinde vel hoc ipso, raro Cæsareæ beneficentiæ exemplo compere-
rim,

rim, nihil in disciplinarum adytis adeò
difficile, perplexum, impenetrabile,
ac denique opinione omnium *ad dicitur* la-
tere, quod non Princeps munificen-
tiæ & benignitatis laude conspicuus
ab ijs, quorum animus veluti pondere
quodam ad magna & ardua in litera-
rio negotio præstanda fertur, vel solo
nutu extorqueat.

Ad Te progredior Rex, Magni Pa-
rentis, Magnum Filium, & gloriosum,
Augustæ Domus germen. Nam cum
paternarum virtutum specimina, qui-
bus in admirationem traxit vniuersum
terrarum Orbem pius & Sapiens Pa-
renstus, hæreditario quodam veluti
iure vberima propagine in Te corri-
uata Mundus agnoscat: mireturque
in Regia Tua persona nescio quem di-
uinitus Tibi allapsam ingentis animi
vigorem, tum ad Sapientiæ studium,
excolendum, tum ad eius cultores om-
ni fauore prosequendos peropportu-
num. Inter cæteros & ego minimus ad

Sa-

Sacrās Maieſtatis Tuæ aras confugio,
ea ſpe & ſinceri animi fiducia fretus
futurum, vt quidquid impoſterum à
meæ tenuitate perſonæ fructus ſpera-
bit Reſpublica literaria, id omne, ſicu-
ti à Parentis Tui Sapientiſſimi fortuna-
to patrociniò inceptum conceptumque
fuit, ita illud quoque benigno Maieſta-
tis Tuæ influxu affluxuque vel cum
ſtudiorum meorum fœnore perficiatur.
Sollicitarat is inter viuos conſtitutus
præ alijs Opus illud ingens, quod Mun-
dus Subterraneus inſcribitur, vtpotè
occultiſſimis naturæ effectibus, ſi pro
dignitate conficiatur, admirandum.
Veruntamen cum id varijs temporum
iniurijs impeditum, omnibus numeris
abſolui non potuerit, in anteaſſum
hoc præſens Opusculum, veluti quan-
dam ſecuturi operis arrham, immorta-
li Nominis Tui ſplendori inſcribendum
ſtatui. Quod ſi benignis Clementiæ
Tuæ oculis aſpexeris, næ; ego nouo hac
fauoris indulgentia ad maiora auſpican-
da

da veluti calcari quodam impulsus
assurgam, atque vt ille ait, *sublimi fe-
riam sidera vertice*. Et certè par est, vt
Magnæ Menti Tuæ inditum persua-
sumque habeas, nihil ad immortalita-
tem nominis Principum Regumque
perpetuandam efficacius esse posse,
quàm viris sapientibus (quorum mul-
titude sanitas Orbis terrarum est) im-
pensè fauisse. Quod vt fiat, Deum
Opt. Max. deprecor vt Regium Tuum
Legibus eximijs ornet pectus, operibus
laude dignis, vberique sapientia repleat,
oppletum muniat; in magnis potentia
Excelsi regat, adsit, tueatur, omnique Re-
giæ felicitatis plenitudine accumulēt.
Vale Rex Magne; diu multumque
TIBI, Ecclesiæ, Deo superstes.

Romæ i. Nou. 1657.

PRAEFATIO
AD LECTOREM.
PARS PRIMA

De cœpti Extatici Itineris Scopo.

ITINERARIUM extaticum,
Lector beneuole, quod in
cælestes sublimioris Naturæ
Mundos; fida Cosmielis di-
rectione & auspicio, iam du-
dum susceperam, mox pu-
blici iuris factum; uti peritorum virorum ap-
probatione; opinione mea maiori exceptum
fuisse cognoui, ita haud exiguos ad aliam noui
atque inauditi itineris expeditionem mihi sti-
mulos atque calcaria addidit. Sed quodnam
dices iter? Vin scire Lector? paucis id tibi ex-
pono: Iter aggredior haud dubiè longè subli-

miori

miori carpento, quàm quo olim Proserpinam
à Plutone raptam ferunt, in incognita hucus-
que subterranei mundi regna, in intima Geo-
cosmicæ Monarchiæ penetralia peragendum;
audax sanè, insolens, & pectori forsan Alcidæ
formidandum facinus. Ergonè iter nullis in
hunc diem mortalium, non dicam attenta-
tum tritumque vestigijs, sed ne humanæ qui-
dem mentis persuasione penetratum inire
audeam? Audeo id, audeo inquam aggredi,
non tam mea voluntate susceptum, quàm Il-
lustrium virorum armata deprecatione extor-
tum; & quanquam propositum mihi institu-
tum eorum in pectoribus, qui rerum usu &
experientia destituti, res iuxta extimam tan-
tùm, vti dici solet superficiem oppidò fallaci
iudicij trutina ponderare solent, Vtopiæ cui-
piam, quàm veræ itineris narrationi similio-
rem videri posse probè norim, nil tamen mo-
ror, immo apud veræ philosophiæ sectato-
res, quibus vnis tùm Diuinorum operum
Maiestas, tùm sublimium à natura constitu-
torum finium prouidentia innotuit, nonnul-
lam me ob præstitam quantumuis exilem &
tenuem opellam meam, gratiam initurum
confido, vbi rationum adductarum, incita-
mentorumque pondera æquiori lance expen-
derint.

derint . Ad Rhombum itaque nos accingamus . Quemadmodum Philosophorum quidam falsa persuasione delusi , terreni globi molem à Deo Geoplasta , ex limo terræ velut casu potius ac fortuita luti congerie , quam certa ratione formatam coagmentatamque fuisse opinantur , ita omni quoque interiori conclauium apparatu , omni reconditoriorum naturæ distributione , omnibus aquiductuum incilibus destitutam , solo limi , luti , sedimentique suffartu , haud secus ac casei coagulum condensatam , verè ceu quoddam telluris inutile pondus consolidatam desiderare sibi peruicaci mentis contumacia persuadent . Placitum sanè tanto Physiologis indignius , quanto quod profitentur dogma futilius & magè ridiculum est . Noui non defuisse hoc illuminati sæculi decursu viros geographici studij cultu illustres , qui ad externam Geocosmi faciem egregio sanè conatu nec minori cum laude , & nominis immortalitate explicandam , impigrè deludarint , qui tamen ad interiorem telluris Oeconomiam , atque occulta latentis naturæ sacramenta , non dicam penetrarit , sed ne mente quidem pertigerit , inuentus est nemo . Cum igitur ita mihi natura comparatum sit , vt nullus adeò in natura rerum ab-

ditus abstrususque effectus elucescat , cuius
causæ cognoscendæ penetrandæque deside-
rio non æstuem , cuius reconditos rationum
fines , si non vsquequaque indefesso mentis
scrutinio attingam , saltem in laudabili vel ip-
sius attentionis conatu laudem reponam :
Hinc natum est , vt vel maximè mentis ocu-
los in subterranei Mundi structuram huc-
usque , siue ob inaccessa naturæ latibula ne-
glectam , atque ob ineluctabiles in ea penetran-
da difficultates ignoratam reflexerim . Siqui-
dem fieri non posse cogitabam , quin vti Deus
& natura nihil frustra faciunt , ita suprema
Sapientia Cosmotechnitis in ea mira arte ela-
boranda , ac iuxta architectonicam amussim
in ea rite disponenda , & ad necessarios totius
naturæ vsus in innumera elementorum con-
ceptacula dispescenda cum ineffabili quadam
industria luserit ; qua de causa solito molien-
tis ingenij ardore instimulatus , nullum non
lapidem moui , vt quantum fieri posset , ad
adeò abstrusam in Subterraneo Mundo laten-
tium rerum constitutionem aliquousque pe-
netrarem . Minimè ijs cæteroquin opportu-
nis & magni ponderis , luculentisque quæ ad
interiorem telluris statum concipiendum fa-
cere videbantur , quæque ex varijs Scripto-
rum

rum monumentis congesleram, contentus
indicijs, nisi & ego abditæ veritatis spartam,
proprij experimenti indagine & ab *Mia* stabili-
tam exornarem. Vnde quidquid in Geogra-
phicarum relationum monumentis, quod
tum totius globi tum particularium regio-
num constitutionem concernebat, quidquid
dico rarum, insolens, & paradoxum obuium
fuit, id exemptum summo studio adnotaui.
Mira Oceanarum expeditionum, quæ in no-
uarum regionum, mariumque incognito-
rum inuentione detecta sunt naturæ prodi-
gia, pari cura collecta ponderaui. Miratus
sum multiplices Oceani motus, nec non afflu-
xus refluxusque stas reciprocationes. Vori-
ticum quoque Euriporumque instabilis æstus
vicissitudinem obstupui, ad inexplicabilem
abyssorum compluribus in locis profundita-
tem expaui, ad occultam Oceani, intra peni-
tissima montium subterrestriumque partium
viscera insinuationem, ad fluminum quoque
plurium in vno loco absorptionem, eorun-
demque in altera longo interuallo disita re-
gione regurgitationem attonitus hæsi, la-
cum quoque cum subterraneis montium
hydrophylacijs, vti & totius Oceani cum cæ-
teris maribus, lacubus, fluminibus, riuis, fon-
tibus,

tibus, nescio, quæ occulta negotiationis com-
mercia exercere primùm subolfeci. Nec hic
destiti, intima metallicarum fodinarum re-
ceptacula, ad incredibilem negotiantis na-
turæ industriam explorandam, scrutatus sum,
& ne quidquam omisisse viderer; Aetnam
conscendi, Strongylum exploravi, Vesuivium
quoque, vel aliquousque in eum intromissus,
exacta cura dimensus sum; crateres singulo-
rum, & occulta antrorum molimina, tum
ad inaccessible æstuantis naturæ originem,
propius contuendam, tum ad congrua insti-
tuto meo confectaria ex ijs deducenda, uti
æstuantis animi impetu, ita non sine summo
vitæ periculo inuestigavi. Quibus quidem
omnibus exactè perlustratis, dici vix potest,
quanta animum meum ad rerum spectata-
rum portenta inceslerit admiratio. Admira-
tionem verò quàm ardens causarum inquiren-
darum exceperit desiderium. Vnde dum sin-
gula cum singulis ad combinatoriæ artis in-
cudem reductis, exactius confero; multo sa-
nè interiorem Geocosmi, siue terrestris globi
fabricam aliam esse, atque oppidò differen-
tem à communi hominum conceptu con-
stitutionem habere deprehendi; quippe in-
quascitè adornanda æterna sapientia non
mi-

minori cum industria, quàm in humani corporis, tot vitalium membrorum officinis distincti, tot venarum, neruorum, fibrarumque ductibus instructi, tot cæcis meatuum, Siphonibus pertusi, fabrica constituenda allaborarit, vt proinde opus illud iam dudum, Reip. literariæ promissum, quod Mundus Subterraneus inscribitur. Cur multorum annorum elucubratione iam insudo, cuius inuestigandi causa tot laborum periculorumque discriminibus in Subterraneæ Naturæ officinis indagandis perfunctus sum. (Cuius & hæc præfens diatribe non nisi Prodromi cuiusdam officij fungitur) titulo magis contentaneo triumphare non possit. Cum quidquid in Vniuersa Mundi machina infinita quadam rerum varietate diffusum cernitur, id in Geocosmo, veluti in Epitomen quandam contractum videatur. Habes itaque Lector meum, in huius Subterranei Mundi Prodromo expediendo consilium, in quo si non vsquequaque tibi satisfactum esse compereris, id non tam mihi, quam Prodromo ad vberimum securi operis argumentum festinanti, adscribas velim. Siquidem in illo quidquid hic vel temporis breuitate intermissum, aut difficultate impeditum, vel varietate aut multitudine,

con-

confusum fuit; ordine digestum, ab occur-
rentibus difficultatum scopulis expeditum,
nec non multiplici experimentorum authori-
tatumque apparatu cumulatum exornatum-
que, veluti in quodam totius naturæ Gazo-
phylacio, insigni cum fœnore te reperturum
confido. Porrò sicuti in Itinerario Cælesti si-
mulati Cosmielis magisterio ad inaccessa-
naturæ Superioris arcana exploranda usus
sum ita & in hoc Subterranei Mundi Itinera-
rio methodo priori prorsus parallela proce-
dendum duxi, vt proinde non te moueant ra-
ptus, extases, Genij familiaritas, similiaque
à Deo agitatorum hominum loquendi dicta-
mina. Hisce enim non alio fine, nisi ad le-
ctionem tum varijs ingenij lusibus condien-
dam, tum ad singula naturæ opera, per in-
terrogationes responsionesque vltro citroque
factas, facilius dulcentiusque exponenda,
sub Allegoricis hisce rerum verborumque
inuolucris, usum me esse Lector sibi persua-
deat. Atque adeo totum hoc commentum,
nihil aliud existimet velim, quam profundam
quandam mentis agitationem, in reconditio-
ra naturæ phylacteria diffusam, quæ vti oc-
cultasunt, & ab humani ingenij comprehen-
sione semotissima, ita ingenti mentis æstu, &
anxia

anxia quadam seruentis ingenij sollicitudine, vt penetrentur, opus esse, is solus nescire poterit, qui huiusmodi philosophiæ labyrinthos nunquam tentauerit. Denique quia in omnibus hisce explorandis vnicus Diuinæ gloriæ scopus mihi propositus esse debuit, vt videlicet illuc vnde veluti à bonorum omnium origine cuncta profluxerunt reducantur, ne à nobis in hoc argumento susceptus labor pio Lectori infructuosus foret, visum fuit ratiocinijs nostris Asceticorum more semper nonnihil ad animæ partem interserere, ac scalam quandam Mysticam construere, qua piæ mens per visibilia quæ facta sunt, ad inuisibilibium bonorum nunquam periturorum copiam adipiscendam ascendere posset, vt dum de virtute in virtutem rerum ab Aeterna Sapientia in vsum solius hominis conditarum, contemplatione assurgit, ea tandem ad totius pertingat felicitatis apicem, qui est Deus Deorum in Sion, qui proinde sit semper laudatus, sine mensura benedictus, semper omnium possibilium creaturarum affectu, in perpetuas æternitates amatus.

PARS

PARS SECVNDA.

De causa & ordine huius Opusculi.

NE Lector in huius Opusculi inscriptione exotici tituli novitate deceptus, prima statim fronte dubius perplexusque hæreret; hoc loco, ea, qua par est, synceritate, nec non ea, qua potero verborum paucitate, instituti mei rationem opportunè exponam.

Cum itaque ex multo iam tempore à magni nominis viris ad operis iam dudum promissi (qui Mundus Subterraneus inscribitur) editionem continua literarum sollicitatione vrgeret; Opus verò memoratum vti argumentorum hucusque inexploratorum varietate & copia confertissimum, ita maius quoque otium, temporisque copiam quam quis credere posset ad tot abditas rerum causas,
ad

ad tot Naturæ miracula, quæ non sine ingenti animi ausu, non sine innumeris præuorum experimentorum tentaminibus exploranda erant, summoperè necessariam exigere videretur; hinc factum est, vt opus iam quasi in suo fastigio constitutum, tum ob truculentam pestiferæ luis, quæ ingenti mortaliū strage Italiæ dominabatur, tyrannidem, aliasque horum martialium temporum calamitates, tum ob luētiosum FERDINANDI III. Cæsaris Mecænatis sanè munificentissimi obitum, nouas semper & nouas Remoras inuenerit; quibus accedente necessarij defectu subsidij id non tantum oppidò retardatū, sed sinisterioris aleæ iactu veluti attonitum, stupefactumque aliquantisper suspendendum fuit, donec melioris ei sortis spes affulgeret. Veruntamen ne opus illud communi malorum turbine inuolutum, vnà extinctum sepultumque videri posset, atque ardentia id expectantium desideria diuturniori mora flaccescerent; hoc præsens opusculum, quo rerum in Magni Operis apparatu tractandarum series non nisi *καθ' ἄλλας* exhiberetur, siue ad peritiorum virorum iudicia circa instituti mei rationem exploranda, siue ad nonnulla dicto Operi oportuna subsidia comparanda,

concinnae visum fuit. Sed quænam dices
subsidia? Paucis votorum meorum summam
tibi pando. Diurna experientia ductus do-
ctusque novi, mirificos quosdam effectus,
quibus natura rerum in Orbe terrarum ludit,
ita per omnia mundi climata diffusos esse,
vt vix territorium sit adeo exiguum, quod
non exoticum quoddam ac prorsus insolens
ludibundæ naturæ spectaculum exhibeat, qua-
rum abditarum rationum medulla, vti in in-
timo rerum recessu residet, ita quoque non
nisi diurno ac profundo Mentis scrutinio,
per varias combinatoriæ amissis leges tan-
dem attingitur; de quibus à diuersis certior
factus, cum tantam rerum molem non vnus
hominis esse, sine aliorum, qui necessarias
mihi suppetiarum copias conferrent, con-
tributione, probè cognossem: quapropter li-
terarium cum Medicis, Chymicis, alijsque
reconditoris philosophiæ Magistris commer-
cium instituendum duxi; vt quæ ab ijs circa
locorum quorundam particularium naturam,
natiuamque terrestriam partium constitutio-
nem, aliorumque prodigiosorum effectuum,
qui in fontium thermarumque exoticis quali-
tatibus, in ventorum vnicuique locorum pe-
culiarium abditis proprietatibus, in minerali-
bus

bus quoque metallicisque corporibus, vti & in varijs succis, oleis, alijsque, quos sola nonnulla exudant, liquoribus in animalibus denique plantisque naturæ Oeconomia sese exerit, ingentem mihi memoratarum rerum copiam, tum ad argumenta in opere magno proposita solidiori fundamento stabilienda, tum ad operis splendorem, comparare in. Hoc enim peracto, futurum sperabam, vt natura, quæ prædiuites suas in occultis Subterranei Mundi adytis officinas constitutas habet, atque in ijs perenni motu ad rerum genesis intenta negotiatur, faciliori modo explicaretur, effectuumque insolentium causæ, quæ tantoperè Physicorum ingenia vexant, magnò tandem Reip. literariæ emolumento panderentur. Habes hic rationem consilij mei, pro tanta rerum mole, paucis descriptam.

Quod verò ad ordinem huius præsentis Operis attinet, eum paucis pariter expedit. Diuisum est Opusculum, vti vides in tres Dialogos; quorum prior Interlocutoribus Hydriele & Theodidacto de Aqua vniuersali rerum principio, eiusque in natura rerum necessitate & vtilitate agit; quem vti Cæsaris iussu iam dudum condideram, ita oportunè sanè eum binis sequentibus Dialogis veluti vestibulum

lum quoddam præponendum censui; ut quod antecessor hic nonnisi sub vniuersali quodam ratiocinio attingit, id sequentes, Interlocutoribus Cosmiele & Theodidactō, proximarum causarum inuestigatione explanarent.

Atque hæc sunt, de quibus te primùm Amice Lector, monendum duximus. Porro si quid in hac diatribe laude dignum repereris, id Deo, cui vnice viuo & seruiō; si quid mancum & deficiens, id mihi, ut humanæ conditioni subdito, adscribas velim; si denique tibi quicquam melius, quod ad meam rem facere possit, occurrerit, ut id mihi omni affectus prauitate deposita sincerè & candidè conferras, obnixè precor; meque cui nihil antiquius est, quàm ab omnibus erudiri, præstiti beneficij haud immemorem, cum debita nominis tui commendatione futurum, sanctè polliceor. Vale & cœptis faue.

IOANNES RHO

Prouinciæ Romanæ Societa-
tis IESV Præpositus
Prouincialis.

CVM Opus, quod inscribitur Iter extati-
cum secundum, siue Prodrumus Mun-
di Subterranei, à P. Athanasio Kirchero nostræ
Societatis Sacerdote compositum, aliquot eius-
dem Societatis Theologi recognouerint, & in
lucem edi posse probauerint, (potestate nobis
factam ab Admod Reu. P. N. Gosvino NicKel
præfatæ Societatis Generali Præposito) facul-
tatem concedimus, vt typis mandetur, si ijs ad
quos pertinet ita videbitur, cuius rei gratia has
litteras manu nostra firmatas, nostrique officij
sigillo munitas damus. Romæ 2. Augusti 1657.

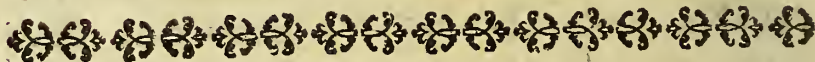
Ioannes Rhò.

Im-

Imprimatur;

Si videbitur Reuerendiss. Patri S.P. Ap. Mag.

M. A. Episcopus Hierapol. Viceg.

Imprimatur:

Fr. Raimundus Capisuccus Ord. Præd. S. A. P.
Magister.

DIA-

DIALOGVS I.

De Elemento Aquæ, & Vniuersali rerum principio.

Interlocutoribus Hydriele, & Theodidacto.

CAPVT I.

De Aquei Elementi in natura rerum necessitate, & vtilitate.

THEODIDACTVS. Lustratis examinatisque, Cosmiele duce & doctore, altissimis Cælorum habitaculis; visâ naturâ, proprietate, magnitudine, & quasi infinita globorum Cælestium multitudine; explorata totius mundi superioris ineffabilis constitutionis fabricâ, tandem veluti ex altissimo quodam sopore in me reuersus,

A

sus,

fus, ad visarum rerum dignitatem & præstantiam, longo tempore attonitus prorsus & stupefactus hæsi, animusque iam desiderio collium æternorum prægnans, summa mentis dulcedine, & ad ea quæ viderat ineffabilia propiùs contemplanda aspirabat, & aspirando in ingentes æternæ Sapientiæ tantarum rerum Architectatricis, amoris rapiebatur excessus; hoc vnicum deprecabar a totius Sapientiæ fonte, vt inuisibilia per ea quæ facta sunt propiùs contemplerer, ita mecum ratiocinatus. Si diuina bonitas solo amoris ductu & inductu, tanta & tam ineffabilia in huius Vniuersi amplitudine in vsum & conseruationem rationalis creaturæ condidit, quantò eam in insensibili infinitæ essentiæ suæ recessu & abyssò incomprehensibili homini præparasse censebimus? quorum quidem ratio, dignitas & excellentia vt diuinæ essentiæ propior similioꝛque ita tanto omnem corporearum sensibilibiumque rerum pulchritudinem excedit longiùs, quantò lux solaris, densissimas tenebrarum caligines longiùs superat. Et quando tandem o sapientia Cosmorechnitis fatiabor gloria tua? quando tibi, à quâ profluxi, reddar? quando tibi in qua omnia vnum sunt vnar? quando diuinæ essentiæ Tuæ speculum. Tri-vnum intuebor? in quo & te & vnà res omnes tecum cum Vniuersi mundi fabrica, singularumque partium symmetria contemplabimur? ò quanta deliciarum vbertate, quantò torrente voluptatis satiati replebimur? quando in amoris tui abyssò ineffabili absorpti, vnâ tecum per gratiam & visionem beatificam,

Ardens desi-
 derium.

Cap. I. De Aquæ Natura. 3

tificam , qui tantum per naturam differimus, efficiemur ? O Deus quid mihi est in cælo & à te quid volui super terram ? *Deus cordis mei & pars mea Deus in æternum*, tolle tolle quod tibi simile est , tolle spiritum meum immortali essentiæ tuæ caractere insignitum ; tolle cor meum annulo amoris æterni tibi subarrhatum , dirumpe vincula corruptibilis carnis , ad sacrificandam tibi hostiam laudis , dissolue molestantam corporis sarcinam , vt in libertate filiorum Dei constitutus te possideam , te amem, tibi vniam in æterni amoris centro , cuius longitudo , latitudo , & profunditas , vti nec finem nec numerum habet, ita quoque centro eius vbique existente , circumferentia suæ extensionis terminos nusquam reperit .

Hiscæ itaque & similibus effusis in Diuinæ potentie incomprehensibilem maiestatem animi affectibus agitatus , dum nescio quo tempore hortum quendam suburbanum ingressus , pulcherrimum arborum in quincuncem dispositarum ordinem ; insignem lucorum amœnitatem , & potissimum salientium fontium iucunda tripudia , scatebrarumque occultas origines attentius considero , per quosnam venarum ductus semitas suas tanta aquarum moles disponderet ? quomodo adeò perenni fluxu & nunquam interrupto motu agitaretur ? & vndenamtandem proximam sui originem traheret , ingenti cognoscendi æstuabam desiderio , & vti visum quidem pellucida illa aquarum limpiditas , ita gratissima dulcedo gustum ad earundem naturam inuestigandam,

Extrasis Theo-
didacti.

Descriptio
Hydrielis.

Hydrielis of-
ficia.

Expeditio sym-
bolorum.

dam, mirum in modum instimulabat; dum itaque gratissimo vicini herbescentis prati substerniculo, mollius non nihil quieturus lassæ membra committo; ecce derepente, graui quodam sopore inuasus fontium paulo ante spectatorum ludibria, mox in elegantissimum puellum transmutari mihi visa sunt. Puellus erat crassiculus & humidiusculæ substantiæ, dextra situlam, sinistra terraqueum gerebat globum; oculi, os, nares, auresque gemmascentes limpidissimi veluti roris guttas stillare videbantur, qui & hoc me verborum tenore affatus est. Quid cruciaris Theodidacte? quid mei causâ turbaris? desine, desine, ultra affigi, siquidem me instructore & duce ad perfectam earum rerum, quarum cognoscendarum tanto æstuas desiderio notitiam pertinges. *Theodidactus*. Et quisnam es tu dulcissime fili? quod tibi nomen? Vnde venis? quidnam tuis verbis innuis? tu nè adeo rerum naturalium peritus, ut me virum ætate iam prouectum & canescentem de tam profundis abditarum rerum causis erudias? *Puer*. Ego vocor Hydriel & magni illius elementi quam Aquam vocant personam gero, & tametsi corpus sim omnis vitæ expers, omnibus tamen vitam largior, anima carens, omnia animo; immo conditoris mei iussu modò me tibi sub viui puelli quam intueris forma sisto, ut quæsitis tuis circa diuinæ Sapientiæ opera, quæ mox tibi aperiam, quouis modo satisfiat. *Theodidactus*. Et cur sub pueri forma te mihi sistis? *Hydriel*. Quia aquæ exhibeo elementum, quod humidiuscula corporis mei

Cap. I. De Aquæ Natura. 5

mei subsistentia , & vndequaque diffusæ stillantis ro-
ris guttæ abundè testantur . Situla verò quam manu
dextra gero , aquarum in omnes terræ globi , quem
sinistra gero , semitas diffusionem noto : sub pueri
vero forma , quia aqua quam exprimo , semper &
perpetuò nasci & renasci videtur , continuo puerilis ,
vt ita dicam , ætatis lætitia gestiens . Nunc itaque
perge , ea quæ animum tuum circa occultam mei na-
turam cruciabant , dubia proponere , & ego fido re-
sponso , omnia me tibi soluturum polliceor . *Theo-
didactus* . Næ , nimium vereor ne forsan vnus ex eo-
rum numero Dæmonum sis , quas Nymphas veteres
vocabant , & sacrilego cultu ceu Deas adorabant ,
quem ego cultum veluti Cacodæmonum dolum &
pessimam imposturam omni qua possum animi pro-
testatione execror & abominor . *Hydriel* . Ne turbe
ris Theodidacte , neque animum tuum vlla formido
percellat , talis enim minimè sum , quem tu falsa il-
lusionem persuasus tibi imaginaris . Neque enim ex
fabuloso Nympharum sum choro , neque Lilith aut
Lamia quæpiam , neque quem Poetæ Neptunum
vocant , sed purum putum elementum sum , cui aque
nomen est , & tamen vita caream , conditorem ta-
men meum eo quo licet meæ conditioni congruo
modo laudo & benedico , etiam ad nutum eius vni-
uersas telluris semitas indefessus percurro , tum ad or-
bis conseruationem , tum ad humani generis vsum ,
ob quem potissimum conditus fui ; neque aliud tibi
quam quod dixi persuadeas velim , quare audacter
tantum-

Hydriel quis
sit.

tantummodò quæcunque circa naturam meam desiderat anima tua , minutim examines. *Theod.* Cum itaque nescio qua interna animi dulcedine inductus , vocis tuæ oracula verissima comperiam , faciam quod iubes , & inuocato Dei Tri-vnius nomine , te mi Hydriel obtestor , vt afferas mihi tuas quas tendis semitas . *Hydriel.* Faciam id quod petis perlubenter , arrectis itaque auribus quæ narraturus sum percipe . Videsne montem hunc tibi contra positum ? *Theod.* Video . *Hydr.* Ex eo hodierno die primum profluxi . *Theod.* Et quidnam rogo eo in monte est , quod tanta aquarum diluuia profundere possit ? *Hydr.* Scias in monte hoc ingens mei elementi conceptaculum esse , seu reconditorium aquaticum , quod ex omni parte indeficiente diffusione in bonum agrorum camporumque hanc quam miraris copiam euomit ; deficere itaque non potest , quod fluxus sui terminum non habet . *Theod.* Sed vndenam aqueum illud reconditorium originem suam trahit ? cum in altissimo loco constitutum sit ; nec video quomodo aqua contra naturam illuc ascendere possit , aut sine nouo semper affluxu cursum suum continuare valeat ? *Hydr.* Ex mari originem meam traho , *Theod.* Quomodo hoc fieri potest , cum mare remotissimum sit , etiam multo hoc monte humilior ? *Hydr.* Scias Theodidacte , influxu syderum perpetuo me fluxu refluxuque in latè patente Oceani superficie agitari , vnde fit vt violentia vndarum fluctuumque pondere pressus per occultos meatus , quibus Oceani fundus haud secus,

Semite aquæ
explicantur.

Qua ratione
aqua in mon-
tibus nunquã
deficiat.

secus , ac cribrum pertusus est , qua data porta cedere cogor , ac sic per tortuosos anfractuofosque telluris mæandros viam mihi aperio , donec elapsus per eam , tandem fonti vnde dimanauit per exteriorē terræ superficiem vagabundus restituar . *Theod.* Si tu ex mari originem tuam trahis , mare autem natura sua falsedine imbutum sit , quomodo tu falsedinem deferuisti , cum dulcissimi saporis sis ? *Hydr.* Nosse debes *Theodidacte* meam deponi falsedinem partim per terrestrium portionum , quas transeo dulcis saporis glebas , partim per subterranei æstus calorem , qui in gurgustijs montium subinde tantus est , vt prorsus ibidem veluti in cacabis quibusdam suppositis ignibus ebulliam , qua ebullitione peracta , veluti coctus & digestus , omnem depono natiuæ falsedinis acrimoniam , atque hac operatione duplicem mundo præbeo vsum , & aquæ dulcis in exteriori telluris superficie scaturiginem , & interiorē Oeconomiam in incredibile terrestrium glebarum bonum hospitij præstiti remuneratione relinquo salem , sine quo telluris corpus consistere minime posset , vti postea fusiùs a me intelliges . Scire vero debes , me non vnum tantum huiusmodi habere canalem , quo me ex Oceano , & maribus in intima terræ viscera insinuo , sed innumeros prorsus in vniuersi Oceani tellurem ambientis fundo , quibus non secus , ac sanguis in humano corpore venarum ductibus vniuerso Microcosmo , & singulis membris communicatur in vitæ fomentum , ita & ego per vniuersas semitas meos tendo

Cur aqua maris salis , in montibus dulcis .

Per multos canales se in terram aqua maris insinuat

tendo aquæductus vsque ad ipsum penè terræ centrum, ne vlli desim loco, vbi mea præsentia, & beneficia tantoperè necessaria sunt. *Theod.* Sed hoc mihi exponas velim, quomodo tu cum natura grauis sis, ex infimis terræ partibus in altissimorum montium iuga te sustollere possis; res enim hæc mihi videtur prorsus inconceptibilis, cum natura tibi insitum sit, decliua & humiliora loca semper sectari.

Quomodo
aqua in iuga
montium ele
uetur.

Hydr. Ne mireris Theodidacte, siquidem industria mea tanta est, vt nulla sit tam celsa montium altitudo, quam non ingenij mei virtute transcendam.

Theod. Sed hoc est quod quæro; modum & rationem qua id præstas, vnice a te cognoscere desidero: hæc enim cognita, mihi in multis difficultatibus dissoluendis planè satisfactum esse libens fatebor: hæc enim vnica Physicorum crux est & tormentum.

Aristotelis
opinio.

Anne forsan vt Aristoteles volebat, in vaporem resolutus, etiam in caueris montium condensatus guttatim deinde in fontes prorumpis? *Hydr.* O quantum erras Theodidacte, quomodo enim fieri posset, vt tot guttæ statim ingens & quod amplius perennis cursus flumen, quod subinde è cauernis euomo, constituent? aut quomodo fieri posset, vt me in ingentes in præcelsis montium iugis lacus subindè effundam, vbi nullum tamen guttarum casum tibi imaginari possis, cum libero aëri expositus sim; in guttarum verò resolutione subterraneus fornix necessariò præsupponendus sit, vt guttationes subiecto lebeti committantur, & ex eo tandem in exteriora eruptio fiat.

Theod.

Cap. I. De Aquæ Natura. 9

Theod. Hoc ipsum est quod nullo vnquam tempore capere valui: dic ergo tuam in tam ingenioso naturæ lusu industriam. *Hydr.* Dixi tibi supra fundum maris innumeris perfossum canalibus, quibus in vniuersa telluris interioris receptacula oceanus meus sese diffundit, diffusionem verò hac potissimum industria & ingenio fieri tibi persuadeas velim. Nosti canaliculos illos quos syringas chirurgi appellant, quæ humore expletæ, mox vbi pistillum ei intruseris, humor ibidem stabulatus, statim in summam altitudinem ei aculetur? Ex hac similitudinaria negotiationis meæ umbra facilè ni fallor intelliges mihi vsitatam in me ipso super omnia extollendo industriam. Nosti præterea Oceanum regnum meum, perpetua æstus reciprocatione agitari, cumque pro diuerso syderum positu in vno loco plus, in alio minus aquarum tumor crescat aut decrescat. Fit consequenter, vt a fluxu Oceani aquarum moles ad instar montium excrescat, quæ coaceruati humoris moles, dum pondere suo humorem in subiectis sibi canalibus per aperta fundi orificia premit, aqua inter canales subterraneos coarctata, & superueniente nouo semper & nouo aquarum affluxu pressa, tandem intra montium hydrophylacia a natura mihi constituta, exonerata, per alios canales ijs inserta in exteriori superficie in fontes, flumina, lacus emergant, donec immensis gyrorum ambagibus, meo tandem restituar Oceanio regno; affluxus itaque immensa aquarum mole aggrauatus, vti canalium orificia si-

Similitudo ex syringis.

Vera ratio, cur aqua summam altitudinem non expestat.

Cõtinua pressura aquarum maris, per canales in extrema tetra superficie exonerantur aquæ.

Experientia
cum anthleis.

Canales hy-
dragogi nun-
quam aqua
destituuntur.

bi ad perpendicularum posita summà vi premit, ita instar pistilli summa vehementia aquas intra canales in exonerationem sollicitat; in refluxu verò aquarum induciæ mecum nonnullæ constituuntur, vique dum ego per innumeros telluris Syphones, in officinas meas, in abdita, inquam, hydrophylacia, in multiplices naturæ fines me exonerem, & hoc pacto redeunte affluxu, noua semper & noua agitatione, vlteriùs mea itinera ad incæpti moliminis metam promoueam, atque adeò idem mihi in perenni hac negotiatione contingit, quod tu Theodidacte in Anthleis fieri vides, quarum vnum crus dum aquas intra canalem coarctatas premit, violentam inde aquarum eruptionem efficit, altero interim crure nouas attractu suo ad expulsionem aquas sibi parat, atque adeò hæc mea operatio semper in continuo & incessabili, ita disponente Conditoris prouidentia, motu sit. *Theod.* O quam ingenioso tuo ratiocinio me rapis, sed vnum mihi adhuc exponas velim: & hoc dubium meum est. Si cessauerit affluxus tuus superueniente refluxu, an non canales hydragogi humore debito destituuntur? & si aquis destituuntur; quomodo non paritet fontes & flumina, a suo fluxu deficere videamus? *Hydr.* Scias canales meos subterraneos perpetuò aquis repleti, ita vt à maris fundo vsque ad ipsos fontes, & flumina perpetuam cum mari habeam continuationem, influxusq; intra canales & affluxus intra eos sit perennis, & incessabilis. haud secus ac si quis ex lacu quopiam aquam

Cap. I. De Aquæ Natura. II

aquam per plumbeos canales intra Urbem aliquam diduxerit, certum est aquam vti in lacu nunquam deficit, ita effluxu suo continuato, intra Urbis receptacula hinc inde arte disposita nunquam deficere. Neque tamen putare debes, canales meos ad instar plumbeorum canalium esse dispositos; minimè: sed per anfractuosas & salebrosas semitas in ingentes intra montium viscera reconditos lebetes, immensæ capacitatis finiri, qui cum semper immensam aquarum vbertatem contineant, fit vt per inducias aqua, inter canales non sollicitatâ, lebetes interim pleni; cursum & fontium & fluminum, per exoneratorios suos canales continuent, donec paulo post nouo aquarum affluxu repleantur; accedit, quòd aquâ inter canales constitutâ, ne alicubi vacuum interueniat, vna pars alteram trahat, necessitate quadam naturæ ad vnionem & continuationem fluxus conseruandam.

Theod. Omnia rite cepi, & omnia supra quàm dici potest mihi placent; quare iam mihi explices velim, quomodo & quibus modis Oceanus hæc omnia præstare possit. *Hydr.* Oceanus vti nosti primùm spatio fere viginti quatuor horarum quater fluit & refluit; beneficæ lunæ efficacia, cuius veluti benignæ nutricis meæ aspectu longè iucundissimo, mox veluti tripudians ac superbiens, ingenti tumore extollor; eâ verò abeunte, deposito fastu deprimor: tumore meo vti canales ad concreditâ sibi prolis meæ eiaculationem pariter sollicitantur, ita depressione veluti inducijs factis, a violentia sua cessant, donec denuo

Intra canales
aqua trahit
aquam metu
vacui.

Fluxus & refluxus Oceani in naturarum generum.

Exhalationes
submarinæ tu-
morem maris
causant.

Venti tume-
faciunt mare,
tam intrinseci
quam extrin-
seci.

luna exoriente in noua erumpam tumoris tripudia.
Alterum est ignis subterranei effectus, qui impetuo-
sis suis exhalationibus regni mei portas clandestina-
machinatione perumpens, mirum in modum me
exacerbat, ingentia tempestatum prælia & conflictus
commouet, quarum violento motu pressus, non aliud
nisi per canales mihi solitos effugium datur: est au-
tem hæc lucta ita perpetua, ita continuata, vt vix sit
minimum temporis spatium, quo non alicubi in re-
gno meo Oceano ad similes angustias redigar, tan-
ta tumultuantium vndarum ferocia pressus, vt nulla
maiori vi eiaculatio inter canales fieri solita peraga-
tur: vt vel ex hoc capite quoque fluxus mei inter ca-
nales perennitatem agnoscas. Tertiò sunt venti siue
ab extrinsecis aëris dispositionibus, siue ab emer-
gentibus extra regnum meum exhalationibus, siue
a spiritibus subterraneis causati, perinde est: hoc
vnicum dico, plurimum illos immensa fluctuum
coaceruatione posse, ad sollicitandas aquas intra ca-
nales constitutas; subinde quoque in altum ex natu-
ræ meæ lebetibus per occultos canales a natura inge-
niosè constitutos, attractu quodam ex metu vacui
interueniente extollor, elatus qua data porta ruo in
fontes & flumina: atque hisce tribus aduersarijs in-
naturæ tamen bonum ordinatis noctu diuque exagi-
tatus, perpetuo in subterrestrium meatuum canali-
bus motu verfor. Habes itaque hic paucis desidera-
tam causam, quomodo ex Oceano meo regno
aquæ egrediantur, abditorumque tramitum ambagibus

Cap. I. De Aquæ Natura. 13

gibus peractis , perenni fluxu , in idem reuertantur .

Theod. Constat mihi ex principijs hydrostaticis , & ex anthelearum structura , aquas intra canales conclusas premi minimè posse , nisi potentia siue pondus premeus maius sit , grauiusque aquarum mole , quam premit . Dubium iam non paruum occurrit , vtrum imminens in Oceano eiusque maribus annexis aquarum pondus sufficiens sit ad tantam aquarum inter canales conclusam molem superandam , cum canales subinde per immensa terrarum interualla porrigantur . *Hydr.* Rectè iudicasti Theodidacte , & ita est ; hinc prouida mater mea natura rerum , canalium orificia in fundo Oceani latissima , reliquos vero canalium ductus strictiores esse voluit , in formam fere ductilis tubæ , vt immensa aquarum agitatarum ijs superincumbentium moles , intra canales conclusis aquis , vehementiorem impetum imprimeret , secus enim si fieret , natura frustra laboraret , si aquas quas propellere debet , pondere non superaret : sunt enim omnia Dei opera in numero , pondere & mensura , ineffabili quadam prouidentia ita disposita , vt vno posito , alterum necessariò effectum suum consequatur . Si tibi Theodidacte datum esset videre vastitatem voraginum in fundo maris , aut etiam mearum , qui lateralem intra terrestrium regionum , continentiumque subaqueos parietes ingressum habent , granditatem , totiusque maris intra eos impulsu impetum , vt & ponderis aquarum profundissimarum incumbentis vim & efficaciam , qua
sub-

Obiectio Theodidacti .

De mira canalium constitutione .

subterraneas aquas premit, nihil forsan de tantorum mirabilium magnitudine, & multitudine dubij haberes. Vti enim naturæ meæ arcana abscondita sunt, & inaccessæ mortalibus semitæ, ita non facile humano captui patent, & ne vix quidem etiam a quantumuis magni ingenij physiologis penetrantur, adeò paucorum est ad tantum naturæ Sacramentum pertingere, eorumque forsan solummodò quos Deus peculiari prærogatiua, huiusmodi rerum notitia dignos fecerit. *Theod.* Sat superque percepi quæ sapienter retulisti, & iam de rei veritate amplius non dubito, quare ad alia progrediamur. Dic rogo vnde prouenit tanta colorum, saporum odorumque, quibus sensus nostros afficis, varietas aquæ? modò enim salfam, iam dulcem, nunc calidam, vt plurimum frigidam, subinde austeram, nonnunquam odore, differente imbutam, interdum salutiferam & varijs infirmitatibus medendis aptam fundis, nec desunt, quæ pestifera quadam & venenosa qualitate polleant, quæ differentiæ qualitatum, non in exiguam admirationem rapiunt omnes naturæ scrutatores.

Solutio quæstionum facta. *Hydr.* Scire debes Theodidacte, hæc omnia pendere a naturali constitutione terrestrium partium, per quas canales mei porriguntur, neque enim putare debes telluris interioris corpus homogeneum esse, hoc enim sentire, præterquam quod insensati & imperiti Philosophastri foret, vel ipsa exterior telluris tanta varietate rerum prægnantis constitutio; heterogeneam terrestrium partium naturam sat affatimque

Vnde tanta
coloris saporis,
& odoris
in aquis varietas.

Cap. I. De Aquæ Natura. 15

que demonstrat. Quæ cum ita sint, iam vel prima fronte differentium aquarum rationem, quæ in meis fontibus elucescunt, causæ patent; quodocunque enim canales mei sese per diuersos ramos intra cauernas sale, vitriolo aut sulphure, bitumine, naphtha, antimonio, hydrargyro, arsenico, auripigmento, similibusque mineralibus refertas insinuaerint, certum est aquam talis mineralis qualitate, cuius locus natiua vi sua ferax est, tinctum iri; hinc vbique tanta aquarum supradictorum salium mineraliumque virtute imbutarum varietas passim spectatur; contingit autem, vt subinde per loca toxico & venenosis qualitatibus referta mihi transeundum sit, quod potissimum fit in cauernis, antimonij, sulphuris, naphthæ, arsenici, hydrargyri, aliorumque peregrinorum salium spirituumque spuriorum violenta & mortifera virtute pollentium confluxu accidit; tunc aqua ijs imbuta, vbicumque foras eruperit, ibi non hominibus tantum animantibusque extremam perniciem affert, sed & locum ob lethiferam mephitim omni habitatore priuat. Nihil amplius dicam, si enim dicta probè penetraueris, nullum in elemento meo tam insolentem, & prodigiosum effectum reperies, cuius non causam proximam e vestigio assignare possis; quare intelligenti pauca. *Theod.* O quantum me vel per rimam quandam, te duce, ingens naturæ arcanum introspexisse gaudeo. Et hæc quidem a te mihi narrata, vt rationi consentanea sunt, ita eadem optimè capio, & ambobus

Ex natura terrestrium partium diuersa aqua diuersas qualitates acquirit.

Vnde calidi-
ras æstuantis
aqua.

Necessaria
coniunctio
aqua & ignis.

vt dici solet brachijs amplector . Vnus me summo-
pere vexat effectus tuus , quo mirum quoque in mo-
dum Philosophorum ingenia torques , estque aqua
tua perpetuo calore æstuaus , quas thermas vocant ,
cum concipi non possit quomodo adeò perenni calo-
re æstuet ebulliatque ? *Hydr.* Si quæcunque paulo
ante tibi de proprietatibus aquarum enarraui cæpe-
ris , mōdumque quo a natura canalium per quos
transeunt tingantur , noris , vti iam verè te nosse pu-
to , de thermarum quoque origine nullum tibi du-
bium superesset ; verum vt & circa huius difficulta-
tis dissolutionem tibi plenè satisfiat , originem &
causam æstus aquarum tangam . Scias velim Theodi-
dacte , non me tantùm interiori Geocosmi regno
præesse , sed & consortem me habere perpetua & in-
diuiduā necessitudinis societate mihi coniunctum ,
quem Vulcanum , seu ignem subterraneum vocant .
Hic tamen si contraria mihi natura constare videatur ,
ita tamen nos opifex rerum supramundana Mens
coniunxit , vt nec ego sine illo , nec ille sine me quid-
quam in Geocosmi regno peragere possit , ille me
attrahit pro suo ne deficiat nutrimento , ego illius ca-
lore ad innumeros effectus producendos sæcundor &
animor , vti postea fusius a me intelliges . Et quo-
niam plurimæ Vulcani consortis mei intra Geocosmi
concauitatē culinariæ officinæ perenni calore æstuan-
tes constitutæ sunt , fit vt ne vniuersa telluris moles
necessario alicubi calore destitueretur , hinc officinæ
memoratæ in innumerabiles canales veluti caminos
quosdam

quosdam & occulta naturæ spiracula, tum ad nouum semper & nouum aërem attrahendum, tum ad nouam combustibilis materiæ congeriem comparandam, naturæ quadam necessitate, ne in operationibus suis deficient, distribuuntur. Vbicunque itaque huiusmodi Vulcanij canales lebetes meos siue aquarum reconditorios cados incurrerint, sit vt quemadmodum ingenti perpetuoque æstu feruent canales Vulcanij, ita ad lebetum meorum incursum aquam feruefactam perfectè coquunt, quæ deinde hoc æstu calefacta, tandem per appropriatos canaliculos in exteriorem terræ superficiem in thermas exoneratur; relictis inter terræ viscera, salis & sulphuris quibus grauabantur miscellis, vt proinde aliam thermarum causam præter dictam non quæras. *Theod.* An non cum tempore lebetes tui ignium vi consummuntur? *Hydr.* Nunquam, sunt enim densissimi durissimique plus quam Marpesia cautes, magna naturæ prouidentia excisi, & necessarijs ijsque compluribus singuli canalibus, ad ignium feruorem educendum instructi; nec tibi imagineris velim canales istiusmodi ingentibus ignium flammis refertos; nequaquam; hæ enim in culinarijs Vulcani officinis suum sibi constitutum locum habent; sed ingenti æstûs exhalationumque calidissimarum, varijs Mineralium mixturis imbutarum vehementia replentur, quibus aër frater meus, ijs inclusus ita exæstuat, vt fornacis accensæ feruori non cedat, hic autem æstus cum a perenni Vulcaniarum officinarum operatione dependeat,

Canalium py-
ragorum
constitutio.

deat, etiam ipsum sine villo tamen structuræ nocu-
mento, durare necesse est. Hinc vbi per minutissi-
mas saxorum rimas, in dictas lebetum meorum ca-
uernas penetrauerit, tunc suam vim primò oportunè
in meæ iurisdictionis terminos exserit tantâ vehemen-
tia, vt haud secus ac in culinis domesticis in lebeti-
bus cacabisque aquæ summâ efferuescentiâ bulliant,
atque hoc pacto coctæ digestæque in innumerabiles
naturæ vsus excernuntur. *Theod.* Probè omnia cepi,
sed dic sodes quomodo officinæ Vulcaniæ, perpetuo
illo igne flammisque nutriantur, cùm deficiente nu-
trimento & combustibilis materiæ fomite cessante,
& ipsum ignem deficere ac cessare necesse sit. *Hydr.*
An non audisti Naturæ opera ob necessariam causa-
rum connexionem perpetua esse, neque vnquam du-
rante opificis prouidentia deficere posse? *Theod.* Noui
id apprimè, sed modum quo id contingit nosse vel-
lem. *Hydr.* Me vectore & directore omnia contin-
gunt, mecum enim nullo vnquam tempore desituro
commercio, ingentem ex Oceano combustibilis ma-
teriæ congeriem adduco, ex montium quoque inti-
mis rimis, bitumen, napham, sulphur, similemque
combustibilis materiæ fomitem elicitem extractumq;
subministro, quam veluti necessarium sibi nutri-
mentum Vulcaniæ officinæ, mox innata quadam vi,
& sympathico appetitûs magnetismo attrahunt. Cùm
verò meæ vectura mercis vnâ cum affluxu aquarum
sit perpetua, perpetuum quoque igni fouendo nu-
trimentum suppeditari ratio dicitur: Accedit deinde
quod

Quomodo py-
rophyliacis
intra ter. & vi-
scera fouean-
tur, & confer-
uentur.

quod vel ipse confors meus ignis meam naturam in
 ipsis saxofarum rupium fissuris pro terrestrium por-
 tionum natura nunc in sulphur, modo in bitumen,
 iam in alias inflammabiles materias pro natura loci
 ut dixi, mox concoquat, conuertatque, ut proinde
 deficere non possit, quod nouam semper & nouam
 generationi aptam indeficientemque materiam ha-
 bet. *Theod.* Dic rogo an non in Vulcanijs officinis
 fornices perpetuis istis incendijs, haud secus ac in
 fornacibus calcarijs saxa in calcem & cineres successu
 temporis vertuntur? *Hydr.* Minimè: nam & huic
 natura prouidit, dum meos lebetes canalesque sem-
 per Vulcanijs officinis iunctos esse voluit; ex hoc enim
 capite perpetuo quodam frigido & humido arden-
 tium culinarum fornices parietesque conuexi ita ir-
 rorantur temperanturque, ut à subiecto igne noxam
 incurrere non possint, haud secus ac ollæ figulorum
 ex argilla constatæ coctæque, si humido repleantur,
 omni ignis violentiæ resistunt, idem de æneis cacabis
 dicendum est, qui igni sine aqua impositi, mox com-
 buruntur, aqua repleti nunquam. *Theod.* Quomo-
 do dicta barathra Vulcaniarum officinarum tanta in-
 cendia nutrire possunt? cum spiracula ad noui aëris
 attractum non habeant, igni autem à natura sic com-
 paratum sit, ut mox ac aëre destituitur, extinguatur.
Hydr. Nonne supra dixi tibi huiusmodi barathra
 Vulcania innumeris meatibus instructa, in omnes
 telluris plagas, partim in aërea gazophylacia, partim
 in vltimam vsque terræ superficiem exporrecta esse,

Quomodo py-
 rophylacia
 cum tempore
 non exedan-
 tur igne.

Vnde ad con-
 seruationem
 sui aërem hau-
 tiant.

Causa cur fontes & flumina subinde exaruerint, & ignis cessauerit.

e quibus sufficientis aëris ad fomentum ignium fit attractus, & montes Vulcanij, Aetna, Vesuuius, Hecla, similesque quos in terrestri superficie hinc inde natura veluti intimarum officinarum spiracula, ac euaporatorios quosdam caminos disposuit, satis superque testantur. *Theod.* Incredibili sanè voluptate abdita naturæ tuæ miracula percipio; ad aliud itaque dubium mihi soluendum te accingas velim: & est, quomodo nonnunquam fontes & flumina repentino euentu exaruerint, vti Historici nos docent; montes etiam Vulcanij post diuturnos incendiorum vomitus, tandem desierint; qua ratione itaque hoc acciderit, a te doceri velim. *Hydr.* Varijs id modis contingere posse scias; subinde enim tanta spirituum igneorum intra cauernarum viscera copia nascitur, vt contineri amplius nescij, quâ data porta summa, & incredibili violentia effugium sibi quærentes, latera cauernarum, meatuumque parietes formidabili vehementia concutiant, vnde tam sæui terræ motus oriuntur, vt nonnunquam immensa subterrestrium portionum spatia, in vltimam ruinam deducant, quarum ruinâ si quandoque fontis aut fluminis cuiuspiam mæandri obstruantur, vtpote impedita cursûs semita, fontem quoque & flumen cessare necesse est; atque adeo alibi sibi exitum aperire cogantur; Vnde sicuti fontes & flumina alicubi dictis euentibus deficiunt, ita noua alibi nasci historiarum testantur monumenta; naturâ semper id quod deperditum est in vno loco, id ipsum instaurante in alio. Montes quoque

Cap. I. De Aquæ Natura. . . 21

quoque Vulcanios subinde à suis cessare incendijs ,
multiplici de causa contingit, vel eo loco e quo suum
sibi solitum officina Vulcania nutrimentum haurie-
bat , ruina fornicum subterrestrium destructo , vel
spiraculo seu camino Vulcaniæ officinæ obturato ,
vel nutrimento quod consumpsit, non nisi multorum
annorum spatio reparabili ; atque semper vna ex his
tribus causis insolitum illum quem mirabaris effe-
ctum producit . *Theod.* Adeò luculenter tam inso-
lentium effectuum quas assignasti causas cæpi , vt
eas mihi demonstrasse videaris , neque amplius vllus
animum meum de dictis dubium pulsat ; restat
modo , vt quid utilitatis Geocosmi tam intrinsecis
quam extrinsecis partibus conferas , me doceas ; &
vbi maximè tuam industriam demonstres . *Hydr.*
O mi Theodidacte , longum esset tibi meas quas
mundo confero utilitates & emolumenta enarrare ,
Mathusalæ tibi annis opus foret ad eas non dicam ani-
mo penetrandas , sed vel minima ex parte calamo
describendas . Vniuersus mundus mea vitur opera ,
quod & Cosmiel tibi in superioris mundi lustratione
fat superque demonstrauit , nunc verò ne sufficienti
a me instructione non informatus discedas , vsum ti-
bi meum , at non nisi *ἀνεπιπέδως* aperiam .

Æternus rerum opifex Deus in primordiali illa
rerum omnium productione , vti alia omnia , ita &
me ex nihili abyssu produxit , tali tamen super omnia
reliqua , quæ in Chaotica illa massa latebant prædo-
minio , vt nihil esset in rerum Vniuersitate , quod
mea

Utilitas aquæ
& ignis sub-
terranei.

In quem fi-
nem aqua à
Deo creata.

mea non indigeret opera. Hinc Diuina sapientia ineffabili spiritus sui incubitu, ante omnia calore diuino suo fecundauit me; mox ad chaoticæ massæ diuisionem perrexit, & quoniam durâ vniuersam indigestæ molis massam tyrannide premebam, ne mundi corporibus impedimento forem, diuinæ opifici menti placuit me partim in vltimos supercælestis mundi recessus, partim in vniuersos mundi globos seu astra, ac potissimum in terram, quem Geocosmum appellas, in numero, pondere, & mensura, distributione exactissima, nec non omni-varia proportione dispescere; hinc ego omnibus mundi corporibus iunctus, veluti mundi quoddam gluten & vinculum indissolubile omnia necto; nam ex terrestri substantia producta mundi corpora, sine me mox siccitatis suæ causa in puluerem conuerterentur. Sunt autem hæ à diuina prouidentia commissi mihi officij partes, Vniuersum mundum super cælestium aquarum fomento animare, à solarium astrorum æstu, frigiditate & humiditate mea defendere, quin a me tanquam ab inexhaustis vberibus vniuersa mundi machina, necessarium sibi nutrimentum trahit, vt si quandoque nimio perennium ignium æstu deficiat, meæ subministracione humiditatis refecta instauetur, quin & cæleste illud infinitæ capacitatis expansum æthereum, quod perenni motu cælestes astrorum globi permeant, spatium nihil aliud est, quam tenuissimum, agillimum, subtilissimumque substantiæ meæ effluuium, vnde & Hebræi illud non

Cap. I. De Aquæ Natura. 23

non alio meliori nomine quam Schamaim, id est *ibi aquæ* indigitandum duxerunt. Sed quoniam de his omnibus fufe à tuo Cosmiele instructus es, illis relictis ad Geocosmum veluti ad instituti nostri vnicum scopum progrediamur.

Geocosmus magna illa telluris moles, meo vnico sustinetur subsidio, hinc non duntaxat totius globi peripheriam per Oceanum meum ambio, sed & interiores penetralium recessus per meo admirando quodam motûs processu; ex ortu in occasum Solis & Lunæ cursum insequor, ex Austro vero in Septentrionem perenni quadam reuolutione agitor, & vti sub axe Boreo absorbeor, ita per subterraneos inciles reuolutus, ab opposito Australi axe regurgitor, atque adeo vti supra tibi descripsi, per innumeros meatus in vniuersam Geocosmi oeconomiam distribuor, vt proinde nullus tam exiguus locus, siue internam siue externam telluris constitutionem spectes, existat, qui mea præsentia carere possit. *Theod.* Siste parumper fodes; dixisti paulò antè, te in perpetua quadam agitatione sub quadruplici motûs differentia versari. Primò ex ortu in occasum, postea ex Austro in Septentrionem, deinde perpetui fluxus & refluxus reciprocaione, ex qua demum quartus reflexionis motus, quem currentium vocant, resultat. Quæro itaque quid istiusmodi motibus natura rerum intendere. *Hydr.* finis naturæ fuit vt regnum meum Oceanium primò ab omni putredinis pernicie, continua hac agitatione expurgaretur. Secundò, vt concitatus

Aquæ utilitates in vniuersam terram redundantes.

Circulationes aquæ ex polo ad polum.

Quis finis fluxus & refluxus Oceani.

Ocea-

Oceanus magna aquarum mole aggrauatus illifusque in obuiam terrestrium regionum structuram, per meatuum subterraneorum epistomia, aquas ibi stabulantes in constituta montium Hydrophylacia, maiori vi & efficacia eiacularetur. Tertiò, vt semen quod in centro singularum partium elementi mei latet, per motum potentius ad vniuersi globi bonum excitaretur, ac singulis mixtis sese ad innumerabilem in Geocosmo rerum varietatem producendam aptè committeret. Ego calore Solis in vaporem resolutum elementum, ac in supremo aëris regno meæ naturæ restitutum, terrenam superficiem, imbrium pluuiarumque aspergine rigo, eam quoque candidis niuium operimentis contego, grandium eam nimbo ferio; ex meo nutrimento, & aër & ignis viuunt & conseruantur. Arcum illum cælestem quo nihil in Meteororum miraculis natura pulchrius & miriùs exhibuit, ego inexplicabilium colorum varietate admirando & vix hucusque comprehenso artificio depingo, chartam se mihi nubibus, sole penicillum, guttis colorum substantiam subministrantibus. Mea industria omnia illa aëris nubiumque phasmata, in sublimibus aëriæ regionis oris, quæ mundus tantopere stupet & admiratur, exhibeo; meum est magnum illud nubium organum, quod spiritibus & intestinis flatibus incitatum, magno orbem mortaliūque animos terrore tonitruum concutit. Vides itaque mi Theodidacte, quanta mea industria in Meteororum regione spectacula præbeam, ne putes humi-

Utilitas ratione pluuiarum, niuis.

Iridis descriptio.

humiles me tantum terrenæ habitationis alueos tenere, dum leuitate mea vel ad ipsa cælorum confinia extollor, grauitate verò & soliditate, nec ipsi terræ subinde cedo. Vidistine vnquam lacus & flumina densissima glacie constricta? an non obseruasti, quam solidum non animalibus tantùm curruumque vehiculis, sed & hominum negotiantium commoditati, aptum iter hyberno tempore præbeam? quantam hominibus in relaxandis animis occasionem in crystalino meo pauimento præstem? meum dominium Morphei regnum iure dicere posses, cum nihil sit in quod non repentina mutatione transformer. *Theod.* Mira sanè refers ò Hydriel, sed dic rogo, quidnam in intimis terræ visceribus moliaris, quomodo te in subterrestrium generationum Metamorphosi geras? *Hydr.* Secreta à me quæris, quæ nisi tibi, non alteri mortalium reuelarem; quia tamen arcana mirificæ meæ potestatis sacramenta vnice suspicis & veneraris, sincerè tibi cuncta aperiam, in abditis meis subterranearum regionum hydrophylacijs commorans; mox vbi Vulcaniarum officinarum æstu concitor, in subtilissimum tenuissimumque vaporem resolutus, per intimas terrenæ molis fibras me insinuo, & vbicunque pro natura locorum dispositam materiam reperio, illi protinus iunctus, iam vniuersali naturæ semine foetus, nunc in metallum, modò in quandam mineralium substantiam, iam in pretiosi lapidis formam, laboriosa quidem at nobilissima coagulatione transmutor, vt proinde nullum metalli, nul-

Glaciei vtilitas.

Mineralium productio.

Aqua semen
mundi.

Lapides pre-
tiosi.

lum mineralium, nullum pretiosorum lapidum genus, sine me debitam sibi perfectionem consequi possit, ut exinde non sine ratione veteris sapientiae magistri, me semen mundi, & menstruum Vniuersi esse existimarint. O si occultas itinerum meorum semitas mi Theodidacte videres, quantum stuperes? quanta admiratione defixus ad incomprehensas operationum mearum rationes hareres? ego abdito quodam, præpotentis magnetismi fascino, vel ad primum occursum, mox in amorem meum omnia dispositarum materiarum subiecta conuerto, ut ipsa tota mei se iuris, ego totum me ipsorum æris admirando quodam coniugio faciam, ea Metamorphosi, ut nemo me amplius dignoscatur. Vidistine crystallum, beryllum, adamantem, amethystum, carbunculum, & similes istiusmodi non splendore magis quam raritate inæstimabiles lapides? *Theod.* Vidi, & admiratus sum naturæ in istis formandis industriam. *Hydr.* Illi omnes mei sunt partus, illi meum coagulum, quorum singulos ex appropriatis terrestrium succorum coloribus tinxit, salinis proprietatibus imbui, & natura locorum syderumque influxu cooperante, in tam nobiles formas traduxi, ego subtilissimas terrestrium molium fibras medullasque penitissimas subeundo, pinguedinem quandam induo, ex locorum natura concessam, quæ sulphuri & mercurio mista, prout perfecta aut imperfecta eorum commistio fert, incredibili spermaticæ virtutis meæ efficacia, omnis generis metalla produco; ego
pro

pro appropriata locorum natura , omnis generis fa-
 lia , gummi , succos minerales , & quidquid tantum
 floris aut humidi naturam olet , efficio ; libri integri
 scribendi forent , si modum & rationem qua singu-
 lis commisceor , exponere hoc loco vellem ; ego sul-
 phuris & mercurij ope , antimonium , marcasitam ,
 ochram , arsenicum , & si quod aliud mineralium
 magni momenti corpus reliquum est , mea industria
 in eas quibus pollet mirificas facultates sublino ; atq;
 adeo vsque ad ipsius auri , præter quod nihil humana
 corda tantopere cruciat , coagulationem concurro ;
 vt interim innumerabilem lapidum marmorumque
 varietatem fileam , quibus omnibus eam quam mi-
 raris colorum diuersitatem fluxili & tinctili mea fa-
 cultate confero ; verbo , omnibus omnia fio ; cum
 terra rubra rubesco , viresco cum viridi , purpurasco
 cum purpurea , cum aurea aureo colore tingor ,
 cum flaua flauesco , & quamcunque tincturâ meâ vel
 ad saxum vel marmor aut lapidem pretiosum mate-
 riam dispositam tetigero , eam mox natia coloris
 pulchritudine illustrem reddo . Ecce ingeniosus
 meus in natura rerum lusus . *Theod.* Mirè capior tua
 in rebus tam scitè describendis facundia , sed iam
 hæc satis percepi , modò ad illam rerum varietatem ,
 quam in exteriori superficie terræ moliris , progred-
 diamur . *Hydr.* Faciam equidem quæ tua me iubet
 depromere laude digna curiositas ; scias itaque in tri-
 bus maximè rebus , quæ externam Geocosmi faciem
 concernunt , qua rectè constituendis , qua elaboran-

Colorum di-
 uersitas in
 lapidibus .

In externa
 terræ superfi-
 cie quid agat
 aqua .

dis meam desudare industriam; & est primò quidem ipsum telluris corpus, secundò arborum herbarumque genus; tertio animalium tam quadrupedum quam volatilium, aquatilium, reptiliumque varietas. Ad primum quod attinet, annon vides vniuersam me telluris superficiem, innumeris fontium riuorumque scatebris, veluti quibusdam Geocosmici sanguinis venarum ductibus vestire, ornare, rigare, nutrire, vt vel ex hoc ipso colligas, omnia me subtili virtutis meæ penetratiuæ efficacia attingere, nec vllum esse locum cui desum, aut ex commisso mihi ab æterna sapientia officio non subueniam, & si quandoque natura locorum ita postulante alicubi, vt in desertis arenosis deesse videar, assignatos tamen mihi iurisdictionis terminos minimè desero, sed quod solaris æstus vehementia adustum, languidum, aridum, exsuccumque reddiderit, id nocturni roris in quem resoluor abundantia; mox instauro, reficio, & ad frugem reduco, atque adeò munere meo nullibi desum, vbi semper adsum, & ad omnium necessitati succurrendum præsto sum. Venio ad secundum, quæ est vegetabilis natura, à qua tam anxie quæror, tam sollicitè ambior, vt nulla sit tam exigua plantula, nulla tam exigua arbuscula, quæ non omni me naturæ conatu attrahat, alioquin repentina ariditate & nutrimenti defectu conficienda. Est & hoc mirum dictu, quòd cum innumeræ sint plantarum & arborum species, formis & specificis proprietatibus distinctissimæ, earum tamen singulæ, insita vi attractum

in

Aqua omnia
alit.

In vegetabili
natura aquæ
visitas.

in se suamque me naturam conuertunt. Et quoniam ego pro natura & conditione loci operor, primò terrestrem glebam ad talem & talem qualitatem seminali mea virtute, & saluginea facultate, quam semper centro meo inuolutam gesto, dispono; hæc disposita mihi que immixta, germinat talia & talia, tales plantas & arbores non alias, ex mira quadam terreni cum humido alijsque abditis locorum qualitatibus concurrentibus, temperie & mixtura profert. Ex huius verò infinitæ combinationis adaptatione, nascitur infinita illa herbarum plantarumque varietas, quæ deinde adolentes concepti exclusiue feminis propagatione, vniuersam telluris superficiem in usum hominum animaliumque replent, vnde vulgatum prouerbum, *non omnis fert omnia tellus*, siquidem ego singulare quid producere non possum, non concurrente appropriata locorum natura & conditione soli. Hinc in India & Zonæ torridæ subiectis regionibus plantas arboresque toto cælo ab Europæis differentes produco. Et hoc quare? quia aliam ad Solem Lunam, stellasque situm obtinent, quo vti aliter atque aliter, tum supernorum influxuum virtutes, tum Archæi subterraneæ Oeconomix ministri & architecti, operationes participant, ita mirificè quoque ijs terrestrium partium natura alteratur. *Theod.* O quam scitè & peritè naturam rerum exponis. Iam video verum esse, quod veteres adeò constanter asseruerunt, aquam videlicet rerum omnium principium, semen mundi, menstruum, & fermentum
 totius

Iuxta differen-
 tem cæli con-
 stitutionem,
 diuersa gene-
 rantur.

Veilitates in
natura sensi-
tium.

totius naturæ constituentes . Sed iam ulterius ex te percipere cupio , quomodo animalium generationi & temperamento te misceas ? *Hydr.* Paucis tibi modum ostendam , vt inde colligas , admirandam naturæ in omnibus *σεμικλωσι* . Omne animal siue id sit ex ordine ratione pollentium , siue eâ expertium , quadrupedum , volatiliumque , siue ex aquatilium insectorumque familia ortum ducant , omne inquam animal , vt viuat , nutrimento indiget , nutrimentum verò illud suppeditant , aut animalium carnes ; aut herbarum , fructuum , olerum , leguminumque pastus , omnia hæc à me radicalem originem , vt paulò ante demonstraui , trahunt , siquidem sine me essentiæ suæ perfectionem consequi minimè possent . Ego subtili admodum ac tenui substantia mea , primò plantarum radices , non tam ingredior , quam nescio qua occulta magnetifini vi ab ijs attrahor , hisce robur iungo ad plantam sustentandam necessarium , deinde propriæ plantæ substantiæ peculiaribus iam viribus ditatæ commisceor , & hoc pacto externo solis calore rarefactus , paulatim extra terram erumpo , atque succedente nouo semper & nouo nutrimenti mei augmento , tandem in caulem , ramos , folia , flores , fructus , semen condensor , dilator , concinnor , protubero , animor ; semen verò maturum iam digestumque denuo terræ mandatur , vt mea opera fermentatum in nouam plantæ sobolem exurgat , perenni quadam & naturæ propriæ propagationis pericyclofi ; equus verò aut bos , siue fœnum siue graminum
allum .

Cap. I. De Aquæ Natura. 31

assumptum nutrimentum, humido à me ei prius concesso tumens intra stomachum dimissum, ibidem digerit, digestum partim in sanguinem partim in semen destinat, semen verò humidæ & calidæ substantiæ in vterum transfusum, suæ speciæi sobolem producit equum aut bouem, qui denuo innato quodam appetitu, ad id ex quo vitam sumpsit nutrimentum carpendum fertur: estque hæc mira illa naturæ periodus, atque in omnium singulorumque animalium perpetuanda specie processus. Vides igitur quomodo ego omnibus rebus per occultissimas naturæ semitas commissa vitam largiar. *Theod.* Ex tuo illo discursu sequitur, te tum in herbis tum in animalibus feminis naturam constituere, quod sacro textui repugnare videtur; creauit enim Deus omnium plantarum tum animalium genera ex ipsa terra, non ex aqua, in perfecto naturæ statu, quæ semen ad speciem propagandam haberent in semetipsis, non ex aquæ nutrimento acquisitum. Neque ego quidquam diuinæ dispositioni contrarium hodiè dixerim; noui enim sacræ paginæ textum (producat terra herbam virentem, producat animalia & iumenta) &c. & sic oportuit facere Diuinam prouidentiam. *Hydr.* Produxit fateor ea ex terra, & in perfecto eorum naturæ consentaneo statu in primis illis mundi incunabulis, tum plantas tum animalia, sed non ex terra arida, puluerea, dura, sicca, sed mea iam substantia macerata, & plasmandis corporibus opportuna; & quemadmodum in primo illo productionis actu ego
neces.

Quomodo
aqua cum se-
mine cu que
rei proprio
agat.

necessariò ad vnicuique suum attribuendum tempera-
 mentum , ita ad feminis vnicuique siue plantæ siue
 animali appropriatam naturam , & specificam , vt
 scholæ loquuntur differentiam constituendam , radi-
 cali meo humido concurrì , quinimò à Deo condi-
 tore sapientissimo iam productus, atque in hunc vsque
 diem in immensum propagatus, meo nutrimento
 conferuo , & productionis peractæ seriem incessanter
 continuo ; siquidem sine me nihil viuere , nullus ge-
 nerationis ordo continuari potest . Vides igitur quo-
 modo Diuina sapientia me in primordijs rerum vna
 cum sorore mea tellure , veluti asseclam , consilia-
 rium , atque cooperatorem ad totius naturæ ordinem
 constituendum , adhibere sibi complacuerit ? *Theod.*
 Intellexi omnia , & placent , sed vnum adhuc du-
 bium mirè me torquet , & est , quomodo ijs animan-
 tibus quæ non fæno sed solis carnibus vescuntur , vt
 Leonibus, Leopardis, Accipitribus, &c. tuam spartam
 conferas ? *Hydr.* Si quæ supra indigitauì cepisses ,
 nullus quoque animum tuum scrupulus circa propo-
 sitam mihi quæstionem pulsaret ; quemadmodum
 enim sol & homo generant hominem Aristotele teste ,
 ita & ego , spermatica herbæ virtute cooperante ,
 vna cum Sole herbam produco . Equus & bos aut
 capra herbam comedunt , quod nutrimentum cum
 humido meo polleat , illud assumptum mox in san-
 guinem aut semen abit , ex semine bos aut capra na-
 scitur ; boues ac equos , capras oues in sui nutrimen-
 tum venatur Leo , Tygris , Lupus , aut Canis , quod
 cum

Humido ra-
 dicali omnia
 producantur.

cum radicali meo humido polleat, illud pariter in Leonis, &c. sanguinem & semen degenerat, unde nouus Leo, Tygris, aut Lupus nascitur, cuius temperamentum vti ex carnis pabulo immediatè profluxit, ita naturali instinctu in id nutrimentum fertur, quod ei vitam dedit & in vita conseruat. Hoc pacto radicali mea virtute omnia constituo. *Theod.* Sed humidum illud non amplius tibi propriè adscribi potest, cum ingentes iam mutationes alterationesque subierit? *Hydr.* Verum est mirificè illud transmutatum esse, nihilominus illud sine radicali mea facultate subsistere nunquam potest; accedit, pabulum siue nutrimentum sine aquæ accessu, se solo nec digestionem, nec debitam naturæ operationem peragere posse, quæ vt fiant, meo indigent subsidio. Quid rogo aliud in animantibus sudor & vrina est, nisi assumpti potûs veluti quædam reliquiæ, & serosum quoddam, separatum à fæcibus excrementum; neque tamen à vitalium membrorum officinis recedunt, nam in hepate coquor in sanguinem, in corde in spiritus dissoluo vitales, in cerebro in animales conuertor, in flatus intra pulmones abeo, in semen digeror intra vasa spermatica, humiditate mea sanguinem, ne coaguletur, in venis fluxilem facio; neruorum propaginem, intestinorum volumina, adeoque omnia interiora membra humiditate & mollitudine mea ne obrigescant, lubrica facio; per aures, nares, os, linguam oculos mucosam materiam, humectatiua vi mea exonero, atque adeo nihil sit in maio-

Aquæ mira
mutatio &
concurfus ad
vitales ope-
rationes.

Quomodo ad
volucrum
constitutionē
concurrat
aqua.

ri minorique mundo, quod mea non administratur perenni cura, industria, sollicitudine. Ad volucrum genus venio, quod, cum feminibus, fructibus, carnibus viuat, illud autem uti à me tanquam principio originem duxit, ita id pariter nihil sine me posse clarè patet; ego illis & potum in riuis fontibusque, & humiditatem in aëre subministro, quam tametsi non ut terrestria animalia per vrinam excernunt, non tamen ideo meo subsidio destituta censere debes, cum omne humidum, nutrimentumque assumptum, partim in substantiam aliti, partim in semen & ova, in utroque sexu, in sanguinem spiritusque, in exteriori verò in pennarum innumera colorum varietate, imbutarum ornatum, natiua speciei proprietate degeneret. Quæ verò in aqueo meo regno natales suos sortiuntur, videlicet innumerabilis piscium varietas, ea nisi in elemento meo uti viuere nequeunt, ita aliam sese originem quam ex me non habere, palam testantur, ut proinde de hisce fusiùs tecum fermocinari superuacaneum ducam. Restat illud animalium genus, quæ insecta vocantur, & infinitus eorum numerus est, qualiacunque tamen fuerint, illa certè non alterius, sed meæ substantiæ iurisdictioni; cum enim pleraque ex putredine nascantur, ego verò tum terrestribus glebis, tum plantis, animalibus, malignantis etiam naturæ mixtis; facilè me insinuem, putredinem, cuius ego fermentum sum, nasci necesse est, uti ex putredine insecta. *Theod.* Nunc verè video vniuersas te mundi semitas penetrare,

Cur sine aqua
pisces non
possunt viuere.

Aqua ut ad
insectorum
concurrat pro
ductionem.

trare , neque quidquam esse , siue subterraneum Geocofmi promum condum , siue exteriorem sensibus expositum rerum apparatus spectes , quòd tuæ curæ & præsidio non subdatur . *Hydr.* Ita est , quæ si penitiori mentis trutina ponderaris , te procul dubio totius naturæ intimam notitiam breui consecuturum , non ambigo . Sat itaque verborum . Habes iam mi Theodidacte , tibi exposita dubia , quæ tantopere in abditis naturæ meæ arcanis inuestigandis , tuum cruciabant animum . Vidisti ni fallor , quomodo perenni quadam pericyclofi , ex Oceanio meo regno in totius telluris intima viscera diffundar , quam ibidem effectuum diuersitatem moliar , quomodo nunc condensatione , modò rarefactione per intimas terrestrium glebarum fibras , rimas , fissuras , mineralium metallorumque materiæ , abdito quodam connubio iungar , & intentæ tandem à natura generationis vltimum scopum attingam . Audisti deinde , quomodo per innumerabiles telluris meatus , canales , anfractuosos tramites , tandem in extimam globi superficiem erumpam , altissimorum montium iuga penetrem , ac inde dilapsus , vniuersam telluris faciem , innumerabili fontium , riuorum , fluminum , lacuum , stagnorum , paludum multitudine irrigem , donec tandem meo vnde dilapsus regno & principio postliminò restituar ; miratus es quàm sublimi ingenio & arte producam , nutriam , animem , vniuersam vegetabilis naturæ Oeconomiam , quomodo ad eius compositionem spermatica mediante virtute cooperer?

Synopsis omnium effectuum, quos aqua præstat in Mundo.

Audisti, quomodo sensitivæ Naturæ familiam administrarem, quid in aëre cum vniuerso volucrum genere, in Oceano verò, maribus, fluminibus, lacubus cum natatiliis stirpe agam, quomodo mea virtute insectorum soboles producat, quid & quomodo in aëriæ regionis spatium me geram, quot miracula, quot phasmata, quot inuisa Naturæ spectra exhibeam, quomodo in pluias, niuem, grandines transformer, & quæ tandem ex admiranda hac mea Metamorphosi mundo emolumenta proueniant. *Theod.* Percepi omnia, & admiratione attonitus vix mei compos sum; sed hoc vnicum me mirum in modum torquet, quod ad regna tua tum subterraneum, tum subaqueum, omnem mihi aditum interclusum inueniam, nec fieri possit, ut ad insignem aliquam & insolitam Naturæ notitiam, nisi hæc omnia propius spectata oculari demonstratione comprobauerim pertingam; quæ dico non tam dico ad curiositatis pruritus sistendum, quàm ad solius immensi & sapientissimi conditoris gloriam promouendam, ut videlicet inspectis omnibus Naturæ mysterijs, de gradu in gradum, per ineffabiles diuinæ sapientiæ semitas paulatim progressus, attingam Deum Deorum in Sion; ibique perpetuo & indissolubili amoris nexu ei, qui tantum in hominis solius gratiam molitus est iungar, eundem æternum amem, amando sine termino possideam. *Hydr.* Scias Theodidacte iurisdictionis meæ terminos non eò extendi, ut te sine mundi præsidis consensu & imperio, cui soli cæli & terræ, adeoque totius Naturæ archiuum

Cap. I. De Aquæ Natura. 37

uium concreditum est in regnum meum introducam, sed audi consilium meum. Audiui iam dudum te gratiam in conspectu Mundi præsidis qui Cosmiel dicitur inuenisse, qui sicuti te in inaccessa hucusque superioris mundi cælestisque exercitûs armamentaria introduxit, atque omnia ex ordine demonstrauit, ita quoque continua precum tuarum feruido cordis affectui coniunctarum sollicitatione futurum spero, vt omnia regnorum meorum arcana, & tibi demonstrare, & totius Naturæ subterraneæ constitutionem detegere non sit intermissurus. Sed iam tempus est, vt in chaos meum reuertar, vale mi Theodidaacte verborum meorum memor. *Theod.* Hisce dictis Hydriel submisso capite, in tenues euauit auras, ego verò ex sopore euigilans, visarum rerum admirandam feriem, alto voluebam pectore. Relicto itaque horto, domum reuersus, Musæolo meo me abdidi, ac quæ compereram, mox chartæ ad gloriam Dei & Reipublicæ literariæ emolumentum committere visum fuit. Quid porrò factum sit, narrare aggredior.

Consilium
Hydriels.

DIALO.

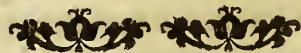
DIALOGVS II.

De admirandis Geocosmi, siue Terre-
stris mundi arcanis.

Interlocutoribus Cosmiele, & Theodidacto.

CAPVT I.

De exteriori Geocosmi facie.

THEODIDACTVS. Dum itaque
ingenti rerum ab Hydriele narrata-
rum voluptate delibutus, singula
mecum accuratius pondero, ingens
sanè cor meum earum rerum quas ab
Hydriele circa inferiorem Geocosmi
constitutionem narrare audieram, cominus spectan-
darum desiderium inuasit, eo potissimum fine inci-
tatum, vt ex hac inscrutabili Diuinæ sapientiæ di-
sposi-

spofitione, & admiranda telluris structura, nouos mihi & nouos ad inuisibilem rerum pulchritudinem, per uifibilia gradus disponerem; interim fuauiffimi Cosmielis mei memor, eum feruenti precum instantia follicitabam, atque incredibili fiducia fretus futurum sperabam, ut qui supremam mundi monarchiam, cælestiumque corporum apparatus, tanto charitatis humanitatisque officio mihi demonstrarat, is pariter pro infita in me affectus pronitate, subterreftria Geocosmi regna, & arcana eiusdem sacramenta, porrò demonstrare non efflet dedignaturus. Vix dixeram; cum ecce nouo sopore eoque profundiffimo superueniente occupor: panditur interea domus omnipotentis Olympi, toto coruscante splendidiffimo iubare in loco, ubi commorabar, Cosmiel sese sistit, sed longe à primæ parastaseos habitu disparatus. Caput tanta fulgebat luce, ut vix tantæ maiestatis intuitum sufferre possem; manu dextra tenebat globum terræ, innumera rerum varietate confertum, hic Oceanus terrestribus partibus suos difterminabat limites, illinc maria intra terrestrium portionum alueos sese pulchre insinuabant, hic flumina, veluti fimbrijs quibusdam decorè fluctuantibus, & originem suam vnde prorumpabant, & cum Oceano suum meditabantur coniugium, ibi lacus & stagna orbis terræ veluti totidem oculis condecorata suum decorum, vsum & abdita in humani generis emolumenta subsidium, sæcunditatem demonstrabant, immensa aquatiliū multitudo & varietas; monstra & cetera gran-

Apparitiō noua Cosmielis, nouique habitus descriptio.

grandia omnis generis mirificum sese præbebant, intuendi spectaculum, terrestres verò portiones innumeris concatenatæ montibus penè in extasim rapiabant, arborum porro, plantarum, herbarum, animalium tum terrestrium tum volatilium multitudo & differentia, nec numerum, nec finem obtinebant. Sinistra baculum tenebat Cosmiel ex omnibus quæ natura rerum, in prædiuiti sua gaza exponit, pretiosorum lapidum metallorumque speciebus compositum: cingulo annexum gerebat Cornucopiæ, omnibus rerum humano vsui necessariarum subsidijs instructum. Cæterum pennato alarum apparatu, habitusque inuisi decore tantum splendebat, vt eum, cui ex rebus naturalibus comparare debeam, nesciam. Ego verò ad tam insolentia rerum spectacula, vix mei compos, ardenti mentis æstu, in solitos eiusdem amplexus irruere mirum in modum gestiebam, tantæ tamen Maiestatis reuerentia deterritus abstinni, hoc verborum tenore eum affatus. O mi Cosmiel ò Cosmiel cordis mei solatium, antiquæ familiaritatis confors, cælestiumque mysteriorum fidelis interpretis, quid sibi vult tam insolitus habitus, quid mira illa symbolorum schemata quibus grauaris, portendunt? dic rogo, compar, veteris tutelæ memor, quænam tua sit aduentûs causa? *Cosmiel*. Preces tuæ, mi Theodidacte summumque quo æstuas earum rerum, quæ ad vltimi finis tui consecutionem pergunt, cognoscendarum desiderium, conditorem tuum mouerunt, vt tibi tuoque seruitio ad maximam eius gloriam

Lætitia Theodidacti & preces.

Cur iterum Cosmiel aduenerit.

riam restituerer; venio itaque ad te, vt post demonstra-
 trata diuinæ sapientiæ argumenta in superiore mun-
 do elucescentia, iam & mundum subterraneum, su-
 perterraneumque, quem publicæ luci iam dudum
 parare incepisti, vnâ cum mysterijs, & arcanis sacra-
 mentis tibi detegerem; occultas diuinæ sapientiæ se-
 mitas, non solum, quæ in externa globi superficie,
 sed quæ in intimis viscerum recessibus à paucis huc-
 usque mortalium penetrata tibi demonstrarem, re-
 rum singularum rationes docerem, vt sic, ad impi-
 grè pro honore Dei & boni communis emolumento
 laborandum, aptior fieres & instructor. *Theod.* O
 mi Cosmiel, fieri ne potest, vt tu præcellus cælestium
 exercituum princeps, tantum gratia tua me paupe-
 rem & humillimum seruum tuum digneris, & quis
 ego sum fauilla & cinis, qui tanta prærogatiua exor-
 ner, vt oraculorum hucusque desideratorum parti-
 ceps te doctore fierem, & per ineffabilia Diuinæ sa-
 pientiæ Gazophylacia ductus, ea cognoscerem, quæ
 oculus non vidit, nec auris audiuit. Nouisti, me,
 postquam per excelsa superioris mundi domicilia
 seruum tuum traduxisti, insolitarum rerum conside-
 ratione stupefactum, præter inuisibilium rerum in-
 tuitum nihil amplius desiderasse, nihil ambisse.
Cosmiel. Laudabilia quidem tua sunt desideria, &
 Deo optimo peraccepta, sed necdum tempus quo vo-
 torum tuorum compos fias, aduenit. Oportet te
 primum incomprehensibilia Dei magnalia, quæ in
 solius hominis gratiam in hac terreni globi fabrica-

operari dignatus est, mundo exponere, atque omnium mortalium corda, dum tantorum beneficiorum cumulos aspiciunt, diuino amoris æstu accendere, donec tandem iuxta votorum tuorum summam, ea in archetypo mundo, æternum contempleris.

Theod. Sicuti semper tuo me arbitrio plena animi resignatione tradidi, ita porrò circa me, quod & tibi, & Deo in te beneplacitum fuerit, exsequere. Nihil enim antiquius vnquam habui, quàm Diuinæ voluntatis amissim in omnibus ardentissimè sectari, eique coniungi per affectum, qui cùm infinitè bonus sit, amore vtique infinito dignus est. Sed rogo te mi Cosmiel, quid sibi globus ille tanta rerum varietate conspicuus? quid baculus? quid Cornucopiæ, quibus oneraris? explica rogo arcana rerum sacramenta.

Explicatur
symbolicus
Cosmielis ha-
bitus.

Cosmiel. Globum quem vides, mundum, scias ex terrestri & aqueo elemento constitutum, exprimi; vides in hoc Oceani longè latèque diffusam aquarum molem, vides marium intra terrenos sinus difflusiones? Vides lacuum, fontium, fluminum, ab origine sua in innumeros riuos deductorum propagines? Vides animalium aquatiliūq; multitudinem & varietatem? num intueris terrestrium portionum montibus distinctorum concatenationem? quam arboribus plantis, herbis decorè vestiantur? silualne camporumque planicies, à quadrupedibus alitibusque habitatas cernis? *Theod.* Cerno omnia & stupeo, & quid huiusmodi mihi significare velis, nescio. Vnde quæ possum humili animi deuotione rogo, vt mihi scopum

pum omnium , in quem collimas , aperias . *Cosmiel* .
 Argumentum , quo iam dudum distineris mundi
 subterranei hisce indigito ; & quoniam circa multa
 hæres incertus & dubius , & magna animi anxietate ,
 terrestris globi mysteria rimaris , tibi præsto sum ; vt
 quemadmodum per inaccessas cælestium globorum
 mansiones te deduxi , iam pari pacto , per occulta at-
 que inaccessa Geocosmi adyta , à me deducaris ; ne
 quidquam sit , quod te in abdita naturæ Maiestate pe-
 netranda lateat . *Theod* . Et quomodo hoc fieri posse
 putem , cum Geocosmus natura sua solidus & impè-
 netrabilis existat . *Cosmiel* . Valde erras fili , sunt hæc
 imperitè philosophantium phantasmata , & falsæ per-
 suasiones eorum , qui præterquam quæ sensibus expo-
 sita sunt , nihil adeò rectæ rationis trutinâ pensitant .
Theod . Vix dixerat , cum ecce Geocosmus quem manu
 dextra gerebat , in duobus vestigio hemisphæria diffi-
 ligit . *Cosmiel* . Vide iam Theodidacte , num vti tu
 putas Geocosmus iuxta omnem interiorum viscerum
 constitutionem solidus sit ? an verò , non secus ac Mi-
 crocosmus , innumerabilibus canalium ductibus in-
 terstinctus ? innumeris ingentium cryptarum rece-
 ptaculis diuisus sit ? *Theod* . Video , & quidem satis
 mirari non possum . *Cosmiel* . Per omnia itaque , hoc
 in globulo non nisi typo quodam expressa , naturæ
 adyta te traducam ; rationes singulorum ostendam ,
 fines altissimos , ob quos ab authore naturæ singula
 constituta sint , pandam . Et quoniam hæc aptè con-
 cipi non possunt , sine exterioris Geocosmi superficiei

Promissa ip-
 sus in insti-
 tuendo Theo-
 didacto .

Terrestris
 Mundus non
 omnino in tra-
 viscera soli-
 dus est .

exacta notitia ; primò vniuersam telluris superficiem
 lustrabimus, deinde vsque ad ipsa centri adyta pene-
 trabimus, carceres Vulcanios, Aeolios, Neptunios &
 si quid aliud restat, arcanorum ostendam ; sic enim
 votis tuis plenè satisfactum iri confido. *Theod.* Equi-
 dem non expedire iudico, vt per externam globi su-
 perficiem me traducas, est enim is ob Geographicum
 multorum annorum studium, regionum situs in ea
 descriptus, mihi sat superque notus: hoc vnicum à
 te contendam, vt quæcunque mihi dubia circa oc-
 cultam, regionum, montium, aquarum, marium
 naturam occurrerint, pro eo quo me prosequeris be-
 neuolentiæ affectu, dissoluere non graueris, donec
 ijs omnibus instructus, in subterraneorum meatuum
 caernas & latebras, penitissimaeque naturæ gazophy-
 lacia, quæ vti in hunc vsque diem inaccessa manse-
 runt, ita ingenti eorum videndorum desiderio cru-
 cior, à te introducar. *Cosmiel.* Votis tuis vti nun-
 quam restiti, ita satagam, vt eorum quæ ex me quæ-
 ris plenam solutionem nanciscaris. Perge itaque ma-
 gno animo, eas quæ intimo pectoris scrinio
 conditas habes, de natura Geocosmi
 dubitationes propo-
 nere.

C A P V T II.

*Varia dubia solvantur circa externam Geocosmi
constitutionem.*

THEOD. Video, & non sine stomacho quotidie panem lego, terrestrem mundum, quem Geocosmum appello, à plerisque nostri temporis philosophis, omnibus mundi corporibus postponi, & tanquam ultimi mundi faciem, sordidam elementorum amurcam, elementarium excrementorum saburram, perpetua generationis & corruptionis vicissitudine summè deturpam æstimari, cum ego tantum abest ut id sentiam, ut eum potius omnium mundanorum corporum præstantissimum existimem. Tuam itaque circa hoc argumentum sententiam operio. *Cosmiel.* Rectè iudicasti, sed ut omnia rite tibi ingerantur, paulò altius de eo ordiri visum fuit. Nolli mi Theodidacte, illud in scholis tritum, operis alicuius excellentiam, à suo potissimum fine specificari? Scias itaque finem terreni globi, adèd altum & eminentem esse, ut, non dicam ulli mundanorum globorum dignitate & excellentia sua non cedat, quin vel solo empyreo cælo inferior sit; nonne audisti hæc à me tibi fusiùs, dum supernum mundum contemplaremur exponi? *Theod.* Memini & alto pectore diuinam tuam dictamina impres-

la

Geocosmus
ex mundi cor-
poribus præ-
stantissimus
est.

Excellentia
operis à fine
specificatur.

Terrestri glo-
bus omnes
reliquos ante-
cedit.

Finis Geocof.
mi creatura
rationalis est.

Cur Geocof.
mus non mo-
ueatur.

sa conferuo . Sed perge sodes . *Cosmiel* . Geocosmus
vti dixi tantæ excellentiæ est , vt ob hunc solum , to-
tius mundi machina à Deo producta videatur . Cer-
te non propter nos nullo corporeæ compositionis ami-
ctu indigos corpoream hanc mundi molem conditor
sapientissimus constituit , cum vitæ intellectualis bea-
titudine contenti , corporeis rebus non vtamur . Er-
go non propter aliud quàm rationalis creaturæ ex ani-
mo & corpore constitutæ vltimum in creatis finem ,
eumque altissimum & eminentissimum , constitutum
quis negabit ? Vnde eum , veluti in vniuersi fabrica
medium , ceu thronum quendam constituit , quem
innumerabilis astrorum exercitus , noctu diuque cir-
cumeundo , suis virtutibus foueret , cui soli veluti Re-
gi suo , influxu & communicatione virium suum
famulitium impenderet , quem & ideò immotum
fixumque esse oportuit , vt tanquam principium pas-
suum aptius supernis influxibus subderetur , adeò-
que nihil in supremo mundo esset , nullum tam exi-
guum astrum , cuius virtutes non participaret , &
cui non quæpiam supernarum virtutum particula in-
sita esset : quod ex summa rerum varietate , & homi-
nibus incomprehensa multitudo fat superque pa-
tet , quæ profectò tanta est , vt si Myriadem annorum
in ijs euoluendis intenderes , in eo tamen latentes
naturæ thesauros minimè exhaurires , semperque
ibi vbi finieris , rerum identidem nouarum cogno-
scendarum inueniendarumque daretur principium .
Vera maioris mundi epitome quædam , totiusque na-
turæ

Cap. II. De globo Terræ. 47

turæ compendium absolutissimum; in quo conditor omnia superioris mundi arcana complicata esse voluit, ut rationalis creatura in hoc veluti centro quodam constituta, dum altiora inaccessaque supremi mundi habitacula, sensibus attingere non posset, illa tamen omnia in Geocosmo veluti in compendio quodam conuoluta intueretur; sed hæc nihil sunt respectu eorum quæ iam tibi aperiam. Dixi mundum propter terram, terram propter hominem, hominem verò propter Deum solum productum fuisse. Cum verò in æterno Sacrosanctæ Triadis consistorio, æterni patris verbum & filius, æterno decreto, in humani generis per peccatum lapsi redemptionem ad carnis humanæ assumptionem destinatus fuerit, certè nihil ad Geocosmi excellentiam ampliùs accedere posse videtur; dum dignus effectus est, qui Unigenitum Patris Filium Verbum æternum, Sapientiam increatam humana carne vestitam exciperet, dum Deum hominem cum hominibus in huius terræ gurgustio conuersantem, innumera beneficia conferentem, immò conciuem suum vidit; ò dignitatem. ò excellentiam! non sibi solarem, non iouium, non lunarem, aut alium quemuis ex nobilioribus mundi globis selegit, sed terrestrem globum, ut in eo stupenda magnalium suorum operationumque diuinarum miracula monstraret, ut qui omnipotenti virtute sua ex nihili abyssò produxerat omnia, omnia propter hunc globum, quem sibi habitaculum idem videlicet Dei cum hominibus constituerat, produxisset

Eius excellentiam sine comparatione auxit incarnatione Verbi Diuini.

Mundi globū
ante omnes
maximè cu-
rant Angeli.

xisse videretur. Rectè itaque mi Theodidaſte terram
omnium mundanorum globorum ob dignitatem fi-
nis præſtantiffimum iudicaſti : ita enim eſt, & nos
Angelici ſupernæ curiæ aſſectæ, præ omnibus mundi
globis ad eius conſeruationem quàm maximè incum-
bimus, ſingulari curâ, & mirâ quadam ordinum no-
ſtrorum diſtributione, iuxta diuinæ prouidentiaſe nu-
tum & diſpoſitionem factâ, omnia in ea adminiſtra-
mus, dirigimus, conſeruamus, quod nulli alteri glo-
borum conſeſſum eſt. Tantâ enim æterna Sapien-
tia curâ in hunc globum incubuit, vt nullam regio-
nem, regnum, prouinciam, urbem, nullam vſque
ad ipſos priuatos homines domum, nullam ſiue bru-
torum ſiue plantarum mineraliumque ſpeciem, an-
gelico præſidio immunem eſſe voluerit : vnde cæle-
ſtium præſidium, tanta eſt in hoc globo multitudo ;
vt non tantum omnium hominum, ſed & ſpecierum
indiuiduorumque quorumcunque entium numerum
longè ſuperet ; qui quidem præſides vigili ſolicitu-
dine ad inimicæ & Satanicæ poteſtatis inſidias, quas
in humani generis exitium perpetuò moliuntur per-
fringendas, vnicè incumbunt, & ad bonum finem-
que vltimum à Deo deſtinatum conducunt. *Theod.*
Vti abundè Geocoſmi præſtantiam & excellentiam
demonſtraſti, ita pariter, dubijs meis adeò ſatisfeci-
ſti, vt ampliùs quicquam deſiderare non poſſim ; hoc
tamen aliquem mihi ſcrupulum inijcit circa terreſtris
globo imperfectionem, quòd videam eum in multis
regionibus tanta ſterilitate ſqualleſcere, vt præter
innu-

Imperfectiones
Geocoſ-
mi narrantur.

innumeros serpentes, basiliscos, dracones, & venenosa fatura sobolem nihil reperias; nonnulla quoque loca ob desperati aëris aquarumque inclementiam, deserta & inhabitata relinquuntur; multa quoque tot ferocium belluarum latibulis referta sunt, ut ea non dicam habitare, sed ne transire quidem impunè liceat; Video quoque magnam Geocosmi portionem in hunc usque diem incognitam, inaccessamque remanere, ut sunt ex quæ polis subsunt regiones; ad hæc itaque ut mihi respondeas supplex & obnixè rogo. *Cosmiel*. Ad singula tibi ordine proposita dubia respondeo. Et ad primum, quod multæ regiones incultæ, desertæ, & habitatore priuentur, tantum abest ut imperfectionem telluris arguat, ut potius eius inde præteritum maximè dignoscendum sit; tametsi enim hæc passim occurrant, scias tamen nihil Deum & naturam frustra fecisse, quod non in altissimos fines, hominibusque incognitos disponatur. Quemadmodum enim Diuina sapientiâ totum mundum contrariorum luctâ litibus & amicitijs conseruari voluit, ita mala bonis mixta esse, & consona dissonis apta connexionem sociata voluit, sine quibus mundus consistere minimè posset, utpotè harmonico suo temperamento destitutus; etiamsi enim deserta inueniantur sabulo squalida, & in immensam longitudinem porrecta, quæ iuxta hominum sensum & iudicium otiosa & inutilia videantur, si tamen interiorem infrapositam deserto subterraneam structuram viderent, quemadmodum suo tibi tempore ostendam, forsan

Deo & natura operante nihil frustra fit.

Nullum in
natura malū
sine annexo
sibi bono re-
peritur.

In Aegypto
flantibus ven-
tis pluvię im-
pediuntur
aërque sicce-
scit.

In Aethiopia
aquarum in-
undationes
putredinis &
venenosarum
animalium
causa.

Desertorum
utilitas, ob-
noxia homi-
nibus & fero-
cia animalia
inhabitantia.

mirari desinerent, & conceptam de similibus locorum inutilitate opinionem deponerent; nullum est adeò in natura grande malum, quod non adiunctum sibi habeat bonum, veluti antidotum quoddam, quo viciniore regiones, roborentur, & in esse suo conferuentur. Miraris deserta, sed nescis utilitates inde provenientes. *Theod.* Eas itaque ut explices obnixè rogo. *Cosmiel.* Cùm fabulosa deserta ut plurimum ob siccitatis vehementiam adustioris aëris sint; primò hoc utilitatis conferunt, ut nubes nimbis grauidas, quæ regionibus vicinis imminent, siccitate sua consumant, ne humoris abundantia cum magnâ hominum animantiumque iacturâ pereant; & aperte patet, inundationes Æthiopiæ & Nili in Ægypto non cessare, Lybicus cæterisque desertorum ventis non spirantibus, quibus tamen exortis, mox imbres & nimbi cessant, atque aër pristinae siccitati restituitur; diluuijsque imminutis, cessat inundatio. Secundò Magno Æthiopiæ incolarum commodo tot desertis tota regio circumdatur; cùm enim ex frequentibus fluuiorum ingentium inundationibus magna humiditas nascatur, ex humiditate verò indigesta terra, perniciosas generet putredines, ex quibus omnis generis serpentes, dracones, basilisci, cæteraque monstruosa animalia, toxico plena propullulent, quæ integras regiones circumsitæ veneni sui virulentia inficerent, hominumque habitationi ineptas redderent, nisi naturali quodam instinctu, mox in interiores desertorum recessus, ceu in fidam eorumque naturæ

naturæ consentaneam stationem sese recipere, quod idem de Asiæ cæterisque Americæ desertis dictum velim; atque adeò vel ipsa deserta à natura in bonum incolarum circumiacentium, contra commune omnium iudicium destinata videantur. Accedit hisce, quod pleræque ferocium belluarum, vti sunt Elephantes, Leones, Tygrides aliæque huius generis belluæ, naturali quadam inclinatione desertas & vastas petant solitudines, vtpotè ab hominum insidijs in ijs liberiores, ne in cultis locis sæcundiori prouentu propagatæ, extremum hominibus animalibusque exterminium & exitium adsciscerent; Ne verò deserta perpetuæ sterilitati sine vlllo emolumento consecrata censeantur, Natura semper in hominum vsum, exitium quidpiam in ijs producere statuit; in nonnullis quidem bdellium & manna nobilissimum, resque raritate pretiosas, vt in arenoso Tartariæ deserto Rhabarbarum, in aliquibus palmas dactylis sæcundissimas; non desunt quæ volucres quadrupedesque eximias alant, ita vt nihil propè sit, tam hominum iudicio squalidum, quod non sua conferat emolumenta. Ecce paucis tibi descripsi desertorum nonnullos fines à Natura intentos; complura alia allaturus, nisi te impatientem moræ ad alia festinantem cognoscerem. *Theod.* Iam verè video ex tua tam eximia relatione Naturam minimè vt nouercam incusandam, quæ tanta prouidentia omnia constituit, omnia tam exacta trutina ponderauit. Sed perge mi Cosmiel reliquos mihi propositorum dubiorum no-

Solitudines
vsui humano
rara & pre-
tiosa produ-
cunt.

Vapores ex
putridis aquis
ac stagnis aë-
rem & homi-
nes inficiunt.

Paludum &
aliarum squa-
lidarum aqua-
rum cur non
natura, sed
homines cau-
sa sint.

dos soluere. *Cosmiel*. Alterum quod tibi scrupulum mouebat, erant loca paludibus & aquarum stagnantium squalore oppleta, quæ cum perniciosorum vaporum fuligine aërem perpetuò inficiant, ij innumeras quoque in accolis infirmitates vt plurimum accersunt, vt proinde huiusmodi aquarum colluies, frustra in natura rerum constituta videatur. Hoc dubium tuum prorsus nullam difficultatem habet. Ne quæso mi Theodidacte naturam accuses, quasi minus se benignam erga homines in tanto locorum squalore exhibuerit. Non est id naturæ vitium, sed hominum otiosorum neglectus & oscitantia, qui cum possent istiusmodi malum remouere, id tamen nescio qua laboris impatientiâ, vel sumptuum magnitudine absteriti, consultò omittunt; an nescis totam olim Ægyptum paludibus tectam, hominum tamen industria, & impigris laboribus, aquis in certos canales corriuatis, non tantum aquarum diffusionem liberatam, sed & in totius orbis fertilissimam saluberrimamque regionem euasisse? idem de alijs stagnantium aquarum squaliditate defædatis Geocosmi partibus sentiendum est; hoc enim pacto terra ab aquarum tyrannide hominum labore vindicata, & fecundissimos fundos, & subtractâ vaporum materiâ, saluberrimum aërem subministraret; an non tota Germaniæ inferioris ora maritima, olim mari tecta squaluit, quæ tamen posteris temporibus in omnium populosissimam, & quæ splendore ac magnificentia nulli cedat, regionem euasit? innumera huius rei
exem-

exempla, non tibi in tuo deerunt Geocosmo, ut proinde dubium à te mihi propositum, suapte sponte cadat. Quare ad maioris momenti dubia te accingas, ne tempus in rebus passim obuijs teramus.

Theod. Verissima quæ dicis inuenio, & fat iam noui, naturam non semper incusandam, vbi defectus non nisi ab hominum neglectu dependet, quare paulo maiora & reconditiora proponamus. Nullo non tempore ingens me desiderium tenuit, cognoscendi earum partium situm, quæ immediatè polis mundi substant. Noui multos multà de ijs retulisse, quia tamen nemo mortalium repertus est qui eò penetrauerit, quiescere non posse videor, donec nonnullam à te de ijs notitiam acquiram. *Cosmiel.* Ad profundum Naturæ arcanum aperiendum me adigis, & forsitan hucusque incognitum, sed ut melius mentem meam comprehendas, rem ab ouo ut dici solet ordior. Conditrix sapientia, ita Geocosmum hunc constituit; ut à polo ad polum sit coagmentata, saxosa concatenatorum montium serie Tellus, siue ad firmiorem totius consistentiam, siue ob particulares naturæ fines, perinde est; non ut multi putant, totius globi structuram & fabricam, intus solidam, & constipatam, quin potius innumeris canalibus perfossam, immensis receptaculis refertam esse tibi persuadeas velim; quorum anfractuum nonnulli sunt in vniuersales vsus à prouida Naturâ destinati, quidam ad particulares, ut postea oculari demonstratione comperies; tractus itaque qui vtrique polo subsunt,
homi-

Natura non
incusanda, vbi
interuenit
defectus ho-
minum.

Exponitur ratio fluxus & refluxus maris.

Sub polo Boreo Oceanus submergitur, & sub opposito polo regurgitatur.

hominum quidem habitationi inepti sunt, adeo tamen toti Geocosmo vtilis, ut is sine illis subsistere non possit. Nosti Oceanum continuo fluxu & refluxu agitari, nunc ex ortu in occasum, nunc ex austro in Septentrionem? Scias itaque talem esse partium suppolarium constitutionem, ut semestri supra Horizontem mora dominante Sole, ingens vaporum copia fursum tollatur, unde mare circumsitum aquarum mole spoliatum, necessaridò in locum aquæ in vapores resolutæ, alias & alias aquas substituere fatigat, unde vndeque ad se circumiecti Oceani aquas à natura sibi indita vi trahit, quæ in immensas aquarum moles congestæ, tum retrocedere non possint, ingenti quadam voragine absorptæ, interioribus Geocosmi visceribus in fines paulo post dicendos concreduntur; est autem vorago hæc immensa, & veluti ingens orificium quoddam aquiductûs subterranei principalissimum, per quem, aqua in occultas terræ cavernas, ac cæcas latebras, & naturæ subterraneæ conclauia deriuata, tandem sub polo antarctico exitum suum inuenit; canalis verò hic à polo ad polum constitutus vniuersæ terræ profunditatem metitur. Oceanus itaque in dicta voragine, quam arctico polo suppositam diximus absorptus, per memoratum canalem aquas deuoluens, post expleta arcanioris Naturæ receptacula, atque decoctionis defacatione peracta, per polo antarctico suppositarum partium orificium denuo regurgitatur; est enim hoc simile prorsus ei, quod sub arctico existit voraginis orificium,

ita

Cap. II. De globo Terræ. - 55

ita vt quod voraginis arcticæ orificium absorbit, id orificium antarcticæ voraginis reuomat, vt proinde non amplius mireris, concitatissimum ex Austro in Septentrionem Oceani fluxum, & fluxus quidem ab arctico incipit polo, ab antarctico verò refluxus. Quòd verò nemo mortalium dictas plagas viderit aut adierit, causa in promptu est, quia fluxus maris in memoratis partibus adeo vehemens est, vt nullus tam validus ventus dari possit, qui vbi naues in hunc æstum inciderint, eas retroagere valeat; si verò aut data opera vel casu homines in dictos tractus ventorum impetu delati fuerint, ijs mox irreuocabili sæuientis naturæ contumacia in abyssum raptis, necessario pereundum est: nullo euadente tantæ perditionis ac ruinæ nuncio. *Theod.* Planè admiranda & vix audita mihi narras *Cosmiel*: & iam vera esse video quæ tum supra ab *Hydriele* audiui, tum *Geographi* tuæ relationi haud absimilia narrant de *Monacho Oxoniensi* de quædam Oxoniensi arte magica ad partes suppolares delato, vbi dicitur rupem immensam 33 *Leucarum* in circuitu inuenisse, sub qua insinuatus per quatuor *Euripos Oceanus Septentrionalis*, per ingentem voraginem absorbeatur. Testantur quoque vehementissimum aquarum versus polum tanquam in centrum nitentium cursum, quotquot in vicinioribus insulis infelicis oræ sedem nacti sunt incolæ, immò & *Bataui* hunc maris concitatissimum motum nullo etiam flante vento obseruarunt; ex polo verò antarctico, aquas à polo arctico absorptas reddi, celerrimus pariter atque

Ob fluxus vehementiam suppolares plagæ inaccessiblees.

Geographorū relatio de *Monacho Oxoniensi* de quædam alijs partium illarum mirabilibus.

que impetuofissimus versus Boream Oceani æstus, fat superque declarat, quem vnanimi eorum qui huiusmodi partes explorare tentarunt consensu, huius temporis Neptuni testantur, quemque adeò impetuofum aiunt, vt etiamsi contrapofito validissimo vento incitentur, nulla tamen tam valida naus fit, quæ impetum sustinere possit ruentium aquarum; vt proinde hinc colligas, nemini ob æstuantium fluctuum, ac veluti ex monte quodam præcipitatorum contumaciam, dictos tractus adire concessum esse.

Cosmiel. Quidquid sit de Monacho Oxoniensi, & de ingenti rupe magnetica; quæ tibi dixi, ea non aliter se habere tibi persuadeas, quare si quid circa dicta, dubia animum tuum pulset, id liberè propone, vt ab omni ambiguitatis remorsu libereris. *Theod.* Vti omnia Dei opera incomprehensa sunt, & vltra omnem ingenij captum remota, ita nihil aliud à te desidero, nisi vt aliquo tantùm luminis radio, circa profundum huiusmodi naturæ arcanum intellectum meum imbuas. Quæro itaque primò quodnam sit principium motus Oceani, id est cur aquarum absorptio ex parte potius poli Borealis quam Australis incipiat? cum eadem vtriusque poli sit constitutio. Quis aquarum continuum fluxum per magnam Geocosmi venam, siue canalem principalissimum, in continuationem fluxus vrgeat? cum tanta aquarum absorptarum moles integra semidiametro à centro videlicet terræ, vsque ad polum antarcticum, contra Naturam, & motu prorsus violento sursum attolli

Theodidacti
quaestiones.

attolli debeat? quomodo id fieri possit, & debeat, non capio. Secundò. Num Oceanus nonnullos alios habeat canales, per quos sese in subterranea mundi receptacula insinuet? & num fluxus & refluxus maris quotidianus non nihil ad hoc conferat? ecce hæ sunt rationes meæ quarum non inuenio causam. *Cosmiel.* Nodum difficultatis prorsus tetigisti, sed facilè tuum conuincam intellectum, vbi nonnulla quædam prius supponenda præmifero. Scias itaque causam cur Oceanus ex parte poli Borealis absorptus, motûs sui principium sumat non ex parte poli Australis, nullam aliam esse, quàm ipsammet naturalem Geocosmi constitutionem & fabricam, quam mundi opifex sapientia sua ita disposuit, vt inde dictus effectus consequeretur; partes itaque Boreales poli terrestris, aliquantulum altiores, partibus Australibus poli terrestris Australis sine centri grauitatis præiudicio esse oportuit: haud secus, atque in canali qui in duo orificia incuruatus, vna extremitate altius altera eminent; quem si humido interim breuioris cruris orificio digiti ope clauso ad summum repleueris, videbis statim deposito digito aquam ex breuiori crure cum impetu elabi, donec in æquilibrio consistent; aquarum itaque ingens pondus altiùs ruens, fluxum continuò per magnæ venæ canalem sollicitat, donec eum per antarcticum terræ polum expellat, quam quidem expulsionem, perpetua quædam pericyclofis seu circumuolutio aquarum vt consequatur necesse est. Neque mihi obijcias fluxum in æquilibrio tandem

H quie-

Pars Borealis
poli terrestris
altior Australi
causat in ea
parte principium
fluxus.

Similitudine
exponitur.

quieturum: cum ruentium per voraginem Borealem aquarum vis necessariò secum proximè consequentem, & continuatam Oceani molem vi quadam naturali ad continuationem aquarum trahat. Accedit fluxum maris versus Boream magno impetu ruentem violentiâ suâ naturalem absorptionis impetum ruentium aquarum pondere plurimum promouere: hinc fit, vt expulsæ per polum terræ antarcticum aquæ, atque in omnem circumferentiam diffusæ, denuò suas versus polum Borealem semitas teneant, quæ tametsi varijs occurrentibus obstaculis impediuntur, alibi tamen fluxum recompensant. *Theod.* Sed cur frequentè obseruatione notatum est, in Oceano Athlantico, qui fluxui aquarum à polo Australi exoneratarum versus polum Borealem omni impedimento vacuam viam præstat, tantum tamen abest, vt versus polum ruere videatur, vt potius contrarium obseruatum sit, quamnam huius rei rationem assignas? *Cosmel.*

Varij in mari motus considerandi sunt. Primus, naturalis & circumuolutionis, de quo hic potissimum quæstio est. Secundus, fluxus & refluxus quotidiani, qui plurimum naturalem motum promouet. Tertius reflexionis dicitur, siue currentium, qui merè accidentalis est, à certorum ventorum impulsu certis anni temporibus dominantium causatus, & hunc potissimum Nautæ obseruant, & solam extrinsecam maris superficiem commouet, & reflexionis quoque dicitur, eo quod ad littora continentium insularumque illisus, Oceanum in circulos agat; atque hic est motus.

Varij fluxus &
refluxus in
Oceano.

motus de quo tu dubitabas, qui nihil commune habet cum motu circumuolutionis, cum hic totam Oceani substantiam in circumuolutionis periodum agitet. Etiam si enim aqua in superficie ex Borea in Austrum prouere videatur, tota tamen substantia aquæ usque ad fundum naturali suo cursu Boream petit. Est & illud consideratione dignissimum, quod huiusmodi particulares in vicinis sup polaribus partibus voragines complures constituentur, quibus aqua absorpta, & per varios ramos in vnum corriuata, impetum ingenti pondere aquarum in magno canali iam incitatarum augmentet, atque adeò idem in Geocosmo contingat, quod in sanguinis microcosmi perpetua pericyclofi & circumuolutione contingere experientia iam nouiter docuit: est enim naturæ motus perpetuus, ad perpetuandas in Geocosmo operationes sapienti sanè naturæ consilio institutus, qui si vel minimum ab operatione sua cessaret, tota è vestigio natura langueret, atque in confusionem omnes mundi officinæ deducerentur. *Theod.* Omnia ritè cepi, quæ de pericyclofi aquei elementi sapienter dixisti. Hoc vnum me torquet, vtrum canalis ille, siue magna Geocosmi vena per ipsum terræ centrum ducatur, an non? *Cosmiel.* Non tibi imagineris velim, canalem hunc diametri instar per ipsum centrum terræ extendi, hoc enim necessarium non est; sufficit, vt postea tibi demonstrabo, eum laterali quadam deflexione, & obliquis ductibus per varios anfractus, & immensæ capacitatis hiatus, tandem finem evolu-

Vortices varij
sub polo Bo-
reo.

Canalis ma-
gnus subter-
raneus an per
terræ centrū
ducatur.

tionis suæ attingere . Ex qua quidem laterali deflexione meatuum , & fluxus facilior redditur , & exoneratio non tam violenta , quemadmodum ex Hydrostatica tibi constat , accidit .

Theod. Vti discursus tuus veritati quàm maximè consentaneus est , ita eum quoque ambobus vt ita dicam brachijs amplector . Sed rogo te vt explices , quis tam stupendæ pericycloseos in natura rerum finis sit ? *Cosmiel.* Nosse debes mi Theodidacte : aqueum elementum , quemadmodum audisti ex Hydriele , vti est veluti sperma quoddam Geocosmi , ita nulla portio esse potest , quæ non eius indigeat subsidio ; latet enim in aquei elementi centro spiritus omnium Opifex , qui quidem non nisi per continuam pericyclosim seu circulationem in intimis terræ visceribus , veluti in vtero quodam , per subterranei ignis calorem digeritur , & in variorum mixtorum compositionem præparatur . Hinc aqueum elementum , cuius fons Oceanus est , vniuersam telluris superficiem ambit ; vt nihil sit ex terrestrium continentium portionibus , quod non necessarium ex eo nutrimentum in se deriuat , veluti magnetica quadam vi attractum ; & quoniam generationes & productiones rerum in humido & calido consistunt , certè necessarium fuit , vt aqueum elementum per supradiçtam pericyclosim primò Solis calore in externa superficie spermatica mundi virtute imbueretur , quod deinde in subterraneis culinis calore ignis hypogari digestum per terræ canales in omnia Geocosmi membra ad
gene-

Aqueum ele-
mentum sper-
ma terræ .

Cap. II. De globo Terræ: 61

generationes rerum distribuatur; hinc quemadmodum in Megacosmo Creator omnium Deus Solem & Lunam, id est igneum & aqueum globum, constituit, eo naturæ consilio, ut hoc pacto vnus alterius impetum frangeret, & ad temperiem reduceret, ita in Geocosmo ignem & aquam simul esse voluit, aquam quidem, ne subterranei ignis æstu & ardore omnia in cineres & fauillas conuerterentur; ignem verò, ut aqua digesta per calorem, spermaticam vim ex centro eductam, & generationibus rerum aptam exeret: atque vnum alterum, dum simul foueret, vtrumque in perpetuo hoc operationum tenore conseruaretur. Nam vti Hydriel te docuit, ignis sine humido eius nutrimento vti consistere non potest, ita neque aqua sine igne; illa enim in vapores spiritibus turgentes resoluta, omnia interiora vsque ad ipsam terræ superficiem, spermatica sua virtute & efficacia imbuunt, quemadmodum fufius suo loco & tempore te docebo. Est præterea aqueum hoc elementum ita Geocosmo necessarium, ut nisi illud vbique reperiretur, omnia sterilitate & squalore deficere necesse foret. Hinc illud influxu luminarium in reciprocos æstus concitatum, præterquam quod vniuersam tellurem ambiat, per occultos quoque meatus in intima montium viscera propulsum, ad fontium, fluminum lacuumque originem constituendam sese insinuat. Fontes in innumeros riuos diuaticati, vniuersam superficiem fecundo humore rigant, in animantium, plantarumque vitæ sustentandæ subsidium: adeoque nullibi

Sol & Luna,
sunt igneum
& aqueum
corpus, ad
temperiem
mundo con-
ciliandam.

Aqua omnia
fecundat.

nullibi id desit, sine quo nihil viuere possit. Habes mi Theodidacte desideratos fines pericycloseos, & elementi aquei vtilitates, quas quidem opportuniùs tunc tibi exponam, vbi te paulo profundius in Naturæ adyta introduxero. Siltamus itaque hic, præfertim cùm de hac ipsa materia fusissimam ab Hydriele instructionem acceperis. *Theod.* Summa animi mei voluptate ratiocinium tuum audiui, vt proinde quid ei contraponam non reperiam, Quare mihi modò explices velim, cur montium catenæ à polo ad polum constitutæ sint? nescio enim quodnam naturæ mysterium sub eo lateat. *Cosmiel.* Rectè coniecturasti, neque enim compositio huiusmodi terræ tantùm propria est, sed & omnibus reliquis mundi globis communis, omnes enim vt in Itinerario cælesti tibi exposui, suam à polo ad polum corporis constitutionem habent, atquè hic est magnetismus ille naturæ potentissimus, quo omnes mundi globi perfectum habent, & inflexibilem in determinatos mundi limites situm & dispositionem, eam ob causam à prouida naturæ sagacitate ijs inditam, ne incerta volubilitate, omnibus mundi iuribus confusis, susque deque vniuersi verteretur machina. Nam secundùm hunc immutabilem situm optimè sese inuicem fouent, & ad influxus reciprocos communicandos, vnus alterum sollicitat, quod minimè fieret, si globorum poli incerta & instabili lege hinc inde, prout fors ferret, fluctuarent. Cum itaque omnes, vt dixi, mundi globi, tametsi perenni motu

Cur montiū
catenæ dispo-
sitæ sint à po-
lo ad polum.

Omnes mun-
dan: globi à
polo ad polū
cōstituuntur.

Cap. II. De globo Terræ. 63

versatiles, hoc situ gaudeant; Geocosmus tamen præ omnibus alijs hoc situ gaudere debebat; cum enim natura solum eum fixum esse voluerit, eum sub polari situ extendi necessarium fuit, particulari quadam magnetica vi ad hoc præstandum ei à Natura indita, ne confusa volubilitate in incertum fluctuando, mutatis iuribus irreparabili ruinæ substaret, omnemque hoc pacto superiorum globorum influxum impediret, quod fieret, si globus hoc magnetismo veluti fræno quodam non cohibitus, incerta & fortuita fluctuatione oberraret; quæ omnia alibi fusiùs à te exposita sunt. Atque hoc primum est. Alterum quod montium à polo ad polum concatenationem attinet; scias hoc factum fuisse, quia fabricæ constitutio id iure veluti quodam naturali requirebat. An nescis in Sphæra materiali circulos ita disponi, vt in polis sese interfecando firmiorem consistentiam nanciscantur. Etsi enim alij circuli ad Æquinoctialem paralleli constituentur, ij tamen consistentiam obtinere non possunt, nisi meridianis circulis ad firmiorem partium nexum, sibi inuicem committantur; idem de Geocosmi compaginatione dictum velim, etsi in terrena compage non adeò sub Mathematico rigore considerari debeant; habent enim suas fimbrias & plicas montium, catenæ Boreo notix, quibus longè lateque distenduntur, neque eadem semper altitudine eminent, sed infra terram Oceanumque suæ connexionis commercium exercent; atque hæc de situ sufficiant.

Ad

Telluris offa-
tura qualis.

Terrestres glo-
bus non est
intus solidus,
sed innume-
ris canalibus
& officinis in-
structus.

Ad utilitates declarandas progredior , quas ut intelli-
gas , nonnulla ad exactiorem elucidationem præmit-
tam . Nonnulli sanè existimare videntur , Geocof-
mum , non secus ac terreum quendam , atque ex
luto à figulo fortuita arte compositum globum
esse prorsus solidum , nullisque cæteris elementis
distribuendis , receptaculis præditum ; præsertim in
intimis & remotissimis telluris visceribus , vbi &
verum purumque terræ elementum reperiri volunt ,
ab omnibus impuriorum partium quibuslibet lon-
gè remotissimum , atque proinde usque ad ipsum
terræ centrum densa argillâ cretaque constipatum ;
quorum opinio probari non potest . Nos paulò pro-
fundiùs philosophemur ; quomodo enim fieri potest ;
ut tam ingens Geocofmi corpus nonnisi in externa
superficie sua præbere emolumenta ; reliquas verò
interiores partes ob soliditatem nihil agere , & non
nisi corpus iners , & inutile pondus haberi sibi per-
suadeant ? Scias itaque mi Theodidacte , globum
hunc terrenum non tantùm quoad extrinsecam su-
perficiem , sed etiam quoad interiorem constitutio-
nem , tanta prouidentia à Sapiencia rerum Opifice
conditum fuisse , ut nullus pene collis tam exiguus
sit , nullus riuus tam exilis , qui non ob certos fines
soli naturæ cognitos constitutus sit . Quemadmo-
dum enim Diuina sapienciâ ineffabili quadam indu-
stria in Microcosmi , id est humani corporis fabri-
ca ritè constituenda laborauit , dum tanta exteriorum

Cap. II. De globo Terræ. 65

rum membrorum ordinem harmonia disposuit, tam aptâ symmetria singula pro officiorum quibus ea fungi oportebat ratione distribuit, tanta ossium concatenatione, tanta neruorum, tantâ cartilaginum propagatione, tot tantisque venarum arteriarumque ductibus compegit, tot canalibus occultisque meatibus instruxit; innumeris denique pororum spiraculis ad sudoris fuliginumque nidores expellendos percutit, dum ad septem planetarum numerum, quæ sunt vitalium operationum veluti officinæ quædam, cerebrum dico, pulmones, stomachum, cor, hepar, renes, splenem ita aptè vnum alteri supposuit, ut tametsi diuersis differant officijs & munijs, in vnum tamen scopum, qui est hominis conseruatio, vnanimi consensu conspirent; quæ profectò tanta symmetria disposita sunt, ut qui Deum nescit, is eum in tam incomprehensibili fabricæ contemplatione ignorare non possit. Neque fortuitum aut casuale censendum est, quod tanta sapientia iuxta ac prudentia conditum cernitur, atque adeò rectè huc quadret illud Philosophi dignissimum axioma, opus Naturæ, opus intelligentiæ; certè non minori industria circa Geocosmi fabricam Diuina sapientia lussit; primò enim vniuersam molem ad firmiorem consistentiam ossatura quadam, id est diuerso montium connexu instruxit, cuius extrinsecam superficiem pratorum, sylvarum valliumque efflorescentiâ herbacea, arboreaque veluti copiosa pilorum fœtura vestiuit, quam & innumeris fluminum venis,

Terræ globus comparatur cum humani corporis fabrica.

Officinæ sub-
terraneæ .

contra siccitatis sterilescentiam variè distributis diges-
sit, in interioribus verò viscerum penetralibus va-
rias necessariorum operationum officinas Vulcanias,
Aeolias, Neptunias constituit, in quibus per elemen-
torum virtutem & efficaciam semen Naturæ ad in-
tentam foeturam digereretur, digestum per innume-
ros canales porosque terræ vapore & exhalatione ve-
stitum egereretur, ut ubicunque aptam dispositamq;
materiam reperiret, ibi varias rerum formas fixatio-
ne, coagulatione, calcinatione, putrefactione, simi-
libusque operationibus induceret, adeoque eam mi-
neralium varietatem produceret in interioribus terræ
visceribus, quam naturæ scrutatores satis mirati non
possunt; in exteriorem quoque superficiem per innume-
ros occultissimosque meatus, quibus vniuersum
pertusum est telluris corpus, hæc aquæ ductus parti-
permia quadam refertos, virtutum occultarum ege-
stos, illic Vulcanios caminos, veluti fuliginum ex-
halatores, sapienter ordinavit; adeo ut nihil penè sit
neque in Megacosmo, neque in Microcosmo, quod
secundum analogiam quandam in Geocosmo non re-
periatur: quæ ideo tibi fusius deduxi, ut ostenderem
Geocosmum non tantum quoad extrinsecam, sed
quoad intrinsecam constitutionem ita fabricatum,
ut à superficie extrinseca usque ad ipsum centrum,
quemadmodum tibi postea ostendam per omnia in-
gentibus canalibus, immensis cryptis, ignibus, aquis,
aëre ventoque instructis, quæ sunt veluti totius Geo-
cosmi seminaria quædam, quibus naturæ semen, uti
dixi,

Mira Geocof-
mi fabrica
quoad inte-
riorem con-
stitutionem .

Cap. II. De globo Terræ. 67

dixi, ab opifice natura ad innumerabilium rerum generationes. digeritur summa sanè perfectione, & ideâ absolutissimâ cum ineffabili quadam architecturæ symmetria constitutum sit. *Theod.* Verè mi Cosmiel magna & incomprehensâ narras, quæ tamen ita rationi consona sunt, vt nemo sit qui ijs contradicere aut possit, aut debeat. Perge modò vltterius nonnullos mihi scrupulos euellere, quæ & plantarum & animalium, quam spectamus varietatem concernunt; vtrum videlicet ea suæ naturalis constitutionis rationem ex Geocosmi visceribus fortiantur, vtrum ex proprij seminis virtute.

* *
*

CAPVT III.

*Quomodo ex interioribus naturæ reconditorijs
Spermatice plantæ & animalia uiuant,
& unde originem suam
trahant?*

THEOD. Vnum mi Cosmiel abs te
obnixè efflagito . Et est ; cùm infini-
tam animantium multitudinem ubi-
que intuear , & telluris quidem su-
perficiem innumerabili quadrupe-
dum , volatilium , aëreum , aqueum ,
natailiumque regnum , omnes insuper elementorum
districtus , infinita insectorum varietate refertos con-
templer , vt mihi vnde summa illa varietas originem
suam trahat , vnde tanta formarum specie differen-
tium diuersitas ? Vnde vires illæ mirificæ , ingenij
dotes , & industriæ animalium , cæteræque , quibus
ditata sunt , proprietates prorsus paradoxæ emanent ?
exponas . *Cosmiel* . In eam me Theodidacte argu-
menti vastitatem trahis , quod non dicam paucis , vt
tu putas , verbis , sed nè multis sæculis magnorum
Tomorum editione pro dignitate satis explicari pos-
sit . Tune materiam illam , quam ab immemora-
bili tempore innumeri de natura animantium scrip-
tores exhaurire non valuerunt , aded breui tempore
paucisque verbis exponi posse existimas ? *Theod.* Eam
de

Quam vastū
sic argumen-
tum rerum
naturalium .

Cap. III. De globo Terræ. 69

de te mi Cosmiel existimationem concepi, vt id exiguo tempore à te præstari posse putem, quod supradicti scriptores caligine intellectus obuoluti, multis annis consequi non potuerunt; tibi enim naturæ clauus ab Opifice sapientia concreditas iam dudum noui, & nihil tibi earum rerum quæ in abdito naturæ sinu delitescunt incognitum esse, iam sæpe sæpius experimento comperi. *Cosmiel.* Agedum itaque mi Theodidacte, vtramque arrigito aurem, omnes ingenij neruos intendito, ad ea quæ dicturus sum, & in genere quidem, tantum tibi nonnullarum rerum ostendam veritatem, complura solum indigitaturus, plurimorum verò rationem intermissurus, vtpotè quæ ingenio tuo superiora sunt, & ad quæ humani intellectus caducitas pertingere vix possit. *Theod.* Tuo me magisterio plena resignatione submitto; quod in omnibus tuis beneplacitum fuerit oculis, exsequere. *Cosmiel.* Altiùs itaque argumentum ordior; dixi tibi si meministi in itinere nostro cælesti Deum omnipotenti voluntatis suæ efficacia primùm chaoticam massam ex nihili abyssu creasse; hanc autem chaoticam massam nihil aliud, quàm rudem, confusam, indigestamque fuisse rerum producendarum congeriem, siue elementorum hylem quandam à primo creationis suæ instanti rerum omnium in vniuerso producendarum panspermatice quadam virtute prægnantem, quæ in prima elementorum diuisione, ineffabili diuinæ vocis potentiâ & energia percussa, in eam emerfit rerum diuersitatem, quam in mundo
fatis.

Chaotica massa confusa, moles.

S. Basil. 2. Hexam.

Glossa magna verbo chaos Abuler. sis in Genesim.

Qualiter ele-
menta separa-
ta sint ab ini-
cio rerum .

Quid sit lux .

Aquarum di-
uisio à Deo
facta .

Aër quid sit .

fatis admirari non possunt mortales . *Theod.* Quo-
modo tam ineffabilis elementorum diuisio facta sit
nosse cuperem ; *Cosmiel.* Voce diuina intonante ,
Fiat lux (quæ quidem nihil aliud fuit , quàm calidum
naturæ primigenium , Lux cœlestis & veluti anima
quædam , omnibus vitam & motum tribuens) mox
incitata massa illa in incomprehensibili suo squalo-
ris & confusionis chao absorpta , benigno illo primi-
geniæ lucis calore dilatata , in varios raritatis densita-
tisque gradus variasque rerum species digesta fuit ;
crassior quidem & sæculentior , appropriata sibi pan-
spermia imbuta , non tantùm in crassum & opacum
terræ corpus cessit , sed & omnibus Astræis mundi
corporibus solidæ firmæque consistentiæ materiam
præbuit . Deinde diuinæ vocis imperio aquarum
luce primigeniâ iam in liquidam fluxilemque mate-
riam dilatatarum separatio facta fuit , quâ pars ad ex-
timos mundi recessus relegata , pars telluris corpori
consignata , pars in reliquos mundi globos , sine qua
terrea massa siccitatis suæ vi consistere non poterat ,
distributa fuit . Atque hoc pacto singula mundi cor-
pora ex terreo , aqueo , igneo elemento composita
constiterunt . Subtilissima verò aqueæ molis portio ,
in immensum illud expansum , seu Aetheream re-
gionem , quod Sacer Textus Firmamentum vocat ,
omnium mundanorum corporum receptaculum ces-
sit , ita vt aëris elementum iuxta sacra eloquia nihil
aliud sit , quàm humidi quædam perpetuo euaporan-
tis subtilissima & spirabilis substantia , quæ in omnes
mundi

Cap. III. De globo Terræ. 71

mundi vel penitissimos recessus expansa omnia mundi corpora penetret; cum verò separata iam Diuina voce elementa, tum in alios mundi globos, tum potissimum in terrestres siue Geocosmi compositionem, qui finis omnium est, & singula feminali virtute sibi propria coaluissent; ecce panspermia illa in terraqueo globo diuina voce percussa. *Germinet terra herbam virentem & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram.* Innumerabilem illam plantarum arborumque varietatem, quam admiramur, produxit; Ita quidem, vt terra aquarum ambitu & penetratiua vi earum macerata, & feminalium virtutum miscellâ foeta primum subiectum fuerit, ex quo Deus conditor, tantam graminum, herbarum, florum, arborum, viribus formarumque proprietatibus differentium progeniem eduxit, quæ & in femina vnicuique speciei propria ad perpetuandas rerum species coalesceret. Atque hoc pacto plantarum omnia genera nata sunt. *Theod.* Certissima sunt quæ dicis, & Sacra Scriptura id apertè docet; sed nosse desiderarem, vtrum tanta plantarum varietas ex semine præuio in elementis delitescente, vtrum de nouo in ipsis plantis semen creuerit vnicuique plantæ proprium; ita enim facer Textus innuere videtur. *Cosmiel.* Cum ex Elementorum commixtione omnia mundi corpora constent & componantur, certum est & herbas profus ex nihilo creatas non esse, sed ex terra & aqua simul iuncta.

Quomodo omnia corpora Deo ex chaoticâ materia producta sint.

Plantæ ex quo creatæ.

Elementa solummodò ex nihilo creata omnium corporeorum principia, & materia sunt.

Animalium productio quo modo facta sit.

Qua ratione omnia corpora educantur ex terra tanquam ex materia præexistente.

cta, & spermatica ijs concreata virtute imbuta, veluti ex præexistente subiecto de potentia, seu virtute, qua omnia continebat, in actum eductas fuisse: Siquidem Opifex verbum, præter cælum & elementa, seu lucem primogeniam, aquas & terram, nihil corporeum omninò de nouo creasse, sed omnia ex præexistente iam elementorum materia, veluti in principijs produxisse; ita ipse Sacer Textus sat superque notat; nam sic dixit Deus. *Germinet terra herbam virentem*. Certum est in ea iam spermaticam vim præstitisse, qua herbas produceret, cum nemo quod non habet dare possit: frustra enim creasset materiam, si in ea non virtualiter extitisset, vnde reliqua educta fuissent. Patet id quoque in productione reptilium & volucrum, dum dixit. *Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terram, sub firmamento cæli, creauitque Deus Cete grandia, atque omnem animam viuentem atque motabilem, quam produxerant aquæ in species suas, & omne volatile secundum genus suum*. Ecce hic apertè docetur, ex verbis. *Quam produxerant aquæ in species suas*. Et omne piscium genus, auiumque species, immediatè ex aquis veluti ex subiecto præexistente producta fuisse. Ergo iam semen in ijs præextiterat, quo in tantam specierum varietatem, voce Dei percussa, erumperet, & iterum, ex versu 24. *Producat terra animam viuentem in genere suo, iumenta & reptilia, & bestias terræ, secundum species suas*. Apertè docetur, Deum ex terra, veluti ex præexistenti materia,

teria, omne genus animantium produxiffe. Terra autem ad id impotens fuiffet, nifi fpermatice quadam virtute ad id quod voce Dei iuebatur producendum imbuta fuiffet, cum fimplex ac nudum elementum ad quidquam producendum inidoneum fit. Luculento itaque Sacri Textus testimonio conftat, Deum plantarum atque animalium fpecies non ex nihilo prorfus creaffe, fed ex elementis unicuique creaturæ congruis, veluti ex fubiecto quodam præexiftente formas rerum de potentia feu virtute materiæ in actum eduxiffe. Plantas quidem & animalia terreftria ex ipfa terra humido elemento iam imbuta, ex aqua, & effluuio eius aërio pifces & volucres.

Theod. Quare ex aquis eductum dicitur volucrum genus, cum id ex aëre eductum conuenientius dici poffit. *Cosmiel.* Nôris Theodidacte, aëris elementum nihil admodum ab aqua differre; cum fit velut fubtiliffimus aquæ vapor fiue aporrhœa, aut eiuſdem veluti quoddam effluuium, quod aquâ poſitâ, & calido eam refolvente, neceſſariò reſultet. Nam vt fupra tibi indicauit, fimul ac hæc vox diuina. *Fiat lux* inſonuit, ignis elementum, feu lux primigenia aquas calore fuo mox dilatatas in tenuiffimam ſubſtantiam rarefecit, & hunc aërem fiue Aetherem dicimus. Nam vt experientia tibi conſtat; aquam in aërem, & hunc viciffim in aquam mutari facillimum eſt. Cum itaque Sacer Textus dicat, ex aqua pifces & volucres prodixiffe, innuit illos ex humido craſſiore, hoſce verò ex ſubtiliori humido qui aër

Cur volucres
ex aqua ſint.

Reciproce
aëreis in aquâ
mutatio.

K est,

Elementa
quor sint.

est, originem suam traxisse. Eodem pacto ex terra non simpliciter reliquas animantes produxisse censendus est, sed ex terra & aqua vnà iunctis, cum vnum sine altero esse non possit. *Theod.* At hinc videretur esse consequens, elementa non quatuor, vt habet vulgata sententia, sed tria tantum, aut fortè etiam duo duntaxat esse. *Cosmiel.* De elementorum differentia & numero, nosti non omnes eodem modo philosophatos fuisse. Verum, quod ad physicam considerationem attinet, licebit ea vniuersè ad duo genera reuocare. Quorum primum illud statuatur, quod se habet principaliter, vt actiuum rerum principium, primigenia inquam mundi lux, calidum radicale, siue ipsum elementum ignis, nulli non in natura rerum corpori inexistens. Alterum verò oppositum igni elementum, humidum videlicet primigenium, principium rerum omnium passiuum: quod tamen in plures quasi species iuxta diuersos subtilitatis aut crassitie gradus diuidatur. Sic enim crassior & fœculentior eius humidi portio est, veluti sedimentum quoddam in principio rerum in terrestrem substantiam coalescens in terræ elementum euasit; at verò media aquæ naturam obtinuit; subtilior verò eiusdem portio calore lucis primigeniæ euaporata in aërium siue æthereum euasit elementum tantò subtilius, quantò à supernæ lucis primigeniæ calore & siccitate, ac humiditate superflua magis expurgatum, digestumque fuit. Sunt igitur, in genere & vniuersim loquendo, duo principaliter
inter

inter se inuicem distincta elementa, calidum & humidum: quo tamen humido, iuxta variam subtilitatis aut crassitie rationem, in tria alia subdiuiso, vulgatus ille elementorum quaternarius exurgit. *Theod.* Sed velim ampliùs explices, *Cosmiel*, quomodo quæ superiùs dicta sunt, cum Sacro Textu Genesis 1. congruant, vbi de terra sermo est, quasi elemento per se consistente, & à reliquorum admixtione separato. *Cosmiel*. Scias itaque Sacræ Scripturæ ita comparatum esse, vt veritas eius subinde non possit, nisi per diuersos sensus exprimi. Quando itaque dicit Sacra pagina. *In principio creauit Deus cælum & terram.* Terram, hoc loco, non sumendam putes eo modò, quasi iam separata ab omnibus alijs elementis creata extitisset, nequaquam; sed terra continebatur in illa chaotica massa, in magna illa hyle, inani, sterili, & vacua, aquarum inuoluta abyssò. Nam spiritus Dei ferebatur super aquas, veluti incubando fœcundans eas, & spermatica virtute imprægnans, & deindè in diuisione aquarum; dixit Deus. *Congregentur aquæ in locum vnum, & appareat arida.* Vnde luculenter concluditur, materiam illam aquis inuolutam, post detectionem tandem veluti quoddam sedimentum aquæ, terrestri substantiæ destinatum, in mirificam illam Geocosmi architecturam & fabricam coaluisse. Quando itaque sacra verba dicunt. *In principio cælum & terram creatam fuisse,* non id intelligendum putès velim de puro elemento terreno, sed de globo illo terrestri, cuius iam rudis indigestaque moles, in

Exponitur
sensus Sacræ
Scripturæ.

obomog?
circul. scilicet
in globo
chaotico

Quomodo
terra in prin-
cipio creata
fit, & ante
omnia.

abyſſo aquarum inuoluta iacebat. Cum enim Deus optimus maximus terræ cauſa totum mundum conſiderit, vtpotè in quo humani generis regnum eſſet collocaturus, atque in eo Vnigenitus Dei Filius Verbum Patris humana carne veſtitum humani generis ſalutem à qua per peccatum exciderat, operari debebat infinita miſericordiæ ſuæ miracula; rectè dicitur in Sacro Textu. *In principio creauit Deus calum & terram*. Siquidem terram priorem intentione, executione verò poſteriore eſſe voluit, dum in ſeparatione aquarum eam in perfectam primùm formam videlicet ex craſſioribus & fœculentioribus chaotici moli inexiſtentibus portionibus coalitam, & ineffabili quodam opificio omnibus naturæ operationibus ritè exequendis opportuno, tum quoad intrinſecum, tum quoad extrinſecum apparatus digeſſit, effinxitque in eum quem videmus Geocoſmum: ita quidem, vt quemadmodum paulò ante dixi, terra prior intentione ob finem omnium excellentiſſimum, poſterior verò in executione inter elementa, vt & de homine in fine operum ſuorum factum legimus, extiterit: quia non niſi diuiſis aquis apparuit arida, quam & terram vocauit: congregationes verò aquarum, quæ in terræ iam diuina voce digeſtæ alueis recipiebantur, vocauit maria; atque hæc eſt terra illa, vnà cum aquis, in omnibus numeris abſolutiſſimum globum coagmentata, hominum animaliumque habitaculum, quod in principio creare tantam finem omnium intenderat Deus, vt proindè

Quomodo
terra fuerit
conglobata, &
quando.

Cap. III. De globo Terræ. 77

ex hoc meo discursu luculenter pateat Sacræ Scripturæ verus & genuinus sensus. *Theod.* Quæcunque sapienter dixisti *Cosmiel*, non tantum Sacræ paginæ consona video, sed & rationem ipsam conuincunt; cum saluo sacrorum verborum eloquio aliter sentire nec possimus, nec debeamus. Tuis itaque totis animi medullis consilijs acquiesco. Sed iam ad illa quæ primò tibi proposueram de spermatica elementorum virtute, quomodo ex ea tanta rerum varietas prodierit? & quænam sit ista virtus elementaris? quæ tantos tamque mirificos effectus præstet, progrediamur. *Cosmiel.* Antequam verborum meorum capax fias. Prius de elementis in genere, deinde in particulari tecum agam.

Certum est, elementa singula, prout sub corporum simplicium considerationem cadunt, nullam virtutem mixtorum geneticam ex se & sua natura habere, vt proindè perperam sentiant illi Philosophi, qui elementa simplicia in rerum naturâ astruere conantur; esset enim hoc pacto elementum inutile, nec vlla ratione posset in separato hoc existentia suæ statu durare. Cum enim elementa ita à natura inuicem sibi connexa sint, vt vnum sine altero consistere non possit, vnumque sit semper nutrimentum alterius, & omnia se inuicem foueant, animent, conferentque adeò strictis amicitia legibus, vt mundum potius perire necesse sit, quàm vt vnum alterius mutua ope destituatur. Atque vel ex hoc capite ea elementorum simplicitas concedi non possit. Scias igitur

mi

Qualis sit virtus elementaris productiua rerum.

Cur non de-
tur elemen-
tam simplex.

Elementa
sunt elemen-
tata .

Qua ratione
elementata
côcurrant ad
omnia mixta,

Entelechia
quid sit, quid
agat, & quo-
tuplex .

mi Theodidacte, nullum in natura rerum simplex elementum reperiri, cum vnum sine altero, neque consistere, neque quidquam operari possit. Sunt itaque elementa elementata, utpotè quæ non tantùm reciproca quadam singulorum ad singula comparata mixturâ consent, sed & singula proprias suas, & qualitates específicas obtinent, vnà cum spermatica quadam facultate, in centro singulorum delitescente, quâ ad omnium quæ in mundo spectantur, mixtorum compositionem concurrunt. Quomodo autem id contingat, dicendum restat. Datur in Vniuerso spiritus quidam omnes mundi semitas peruadens, quem veteres perperam mundi animam seu mentem, alij rectè ipsam rerum naturam; nos sumpto ab Aristotele vocabulo Entelechiam mundi appellare possumus: quam ego nihil aliud esse dico, quàm partem tenuissimam omnium elementorum, cælorumque, quæ in globorum centris simul vnita, transit & mutatur in semen mundi, à quo deindè producentur omnia, quæ naturaliter fiunt in hoc mundo, & facta conseruantur. Et duplex est, fixa altera, altera volatilis; illa in terræ visceribus, atque in toto eius corpore, elementorumque intimo centro suum constituit dominium, hæc ut omnibus naturæ rebus quæ continuo focu, & perenni alimenti subministratiōe egent, subueniat, per vniuersas mundi partes, intimosque recessus diffusa, nihil non tantum implet: atque sicut hanc primogeniam illam mundi lucem, à Deo primo die creatam rerum omnium actiuum, sic illam
nihil

Cap. III. De globo Terræ . 79

nihil aliud quam humidum radicale , passiuum rerum principium dico , & est subtilissima & delicatissima omnium elementorum , cælestiumque corporum aporrhœa , siue effluuium in omnia mundi penetralia diffusum , vis motiua , virtus totius naturæ , teste Aristotele , semen mundi quod pro mundanorum corporum dispositione eorum proprio iunctum semini , in innumerabiles rerum formas indiuiduatur . Et quamuis vnumquodque elementorum , innata sibi feminali virtute constet , tenuissima videlicet corporis sui portione , ab entelechia tamen mundi , seu femine vniuersali non differt , nisi quod illud in ipsis elementis concentratum , in proprium elementi semen , pro naturæ cuiusuis exigentia cedat , quod quidem semen mundi in Sole , Luna cæterisque planetis veluti in folio quodam dominatur , cælestia verò corpora illud perenni influxu , motuque perpetuo communicant primò aëri , vbi mistum proprio aëris semini propagatur in aquam , vbi pariter feminali aquæ virtuti mistum , defertur in abditissimos totius telluris sinus , vbi simul perfectâ mistura , terræ commixtum sementi , à subterraneo Archæo caloris innati opifice , in semen perfectum omnium eorum , quæ sæcunda mater tellus continua & indefinente generatione profert , concoquitur , & digeritur .
Quemadmodum enim homo generari non potest , nisi actiuum & passiuum principium reciproca seminis maris & femine communicatione concurrant , ita fieri non potest , vt cælum actiuum rerum principium

Quid sit semen mundi in omnibus.

Similitudo ex generationis principio actiuo, & passiuo.

cipium quidquam operetur, nisi habeat, quo semen suum diffusum deponat, cuius quidem fecundissima matrix alia non est, nisi tellus omnium elementorum foeturâ iam disposita & imprægnata ad omnium tum mineralium, tum vegetabilium, animaliumque productionem. *Theod.* Miranda sunt quæ mihi refers Cosmiel; nunc ergo mihi exponas, vtrum in Chaotica illa massa, quam in primordiali rerum origine Deus ex nihilo condidit, vis illa motiua, rerum omnium semen, quam Entelechiam dixisti inextiterit, & successu temporis ex ea omnia educta fuerint, veluti ex rerum omnium primæua materia?

Cosmiel. Cùm ex prima illa chaoticae massæ materia & cælos & elementa, & quæcunque vniuersi ambitu continentur, Deus rerum Opifex eduxerit; certum est, eum omnia ad consequentium rerum productionem necessaria in dictam materiam primò infudisse, quod aptè insinuat Sacra Scriptura; *Et Spiritus Dei ferebatur super aquas*, ad eas fecundandas, veluti ijs incubante, vt alij textus docent; *postquam Verò Verbo virtutis suæ*, siue lumine verbi cuncta distincta & separata fuerunt, minimè censere debes, materiam chaoticam, variam illam & verè infinitam producendarum rerum potentiam & virtutem in hac actuali elementorum separatione amisisse; absit. Hanc enim materiam in hunc vsque diem omnium rerum feminibus refertam adhuc retinet & possidet, vt proindè ex hisce facile pateat, quomodo prima illa chaoticae massæ materia, ab vniuersi Entelechia,

Eandem etiã
nunc existere
materiam, ac
quæ fuit ini-
tío Mundi.

Cap.III. De globo Terræ. 81

distinguenda sit. Est enim dicta Entelechia siue lux
 illa primigenia mundi, chaoticæ massæ veluti forma
 quædam, quâ quod rude, confusum, indigestumque
 in ea existerat, illud Entelechia à ruditate, indige-
 stæque molis confusione vindicatum, ordinatum,
 concinnum, pulchreque digestum reddidit; utpotè
 primæuæ materiæ vnica virtus & efficacia, actusque
 informans, ita tamen, ut rerum omnium producti-
 ua virtus & aptitudo Entelechiæ à materia primæ-
 ua dependenter inexistat; materiæ tamen eidem,
 originaliter ut ita loquar, & radicaliter insit. In hac
 enim sola opifex Mens potentiam illam variam, seu
 vim productiuam rerum omnium posuit, ut proin-
 dè, quod ex quolibet præuijs varijs alterationibus
 mutationibusque quodlibet fieri, & omnia omnibus
 inesse possint, aliundè non proueniat, nisi quod ma-
 teria illa primæua sit in quolibet, & quodlibet per
 actum suum producere possit, ut vel ex hoc capite
 quoque pateat, hanc primæuam potestatem, rerum-
 que omnium producendarum aptitudinem minimè
 à diuersis rerum feminibus, quæ in natura reperiun-
 tur, dependere, sed ex sola ut supra dictum est, &
 vnica primæuæ materiæ, siue chaoticæ massæ virtute,
 utpotè quæ sola verè & realiter femina illa diuersa, &
 omnia per lucis primigeniæ actum seu Entelechiam
 constituit, & post eius discretionem omnibus indi-
 dit, tanquam fundamentale rerum omnium princi-
 pium. Semina enim in materia erant confusa & indi-
 stincta, opifex verò verbi mens & ratio, virtute & ef-

Materia om-
 nibus inest,
 & ex ea quod
 libet produ-
 citur.

Quo modo se-
 men chaoticæ
 massæ com-
 missum.

L ficacia

ficacia *Fiat lux*, semina rerum distinxit, & separavit; & hoc pacto materia primò indiuiduata, & sensibili elementorum amictu vestita in lucem prodijt: quæ quidem elementa, vt secundùm externas & sensibiles qualitates corruptioni alterationique obnoxia sunt, ita iuxta internas & inuisibiles virtutes & proprietates, vtpotè quæ in centrīs rerum & intimis corporum thalamis sedem suam fixam habent, neque à natura ipsa eiusque principijs differunt, perpetuo incorruptionis munere lætantur. *Theod.* Mirum in modum tuum tam concinnum de abditis rerum principijs ratiocinium placet, tum vel potissimum, quòd non rationi tantùm consentaneum sit, sed vel ob eam maximè rationem, quod ex ipsis sacris oraculis ipsum tam aptè deducas, atque adeò fidei documenta, rectæ rationis dogmatis scitè coniungas. Quare in ijs quæ tibi proposueram dubijs soluendis progredere.

C A P V T I V .

*Quomodo uniuersale semen Mundi concurrat
ad mixtorum compositionem . Et primò
quidem de ortu , natura , viribus
vegetabilium .*

OSMIEL. Dixi tibi superius Deum
ter benedictum , omne vegetantium
& animantium genus , immediatè
ex vnicuique propriâ elementorum
massâ produxisse , non verò de nouo
ex nihilo propriè creasse . Nam vt re-
ctè Sacer Textus , qui viuit in æternum creauit omnia
simul , nihil autem Deus ex corporea creatura crea-
uit , nisi chaoticam illam primæuæ materiæ massam ,
in qua vti omnes rerum producendarum formæ om-
nia rerum semina , veluti sub confusa & indigesta
mole , virtute & potestate continebantur , ita in vege-
tabili & sensitiuæ naturæ productione , ea non nisi
de potentia in actum , latentemque seminum ener-
giam , primigenij luminis actu viuificando eduxit
in lucem . *Theod.* Benè capio quæ sæpè iam mihi in-
culcasti . Sed quomodo aut qua ratione ex virtute
feminali , primæuæ materiæ inexistente , tanta forma-
rum diuersitas emanarit , illud est quod non capio ,
illud ipsum est , quod tantopere caliginosum meum
intellectum cruciat . Quare vt me ab hoc ingenij

Vnde & quo-
modo fiat tā-
ta formarum
diuersitas .

mei tormento liberares, etiam atque etiam rogo. *Cosmiel.*
 Tanta est Dei gloriosi & benedicti Maiestas, ut voci
 eius intonanti *Fiat*, omnia mox, etiam vitæ exper-
 tia ipsi ad nutum obediant. Vix enim in prima illa
 mundi natiuitate sapientia Opifex verbum protule-
 rat *Fiat lux*, cum ea mox enituit, & facta est lux, lux
 illa primigenia actiuum rerum omnium principium,
 & vera mundi Entelechia; iterum intonuit. *Fiat fir-
 mamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab
 aquis*, & ecce primum huius cum humido coniu-
 gium factum: aquis intra alueos partim mundano-
 rum corporum, partim intra terræ concaua conclu-
 sis, ac sic detecta arida fuit. Creata mox sydera Sol,
 Luna, stellæ, quorum fœcundo primigeniæ lucis En-
 telechia imbutorum influxu terra imprægnata, ve-
 luti ex vtero quodam eam rerum varietatem Dei vo-
 ce concitata prodidit, quam cum admiratione intue-
 mur. Quoniam verò Entelechiæ, quæ in Sole, Luna
 stellis, suum potissimum solium posuit, tanta vis est,
 ut pro diuerso Solis, Lunæ, stellarumque situ, diuersi-
 modè quoque subiectæ telluris partes afficiat, suos-
 que influxus diuersa ratione communicet: Hinc fa-
 ctum est, ut vix exigua sit terræ cæterorumque ele-
 mentorum portio, quæ non peculiarem aliquam sibi
 insitam virtutem syderum munere adepta sit. Atque
 adeo Entelechia elementaris fixa omnibus & singu-
 lis differentibus terræ portiunculis, vti supra docui-
 mus, inexistant, eique semper præsens sit. Diuina ita-
 que voce intonante, *producat terra herbam virens-*
tem,

Productio
 omnium quo-
 modo facta.

Quomodo En-
 telechia indi-
 uiduetur in
 mixtis.

Cap. IV. De globo Terræ. 85

rens, &c. Mox concitata vtraque Entelechia cælestis & elementaris arctissimum meditata coniugium, in terræ partibus pro dispositione cuiusvis in innumera- biles plantarum formas indiuiduata fuit. Hinc India pro naturali sitûs sui, & terrenæ dispositionis ratione, syderumque respectu Cinnamomum, pi- per, cariophyllum, cæterasque innumeras aromati- cas species iuxta diuersos intensionis, lucisque tum cælestis Entelechiæ, tum fixæ terrestris gradus produ- xit; quæ quidem pro diuersa infinitæ combinationis ratione simul iuncta, eam produxerunt, quam cum admiratione spectamus rerum varietatem; hinc Asia, Africa, America, Europa singulæ appropriatas suo solo plantas, sine numero formis, signis, proprietati- busque diuersissimas produxit. *Theod.* Ex superiori- bus iam percepi, calorem illum natiuum, seu lucem illam cælestem, quam Deus in primæuam materiam dispositam radicaliter & substantialiter implantarat, perpetuò in materiam agere, eamque sua actione ad quascunque rerum formas secundùm materiæ dispa- ratas condiciones adaptare, & nunc hanc, nunc illam ex illius centro formam educere: hoc vnicum tamen mihi explices velim, quomodo id dictæ dispositionis beneficio contingat? *Cosmiel.* Votis tuis quibuscun- que potero modis satisfaciam. Attende itaque quæ dicturus sum. Postquam calidum illud radicale, lux primigenia, ignis naturæ, mundi Entelechia, siue vniuersi semen, omnia enim hæc vnum & idem sunt, quæ diligenter aduertas velim, ne synonymorum mul-

Calor natiuus
in materiam
perpetuò agit

multitudine, quibus in fecuturis ratiocinijs vtar, confundaris. Postquam, dico, calor ille primigenius mundi materiæ centro inexistentis, omnia rerum confusa & indistincta semina, virtutis suæ efficacia diuisa, ad quidpiam peculiare destinavit, mox eodem temporis momento, ex destinata illa materia particulari, vnà cum forma peculiari materiæ congrua & debita, spiritus quidam particulares educuntur, qui vnà cum forma rei & materia, semen aliquod in ipso indiuiduatæ materiæ centro constituunt, quod semen quamdiu viget, simile sibi producendi facultatem acquirit: atque hoc pacto, se in natura rerum, quoad speciei conseruationem propagando perpetuat; quam diuersæ verò formæ rerum, siue specie distinctæ res in mundo spectantur, tam diuersæ quoque in peculiaribus materiæ partibus dispositiones ad eam, quam diximus, formarum diuersitatem constituendam præcesserunt. Nam vt exemplo rem propiùs attingam, memor sis eorum, quæ supra diximus; cælestem Entelechiam panspermia quadam refertam esse, quam primò aëri, aër aquæ, aqua terræ tandem perpetuo & incessabili influxu suo communicat; quemadmodum itaque magnes intra infinitam rerum congeriem constitutus, non tamen nisi ferrum sibi sympathicum, & similitudine naturæ appropriatum appetit, omnibus alijs immotis; ita vegetabile insita sibi natura per radices, veluti per os quoddam, elementum terraqueum cælesti iam panspermia imbutum trahit, ex qua tamen illud tantum trahit, quod

Quomodo
forma intro-
ducatur in
materiam.

Similitudo
ex Magne-
te.

Cap. IV. De globo Terræ. 87

quod naturæ suæ quam maximè consentaneum est, neglecto reliquo, à natura sua dissono feminali virtute imbuto alimento; ita absynthium VG. ex terra, aquæ mixta, & spiritu cælesti imprægnata, id tantum trahit alimentum, ex quo primæuam sui originem duxit, sub tali & tali mixtionis humidi radicalis, calidi primigenij, & ficci terrestris combinatione, videlicet sub tali sulphuris, mercurij & falis compositione, non sub alia, quod quidem sulphur calido innato & primigenio, mercurius humido radicali, sal verò sicco terrestris secundum analogiam quandam respondet, & omnia in ipsa mundi Entelechia concentrata sunt. Ita rosa, ita pœoniâ, ita pomus, ita quercus & fagus, illud sibi alimentum proportionatum, ex quo constiterunt, attrahunt & non aliud; quod quidem intra terram à radicibus propagatum in caulem, extra terram deindè ab aère ambiente cælesti nectare pariter imbuto per poros in plantam semenque penetrante alitur, animaturque in vegetabile, distenditur in ramos, in flores germinat, in fructus semenque protuberat; quo deinde in terram relapso, putrefactoque, mirâ quâdam & perenni pericyclofi in nouam progerminat plantam priori prorsus quoad speciem similem. Mirantur homines vnde in prato quopiam innumera herbarum varietate vestito tanta tamen ex vnius humoris omnibus communis attractu rerum diuersitas nascatur? qui si rationes meas tibi modò propositas nossent, mirari cessarent; siquidem vnaquæque planta, ex terraqueo
ali-

Plantæ quo-
modo gene-
rentur.

alimento, dictâ panspermiâ cælestis luminis benefi-
cio imbuto, id tantum, quod naturæ suæ maximè
congruum est, & ex quo naturali combinationis le-
ge coaluit, haud quaquam aliud attrahit: hinc om-
nes illæ herbæ, quæ summo gradu calidæ sunt, gra-
dum sibi conuenientem, id est calidi radicalis siue
sulphuris naturæ portionem alijs principijs sub tali
& tali combinatione commistis attrahunt, ex quo à
primordijs rerum Dei voce coaluerunt; ita plantæ
summo gradu frigidæ congruum sibi gradum hu-
midi radicalis, siue aquæ hylæ portionem in ali-
mentum attrahunt, vt eo videlicet nutriantur, fo-
ueantur, aimentur, ex quo diuino nutu coaluerunt.
Fit autem hæc mirifica generationis plantæ actio, eo
qui sequitur modo. Mox vbi memoratum alimen-
tum sensibili modo per radices ex terra, insensibili
verò per poros plantæ ab aëre attractum fuerit, illud
subitò virtute vegetatiua animæ plantalis per spiritus
digeritur, atque in intimo membrorum recessu con-
coquitur, coctum digestumque vero in aliti substan-
tiam conuertitur, & ex puriori quidem & subtiliori
eius parte fit semen, quod peculiari modo in corpus-
culo suo conseruatur ad generationem & multiplica-
tionem vegetabilium: siquidem hoc terræ manda-
tum in primam sui materiam, ex qua concretum
fuit, per humorem illum alimentitium nectareo
cælestis lucis liquore perfusum dissoluitur; & sic dis-
solutum pullulat ac germinat, atque in simile sibi ve-
getabile efflorescit.

Theod.

Theod. Bene omnia cœpi, quæ nouo & peculiari hucusque modo protulisti; quare ut omnia mihi luculentius pateant, abs te contendo, ut explices, quinam sint illi spiritus? quorum ope plantæ incrementum suum sumunt, quos supra nonnisi paucis indigitasti. *Cosmiel.* Quemadmodum in Microcosmo spiritus vitalis facultatis ope per totius corporis Oeconomiam diffunduntur, utpotè omnium operationum vitalium architecti, & subtilissimi tenuissimique defœcatoris sanguinis halitus sunt, ita in vegetabilium familia præter propriam animam vegetatiuam sunt & spiritus, qui nihil aliud, quàm tenuissima alimenti in vegetantibus portio sunt. Dum enim humidum radicale per poros vegetabilium insinuat, ac per radices eorum in alimentum & vitam attrahitur, tunc quoque tenuissima dicti humidi radicalis iam ad talem & talem formam indiuiduati portio spiritus ille vegetabilium, de quo supra locutus sum, appellatur. Quod enim spiritus in Microcosmo, id in Phytocosmo, id est plantali mundo spiritus appropriati præstant. Cum per vniuersas totius corporis plantæ minutissimas portiunculas virtutes & facultates vegetantis animæ deferant. *Theod.* Hinc sequeretur, animam & spiritus idem in vegetabilibus esse. *Cosmiel.* Haudquaquam; differunt enim spiritus & anima in vegetabilibus, quòd anima eorum sit forma quædam substantialis, primæuum vitæ principium, & quasi pura cælestis Entelechiæ, siue feminis naturæ virtus in principijs vegetabilium radica-

Spiritus quales sint plantis incrementum tribuentes.

Quod in homine, idem agunt in plantis spiritus appropriati.

Discrimen
inter vegeta-
bilia animā
& spiritus
suos .

Anima vege-
tatiua qua
ratione gene-
retur .

ta & implantata, ex qua omnes vires, proprietates, facultatesque scaturiunt: spiritus autem, partim quædam sunt dictæ purioris cælestis lucis portio, partim connexam permistamque sibi habent subtiliorum elementorum portiois magnam quantitatem. Quemadmodum enim radij solis veri sunt solis spiritus per vniuersum mundum diffusi; ita quoque, quod ab anima siue substantia illa fixa vegetabilium, in qua sedem suam posuit, effluit, lux videlicet cælestis in planta indiuiduata vnâ cum tenuissimorum elementorum portione, veluti radius quidam effluxusque istius substantialis formæ verus ille & proprius, genuinusque vegetabilium spiritus est. *Theod.* Dic modo, quomodo & qua ratione anima illa producat in vegetabilibus, hoc enim non parum me torquet. *Cosmiel.* Cælum, vti supra audisti, in intima terræ viscera, ceu in matricem quandam subtilissimum suum semen mediante aqua proijcit, quod vnâ elementorum subtilioribus partibus commixtum Archæus, id est caloris natiui intra Geocosmum opifex in vapores sublimat, qui per vniuersos telluris poros delati, atque in aquam denuò frigore natiuo condensati verum sunt vegetantium alimentum, quod vti dictum est, à radicibus plantarum attractum, coctum, digestumque in sui substantiam conuertunt, & fit vegetabile. Ex alimenti verò huius puriori subtiliorique parte siue semine anima exoritur, intra intimos partium sinus latenter diffusa, ex crassiori verò alimenti parte corpus exterius ac visibile plantæ fit.

Cap. IV. De globo Terræ. 91

fit, videlicet scapus, cortex, ramus; ex subtilioribus verò effluuijs in crassiori sedimento existentibus fiunt folia & flores, & ex foliorum florumque subtilioribus partibus fit fructus, ex huius tenuioribus partibus tandem semen fit, in cuius medio veluti in corpusculi centro latitat vis illa spermatica verè admiranda, & ipsa anima vegetabilis, arbor videlicet virtualis cum radicibus, trunco, ramis, folijs, floribus, fructibus, quibus tota vegetabilium substantia componitur, ut proindè vel hinc diuinæ potentiae magnitudinem agnoscas, quæ tam exiguæ portioni, quæ vix octo millesimam ducentesimam feminis partem æquat, tantam ad simile sibi producendum facultatem indiderit, & quæ vix atomi quantitatem ad spermaticum suum corpus comparata exæquet, in præamplos tamen & altissimas arbores, quemadmodum de sinapis grano rectè veritas in suo enunciat Evangelio, enascatur. Vnde quoque patet, huiusmodi spermaticam portiunculam reliquis omnibus plantæ partibus corruptioni obnoxijis solam incorruptibilem in sua operatione perennare. Hinc quoque mi Theodidacte, colligas velim, quod uti in vno quoque mixto datur substantia duplex, sensibilis, & insensibilis, & illa, quidem essentiam & naturam corporis; hæc animæ siue formæ substantiam constituit, ita pari pacto in vegetantibus duplex alimentum considerari debet, sensibile & insensibile; & sicuti sensibile externam naturam corporis constituit, ita insensibile ad animæ essentiam producendam conducit; illud in terraqueo

Deus minimo maximam etiam virtutem indidit.

In omni mixto duplicem & qualem dari substantiam.

continetur globo vtriusque elementi confluxu, cælesti luce paranympa constitutum, hoc aëreo elemento cælestis lucis beneficio infusum, quod vti subtilissimum ac tenuissimum est, ita animæ quoque essentia compressis est attemperatum. *Theod.* Dic modo Cosmiel, cum dixeris formas vegetantium esse materiale quid, quomodo illæ è potentia materiæ educantur? *Cosmiel.* Certum enim est, Philosopho teste, vegetabilis & sensitiuæ naturæ formas omnes educi è potentia materiæ; quam tamen educationem è potentia materiæ, ex dictis sic intelligas velim, quod videlicet ex primæuæ potestate materiæ chaoticæ, quam fusè supra tibi descripsi, quæ adhuc in omnibus mundi corporibus indiuiduata manet; velut è potentia proxima in actum educantur. Hæc verò materia, cum sit mixtum quid, & elementatum, formæ verò educantur ex potentia siue virtute huius materiæ omnigena seminalium rationum elementorumque commixtione grauidæ; manet, formam, quæ inde educitur, non ex pura quadam & prorsus informi potentia, sed ex ijs quæ materiæ insunt, videlicet ex subtilissima & tenuissima elementorum, lucisque primigeniæ siue feminis naturæ portione originaliter formari atque constitui. *Theod.* Dic ergò modò mi Cosmiel, vnde tanta in fructiferis arboribus varietas in figura, odore, sapore, colore originem suam ducat, vnde mirificæ quarundam herbarum proprietates emanent? *Cosmiel.* Diuersitas arborum, v. g. tanta pomorum, pyrorum aliorumque fructuum varietas

Vtrum & quomodo for-
mæ siue ani-
mæ sensitiuæ
educantur
ex materia.

Vnde tanta
diuersarum
arborum va-
rietas, earum-
que qualita-
tum & virtu-
rum causæ.

rietas originem non aliundè acquirit, quam priundò ex vario situ & transplantatione, nunc in hoc nunc in illud solum differentibus qualitatibus imbutum. Ex è cuius agri aut foli, ab alijs agris differentem dispositionem sortiti conditione diuersitatem tam eiusdem speciei, quàm alterius cuiuspiam nasci necesse est. Semen enim permixtum alteri diuersæ speciei semini, distinctum quid, & ab utroque semine diuersum producit; hoc pacto pomus Europæ in Indiæ solo plantata, toto cælo differentem fructum parit, siue figuram, siue colorem, saporem, odorem, spectes. Hinc est quod Persica arbor in Persia veneni virulentia plena, in Europa tamen transplantata, suauissimum saluberrimumq; fructum producat. Innumera huius rei afferre possem, si tempus ferret, exempla. Quæ tamen aliundè non proueniunt, nisi ex differenti natura & conditione soli, in quo transplantantur. Secundò dicta arborum siue fructuum diuersitas, causari potest per insitionis artificium, dum diuersæ arborum species in vnum transplantantur truncum, de quo naturæ artisq; coniugio, cùm tu in Arte Magnetica fusè egeris, non ijs immorabor. Tertiò summa hæc diuersitas quoque ex multiplici principiorum naturæ (quæ supra calidum innatum siue primigeniam lucem, humidum radicale & siccum hylæum diximus, & sulphuri, mercurio & sali correspondent) pro diuersis arborum speciebus in terreno solo permixtione prouenit, pro quorum combinatione aliter & aliter ad naturæ leges facta, alia & alia nascitur fructuum

qua-

Arbores
vnius speciei
plantarum in
diuersis regio-
nibus diffe-
rentissimos
inter sese fru-
ctus produ-
cunt.

Quæ causa
sit tantarum
in fructibus
qualitatum.

qualitas. Accedit hisce elementarium virtutum energia, ex quorum omnium complexu emanat illa qualitatum diuersitas summa: ita vt ex calido innato, siue sulphure naturæ, odores & colores; ex sale verò naturæ, quod omnia sapida reddit, saporis propriè proueniant; cooperantibus in omnibus ad diuersos effectus producendos elementorum qualitibus primis & secundis. Natura verò ipsi aquæ implantata, & plastica seminis facultate pollens, ipsa potissimum est, quæ mira hæc præstat, siue qualitates fructuum, siue vires mirificas spectes; nam spiritibus suis architectonicis, materiam variè agitatum, disponit, & plasticæ facultatis ope, in differentes figuras distendit, coloribus varijs exornat, saporis odorisque diuersitatem, mediante diuturna concoctione & digestionem, quæ in ipsis plantis fit, imbuit. Concoctio enim quod prius durum, tandem molle; quod acerbum dulce; quod asperum erat, lene reddit, vti in omnibus immaturis fructibus experientia docet. Si quas verò in plantis prorsus prodigiosas virtutes & proprietates admireris, illas certè aliam originem non habere putes, quam ex ipsa vegetabilis forma, quæ vti peculiari combinationis principiorum naturæ lege, siue cælestis seminis, seu lucis primigeniæ in planta indiuiduatè diuersa contemperatione constituitur, ita exoticas quoque & pænè paradoxas, vires & proprietates herbis confert. Atque hæc sunt, quæ in genere tantum de vegetabilium ortu, naturâ & viribus dicenda putavi. Et non dubito quin tu

Exoticarum
virtutum ip-
sa forma cau-
sa existit.

Cap. IV. De globo Terræ. 95

mi Theodidacte ex hisce principijs iactis indiuidua-
lem illam mixtorum compositionem , quę in singu-
lis plantis elucescit , facile sis penetraturus ; singula
enim quoad intimam eorum essentiam attingere non
est huius temporis , sed ei referuatum vitę statui ,
in quo cuncta ἐν τησφία κοσμοτεχνίτι veluti in ar-
chetypo quodam , in quo omnia vnum
sunt , contemplate-
ris .

De ortu & viribus sensitiuæ Naturæ.

Quadruplex
sensitiuæ na-
turæ genus.

THEOD. Iam tempus est mi Cosmiel, vt quæ de animalium ortu & Genesi te mihi expositurum pollicebaris; solita dicendi claritate expedias. *Cosmiel*. Faciam equidem libenter quod à me contendis Theodidacte, sed non nisi in genere tantum, particularem singulorum inuestigandorum, rerumque ex meis principijs deducendarum rationem, proprijs ingenij tui conatibus relicturus. Scias itaque velim, quadruplex esse animantium genus, quo totius sensitiuæ naturæ ambitus concluditur, & sunt quadrupedia, volucra, natatilia, reptilia cum his quæ insecta, vocantur. Quorum omnium rationes recensito tibi ordine exponam, aliquantulum altiùs rerum tractandarum seriem orditurus.

Percepisti ni fallor ex præcedentibus, qua ratione in primordiali mundi Genesi ex primæua chaoticæ massæ materia lucis primigeniæ exortu à suâ confusione vindicata elementa, & in proprias naturæ eorum consentaneas regiones distincta fuerint, & quomodo opificis Mentis omnipotenti voluntate ex ijs veluti ex præexistenti materia omne genus animantium eductum fuerit; ex terra & aqua quadrupedia, ex aqua & aëre volucra, natatilia ex elemento ipso,
cui

cui insunt; ex omnibus simul reptilia: his positis, & ex sacris eloquijs consentaneè comprobatis, dico, quadrupedia ex terra producta fuisse, iuxta illud diuinæ vocis oraculum. *Producat terra animalia & iumenta in genere suo, &c.* Miraberis forsan hic Theodidacte, vnde tanta quadrupedum varietas, vnde tanta formarum differentia processerit; sed audi quæ tibi expono arcana naturæ. Omnia quadrupedum genera specificam suam differentiam non aliundè fortiuntur, nisi à forma substantiali ijs insita, à quâ veluti ex fonte quodam omnes animantium facultates, vita, motus, ingenium, industria, vires & operationes tam manifestæ quàm occultæ prodeunt. Est enim forma nihil aliud ipso Philosopho teste, nisi id, quod dat esse rei, videlicet natura ipsa & essentia animalis. Cùm verò omnes formæ, exceptâ hominis, ex potentia materiæ educantur, illæ vtrique diuisibiles erunt & materiales, cùm nulla alia forma substantialis indiuisibilis & immaterialis sit præter formam seu animam hominis à Deo ex nihilo productam, & corpori humano organo iam ritè instructo infusam. Si ergo formæ animantium sunt diuisibiles & materiales, illæ necessariò à materiâ, è cuius potentia educatæ sunt, dependent; ergo necessariò aliquid ipsi materiæ inesse debet, cuius virtute & potentia formæ constituentur. Atqui nos hoc loco, cum S. Basilio materiam primæuam assignamus, ex qua tanta formarum diuersitas educatur, chaoticam scilicet illam massam à primis mundi incunabilis à Deo productam veram & rea-

Quadrupedū
ortus ex terra

Differentiam
quadrupedū
constituit in-
sita forma
substantialis.

Essentia for-
mæ qualis
nam sit.

ergo in c. 1. I.
ad ill. l. 1. p. 1.
p. 1. m. q.

lem substantiam, quæ omnigenam seminalium rationum miscellam, tametsi confusam & indistinctam, in exordio rerum obtinebat donec per actum primigeniæ lucis verbo Dei incitata, per vniuersas mundi semitas, & intimos recessus diffusa, tum singulos mundi globos astræos, tum elementa proprijs suis formis exornauit; vnde præpotens illius lucis primigeniæ efficacia, vnà cum principijs suis calido, humido, sicco, primigenijs naturæ fundamentis quæ intra se; vti alibi iam dictum est, complicat, neque ab iisdem sine totius confusione separari potest, vera illa mundi Entelechia motiua rerum facultas, actiuum omnium principium, vnicum mundi semen, omnium formarum diuersitatem non in vegetabilium tantùm, sed & in animalium Oeconomia elucescentem inducit. Est autem primigenia illa ab Optimo & Ter Maximo Conditor Deo verbo virtutis suæ producta lux, de qua modò loquimur, minimè accidentalis quædam forma & nuda qualitas, sed vera, realis, & actualis subsistentia, vniuersalis mundi forma, omnium mundialium seminum misturis foeta, quæ deinde Dei voce excitata, atque distincta Solem, Lunam, stellas, in quibus excellentior & potior eius pars, veluti in proprio regno residet; deinde elementis communicata, omnia quæ videmus, constituit. Porro in animalium productione, voce Dei intonante elementa terra, aqua, aër, pro dispositione materiæ cuiusuis elementi, eam quam admiramur, non in mineralibus tantùm, sed & in vegetabilibus, sensitiuæque

Lux primigenia quid sit & operetur.

Cap. V. De globo Terræ. 99

tiuæque naturæ mixtis, formarum varietatem causa-
uit. Quando itaque Diuina vox insonuit. *Producatur
terra animalia, &c.* ecce mox creatæ lucis portio ele-
mentorum coniugio desponsata omnis generis ani-
mantes quadrupedes produxit, iuxta Diuinæ sapien-
tiæ ideas, in omnibus ad nutum naturæ obsecun-
dans. *Theod.* Hinc sequeretur animalia specie non
differre, cum omnia ex eadem luce coaluerint. *Cosmiel.*
Valde hallucinatis; non enim omnia animalia ean-
dem lucis quantitatem acceperunt, nec materia ele-
mentaris eandem pro omnibus dispositionem habuit,
sed ineffabili quadam tum combinationis lege, tum
trium naturæ principiorum, corporumque elemen-
tarium (quæ iam ex ipsa totius naturæ miscella femi-
nibus turgabant) concursu eâ temperie & harmonia
coaluit unicuique animali formando destinata terre-
stris massa, ut ex illa per certam formam substantia-
lem hoc non aliud animal, hoc præcisè non aliud ve-
getabile, hoc & non aliud minerale emerferit. Et
quantò quidem animal quoddam maiorem cælestis
lucis portionem ad sui compositionem sub tali & tali
elementorum mistura adeptum fuit, tantò cæteris per-
fectius & naturæ dotibus instructius euasit: quantò
minorem, tantò quoque in specie quidem sua perfe-
ctum, at in gradu & dignitate naturæ sensitiuæ, quoad
temperamentum imperfectius emerfit. Hac ratione
Leo, quia maximam diuine lucis portionem adeptus
est in sui productione, ideo omnibus animalibus ge-
nerositate, fortitudine, & igneo quodam pollente vi-

Animalia na-
tura differen-
tia diuersimo-
de participant
calidum ra-
dicale.

Animal per-
fectius vel im-
perfectius di-
gnoscitur ex
maiori vel
minori lucis
participatio-
ne.

gore , veluti Rex quidam quadrupedum anteponitur , vnà cum dictis dotibus diuturnitatem vitæ consecutus . Asinus verò qui plus terrestris substantiæ , minus primigeniæ lucis adeptus est , ideo impigræ , lentæ , & stolidæ naturæ animal euasit . Idem de cæteris iudicium formabis . *Theod.* Hinc sequeretur plantam esse posse adeò primigeniæ lucis munere beatam , vt animal quaecunque tandem illud sit , superet . *Cosmiel.* Nequaquam . Scias enim nullum esse animalculum tam vile & abiectum , cuiusmodi v. g. lumbricus aut eruca esse posset , quod non maiorem lucis siue caloris primigenij vbertatem , quàm excellentissima quæuis planta calore & luce turgens , cuiusmodi piper , Cinnamomum , aut Cariophyllum , aut Crocus esse possunt , adeptum sit . Quia fieri non potest , vt quodlibet ad sensitiuæ naturæ gradum , nisi eximia lucis portione , & sub gradu tali , & tali animali formando appropriato imbutum pertingat . Habent enim singuli entium gradus , ita disponente Diuina sapientia , suam determinatam lucis latitudinem cum dicta elementorum mistura vel ad sensitiuæ naturæ animal , vel ad plantam , aliudue constituentium . *Theod.* Hinc sequeretur , mineralia vti lucis munere non destituuntur ; ita vitæ quoque haud expertia esse . *Cosmiel.* Lucis portionem pari modo mineralia adepta esse , nemo negare potest , cum & formâ suâ contentent ; & consequenter , non vitam illam animantibus plantisque propriam , sed vitæ nonnullam similitudinem , conditioni tamen eorum congruam

Nullum inanimè potest tanta abundantia lucis frui , quanta fructur viuens vilissimum .

Qualis vita in vegetabiliu seu mineraliu

Cap. V. De globo Terræ. 101

gruam ijs inesse pariter verum est, sed lux illa terre-
stris misturæ fœculentiâ & crassitudine adeò obtun-
ditur & absorbetur, vt in actum vitalem emergere
sapientis sanè naturæ consilio non possit. Qui tamen
actus lucis inter omnia mineralia potissimum in ma-
gnete elucet, cùm tractiuâ vi suâ, nescio cuius vitalis
facultatis vestigia pandat. *Theod.* Sed quid censes
Cosmiel de forma mixti & temperamenti? *Cosmiel.*
Forma in mixtis se habet per modum reginæ, à qua
tota mixti monarchia regitur & gubernatur. Ab hac
enim omnes vires & proprietates emanant, & si quid
est in mixto elementarium qualitatum, id totum for-
mæ subditur imperio, neque qualitates elementorum
possunt agere nisi à forma ad agendum impulsæ, so-
li formæ clauēs mixtionis concreditæ sunt, quibus
totius mixtionis Oeconomiam vel aperit, vel claudit;
ab hac qualitates siue manifestæ siue occultæ proma-
nant, hæc sola leges condit, easque seruare cogit ele-
menta siue temperamentum. *Theod.* Optimè cæpi
omnia neque habeo quod opponam, cùm iuxta præ-
supposita principia oppidò consequenter loquaris.
Nihil igitur restat, quàm vt ad volucrum natati-
liumque naturam indagandum sermonem conuerta-
mus.

Forma quid
sit & faciat in
mixto.

Auium Genesis.

Duplex auium
nutrimentum
sensibile &
insensibile.

COSMIEL. Omne volucrum genus ex femine nascitur, semen ex alimento, alimenta verò partim ex aëris insensibili, partim ex sensibili, quo vescuntur, nutrimento primam originem trahunt. Insensibile quidem nutrimentum aër est virtute caelestis seminis foetus, quo carere minimè sine vitæ dispendio possunt. Sensibile verò nutrimentum eorum sunt omnia ea, quibus aues vesci solent. Ex utroque tam occulto quam manifesto, tam sensibili quam insensibili alimento vnà iuncto nascitur volucrum semen, quo in actum deducto, in innumerabilem multitudinem & varietatem propagatæ, vniuersam infimam aëris regionem implent, vt id, ex quo ortæ sunt, elementum incolant. Concurrent itaque haud secus ac in mixtis ad auium compositionem omnia elementa, quæ vni generali naturæ semini pro subiectæ materiæ dispositione indiuiduato miscentur: & vt actiuâ caelestis lucis siue seminis virtute vnicuique forma constituitur, ita & ab eadem pro indiuiduatæ lucis in distincta materia ratione, variæ auium vires & proprietates, tanquam à fonte emanarunt. Vnde verò tanta diuersitas & multitudo originem suam habeat, restat explicandum. Maior est haud dubiè auium multitudo, maior specierum varietas, quam quadrupedum, vt experientia quotidiana docet. Cuius rei ratio est multiplex ouorum, ex quibus nascun-

Cur tanta
abundancia,
& varietas
auium.

scuntur , multitudo , vel commistio vnus speciei cum altera , ex qua peregrina auium monstra subinde generantur , vel denique abditissimi sylvarum recessus , quibus dum abditæ , & ab omnibus aucupum insidijs tutæ delitescunt , paulatim in ingentem ex naturæ illis insitæ salacitate multitudinem pullulant . His positis , hoc pacto causam diuersitatis auium exponimus . Semini vniuersali naturæ ex cælo elementisque , vt in præcedentibus docuimus , educto ita natura comparatum esse scias , vt mox ac in indiuidua incidit , ibidem etiam particularia quædam constituat ; pari pacto semen nature , seu celestis lucis Entelechia , quâ in omnibus producendis natura rerum vtitur , mox vbi in materiam aui producendæ aptam incidit , ibidem & protinus indiuiduata pro mixtorum elementarium aque & aëris combinatione talem & talem auem producit , non aliam , eo fere modo , quem solito tibi experimenti exemplo declarabo . Si decem diuersorum colorum vitra exponantur solis radijs , certum est radios in vitra diaphana & diuersis coloribus tincta incidentes , in opposito muro aut pavimento non lucem limpida , sed eo colore , cuius vitrum est per quod transit , imbutam reddituros , ita vt pro multitudine vitrorum coloratorum diuersæ quoque coloratæ lucis species emergant . Quemadmodum igitur lux solis in vitris , vt ita dicam indiuiduata , plures ac diuersas specie colores producit , ita lux illa nature , quod semen mundi diximus , pro materiæ aqueo-aëriæ ratione , in quam incidit , indiuiduata

Similitudo ex vitris coloratis .

uiduata ingentem illam quam spectamus auium diuersitatem producit, videlicet dum lux, (semen generale) iuxta interni luminis rationem, in diuersa rerum genera diuisa, & hæc iterum in innumeras species multiplicata diuiditur. An non vides experientia quotidiana, solis vnâ & eandem lucem simul ac in diuersas materias inciderit, mox diuersissimos effectus producere, dum nonnulla liquefacit, quædam indurat, aliqua exasperat, alia mollit, lenitque, alia siccât, arefacit, comburit, alia fecundat; alia sterilia reddit, & alij innumeri effectus, quos vna & eadem indiuiduata lux solis præstat; sat testantur. Ex qua similitudine facilè patet, quomodo in tanta diuersitate auium producenda natura lucis cælestis ministræ suæ & opificis subsidio procedat; semen itaque naturæ mox ac diuisum, ac à fonte suo separatum, aptisque materijs insinuatum fuerit, non potest non dictam diuersitatem adferre, vt audisti. *Theod.* Pulchrè more tibi solito, modum quo auium tanta varietas & multitudo producat, explanasti. Duo interim quæ capere non possum mihi explices velim; vnde videlicet mira ouorum, quæ sunt volucrum semina; & colorum in pennis auium elucescentium varietas sit? *Cosmiel.* Ne & in hoc mi Theodidacte naturæ arcano cognoscendo votis tuis defrauderis, negotium totum ex ordine pandam. Et primò quidem de ouorum natura & Genesi agam, deinde de colorum varietate; quæ volucres mirum in modum ornatae cernuntur, acturus. Nihil in rerum natura occurrit feminali

Quænam ratio ouorum, & diuersissimorum colorum in auium pennis.

minali virtute admiratione dignius. Quis enim non miretur in tam subtili & tenui seminis substantia, tantam rerum congeriem latere? vti in semine vegetabili, vel integram arborem vnâ cum radicibus, trunco, ramis, folijs, floribus, fructibus; insensitiuæ verò naturæ semine cum tota vitalium membrorum fabrica, carnem, neruorum muscutorumque compagine, structuram ossium, venarum ductus, ineffabili quodam artificio conditi; quis non obstupefcatur? tum vel maximè Diuinæ sapientiæ ars in ouo volucrum semine lusit. Quis plasticam & formatricem seminis facultatem verbis sufficienter explicet? dum in vegetabilibus tantam in ramorum, foliorum, fructuum figurâ diuersitatem, tanta in omnigenis florum coloribus spectacula exhibet, tanta tamque exotica in fructibus schemata inducit; certè non alia, nisi plastica vis seminis à natura prouidentissima rerum matre in hunc finem ei indita. Hæc est quæ in animantibus figuram adaptat cuicumque speciei aptam, ossibus compingit, tendit neruos, deriuat venarum ductus, omnia membra pro cuiuslibet speciei conditione munijs suis exequendis apta disponit; in volucrum verò familia ouum fabricat, magnum naturæ arcanum, in quo ceu in cælo quodam feminalis seu plastica vis omne id fabricatur, quod admirandum in volucris videmus. de quo modò nobis dicendum est. Duplex itaque semen in volucrum genere considerare debes mi Theodidacte. Prius competit maribus, alterum fæmellis, & ouum est; prius

105

Virutis feminalis effectus, & mira vis plasticæ facultatis.

106

Ouum in volucris naturæ miraculum.

Duo seminis genera in volucris.

Oui confi-
tutio.

Quznam sit
ouorum figu-
ra.

12.

13.

in maribus nihil aliud est, quam purissimæ lucis primigeniæ portio indiuiduata in pura & subtili eorum elementorum, ex quibus constant, parte, cui miscetur vera vnione in eam substantiam, quæ in se continet omne id, quod ad auium productionem necessarium est. Hoc per naturalem congressum matrici fæmellæ inditæ in ouum naturali matricis calore conuertitur; seclusum verò caloris externi, siue auium, siue hominis cum proportionato caloris gradu fotu & incubitu, tandem ruptâ testâ in volucrem parentibus similem emergit. Et crassior quidem pars seminis in putamen & testam abit, aquosior verò pars in albuminem conuertitur, pars verò, quæ aëris & ignis subtiliores partes habet, in vitellum mutatur, cui germen supernatat subtilior efficaciorque seminis portio, atque huic vitalis & spermatica virtus omnis inest, ex quo solo vita pulli & multiplicatio dependet animæ & vitæ radix, reliqua omnia in alimentum cedunt iam maturo inter testam concluso fœtui. Et reliqua quidem animalia sine ouo intra matricem contenta, per varios materni vteri ductus suum sibi alimentum ex toto corpore attrahunt, at solis volucris Diuina sapientia per artem suam, quæ natura est, peculiarem iuxta mundi formam, testaceam mansiunculam admirandâ sanè industria à matrice separatam sub Elliptica figura construxit, in qua tanquam in orbe suo, seu mundo omnia illa quæ quouis modo ad vitam necessaria erant, parauit. *Theod.* Pulchro quidem & concinno discursu ouum descripsisti, sed modum

Cap. V. De globo Terræ. 107

dum nosse desiderarem, quomodo calore illo externo vis seminalis intra testam latens è potentia in actum educatur? & vtrum prius ouum, an volucris in primordijs rerum extiterit. *Cosmiel.* Scias Theodidacte Deum ter benedictum omne genus volucrum ex aqua produxisse, vti ex præcedentibus ostensum fuit. Quod non ita intelligi debet, quasi ex sola aqua in quantum purum elementum est, sed ex aquæ purioris portione reliquis elementis sub minori gradu mixtis productæ fuerint; neque Deus ouum prius, sed volucra vnaquæque iuxta speciem suam in perfecto essentiæ suæ statu produxit; ex quorum deinde femine, naturali nexu consequente in perpetuum volucrum propagatio facta fuit; quod ordini naturæ maximè congruum consentaneumque fuit. Si enim ouum prius productum fuisset, quis illud fouisset, quis ad exclusionem foetura incubuisset? quis pulum exclusum aluisset? decuit igitur naturæ Maiestatem primùm volucrem, ex qua per quoddam vtriusque sexus coniugium deinde ouum nasceretur, pullo per foetum producendo, atque educando aptam generare. Atque in principio quidem rerum Deus produxit ex communi primigeniæ lucis, quod nos calidum radicale & semen mundi diximus; cum puriori aquæ seu humidi radicalis portione, terræ modicâ porriunculâ additâ, omne genus volucrum; sub ea tamen portione, vt in quibus minor esset terræ, maior aquæ, maxima aëris ad earum productionem portio. Atque hæc quoque sub infinita graduum

Verum ouum prius, vel volucris fuerit,

Cur ouum non potuerit esse prius, volucris.

Qualis sit elementorum mixtura ad producendum volatile.

Vnde volu-
crum dotes
& naturales
proprietates.

diuersitate pro generum specierumque producenda-
rum multitudine & varietate assumeretur . Et quem-
admodum ad formam volucrum constituendam ma-
ior subtiliorque lucis primigeniæ portio accedit ,
quàm in quadrupedibus ; ita pulchriores quoque na-
turæ dotes adipiscuntur : quis enim non miretur vo-
lucrum in nidis ad omnes architecturæ leges con-
struendis industriam ? quis modulationum ad musi-
cæ artis amussim expressarum dulcedine non capia-
tur ? quis astutias & industrias tum ad impetendas
alias inimicas , tum ad hostiles insidias eludendas ,
venandique sagacitatem non obstupescat ? & cum ho-
mini siue formam siue naturalem corporis constitu-
tionem spectes dissimiles sint , lingua tamen & inge-
nio , loquelâ & inuentione , hominis operationes ma-
ximè affectare videntur , quæ quidem naturales auium
proprietates , non nisi ex forma earum quæ aliud non
est , nisi excellentissima dictæ lucis portio cum nobi-
liori subtiliorique elementorum parte , iuxta Diuinæ
sapientiæ archetypum prodierunt , quæ in appropria-
tis materijs indiuiduata , haud secus ac in quadrupe-
dibus , eam quam mirabaris diuersitatem effecit . Et
vt exemplo rem tibi totam propius demonstrẽ ;
Aquila auium regina purissimi aëris incola pro sua
forma eam lucis siue calidi primigenij portionem ac-
cepit , quam talem volucrem talibus naturæ dotibus
instructam cum primis decebat ; quæ puriori aëris ,
& minùs subtili aquæ semini cum modica terrestris
portionis substantia sese insinuans , verbo Dei ineffa-
bili ,

bili , eam , quam tibi descripsi , volucrem exhibuit ; idem de cæteris iudicium sit ; quæ vti ex varia lucis cum elementorum partibus combinatione coaluerunt , ita differentibus quoque naturæ , ingenij , indolis dotibus instructæ fuerunt . Volucres itaque dicta ratione Diuinæ vocis efficacia statim perfectum essentia suæ statum nactæ sunt ; semen autem earum mox intonante Dei voce , *Erescite & multiplicamini , &c.* perfectum fuit , qua incitata volucres sine mora ad generationis opus se accinxerunt , & in innumerabilem multitudinem iuxta speciei cuiusvis exigentiam sese propagarunt . Semen verò ex appropriato ipsis alimento & similitudine quadam naturæ earum quàm maximè congruo assumpto reparatum fuit , perenni propagatione duraturum . Nam vt supra à me audisti , latet in alimentis singulis animantibus destinatis lucis quædam portio , prorsus ad lucis auium constitutiua rationem simbolizans ; ac proinde istiusmodi ex insita quadam ijs sympathia , naturali instinctu , seu seminis fusi reparatiuum appetunt . *Theod.* Omnia mihi luculenter exposita percepi : sed modò explices , cur natura ouum à sæmella volucre separatum , seclusumque esse voluerit . Quisnam sit architectus , ille , qui externo tantùm adhibito calore , tantam & tam admirandam volucris structuram ex ovo resuscitet ? siquidem capere non possum , quomodo externus calor , internam spermaticæ virtutis energiam excitet , non auium solummodo fotu , quin vel ipso attemperato hominis , & quod maximum est , ipso

Lux primigenia in omnibus eadem.

Calor exter-
nus latentem
in ovo virtu-
tem feminale
per sympa-
thia excitat.

Ouum cur se
paratum sit a
femella vola-
tilium.

Pennas volu-
crum ex hu-
miditate na-
turali gene-
rari.

fo fornacum calore, vti in Ægypto moris est, ad in-
signem temperiem reducto. *Cosmiel*. Audisti iam
supra, calorem externum subsistere minimè posse si-
ne lucis primigeniæ siue calidi innati mistura; calor
itaque externus, in cuius centro latet vis ista mirifica
lucis primigeniæ, cùm eiusdem rationis sit cum eo,
qui latet in spermatica oui fœtura, necessariò ei ta-
meti extrinsecè applicatus, idem tamen *ἡ τῆς σπερ-
ματικῆς* agit, quod calidum innatum, siue id volucris
siue homini, siue elementari calori insitum, dum-
modò temperamentum effectui producendo aptum,
adeptus fuerit. Vitalis enim ille internus calor vti
opifex sui corporis, ita verus suæ domûs faber est,
qua fabrefacta, disposita, seclusaque, tunc vltimum
actum educit ex potentia sui ipsius suscitando sper-
maticam vim, & animando informandoque ope calo-
ris externi sibi congeneris corpus illud perfectione
vltima, quam calor natiuus in illam materiam intro-
ducit. *Theod*. Iam dic rogo cur natura ouum quod
intra volucres producitur separatim, non verò reli-
quarum animantium more fœmelle coniunctum esse
voluerit. *Cosmiel*. Huius rei rationem hanc esse scias,
quod id naturæ volucrum repugnabat. Cùm enim
humidissimæ naturæ sint, vtpotè ex aqueo-aëreo ele-
mento productæ, contingit, vt mox humiditas illa
vnà cum excrementitijs fœcibus in necessarium pen-
narum ornatum vestitumque, sine quo nec viuere,
nec volucres esse possent, perpetua exhalatione dege-
neret. Cuius quidem apertum signum est, quòd nec
per

Cap. V. De globo Terræ. III

per vrinam quidem superfluum humiditatem exonerent. Tota itaque partim per excrementitias fœces, partim per cutis poros in pennas abit. Hinc si semen intra volucres fœminas multò maribus humidiores ingestum sine oui prouidentia inextitisset, certum est, totum id per halitum haud secus ac reliquam humiditatem in pennarum apparatus degeneraturum fuisse. Ne itaque tanta naturæ inconuenientia contingeret, prouida natura illud intra matricem simul ac infusum fuerit, mox pellicula circumdare voluit, ne interno matricis calore conceptum semen, vnà cum cætera humiditate euanescente naturæ effectum intento, exhalaret. Hoc enim pacto, intra pelliculam conclusum conseruatumque, veluti intra peculiarem matricem vires suas illæfas vnice conseruat, donec paulatim turgescente feminali fœtura, & identidem dilatata pellicula sub determinata extensione in testam indurescat, & sic veluti fructus quidam volucris debitam maturitatem nactus excludatur ac tandem fotu & incubitu volucris per naturalem calorem extrinsecè applicatum, desideratum pullum rupta testa exhibeat. Atque hoc pacto ex ouis volucres, & oua, ex semine volucrum nascuntur. *Theod.* Abundè mihi satisfactum est, quare iam ad eius solutionem progredere, quod erat de colorum in auium plumis penisque elucescente varietate. *Cosmiel.* Nôris ni fallor ex chymicis experientijs internum lumen, seu calidum innatum vniciuique inexistent, quod & sulphur naturæ dicitur, decoctione sui ipsius colorum omnium

Ve natura hu-
midæ feminis
substantiæ
prouidit in
efformando
ouo.

Calor innatus
diuerso.
lorum pluma-
rum causa.

Excrementa
auium nitro-
sa & sale re-
ferta.

Quomodo de
colorentur
pennæ & alæ

Nonnullæ
aues cur sint
nigræ & aliæ
candidæ, aliæ
verò variega-
ti coloris.

nium fontem esse: nosti etiam ni fallor, quam innumera-
biles colores mercurialis ille liquor vnà sali mix-
tus producat. *Theod.* Noui equidem, & sæpe summa
admiratione contemplatus sum istiusmodi naturæ ar-
canum, quam caudam pauonis Chymici ob admirabi-
lem colorum diuersitatem appellant. *Cosmiel.* Bene-
fentis, & ita est; cum itaque in volucris calidum
innatum siue sulphur naturæ sit oppidò calidum, at-
que ex humido radicali maxima ex parte coaluerint;
fale quoque abundant, vt videre est in excrementis
earundem abundantia fale adeo refertis, vt ex gallina-
rum columbarumque stabulis calidissimis ingens ni-
tri copia extracta, haud exiguum lucrum conferat ijs;
qui huius artis notitia vitam tolerant. Certum est,
humidum volucrum vnà sali eidem inexistenti mix-
tum, mox vbi per poros corporis exhalatum radices
pennarum intrauerit, à calore interno variè iam con-
coctum, & calore aëris ambientis induratum, sali-
no-sulphureo-mercuriali vi refertis plumis in pennas
alæque paulatim dilatari expandique, eâ colorum va-
rietate, quam sal & mercurius naturæ virtute in se
continet, & volucrum species veluti iure suo postu-
lat. *Theod.* Hoc capio bene, & rationi experimen-
tisque congruit. Veruntamen cum nonnullas aues
nigro vt coruos, nonnullas vt cygnos candido, quas-
dam ex vtroque mistas colore vt picas, alias vt Psit-
tacos, vpupas, pauones, gallinas, &c. omni colorum
genere vestitas videam? Vnde hoc proueniat, scire
cupiam. Si enim quod tu dicis verum esset, iam
omnes

Cap. V. De globo Terræ. 113

omnes omnino volucres diuersa colorum mixtura
adornatæ spectarentur, quod experientiæ repugnat.
Cosmiel. Rectè dubitas, ac proindè vt naturæ leges
exactius calleas, & latentes rerum causas luculentiùs
possideas, nosse debes pro vario in subiecta materia
sulphuris, mercurij, salis mixturæ gradu fieri, vt dū sub
ijs æquali mixtura colores omnes vident alijs quisqui-
lij non suffocati, volucris inde enascens omni colo-
rum genere exornetur. Si tres solùm vigeant, reliqui
verò temperamenti mistura supprimantur, tres so-
lùm in volucris pennis spectabuntur. Si duo, duo
tantùm, si denique vnus solummodò vigeat, reliquis
terrestri crassitie suppressis, vnum tantùm emergere
certum est. Et si quidem terrestris portio elementi
præualeat, volucris atro colore vestita, vt coruus, exi-
bit. Si aqueus prædominetur humor, candida vo-
lucris nascetur, vt cygnus, si sub æquali gradu humi-
dum cum terrestris misceatur, volucris nascetur ex al-
bo & nigro mista vt pica, si denique terr-aqueo-aëria
mistura constet sub misturæ graduum æqualitate,
avis inde emerget vario colore imbuta. Continuati
verò colorum mirificè digestorum ductus, quorum
in pennis auium pulchrum ordinem ac dispositio-
nem miramur, dum in nonnullis speciebus volucrum
caput, in alijs cauda, collum in alijs, alæ, venter dor-
sumque tanta colorum varietate disposita cernuntur,
id plasticæ in semine latentis virtutis opus esse nôris,
quæ pro officio sibi à natura commissio vnus speciei
aves tali tantùm colorum pictura ornat, non alia, &

Origo & causa colorum intentionalium in collis columbarum.

Reflexione luminis varij colores exhibentur in corporibus diaphonis.

hoc semper & in omnibus indiuiduis eodem semper artificio præstat. *Theod.* Perplacet mihi solutio, iam doceas me velim, quam ratione colores isti, quos Physici intentionales vocant, & in pauonibus, halcyonibus & collis anatum columbarumque elucescunt, & tantopere Physicorum ingenium torquent, oriuntur. *Cosmiel.* Non equidem miror, huiusmodi colorum phasmata physicos oppidò torquere, cum causam huius rei reconditissimam habeant, quam & tibi modò exponendam duxi. *Theod.* Nihil mihi gratius acceptiusque accidere poterit. *Cosmiel.* Tu nosti iam ex ea arte quam iam à multis annis publici iuris fecisti & Anaclasticam siue Refractoriam appellas omnia diaphana corpora sub angulorum obtusitate, aut acutie vel sub inæqualium superficierum scabritie extensa, id proprium habere, vt reflexo lumine ex vno in alterum, ibidemque variè refracto, mox innumerabilem colorum varietatem exhibeant, & experientia in vitris trigonis Polygonis, siue poliedris omnibus luculenter docet. Hoc itaque supposito cum volucres, vti supra diximus, salis copia mirum in modum abundant, fit, vt id volatilis sui spiritus agilitate intra volucrum pennas insinuatum, externi aeris & humidi virtute mox in plumas coalescat ex se & sua natura diaphanas, & vitrea quadam forma præditas, quæ plumæ pennæque, vti insigni scabritie tametsi insensibili pollent, ita lucem ijs affusam in tanta fibrarum plumearum & vitreo quodam humore concretarum agglutinatione mirificè refringunt, quæ

quæ pro varia ad lucem applicatione eam, quam Philosophi mirantur, mutabilium colorum in volucrum pennis varietatem producant, atque adeo nihil aliud illi colores sint, quam intra fibras plumarum vitreas & diaphanas variè refracta lux. Et ne experientiæ refragari videar, accipe Smicroscopium, quo in minoribus examinandis vti soles, & dictas pennas exactius lustra, inueniesque verum esse quod dixi. Videlicet ingentem plumearum fibrarum in morem vitreorum filorum translucentium ordine digestam copiam; atque hæc genuina illa, quam tantopere physiologi mirantur, colorum intentionalium causa est. Quod verò natura quasdam volucres nullo certo coloris vestitu ornarit, sed omnigena colorum varietate imbuerit, id ut plurimum vi phantastica seu imaginatiua ex obiectis variij coloris imbutâ prouenit, de quo cum tu alibi fusè egeris, diutius immorari nolo.

Theod. O quanta me voluptate afficis, dum tantum mihi naturæ arcanum aperis, adeò enim scitè causam huiusmodi colorum indigitasti, ut eam *ἡ ποσειδώνιος* demonstrasse videaris. Sufficit enim, quidquid me tantopere circa auium Genesim angebat, abundè à te mihi explicatum fuisse. Quare iam ad animalium Genesim progrediamur, quæ intra aquas natales suos habent.

Pennis lucem refringentes colores dictos effingunt.

Experimentum.

Colorum varietatis etiam imaginatio causa esse potest.

Aquatilium Genesis.

COSMIEL. Dixi tibi superius Theodidacte, lucem illam radicalem, seu mundi semen, omnibus mundi corporibus sese insinuare; & in caelestibus quidem corporibus purissimum, uti in se ipso est, in aëre quoque minus tenue quam in caelestibus, in aqua minus tenue quam in aëre, in terra denique minus tenue quam in aqua, id est sub crassiori forma existere. In singulis tamen elementis, ubique diffusum, ubique praesens, ubique foecundum, ubique admirandos effectus causans. Et quemadmodum ex aëre & aqua semen utriusque ad volucrum constitutionem, ita illud in aqua latens solum ad piscium generationem, in terra verò & aqua mixtum ad quadrupedum vegetabiliumque productionem concurrat, aqua in omnium viventium, imò & mineralium productione, ceu passivo quodam rerum omnium, vniuersali principio confluyente, cum sine hac nullum elementum effectui desiderato potiat, nec ignis, terra, aër, sine hac vllatenus consistere possint; omnium quippe fomentum, omnium reliquorum elementorum baiulus, cuius ope omnes mundi thesauri, vnà cum caeli elementorumque seminibus, in subterranea naturæ gazophylacia ibidem digerenda, atque in omnem circumferentiam diffundenda, transeuntur; ut proindè mirum non sit, tantam & tam innumerabilem, quantam in nullo alio elemento videmus,

demus, siue diuersitatem specierum, siue multitudinem spectes, hoc vel vnicum elementum excludere. Et cum infinita ferè sint piscium genera, ea tamen ex nullo alio fonte originem suam trahunt, nisi ex varia & multiplici alteratione feminis vniuersalis, in aqueo elemento indiuiduati pro varia diuersarum elementi partium dispositione, quod semen uti infinitis ferè combinationum legibus, in qua veluti in vtero quodam, uti à calore centrali sui ipsius & à calore cælesti femini indiuidua quadam societate perpetuò iuncto, alteratur, disponiturque, ita quoque id ipsum infinitas pænè natatiliū species, pro varia dicti naturæ feminis diuisione atque indiuiduatione, producere necesse est. *Theod.* Hinc sequeretur, Deum in principio rerum pisces non ex aqua produxisse, sed aquam ex sui ipsius femine illos generasse, quod Sacræ paginæ incongruum videtur. *Cosmiel*: Opifex mundi sapientia in principio rerum pisces & omne natatile diuinæ suæ vocis imperio produxisse, salua fide negare non possumus. Siquidem ad Diuinæ vocis nutum, in momento innumerabiles piscium species ex feminis naturæ in aqua latentis diuisione, in minutissimas portiunculas facta prodierunt, quarum vnaquæque ad speciem à conditore Sapientissimo intentam constituendam, sub tali & tali combinationis temperamento concurrat, hæ verò deinde per spermaticam facultatem piscibus inditam, sese in infinitum, in totam temporum successionem multiplicarunt atque hoc pacto pisces in primordio rerum

Pisces ex vni-
uersali femi-
ne originem
trahunt.

à Deo

à Deo conditi sunt : non tamen inde sequitur , aquam ex proprio sui ipsius semine pisces producere non posse , cum hec ipsum experientiae repugnet ; atque in nouis piscinarum seu viuariorum fossis aperte patet , quæ aquâ aliundè introductâ repletæ , non ita multò post diuersis piscium generibus replentur , certè non aliundè , quàm ex varia illa lucis radicalis , seu feminis naturæ in subiectæ materiæ variè dispositæ diuisione & distributione . quâ facta & caloris cælestis motu accedente , in animal aquatile sub tali combinationis lege mox exfufcitatur , & simile sibi sub determinato magnitudinis limite producit in perpetuas generationes tanta multitudine & varietate , vt nemo sit qui ijs nomina imponat , nisi is solus à quo condita sunt , *Deus benedictus in sæcula Theod.* Non opus est vltèrius progredi , cum ex præcedentibus illuminatus , mentem tuam abundè intellexerim ; sunt enim tuæ Physicæ principia ad eò rationi congrua , ad eò veritati consona , vt qui ea vni animantium generi applicata viderit , reliqua nullo negotio propria ingenij vi , quantumuis profundi scrutiniij sint , attingere possit . Iam verò hoc solùm mihi explices velim ; vnde belluarum marinarum immanitas ; vnde tantum aquatilium forma & figura mirè transformatorum varietas , vt proinde mare non meliori nomine , quàm Protei regnum , sæpe sæpius indigitarim . Spectamus in Oceano immensæ magnitudinis Balænas , mediocrium piscium ingentes exercitus , minimorum omnis numeri expertem multitudinem ; vt interim
 crusta-

Vnde aquatili-
 um figura, &
 magnitudo .

crustaceorum, testaceorumque atque exsanguium varijs speciebus differentium infinitam diuersitatem si-
leam. Capere siquidem non possum, vnde ex aqua
simplici tanta rerum varietas resultare possit, præfer-
tim in elemento tam instabili, & perpetua agitatio-
ne volubili, præterea acri salugine imbuto, quibus
tantum abest vt generatio concupito sine potiatur, vt
potius huiusmodi elementi instabilitas, vnà cum cor-
ruptiui salis vbertate omnem generationis effectum
impedire videatur. *Cosmiel*. Quod ad varietatem
attinet aquatiliam, iam supra dixi; id totum ex va-
ria primigeniæ lucis in differentibus materijs indiui-
duatione contingere; vnde te falsa persuasione induci
nolim, aquam homogeneis partibus præditam, vbi-
que eiusdem semper rationis esse. Nequaquam. Si-
cuti enim terrestre corpus ex maxima partium di-
uersissimarum commistione conflatum est; ita & ele-
mentum aquarum, tum in se ipso cæterorum om-
nium elementorum mistionem continet, tum ex ipso
fundo maris differentis constitutionis, tum naturali-
bus insularum regionumque, quas perpetua alluio-
ne terit, proprietatibus imbutum, tum perpetua mi-
neralium spirituum è fundo maris exhalatorum mix-
tura, corpus aqueum summoperè redditur hetero-
geneum. Accedit hisce, varia marinæ aquæ vi sola-
ris æstûs concoctio, ex qua diuersissimæ inferuntur
materiæ aqueæ dispositiones ad rerum adeò varia-
rum productiones. Nam tamen si aqua maris limpi-
dissima videatur; sub illa tamen limpiditate sulphur,
mercu-

Situs terre-
strium partiũ
alterat natu-
ram aquæ.

Vnde ingens
magnitudo
pitium.

Vnde testa-
cea genera.

mercurium, salem, napham, bitumen, innumeras denique rerum species, sub insensibili tamen spiritus subtilis & tenuis vestimento coaceruari, sola ratio & experientia spagyrica docet. Vnde mirum non est, si caelestis seminis portio in tenacem & viscosam bituminosis spiritibus turgentem sese materiam insinua-uerit: tum ob copiosissimum semper praesens alimentum, tum ob tenacitatem & viscositatem, quae facili negotio in omnem dimensionem diducitur, ingentis magnitudinis pisces enasci; si verò dicti luminis portio, in excrementitias lapidosae materiae quilibet incidit, crustacea testaceaue inde nasci necesse est, quae deinde eodem ex quo coaluerunt alimento viuunt. Hinc semper fundo haerent, id suctu in se & attractu quodam deriuantes, ex quo constant. Ex mercurialis verò abundantia liquoris, squammigeri gregis agmina nascuntur; quae omnia tibi ulterius examinanda & digerenda relinquo. Harum enim rerum mutua combinatione facta, nullum tam prodigiosum in aquatilibus siue colorem siue formam & figuram, naturalesque proprietates spectes, effectum reperies, cuius causam non statim ex indigitatis paulò antè principijs non sis assignaturus. Quod verò vltimò obijciebas de salis destructiua virtute, falleris; tantum enim abest, vt sal siue falsugo illa marina generationem rerum impediatur, vt potius nihil sit quod eam tantoperè promoueat, est enim vti ex Chymicis nosti, sal, semen quoddam naturae, omnibus rebus inexistens, sine quo nulla res foecunda esse potest,

test, sed illud omnia fœcundat & animat, utpotè in centro suo conclusum tenens totius naturæ semen, & si experientia rem comperire velis, plantam quampiam in salem arte tibi nota conuerte, quem salem si terræ purissimæ inserueris, statim ille in eam plantam, è qua extractus fuerat repullulabit. Ostreis quoque in salem conuersis, mox vbi arenæ maris dictum salem commiseris, ingentem nouorum ostreorum sobolem cum tempore inde prodire reperies. Idem de omnibus alijs sentiendum. Absit itaque, ut quo nihil natura fœcundius produxit, tu sterile dicas. Quòd verò instabilitatem maris veluti generationibus minimè idoneam accuses, perperam agis; cum in mari ad rerum productionem non necessaria sit quies illa, quam reliqua extra aquam animalia iure suo vindicant; siquidem innumerabilis illa ouorum multitudo, quam pisces mox vbi intra destinata vasa ad maturitatem prouenerint effundunt, non more volucrum fœtu excluduntur, sed arbitrio maris cælestisque caloris prouidentia in omnes maris semitas effusa committuntur, donec virtute cælestis lucis exclusa, tandem totum mare, tum in vsum & sustentationem hominis, tum alijs piscibus in nutrimentum impleant. *Theod.* Quæ dixisti probè intellexi, perge modò id quod vltimo restabat, de insectorum reptiliumque generi mihi declarare.

Experimentum.

Oua piscium non excludi volucrum more.

Genesis Insectorum.

Triples in se-
ctorū genus .

COSMIEL. Notandum, insectorum paulò sa-
tius in rem nostram sumpto hoc nomine tri-
plex esse genus. Aliud enim sub se volatilia, aliud
reptilia, aliud multipedia insecta continet, quæ iterum
in varias differentesque species diuiduntur. Prius ge-
nus muscas, cyniphes, bruchos, scarabæos, locustas,
papiliones, quorum nullus est numerus sub se com-
prehendit. Secundum genus omnium serpentum,
vermiumque genera. Tertium animalia tum qua-
ternis tum multis pedibus instructa complectitur;
vti sunt forices, mures, lacertæ, crocodili, & quid-
quid tandem ex putri partim, partim ex feminis pro-
prij commixtione in infinitam pullulaginem multi-
plicatur. Multipedia, omnia araneorum, pediculo-
rum, cimicum, erucarum, crustatorumque vermium
genera & species continent, quæ quidem ex putredi-
ne mixtorum originem habent, vel ex vegetabilibus
nascuntur, vel ex animalibus, vel ex putridis terre-
stris materiæ quisquilijs, quæ in aëre, aqua, terra
confluxerunt, oriuntur: hoc autem pacto animantur.
Quoniam enim putredo nihil aliud est, quàm indi-
gesti humoris confluxus, siue is fiat in vegetabilibus,
siue in animalibus, siue in quacunque elementorum
mista, quæ vti pinguedine & calore pollet, ita lux
primigenia siue semen mundi in ea materia indiui-
duata calore suo interno derepente ob proximas
ad

Quomodo ex
putredine na-
scantur: inse-
cta.

ad generationem dispositiones animal excludit, iuxta
 eam materiam, è cuius putredine educitur. Ita qui-
 dem, vt non sit vllum vegetabile, nullum animal,
 elementum nullum, quod non, excepto igne, aliquod
 insectum producat. Est & hoc notandum, nullum
 in mundo mixtum insectum aliquod producere pos-
 se, nisi illud primò vitam habuerit, vnde sola metal-
 lica & mineralia corpora, vti nullis putredinibus ob-
 noxia sunt, ita nulla quoque insecta animalia gene-
 rant. Si qui verò vermes in poris lapidum subinde
 inueniantur, id non prouenit ex eo, quod ipsi imme-
 diatè ex saxo geniti fuerint, sed quod in poros saxi
 aliundè delatum sit semen, ex quo vermes profluxe-
 runt, quæ omnia cùm tu fufius in operibus tuis osten-
 deris, hìc longior esse nolo. *Theod.* Dic sodes hoc
 vnicum; quem ob finem natura tam differentes inse-
 ctorum species, & cur tam innumerabilem copiam
 excluserit? cùm tamen pleraque homini & animalibus
 tantoperè noxia sint, & pleraque exitiali quadam vi-
 rulentia imbuta sint. *Cosmiel.* Fines à natura altissi-
 mi sunt. Cùm enim elementa putridis corpusculis
 referta sint, fit vt insecta animalia aëris, aquæ, & ter-
 ræ putredinem venenosam in ijs latentem in se veluti
 in viuas quasdam bursas attrahant colligantque, ne
 putredinis contagione in vicinas elementi partes ser-
 pente totum paulatim cum extrema viuentium per-
 nicie inficiatur. Hisce siquidem insectis, & aër, &
 aqua & terra à suis noxijs qualitatibus, veluti ab infir-
 mitatibus quibusdam purgantur, & defæcantur, at-

Ignis non pro-
 ducit insecta,
 nec illa pro-
 ducunt mix-
 ta vita exper-
 tia.

Quis finis tā-
 torum inse-
 ctorum.

Insecta vene-
 nosa & no-
 xia qualita-
 tes attrahūt.

Inf. & aërè,
 aquam & ter-
 ram purgant.

que ad meliorem statum reducuntur, quod & de vegetabilibus animalibusque dictum velim; hoc pacto infecta quædam insita vi & nescio quo magnetismo, quidquid vitiosum & inquinatum in aëre squalet, ad se attrahunt, infecta verò ex aquæ profapia exorta, idem in aqua, quod aërea in aëre, & terreltria in terra operantur, vnoquoque sui sibi elementi purgationem attractu quodam magnetico vel sympatico in bonum naturæ procurante; hæc verò infecta vbi munere suo probè functa fuerint, sapienti naturæ consilio, tandem in alimentum cedunt terrestrium, volatilium & natalium vitæ conseruandæ necessarium. Vides itaque nihil in natura rerum sine optimo fine esse constitutum, nihil adeò opinione hominum malum & perniciosum, quod non in saluberrimum mundi medicamentum destinatum sit. *Theod.* Abundè mihi satisfactum est; adeò enim intellectum meum sapientiæ tuæ radijs illuminasti, vt ex his animum ad magna & ardua boni communis causâ obeunda extollam. *Cosmiel.* Satis est, paulò maiora canamus. Audisti modò totius exterioris telluris constitutionem, percepisti ni fallor Elementorum mutuo quodam officio decertantium collusionem. Vidisti quomodo & qua ratione ex ijs omnia componantur, & in hunc vsque diem & à primordio rerum producta sint, quorum quidem omnium lux illa primigenia in hunc vsque diem per omnia mundi corpora diffusa, verum & vniuersale mundi semen, & Entelechia natura rerum, quæ ynica ars Dei est, causa est. Hæc enim materiæ pro finita

Nihil in natura sine optimo fine.

Cap. V. De globo Terræ . 125

fnita dispositionis & alterationis suæ ratione indiuiduata omnia constituit, omnes rerum formas educit, omnia animat, fouet, alit, conseruat; hæc in saxo saxum, metallum in metallo, in plantis planta, animal in animali, in elementis elementum, in cælis cælum, in astris astrum; eademque ipsa natura rerum, suo quodam modo, sed ratione abstractiori in homine homo, in Angelis Angelus, in Deo tandem, vt ita dicam, Deus ipse optimus maximus, qui omnia in omnibus operatur, ac proinde benedictus in sæcula .

* *
*

DIA-

DIALOGVS III.

Iter Extaticum in Mundum Subter-
raneum.

Interlocutoribus Cosmiele, & Theodidatto.

C A P V T I.

*Exploratur maris tum extrinseca tum intrinseca
constitutio, animaliumque in eo multitu-
do, & varietas describi-
tur.*

COSMIEL, Examinata iam externa
Geocosmi superficie eiusque admiran-
dis quæ in herbis, plantis, animalibus,
elementorumque operationibus
elucescunt, spectaculis; iam iter im-
mensum nobis restat subeundum,
iter nullis humanis tritum vestigijs,
nullo mortalium intuitu perlustratum,
vbi totius naturæ constituta
sunt

Cap. I. Iter Submarinum. 127

sunt Gazophylacia ; ubi cernere licet summâ sapientissimi Opificis in Geocosmi architecturâ magnalia : iam tandem , quod supra tibi pollicebar , complebo , ut visis ineffabilibus Dei operibus totus in laudes tui exardescas Conditoris. *Theod.* Certè uti nihil ad votum meum acceptius accidere potest , ita quod iam dudum tantoperè desiderabam , ut in executionem deducas , pro eo quo possum intimo cordis affectu abs te contendo. Hoc vnicum à te efflagito mi Cosmiel , ut primò modum quo me per tam intricatos calles marisque abyssos incognitas , per tot discrimina terræ , ignis & aquæ , sine vlllo corporis mei detrimento deducere statuas . Noui quanta à belluis marinis nobis pericula immineant , noui interioris telluris spiracula pestifera & prorsus exitiali vaporum exhalationumq; virulentiam referta . Noui quot Vulcaniæ ignium fornaces nobis subeundæ sint , quot quamque innumeræ aquarum abyssi nobis transuadandæ ; sed in tua confusus pietate , & incredibili bonitate , tuam accepto plenam benignæ in me voluntatis inuitationem . *Cosmiel* . Nosti mi Theodidacte per quanta te in itinere cælesti pericula , per quot igneos cælestium corporum Oceanos , per quot maria pestifero halitu obnoxia , ab omni tamen noxa immunem traduxerim . Et quid dubitas de mea in te fide in interioris huius Geocosmi lustratione ? ane putas eam quam in itinere cælesti obtinebam , in Geocosmi peragratione potestatem mihi ademptam ? an ignoras cæli , terræ , atque adeò totius naturæ clauis mihi concreditas ? an nescis , quod
vti.

Quanam in
terra pericu-
la transeūda.

Cosmielis po-
testas.

vti sum præses vniuersi, ita quoque omnia, quæ in naturæ Maiestate elucescunt, diuina sic ordinante, prouidentia, meo subsint imperio? Hinc nulla est tanta tumultuantis aquæ contumacia, quam non ad voluntatem meam protinus domem, nulla tanta incendiorum subterraneorum torrentiumque igniuorum violentia, quam non iussu meo è vestigio supprimam, nulla tanta exitialis vaporis atrocitas, quam non mitigem; verbo, nullum adedò ingens periculum tibi imminere potest, à quo non mea tutela, & protectione libereris; magno itaque sis animo mi Theodidacte. Fieri siquidem non potest, vt vllus tibi sinister euentus accidat; vbi tantæ fortitudinis, potentiæ & sapientiæ ducem tibi perpetuò assistentem habueris. *Theod.* O mi amantissime Cosmiel, post Deum vnicum cordis mei solamen, de tuo in me explicabilis benignitatis affectu erga me indignissimum & humillimum seruulum tuum concepto profusus erubesco; & qui nam ego pauperrimus & vilissimæ conditionis homo sum, vt tantum merear animi corporisque tutorem, tantæ sapientiæ magistrum? ò Deus gratias tibi ago de transmissio mihi tanti tutoris subsidio; laudes tibi omnium operum tuorum infefabilium vocibus vnà iunctas persoluo, ob ingens quo me tanti præsidis tutela munisti, beneficium. Te itaque ò Cosmiel, quem veluti Diuini archiuij præsidem, ea qua possum animi submissione veneror, eumque qui arcanorum Omnipotentis Dei operum consiliarium agis, vnicè suspicio & admittor; te inquam

Humiliantis
sefe Theodi-
dacti preces.

Cap. I. Iter Submarinum. 129

quam obnixè & eo quo possum mentis obsequio ob-
testor, vt quæ per te fieri posse cogitavi, perficias: ec-
ce seruus tuus, fac quod iubes, & iube quòd vis. Vix
dum hæc pleno mentis ardore effuderam, cum ecce
ad ripam Oceani constitutus, nescio quid splendi-
dum & mirè coruscum contueor, & cum vehemen-
ter attonitus hærerem, his me verbis affatus est.
Cosmiel. Quid miraris Theodidacte? *Theod.* Miror
ibi nescio quod crystallo simile opus, & quòd nam
illud sit, nosse desidero. *Cosmiel.* Hæc est nauicula
quam tibi præparavi ex purissima crystallo mea ma-
nu constructa, huic in posterum inclusus, per vni-
uersas Oceani semitas abyssorumque subterrestrium
immensa hydrophylacia, me Nauta & Gubernatore
vehêris. Diaphana est, vt per eius parietes vitreos
veluti per fenestras quasdam omnia naturæ arcana
cominus intuearis, ab omni periculo aquarum tu-
tus & securus. *Theod.* Et quomodo nauicula hæc in-
tra intima Oceani viscera fundosque scopulis impedi-
tos sine vllò rupturæ detrimento promoueri poterit?
quis necessarium nobis aërem suppeditabit? quis lu-
men in tantarum caliginum abyssis? *Cosmiel.* Non
est tuum de rerum tibi necessariarum subsidijs solli-
citem esse; ego sum qui potentiæ meæ viribus omnia
subministro; ego nauiculam summo artificio à me
constructam ita gubernare noui, vt nulla sit adeò
dura cautes, quæ ei vim aliquam inferre possit. Ego
humorem ipsum mox in limpidissimum aërem con-
uerto, ego lumen & lucerna sum, qua vel densissimæ

Nauiculæ cry-
stallinæ pro
Theodidacti
itinere præpa-
ratæ proprie-
tates.

R cauer-

Nauiculæ de-
scriptio.

cauernarum caligines in lucidissimum diem conuertantur. Agedum itaque Theodidaeste, ne rerum humanæ industriæ minimè subiectarum fatagas, hoc enim meum meique similium officium esse scias, utpotè qui scientia rerum naturalium tanto sublimiori eminemus, quantò natura humana ab Angelica distat longius. *Theod.* Hisce dictis, per ostiolum intra nauiculam crystallinam ingredi iussus. Erat nauicula eo artificio constructa, ut ad instar vitri mundi & crystalli purissimæ, quælibet sine vlllo obstaculo, intra vitrei oceani meditullium obiecta exactè exhiberet; nulli ibi remi, nullus temo, nulla velis subtensa arbor, sed illa pro nutu & voluntate Cosmielis agitabatur, aut sistebatur, neque hic vllum aëris neque luminis defectum experiebar, vbi ad mundi præsidis imperium & nutum omnia obsecundabant elementa, & officiosa sua obsequia offerebant. In hanc itaque nauiculam mysticis sensibus refertam inclusus ego iter occepi. Cosmiel verò vtrum inclusus fuerit, nescio, certè & inclusus & exclusus intus & extra omnia operari videbatur. Tantæ itaque atque tam insolitæ rei admiratione attonitus, in hæc verba erupi. O Cosmiel quo per aua & deua sine remo sine temone me ducis? *Cosmiel.* Breui videbis, neque enim remo & temone opus est ei, qui & mundum imperio suo ex commissione Conditoris gubernat, & vastissimos cælorum globos sine labore perenni motu versat. *Theod.* Perge itaque uti cæpit i Euris fauentibus iter tuum vrgere. O Cosmiel
quan-

Cap. I. Iter Submarinum. 131

quanta per vitreos hosce parietes in Oceano monstra-
video, quanta piscium spectacula, quàm innumera-
biles natatiliùm exercitus? *Cosmiel*. Omnia hæc
magni maris fœtus sunt hucusque hominibus inco-
gniti. *Theod.* Siste parumper *Cosmiel*, quid hoc
monstri, ecce video ante me ad instar montis ambu-
lantis molem; estne possibile etiam scopulos rupef-
que in mari mobiles esse? *Cosmiel*. O quàm luderis
Theodidaæte! Non hic mons est, sed Balæna seu Cœ-
tus ingens, quorum haud exiguus in hoc Oceanio
regno numerus stabulatur. *Theod.* Rogo te mi *Cos-
miel*, vt ad eius figuram & magnitudinem propiùs
considerandam aliquantum viciniùs me siltas. *Cosmiel*.
Fiat. *Theod.* Certè quidquid tu dicas mi *Cosmiel*,
ego montem hunc sine radicibus natantem, non cœ-
tum comperio; ingens enim hic in eo antrum video;
cerno veluti duas arbores verticè insistentes; forsam
vna ex earum insularum numero est, quas natantes
vocant. Video quoque graminibus & herbis mari-
nis vnà cum saxis arena mistis latera eius mirum in-
modum exasperata; ecce & aliud signum, corallinam
plantam è latere emergentem, ecce hic pratulum
quoddam comparet, alga herbisque marinis refertum.
Nec desunt huic prodigiosæ molei congeffa infertaque
omnis generis ostrea & conchilia. O mi *Cosmiel*
quid modò video? duas ingentes rupes ad instar
carbunculi seu pyropi fulgentes; ò quantum desse-
lumen fundunt! ò quàm mirum phalma! *Cosmiel*.
Sat apparet mi *Theodidaæte*, te necdum mirabilium

Balæna mon-
tis instar.

Descriptio Ba-
lænae.

Vide in tab. V
p. 102. d. 28
- 102. d. 29. p. 1
- 102. d. 30. p. 1
- 102. d. 31. p. 1

mundi notitiam habere, dum tam pertinaci nutus tui ductu, quæ verè bellua marina est, tu montem aut insulam natantem putes. An non vides antrum illud, quod tu speluncam montis putabas, id apertum faucium balenæ hiatum esse? *Theod.* O prodigium, ò miraculum! dic ergo quare semper illum apertum habet, & cur ita plenum piscibus reperio? *Cosmiel.* Cùm bellua hæc plurimo semper ob corporis sui vastitatem nutrimento indigeat, dies noctesque ad sufficiens sibi alimentum comparandum, solitæ venationi intendit, & quoniam occulto naturæ instinctu os in venatione semper apertum habet, pisces forte, fortuna obuij, & ipsi vana imaginatione elusi, dum id rupis cuiuspiam submarinæ foramen putantes incautius ingrediuntur, naturali belluæ astutia decepti, captique in prædam simul & escam cedunt ingeniosi venatoris. Quod verò te moueant gramina, herbæ, crystallinus frutex & similia quæ ab externa corporis belluini superficie excreta cernis, fateor admiratione non carere apud eos, qui sapientissimi Conditoris opera non explorarunt. Quare tu vbi huius vegetabilis adhærescentis foeturæ causam cognôris, mirari desines. Cùm enim vniuersum belluinum corpus ingenti viscositate ob pinguedinis adipisque abundantiam polleat, accidit, vt certis temporibus, locoque in fundo maris opportuno intra algarum, cæterarumque marinarum stirpium stratum, veluti in congruo sibi ac delicioso prato, siue veneris explendæ gratia, siue summæ prurigini qua subinde

agita-

Balena cur
semper hianti
& aperto ore.

Vnde herbæ
& arbores,
quæ ex Balæ-
na excreue-
runt.

Cap. I. Iter Submarinum. 133

agitatur remedium quærens, se voluat reuoluatque; cuiusmodi locus cum arena, saxis, conchilijs, ostreis similique fundi maris progenie refertus sit, certum est illa intra viscosam pellis belluinæ scabritiem conglutinata, tandem veluti in pingui & viscoso limo, quo belluæ corpus imbutum est, cum ingenti incremento successu temporis in petrosam sòbolem falsugine maris indurescere; atque hæc causa est cur belliam tot plantis & conchilijs testaceisque animalibus coopertam videas: quas verò binas arbores in vertice notasti, illæ arbores minimè sunt, sed spiracula belluæ, quibus aquam nunc attrahit, nunc immensis diluuijs denuò aëri commissa euomit; quos deinde pyropicos putabas scopulos, illi nihil aliud quam oculi belluæ sunt, quibus innatum sibi lumen vibrat, tum ad necessaria pabula in caliginoso pelagi fundo comparanda, tum ad illisionis contra scopulos pericula hisce binis veluti præuijs lucernis ad obuorum impedimentorum ostendicula, insita sibi vt dixi luce propria commonstranda, mira Dei optimi maximi Prouidentia, & singulari naturæ munere illi concessa subsidia; quibus si careret, ei haud dubiè pereundum foret, tanta mole motu suo intra aquas vel ad primam cautium allisionem, haud secus ac naui impacta, fatifcente. Atque hæc est ratio cur talis bellua, terrestres & scopulosas oceani partes cane peius & angue periculorum exantlandorum probè sibi conscia fugiat, vnde latè patentis Oceani medio, & fundo planiore nullis scopulis exasperato gaudet: ne mollioribus

Quales exte
oculi.

Profundum &
altum cur pe-
tat Oceanum.

ribus ventris partibus illis illis, exitium sibi ex inflicto vulnere adsciscat. *Theod.* O quam miranda mihi narras. Sed rogo te mi Cosmiel, ut hiatus belluini fabricam propius mihi monstres, nulla enim re maiori admiratione me captum dicere possum. *Cosmiel.* Non hiatum tantum tibi desideratum ostendam, sed & te per eum ad interiora ventricosę domus penetralia ducam, ut nihil sit quod te lateat. Agedum perge, à bellua nihil tibi timeas; ego enim sum, qui ei imperiosâ licentiâ fræna iniicio, & ad libitum meum quò volo dirigo. *Theod.* Vix dixerat, cum ecce agitatâ nauiculâ monstruosum intramus hiatus, & deinde per faucium gurgustia, veluti per angiportos quosdam in latè patentem quandam interioris ventris cryptam aquis offusam penetramus. Vbi tam excessiuam caloris vim sensi, ut intra fornacem me constitutum putarem. O Cosmiel quo me ducis, quid vehemens ille æstus quem sentio, portendit? quid magni illi vitalium membrorum loculi. *Cosmiel.* Hic æstus est natiuus belluæ calor, ad concoctionem nutrimenti, quo valido indiget, à natura datus. Sed iam aduerte ad singula quæ tibi monstro. Vides ingentia duo illa foramina, palato ad instar caminorum longo ductu foras prominentium? *Theod.* Video. *Cosmiel.* Hæc sunt illa duo spiracula, quibus aquarum ingentem copiam, nunc attrahit, modò euomit. Videsne dentium ordines? *Theod.* Video, sed non mihi hi dentes animalis, sed connexa in ordinem scopulorum acumina videntur; palatum instar fornix cryptæ

Nauicula fauces Balanz in-
greditur.

Belluæ interiora exploratur,
& explicatur
eius constitutio interna.

113
114
115

Cap. I. Iter Submarinum. 135

cryptæ cuiusdam mirè exasperatum videri posset, tantæ capacitatis & amplitudinis, vt currum sæno onustum intra se faciliè concludat. O mira Dei magnalia. *Cosmiel.* Sed ultra progrediamur. Videsne com-
meatum quem in alimento sibi venando comparauit bellua? *Theod.* Video, & quidem inter innumera piscium genera, cadauer forsân naufragi & natando euadere conantis hominis belluæ in escam cecidit. *Cosmiel.* Sic est. *Theod.* Quid ibi protuberat? *Cosmiel.* Ille est cordis protuberantis æstus. *Theod.* Ecce nouum spectaculum, ingentem lebetem video perpetuò fumantem, ei, quo in cereuisia coquenda uti solent, non absimilem, & tu nè illud cor putas? *Cosmiel.* Omnino cor illud est belluæ perpetua spirituum exhalatione fumans. *Theod.* Sed quidnam hoc quod instar veli nautici inflatum video? *Cosmiel.* Hi sunt pulmones belluæ, quibus aërem sibi necessarium attrahit; quin vel ipsa aqua ingenti caloris æstu attenuata, hoc loco in aërem conuertitur. *Theod.* Quid illud mi *Cosmiel* quod cupulæ adinstar, siue tholi (cuiusmodi facellis imponi solet) rotundum & humidum aspicio? *Cosmiel.* Illud hepar est. *Theod.* Quid intorti illi aqui-ductus, quos sinuosis voluminum spiris protensos video. *Cosmiel.* Illa sunt animalis intestina, quibus nutrimenti fæces exonerat. *Theod.* O quis vnquam credidisset talia in rerum natura monstra reperiri? quis infinitam Conditoris sapientiam sat dignis laudibus celebret? quæ tanta & tam admiranda opera ad potentiæ suæ Maiestatem arte.

Cor Balanz
quale.

Pulmones fi-
cut velum
nauicula.

Hepar.

Intestina.

attestandam produxit? Dic rogo quem in finem à Deo animalia huiusmodi sunt condita? non enim video quid emolumenti in natura rerum afferre possint, quin potius in magnum detrimentum ob tantam piscium consumptionem, qua vel ipse Oceanus sua viduatur prole, cedant? *Cosmiel.* Ne putes quidquam in natura rerum tam perniciosum esse quod non altissimos in natura fines habeat. Nam præterquam quod ad Creatoris Omnipotentiam declarandam producta sunt, innumera alia præstant in Oceano regno emolumenta. Imò verò quidquid in eo sæculentum, viscosum, pingue, sordidum, id totum ubi sibi huiusmodi bellua attraxerit, à nociuis sæcibus aqueum regnum liberat. Secundò pinguedo huius animalis tanti usus est, ut complures nationes eius subsidio carere non possint; oleum enim ex decoctione pinguedinis extrahitur, non tantum ad lampades fouendas, sed ad eo naues contra aquæ irruptionem illinendas, & ad coria attenuanda magnum usum præstat ijs qui fulloniam, baphicam siue tinctoriam, coriariam, oleariam, nauticam similesque artes profitentur. In Medicis quoque dictum oleum non contemnendos usus præstat; cum illud instar frigidi cuiusdam balsami corruptis inflammatione membrorum idest contra erysipelis ardores, similesque morbos nobilissimum medicamentum sit; eximiumque contra vesicæ dolores, præsertim si attenuatum & distillatione multoties iterata, foetorem & cupyremma amiserit, arcanum sit: in Islandia quoque
vel

Belluæ istæ
marinæ ad
quid vesicatis
sunt à natura
destinatæ.

Multiplex 'v.
sus pinguedi-
nis.

Cap. I. Iter Submarinum. 137

vel vnicum huius belluæ skeleton in integræ domus
 structuram seruit. Sed iam ex obscura huius belluæ
 aluo emerfi ad alia progrediamur. *Theod.* Video
 nobis superimpositum, nescio quod vmbaculum,
 sub forma immensi veli aut vmbonis protensum, dic
 rogo quidnam sit monstri. *Cosmiel.* Testudinem
 marinam vides. *Theod.* Fieri ne potest tam vastas
 monstrorum moles Oceanum producere. O mirum
 rerum prodigiosarum theatrum! Rogo te mi *Cos-*
miel festina lentè, vt singula exactius distinguam,
 video enim hîc summa mea admiratione, quæcum-
 que tellus & aër animalia producit, ea & Oceanum
 similitudine quadam fingere; aspicio hic pisces in-
 equos, vitulos, ceruos, fues, canes, lupos, elephan-
 tes, leones mira quadam metamorphosi transmuta-
 tos, video hirundines, vultures, & in collium simili-
 tudinem monstra, Delphinorum præterea, thinnor-
 um, salparum, halecum, cæterorumque minutio-
 rum piscium ingentes exercitus, cornibus, ensibus,
 malleis, spiculis mirificè instructos; atque ex hisce
 quosdam video veluti fugitiuos, & metu consterna-
 tos, alios ludentium in morem, nunc supinos, mo-
 dò pronos mirum in modum gesticulantes. *Cosmiel.*
 Quos metu consternatos vides, illi sunt, qui ab inse-
 quentis hostis aut Balenæ aut Orcadis aut Delphini
 insidijs tutum sibi quærunt asyllum, in nullo liqui-
 dem elemento tot prælijs, tot conflictibus, tot atro-
 cissimis pugnis ac in aqueo hoc regno belluæ se mu-
 tuò infectantur, maiores adoriuntur minores, me-
 S dioces

Mare in pro-
 ductione ani-
 malium terræ
 & aëris annu-
 lum.

Bella inter pi-
 sces.

Quid piscium
variaz collusio-
nes significant.

Quodnam
piscium genus
non oua, sed
catulos portet.

dioces verò implacabili odio ad necem quærunt maiores, quibus tamen & corporis mole & robore cedant, astutia tamen & calliditate ipsis innata modos norunt, quibus illis prostratis victoria potiantur. At minor piscium grex solus tum in commune omnium alimentum, tum potissimum belluis pelagi tyrannis destinatus videtur. Quòd verò videas varias illas piscium collusiones, modò supino modò prono incubitu se fricantes, scias Theodidacte istiusmodi motibus gestibusque nihil aliud indicari, quàm naturalem foeminae cum mare congressum ad sobolem propagandam, qui per attritiones affrictionesque ad se inuicem factas potissimum contingit à natura institutum. Mas enim fricando foeminam in partibus à natura destinatis eiusdem matrici vaporosum quemdam spiritum immittit, qui deinde in ouorum condensatur foeturam, quæ mox vbi ad maturitatem peruenit, in maris superficiem effusa, calore solis pelagique natura, in pisces iuxta speciem à qua proflixit animatur. Ne verò putes omnem maris progeniem ex ouorum foetura secludi, sunt enim pleræque immaniores Oceani belluæ, vti Balenæ, Vituli marini, Maniote, & similia viuipara; idest, suscepto semine non oua sed catulos excludunt, cuiusmodi vti dixi sunt Cæti, Orce, Physiteres, Delphini, Phocæ, similesque. *Theod.* Scitè omnia; sed ò mi Cosmiel nescio quid monstri meo modò obtutui se sistit. Fierine potest vt in Oceano quoque homines reperiantur? Video enim quamuis remotè, nescio quanam huma-

Cap. I. Iter Submarinum. 139

humanæ figuræ phasmata; quare te obsecro, ut eorum propius inspiciendorum mihi potestatem facias.

Cosmiel. Fiat. *Theod.* Verè utriusque sexus homines

hic reperio. *Cosmiel.* Falleris Theodidacte; homines enim minimè esse aut dici possunt, utpotè omnis

rationis expertia, sed marina sunt monstra, superiorem solummodo hominis partem exprimentia, inferiore verò in piscium caudam terminante, atque ex

eorum numero sunt, quas sirenes antiqui fabulosæ doctrinæ conditores poetæ stolidè inter Deas numerabant.

Cerne caput huius famellæ longa quadam cæsarie at minimè pilosa, sed in cirros quosdam car-

neos & pulposos distensa vestitum? Vides faciem quidem pulchram oculorum viuacitate decoram & blandam, sed, qui ad decoris complementum vnice desiderabatur, naso destitutam? cernisne brachia solitis hominum longiora, manusque non in digitos

more humano discretas sed ad instar pedum anserinorum cartilagine interceptos, ad natandum à natura sic constitutos? aspice rotundas & tumidas mamillas, quàm candore niueo pectus venterque niteant, quanto splendore coruscent.

Theod. Mihi nisi oculi me fallant, carnis humanæ pulpofa substantia videtur.

Cosmiel. Falleris, sed ea quam pellem putas, illa nihil aliud est quàm candidissimis minutissimisque squammulis contextum naturæ opus, quod ut in omnibus alijs piscibus eximio nitore fulget; vides tandem & sexus discrimen in caudam piscis eamque prælongam terminare? sed iam & masculum con-

Sirenes quid
sint.

Famellæ de-
scriptio.

Maris frenis
descriptio.

templare : *Theod.* O Cosmiel non hominis sed Ca-
codæmonis mihi figuram referre videtur . Quàm
omni forma destituta facies , quàm torti oculi , quàm
genas inconcinnas rugisque oppletas , quàm barbam
ridiculam , verius pulpam carnis dixeris ! quàm in-
compositos capillos , si tamen capilli dici possent .
Ego Medusæ caput verius putem , aut polyppum Cir-
ris longè latèque exporrectis ex capite emergentem !
quàm monstrosæ manus alis vesperilionum , quàm
humanis similiores , quàm asperum squammis corpus ,
verbo , fabrica prorsus à fœmina disparata , & huma-
næ tamen figuræ , si membrorum ordinem & situm
attendas , atque ingentem , in quam terminatur , cau-
dam excipias , non dissimilem ; tale olim monstrum
in insula Melitensi , quem & diabolam marinum ap-
pellabant , maris æstu in littus prope ædem D. Virgi-
ni Sacram , vulgo della Maleca proiectum me vidisse
memini , quod in Siciliam delatum , non exiguam
quæstûs occasionem piscatoribus dedit ; sed rogo te
mi Cosmiel ad quid natura huiusmodi monstra esse

Diabolus ma-
rinus capus
in Sicilia .

In quibus na-
tura figuram
humanam ef-
sinxit .

voluit ? *Cosmiel.* Si nosse Theodidacte cur inter ani-
malia quadrupedia , simias & cercopithecocos homini-
bus & figura & moribus haud absimiles constituerit ;
cur inter aues , Pequinos , maris Megalanici accolæ
crecto corpore hominis adinstar incedere voluerit ;
cur inter plantas florem Orchidis perfectum vtriusque
sexus hominem abdito quodam molimine machina-
ta sit ; radicibus quoque vti in mandragora , hominis
corpus exprimat ; cur in medijs quoque lapidibus ,
achati-

Cap. I. Iter Submarinum. 141

achatibus, marmoribus, alijsque in profundissimis telluris caueis reconditis saxis, tum humanæ figuræ formam, tum cæterorum animalium vegetabiliumque figuram insculpat & excudat; forsân non tantùm mirareris; gaudet natura huiusmodi rerum ludibrijs, & vti omnia in omnibus esse intendit, ita pro conditione singulis entium gradibus laborat quantum potest, vt si non sensum, saltem vitam, si non vitam, saltem figuram nudam ijs ad suam in vniuersi decoris

Maiestatem attestandam imprimat: appetunt enim omnia vltimam sui perfectionem, & potissimum similem homini, qui est post Deum immediatè rerum omnium finis, figuram, quàm cum debitis naturæ claustris impedita consequi non possint, nonnulla quantum possunt agunt, vt eandem si non veram, saltem secundùm analogiam quandam constitutam consequantur. Vides itaque cur tanto ingenio & industria natura in constituendis sirenibus luserit. Sed quæres vtrum peculiari aliqua, quæ in hominum vsum cedat, virtute polleant. Respondeo ipsum sigillum & characterismum, quo ipsas opifex mens imbuit, quin vel ipsa astutia & calliditas ingenij hominibus simillimi, magnum aliquod naturæ arcanum sub illis latere, affatim testari. Tritones enim & sirenes, vti simiæ in tellure, ita hæ suo tamen modo ingeniosâ industriâ pollere videntur, siquidem ad littora Oceani in inaccessis hominibus latibulis, atque extra omnem maris iniuriam longè semotis, domos sibi admirando quodam artificio,

ex

Finis rerum
similitudinem
habentium
cum homine.

Quid virtutis
participent si-
renes.

ex conchis conchilijsque congestis mutua vtriusque ope exstruunt, com meatum venatione interceptum intra loculos quosdam condunt ad necessarium illis tempore vrgentis famis alimentum; arenam lutosam in formam lecti, quo lassâ membra recondant, congerunt; terram quoque insolationis gratiâ adinstar amphibiorum petunt, vnde ab Barbaris Sofalæ oram incolentibus, vbi maximè Itabulantur, in nefariæ vneris vsum quæruntur; fructibus quoque & terrenis radicibus mirificè delectantur, vnde illas sollicitè ad virides ripas hominibus inaccessas quærunt, acceptas in solitis loculis condunt. *Theod.* O admiranda naturæ magnalia, iam video vera esse quæ Maphæus in Indica hitoria de septem Sirenibus à piscatoribus in Indico mari prope Maldiuas insulas interceptis scribit, & tum Patrum nostrorum, tum medicorum præsentium testimonio oculari comprobatis, non verè minùs quàm pulchrè & eleganter refert. Adferuntur quoque ex insulis philippinis nonnulla ossa eorum monstrorum, quæ Pesce Muguer vulgò Hispani vocant, & haud dubiè ex eorum quæ hic intuemur, numero sunt. *Cosmiel.* Ita est, sed paulò hisce monstrosiori figura induta. Sicuti enim in telluris superficie pro soli aërisque natura & conditione in vno loco pulchriores homines animaliaque, quàm in alijs gignuntur; ita & in Oceano, peculiari aquarum proprietate, huiusmodi monstra humanæ figuræ nunc conformiora, nunc eidem minus conformia producuntur. *Theod.* Habentne ista nonnullum

In Oceani di-
uersis locis
conformiora
hominibus
monstra repe-
riuntur.

Cap. I. Iter Submarinum. 143

in rebus medicis vsū? *Cosmiel.* Immo maximum & præstantissimum; ossa siquidem miranda quadam ad sanguinis fluxum virtute pollent, & si homines experimentum facere possent, horumque monstrorum raritate non impedirentur, dico tibi ex horum corporum miscella quintam quandam essentiam verum Microcosmi balsamum, mumiam vitæ, innatque calidi restorationem, verbo, Panacæam quandam omnibus humani corporis infirmitatibus quantumvis medicorum opinione incurabilibus profligandis extrahi posse. Verum uti naturali quadam ingenij calliditate & astutia hominum insidias eludunt, eamque ob causam uti rarò sese spectanda exhibent, ita quoque non nisi summa difficultate (non sine magno rei medicæ detrimento) in casses nassaque incidunt curiosioris Piscatoris. *Theod.* O *Cosmiel*, video deinde disparis conditionis monstrum, instar trabis animatæ, colubrique tortuosi immensæ longitudinis, hinc inde sinuosa corporis volumina torquere; O quàm horrendum deformium faucium hiatus exhibet, quot cornibus munitur, quot pinnis in modum alarum extensis exasperatur; ego certè nisi motum viderem, tortuosæ rupis molem putarem. *Cosmiel.* Hoc genus monstri Draco marinus dicitur, qui in Oceani huius latè patentibus vndis tyrannidem suam non solum in pisces exercet; sed & ipsas vastissimas subinde naues spiris suis inuolutas in profundum demergit, & ex fœculenta excrementitiaque maris putredine nascitur. Perniciosum ac exitiale

Monstrorum
distorum mi-
rus in médi-
cinavus.

Draco mari-
nus.

Draconis vi-
rulentia.

tiale malum , toxico suo oppidò virulento omnia
quæ tangit inficiens . Pisces vel è remoto vixdum
operit , cùm ecce veneni sui fascino infatuat , infat-
tuatos , & torpore quodam exanimatos in escam sibi
destinat . Et ne tale in malum à natura productum
videatur , illud emolumentum præstat , quod quidquid
pestiferum & malignum in æquore , siue influxu stel-
larum , siue exhalantis terræ nociuis vaporibus nasci-
tur , in se attractum deriuat , & sic pelagus à magni
momenti perniciæ liberat . Sed iam satis monstro-
rum in vastissimo æquoris meditullio tibi exhibitum
fundum tandem petamus , vt quod & quàm admi-
randa prouida mater natura rerum ibidem produxe-
rit , contempleris . *Theod.* O mi Cosmiel in vlti-
mum mundi barathum me ducere videris . *Cosmiel.*
Ne timeas , tametsi enim profunditas Oceani hoc lo-
co tanta fit , vt meritò abyssus dici possit , me tamen
duce nil patieris . *Theod.* Ego semper hucusque pu-
tabam , montes , syluas , prata , in terrestri tantùm
superficie reperiri , sed iam modò & illa omnia in sub-
aqueo hoc regno inuenio . O quàm condensata sylua-
rum fruticumque constitutio , & inextricabilis sco-
polorum rupiumque labyrinthus ! O mi Cosmiel ca-
ueas rogo , ne illis in illis vitrea nostra nauicula pe-
riclitetur . *Cosmiel.* Quid murmuras Theodidacte :
adeoque tam vilem de me meaque peritia existima-
tionem concepisti , vt nauiculam hanc contra omnia
illisionis pericula immunem , aut conseruare , aut gu-
bernare non possim ; aut si dato , non concessio , ru-
pturam

Montes , syl-
uas , & stantia
sub aqua re-
periri .

Exprobrat
Cosmiel timo-
rem Theodid-
actæ .

Cap. I. Iter Submarinum. 145

pturam subiret; illam non è vestigio instaurare, aut etiam te in media aquarum abyſſo contra omnes fluctuum iniurias ſeruare non valeam? *Theod.* O mi Cosmiel, condona obſecro puſillanimitati meæ, neque enim talia effutij, quòd in periculis conſtitutus in vllò de tua potentia dubitarem, aut tibi diffiderem, aut in concepta de te exiſtimatione vacillarem: Abſit; noui enim quantus ſis & quanta virtute polleas, vtpotè cuius imperio ſubſtent vniuerſa. Sed more humano ad tam exotica rerum ſpectra formidine quadam inuadente cor meum conqueſtus in hæc verba imprudenter prorupi. *Cosmiel.* Tuæ mihi fragilitatis probè conſcius condono perlubenter; ſed iam ad inſtitutum noſtrum reuertamur. Mirabaris ſyluas, prata, montes in mari reperiſſi; & ego tuam miror ſimplicitatem ingenij. Putaſne ſub mari aliam eſſe rerum conſtitutionem, quàm in extrema telluris ſuperficie? Minimè. Si enim diuinâ potentiâ Oceanus ſublatis aquis exſiccaretur, nihil aliud videres niſi vaſtiſſimas regiones, concatenatos altiſſimorum montium ordines, valles profundiſſimas, fluuios ingentes, planities longè lateque in immenſum exporrectas; ſyluas quoque & prata, ſed alterius conſtitutionis arbuſculis, fruticibusque corallorum, mineraliumque effloſcentijs ſalis virtute enatis conſita, qualia ex ſe & ſua natura producere poſteſt; nec flores defunt nec fructus; quid enim inſulæ aliud ſunt, quam ſubmarini montes vaſtiſſimi, quorum non niſi apices extra aquam caput ſuum extollunt, & hoc pa-

Sub aqua
terræ ſimilis
reperitur
conſtitutio.

Profunditas
maris eum re-
nebricosissima

Lux submarina
qualis.

cto in insulas hominum habitationi aptas euadunt? Vide saxosos hinc inde parietes ingenti intercapedine distensos, profundissimorumque montium structuram. *Theod.* Video & admiror, nec unquam in animum meum inducere potuissem, ut tantam Oceani profunditatem crederem, neque enim vllum solaris lucis vestigium in hac caliginis abyssso comperio, & si tu mi Cosmiel lumine tuo illud haud illustrares, prorsus mihi veluti in Cymmerijs quibusdam tenebris vagabundo pereundum foret. Et vnde hoc? *Cosmiel.* Scias Theodidacte radios solares aliquousque tantum mare peruadere; sed in profundioribus hisce locis ob constipatarum partium intermediarum densitatem, nulla tantæ lucis efficacia est, quæ corpulentam opacitatem penetrare aut superare queat. *Theod.* Vnde itaque in tanta caligine marinæ sobolis progenies in necessariarum rerum conquirendo com meatu viuat, scire cupiam. *Cosmiel.* Magno huic incommodo naturæ benignitas affatim prouidit; respice in subiectam nobis obuiamque planitiem, aspice saxorum rimas, fissurasque. *Theod.* Quidnam hoc prodigij? innumeros astrorum lucidissimorum exercitus ego video, ignem quoque cerno mobilem, forsitan fatuus est? forsitan subterranei ignis expiratio? sed & scopulorum rimas vndique amplissimam lucem profundere obseruo. Dic rogo Cosmiel, quid tanta lucium multitudo sibi velit? *Cosmiel.* Lucis istæ nec ignis elementaris, nec fatuus, nec subterraneus vlllo modo cenferi debet. Quomodo enim hi ignes ingentibus

Cap. I. Iter Submarinum. 147

bus aquarum aceruis tumulati viuere valeant, nemo est qui capere possit. *Theod.* Quid ergo obsecro rei est? *Cosmiel.* Luces quas vides sunt omnis generis conchilia ostreacea, crustacea, cæteraque fundo adhærescentia & lumine indiga animalia, quæ uti ob naturæ suæ imbecillitatem ad saxa & fundum maris natura religauit, ita quoque ne in necessarijs operationibus lucis defectu perirent, diuina sapientia lucem illis natiuam vnà cum calore concreauit, cuius veluti benigno fomento conseruarentur, & ad fundum maris, ceu lucernæ quædam, Opificis Mentis industria constitutæ sunt, ut reliquis quoque piscibus tum contra omnia illisionis pericula, tum ad necessarij alimenti conquisitionem prælucere. Neque ideo putes velim, ostreorum, exanguium, crustaceorumque genus oculis more aliorum animantium instructa esse, hæc enim in imperfectis huiusmodi, verius Ichthyophytis, paucis exceptis, non extant, sed luce illa concreata, tum ad alijs prælucendum, tum ad natiui caloris robur conseruandum gaudent. Quam verò ex montium parietibus lucem emicare conspicis, isti sunt vermes vagina inclusi, quos dactylos vocant, in anguillarum formam saxorum in rimis stabulantes; & lucem pariter concreatam habent; immo dico tibi quid amplius, vix vllum piscium genus est, quod non huiusmodi luce sibi innata turgat: adeoque ijs necessaria est, ut sine illa in caliginoso æquoris gurgite vitam sustinere non possint, quemadmodum supra quoque cum Balænam inspiceremus,

Quænam animalia lucem innatam habeant.

Conchilia & alia huiusmodi animalium genera oculis carent.

Vermes marini seu Dactyli in montium fissuris.

Aquatilibus
dictis lu-
cem esse ad
instar cicinde-
larum.

Quercus pu-
tridae noctu
lucent.

Conchyliorū
variorum de-
scriptio.

fusè ostendi. *Theod.* Sed quonam modo illa sese lux
habet? *Cosmiel.* Vidistin cicindelas? siue vermicu-
los illos alatos, qui æstiuu temporis noctibus instar
scintillarum oculos itinerantium feriunt, & Lampyr-
des vocantur. *Theod.* Vidi sæpe sæpius. *Cosmiel.*
Quemadmodum igitur illa innatam sibi lucem ad
operationes ritè exequendas à natura adepræ sunt, ita
& marina animalia. Vidistin vnquam quercus pu-
tridas, quantooperè noctu radiant? & haud secus ac lu-
cernæ quæpiam in obscuris sylvarum recessibus ceti-
viarum indices cuncta illuminent? Comperistin vnquã
scintillantes nonnullorum animalium, eorum præ-
fertim quæ nocturnis venationibus vitam sustentant,
oculos? *Theod.* Vidi & obseruaui id sæpius in felium
& noctuarum oculis. *Cosmiel.* Si itaque terrestribus
rebus ad vsum necessarium huiusmodi lucem diuina
sapiencia inesse voluit, quanto magis marinis? Sed
nunc ad fundi marini incolas oculos animumque
conuertamus. Vide Theodidacte & diligenter exa-
mina inexplicabilem rerum varietatem naturæ be-
neficio in huiusmodi tractibus constitutam. *Theod.*
Tota hæc, quam video, planities fundi non mihi
pratum, sed viuum quoddam peripetasma incredi-
bili concharum margaritarumque varietate & splen-
dore, veluti lapidibus pretiosis contextum videtur.
O quanta conchyliorum specie differentium varietas!
quàm affabrè in ijs natura lusit, quot colorum diffe-
rentias imbuit! Quanta & quàm exoticâ figurarum
discrepantium sculpturâ expressit! Video nonnulla

(vii

Cap. I. Iter Submarinum. 149

(vti ea quoque describit Author historiæ naturalis) conuexa, plana, concaua, quædam in Lunæ morem falcata, aut in orbem circumacta, aliqua dimidio orbe cæsa, in dorsum protuberantia, leuore quodam splendidissimo perpolita, alia veluti dentibus quibusdam interstincta, alia striarum multiplici ductu miro artificio adumbrata; non desunt quæ muricatum intorta, margine in mucronem cuneatum foris effuso, intus replicato, iam distinctione virgulata, crispa; modò in formam cancellorum, imbricum, pectinumque undulata superficie exporrecta, alia in undarum fluctuantium morem expressa, & cancellatum reticulata, nunc obliqua, iam in rectum expansa, densata, porrecta, sinuata, & ad buccinæ morem repanda; & vndenam tanta mi Cosmiel rerum diuersitas? *Cosmiel*. Illa omnia quantumuis innumeris speciebus differentia, ex inuisibili illo & vniuersali naturæ semine, quod Oceano potissimum dominatur, formarum diuersitatem sortiuntur; siquidem ex aquæ particula viscosiori & tenuiori caro conchiliorum nascitur, ex parte verò crassiori & salis copia referta, conchæ viuenti ipsa domus constituitur in lapideam molem indurata; nam sal ex se & sua natura duram firmamque omnibus præbet consistentiam, plastica verò feminis vis illas pro combinatæ materiæ dispositione in innumeras efformat figuras; colorum verò varietas hanc suam ex diuersa sulphuris albi rubrique, quo mare refertum est, mixtura originem trahit: viuuntque ex eodem, ex quo ortum duxerunt

Origo Conchyliorum.

runt alimento elementoque, quamuis nonnulla quoque pisciculos, vermiculos, cæteramque minutio-rem maris sobolem in suum trahant nutrimentum.

Theod. Quomodo id fieri potest, cum visu & dentibus careant. *Cosmiel.* Natura vti sagacissima est, ita & ijs quoque de necessarijs ad viuendum subsidijs mirum in modum prouidit. Visus enim defectum

En conchilijs
qua ratione
natura supple-
uit defectum
visus & den-
cium.

sensu perfectissimo tactus suppleuit, dentes verò eius quibus prædam sibi venatur, est ipsa aperibilis conchæ structura, quâ dum voluntario animalis motu nunc clauditur, nunc aperitur, fit vt animalcula ijs vicina simul ac hiantibus conchæ labris sese insinuauerint, astutus intus latens piscator prædam præsentens mox clausis labris in escam indito sibi instinctu eandem conferuet. *Theod.* Reperio hic inter alia Tritonias buccinas, purpureo liquore refertas.

Muricis origo
& vsus.

Cosmiel. Illæ sunt murices, & purpuræ, nullo non æuo celeberrimæ, vnicum Regum atque Imperatorum ornamentum, harum enim naturali liquore panni illi tinguntur, quos tantoperè inquirunt ambitque principum Maiestas, ortumque habet ex purissimo sulphure rubeo, tincto spiritu cynabrij, quòd in centro virtutis spermaticæ horum piscium delitescit, & naturali hepatis facultate concoctiua, vnà cum dicto sulphure, in hunc quem vides conuertitur liquorem. *Theod.* Ecce linguam purpuræ siue muricis acutissimam, quam exerit; habentne hæc animalia linguam, aut reliqua membra distincta?

Murexæ lin-
guam & mem-
bra habeat.

Cosmiel. Membra distincta non habent, sed simile quid membris

cæte-

Cap. I. Iter Submarinum. 151

cæterorum animalium . Hinc quam tu linguam dicis , lingua propriè non est , sed spina quædam ossea , acuta & dura , qua cæteras sibi vicinas conchas , veluti cuneo quodam aperit , apertas exfugit ; pisciculos quoque vicinos ea transfixos intra se trahit . *Theod.* Ergo os habent & stomachum . *Cosmiel.* Dixi tibi simile quid eas habere , meatus videlicet , intra quos nutrimentum attractum deponant , veluti in stomachum quendam à natura ipsis constitutum . Deposita verò calore nativo in propriam substantiam conuertunt ; sunt enim quotquot hinc contemplaris conchiliorum genera , nihil aliud , nisi carneæ quædam massæ , animatæ , quæ tametsi indiscreto membrorum situ à natura disposita sint , acutissimo tamen Tactus sensu pollent , neque generant aliorum piscium more , sed vniuersali naturæ , & peculiari maris semine , vti dixi , pro diuersitate dispositionis materiæ generantur , & ex vtroque sensibili & insensibili alimento viuunt . Quæ verò conchilia hisce scopulis natia sede & immutabili adhærere vides , illa Ichyophyta verius , quam animalia perfecta dicenda sunt , & Zoophytis adnumerantur , vitamque merent ex communis naturæ semine , intra petrarum saxorumque foramina digesto concoctoque , eiusdemque suctu viuunt . Huius quoque generis sunt spongiæ marinæ , similiaque imperfectæ naturæ , mediæque inter plantas & animalia Ichtyophyta .

Conchilia carneæ
massæ &
animata.

CAPVT II.

Exploratur maris fundus, et communicatio marium cum Oceano.

OSMIEL. Agedum Theodidacte. Visis iam vegetantis sentientisque naturæ proprietatibus, nihil porro restat, nisi vt te prius in ipsa subterranei mundi vestibula, qui Oceani mariumque fundus est, introducam.

Vt ex his demùm, veluti per ingentis immensique palatij portas & ostia ad interiora Geocosmi adyta penetrare possis. *Theod.* Totum tuæ me submitto dispositioni; noui enim nihil mihi sinistri accidere posse, si tu naturæ dominator, semper mihi præsto fueris, potentique dexteræ tuæ auxilio me seruum tuæ fidei commissum fulciueris. *Cosmiel.* Macte animo, inexhaustos tandem Oceani fundos penetremus. *Theod.* Ergo necdum fundum attigimus? quid ergo pratum illud, in quo tanto nos tempore detinuimus, fuit, nisi fundus maris? *Cosmiel.* Falleris, pratum enim quod spectasti, intimus maris fundus non fuit, sed suprema ingentis scopuli planities; quare pergamus. *Theod.* O mi Cosmiel quo me Euro velociori motu ducis? iam enim verò cum Iona Propheta clamare possum, *Montium fundamenta cooperuerunt me, vectes terræ concluderunt me*, obsecro te, vbinam

Cap. II. Iter Submarinum. 153

vbinaam locorum iam sumus, vel cuinam externæ superficie loco tractus hic; in quo me constitutum video, respondet? *Cosmiel*. In maris Atlhantici fundo hæremus. *Theod*. Quo dicto ingens mox lumen exortum, an à Cosmiele immediatè, an ab extrinseco quodam lumine ab ipso constitutum, nescio, illuxit: quo fundus maris mirum in modum illuminabatur. *Cosmiel*. Iam contemplare Theodidacte, in hisce inferioris mundi corporibus naturæ Maiestatem, hoc loco nullum animal obcontinuum horrendamque voraticum voraginumque vehementiam, sine ultimo exitij periculo commorari potest. *Theod*. Quid sibi volunt hæ submarinæ in immensam longitudinem montium substructiones, quid ingens aquæ fulgentis calor & æstus, quid immensæ voragines, quibus fundum vbique pertusum video. *Cosmiel*. Hi quos vides asperos & tortuosos montium tractus, in numeris scopulis, planiciebus, vallibus submarinis distensos, substructiones sunt ingentis cuiusdam insulæ siue culturam spectes, siue rerum omnium vber-tatem, olim omnium beatissimæ, quæ tamen successu temporis ex vehementibus terræ motibus concussis fornicibus, columnisque montium, vnà cum hominibus lapsa submersaque, huius quam vides ruinæ vestigia reliquit; terræ verò motus ex magno Vulcani cratere huic subiecto originem traxit, cuius quidem aperta signa sunt, caloris & æstus quem mirabaris vehementia, cui in hunc vsque diem insulæ quas Terceras vocant, ex veteri ruina superstites, subie-

V ctæ,

Fundus maris Atlhantici.

Cur nullum animal se in profundo Atlhantico detineat.

Montium tractus sub dicto mari quid figent.

Terræ motus origo.

Insulæ Terceræ ex terræ motu superstites.

ctæ, nullo non tempore ingentia detrimenta expertæ
 sunt; voragines verò quas vidēs, sunt illi aqui du-
 ctus, & canales, in cæca alicubi montium viscera,
 aquam Oceani exonerantes, de quibus postea fusiùs
 tecum agam. *Theod.* Ecce novos semper & novos
 vortices & voragines, ingentesque fundi hiatus,
 quorum nonnullos maioris capacitatis, quàm vel ip-
 sos crateres Vesuvij aut Aetnæ olim à me dimensos
 deprehendo. Et quonam aquas immensi huius Oceani
 deportant? *Cosmiel.* Ecce iam Americæ insulis,
 atque adeò ipsi continenti vicini sumus. Nonnulli
 itaque dictorum canalium intra insularum circumiacen-
 centium montes, quidam intra Americæ vastissimam
 montium receptacula, ad fluuiorum lacuumque ori-
 ginem constituendam per immensas subterraneas
 anfractuofasque ambages deriuantur. *Theod.* Sunt ne
 plures huiusmodi hiatus, & canalium hifce similia
 orificia? *Cosmiel.* Plura omnino sunt, & maiora per
 totum hunc Oceani tractum à natura disposita. No-
 sti Theodidacte ex Geographica disciplina, vastissi-
 ma fluminum maria, cuiusmodi in America sunt
 Flumen Amazonum, Maragnon, Flumen S. Ianua-
 rij, Laurentij, aliaque innumera vniuersam Ameri-
 cæ faciem rigantia, quæ quidem non aliàm, nisi ex
 hoc vel Occiduo vel Ortuo Oceano aquarum per
 occultos horum hiatus cæcosque voraginum mean-
 dros in montium viscera deductarum originem for-
 tiuntur. Ad flumina itaque ingentia constituenda,
 ingens aquarum transfusarum vis necessaria est.

Theod.

Vortices im-
 mensi quorsù
 aquam deri-
 uent.

Oceanum
 Atlanticum
 canalibus
 abundare.

Flumina quæ
 dam Americæ
 ex dicto mari
 orra per meân-
 dros tandem
 in montibus
 effluunt.

Cap. II. Iter Submarinum. 155

Theod. Sed quomodo mare cum falsum fit, nativam suam falsedinem intra montes delatum ita subito deponit? *Cosmiel.* Nosse debes terrestrium partium Naturam ita constitutam esse, ut mox ac aqua per eas colatu quodam transierit, illæ naturali attractu sale aquis insitum, in se attractum, in necessarium debitumque sibi alimentum, sine quo nullæ in terra generationes fieri possent, derivent. Et hoc pacto aquæ marinæ, falsedine sua exutæ, exsuccatæque in dulcem saporem conuertuntur. Sed hæc alibi copiosè tibi ab Hydriele exposita sunt. *Theod.* Nodum omnem difficultatis soluisti, & ego experimentis conuictus in aqua marina per arenam, argillam, cretamque colata, verissima quæ dixisti comperi; præsertim si calida, uti in montibus per subterraneos ignes fit, colata, dictas materias transeat. Sed ò *Cosmiel*, quàm ingentem portam hic apertam video, quàm immensum intra montium fauces hiatum intueor. *Cosmiel.* Ne mireris; hic enim est magnus ille subterraneus meatus, quo Oceanus Athlanticus Australi Oceano, occulto quodam coniugio maritatur: qui nobis modo transeundus est, ut utriusque Oceani abditam & nunquam visam constitutionem exactius contempleris. *Theod.* O quanta & quàm mirifica structura, quàm horrendis rupibus omnia rigent, quanta hiatuum orificia panduntur, quantum canalibus modò coarctatur, modò in immensum dilatatur; ut iure Subterraneum Pelagus dici possit; quàm fornices alti, quanta lapidum varietate contexti, omnia

Salsedinem
quomodo ma-
re in montib⁹
deperdat.

Communica-
tio Ocean-
Australis cum
Athlantico.

Subterranei
meatus stru-
ctura & de-
scriptio.

Mare Australe
Isthmum
terminat.

tamen aspera, solida firmaque compage connexa, ferè æterni laboris opus. O mi Cosmiel, forsan Isthmum inter Panamam, & Nombre de Dios constitutum transimus. *Cosmiel*. Ita est, Mare siquidem Australe Boreali hoc ponte Isthmico disternatur.

Theod. Et quando tandem finis horum mirabilium? *Cosmiel*. Iam iam finem attigimus, respice oppositam priori Australis Oceani portam hanc subaqueam.

Theod. Non portam video, sed multorum miliarium hiatus intra montem excavatum. Sed ò Cosmiel estne possibile Oceanos & Maria subterraneam communicationem habere? *Cosmiel*. Quid dubitas fili,

rem ita se habere, uti modò in hoc, ita paulo post in multis alijs spectabis. *Theod.* O magnalia Dei! O ineffabilem Opificis mentis Sapientiam!

O quàm pauca, non dicam cælestium rerum, sed & huius sensibilis Geocosmi, quem pedibus calcamus, quem quotidie oculis evoluimus mysteria humani intel-

Theodidactus
proficiscens
sub aqua mul-
ta curiola spe-
ctat.

ctus caducitas nouit! Sed pergamus. Et ecce per innumeros monstrorum piscium exercitus transeuntes, iuxta innumeras variarum insularum substructiones, inexplicabili nauiculæ motu delati, ubique

Oceani fundum innumeris passim hiatibus, canaliumque orificijs pertusum, sub-aqueis nunc montibus, scopulis, planitiebus, nunc vallibus in im-

mensum exporrectis refertum offendimus; donec tandem ad insularum Philippinarum submarinum Archipelagum delati, intra canalem quendam in

Australem polum vergentem defleximus. Hic ego summa

Cap. II. Iter Submarinum. 157

summa curiositate exæstuans cognoscendi incognitarum Australis terræ regionum situm, sic ducem meum affatus sum. O mi Cosmiel. Si inueni gratiam in oculis tuis, duc rogo seruum tuum aliquantulum in extimam maris superficiem, tum liberiori aurâ fruendi gratia, tum ad regionum si quæ sunt australium in hunc vsque diem latentium situm explorandum. *Cosmiel.* Fiat uti postulasti. *Theod.* Et ecce in patentissimo pelago me constitutum reperi. O mi Cosmiel quantoperè mihi consuetæ auræ liberioris limpiditate & dulcedine gaudeo; reuiuiscit fanè spiritus meus prodigiosarum rerum spectaculis pænè exanimatus, ad cælestis huius lucis intuitum, sed ecce continentem ego video ingentibus montibus cinctam. Quenam rogo hæc regio est? quodnam ei nomen? *Cosmiel.* Illa est terra illa incognita, quam australem vocant. *Theod.* Suntne in ea homines? estne ferax & ampla? *Cosmiel.* Tota quantam hominibus est habitata, feracissima insuper, & animantibus omnis generis cultissima, & continuo tractu intra Zonæ temperatæ limites distensa, longitudine Europæ & Asiæ haud quanquam cedit. *Theod.* Quam rogo religionem huius terræ incolæ profitentur? *Cosmiel.* Nonnulli Solem, Lunam, Stellas adorant, quidam nullius religionis sunt. Omnes feræ fidei quæ est in Christum Seruatorem tuum, & Dominum nostrum expertes. *Theod.* Et cur Deus benignissimus nullos Apostolus ad eos à tanta cæcitate liberandos mandat? *Cosmiel.* Vti Dei iudicia sunt abyssus

Desiderium
cognoscendæ
partis Australis.

Exponitur
Theodidactus
ad oram Australem ingenti corporis resocillatione.

Terram incognitam videt
Theodidactus
curiosè sciscitatur.

De hominibus
& terræ fertilitate.

De incolarum
religione.

Iudicia Dei
impersecrabilia.

abyssus multa, neque quisquam Angelorum aut hominum sit, qui Diuini consilij Sacramenta penetrare possit, ita præsumptione & temeritate non careat, illa curiosius velle scrutari. Veniet tempus, quo Deus eorum miseris mittat, qui Christum ijs annuncient, & communi ouili associant, Apostolos, & forsan intra breue tempus, illis cælestis luminis gratia affulgebit. Sed nunc hæc de terra australi incognita sufficiant, pergamus. *Theod.* O Cosmiel iam rursus ingenti mari me expositum video. Et quodnam rogo illud? *Cosmiel.* Hoc est mare illud intra frigidam australis poli Zonam constitutum, à nemine mortalium hucusque perlustratum. *Theod.* Verè sub Zona frigida me positum reperio; nisi enim tu mihi succurreris, frigore mihi pereundum esse video. Quid rogo sibi concitatissimus maris in nos cum impetu irruens fluxus? nihil enim in cæteris maribus simile & magis formidandum me vidisse memini; videmur enim ingentibus fluctuum montibus non tantum obrui; & hunc æstum perpetuò ferè experior, vt proindè minimè eum ex suborta quadam tempestate, aut ventorum impetu adeò vehementem furiosumque esse putem. Sed magnum hic mysterium latere video. *Cosmiel.* Rectè iudicasti, hoc enim est quod supra tibi manifestabam mysterium, de Oceani sub polo Boreo absorptione, eiusdemque sub opposita illi hoc australi polo regurgitatione. Hic enim ex subterraneo suo aquæ ductu; aquæ inexplicabili vehementia & impetu reuomuntur,

Mare Australe ad polum frigidissimum

Maris illius regurgitatio.

Cap. II. Iter Submarinum. 159

cur, vt denuò perfecta pericycloſi illuc reſſuant, vbi
abſorptæ fuerant. Scias verò hunc locum hucusque
manſiſſe inaccessum, cum nemo inuentus ſit, qui
impetum huius maris frangere, & quauis vi ſuperare
valuerit, ſed omnes quotquot inconſultius hæc loca
vel adierunt, vel ventorum ad ea vi delati fuerunt,
ineuitabilibus fluctuum turbinibus & Euripis miſe-
rè perierunt. *Theod.* O quàm inaudita mihi narras,
quàm nullis vnquam mortalium oculis viſa demon-
ſtras. *Cosmiel.* Video te Theodidacte totum frigo-
ris vehementia trementem tantum non emori, qua-
re ad derelictam ſtationem reuertamur. *Theod.* Pla-
cet. O quàm calidam repetitam ſtationem ſentio.
Non eſt dubium quin fundus hic alicuius ſubterra-
nei ignis ſpiraculis vrgeatur. *Cosmiel.* Rectè dicis.
Sed progrediamur, grandis enim tibi reſtat via.
Theod. Quidnam illud eſt? Video enim fundum
maris, adeoque totam aquarum ei incumbentium
molem, vehementer neſcio quo motu concuti. *Cos-
miel.* Iſtæ ſunt illæ ſubterranei caloris exſpirationes,
de quibus paulò antè loquebaris, quæ vii vehemen-
tium ſpirituum copia turgent, ſi ita mirum in mo-
dum, dum violentam irruptionem moluntur, aquas
perturbant, ſuperficiem maris, veluti in cacabi mo-
rem bullientis pelagi, in ſauiffimas tempeſtates con-
citant, quin vel aërem liberioſem nacti ventos impe-
tuoſiſſimos cum extremo nauigantium periculo effi-
ciunt. *Theod.* Omnia ritè cepi. Sed quis ille ſuauiſ-
ſimus odor, qui tanto perè odoratum meum afficit.

Cosmiel.

Mare ad polos
inaccessum.

Vnde calor in
fundo maris.

Quomodo ob
exhalationem
ſubterraneo ſi
ignium mare
concutiatur
& fluctuet.

Cosmiel. Scias te iam intra Moluccas constitutum, in quibus ingens aromatum copia quotannis prouenit, vides hinc ambrae Grysiæ vbertatem? Vides Carriophylorum aceruos? Sentisne Cynamomi, nucis myristicæ, piperis, aliorum aromatum odorem?

Theod. Sentio, & miror intra aquam quoque huiusmodi odores sensorium organum afficere posse. O quot vortices quot hiatus, quot æstuantium aquarum fluxus & refluxus, inter harum insularum angiportus, vti & per totum hunc Indicum Oceanum intueor?

Cosmiel. Omnes hi vortices canalium epistomia sunt, qui intra Imai, Caucafi, & Parapanisi concatenatorum montium viscera in constituta ipsis à natura receptacula, ad Gangis, Indi, Hydaspis, cæterorumque innumerorum fluminum ortum, Oceanium humorem perpetua quadam circulatione deponunt; quod quâ ratione fiat, iam supra audisti.

Theod. Ecce noua porta non absimilis ei, quam in Oceano Australi reperimus; quid rogo ea indicat?

Cosmiel. Hic introitus est subterranei ingentis longitudinis Mæandri; agedum, magno animo sis Theodidacte, hic nobis modo transeundus est, & tunc tibi, vbi & in quonam mari terminum suæ exonerationis inueniat; aperiam.

Theod. O quàm in tortuosum me labyrinthum ducis; in quàm vasta terrarum spatia me trahis! quanta lateralium meatuum multitudo & vastitas! heu quam horrendas ingentium aquarum Catadupas audio! hic non lacus, non planities, non flumina desunt, prata quoque video vi-

renti

Canalis quo
mare Indicū
communicat
cum mari
Caspio.

Canalis de-
scriptio & mi-
ra in eorum
facies.

Cap. II. Iter Submarinum. 161

renti gramine vestita, regnum iam Subterraneum ingressi videmur. *Cosmiel*. Minimè hoc tibi persuadeas velim; est enim hic canalis singulari naturæ artificio intra terræ viscera ad communicationem aquarum excavatus. *Theod*. Et quando tandem huius transitus finis? *Cosmiel*. Ecce iam finem attigimus. Ecce nauiculam in altum educam, ut noui aëris haustu reficiaris. Respice modo. *Theod*. In mari patentissimo me reperio, altissimos tamen montes è regione aspicio; quonam rogo terrarum loco subsistimus? *Cosmiel*. In mari Caspio commoramur, quod per eum quem transisti canalem cum mari Indico occulta aquarum commercia exercet. *Theod*. O quàm aberrant Geographi, qui hoc mare lacum appellant, eo quòd omni exitu carere videatur. Ego verò iam apertè comperio, nullum esse mare, quod cum Oceano per subterraneos immensæ magnitudinis canales ei, quem transiuimus, haud dissimiles non continetur. *Cosmiel*. Rectè iudicasti. Sed ut hæc omnia tibi luculentius pateant, ad desertam stationem reuertamur. *Theod*. O quàm scopulosum huius maris fundum video? quanto subterranei ignis calore æstuantem? quàm miris contrariorum fluctuum agitationibus sæuientem? Euripos innumeros hic à natura constitutos video; & unde hoc? *Cosmiel*. Quia id ex omnibus partibus circumsitis maribus, & montium hydrophylacijs per subterraneos canales communicat, quæ cum contrarijs fluctibus ei inferantur, indè hoc æstu his Euri-

Maris Caspij
constitutio.

pis, hisce ingentium fluctuum globis illud agitari nihil mirum est. Accedit fluctuum ad conclusa vndique littora illidentium reuerberatio, qua mare quasi in perpetuos circulos agitatur. *Theod.* Sed quodnam nouum hoc orificium intra montium substructiones sese nobis exhibet? *Cosmiel.* Transeamus illud, & exitus dabit rei veritatem. *Theod.* Canalem non impari priori ingredi videmur; sed rogo te ne sistamus; vnum enim vidisse sufficiat, cum natura ad eandem amissim omnia metiatur. *Cosmiel.* Iam terminum attigimus; ecce in superficie maris Euxini constitutus es. *Theod.* Fieri nò potest quod asseris? Ergo nò mare Caspium cum mari Euxino miscetur? *Cosmiel.* Omnino & per hunc quidem quem tranfisti fornicem subterraneum, quæ supra se ingentem caucalum & omnem Colchidis regionem, quam hodierna die Georgiam & Megreliam vocant, sustinet. Sed inferiorem stationem postliminio repetamus. *Theod.* Non minus impetuofum hoc Euxinum, quàm Caspium mare reperio, scopulis innumeris, & profundissimis abyssis refertum. Quanta porro piscium diuersitas & multitudo; sed dic rogo quid vehemens ille impetus aquarum è latere ruentium? *Cosmiel.* Hoc in loco sese Tanais magna aquarum mole grauatus exonerat. Hinc ille impetus. Sed progrediamur vterius. *Theod.* Ecce novos æstus ex prioribus non absimiles luctantium aquarum. *Cosmiel.* Illi à Borysthene & Danubio ingenti aquarum coaceruatione sese in dictis locis

Mare Caspiū
eum mari Euxino
communicat.

Borysthene
& Danubius
exonerantes se
in mari mag-
nos æstus
excitant.

Cap. II. Iter Submarinum. 163

cis deponentibus efficiuntur . *Theod.* Quid sibi angiportus ille, in quem transimus? *Cosmiel.* Iam Constantinopoli vicini Propontidem attingimus, in Archipelagum iter facturi . *Theod.* O quot æstus quot Euripos, quot sine fundo fundos hoc in loco reperio, quot & quantas insularum vicinarum substructiones video, quot calidas exspiraciones sentio, luculenta subterranei ignis vestigia? *Cosmiel.* Veritatem tetigisti; ingens enim huic loco Vulcani culina subest, quæ continuis exhalationibus hoc mare oppidò infestum reddit. Sed de his paulò post. *Theod.* Et quando mare Mediterraneum subibimus? *Cosmiel.* Iam in eo actu moraris. *Theod.* Certè Naturam semper ad eandem normam omnia constituisse ex tot hiatibus & Mæandris fundorum pelagi huius fat superque constat. Sed quid ingens illa vorago, quam hîc intra montium fauces apertam video? *Cosmiel.* Hæc prope Ægyptum constituta est, sed vt omnia tibi pateant, ea nobis subeunda est. *Theod.* Fac quod beneplacitum fuerit in oculis tuis. E heu! quam horrenda rerum facies? quanti fornices? quàm incomposita structura? quantum salis, quantam bituminis copiam exsudent parietes? quæso festinemus mi. *Cosmiel.* siquidem mephytim ex cryptis exhalantem amplius sufferre non possum. *Cosmiel.* Factum est quod petisti, eleua oculos tuos & vide circumfritas regiones, iam in pelagi superficiem elatus. *Theod.* Verè vbi sim; vbi morer, nescio; flumen ingens nos introisse puto, & quidnam sibi vult sanguineus aquæ

Mare rubrum

color? *Cosmiel*. Seias te iam in mari rubro constitutum esse, quod color aquarum fat superque demonstrat. Et eo quidem in loco quem Moyses quondam vnà cum populo Israelitico diuisis stupendo miraculo aquis sicco pede transiit. *Theod.* Fierinè potest nos in mari rubro constitutos? & quomodo & per quam viam in illud ingressi sumus? Somnionè an vigilijs fallor? *Cosmiel*. Non falleris: per subterraneum enim meatum, in quo graecolentem illam Mephytim sentiebas, in hoc pelagus ad subterraneam mariam communicationem luculentius demonstrandam, id est ex Mediterraneo in rubrum emerimus. *Theod.* O quàm stupenda eaque noua

Mira in mari rubro.

in natura rerum miracula experior! ecce ingentes hic ex Corallinis frustibus plantatas à natura sylvas reperio; sed & scopulorum intricatissimæ series me pænè attonitum reddunt. Sed ecce nouum prodigium. Video hic scopulum ingentem, omni ferramentorum genere onustum, & veluti trabalibus quibusdam clavis instrumenta ferrea affixa; quid rogo illud? *Cosmiel*. Hic est scopulus magneticus (quippe magnetibus hoc mare refertum est) qui naufragæ ratis ferrarias merces ad se attractas, indissolubili arcanioris naturæ vinculo tenet. *Theod.* Heu quot hiatibus & quot stupendis aperturis fundus scattet! *Cosmiel*. Hi omnes aquis per suos canales inter Æthiopiæ Arabiæque felicitis montium vicinorum hydrophylacia deducendis ad originem fluminum à natura destinati sunt. Sed iam iter profequamur.

Theod.

Cap. II. Iter Submarinum. 165

Theod. Videor ex monte quodam in animam vallem descendere, quidnam hoc indicet, rogo explices.

Cosmiel. Rubri maris alueus ea feneratione ad Oceani Indici fundum habet, quemadmodum super orontis alicuius planities ad longè latèque circumfusam vallem se habet. Vnde non mireris te descendere, ex monte enim subaqueo, ad subaqueam vallem deponeris. Iam in Oceano Indico versamur.

Theod. Heu *Cosmiel* ecce nouam monstrorum marinarum turbam. O quàm sunt horrenda, quàm vasta, quàm insolenti corporis specie deformata, quanta luce radiant, & in carbunculorum capiti infertorum morem lucent; nonnullorum capita circis innumeris intricata, quædam tumore totius corporis tantùm non fatiscunt, sunt qui cornibus flumina aquarum profundere videntur.

Cosmiel. Illæ variæ sunt Cætorum species, quorum naturam supra tibi exposui. *Theod.* festinemus rogo, vt ex tot ac tantis scopulis, ex tot fundi voraginibus exeamus. Sat enim iam noui, quid illa ex tua instructione sibi velint; reuertamur per hunc Indicum Oceanum in Atlanticum, vnde digressi sumus. *Cosmiel.* Compleantur vota tua.

Theod. Vix dixerat, & ecce vehementissimo quodam fluxu in Boream ferimur; incipiunt horrenda mox sæuire frigora, ego totis artubus contremiscere. O *Cosmiel* vbinam locorum hæremus? Quid concitatissimus ille maris æstus versus Arctum, quo veluti rapidissimo flumine secundo vento ferri videmur? *Cosmiel.* Iam intra arcticum circulum

Comparatio
aluet n. sru
bri cum Ocea
no Indico.

Aquam sub
polo arctico
absorberi.

Cosmiel ex vi-
sis ad amandū
Deum horta-
tur Theodi-
dactum .

constituti sumus, vbi Oceanus occulta parturientis naturæ violentia absorbetur. Recordaris ni fallor, quantam intra circulum antarcticum vndarum contra nos irruentium vehementiam experti simus. Habes iam limpida horum effectuum causam. Oceanus enim perfecta pericyclosi hoc loco absorptus, sub opposito polo reuomitur. Vnde sicuti illum inuita natura adimus, ita in hunc secundo fluxu rapimur.

Theod. O quàm horrendas tempestates experior, quàm formidabiles ruentium aquarum strepitus percipio? diceres mundi machinam fatiscentem ruere. *Cosmiel.*

Disce ex his admirandis naturæ operibus, Deum cognoscere, illum amare, illum æternum possidere. Sed iam satis est, lustrauimus admirandam interioris Oceani Oeconomiam, occultas & abditas semitas lustrauimus omnes, reciproca marium cum Oceano spectauimus commercia, monstrorum & quidquid mirum Oceani viscera gignunt, intuiti sumus, restat modo id qui vnicus erat propositus nostri itineris scopus, relicto subterranei Mundi vestigio, eius interiora penetrare, ineffabilem naturæ maiestatem in omnibus contemplari, ibi initium facturi, vbi

primum natura sui motus exordia ponit.

C A P V T III.

Subterranei Mundi arcana explorantur.

COSMIEL. Geocosmi structuram mi Theodidacte, non casu aut fortuitò ex limi confluxu coaluisse, sed ineffabili quodam Diuinæ Sapientiæ opificio constitutam, ex ijs quæ paulò post tibi ostendam, patebit: ita

ut non minorem in hac adornanda, quàm in Microcosmi fabrica construenda industriam posuisse videatur. Agedum mi Theodidacte; ne formidandis quæ intueberis, spectaculis terrearis; ego enim tecum sum, ego te ab omni aquarum violentia, ab omni aëris coinquinatione, ab omni ignium voracitate defendam. *Theod.* O Cosmiel; ego, sicuti huius tam ardui & inauditi itineris author fuisti, ita illud ad desideratum finem te conducturum confido; tuis enim in manibus constitutus sum, ad vitam & mortem æquè promptus, dummodò tuo me subsidio non destituas. *Cosmiel.* Pergamus itaque in nomine Domini ter gloriosi & benedicti. Ecce per immensam hanc voraginem, in interiora terræ viscera penetrandum nobis est. *Theod.* O Cosmiel Cosmiel? circumdederunt me gemitus mortis, dolores inferni circumdederunt me. O quò me rapis? Circumularunt me fundamenta montium, aquæ operuerunt animam meam, intra abyssos cordis terræ conclusisti

me.

Locus adeundus quàm terrore plenus.

me. O ne me deserat? formidine enim tantum non morior. *Cosmiel*. Fateor mi Theodidacte, nullum tam cordati animi virum esse, qui huiusmodi locorum horrorem sustinere queat; verum cum semper me tibi presentem futurum pollicitus sim quid times? quid angeris? quid trepidat cor tuum? an nescis cæli & terræ claves mihi concreditas esse, meo omnia subesse imperio an ignoras? Sed ne in posterum hisce immensæ caliginis terroribus concutiaris, & luculentiùs omnia naturæ arcana considerare possis, & ne frustra in tanta tenebrarum densitate constitutus, omni rerum spectandarum fructu priueris, ecce ego & medicus tuus ero, & illuminatrix lucerna.

Sumptus liquor Theodidacto omnem formidinem tollit.

Theod. Vix dixerat, dum ecce nescio quo nectareo liquore me imbuat, & tanta luce vasta subterraneorum cryptarum spatia illustrat, ut in aperto solis lumine constituti videremur. Quibus mox ita confortabar, ut in posterum nulla animum meum formidinis trepidatio perculerit. O *Cosmiel* gratias tibi ago, pro tantis in me collatis beneficijs; iam enim uerò te fidelissimum & ducem, & custodem experior; nec non veluti vniuersæ naturæ præsidem eo quo possum humili mentis obsequio reuereor. *Cos-*

v- vestibulum aquis horridi.

miel. Respice & lustra primùm hoc naturæ vestibulum. *Theod.* O quantos aquarum strepitus percipio, nihil Caspiæ, nihil Niliacæ Catadupæ in comparatione sunt, ad horrenda hæc & inaudita aquarum vndique ruentium præcipitia; non fontes, non flumina, non lacus, sed ceu rupto fundo ac magnæ abyssi

Cap. III. Iter Subterraneum. 169

abyssi apertis claustris totum Oceanum effudisse videntur. *Cosmiel.* Rectè dicis, hic enim est canalis ille, abyssi magnæ, per quem perennis fit à polo Arctico ad Antarcticum totius Oceani circulatio. *Theod.* O quàm immensæ altitudinis fornices, ò quanta, quàm inexplicabilis huius aquiductus laxitas, certè nihil in superficie terræ huic simile reperiri posse existimo. Sed ò *Cosmiel*, omnes pænè parietes in sallem, nitrum, alumen, vitriolum, similiaque efflorescere video; vnde hoc? *Cosmiel.* Horum parietum proprietas hæc est, vt omnem aquarum marinarum saluginem ad se attractam in varia genera salium pro cuiusvis loci natura conuertant. *Theod.* Sed quid rogo sibi vult calor ille quem sentio? *Cosmiel.* Ille prouenit ex vicino Pyrophyllacio, quod postquam perfecta coctione aquam digessit, id, quod in sale volatilis est spiritus, intra intimas saxorum glebarumque fissuras exhalat ad vniuersæ telluris fomentum, fecunditatem & condimentum. *Theod.* O quàm ingens Mephytis nares meas excruciat? Video hic nescio quid coruscum, quod in immensum tractum se porrgit auro haud absimile, quid defluxus ille humor bitumini nigro & naphthæ haud dispar? *Cosmiel.* Iam dixi, calor quem sentis rarefactam aquam in vapores spermatica virtute refertos exaltat, qui mox terrestribus glebis per rimas insinuati, vbi materiam terrestrem sulphuri producendo aptam repperint, ibi sulphur generant. Vbi in pingue & crassum lutum inciderint, ibi aut bitumen aut naphtham, aut

Y alium

Parietes sale,
nitro, &c. re-
fertur.

Calor quid
terræ condu-
cat.

Vnde sulphur,
bitumen, &
naphtha.

alium oleaceum liquorem generant, Mephytis perceptæ causam. Sed hæc omnia inferius fusiùs declarabuntur. Iam enim primò hydrophylacia, seu aque promos condos, deinde pyrophylacia, siue Vulcanias officinas, demum aërophylacia, seu subterrestri aëris reconditoria inspecturi sumus. Sic fiet, ut lusus naturæ in omnibus tibi clariùs innotescat. Progrediamur itaque in hoc totius telluris principali aqui-ductu. *Theod.* Ingentem regionem ingredi videmur. O quot montes, quot maria, quot lacus, quot hiatus aquarum flumina vomentes video? Iam veluti ex alto quodam monte in imam vallem deuoluimur, modò ex valle in celsos montes exaltamur. Iam inter horrida præcipitia arctati; modò ex angypportibus elapsi in latè patentes planicies ferimur. Nullibi re-cta nobis & plana via; sed tortuosæ vbique & auisæ semitæ; per horrenda scopulorum gurgustia deuehimur: omnia tamen immensis aquarum molibus, formidabili cum murmure, strepitu incredibili, vnà iunctis oppleta. Quis vnquam credidisset tantas aquarum coaceruationes in subterraneum hunc aqui-ductum cadere posse? rogo te mi Cosmiel, ut & alterius mihi effectus causam exponas. Quatuor enim anni stationes, in hoc magno naturæ aqui-ductu experior; iam enim hyberno frigore quasi obrigesco; modò verno quodam tepore recreor; modò æstus æstasque intolerabilis me cruciat ea sudoris vehementia, ut eius ferendæ non sim par. *Cosmiel.* Ordine tibi singula pandam. Mirabaris ingentem aquarum

Canalis Boreo-Australis integræ regionis similis videtur.

Cap. III. Iter Subterraneum. 171

copiam, & per innumeros hiatus ingentes aquarum eructationes: & meritò. Vidisti enim illud arcticæ voraginis præcipitium intra terræ viscera innumeris alijs aquarum defluxibus auctum insinuatumque; si Niliacæ ruentium cum impetu aquarum Catadupæ accolæ sorditate feriant, quid futurum putas, si hîc alicubi homines ponerentur; illos haud dubiè nondicam obsurdituros; sed ne ad momentum quidem victuros arbitrarer, vbi Oceanus tanto aquarum pondere, in ima terræ penetralia præcipitatur. Quod verò alios hiatus innumeros, qui continuis profluuijs aquarum ingentem molem fundant, mireris; scias hunc pariter esse Oceani humorem, qui per alias & alias voragines intra appropriatos canales insinuatus, per hæc tandem ostia exitum inuenit; hinc fit vt aquarum pondus ijs in hoc aqui-ductu augmentatum, coaceruationes aquarum canali inclusarum, pondere suo in antecedentia promoueat, atque hoc pacto præcedentium aquarum mole subsequantium aquarum congeries pressa, cum alium quàm per Antarcticum polum exitum non inueniat, eam illic per ingens voraginis ostium, quod vidisti, egerat; atque hoc pacto contingit perennis illa, de qua supra actum est, pericyclosis. Neque putes velim aquam consistere alicubi posse sine continuato circulationis motu. *Theod.* Certè difficile captu est, quomodo cum aqua subinde intra hunc aqui-ductum contra naturam constituta ad altissimas editissimasque partes eleuari debeat, qua virtute id faciat? *Cosmiel.* Nostin.

Ruentium
aquarum in-
gens sirepitus

Aquæ quali-
ter pressa se
euoluat per
polum Arcti-
cum.

Similitudo ex
sanguine hu-
mano sese per
corpus circu-
lante.

In dicto aque-
ductu qua-
tuor anni tem-
pora cur con-
stituta sint.

quomodo intra corpus humanum sanguis qui est in infima corporis parte, pede inquam, quomodo ille idem perpetua sui circulatione mox intra caput contra naturam ascendat, ac inde iterum in infimas partes relabatur. Vidistine vnquam aqui-ductus, quàm heteroclitica lege, nunc ex imo in altum, nunc ex alto in imas valles, modò in dextram, modò in sinistram per plumbeos canales deducantur, neque vnquam tamèn aquam perpetuo fluxu in loca desti- nata deponere cessant. Idem accidit in hoc princi- pali naturæ aquæ ductu. *Theod.* Optimè cepi ratio- cinium tuum, illudque ex Hydrostaticis principijs satis comprobatum video. Sed iam perge reliqua mihi dubia soluere. *Cosmiel.* Nesciebas cur diffe- rentes caloris gradus in hoc aqui-ductu, veluti ad quatuor anni stationes disposita à natura constituti sint. Quare singulorum rationes tibi assigno. Ca- nalis hic Geocosmi principalis eo naturæ intentione ordinatus est, vt totius telluris molem innumeris fi- bris, rimis, fissuris, hiatibus refertam naturæ illo fe- mine, quod in aqueo elemento latere diximus, per subterrestrium calorem ignium, qui in pyrophylicijs hunc aqui-ductum circumdantibus perenni alimen- to fouetur, imbueret, & ad generationes mineralium, pro materiarum obuiarum dispositione excitaret. Semen verò hoc cum sine calore exeri non posset, hinc tot naturæ ordinata sunt pyrophylicia, quorum ope semen naturæ aqueo elemento insitum mirum in modum per differentes hosce caloris gradus dige- ritur,

Cap. III. Iter Subterraneum. 173

ritur, & concoquitur, corpusque acquirit producendis rebus consentaneum. Atque hoc pacto aqua cocta iam, digestoque semine foeta in vapores resoluta, sublimata, atque intra terræ fissuras fibrasque impulsata, tum primùm naturæ molimen ad innumerabilem rerum varietatem producendam orditur. Sed de hoc fusiùs tecum suo loco agam. *Theod.* Sapienter ratiocinaris, nec quidquam de quo in posterum dubitem reperio, sed quando tandem finem huius aquæductus spectabimus? *Cosmiel.* Accelerabo gradum, ut ex intricatissimo hoc labyrintho quantocyus te educam. *Theod.* Fiat. Cùm enim natura idem in omnibus semper operetur; partem huius canalis præcipuam vidisse, totum vidisse sufficiat. Sed ò mi Cosmiel, quo inexplicabili aquarum impetu rapimur? in tartara descendere videmur? *Cosmiel.* Non descendis, sed ascendis violentia aquarum in altum raptus. Iam breui finem spectabis. *Theod.* Quid illa lux dubia sibi vult, quam intueor? *Cosmiel.* Iam solaris lux hiatus ingressa affulget nobis. *Theod.* Vix dixerat, cùm ecce nauicula hiatus antarcticum egressa, tantis aquarum turbinibus inuoluebatur, ut formidabilius quidquam non dicam humanus oculus spectare queat, sed ne humana quidem mens concipere valeat. Iam mi Cosmiel video luculenter cur polus antarcticus mortalibus inaccessus sit. Quis enim hosce aquarum tumultus, quibus sese in omnes mundi partes per hunc hiatus cum inexplicabili impetu fundunt, superare queat? *Cosmiel.* Vidisti itaque

Nauicula
Theodidaæti
Antarcticum
polum egressa
quantis turbul
nibus aquarum
inuoluebatur

Cosmiel alios
quosdam par-
ticulares cana-
les *Theodida-*
cto monstrat.

itaque *Theodidacte* aqui ductum præcipuum, quem natura in *Geocosmo* ob fines iam tibi expositos sapienter disposuit. Nunc restat, ut particularium nonnullorum aqui ductuum, hydrophylaciorumque constitutionem ostendam. *Theod.* Exequere totum id, quod optimum fini meo futurum iudicaueris. His dictis, per auia & deuia ad ingentem me abyssum, seu hydrophylacium constitutum reperi. Cuius magnitudinem verbis exprimere vix liceat. Verbo mare videbatur, in quod flumina tantæ vastitatis per ostia canalium euomebantur, ut *Rhenus*, *Danubius*, *Rhodanus*, *Eridanus* in comparatione eorum riui viderentur. O *Cosmiel* totus *Oceanus* meritò huc confluisse videtur; explica rogo prodigium, & mirum naturæ spectaculum. *Cosmiel.* Hæc est vna ex principalibus abyssis terræ à natura in terrestri molis irrigationem deputata, habetque occultum quendam cum magno quem vidisti canali correspondens; in eo enim aquas suas exonerat, ut aqua tandem per antarcticum hiatum exitum suum reperiat denuò huc circulanda. *Theod.* Sed quisnam ille calor, qui tanta me molestia afficit? *Cosmiel.* Est hic contiguum aliud huic magnitudine haud dispar pyrophylacium. *Theod.* O mi *Cosmiel*, regrediamur, æstu enim tantum non comburor, in aquæ feruentis leberem me deposuisse videris. *Cosmiel.* Ne timeas. Nihil enim tibi inde noxæ inferetur. Respice & singula lustra, & si nonnulla tibi dubia occurrerint, confidenter illa propone, & pari tibi promptitudine

Cap. III. Iter Subterraneum. 175

tudine ea dissoluam. *Theod.* O quantos hic fumorum globos experior, quàm in formam cribri pertusum fornicem; & quidnam pelagus hoc subterraneum in tantos æstus exagitat? & quis tandem naturæ finis existit in tanta molientis naturæ negotiatione? *Cosmiel.* Scias Theodidacte, semen naturæ aquis mixtum ex Oceano in hanc abyssum per appropriatos, quos vidisti canales eductum, hinc per pyrophyllacia, seu Vulcanias officinas, quæ ex omni parte hoc hydrophyllacium constipant, concoqui digerique, & digestum per sublimationem in intima terræ latibula, cribrosamque fornicem ad generationes rerum pro terrenæ glebæ dispositione perficiendas euaporari. Atque hi sunt fumi illi quos miraris, his Vulcaniæ officinæ subiectæ, quarum situm & positionem postea tibi ostendam, quæ uti perpetuo igne æstuant, ita aquas intra naturæ hæc hydrophyllacia compulsas suo calore coquere ac digerere in naturæ bonum non cessant. Suntque huiusmodi ignis & aquæ penuaria intra terræ viscera complura adeò teluri necessaria, ut sine ijs illa ne vnicum quidem effectum producere, imò ne quidem subsistere possit. *Theod.* Satis mihi Cosmiel, infima huiusmodi aquarum receptacula explorata sunt; quare nihil aliud modò restat, nisi ut mihi quoque aëreas officinas, siue aërophyllacia demonstrares, ut quid in ijs natura operetur mihi innotescat. *Cosmiel.* Votis tuis omnibus modis obsecundabo. Notandum itaque duplicis generis in huius Geocosmi Oeconomia penuaria reperiri.

Fumos ex ignibus subterraneis evaporare.

Terra igni destituta periret

Aëris subter-
raei regio
describitur.

periri . Nonnulla solo aëre plena , quædam media parte aëre , & media parte aquis conferta esse ; in utraque te introducam , vt immensum naturæ apparatus luculentiùs intuearis . Ab aëris itaque officinis ordior . Ecce ostium meatus quod nobis subeundum est . *Theod.* O quam mirum naturæ opus ? quid sibi exoticus ille & ingentis vastitatis meatus portendit ? *Cosmiel.* Viden quot & quibus latera vndique & vndique pertusa sint foraminibus ? Audis quomodo suis illis stillicidijs , & perenni riuulorum murmure perstrepat ? Alij æstuantissimos perpetuò halitus cum fremitu expirent ? *Theod.* Video , audio , & admiror . Neque in hoc subterraneo regno huic similem me vidisse memini . Vnde non capio quare tu eum meatum dicas , qui subterraneæ regioni non incongruè comparari possit . Hic enim implexi scopulorum ordines , hic intercusantes aquarum riuipiscibus referti , hic planities vberissimo vestitæ gramine , hic parietes scopulosa rupium scabritie , varias effundunt mineralium merces . Sed quidnam sibi vult insolitum modò frigus , quo pænè obrigesco ? nunc caloris æstus , quo tantùm non suffocor ? rogo te vt abscondita singulorum mysteria mihi exponere ne graueris . *Cosmiel.* Hic est meatus ille Aeolius vnus ex præcipuis Geocosmi canalibus , in quo spiritus , quos tum hydrophylacia tum pyrophylacia illi supposita & circumscita per cæcas terræ latebras diffundunt , naturæ semine foeti vltèrius elaborantur , coquuntur , digerunturque , digesti verò per syphun-

In maximus
aëris illo mea-
tus quidnam
sit reperietur.

phunculos illis à natura destinatos in intima terrarum latibula insinuati pro dispositione materiæ glabaceæ, quam incurrunr, metallorum, mineraliumque generationes moliuntur : & apertè id tot hiatus, foramina, fissuræ, rimæ laterum, quibus circumdantur, indicant. Calor quoque frigusque alterna vicissitudine opus naturæ sollicitans hoc efficit, vt concentratum semen naturæ intra humido-frigidum calore superueniente dissolutum in loca destinata ad fines à natura intentos transigatur. *Theod.* Sed quis ille validissimus quem experior ventus, tantæque vehementiæ, vt nec Ecnephiam, nec Cyrcium, neque Africum ei comparari posse putem. *Cosmiel.* Huiusmodi venti sunt frequentissimi in subterraneo hoc regno, oriunturque ex lucta & prælijs atrocissimis, quæ sibi inuicem intra abdita hæc naturæ claustra ignis & aqua inferunt. Calor enim æstuans rarefactam aquam, quam alicubi intra montium receptacula incurrit, in summam tenuitatem deducit, & quoniam attenuatus exitum non reperit, is conclusus coarctatusque inter huiusmodi gurgustia, qua data porta ruit, eaque, quam experiris, vehementiâ sæuit. *Theod.* Dic sodes, habetne hic ventus aliquem in natura rerum finem? *Cosmiel.* Imò maximum. hoc enim est vnicum vaporum iam semine naturæ imbutorum vehiculum, quo maximo impetu in abdita quæuis terræ penuaria dicti vapores transferuntur, difflanturque, vbi & ipsi aërio semine foeti, vaporique commixti, corpulentiam quandam ad va-

Ventorum
vehementissi-
morum sub
terra origo &
causa.

Venti quis
vlui sub terra

reriorum mixtorum productionem acquirunt. Accedit quod hi per cæcas terræ fibras insinuati in pyrophylicijs ignem languentem instimulent, & ad opera naturæ perficienda follium ad instar urgeant sollicitentque. *Theod.* Ecquidnam sibi vult ingens huic subterraneo meatui annexum naturæ conclave, cuius finem vix contueri liceat. Quanta aquarum ruentium murmura. Ecce amnis ingens Pado noncedens. O quàm immensæ excessæque fornium structuræ, haud dubiè in quingentorum passuum altitudinem sese erigentes. Quanta parietum ex scopulosa rupium coaceruatione nexorum soliditas, Gigantes profectò hìc laborasse videntur, montibus impositos montes & Pellion Ossæ video. Sed, quod mirum dictu, quid sibi tantus variarum materiarum confluxus? ecce hic vbiq; ingens foetidi sulphuris copia, ibi naphtha, bitumen, petroleum perenni stillicidio, concauum sibi subiectum solum illinant; ibi montes integri salem, alumen, vitriolum sapiunt, ibi rupes talco, gypso, antimonio, auripigmento, arsenico, sandaraca, & quidquid est mineralium, referros video. Sed quidnam illa virgulta, quæ ex montium visceribus erumpunt? miroque splendore ramos foliaque ceruleo, viridi, rubro, candido colore explicant? Sed & hydrargyri ex rupibus deflui non paucos riuulos comperio; video quoque omnium harum rerum colluuiem in huius immensæ conclavis pavimento subsidere quidem, verùm cum id tanti materiarum confluxus temporis successu inca-

pax

Ingentia flumina sub terra.

Cap.III. Iter Subterraneum. 179

pax sit, per occultos hiatus, quibus solum hoc pertu-
sum intueor, in nescio quæ abdita naturæ cellaria de-
ducitur. Dic rogo quid omnia ista sibi velint? *Cosmiel.*

Hocce quod vides magnum naturæ promptuarium
est, in quo calore subterraneo, mineralium semina
coquuntur & digeruntur, pars verò iam digestionem
subtilior in alia naturæ penuaria ad mineralium
metallorumque omnis generis productionem elabo-
randam per fissuras rupium euolando deriuatur; vn-
de tot locum hunc hiatribus refertum esse, non est,
quod mireris; crassior verò & fœculentior pars per
soli huius hiatus in pyrophyllacias seu Vulcanias offi-
cinas deriuata, in ignis hypogæi pabulum cedit.

Theod. O miram Opificis Mentis sapientiam, ò inef-
fabilem prouidentiam? Sed vnde rogo hæc tanta re-
rum colluies primam sui originem habet? *Cosmiel.*

Iam dixi tibi superius, ex Oceano radicalem sui om-
nia habere originem; hic enim per suos canales, in
occultos terræ sinus eiacularus, cum sale, sulphure
& pinguedine naturali turgeat, ibi pro varia terre-
strium glebarum dispositione variam mixtorum
mineralium sobolem generat, quæ proinde pyrophy-
llaciorum æstu per inaccessos caminos gleba liquefa-
cta in fluxum vrgetur, atque tandem hoc loco exo-
nerata, ac magis magisque elaborata per alios ac alios
canales, alijs & alijs naturæ laboratorijs vsque ad su-
perficiem terræ propagatur. *Theod.* Explices rogo
iam, quid sibi virgulta illa velint. *Cosmiel.* Scias mi
Theodidacte, quod sicuti externa superficies suas,

Z 2 easque

Ad quid loca
percuta & ri-
nis refera-
tur.

Crassa & fœ-
culenta mini-
ralium pars
est esca ignis.

Similia produ-
cunt superfici-
es terræ,
Oceanus ac
omnia regna
subterranea.

Plurimâ esse
Ventorum a
receptacula.

Aer quàm ne-
cessarius igni
& aquæ.

earque innumeras vegetabilium species producit ; Oceanus quoque suas , quemadmodum dum fundum eius explorarem vidisti , vegetabiles merces exponat ; ita & subterranea naturæ Aeolia penuariâ , suas , cuiusmodi iam intueris , plantas producit . Et nihil aliud sunt , quàm efflorescentiæ quædam mineralium specierum , diuersorum potissimum salium , quæ sollicitante latentis subterranei ignis vi , omni humido superfluo exutæ in truncos , ramos , folia diffunduntur , diffusæque loci natura frigidiuscula in petrosæ substantiæ virgulta & germina indurescunt , cuiusmodi innumera in alijs reconditorijs tibi monstrabo .

Theod. Suntne plura huiusmodi Aeolia naturæ ergasteria . *Cosmiel.* Quinimò plurima ; hoc enim ordinis naturæ erat quàm maximè consentaneum ; sine his siquidem neque hydrophylacia , neque pyrophylacia quidquam potuissent . Cùm hæc aërias subterranei Geocosmi regiones exprimant . Quemadmodum enim ignis nihil potest sine aqua , hæc nihil sine igne , vterque nihil sine aëre ; ita huiusmodi aëria reconditoria , sagacissimo naturæ consilio , ad totius naturæ bonum , mutuumque elementorum fomentum disposita esse scias . Verum istiusmodi tibi vnum è præcipuis loco omnium demonstrasse sufficiat . Restat iam vt te ex imis abyssis ad vicinos terrenæ superficiæ promoscondos adducam , vt hoc pacto totius subterraneæ Oeconomix concatenatos labores luculentius perspicias . *Theod.* Vti nihil in natura rerum tanta admiratione , quàm huiusmodi promoscondos

dos

Cap. III. Iter Subterraneum. 181

dos aqueo-aërios contemplatus sum, ita nihil votis meis acceptius accidere poterit, quam te doctore & instructore singulorum rationes oculari demonstratione edoceri. Vix dixerat, dum ecce per occultos variosque telluris angypörtus in vastissimum subterraneum lacum inexplicabilis vastitatis & altitudinis fornice obtensum deuecti sumus. O Cosmiel, quò terrarum me rapis? quid sibi vult tanta aquarum colluies? quid ingens vndique ruentium aquarum strepitus murmurque horrendum? *Cosmiel*. Hydrophylacium, quod intueris, situm suum habet intra montes immensos, quos nunc Caucasum, nunc Imaum veteres vocabant in interiorem Asiam longè latèque exporrectos. Hic natura fluminum ingentium reconditoria & immensa cellaria vniuersæ Asiæ & Indiæ rigandæ sufficientissima posuit. *Theod.* Ergonè sub Caucaso & Imao constituimur? *Cosmiel*. Ita est. *Theod.* Iam mihi explices velim; vndenam hæc cellaria tantam aquarum congeriem depromant? cum indefinente fluxu, tantas tamque ingentium amnium moles egerant. *Cosmiel*. Ex Oceano Indico & Tartarico originem suam nanciscuntur. Ex quibus per complures sibi appropriatos aqui-ductus subterraneos perenni affluxu implentur. *Theod.* Quomodo id fieri potest, cum reconditoria Oceano multò altiora sint? *Cosmiel*. Si quæ supra ab Hydriele audisti, & à me multis argumentis confirmata percepisses, nulla tibi in modo apprehendendo difficultas superesset. Recordarisnè dum fundum maris exploraremus

Lacus sub
Caucaso, &
Imao monti-
bus.

Aquarum ex
Asiæ, Indiæq;
montibus
fluentium
origo.

remus ingentium voraginum, quas tantoperè admirabaris? *Theod.* Recordor. *Cosmiel.* Illi nihil aliud erant, quam aqui-ductuum in huiusmodi cellaria seu hydrophylacia per immensas subterrestrium sinuum ambages disposita orificia, per quæ aquarum moles perpetua Oceanij æstus reciprocatione veluti per hydraulicos quosdam Syphones pressa expressaque, in hunc quem vides lacum subterraneum exoneretur. *Theod.* Sufficitnè vnus aqui-ductus tantæ vastitatis lacui explendo? *Cosmiel.* Nequaquam. Sed diuersi sunt aqui-ductus, immenso locorum interuallo diffiti, per quos Oceanus sese alterna æstus vicissitudine exonerat, ne alicubi æstu cessante aquarum quoque affluxus in constituto hydrophylacio deficiat. Nonnulli enim in mari Indico, quidam in sinu Gangetico, alij in Orientali, in Tartarico alij Oceano, meatuum hydrogogorum principia fundant, optima sanè naturæ inuentione, vt quiescente æstu vnus, natura suam solaretur penuriam affluxu aliorum alternis officijs in Geocosmi conseruationem conspirantium. Mirabaris paulò antè formidabiles ruentium aquarum Catadupas, quas iam ex diuersis ijsque immensis rupium subterrestrium hiatibus, arcuarim eructari vides; hæc sunt orificia meatuum hydragogorum, per quos Oceanus in diuersis locis, per huiusmodi Epistomia in isthoc hydrophylacium se exonerat. Vides quomodo alterna eructatione, veluti per systolem & diastolem quandam perennibus naturæ laboribus instent? *Theod.* O Omnipos-

Multos in varijs locis reperiri aqui-ductus.

Cap. III. Iter Subterraneum. 183

nipotentis virtutis dexteram? quis est qui opus manuum tuarum explicet? quis est ita lingua calamoque disertus, qui ea etiam quam studiosissimè affectata oratione sufficienter exponat? Sed ad institutum nostrum. Vbi iam sunt orificia fluminum, per quæ tanta aquarum moles in amnes effusa egeritur? *Cosmiel*. Hoc vt intelligas fundus nobis lustrandus est. *Theod.* Fiat. *Cosmiel*. Vides hosce hiatus, paruos, magnos, maximos, quibus tum fundum tum latera pertusa spectas? *Theod.* Cerno mirandam rerum faciem, & vorticibus horrendisque turbinibus omnia inuoluta reperio. *Cosmiel*. Maiores sunt, per quos in amnes & lacus hoc penuarium sese exonerat; parui, qui per Syphones abditos in riuos innumeros aquas dispertiuntur, qui tamen ad vnum omnes in aliquem ex maioribus amnibus v. g. in Indum, Gangem, Hydaspem, Oraxin, aliosque longis ambagibus pro terrestrium montium dispositione corriuantur, atque hoc pacto, dicta flumina, ingenti aquarum pondere aggrauata, tandem post immensas terrarum oras, quas sæcundo profluuiò irrorarunt, fonti ex quo profluxerunt redduntur: atque adeò idem hîc contingat, quod in fontibus humana industria constitutis, in quibus fons nunquam exuberat nec decrescit, cum tantum semper ex canalibus affundatur aquæ, quantum effluit. Est autem & aliud occultum naturæ machinamentum, quo aquæ intra canales hydragogos ex Oceano derivatos mirum in modum sollicitantur, atque ita sese habet. Cùm huiusmodi

Dei opera
ineffabilia.

Orificia flumini
numi intelligi
ex fundi con-
stitutione.

Fontes & flumina tantum
affundunt
aquæ, quantum
effundunt.

Ex metu vacui
perennis aqua
rum ex Oceano
fluxus &
refluxus.

Nullum celeberrimum montem hydrophylacio carere.

modi hydrophylacijs nullum cum externo aëre commercium intercedat, certum est deficientibus canalibus hydragogis, & defluentibus reconditorij aquis vacuum tantoperè naturæ contrarium necessariò interuenire debere. Ne itaque tantum naturæ vitium admittatur, aquæ in amnes defluentes aërem intus contentum vnâ secum trahunt, aër tractus aliud corpus in abeuntis locum substituturus trahit aquas, videlicet in hydragogis canalibus constitutas, atque hoc modo ex vnione illa, & necessario corporum nexu, ne alicubi dissolutio continui fiat, nascitur perennis illa aquarum ex Oceano, & iterum in Oceanum intra terræ viscera pericyclofis, seu circulatio: hac eadem ratione lacus in altissimis montium cacuminibus nascuntur, quæ mox quantum se exonerant, tantum aquarum de nouo ex subditis sibi reconditorijs attrahunt per hydraulicos hosce à natura deputatos Syphones. *Theod.* Iam ea tandem, quæ primò mihi factu adynata videbantur, adeò perfectè cœpi, vt de ijs ne minimus quidem dubitationis amplius animo meo scrupulus infideat. Sed rogo te. Sunt nè plura huiusmodi hydrophylacia? *Cosmiel.* Vix scias montem esse celebrioris nominis, qui non à natura huiusmodi penuarijs instructus sit. Eo fine & intentione naturæ, vt veluti vbera quædam Geocosmi humorem ex Oceano attractum, in vniuersas terræ oras, non in vegetabilium tantum fomentum, sed & in hominum animaliumque necessarium usum diffundant, quod sine montibus fieri nulla ratione potuisset.

Cap. III. Iter Subterraneum. 185

set. Sed vt omnia propiùs videas, te ad præcipua hydrophylacia ducam, non vt ibi moremur, sed vt simplici oculorum coniectu ingentes naturæ diuitias lustres. *Theod.* Imperio tuo vti nunquam restiti, ita totum me tuæ dispositioni committo. Fac itaque quod placet, & more tibi solito, quàm cellerrimè. Vix dixeram; cùm ecce deserta statione in aliud me cellarium per innumeros meatus, lacus, flumina stagnaque subterranea traductum constituit. O quis vnquam animo concipere potuisset, tot subterraneum Geocosmum viarum ambagibus discriminatum, tot abstrusarum vallium claustris cohibitum, tot tortuosis anfractuam ambulacris intricatum? Tot meatum fissuris hiantem, tot conceptaculis, camerarumque substructionibus solidatum, tot fluminibus lacubusque irriguum, tot venarum metallicarum ductibus omni colorum genere depictis, veluti aulæis quibusdam exornatum? O Æterna Sapientia, omniumque Mens Conditrix, verè consideravi opera tua, & ad infinita potentæ tuæ miracula expaui. Si tu Deus tantus es in operibus tuis visibilibus, quantus eris in te ipso? O mi Cosmiel, magni Conditoris Minister. Dic rogo vbinam modò hæremus, quodnam hoc nouum receptaculum, in quod me introduxisti? *Cosmiel.* Hucusque te per concaua concatenate montium, Caspias inquam, Tauricas, Thracias particularibus hydrophylacijs refertas subterraneas regiones duxi; modò te inter Alpium cellaria

Miratur Theodidastus terre internam dispositionem.

Hydrophylacia Alpium.

constitutum esse scias. *Theod.* Fierinè potest intra tam breue tempus tantas labyrinthorum ambages nos confecisse? Verùm cùm tuum progressum non humano pede, aut arte factò vehiculo, sed Angelico metiar, ecquidem mirari cesso. Ergonè inter Alpium hydrophylacia constituimur? *Cosmiel.* Ita est.

Quid de Theod.
didisti nauicula.

Theod. Sed vbi mansit crystallina nostra nauicula?

Cosmiel. Non sis sollicitus de Nauicula, hæc enim vbi eâ indiguerimus semper nobis præsto erit. Considera hanc ecce præsentem latè patentibus aquarum diffusionibus immersam. *Theod.* Ingrediamur eam;

sed, ò miram rem? mari quàm lacui similiùs video hoc hydrophylacium. *Cosmiel.* Audisnè strepitum Cataduparum? *Theod.* Audio. Sed quid hoc? *Cosmiel.* Illa est aqua, partim ex Boreo, partim occiduo

Aqua intra
Alpes vnde
confluat.

Austrinoque Oceano per canalem Isthmi Ægypti quàm nuper lustrauimus in mare Mediterraneum, & inde in hos montes deriuata, quæ per occultos canales hydragogos intra hæc montium concaua tum

Ingenium
fluviorum ex
Alpib⁹ ortus.

Oceani, tum intimi maris æstu corriuatur: quæ cum perenni attractu aquarum vas hoc impleant, mirum non est, tot ingentia flumina, cuiusmodi sunt Rhenus, Danubius, Rhodanus, Mosâ, Padus, Ticinus, Oenus, Athesis, pari distributione in omnes Germaniæ, Galliæ, Italiæque regiones diffundere.

Intra Alpes
auri argenti
& mineralium
copia.

Theod. O vas admirabile! O verè opus excelsi! non hominum sed Omnipotentis Dei dextera fundatum; ò quot hic reperio auri & argenti venas, quot & quàm diuer-

Cap. III. Iter Subterraneum. 187

diuerſas mineralium ſpecies? *Cosmiel.* Satis eſt; modum quo coaleſcunt hæc omnia opportuniore tibi loco indicabo; quare ad alia properemus. *Theod.* Ecce noua ſemper, & noua naturæ cellaria nobis occurrunt. *Cosmiel.* Quædam ad Cotias alpes Galliæ, & maximum quod hic vides, eſt Pyrenæorum montium, quorum omnium eadem eſt ratio. Vides quot & quantis fluminibus tum Galliam, tum Hispaniam irrigent? reſtat modò vt & Africæ ſubterranea exploremus. *Theod.* Fiat, & Euro velociori motu per innumeros labyrinthos ſubterraneos deducti, ingens hydrophylacium prioribus haud impar introiuimus. O *Cosmiel.* Quodnam eſt hoc ſubterraneum mare? *Cosmiel.* Iſtud eſt magnum illud naturæ cellarium intra montes Lunæ ad totius Africæ irrigationem conſtitutum, quod vt ex Oceano Africam ambiente ſuum acquirit aquæ com meatum: ita illum per ingentia flumina Nilum, Cuamam, Cairem, Nigrum, quibus Africa irrigatur, fonti, vnde profluxit, reddit. *Theod.* Sed vnde ingentes illi lacus, quos partim hæc, partim inluſtratis iam Aſiæ & Europæ montibus circumfuſos video, deriuantur? *Cosmiel.* Iſti omnes lacus ſunt continuati cum ſubterraneis montium hydrophylacijs, & ſpectant ad ea, hac tantùm differentia, quod natura hydrophylaciâ fornice inſtructa, lacus verò hoſce in vſum negotiationis humanæ detecta eſſe voluerit. *Theod.* Non capio Myſterium, cum flumina

Africæ Subterranea.

multò altiore[m] hi[sce] externis lacubus originem habeant. *Cosmiel.* Videtne inter hosce montes, varia à natura constituta cellaria? *Theod.* Video. *Cosmiel.* Vides quoque nonnulla altiore[m] alijs situm habere? Singula tamen suis hydragogis meatibus indefinenti fluxu impleri, quorum canalium orificia, vti altiore[m] à natura situm sortita sunt, ita appropriatos quoque suos, in quos aquæ diffunduntur, lebetes, altiores obtinuerunt. Accedit ascensum aquarum attractu naturali, quem supra tibi exposui, multum promoueri. *Theod.* Iam omnia perfectè cepi, neque de naturæ potentia ampliùs dubito. Progrediamur itaque. Vix dixeram, cùm ecce pari velocitate, per ingentes subterrestrium terrarum tractus, Oceanique fundum traducto ingens modò rerum mirabilium theatrum aperitur. O mi *Cosmiel*, estne possibile terrenam mole[m] tot meatibus perforatam, in tantam Regionum subterrestrium amplitudinem excavatam subsistere posse? *Cosmiel.* Tu semper more humano loqueris, & diuina opera humanis inuentionibus perperam assimilas. An nescis cadere non posse id quod potens Dei dextera excelsi, ineffabili opificio, inuiolabili soliditate firmavit? *Theod.* Condone quæso seruo tuo, neque enim hæc elocutus sum, vt de diuina potentia quidquam dubitarem, sed quia admiratione tantorum attonitus spectaculorum mei ipsius vix compos sum. O ridiculas illorum Philosophorum speculationes, qui

Terra innume-
ris meatibus
perforata cur
consistat.

Cap. III. Iter Subterraneum. 189

terram, præter eas quas externa nobis superficies exhibet, nullis alijs cauitatibus instructam, summam fanè imperitia sibi persuadent. O quantoperè in ijs ad quæ sensus noster non pertingit concipiendis diudicandisque decipimur? *Cosmiel*. Rectè sentis: proindeque par est in hisce rebus cognoscendis studiosius allaborare; neque enim alia sapientia humana concipi potest, quàm rerum naturalium exacta cognitio, quam & sapientissimus mortalium à Deo se accepisse gloriabatur. *Theod.* Vbinam quæso locorum sumus? Video enim hîc non dicam cellaria, sed integra & vastissima subterranei mundi regna. *Cosmiel*. Nolle cupis vbi moraremur? Sub Andibus versamur Americæ concatenatis in immensum spatium montibus, quibus natura in externa Geocosmi superficie maiores altioresque non fundauit, vulgò Cordillera dictis. Vides hic integra veluti maria quædam congregata, quæ omnia tum ex Athlantico & Aethiopico, tum ex immenso & incogniti adhuc termini Oceano australi suam eo quo dixi modo originem trahunt. Neque mirum tibi videri debet, tam vasta hîc maris latifundia contineri, cum illa vniuersam Americam Meridionalem vastissimis totius orbis terrarum amnibus, (cuiusmodi sunt flumen Amazonum, Maragnon, flumen Sancti Ianuarij, vulgò Rio della Plata) alijsque innumeris minoribus præter maximos lacus irrigent. *Theod.* Sed ingentem hoc loco æstum sentio.

Sensus in ijs
quæ non attingit,
nos decipit.

Nullos Americis
montibus
maiores reperiri.

Fluminum
ex Andibus
origo.

sentio. *Cosmiel*. Audisti superiùs , hydrophylacijs
indiuiduâ quâdam societate semper iuncta esse
pyrophylacia , seu officinas Vulcanias excoquendis
digerendisque aquis subterraneis necessarias , vnde
quemadmodum natura nullibi locorum maiora
promptuaria aquatica , quàm hoc loco constituit ,
ita nullibi quoque maiora & frequentiora py-
rophylacia , quæ nobis modò perlu-
stranda restant .

* *
*

C A P V T I V .

*Introductio intra ignea subterranei Mundi
conceptacula .*

COSMIEL. Vidisti mi Theodida-
cte naturæ Maieſtatem in admiran-
da hydrophylacium ſubterreſtrium
fabrica , vſum quoque tum quoad
extrinſecam , tum quoad intrinſe-
cam conſtitutionem , ſingulorum-
que rationem me duce & magiſtro didiciſti . Nihil
porrò reſtat , niſi vt modò arcanam naturæ indu-
ſtriam in conſtituendis ſubterranei Ceocoſmi Pyro-
phylacijs ſeu reconditorijs Vulcanijs oſtendam . Si-
ne quibus natura haud dubiè , manca , mutila & im-
perfecta maneret ; cùm nulla quarumvis rerum ge-
neratio ſine hiſce innati caloris æſtuarijs tranſigi
poſſit , quemadmodum oculari experimento compe-
ries . *Theod.* Nihil mihi acceptiùs hac ſtupenda
rerum exhibitione eſſe poteſt ; ſed quis tot flamma-
rum globos , tot inexhauſta ignium æſtuaria impunè
tranſeat ? ego præfertim vt natura fragillimus , ita
impendentium periculorum timidiffimus ſum . *Cos-
miel.* Ne timeas Theodidacte ; quemadmodum
enim à principio impunitatem tibi pollicitus ſum ,
ita eam illà , quam me Coſmielem mundi præſidem
deceat , fide exactè ſeruabo . Agedum macte ani-

*Dilectus
Theodidacti
& Coſmielis
de itinere
ignium ſubter-
raneorum vi-
dendorum .*

mo Theodidacte . *Theod.* Sola tua benignitate , & potentia confusus tuam accepto inuitationem longè humanissimam . Et è vestigio , in horrendum quoddam incompetæ à me magnitudinis antrum introduxit . O mi Cosmiel quò trahor' ? quò me cum summo vitæ meæ periculo ducis ? *Cosmiel.* Confide fili , & nunquam ab humano oculo visa tibi monstrabo . Ne verò quidquam ab ignium violentia patiaris , hoc accipe antidotum . *Theod.* His dictis , effuso liquore quodam præstantissimo mirum in modum refrigerante super caput meum totum me incredibili quadam virtute contra omnes flammarum noxas muniuit . O amantissime dux vitæ meæ, quàm horrendam rerum scenam hic video ? Forsan in inferni barathrum me duxisti ? Non enim hîc aliud , nisi ingentes & formidabiles ignis crepantis strepitus audiuntur . Parietes omnes succenso fumo ardere videntur , pavementum sulphureis lacubus , ardentissimisque fluuijs refertum . Hiatus fornicis , innumeri veluti caminis & spiracula in altum porriguntur , latera ingentibus hiatibus fatiscencia video , quæ partim naphtam , bitumen , pinguißimamque materiam accensam , partim sulphureas flammæ vnâ cum liquefacta igniti liquoris materiâ , perenni fluxu fundunt . Heu quis fumus ? quis fœtor ? estne possibile tantam rerum confusionem emolumentum aliquod in natura rerum adferre posse ? rogo itaque te obnixè , vt singulorum rationem mihi exponas , idque quoad fieri poterit paucissimis verbis , ne lon-

Theodidactus
perfusus liquore
flammis in-
noxius reddi-
tus .

Antri igniuo-
mi descriptio .

Cap. III. Iter Subterraneum. 193

go tempore in tam formidabili ignis habitaculo commorari cogamur. *Cosmiel.* Quid omnia notent, quos usus in natura habeant, singula tibi pandam. Vastissimum hoc antrum seu Vulcanium barathrum, minimè vti tu putas infernus est, sed est pyrophyllacticum naturæ reconditorium, quod intra intima terræ viscera natura ad totius Americæ Meridionalis bonum & emolumentum constituit, in hoc enim naturæ semen, tum ad mineralium cuiusvis generis, metallorumque productionem perfectè excoquitur: tum ad hydrophyllaciorum fluxum continuandum, quæ sine hoc calore mox intensissimâ subterranei frigoris vehementia in glaciem coalescerent. Quemadmodum enim in cælesti expanso Deus Solem igneum, & Lunam aqueum corpus posuit eo fine, vt vnum alterius impetum frangeret, ne alterutrius excessu omnia inferiora susque deque ferrentur. Hac enim contrariorum globorum natura factum est, vt permixtis vnâ radijs calidis & humidis ad temperiem reducta corpora tum mutuò se fouerent, tum reciproca mistura seminum accepta in inferiorem rerum Oeconomiam ad intentam generationem efficiendam aptius influerent. Pari ratione cum Sol, Luna, Stellæ radijs suis intima terræ viscera penetrare nequeant; sapienti sanè naturæ consilio Sol & Luna subterranea, quæ nos pyrophyllacticos & hydrophyllacticos fundos, Solis & Lunæ vicarios, secundum analogiam quandam vocamus, constituta sunt. Vt mutuò calidi & humi-

Ignis subterranei finis & utilitas.

Lunam & Solem reciproco influxu temperari.

Fornicis hia-
tus esse spira-
cula ignis.

Quot in Ame-
rica pyrophy-
lacia.

Thermarum
variarum ra-
tio & origo.

di consortio vniuersus Geocosmus ijs veluti anima-
tus, & ab intenso frigore summo naturæ vitio calor-
is accessu vindicatus globus, ad necessariam rerum
generationem iuxta intentas Diuini Archetypi ra-
tiones incitaretur. Miratus es fornicis hiatus; illos
nihil aliud esse scias, quàm spiracula quædam, seu
canales pyrogogos, qui huius æstuarij calorem in
alia superiora æstuaria, quorum in hoc Americæ sub-
terraneo tractu quatuordecim sunt, traducunt, &
propagant. Hæc verò per similes alios pyrogogos ca-
minos, in extima Vulcaniorum montium, quorum
itidem pariter quatuordecim numerantur in Andi-
bus Chile crateres, ingenti fumo flamma mixto,
egeruntur. Quomodo verò hæc ignium receptacula
durent, quomodo, & vnde nutrimenti fomentique
necessariam suppeditationem acquirant, & quomo-
do post perpetuas ignium eructationes tandem non
extinguantur, fusè tibi supra exposui. Dantur præ-
terea & alia spiracula, quæ in hoc antro se offerunt,
ad hydrophylacia calefacienda à natura deputata, vt
videlicet in ijs naturæ semen perfectè concoctum,
corpus acquirat in materijs appropriatis ad genera-
tiones rerum perficiendas. Accedit & hisce ingens
horum meatuum pyrogogorum emolumentum,
quod intra montium viscera terræ superficiei vici-
nos lebetes hydrophylacticos à natura dispositos in-
genti suo æltu calefaciant, qui calefacti deinde per
appropriatos sibi canales foras in thermas tantoperè
humanis infirmitatibus curandis necessarias pro-
rum.

Cap. IV. Iter Subterraneum. 195

rumpunt . Si itaque canales huiusmodi sulphure
abundent, thermæ nascentur sulphuræ, si per sali-
nos & vitriolatos meatus aut aliud quodpiam incile
alio salium genere refertum transferit aqua, thermæ
salem, vitriolum, aut simile quid sapient . Si per
loca bitumine, petroleo similibusque oleagineis ma-
terijs referta transferit, tum ecce nascentur thermæ
eius naturæ, cuius sunt meatus, per quos transeunt
aquæ . Si verò canales pyrogogi longiores sint, quàm
vt æstus eos ad exitum vsque calidos conseruare pos-
sint, tum aqua per loca simili virtute mineralium
imbuta transiens, frige facta in externam superficiem
emerget vel in simplicem aquam frigidissimam,
vel in acetosam aut vitriolatam, aut sulphure bitu-
mineque imbutam . Ex his paucis tibi obiter indigi-
tatis, nullus tibi occurret aquarum tam exoticus ef-
fectus, cuius causam protinus non sis assignaturus .

Vnde frigidif-
sima aqua, &
acetosa.

Theod. Vidi ego in nonnullis locis summa admira-
tione attonitus aquam calidissimam frigidissimæ
iunctam vnà cum diuersis alijs aquarum proprieta-
tibus, quomodo id fieri possit, à te scire contendo .

Cur alicubi
calidissima
aqua sit cum
frig. dissima
iuncta.

Cosmiel. Causa huius rei est diuersitas canalium,
quorum vnusquisque eius naturæ aquam fundit, cu-
ius naturæ locus est per quem transit . Si enim cana-
lis ex lebete aquatico æstuarijs suppositis calefacto
aquam deuexerit, illa vtique calidissima erit . Si ve-
rò canalis ex lebete hydrophylactico frigido deuexe-
rit aquam, illa haud dubiè frigidissima erit . Et quo-
niam Orificia differentium canalium in vnum ali-

Plurima & di-
 versa subterra-
 nea æstuarια.

quem locum subindè concurrunt , hinc mirari so-
 lent homines , quomodo in vno & eodem loco tan-
 ta aquarum diuersitas per distinctas scaturigines oria-
 tur . *Theod.* Mirificè mhi placet dubij à te mihi pro-
 positi solutio . Nunc porrò vtrum plura sint huius-
 modi naturæ æstuarια in Geocosmo constituta , edif-
 feras . *Cosmiel.* Plura omnino : Nonnulla ima ter-
 ræ viscera obtinent , & dicuntur Principalia , hæc
 deinde per pyragogos meatus veluti per ramos quos-
 dam in vniuersa telluris viscera deducta , in diuersis
 partibus alia & alia fundant pyrophyllacia , & hæc per
 alios caminos alia & alia fundant vicina superfici-
 eie terræ ; ita vt sit perpetua quædam calefactiuræ ex
 vno in aliud virtutis propagatio eo tamen ordine .
 Vt æstuarια huiusmodi vnâ cum canalibus pyrago-
 gis indiuiduum quoddam cum hydrophyllacijs eo-
 rumque canalibus consortium inexplicabili quadam
 naturæ industriâ nacta sint , atque adeò totius tellu-
 ris corpus innumerabilibus canalibus , quâ pyrago-
 gis , quâ hydrogogis , ærogogisque haud secus ac Mi-
 crocosmi fabrica pertusum sit : vt iam oculari de-
 monstracione in hoc subterranei itineris nostri decur-
 su edoctus es . Et si placet ad alia iam te ducam
 æstuarια . *Theod.* O mi Cosmiel , si inueni gratiam
 in oculis tuis , siste hîc ; neque enim ampliùs hu-
 iusmodi locorum horrorem sustinere possum . Qua-
 re cùm reliqua eiusdem cum hoc rationis sint , vnum
 demonstrasse loco omnium sufficiat ; iam ad voto-
 rum meorum complementum , nihil aliud deside-
 rari

Cap. IV. Iter Subterraneum. 197

rari videtur, nisi vt me ad eas officinas perducas, in quibus tantam cudit metallorum mineraliumque diuersitatem industriosa natura. Vt quomodo & ex quibus singula principijs coalescant addiscam. *Cosmiel*. Desiderio tuo satisfaciam. *Theod.* His dictis, per angustissima montium gurgustia in amplissimum me introduxit aërophyliacium. O *Cosmiel*. Quid sibi vult ingens huius loci æstus? in balneum feruidissimum me introduxisse videris. Quid illi instar fumi continuati vapores, qui ex omnibus paucissimi scissuris exhalantur? quid parietes omnimodis colorum ductibus effigiati? *Cosmiel*. Hoc aërophyliacium à natura ordinatum est, vt semen naturæ quod in elementis aquæ, aëris, terræ sparsum latet, intra hoc vnitum, per circulationes continuas elaboratum, depuratumque tandem ad generationes metallorum adaptaretur. Vides quomodo fumi veluti in alembico quodam nunc ascendant, nunc descendant? Vides quoque ingentem terrestrium glebarum diuersitatem, & varias ad recipiendas formas dispositiones? Vides innumera foramina, fissuras, rimas, & fibras rupium, per hæc enim vapores ingressi, vbicunque materiam ad aliquod metallum aptam inuenerint; v. g. vapor vinctuosus vnà cum naturæ semine ei concentrato, natiuo loci frigore coagulatus, fixatusque intra fibras rupium, illud producet metallum, ad quod materia terrestris aptitudinem habuerit. *Theod.* Intellego quæ dicis, sed modum quo hoc admirandum naturæ coniugum accidit,

Aerophylacij
constitutio &
descriptio.

Metallorum
productionis
causa.

cidit; nosse cupiam. *Cosmiel.* Ut & hoc intelligas, aliquantulum fufius me explicabo. Notandum itaque omnia & fingula elementa iuxta diuinæ sapientiæ leges archetypas, puriffimum fui ipfius, id est fermen, in alterum elementum fibi inferius proijcere.

Elementorū
reciproca cō-
municatio.

Hoc pacto semen cæleste primo communicat aëri, hic illud aquæ; hæc illud fibi intra terræ viscera tractum interioribus partibus variè digeftum, coctumque communicat. Ex hisce intra Geocofmi vtros variè commixtis, mediante igne, nascitur vapor, qui in liquorem tandem refolutus per poros & fibras terræ continua & iterata circulatione, veluti per multiplicata quædam alembica depuratus defæcatusque vntuositatem quandam; viscositatem-

Humidum vntuosum metallorum materia.

que acquirat, atque hoc est illud humidum vntuosum, seu aquæ viscosum, omnium metallorum proxima materia. Hoc itaque continua concoctione ac digeftione depuratum, tandem in terram falfuginofam conuertitur, quæ continua liquoris fui irrigatione soluta, per poros & fibras terræ quas hic vides, quasi filtrata, fublimateque ab omnibus terreftribus lutosisque recrementis eo vsque depuratur, donec sulphuris cuiusdam candidiffimi & incombustibilis formam inducat, quod sulphur hoc pacto lotum defæcatumque in concauis & faxeis telluris fibris conclusum, tum calore subterraneo superueniente, tum fui ipsius calore proprio interno, magis magisque decoctum, tandem in argentum fixatur, quemadmodum hic vides. *Theod.* O miram rem.

Argenti productio & mīnēra.

Ergonè

Cap. IV. Iter Subterraneum. 199

Ergonè illæ fibræ in gypsi candidissimi morem longè
latèque exporrectæ mineræ argenti sunt? *Cosmiel.* Ita
est, sed vltèrius progrediamur. Si porrò hæc eadem
materia intra intima rupium, id est sulphur hoc
candidum & incombuftibile, eo vsque adhuc fortio-
ris ignis æstûsque vehementia concoquatur, donec
rubedinem acquirat, venæque sint ex purissimo sine
illa lutosæ & argillacæ: materiæ mixtura laxo, tunc
longo temporis spatio, nec non proportionati tem-
poris coctione, tandem in aurum purum degenerat.
Videsnè hæc venas, partim cæruleas, partim aureo
colore coruscantes? *Theod.* Video. *Cosmiel.* Illæ
sunt venæ siue mineræ auri. Vides in quantum spa-
tium fibras suas extendant, quàm varijs & tortuosis
ductibus sese explicent? *Theod.* Video, & oppidò ad-
miror. O quanta Diuina Sapiencia per naturam,
artem suam, in hominum emolumentum molita
fuit. Sit Deus in æternum benedictus, qui tua me
instructione propius cernere voluit inexhaustos om-
nipotentia suæ. *Thefauros.* *Cosmiel.* Præterea si hu-
midum illud vnctuosum viscosumque aquæ lutosis
excrementorum terrestrium quifquilijs vitiatum con-
taminatumque coctione diuturna figatur, necessariò
inde imperfectum metallum nasci necesse est. Et
tantò quidem imperfectius ignobiliusque, quantò
materia, cui humidum illud vnctuosum viscosum-
que miscetur, sordidior imperfectiorque fuerit. Sed
iam hæc propius te videre faciam. Videsnè hîc vi-
rides illos striatorum parietum ductus? *Theod.* Vi-
deo.

Auri genesis.

Mineræ me-
tallorum Cu-
pri & æris.

10. 23. 1114

Quid Cupri.

Ferr genera-
tio.

Corruptibili-
tatem ferri
rubigo indi-
cat.

deo. *Cosmiel.* Illæ sunt mineræ Cupri seu æris, quod quidem si à principio sordidis quisquilijs & glebis terræ inquinatis, non fuisset contaminatum, id longa tandem coctione, & defæcatione, in aurum euasisset. Sed quia ex rubro quodam sulphure, sed impuro & minimè fixabili constat, nec se ratione loci à dictis impuritatibus per circulationem liberare potest, hinc metallum imperfectum, videlicet Cuprum, euadit; quod quidem nihil aliud est, quàm corpus metallicum durum ac solidum, fusibile & malleabile, quod ab humido viscoso aquæ & aëris lutulenta & impura materia contaminato, nec non sulphure rubeo impuro & adusto, infixabili delibuto, producit. Iterum si intra humidum illud vinctuosum viscosumque, vnicum metallorum semen, incidit in venas terræ innumeris heterogeneis excrementis refertas, cum sulphure crudo & indigesto turgeat, neque sese à tantis excrementis & scoria expedire possit, coctione tandem in metallicum corpus imperfectum congelatur, quod ferrum dicitur: quod verò difficilis sit fusionis & durissimæ substantiæ, istius causa est, tum salis & sulphuris crudi abundantia, tum paucitas Mercurij hylæi; hinc maximè illud corruptioni obnoxium esse rubigo fat superque ostendit. Si quis tamen id ab impuritatibus suis eximere nosset, is haud dubiè inueniret sub eo, quod chymici tam anxie hucusque quæsierunt. Vides hic varias saxeas fibras. *Theod.* Video: & non recordor in toto hoc itinere nostro strias hisce frequentiores

Cap. IV. Iter Subterraneum. 201

me inuenisse. *Cosmiel*. Rectè obseruasti, uti enim humano generi ferro nihil est utiliùs & magis necessarium, ita nulli loco eius copiam natura deesse voluit, adeoque tota faxea Geocosmi à polo ad polum compaginata structura Magnetica, uti tu in arte tua Magnetica rectè docuisti, ferreis abundat mineris. Sed ulterius progrediamur. Vides ne in hoc antro innumeras fibras, venasque in immensum productas? *Theod*. Video. Et quamnam istæ metalli speciem referunt? *Cosmiel*. Ex hisce stannum eruitur, quod corpus metallicum est durum & firmum, facilis tamen fusionis, ductilis naturæ, & malleo obedientissimum. Ex abundantia siue excessu humidi vinctuosi & viscosi, puri tamen copia natum, quia verò cruditate & incocto sulphure exiguæ quantitatis constat, & volatilibus spiritibus turget, hinc perfectam fixationem non sustinet, sed ignis vehementia faciliè in auram euaporatum euanescit; vnde si sulphuris cocti perfectio responderet perfectioni humidi, illud haud dubiè cum tempore in argentum euaderet. Porro videsne in altero hoc antro cinereos linearum ductus. *Theod*. Video, & quodnam illi metalli genus continent? *Cosmiel*. Illa minera plumbi est, & differt in hoc solo à stanni natura, quod uti hoc puro humido, vinctuoso viscosoque, ita illud impuro & sæculento, sulphureque excrementicio ortum sit. Vidisti iam Theodidacte. Metallorum generationes, iam nihil restat, nisi ut & cæterorum mineralium specierum;

Stannum
quid sit.

Stannū ignis
ardore eua-
nescit.

Plumbum,
cuiusque diffe-
rentia à stan-
no.

lapidumque pretiosorum productiones tibi ostendam . Vidisti paulò antè nonnulla hydrargyri, seu argenti viui stillicidia . *Theod.* Vidi ; & equidem miratus sum ; cùm tu hydrargyrum , seu Mercurium , vnum ex tribus naturæ principijs esse dixeris , cur tam exiguam eius copiam intra terræ viscera obseruarim . *Cosmiel.* Quod vidisti argentum viuum , non est illud ex vniuersalibus naturæ principijs vnum , quod humidum radicale diximus , sed argentum viuum quod vidisti , commune & vulgare est , & nihil aliud est , quàm humidum vinctuosum , viscosumque aquæ & aëris leuiter coctum digestumque ; quod quidem proximè non concurrit ad metallorum generationes , sed in centro eius latec humidis radicalis viscosi , ex aqueo & aëreo semine constituta portio , qui verus ille à Philosophis intentus Mercurius , à sulphure & sale naturæ inseparabilis , inuisibilis & incorruptibilis dicitur , ad omnium metallorum mineraliumque compositionem concurrens ; est tamen communis Mercurij huius substantia miris naturæ dotibus instructa , ex humido æquè & sicco , ex calido & frigido pariter temperata , vnde ob innati calidi in centro eius latentis abundantiam in perpetuo quidem motu est , ob siccitatem verò ei concentratam nihil quod tangit , madefacit ; miranda quadam naturæ libertate gaudens neque ad humidum magis quàm ad siccum , neque ad calidum magis quàm ad frigidum determinatur , quamuis manifestam qualitatem in humido ,

Qualenam
argentū viuum
sit an vnum
ex naturæ
principijs.

Quid argentū
viuum vulgare.

Mercurij proprietates.

Mercurius ob
calidum innatum
semper
mobilis.

Cap. IV. Iter Subterraneum. 203

do, occultam in calido maximè exhibeat. *Theod.* Sufficit mi Cosmiel. Ex tuis hisce sapientiæ thesauris tantùm me profecisse puto, vt omnium reliquorum mineralium rationem nullo negotio tuis positis principijs dare possim: quod & in opere Mundi Subterranei nomine insignito, quantùm fieri potest, exactè & minutim, diuina fauente clementia, tuaque directione me præstiturum confido. *Cosmiel.* Progrediamur itaque. *Theod.* Quo me per horrenda antra, viasque tortuosas & mirè intricatas ducis? num remoti sumus ab extrema terræ superficie. *Cosmiel.* Vix vno alteroque milliari ab eadem distamus. *Theod.* Vnam rem miror, videlicet, cur tanta mineralium multitudine & varietate, tantis metallorum venis vicina superficiæ terrestris receptacula scateant, quæ tamen in profundioribus terræ receptaculis non inueniuntur. *Cosmiel.* Ne mireris. Siquidem vapores femine metallico foeti, exhalationesque ex intimis telluris æstuarijs & hydrophylicijs in alia & alia viciniora terræ superficiæ receptacula per variam transfusionem, concoctionemque elaboratæ filtratæque, tandem in hos intimos montium terrenorum promoscondos eleuantur; vbi vltimam iam perfectionem consecutæ, in illud metallum, cuius naturæ locus est, in quem penetrant, coalescunt, prouido sanè naturæ consilio, vt humano videlicet generi vsui esse possent, & ne intra inaccessa terræ medietate, quod fieri nulla humana industria poterat, pénétrare ad ea eruenda cogeren-

Ob vaporosã
femine vni-
uersalis sub-
stantiam mi-
neralia non
in ima terræ,
sed pœnes su-
perficiem re-
periri.

tur. Accedit quod in dictis medullis nullum perfectè elaboratum metallum reperiatur. Verùm ordo naturæ postulabat, vt priùs in hydrophylacijs, per æstuaria illis iuncta, per metallici feminis concoctionem digestionemque debita præparatio fieret, atque hâc peracta tandem per occultas terræ fibras, meatusque vapores in alia plus elaborandi eleuantur: donec intra montium viscera terræ superficiæ vicina coalescentes, tandem iuxta naturæ arbitrium, varias metallorum mineraliumque species, pro cuiusvis loci natura dispositioneque producerent. *Theod.* Rectè capi omnia. Sed ò mi *Cosmiel*, quàm horrendos tonitruorum fragores audio; Video & grandinum pluuiam, floccosque niuium, ex alto in pavementum proruentium. Video, & expauesco, horrendas fulminum proiectiones, fulgurum coruscationes, & similia Meteorologicarum impressionum spectra. Fierinè potest, & illas in hisce subterraneis mundi regionibus nasci posse? *Cosmiel.* Quid dubitas? cum nihil sit harum impressionum in externa superficie, quod non natura inferioribus partibus producat, ex continua lucta calidi & humidi seu ignis & aquæ alijsque spiritibus, sulphure, sale, nitro turgentibus, qui intra concaua terrestria per vapores eleuati, coarctatique exitum dum non reperiunt, qua data porta ruunt, latera montium concucientes sæuissimos terræ motus cum horrendis mugitibus & tonitribus excitant, accensi quoque ob combustibilis materiæ copiam, qua

Tempestatum
spectacula.

Terræ motu
subterraneorū
saula.

Cap. IV. Iter Subterraneum. 205

qua vestiuntur, fulmina & fulgura generant, & multo atrociores horrendioresque quam in externa superficie. Sed hæc tu in Mundo tuo Subterraneo fusiùs prosequeris. *Theod.* Eheu Cosmiel, quid rogo hîc spectrorum nobis obuiam fit; fierinè potest homines in huiusmodi abstrusis terræ recessibus reperiri; video enim masculos tripalmaris magnitudinis, pygmæos diceres, vestitu fossorum amictos, vitta tectos lanæa, coriaceo cinctos subligaculo, forma mirum in modum deturpata. Ecce quomodo nunc rideant, iam indignentur, nunc nugentur; video alios comedentes & bibentes, alios qui versoriam rotam trahant, alios qui corbes metallica materia refertos humeris gestent, sunt qui aquam ex puteis extrahant, non desunt qui metallis separandis operam suam impendant, & cum omnia facere videantur, nihil tamen reuera agunt, neque vllum post se opus relinquunt. Rogo quinam hî ridiculi sunt homunciones? *Cosmiel.* O mi Theodidacte, quos vides masculos, homines non sunt, sed Cacodæmones sub assumpta fossorum forma, occulto Dei iudicio ad caliginosa hæc terræ loca condemnati, quorum nullus alius finis est, quam vt homines metallicis laboribus occupatos, ad innumera peccata instigent, dum enim bonos hominum genios putant, illis statutam semper eduliorum portionem offerunt, & sic in horrendum dæmonolatricæ peccatum incidunt, ad iras & blasphemias excitant,

Spectra subterranea.

Masculos subterraneos Cacodæmones esse.

Eorum finis & tentamina.

Inuocato Deo
diabolica spe-
ctra euane-
scunt.

citant , & similia in Deum grauissima peccata com-
pellunt , donec totos à Deo abduxerint . *Theod.*
Exurgat Deus & dissipentur inimici eius , & fugiant
qui oderunt eum à facie eius , vix dixeram , cum
ecce instar fumi , omnia diabolicæ illusionis spectra
euanescent . Sed de hisce & similibus subter-
raneis monstris ex professo in Mundo
nostro Subterraneo Deo dante
tractabimus .

* *
*

CAPVT V. & vltimum .

EPILOGVS ASCETICVS

In quo de varijs æternæ beatitudinis consequenda medijs agitur .

COSMIEL. Intuitus es ni fallor .
sufficenter , Theodidacte , Dei opti-
mi maximi in hac terrestri globi
subterraneâ fabricâ magnalia , &
quæcunque æterna Sapientia per
naturam artem suam in emolu-

mentum generis humani operata est , me duce &
doctore didicisti : nihil porro restat , nisi vt omnium
eorum , quorum mea instructione factus es particeps ,
notitiam ad diuini Numinis gloriam in vsus tuos
conuertas . Verùm iam tempus aduenit , vt te sub
visibili huius halitus specie deseram , & ad commis-
sum mihi mundi præsidium reuertar . *Theod.* Ah
rogo te mi Cosmiel siste adhuc pauxillum temporis ,
vt quæ æternam animæ meæ salutem concernunt , à
te diuino meo magistro priùs addiscam ; vsque dum
corruptibili huius carnis sarcina deposita , te in Deo
meo æternum fruar . *Cosmiel.* Vti æquissimam tuam
petitionem video , ita ex mea parte non omittam te
mea directione eo deducere , quo & tua te vota fe-
runt , & ego id ynice in hoc toto itineris nostri de-
cursu

Cosmielis in-
tento toto
itineris decur-
su.

curfu intendi ; vt videlicet per visibilia rerum va-
rietatem & multitudinem , per Diuinorum operum
magnalia in naturæ maiestate elucescentia , ad inuisi-
bilia bonorum vbertatem , quæ omnem sensum ,
omnem mentis humanæ conceptum longè superant ,
tandem pertingeres laborum tuorum metam con-
secutus . Quære itaque confidenter , & omnes animæ
tuæ latebras , circa ea quorum desiderio cognoscen-
dorum æstuas , excutito , & fidelem me sincerumque
omnium propositorum interpretem obtinebis. *Theod.*

Theodidactus
gratias agit
Cosmieli Du-
ci.

O Diuine magister , quas tibi gratiarum actiones pro
tot tuis in me meritis & innumeris beneficijs in indi-
gnum seruum tuum collatis referam ? Certè cum
aliud quod tribuam non habeam , ecce omnes ordi-
nis tui Hierarchici commilitones inuito , vt quas ego
non possum , illi tibi in Deo ter glorioso & benedi-
cto debitas gratiarum actiones persoluant ; iam ve-
rò audi quæso quæ mihi in mentem venerunt . Tan-
to perè mihi semper hucusque inuisibilia bonorum
fruitionem inculcasti , vt iuxta Apostoli verba , inui-
sibilia videlicet per ea quæ facta sunt , conspiciantur ;
imò in præfatione Epiphaniæ Ecclesia Dei idem ca-
nit , vt dum visibiliter Deum cognoscimus per hunc
in inuisibilem amorem rapiamur . Quæ cum ita
sint , rogo te obsecro , & obtestor , vt mihi huiusmo-
di inuisibilem bonorum rationes exponas . Non
enim video quomodo homo ex anima & corpore
constitutus ad illa pertingere possit ? cum intellectus
insensibilium spectrorum gurgite immerfus ; inuisi-
bilia

Humanum in-
tellectum in-
sensibilem .
specierum esse
incapacem.

Cap. V. Epilogus Asceticus. 209

bilium specierum, ob phantasmatum sensibilibus interpositionem, fit incapax; quomodo itaque illa attingemus, cum nihil iuxta Philosophi Epiphonema in intellectu sit, quod non prius fuerit in sensu? Et cum Sapientis proprium sit teste Philosopho phantasmata speculari; an non sufficit inuisibilem bonorum vbertatem sub ineffabili Humanitatis Christi pulchritudine nobis sensibili, intelligere, admirari, eam æternum gaudere. *Cosmiel*. Ah fili mi bene apparet, te nec dum abstracti intellectus rationem nosse. Verum est humanum intellectum in hac præfenti vita phantasmatum umbris impeditum, luce sua obscura ad inuisibilem bonorum rationem pertingere non posse, hoc enim totum alterius beatitudinis vitæ statui reseruatum est, de quo rectè *Genitium Doctor* dicit. Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit quæ Deus præparavit diligentibus se; quibus verbis expresse docet, sensibus ad ea cognoscenda opus non esse, cum illa omnium sensuum potestatem infinitis parasangis fruperent. O si tibi liceret vel per minimam rimam ineffabiles bonorum inuisibilem delicias, quemadmodum illas tum nostrum genus tum animæ iam ad salutis portum appulsæ cognoscunt, præ nimijs gaudiorum excessibus, ruptis cordis penetralibus, haud dubiè expires. *Theod.* Hoc est quod semper miratus sum, & capere non potui, cur diuina bonitas mundum hunc corporeum cum tanto rerum ap-

Finis Incarna-
tionis Christi
Domini.

paratu condiderit, certè non propter se tantum, quæ mundo corporeo non indigebat, quem infinites quippe pulchriorem, in æterno suo archetypo contemplabatur; neque propter vestrum genus Angelicum; ergo propter rationalem creaturam, qui homo est. Præterea prorsus attonitus hæsi dum exactiùs ponderarem, quodnam incitamentum Christum Seruatorem nostrum in nostræ carnis angustias traxisset, cur humana carne vestiri sub visibili serui forma apparere, omnibus sese humanæ conditionis miserijs, excepto peccato, vsque ad probrosissimam Crucis mortem, demittere voluerit. Dices forsàn ad hominem à seruitute peccati liberandum, Deoque reconciliandum; id verum esse scio. Sed & non vsquequaque mihi satisfacit; later itaque haud dubiè sub hoc aliud quoddam prorsus incomprehensibile mysterium; quod ego nihil aliud esse existimo, quàm superexcessiuam, ineffabilem, omnem humani intellectus longè excedentem gloriam, quam sua nobis sacratissima incarnatione promeruit. Sed uti hæc homini in huius corruptibilis vitæ statu constituto est inconceptibilis, ita te rogo, ut eius vel unica lucis scintillula animum meum ardentibus succensum desiderijs imbuas, ut feruentiùs ad tantorum bonorum inuisibilem consecutionem in posterum aspirem. *Cosmiel.* Magna sunt quæ tibi exponi postulasti, & nescio an in hac vita mortali constitutus eorum capax esse possis. Quare sub nonnullis tantum tibi

Cap. V. Epilogus Asceticus. 211

tibi similitudinem vmbriſ, eam deſcribam, vbi tamen priùs materiam adeo profundis contemplationibus refertam altiùs orditus fuero.

Sacroſancta & Indiuidua Trias Deus Opt. Max. Cum ab æterno in inacceſſæ lucis ſuæ caligine abſconditus in Idearum diuinarum archetypo ſe ipſum cum infinita beatitudinis ſuæ complacentia, ſibi ipſi ſufficiſſimus, contemplaretur; incomprehenſo & ineffabili bonitatis inſtinctu, necnon infinito amore impuſſus, vt intra Diuinæ ſuæ eſſentiæ centrum latentem omnipotentia ſuæ efficaciam, in lucem viſibilem educeret, mundum hunc corporeum, iuxta æterna idealium notionum exemplaria producere ſibi complacuit, vt nimirum eſſet extra diuinæ eſſentiæ ſuæ immenſitatem, producta creatura intellectu prædita, quæ omnipotentis virtutis Dei magnalia, id eſt inuiſibilia, per ea quæ facta ſunt conſpiceret. Vt qui inuiſibilis in ſe ipſo eſſet, in tanto tamen mundi opificio, tam perfecto, tanta rerum varietate inſtructo, tanto ordine adminiſtrato, viſibilis veluti in totidem diuinitatis ſuæ ſpeculis, quæ ſunt poſteriora Dei, appareret. Mundo itaque hoc pacto conſtituto, primo Angelicam naturam ad imaginem ſibi præ omnibus creaturis ſimillimam, tum gloriæ ſuæ admiratores, tum operis à ſe producti præſides creauit. Verum cum hæc pura intellectua- lis eſſet, nec mundo corporeo vti poſſet, aliam ſibi Angelicam inter & corpoream naturam mediam producere conſtituit, hominem videlicet, ſiue crea-

Mundus creatus propter hominem.

Angeli con-
creati.

turam rationalem , in telluris globo veluti centro quodam constitutam , vt sublatis in admirabilem huius mundi ornatum oculis , per condita infinitæ potentia opera , tantæ molis authorem , tantarum rerum multitudine & varietate inexplicabilium architectum & opificem admiraretur : eum quam admiratus erat quæreret , inuentum amaret , eique soli seruiret , ac tandem bonorum inuisibilium vbertate in Deo æternum fruereetur . Sed aliter res accidit ; vix introductus in hoc mundi theatrum protoplastus homo , cum ecce contra seuerum Dei præceptum , de fructu vetito sibi sumens per inobedientiæ peccatum , vna se cum tota humani generis posteritate , inextricabilibus malorum omnium labyrinthis inuoluit ; Erat totum genus humanum peccati iniquitate corruptam , omnis cessauerat in terra veri & viui Dei notitia cultusque , ijs ignorantia & cæcitatibus tenebris subuersum , vt qui benignissimum conditorum in creaturis suis elucescentem quæreere & amare eique soli seruire debebant , ij Idololatriæ impietate inuoluti , sensibilia Solis Lunæ astrorum lumina , Elementorum vires & proprietates , quin vel ipsius sensitiuæ & vegetabilis naturæ beneficia , homines denique rerum gestarum gloria celebres , loco Conditoris coluerint & adorarint ; sensibilibusque assuefacti , cum inuisibilem Deum aut non cognorint , aut aliquid esse non posse crediderint , quisque quod sibi maximoperè arridebat , ex visibilibus obiectis in Deum assumpserit . Toto itaque terrarum orbe ,

abo-

Lapsus homines malorum cursu.

Idololatriæ origo.

Cap. V. Epilogus Asceticus. 213

abominando Idololatriæ scelere contaminato , cum
nulla nec in Cælo nec in terra creatura esset , quæ
tam conclamataæ humani generis calamitati reme-
dium aliquod adferre posset , ecce tot malis incitata ,
hominumque irreparabilem ruinam , laboresque mi-
serata æterna Dei Sapiaentia , verbum & filius Patris ,
ne quod tanto amoris impulsu condiderat periret ,
infinitæ dilectionis actu , humanam naturam assume-
re sibi complacuit . Vt Deus qui prius in incompre-
hensibili caliginis suæ recessu reconditus , omnes
mortalium sensus latebat , modo sub formæ visibilis
conditione compareret , cum hominibus conuersa-
retur , pauperis oppidi ciuis factus , latentem tamen
diuinitatis potentiam , ineffabilibus operum miracu-
lis proderet . Doctrina cælesti noua & in illum vs-
que diem nunquam audita , animos mortalium in-
strueret , eosque æterno Patri infinitè offenso reconci-
liaret . Neque hîc stitit se diuinæ clementiæ altitu-
do , cum non reperiretur , qui plenam & perfectam ,
pro infinita offensa satisfactionem daret ; ipsa Dei Sa-
pientia ineffabili amoris infiniti æstu languida affe-
cta , innumeris se humanæ mortalitatis miserijs su-
bijciens , tandem post atrocissima tormenta Crucis
passionem subiit , vt hoc pacto deleto mortis chiro-
grapho , hominem perditum ad vitam reuocaret .
Theod. O infinitam Dei charitatem ! O nouas amo-
ris diuini inuentiones ! Et quid rogo tam excessi-
uam Diuinæ pietatis magnitudinem mouit , vt tan-
ta & tam indigna hominis vilissimi , sui ex luto fig-
menti ,

Christus quod
perditur re-
stituere .

menti, inimici insuper irreconciliabili odio cum Deo dissidentis causâ subierit? Hoc est quod capere non possum, hoc est cuius admiratione tantoperè ravior. An non forsan interfuit Diuinæ clementiæ nonnihil quod in hoc negotio proprii commodi rationem spectaret? aut quo sine hominis animam tantis beneficijs lucrari intendit? latet hic haud dubiè admirandum quoddam & ineffabile mysterium.

Deus solo amore tractus incarnari instituit.

Cosmiel. Deus nullius indigus, sibi ipsi sufficiens, & in se ipso beatissimus solo innato & æterno bonitatis suæ communicandæ desiderio accensus, & infinito amoris æstu impulsus, erga rationalem creaturam, quam ad altissimos fines destinauerat, omnia hæc præstitit. Ut videlicet homo cognito immensis, & inenarrabilibus Amoris Christi argumentis, legem eius seruaret, vitam eius sanctissimam imitaretur, meritorumque eius se participem faceret, & sic à peccatorum veterno erutus, post huius corruptibilis vitæ vsuram, ad eam quam dixi inuisibilem bonorum copiam pertingeret. *Theod.* Ad idem semper reuoluimur mi *Cosmiel*; nosse desiderarem, in quo potissimum inuisibilia illa bona quæ Deus diligentibus se & mandatorum suorum obseruatoribus promittit, consistant. Explica quæso exemplò quodam, ut tantorum bonorum capax fiam; debent enim haud dubiè esse superexcellsa, nullo vnquam humano intellectu penetrata, utpotè quæ omne bonum quod animo concipi & fingi potest, longè excedant. *Cosmiel.* Rectè dicis & ut omnia luculentius concipias,

Quædam sicut inuisibilia bona à Deo iustis promissa.

pias,

Cap. V. Epilogus Asceticus. 215

pias, sub symbolico quodam similitudinis typo; ta-
 metſi non niſi umbratili, totum negotium ob ocu-
 los ponam. Si itaque Theodidacte fama perciperes
 in infula quadam ſcopulis innumeris impedita, ad
 quam non niſi per mare ſyrtibus, vadis, ſcopulis,
 ſummis tempeſtatum procellis infeſtum aditus dare-
 tur; in quo innumera tibi ob belluarum ferociam,
 ventorum rabiem, vorticum rapiditatem, discrimi-
 na tibi ſubeunda forent, certa tamen, veriſſima &
 infallibili informatione certior fieres, ſpeculum
 quoddam in dicta infula contineri, in quo omnia
 quæcunque ab origine mundi, uſque ad conſumma-
 tionem eiufdem, ſiue quæ hominum potentia geſta
 ſunt, ſiue quæ à natura abdita arcanorum myſteria
 peracta ſunt, vnico intuitu ordine repræſentata ſpe-
 ctantes; ſi iterum vniuerſi mundi machinam cum
 omnibus quæ in ea continentur, lucidiſſimè expli-
 catam intuereris; ſi innumeros mundanorum globo-
 rum ſiue ſtellarum exercitus ſingularumque indiui-
 dualem naturam, motuum ſyſtaſes, influxuum qui-
 bus in inferiorem mundum agunt rationem, vnâ
 cum vniuſcuiuſque naturali ſitu, partium differen-
 tia, elementorum ſingulis congruorum, ex quibus
 efformata ſunt conſtitutionem in memorato ſpeculo
 cognoſceres, interualla præterea vnius globi ad alte-
 rum ex eodem cognoscere poſſes; quid non ageres?
Theod. Certè incredibile illud videndi deſiderio
 æſtuarem. *Cosmiel.* Si ruruſ in eodem ſpeculo, to-
 tius globi terreſtris quem Geocoſmum appellamus,

Parabola de
bonis æternis.

Speculum
admirabile.

Mundi vni-
uerſi conſtitu-
tio à ſpeculo
eadem.

con-

Terreni corporis fabrica.

Animalium plantarum mineralium essentia.

Toties mundi politici constitutio in speculo exhibit.

Omnium scientiarum in terra penetratio.

constitutionem, omnium regionum, marium insularumque situm, naturam proprietatem, veluti omnibus & singulis præsens, actu intuereris, metallorum quoque mineraliumque inexhaustos fundos, herbarum, plantarum, arborum, fruticum, seminum, singulorum indiuidua cognitione & noticia, vires & facultates naturales ex eodem addisceres; si ulterius omnium animalium quadrupedum, volucrum, natatilium, insectorumque naturam intimam vires tam occultas quam manifestas singulorum, vna oculorum projectione cerneres? quid rogo de hoc tam admirando speculo diceres? *Theod.* Certè opus prorsus ineffabile assererem. *Cosmiel.* Rectè dixisti. Si præterea Monarchias imperiorum, singulorum hominum ab Adamo vsque ad vltimum, ab vno quoque gesta siue bona siue mala, si Imperiorum regnorumque vicissitudines, declinationes, erectiones nouorum, omnes sæculorum successus, non præteritorum solummodo, sed & futurarum rerum euentus graphicè in eo expressa monstrarentur, quid diceres? *Theod.* Mille vitæ pericula nihili ducerem, dummodo illud contueri liceret. *Cosmiel.* Si ultra hæc in dicto speculo, omnium scientiarum artiumque arcana hucusque incognita, intellectui tuo panderentur. Si de repente in summum Theologum, Philosophum, Medicum, Mathematicum, Logicum, Ethicum Iuriconsultum, Politicum Rhetorem, Poëtam, Grammaticum solius eius intuitu euaderes, si in eodem magnum illud lapidis Philosophici

Cap. V. Epilogus Asceticus. 217

sophici secretum manifestaretur, si quadraturæ circuli ratio demonstraretur, si ad arcanam motus luminisque perpetui aliarumque abditarum artium in hunc usque diem, desideratam notitiam pertingeres, quid non ageres, ut illius compos fieri posses. *Theod.* Certè nullum futurum esset tantum vitæ discrimen, nulla laborum exantlatio tanta foret, quæ animum meum, quo minus ad illud contuendum proficiscerer, retardaret. *Cosmiel.* Sed nihil hæc sunt ad ea, quæ dicturus sum. Si in hoc eodem speculo, Angelici quoque mundi constitutionem, si stupendam Hierarchiarum chororumque cælestis exercitus distributionem, innumerabilem quoque singulorum Angelorum, qui in vnoquoque choro continentur, multitudinem & varietatem, quomodo in loco sint & moueantur, quomodo adinuicem secreta mentis pandant, quomodo superiores inferiores illuminent, quo quisque modo operationes suas instituat, quo modo & qua industria astrorum globos moueant, dirigant & circumuoluant, si denique omnia diuinæ naturæ Sacramenta solo eius intuitu penetrare, quis tibi animus foret, quodnam desiderium, quænam mentis anxietas, donec tam ineffabilis speculi intuitu fruereris. *Theod.* Certè nullum iter tot periculis expositum, nulla tam infesta latrocinij loca, nulla tanta scopulorum impedimenta, nullus tempestatum horror tantus, nulla tam occulta Charybdis & Scyllæ sæuientis naturæ vis, nulla tribulatio, fames, sitis, nuditas tanta, nullæ tantæ egestatis ærumnæ,

Abditarum
artium notitia

Angelici mundi
constitutio.

Diuinæ essen-
tiæ cōiunctio.

E e

quæ

Parabolæ
compositio.

Beatificæ vi-
sionis posses-
sio.

Sacrofanctæ
Triadis, &
verbi incarna-
ti clara intui-
tio.

quæ me à tanto ac tam inaudito spectaculo retardare possent. Quare te etiam atque etiam rogo mi Cosmiel, vt apertis similitudinum vmbrijs, quid tam longâ parabola indicare volueris, aperias. *Cosmiel.* Faciam quod postulas. Illud speculum nihil aliud est, quam beatificæ visionis fruitio, omnibus ijs qui vera fide, spe firma, perfecta charitate in hac mortali vita Deum diligunt, à Christo æterna veritate promissa. In quo sancti Dei homines glorificati videbunt Deum, omni fidei velamine sublato, sicuti est. Et quæcunque hucusque recensita sunt, in hoc voluntario Diuinæ essentiæ speculo perfectè contuebuntur, cum æterna gaudij possessione, quæ quidem tanta est & tam superineffabilis, vt nullus humanus intellectus aut etiam Angelicus, omni possibili conatu, eam satis describere valeat. Vbi immensum illud, & ineffabile Sacrofanctæ Triadis Mysterium, totius beatitudinis metam & complementum, inenarrabili gaudio intuebitur; ibi æternam Diuini verbi generationem, & Spiritus Sancti à Patre & Filio processionem apertè cernet. Atque hic est torrens ille voluptatis, quo Deus electos suos potabit, hic est fons vitæ æternæ, de cuius gustu nascetur gaudium illud sempiternum, de quo veritas loquitur, *Intra in gaudium Domini tui*. Siquidem in hac vita mortali totum diuinum gaudium, intrat in gaudentes, quia modicum est, momentaneumque quod hic percipitur, in patria vero toti gaudentes, intrabunt in totum gaudium Domini. aut

Cap. V. Epilogus Asceticus. 219

aut fingi potest corporeâ formâ Iesu Christi, qui est candor lucis æternæ, & speculum sine macula, in quod vel ipsi Angeli desiderant prospicere, & oblectantur. Cuius tanta est gloriæ magnitudo, & tanta claritatis vbertas, ut si mille solium milliones in unum coaceruarentur, illi omnes ad tantam claritatem comparati, nihil nisi tenebræ sint futuri. In hoc potissimum immensa & incomprehensibilis Dei bonitas elucescet; qua Deus nulla necessitate coactus, sed solius bonitatis instinctu compulsus, mundum hunc corporeum, ad suam ei pulchritudinem & bonitatem quadamtenus communicandam condidit; ex eadem ineffabili bonitate Deus irreconciliabili odio à se seiunctum humanum genus redimere, in libertatem filiorum Dei vindicare, æterni boni sui participes esse, sibi complacuit; dum in infinitam humilitatem quasi depressus, amore prorsus supra omnem humani & Angelici intellectus capacitatem, incomprehenso languidus amoris æstu, nostra mortalitatis sarcina grauatus in hoc mundo sub visibili serui forma, ad confusionem diaboli, destructionem peccati, & mortis extirpationem comparere dignatus est. Quæ bonitas tanta fuit, tantus Amoris actus, ut si omnes Angelorum ordines, omnia hominum ab origine mundi usque ad finem eius genitorum corda in unum confluerent, illud tantæ bonitatis & amoris argumentum ponderans, præ admirationis, gaudij, amoris excessu scissum iri necessum foret. Hæc Diuini Amoris incomprehensa alti-

Corporea forma Christi.

Cur Christus tanta pro humano genere tulerit.

Amor Dei quantum.

rudo tanta fuit, ut si omnia cælorum expansa in chartam, omnia vegetabilis & sensitiuæ naturæ organa in calamos, omnes aquarum in vniuerso Mundo congregationes, in atramentum conuerterentur, illa omnia citius deficerent, quam ut vel minimam eius particulam attingerent. *Theod.* O incomprehensibilis bonitas, ò ineffabilis Amor! Video Eheu video satis luculenter, inexhaustum, immensumque diuinæ Bonitatis & Amoris Oceanum; sed ò sapientissime Cælestis doctrinæ magister mi Cosmiel, nunc te rogo per eum amorem, quem Deum nobis ingratitis impendisse dixisti, ut quid mihi in posterum faciendum sit, ut tam infinitæ bonitati ac Diuini amoris magnalibus quouis modo correspondeam, atque adeò superexcelli illius finis, quem diuina clementia per creationis, redemptionis, seu incarnationis opus, pro hominis glorificatione intendit, particeps fiam. *Cosmiel.* Si infinitas vitas eius seruitio impenderes, si in totius mundi vitam animareris, si in omnium creaturarum corda conglobareris, nihil ageres, nisi ipse te amori eius cooperantem gratia sua te dignum redderet, cum omnis creaturarum bonitas, omnis operum humanorum excellentia, eius bonitati comparata, non bonitas sed mera malitia sit. *Theod.* Quis ergo ad tam altum finem pertinget? aut quibus modis & medijs tantum bonum consequar? *Cosmiel.* Volendo. *Theod.* Et quid uel le facilius est, & quid iucundius gratiusque esse potest, quam ad tam omnibus votis desideratam beatitudi-

Quomodo
 Deo homo
 pro tantis be-
 neficijs re-
 spondere de-
 beat.

Omnis boni-
 tas respectu
 Dei malitia
 est.

Cap. V. Epilogus Asceticus. 221

tudinem, sola voluntate pertingere? Explica rogo non nihil tuum hoc absconditum mysterium. Et si nihil aliud quàm voluntas mea desideretur, ecce eam tota quanta est, vltro Deo meo trado. *Cosmiel*. Voluntas hæc sanè intelligenda est: *non enim omnis*, Christo attestante, *qui dicit mihi Domine Domine introibit in regnum Celorum, sed qui facit voluntatem Patris mei*. Ecce habes hic sub paucis verbis totum mysterium tibi apertum. Voluntas itaque Patris æterni, exigitur, quæ quid sit & in quo consistat, apertius reuelo. Cùm diuinitas solo bonitatis instinctu quæcunque insensibili huius mundi theatro spectantur, per opifex suum verbum fecerit, hæc verò antequam essent, in ipso omnia vita essent, id est, in æterno illo diuinitatis speculo, veluti in Idealium rationum Archetypo quodam ab æterno relucebant; & quoniam omnia extra se producta, diuinæ vnionis incapaces, ad tam excelsum finem quæ est Theomorphosis, seu vnio Dei-formis, pertingere non valebant, ex corporeis creaturis hominem elegit, qui intellectu & voluntate ad tam superexcelsam vnionis gradum, in hac quidem vita per conformationem suæ voluntatis cum diuina per gratiam, in altera verò, per gloriæ beatificæ visionis fruitionem, consequeretur. Siquidem voluntatis nostræ cum diuina vniformitas, tantæ potentia & energia est, vt per purgatissimas mentis operationes, & contemplationis donum vnus cum Deo spiritus efficiatur; tam firmo & indissolubili vnionis nodo, vt nihil adeò in hoc

Theomorphosis.

Magnū quid voluntatis nostræ cum diuina conformatio.

hoc mundo durum sit, nihil tam asperum, nihil tot aduersitatibus inuolutum, quod eum à Diuina voluntate separare possit. Si prosperitas eum extollat, ecce mox totus in Dei voluntate absorbetur; si aduersis prematur, iam veluti iugi quodam conuiuio triumphat; cum nihil illi dulcius acceptiusque accidere possit, quam magna, ardua, imo mille mortes pro Deo, cui per amorem nequitur, pati; despectum contemptumque summo honoris loco reputat, totus Deo per triplicem, fidei inconcussæ, fragrantissimæ spei, & ardentissimæ charitatis nodum iunctus, in Deum totus conformatur, quæ est vera æternæ felicitatis arrha, & inuisibilem bonorum atrium, quo intromissus, despectis omnibus sensibilem rerum vanitatibus, & periturarum voluptatum delicijs, vnico mentis oculo Deo fixus; hunc solum ardentibus affectuum stimulis noctu diuque meditatur, utpotè qui vitam in Christo, lucrum in morte repositum habet. Præterea per hanc vnionem mens tua ad supernam transit Ierusalem, angelicis sociatur choris, & vsque ad supremum Dei thronum penetrat, vbi voluptatibus deliciatur æternis. *Theod.* Quomodo amor hic Angelicis me choris sociare potest? *Cosmiel.* In Seraphinis Deus te amat ut charitas, in Cherubinibus te nouit ut veritas, dominatur in Dominationibus ut Maiestas. In Principibus te regit ut principium. In Potestatibus tuetur ut salus. Ut virtus operatur in virtutibus, in Archangelis operatur ut lux; in Angelis ut pietas.

Omnia

Angelo-um,
choris associa-
tur, voluntati
diuinæ se con-
formans.

Cap. V. Epilogus Asceticus. 223

Omnia denique operatur in omnibus ijs mentibus, in quibus habitat per donum affluentissimæ charitatis. Necessè est itaque Theodidacte, ut iisdem gradibus ad eum & ad desideratam felicitatis possessionem pertingere satagas, quod fiet si trium sequentium documentorum notitiam, in hac vita mortali tibi compares, id est. Mentis tranquillitatem, virtutis splendorem, & charitatis dulcedinem. In hisce enim diuina Maiestas, tanquam in folio sibi proprio requiescit, quibus per Purgationis, Illuminationis & Perfectionis viam adeptis, anima ad diuinos amplexus admissa, meritorum incrementum, veluti cum æternæ vitæ pignore quodam suscipit. Porro voluntatis nostræ cum Diuina vnio, in hoc potissimum consistit, ut perfectè in nobis Christum exprimamus, quod per virtutum, quas Christus in hac mortali vita nobis ad imitandum proposuit, sequelam contingit; quo vnico Deus Opt. Max. tantoperè sibi complacet, ut nihil sit in religiosæ vitæ exercitijs, quod hominem ad dictum vnionis gradum, maiori compendio perducatur. Hæc est vera, illa & regia via, qua sine vlllo errore, ad tantoperè desideratum scopum peruenias; an nescis, quantum Christus in omnibus suam semper voluntatem Paternæ voluntati vniformem habuerit? quis vnquam Christo maius humilitatis argumentum, cum Dominus gloriæ & totius Maiestatis Deus esset, in hac terra præbuit? quis atrocissimum passionis, immo mortis tormentum, maiori constancia & fortitudine susti-

sustinuit? quis vnquam pro Crucifixoribus suis, cæterisque inimicis, tanto cordis affectu Patrem interpellauit? vt interim nihil dicam de infinitæ charitatis actibus, de patientiæ, mansuetudinis, orationis, innocentia vitæ, inauditis exemplis quæ ex Evangelicis oraculis constant. Hoc itaque mi Theodidacte diuinum virtutum omnium exemplar, noctu diuque ob oculos positum contemplare; hæc vnica tua cura sit, vt eam in anima tua, perfecta, & summa similitudine, haud secus ac sigillum quoddam in piæ affectionis & voluntatis ardentissimæ ductili cera, diuinam formam exprimas. Hoc pacto desideratam tuæ cum Diuina voluntate conformationem, atque adeo ad illam, ita omnibus votis concupitam Theomorphosim, id est ad diuinum vnionis Amorosæ osculum in hac vita, quantum humanæ conditionis ratio permittet admitteris, in altera verò totus Deo per apertam visionem iunctus, totus vnieris toti, qui est omnia in omnibus. *Theod.* O Cosmiel magna sanè hodie te magistro scientia imbutus sum: cuius comparatione omnis humana sapientia, stultitia est, omne sapientum huius sæculi lumen mera cæcitas est; *ò Deus meus & omnia!* O Christe humani generis vindex, transfige cor meum igneis amoris tui iaculis, vt consumptis omnibus humanarum ambitionum vanitatibus, omnibus caducis huius infelicis vitæ cupiditatibus extinctis, omnibus quæ mundus tantoperè quærit & sectatur repudiatis, tibi in posterum soli adhæream, tibi
soli

Cap. V. Epilogus Asceticus. 225

foli seruiam , te solum in vita & morte actionibus
meis exprimam , carnem meam cum vitijs & con-
cupiscentijs crucifigam , ac tandem totus in te abfor-
bear Amen . *Cosmiel.* Quare Theodidacte si quandoq;
animum tuum ad ea , quæ tibi in hoc itineris nostri
decurfu ostendi Diuinæ Bonitatis Sapientiæ & Amo-
ris argumenta solius humani generis gratiâ in hac
mundi machinâ exhibita attuleris : ea non alio fi-
ne condita esse tibi persuadeas , nisi ad illum , quem
tibi supra descripsi finem consequendum , vt dum
visibiliter Deum in Christo cognoscimus , per hunc
tanquam totius naturæ , & conditarum rerum vni-
cum scopum , in inuisibilem amorem rapiaris .
Quem tibi impertiatur is , qui vti te ab æterno ama-
uit , ita te attraxit ad se miserans . *Theod.* Sed tu
magne humanarum rerum arbiter Deus , totius pie-
tatis , clementiæ , misericordiæ & æterni amoris fons
& scaturigo , dispone hunc animæ meæ statum se-
cundum diuinæ voluntatis tuæ beneplacitum , in-
cita omnes cordis mei neruos , in laudem & gloriam
nominis tui , vt Seraphico te amore diligam , Che-
rubica mentis indagine incessanter quæram ; sis ani-
mæ meæ thalamus , vbi quiescas , vbi cubes in me-
ridie ; iugum tuum suaue pone super indomitam
rebellemque affectionum terrenarum turbam , vt
in posterum Angelica tibi puritate seruiam ; sonet
vox tua in auribus meis , vox enim tua dulcis , &
facies tua decora ; dispone in me ea virtutum orna-
menta , quæ tu in sanctissimâ tuâ vitâ expressâ mihi

ad imitandum reliquisti , vt de virtute in virtutem progressus , ad totius perfectionis apicem pertingam , ad te videlicet Deum Deorum in Sion ; qui es totius beatitudinis nostræ meta , ac vniuersæ creaturæ finis vltimus, & centrum Amen. *Cosmiel.* Sed iam tempus est , vt ad mundi mihi commissi administrationem reuertar . *Theod.* O *Cosmiel* *Cosmiel* , si inueni gratiam in oculis tuis , tolle animam meam , vt vnâ tecum molestâ huius corporis sarcinâ sublata , in æternis beatitudinis atrijs degam . Tua enim mihi morte ipsa durior discessio videtur . *Cosmiel.* Nonne dixi tibi voluntatem tuam in omnibus Diuinæ esse conformandam ? Anne tam subitò verborum meorum oblitus es ? doctrinam tibi hic traditam prius exequere , vt meritorum cumulo plenus , tandem finem tuum consequaris . *Theod.* Voluntas itaque Dei , in omnibus compleatur , sed hoc vnicum à te contendo , ne seruum tuum in posterum deseras , sed mihi semper in omnibus necessitatibus assistas , vt tandem dulci tuo , & supra quàm concipi potest , iucundo consortio in patria fruar . *Cosmiel.* Ne dubites fili , tibi semper assistam , te protegam , tibi vti petisti , in omnibus operibus tuis subueniam . *Theod.* Sed ò quibus modis ò dulcissime *Cosmiel* ; ò Diuinæ Sapientiæ Magister , ob innumera tua in me collata beneficia gratiam rependam ? quo verborum pondere , qua argumentorum grauitate , tuam in me ineffabilem benignitatem mundo exponam ? *Cosmiel.* Deo in me , & per me quicquid tibi bonorum obti-

Cap. V. Epilogus Asceticus. 227

obtigit id ascripsisse sufficiat . Pax tecum , dilecte mi
Theodidacte , morere mundo , viue Deo , mei meo-
rumque verborum semper memor . Vale . *Theod.*
Hisce dictis , mox in tenues evanuit auras . Ego verò
veluti ex altissimo quodam somno euigilans , totum
sudore qui summæ membrorum omnium debilitati
sociabatur , me suffusum reperi ; donec paulisper re-
fectus pristinas mihi vires restitutas sensi . Quare
nihil amplius restat , nisi vt quæcunque in hoc
Itinerario continentur , vnice ad Dei
gloriam proximique salutem
cedant .

SYNOPSIS

Earum rerum, de quibus in Opere Mundi Subterranei, per decem Libros fusè disceptatur.

PRODRUM sine literis negotiationis suæ testibus expedire, prorsus incongruum videbatur; Quare Synopsim hanc præsentem, qua Uniuersum Mundi Subterranei argumentum Lectori curioso exhibetur, annectendum duxi; hac potissimum ratione impulsus, quod complures iamdudum id à me poposcerint; dum capere non potuerunt, quidnam in Subterraneo Terreni globi recessu esse possit, quod aut Mundi nomen mereretur, aut quod argumenta subministrare possit, Mundi nomine digna; falsa utique & plebæo persuasione illasi, qui uti terrenum globum non secus ac Caser coagulum fortuita conglobatione compactum putant, ita tantum abest, ut sibi persuadeant, præter cryptas quasdam & fodinas superficiei terrenæ vicinas alia intus receptacula constitui, ut potius omnia immensa soliditate constipata, non sine mentis quadam pertinacia firmiter credant. Ut itaque error tam palmaris ab imperitis rerum auferatur, totius nostri instituti seriem hoc loco ob oculos curiosi Lectoris exponere visum fuit;

ex quo quidem luculenter patebit ; nullos effectus adeo insolentes in hoc sensibili Mundo elucescere , qui in intimis terræ visceribus secundum analogiam quandam non reperiantur ; atque adeo omnium rerum geneses suam non nisi ex Mundo Subterraneo originem deriuare , luculenter patebit.

Sed hisce præmissis , iam rerum tractandarum seriem , operisque diuisionem supponamus .

* *

*

MVNDVS SVBTERRANEVS

Sive

De interioris exteriorisque Terreni Orbis, quem Geocosmum appellamus, constitutione, & fabrica.

O P V S

In decem Libros digestum.

Quo

Vniuersæ Naturæ maiestas & diuitiæ summa rerum varietate exponuntur. Abditorum effectuum causæ acri indagine inquisitæ demonstrantur; cognitæ per Artis & Naturæ coniugium ad humanæ vitæ necessarium usum vario experimentorum apparatu, nec non nouo modo & ratione applicantur.

LIBER I. CENTROGRAPHICVS.

PARS I. De admiranda natura centri, & maximo in eo elucescente Dei opificio.

PARS

PARS II. De Arte Cosmōcentrica, nouisque instru-
mentis, queis ad summa naturæ arca-
na, motuumque naturalium notitiam
deducimur.

LIBER II. COSMICVS.

In quo fusè agitur de connubio Cœli & Terræ; de
principijs rerum naturalium, de Elementis, de
Cœlo, Astris, eorumque influxibus specificis in
terrenum Mundum, siue Geocosmum; & quod
ex his omnia quæ sensibus patent, originem ha-
beant, multis varijsque modis demonstratur.

LIBER III. GEOTACTICVS.

In quo de admirando Geocosmi Opificio de eius figu-
ra, magnitudine, de varia locorum, regionum-
que diuisione agitur.

De Ossatura Geocosmi Magnetica à polo ad polum;
vbi de montibus eorumque altissimis in natura
finibus, vti & de altitudine eorum variè discur-
ritur.

De Panspermia Globo Terreno, indita: de venis, arte-
rijs & cartilaginibus Terræ, ad exemplar Micro-
cosmi intra terram dispositis.

De ingentibus Terræ receptaculis, quæ membris
tum maioris tum minoris Mundi, secundum
analogiam quandam respondere docentur.

De

- De innumeris meatibus , voraginibus , hiatibus canalibusque subterraneis, quibus perfossum est Terræ corpus .
- De Officinis Vulcanijs, seu pyrophylicijs, id est igneis receptaculis .
- De Officinis Æolijs, aërophylicijs, id est , de aëreis receptaculis .
- De Officinis Aquaticis seu Abyssis , vel quod idem hydrophylicijs , id est aquarum receptaculis , intra terræ viscera constitutis .
- De spiraculis , & syphonibus Terræ innumeris .
- De montibus , campis ingentibus , maribus , insulis subterraneis .

LIBER IV. METEOROLOGICVS.

In quo de Meteoris subterraneis potissimum agitur .

- Primò . De fluxu , & refluxu Oceani , & in quem finem Natura eum constituerit ; item de varietate & mutatione in varijs regionibus æstûs maris . De causis singulorum & omnium . De fundi Oceani mira constitutione , & communicatione omnium marium .
- Secundò . De igneis impressionibus & spiritibus terræ visceribus inclusis . De vaporibus & exhalationibus subterraneis . De Terræmotibus causisque eorum ; de varia tum intrinseca tum extrinseca

seca terrestrium partium mutatione ex Terræmotibus & aquæ inundatione proueniente . De centri grauitatis , & quæ inde resultat axis terreni mutatione , qua & faciem Cœli mutari necesse est .

Tertiò . De Ventorum genesi , & mira varietate ; de exoticis proprietatibus eorum ; item de ventis diurnis , mensuris , annuis , climactericis , quæ nonnullis locis proprij sunt .

Quartò . De fontium fluuiorumque origine & genesi , quorum quidem causæ fusissimo discursu compluribus experimentis demonstrantur .

Quintò . De thermarum origine & genesi , reliquarumque aquarum varijs qualitibus imbutarum rationibus & causis ; qua quidem omnium rerum diuersitatem , suam ex subterraneis officinis originem trahere , ostenditur .

LIBER V. METALLOSCOPVS.

In quo primò potissimum de mineralium metallorumque natura , proprietate , generatione , depuratione , machinisque metallicis tractatur .

Secundò . De terris varijs siue pulueribus mineralibus , vti Cimolia , Lemnia , Melitæa & similibus , eorumque viribus .

Tertiò . De ossibus intra Terram repertis , spodio , Vnicornu , glossopetris , ossibus Gigantum putaticijs ; ligno fossili , carbonibus , & causis eorum .

Quartò . De varijs ac innumeris rebus in petrosam substantiam conuersis ; vti de animalibus , fossilibus , hominibus , quadrupedibus , volatilibus , piscibus , insectis . Item de floribus , succis , oleis , gummibus , coloribus & venenis Terræ .

Quintò . De diuersis lapidibus , marmoribus , striatis picturis , causisque eorum ; de lapidibus denique preciosis , eorumque virtutibus per varia Syntagmata agitur .

LIBER VI. PHYTO-ZOOGRAPHVS.

In quo primò de plantarum , animalium tum intraterram , tum in externa eiusdem superficie prouenientium origine , natura & proprietate agitur .

Secundò . De plantis subterrestribus ; de syluis & pratis submarinis historico ratiocinio disceptatur .

Tertiò . De animalibus subterraneis , eorumque forma & ingenio , proprietate ; quibus viuant , & in quem finem natura illa constituerit .

Quartò . De hominibus subterraneis historiae mirabiles .

Quintò . De Dæmonibus subterraneis , eorumque operationibus , illusionibus , similibusque .

LIBER VII. CHIMICVS.

id est

Geocosmus Applicatus.

*In quo propriè tractatur, quomodo physiologus
ad Naturæ exemplar, per applicationem
passiuorum cum actiuis miras rerum
productiones efficere possit.*

Vbi primò de Alchimia, eiusque in operando modo, possibilitate, & imprimis de lapide philosophorum, & quid de eo sentiendum sit, fusissimè agitur.

Secundò. De admirandis metallorum mineraliumque effectibus, proprietatibus, sympathijs; de dissolutione, compositione metallorum, cæterisque in arte Chimica operandi speciebus, singulari doctrina discurretur.

LIBER VIII. MAGICVS.

*In quo Magiæ naturalis stupenda opera, quæ
Chimica opera exhiberi possunt,
docentur.*

Et primò de Arcano Megacosmi, id est, quomodo

G g

2

Mun-

Mundi similitudo arte Chimica in vitro exhiberi possit .

Secundò. De palimogenesis mysterio , siue plantarum resuscitatione , arte Chimica perficienda : de Phœnice , id est , de herbarum ex proprijs cineribus resuscitatione ; de plantarum metallicarum productione ; de machinis Mercurialibus ; de ficta lapidum pretiosorum confectione ; de insectorum producendorum modo & ratione , & similibus magna varietate tractatur .

LIBER IX. IATRICVS.

In quo de mirificis & arcanis mineralium vegetabiliumque in Medicina effectibus agitur .

Vbi de tincturis , menstruis , spiritibus , quintis essentijs , extractis , similibusque fusè & propriâ experientiâ comprobatis agitur .

LIBER X. MECHANICVS.

In quo de varijs artibus agitur , quibus miranda ad exemplar Naturæ in Geocosmo operationes perficiuntur .

Primò. De Arte distillatoria , fusoria , figulina seu plastica.

INDEX

Secundò . De specularia , pyrobolica , filatoria metal-
lorum .

Tertiò . De ferraria , aurifera , vitriaria , aliarumque ,
quæ quouis modo huc reuocari possunt , artium
mirabilibus effectibus , fusè tractatur .

IN QVO NUNQVAM ERIT

*Omnia ad æterna Sapientia Virginisq[ue] Matris honorem
proximique vtilitatem & delecta-
tionem*

112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200

201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300

A

INDEX

INDEX

Rerum in hoc Opusculo conten- tarum.

In quo numerus folium notat.

A BYSSVS magna.	169	Angeli cur creati.	211
<i>Aegyptus pluuia caret.</i>	50	Angelici mundi constitutio.	217
<i>Aethiopia inundationes pu- tredinis, & venenoso- rum animalium causa.</i>	50	Angelorum maxima cura de globo terreno.	48
<i>Aër quid sit.</i>	70	Antri igniuomi descriptio.	192
<i>Aërea regionis subterraneae descriptio.</i>	170	Animalia calidum & hu- midum diuersimodè par- ticipant.	99
<i>Aër pernecessarius igni & aqua.</i>	180	Animal quodcumque ex ma- iori vel minori lucis par- ticipatione constituitur perfectius aut imperfe- ctius.	99
<i>Africa Subterranea.</i>	187	Animalium productio quo- modo ab initio facta.	72
<i>Alpium subterraneae diui- tia.</i>	186		
<i>Americae montes omnium maximi.</i>	189		
<i>Amor Dei quantus.</i>	219		

Anthlex experientia. 10
*Aqua quomodo in montes
 ascendat & nunquam
 deficiat.* 6
Aqua maris cur salsa. 6
Aqua pressa alta petit. 9
*Aqua inter canales trahitur
 metu vacui.* 11
*Aqua unde diuersas quali-
 tates acquirat.* 15
*Aqua aestuantis feruor un-
 de sit.* 16
*Aqua & ignis necessaria
 coniunctio.* 16
*Aqua in quem finem crea-
 ta.* 22. *Eiusque in terra
 utilitas.* 23
Aqua semen Mundi. 26.
Omnia alit. 28
*Aqua utilitas in natura
 vegetabili & sensitua.*
 28. & 30
*Aqua quomodo cum semine
 cuique rei proprio agat.*
 21
*Aqua concursus ad vitales
 operationes.* 33
*Aquatilium lux est instar
 lucis scintillarum.*
 148

*Aqua sub polo Arctico ab-
 sorbetur.* 166. *Eiusque
 euolutio per polum An-
 tarcticum.* 171
*Aqua ductus principalis à
 polo ad polum quatuor
 anni tempora referens.*
 172
*Aquarum ex montibus In-
 diae origo.* 181
*Aqua ductus plurimi in
 diuersis locis.* 182
*Arbores quomodo generen-
 tur.* 87. *Et quomodo
 transplantatae in diuersis
 partibus tam differentes
 fructus proferant.* 93
*Argumentum rerum natu-
 ralium vastissimum.* 68
*Aristotelis opinio de fon-
 tium origine.* 8
*Aues cur nonnulla nigrae,
 aliae albae, aliae mixti co-
 loris sint.* 113

B

B *Alena montis instar,
 eiusque minutissima
 descriptio.* 131. 132.

133. 134. 135. 136.
Bella inter pisces. 137
*Beatifica visionis possessio
in quo consistat.* 218
*Borysthenes exonerans se
in mare Euxinum illud
valde concitat.* 162
*Bona inuisibilia iustis pro-
missa.* 214
*Bonitas creata respectu di-
uinae malitia est.* 220

C

*Calor natiuus quomo-
do in materiam per-
petuo agat.* 85
*Calor externus latentem
in duo virtutem semina-
lem per sympathiam ex-
citat.* 110
*Calor innatus diuersorum
colorum causa est in vo-
lucris.* 111
Calor in fundo maris vnde:
159
Calor quid terra conducat.
169
*Canalis Boreo-Australis
magnitudo.* 170

*Canales subterranei quibus
aqua in montes deriva-
tur.* 7. & 8
*Canales hydragogi nunquam
desituuntur aqua.* 10
Canalium mira constitutio.
13
*Canalium pyragorum
constitutio.* 17
*Canalis magnus subterra-
neus quis sit.* 59
*Canalis subterraneus maris
Mediterranei ducens in
mare rubrum. Eius
mira descriptio.* *ibid.*
163
*Catadupa aquarum subter-
raneanarum.* 171
*Causa cur fontes & flumi-
na subinde exarescant.*
20
*Causa diuersitatis qualita-
tum in fructibus.* 93
*Causa diuersorum colorum
in plumis auium.* 112
Chaotica massa quid sit.
69
*Circulatio aquae ex polo in
polum.* 23
*Colorum diuersitas in lapi-
dibus*

dibus unde . 27
 Cæli constitutio diuersa ge-
 nerat . 29
 Collusiones piscium . 138
 Conchyliæ oculis carent .
 147
 Conchyliorum exacta descri-
 ptio earumque origo . ib.
 148
 Conchyliæ carnea massa
 animata . 151. Quomo-
 do natura suppluerit de-
 fectum visus & dentiū .
 150
 Communicatio Oceani Au-
 stralis cum Atlantico .
 155
 Communicatio maris Indici
 & Caspij eiusdemque
 canalis descriptio . 160
 Cosmielis apparitio . 39
 Eius habitus descriptio .
 39
 Cosmiel cur iterum appa-
 ruerit . 40
 Cosmielis habitus symboli-
 cus . 42

D

D Anubius se exonerans
 in mare Euxinum
 id valde commouet .
 162
 Dactyli marini lucem spar-
 gentes . 147
 Desertorum utilitas . 59
 Descriptio Hydrielis . 4
 Detectio terræ Australis .
 157
 Deus & natura nihil fru-
 stra faciunt . 49
 Deus solo amore tractus in-
 carnari voluit . 214
 Deus minimo etiam maxi-
 mam virtutem indidit .
 91
 Diuersitas colorum in non-
 nullis auibus est ex ima-
 ginatione diuersorum ob-
 iectorum . 115
 Discrimen inter animam &
 spiritus vegetabilium .
 90
 Diabolus marinus captus
 Melite . 140
 Diuinæ essentia constitutio .
 217

H h

Dra-

Draco Marinus. 143. Eius-
que virulentia. 144

Elementum a. i. u. e. sper-
ma terre est. 160

Elementorum separatio ab
inuicem in initio rerum.

Elementa principia & om-
nium materia sunt.

Elementa quot sint. 74

Elementum simplex utrum
detur. 78

Elementa sunt elementata.
78. Concurrunt ad om-
nia mixta. ibid.

Entelechia quid sit & agat.
& quadruplex. 78. Quo-
modo mixtis indiuidue-
tur. 84

Esca ignis subterranei fecu-
lentior mineralium pars
est. 179

Exhalationes submarinæ
mare concitant. 159

Excrementa auium nigra
& sale referta. 112

Exhalationes submarinæ cu-
mores maris causant.

Expositio symbolica habitus
Hydrielis.

Finis fluxus & reflus-
sus maris.

Finis rerum similitudinem
habentium cum homine.

Finis insectorum in natura.

Fluxus & refluxus maris
ratio. 54

Fluminum Americae origo.
154

Flumina subterranea maxi-
ma. 178

Fontes & flumina tantum
affundunt mari, quan-
tum ex mari per canales
effunditur. 183

Fluuiorum ex Alpibus ori-
go. 186

Flumina ex Andibus Ame-
rica montibus. 189

Forma corporea Christi. 219

Forma

Forma causa est exoticarum
 virtutum, item omnis
 differentie causa. 97
 Forma essentiae quanam.
 97. Quid in mixto fa-
 ciat. 101
 Fumi ex ignibus subterra-
 neis. 175
 Fundus maris Atlantici.
 153

M
 Maudium Theodida-
 eli. 40
 Genera ventium tanto per-
 fectiora sunt, quanto ma-
 iorem lucis portionem
 acceperunt. 100
 Geocosmi finis creatura ra-
 tionalis est. 46

Geocosmus è mundi corpori-
 bus præstantissimum. 45
 Geocosmi imperfectiones. 48
 Geographica relatio de Mo-
 nacha Oxoniensi. 55
 Glaciei utilitas. 25

Globi astrorum omnium à
 polo ad polam dispen-
 ditur. 62
 Gracitudo hominis versus
 Deum qualis esse debeat.
 220
 Humiditas radicali om-
 nium producuntur. 32

Humidum quomodo ad vo-
 lucturum constituitur.
 concurrat. 34. Item ad
 insectorum productionem
 et membris quibuslibet.
 Hydriel quis sit. 5
 Hydrophylacia in omnibus
 montibus sunt. 84
 Hydrophylacia Alpium. 185
 Et vnde aqua in illa
 confluat. 186

I
 Dololatrix spigo. 1212
 Ignis cum subinde cesset
 in montibus igniuomis.
 Ignis insecta & mineralia
 H h 2 non

non producit. 123
 Ignium subterraneorum re-
 ceptacula. 191
 Incarnatio Verbi immen-
 sum contulit globo terre-
 no honorem. 47
 Iridis descriptio. 24
 Instructio Theodidacti. 41
 In omni mixto duplex sub-
 stantia & qualis. 91
 Insectorum genera. 122
 Quomodo ex putri na-
 scantur. ibid.
 Insecta venenosas qualitates
 attrahunt ex elementis
 vnicuique proprijs. 123
 Insula Tercera ex Terra
 motu superstites. 153
 Isthmus pons est inter mare
 Australe & Atlanticum
 156

L

Lacus sub montibus
 Caucasjs. 181
 Lapidis pretiosi ex aqua.
 26
 Lapsus hominis malorum
 causa. 212

Locus voraginis subpolaris
 honore plenus. 167
 Lux quid sit. 70
 Lux primigenia Mundi
 quid. 98. In omnibus
 eadem. 109
 Lux submarina quid &
 qualis. 146

M

Mare in productione
 animalium amu-
 lum terrae & aëris. 137
 Mare Australe ad polum
 rigidissimum. 158
 Maris ex Australi polo re-
 gurgitatio. ibid.
 Mare Subpolare inaccessum.
 159
 Maris Caspij Submarina
 constitutio. 165. Com-
 municat cum mari Eu-
 xino. 162
 Mare Rubrum eiusque mi-
 ra. 164
 Magnetica rupes in mari
 Rubro. 164
 Materia eadem modo exi-
 sit, quae fuit in princi-
 pio

pio Mundi. 80
 Materia cuiuslibet inest. 81
 Mira interna telluris con-
 stitutio. 185
 Mira Geocosmi fabrica. 66
 Mineralium productio. 25
 Montium catena cur a po-
 lo ad polum disposita
 sint. 62
 Monstra Oceani. 142
 Montes & sylvae subterra-
 neae. 144
 Montium tractus submari-
 ni. 153
 Muricis descriptio, eius ori-
 go & proprietates. 150
 Mundus creatus propter ho-
 minem. 211
 Mundi politici constitutio
 in speculo exhibita. 166

Natura non incusan-
 da sed defectus ho-
 minum. 53
 Natura diversarum terre-
 strium partium alterat

naturam aquarum. 119
 Natura figuram humanam
 in omnibus rebus affectat. 140
 Navicula crystallina Theo-
 didacti commoditatibus
 preparata. 129. Eius
 descriptio. 130
 Navicula crystallina emer-
 sio ex polo Antartico. 173
 Nihil in natura rerum tam
 vile sine optimo fine. 124
 Notitia abditarum artium
 in speculo expressa. 217
 Nullum in natura malum
 sine bono annexo. 50
 Nutrimentum avium du-
 plex. 102

Oceanus sub polo Ar-
 ctico absorbetur, &
 in polo Antartico regur-
 gitatur. 54
 Oceanus Atlanticus can-
 didus abundat. 54

Officia Hydrielis. 4

Officinae subterraneae variae. 66

Operis excellentia à fine

specificatur. 45

Origo colorum intentiona-

lum in plumis pavonis

& anatum. 114. 115

Origo coloris, saporis, odoris

in aquis. 114

Oxonienſis Monachus in-

dagator partium suppo-

larium. 55

Oui natura & proprietates

varia eius descriptio. 104. 105. 106

Oua piscium non excludun-

tur volucrum more. 121

P

P

P

P

P

P

P

P

P

P

P

P

P

P

P

P

P

P

P

P

Perennis aquarum fluxus

ex metu vacui. 184

Pisces cur sine aqua vivere

non possint. 34

Pisces ex aqua & natura

semine. 117

Piscium nonnullorum ma-

gnitudo vnde. 118

Pisces quinam ova & catu-

los pariant. 138

Plage subpolares inaccessi-

biles ob fluxus vehemen-

tiam. 55

Planta ex quo producta.

71. Quomodo generen-

tur. 88

Productio rerum quomodo

facta sit. 84

Preces Theodidacti. 128

Profundum maris cur ob-

scurissimum. 146

Pyrophyllacia vnde conser-

uentur. 18. Cur non exe-

dantur igne & vnde aë-

rem hauriant. 19

Q

Q

Q

Q

Q

Q

Q

Q

Q

Q

Q

Q

<i>Qualis sit vita mineralium.</i>	100
<i>Quercus putrida noctu lu-</i> <i>cet.</i>	148
<i>Quadrupedum genus ex</i> <i>terra.</i>	97
<i>Quando & quomodo ter-</i> <i>ra fuerit conglobata.</i>	76
<i>Quomodo omnia ex chaotic</i> <i>massa.</i>	71
<i>Quomodo omnia educantur</i> <i>ex terra tanquam ex ma-</i> <i>teria.</i>	72
<i>Quomodo terra in principio</i> <i>& ante omnia creata.</i>	75
<i>Quomodo forma introducatur</i> <i>in materiam.</i>	86
<i>Quomodo forma animalium</i> <i>& vegetabilium edu-</i> <i>cantur ex potentia ma-</i> <i>teriae.</i>	92

R

R atio fluxus & refu-	
<i>xus maris.</i>	54
<i>Reciproca aëris in aquam</i> <i>mutatio.</i>	73

<i>Receptacula aquatica in</i> <i>terra visceribus.</i>	174
<i>Receptacula aëria.</i>	175
<i>Receptacula ignea.</i>	192
<i>Receptacula venarum.</i>	180

S alsedo maris quomodo deperdatur intra mon-	155
<i>tes.</i>	
<i>Semita aquarum subterra-</i> <i>neae.</i>	6
<i>Semen mundi in omnibus</i> <i>quid sit.</i>	79
<i>Sensitivae naturae generis qua-</i> <i>truplex.</i>	96
<i>Similitudo diversitatis for-</i> <i>marum ex vitris colora-</i> <i>tis.</i>	103
<i>Similitudo sumpta ex ma-</i> <i>gnete.</i>	86
<i>Sol & Luna siccitate &</i> <i>humiditate temperiem</i> <i>mondo inducunt.</i>	61
<i>Sub aqua omnia sunt quae</i> <i>super terram.</i>	145
<i>Subterranei meatus structu-</i> <i>ra.</i>	145
Sub-	

*Subterraneus ignis sub mari
 mediterraneo.* 163
Sylva sub mari Rubro.
 164
*Syrenes quid, earumque
 descriptio.* 139. *Earum
 in medicina vis.* 143
*Synopsis omnium effectuum
 quos aqua præstat in
 Mundo.*
*Spiritus in Vegetabilibus
 quales.* 89. *Quomodo
 & quid agant in plantis.*
 ibid.
Speculum admirabile.
 215
*Scientiarum notitia in spe-
 culo expressa.* 216

T

Telluris ossatura qua-
 lis. 63
*Terrestris mundus non est
 omnino intus solidus.*
 43. & 64
Terreni globi immobilitas.
 46
Terra globus humani corpo-

ris fabrica comparatur.
 65
Terra igne carens periret.
 175
*Terra innumeris canalibus
 perfossa.* 188
*Terreni corporis fabrica
 in Speculo expressa.*
 216
Terræmotus origo & ratio.
 153
Testaceorum in mari origo.
 120
Theomorphosis quid sit.
 221
*Theodidactus submarina-
 rum rerum spectator.*
 156. *Desiderat videre
 partes Australes incogni-
 tas.* 157
*Theodidactus liquore refi-
 citur contra ignem mu-
 nitur.* 192

V

Vapores ex putridis
 aquis aërem homines-
 que inficiunt. 152

Va-

<i>Varietas fluxus & refluxus in Oceano.</i>	58	<i>Vortices immensi quorsum aqua deriuent.</i>	154
<i>Venti tumefaciunt mare.</i>	12	<i>Vortices varij sub polo Boreali.</i>	59
<i>Ventorum subterraneorum vehementia, eorumque causa.</i>	177	<i>Vnde tantarum varietas.</i>	83
<i>Ventorum subterraneorum finis.</i>	ibid.	<i>Vnde tanta varietas in arboribus, fructibus.</i>	92
<i>Ventorum plurima conceptacula.</i>	180	<i>Vnde avium mira naturae dotes.</i>	108
<i>Vestibulum aquis horridum.</i>	168	<i>Vsus pinguedinis Balenae.</i>	136
<i>Virtus elementaris productiva rerum qualis.</i>	77	<i>Utilitas aquae & ignis subterranei.</i>	21
<i>Virtus & proprietas Syrenum.</i>	141	<i>Utilitas aquae ratione meteororum pluuiae, niuis, grandinis, &c.</i>	24
<i>Visio Sanctissimae Trinitatis & Verbi incarnati.</i>	218	<i>Vtrum ouum prius an volucris in principio rerum.</i>	107

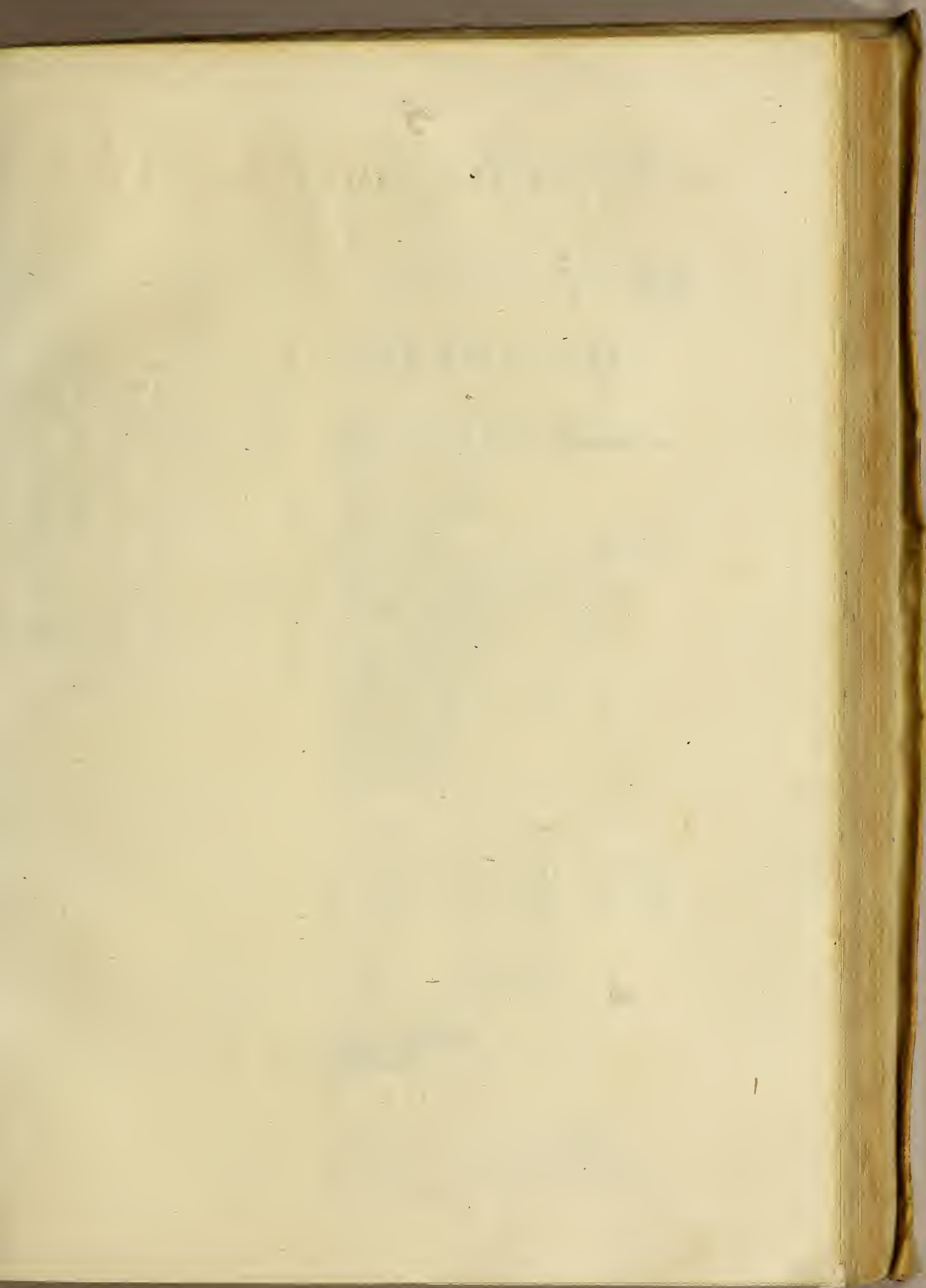
F I N I S.

Errores

Errores sic emenda.

- fol. 2. lin. vlt. pro vnam lege vnum
- f. 9. in margine pro ex Syringis, lege ex Syringe
- f. 52. l. 20. pro Ichyophytis lege Ichtyophytis
- f. 136. l. 28. pro Cypreumma lege Eupyremina
- f. 176. in margine lege in maximo aeris meatu quidnam reperibile
- f. 209. in margine pro concreati lege cur creati
- f. 212. in margine pro lapsus homines lege lapsus hominis
- f. 215. in margine pro ni speculo eadem lege in speculo exhibitae
- f. 75. l. 19. lege spermatica vt ita dicam.
- f. 128. l. 17. lege inexplicabilis. f. 48. l. 6. lege Praesidium.

Reliqua minoris momenti Lector beneuolus æqui bonique consulens emendet.

13192

right/b

Sept 1922

J 656
- K 591 Htr

Kircher, S.J., A., Itinerarium exstaticum quo mundi id est coelestis expansio, siderumque tam errantium, quam fixorum natura, vires, ... et structura ... exponitur... Iter extaticum II qui et mundi subterranei prodromus dicitur. Quo geocosmi opificium s. terrestris globi structura, etc.- Romae, 1656, 57. 2 vols.- Id., Scrutinium physico-medicum contagiosae luis, quae pestis dicitur. Romae, 1658.- Together 3 vols. in 1. 4to. vel.

Gld. 35.-

Kircher, S.J., A.,

Vol. II of the first work contains a. o. :
Liber meteorologicus; liber metallos copus;
liber phyto-zoographus; liber magicus; liber
mechanicus; etc. It treats a.o. : Africae sub-
terranea; Americae montes omnium maximi; Com-
municatio Oceani Australis cum Athlantico;
Detectio terrae Australis; Fluminum Americae
origi; Mare Subpolare inaccessum; Monstra
oceanii; Oceanus sub polo Arctico absorbetur
et in polo Antarcticico regurgitatur; etc.

